Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonComercial 3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) **license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format
Adapt — remix, transform, and build upon the material

4921

297
2-99

1911

2010

2001

Դեմ. 115

ԿՈՒՐԱՆ

ՀԱՆԴԵՐՁ

ՄՈՒՀԱՄՄԱԴՅԱՆ

ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ

297 ար.
2-99

ՔՈՒՐԱՆ

ՀԱՆԴԵՐՁ

ՄՈՒՀԱՄՄԱԴԻ

ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ

ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԷ

ԼՈՒՍԱՆ ԼԱՐՆԱՑ

2001

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՏՊԱՐԱՆ Ց. ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ ԵՒ ՈՐԴԻՔ

1911

ACCEPTABLE & TERRIBLE

23579- Ձ.Ձ

ՅՈՎՀԱՆԱՆ ԹԱՐԳՄԱՆԻՉԸՆ

Մանավանդ տպագրական նուիրական մասնաճիւղ՝ Թուրաքի հայերէն թարգմանութեան ձեռնարկելով՝ մեր ցպատակը է եղած, Հայ ազգին առիթ ընծայել, որ անիկա մօտէն ու լիովին ծանօթանայ իր կեանքին եւ նախատգրին վրայ այնքան տիրական ազդեցութիւն ունեցող այս օրինագրին: Այս կերպով, թերեւս աւելի դիւրաւ յուսաքանչի մեզի բնականէն եղող իսլամ ազգերու կենցաղն ու հոգեբանութիւնը, եւ միջդեղային հաւասարակշռութիւնը աստիճան մը աւելի ամուր հիմերու վրայ դնեղուի:

Թուրաքը, կամ ընդհանրապէս, Շէրիաթը, Օսմ. Պետութեան պատճառական կրօնքին հիմնաքարն է, որուն վրայ յօրինուած են դատական օրէնքները. մասնաւորաբար Շէրիի դատարանները վնիռ կ'արձակեն, մշտապէս նկատի առնուած Թուրաքին: Ասկէ զատ, Թուրաքը մեզի բնականէն եղող իսլամ ժողովուրդներու ամենօրեայ կեանքի արտայայտութեանց, սովորութեանց եւ տարադրութեանց ներշնչարանն է: Օգտակար է ուրեմն, որ այս թարգմանութիւնը տարածուի Հայ ազգին բոլոր խաւերուն մէջ, այնքան Թուրքիոյ, որքան Կովկասի ու Պարսկաստանի մէջ, ուր նոյնպէս իսլամ ցեղերու դրացնութեանը մօտ կ'ապրի Հայ ազգը:

Պատմական, կրօնական եւ բաղաքական – օրէնսդրական երեսակ հայեցակէտներով ճանճկան եղող այսպիսի մասնաճի մը թարգմանութիւնը բնականաբար հարկ էր կատարել կա՛մ արաբերէն բնագրին վրայէն, եւ կամ անոր նամազօր եղող եւրոպական թարգմանութենէ մը: Մենք նախընտրեցինք Մ. Սավարիի Ֆրանս. թարգմանութիւնը, անոր կցելով անգլիացի թարգմանիչներու, Բարլայլի ու Տէվընբորթի մեկնաբանութիւնները:

Մ. Սավարի, որ բազմաթիւ տարիներ Եգիպտոս բնակած եւ արաբերէն լեզուն ուսումնասիրած է, բաս նեղինակաւոր անձանց վկայութենէց, յաջողած է շատ վաւերական թարգմանութիւն մը կատարել: Հոչակաւոր արեւելագէտ Մ. Բարսօն սա վկայութիւնը կուտայ. — «Արաբերէն բնագրին հետ ամենամեծ խնամքով բաղդատեցի Ֆրանս. թարգմանութիւնը եւ գտայ որ բառացի ճշդութեամբ է ան. թարգմանիչը ընդհանուր ոճ, լեզուի

ՀՍՍՌ-Ազգ. ՍՍՀ
Ա. ՄԱՆՈՒԿՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ
2802-55

բեան եւ ճշգրտութեան միացնել հաւատարմութիւն եւ անսխալականութիւն :»

Մ. Սաւարի չէ բաւականացած Բուրանի բառական բարգմանութիւնը ընելով. անկից, մահմէտական աստուածաբանական վեկնաբանութիւններն ալ ընդարձակ առած եւ ծանօթագրած է, որով Բուրանին մատչելիս հասուածները կարելի եղած է պարզաբանել : Անկից ընդարձակօրէն գրած է նաեւ Մուհամմէդի կեանքը, որէ մեզի առիթ միայն գլխաւոր գիծերը, անոնց միացնելով անգլիացի բարգմանիչներու ճօքեր : Բուրանը կարդալու եւ հասկնալու համար անհրաժեշտ է ծանօթանալ Մուհամմէդի կեանքին, որովհետեւ ոչ մէկ գիրք այնքան հարազատ ցոլացուցած է իր հեղինակին ապրած կեանքին եւ ունեցած գործունէութեանը, որքան Բուրանը՝ Մուհամմէդին :

Բուրանը կը բաղկանայ 114 գլուխներէ (**սիւրա**), իւրաքանչիւրը ունի աւելի կամ նուազ թուով հասուածներ. Մուհամմէդ զայն տուաւ իր ժողովուրդին 23 տարուան ընթացքին. իր հանգամանակը սա է թէ Աստուած մէկ է, ու Մուհամմէդ անոր մարգարէն է. իսկ իր հարկադրած պարտականութիւններն են գլխաւորաբար՝ աղօթել, ողորմութիւն տալ, Ռամազանին ծոմ պահել եւ Մէքքէ ուխտ երթալ. իր քարոզած բարոյականը հիմնուած է բնական օրէնքի վրայ, եւ տակ կլլիմայի տակ ապրող ժողովուրդներու կեցցագիին հանապատասխան եղանակով մը : Բուրանը բոլոր մահմետականներուն համար կրօնական, բնկերային, հասարակական, գիւղատնտեսական եւ դատական օրինագիրք մըն է. ան է որ ուղղութիւն կուտայ ամէն բանի, ոգիի վերկութիւնը եւ մարմնական առողջութիւնը ան է որ կուտայ. հաւատական եւ անհատական իրաւանց սահմանը ան կը գծէ, բնկերութեան եւ անձերու շահերը անով կը պատպանուին, այս ուխարհին ու հանդերձեալին մէջ պատիժները անով կը տնօրինուին :

Բուրանի 114 գլուխներ որոշ դասաւորում մը չունին, եւ անոնց վերնագիրներն ալ չեն ներկայացներ գլուխին նիւթը. ասոր պատճառն այն է որ Մուհամմէդ իր կեցցանութիւնը չի դասաւորեց Բուրանը, այլ իր մահէն ետք, իր ամենամօտիկ հետեւորդներէն Ապուպէքիր հաւաքեց պապիրոսի եւ ուսոսկրի կտորներու վրայ գրուած հասուածները, եւ ժամանակագրական կարգին ալ ուշադրութիւն չընծայելով, գիրք կազմեց : Այս ամենէն վաւերական բնագիրը

Շ-105

1907

յանձնուեցաւ Մուհամմէդի թողած այրիներէն Համզայի. բայց որովհետեւ ատկէ առաջ Արաբիոյ հաղարներուն մէջ տարածուած էին Բուրաքի ուրիշ բնագիրներ, եւ ասոնք իրարու հետ նիւթ չէին հաւեմատեր, Ապուպէքիրի յաջորդը՝ Օմմաճ, Համզայի հոլ գտնուած բնագրէն բազմաթիւ օրինակներ հանել տուաւ, եւ միւսները անվաւեր հռչակեց: Բնագրին այս չգասաւորուած ձեւը պահած ենք բնականաբար. նոյնպէս անփոփոխ պահած ենք այն հատուածները, որոնց իմաստը այնքան յստակ չէ բնագրին մէջն ալ:

Մեր ընթերցողները պիտի դիտեն նաեւ, որ Բուրաքին մէջ տեղ տեղ Աստուած է որ կը խօսի, տեղ տեղ ալ՝ իր Մարգարէն. առաջինի կարգին պատկանող հատուածները կը կոչուին **այէ**, իսկ երկրորդ կարգինները՝ **հատիս**:

Բուրաքը, իբրեւ այս առեալ իր օրէնսդրական եւ կրօնական աւազ կարեւորութիւնը, բնագատեղծական հրաշալիք մըն է. լեզուն այնքան պատկերալից եւ ոճը այնքան հրապուրիչ է որ, կը պատմեն թէ Արաբացիներէն շատեր, պարզապէս կախարդուած անոր ոճէն ու այլաբանական պատկերներէն, մահմետական եղած են:

Թարգմանիչը, որ չգանցած է Բուրաքի նկարէն եւ ներգաշնակ ոճին հարազատութիւնը պահել հայերէն թարգմանութեան մէջ, կ՚յուսայ, որ Հայ հասարակութիւնը այնքան գեղեցկապաշտ, որքան օգտապաշտ ըլլայ շարժառիթներէ մղուած, պիտի փութայ գնահատել այս ձեռնարկը:

Կ. Պոլիս, 1 Նոյեմբ. 1911 Լ. Լ.

« Բուրանի ընթերցող մը ի սկզբան կը ծանծրանայ անոր միօրինակութենէն, բայց շուտով կը հրապուրուի անոր զեղեցկութենէն, եւ վերջ ի վերջոյ անդիմադրելի կերպով մը կը շլանայ անոր բազմատեսակ շքեղութիւններէն: »

ԿԷՕԹԻ.

« Ազանտեան Ովկիանոսէն մինչեւ Գանգէս գետը, Բուրանը կը ճանչցուի իբր հիմնական օրինագիրը ոչ միայն աստուածաբանութեան, այլ նաեւ բաղաքային եւ ոճրագործական օրէնքներուն: »

ԿԻՊՊԼԻՆԳ

ՄՈՒՀԱՄՄԷՏԻ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

ՄՈՒՀԱՄՄԷՏ, Իսլամներուն մարգարէն և իսլամութեան հիմնադիրը, ծնած է Մէքքէի մէջ, Քրիստոսի 578 թուականին (1)։ Ազգ-ի բ-ֆէտա, որ արաբ պատմագիրներուն մէջ նշանաւոր անուն մը ունի, կըսէ թէ Մուհամմէտի վերպատմութիւնը կը սկսի Ադամէն, որմէ սկսած են Աբրահամ և Իսմայէլ։

Երբ Մուհամմէտ ծնաւ, իր հայրը (2) մեծ խնդութիւն մը սարքեց. կաչկանդիները հարցուցին թէ նորածինին ի՞նչ անուն ըրի։ Մուհամմէտ պրաւ, թէ կարելի չէր աւելի գեղեցիկ անուն մը գտնել։ Մերոնք պատասխանեցին. «Ան կը յաւատամ որ երկինք վառքով պիտի պահէ այս աշխարհն որ աշխարհ կայ. և վախնալուցայ որ իմ այս յոյս պատայեալ Մուհամմէտ անունը.» (այս բառը ի սմաս բայլն անցեալ դերբայն է և կը նշանակէ փառքով պըսակուած։)

Ինչպէս բոլոր հռչակաւոր մարդոց, այնպէս ալ Մուհամմէտի ծնած պահուն պատահած զէպքեր անոր ուսնողներ են. երկինքէն ծագած լոյս մը Մէքքէն կանգնած

(1) Տե՛ս Քօրէն թէ զանազան պատմագիրներ 569, 571, 572, 575, 600 և 620 թուականները ցոյց կուտան իբր Մուհամմէտի ծննդեան տարին, իսկ ինքը ամենէն վաւերականը կը համարէ 571 Նոյեմբերի 10ը։

(2) Ուրիշներ կըսեն՝ իր մեծ հայրը։

ոզնիի է, Մուսթէֆի պատասխան չտրա աչառակնկիը երկրաչարժ մը գետին առապնեւ են, Պարսիկներուն վատած նաւթական հարը որ հազար տարիներէ ի վեր կը վառէր, յանկարծ մարեր է, Սալա լիճը մէկ վայրկեանի մէջ չորցեր է, եւն. եւն.: Այս բոլորը կը պատմեն արաբ պատմագիրները:

Հայիւ երկու տարուս եղած էր Մուհամմէտ (1) երբ որբ մնաց. իր հայրը իրեն ժառանգութիւն թողուց միայն 5 ուղտ և հազիւ դերասիկ մը: Մայրը զինքը մեծցուց առնապատան մէջ, բայց քանի մը տարի ետք ան ալ մեռաւ: Երբ Մուհամմէտ 13 տարեկան եղաւ, առաջնորդութեամբ իր հօրեղբօրը, Աբուքտա գնաց, առեւտրական գործով դրացիկ տեղացւոց համար: Երբ Պոսրա հասան, վանքի մը մէջ հիւրընկալուեցան. վանահայրը նկատելով որ Մուհամմէտ արտառոյր կ արտայայտներ ունի, բռնեց հօրեղբօրը. — «Եղբօրորդիդ հետ Մէքքէ վերադարձիր, բայց զգոյշ եղիր որ Հրէաները դուն մը չի տարբեն անոր. հակէ իր վրայ. եղբօրդ տղան հրաշալի ապագայ մը պիտի ունենայ:» Հօրեղբայրը անոնց այս խորհուրդին և Մուհամմէտին հետ վերադարձաւ Մէքքէ, ուրտեղ երեւելիներէն ըլլալուն համար, արագ իշխանները չամախ կ'այցելէին իր տունը: Մուհամմէտ իր անուշ բնաւորութեամբը, իր ֆիզիքական գեղեցկութեամբը և մտքի արթնամիտութեամբը ամենուն յարգանքին և զուրգուրանքին առարկան կըլլար հետզհետէ. իր քաղաքացիները զինքը կ'անուանէին ելամլն, որ կը նշանակէ վստահելի մարդ: Մուհամմէտ այսպէս մնաց յարգուած և սիրուած մինչեւ այն օրը, ուր ժողովուրդը իրեն դէմ կանգնեցաւ, երբ թեց թէ անիկա կատարեալութեան հակառակ կը խօսի:

(1) Ոմանք կըսեն թէ՝ 2 տարուս էր:

Մուհամմէտ 15 տարեկան էր, երբ պատերազմի ձեռնարկից, և իրենց գերդաստանին հակառակորդ ցեղերուն դէմ միշտ յաղթական դուրս կուգար։ Բայց կռուի օրերուն յաջորդները խաղաղ օրերը, Մուհամմէտ ինքզինքը ուսման նուիրից, և հետզհետէ իր հռչակը տարածուեցաւ։ Հասիճէ անուն ազնուական կին մը, որ և այրի, որ առևտրական գործով կը զբաղէր, Մուհամմէտին ցանկացաւ, և չատ նպաստաւոր պայմաններ առաջ բերելով անոր, նիհ ուզէր իր գործերը վարել։ Մուհամմէտ հաւանեցաւ և Հասիճէին չուանները պատրաստելու համար Սուրիա գնաց։ Վերադարձին, Մուհամմէտ Հասիճէի աչքին լոյսը եղաւ, որովհետեւ չատ չատաւոր գործեր ի գլուխ հանած էր. որեւայրի կինը ամուսնութիւն առաջարկեց. Մուհամմէտ երախտապարտութեամբ հաւանեցաւ։ Հարսանեկան հանդէսին առթիւ իր հօրեղբայրը բրաւ սա ուխտը, զոր կը դնենք հոս, ցոյց տալու համար այն ժամանակուան Արաբներուն բարքերը. — «Օրհնեալ է Աստուած, որ դիզ տեղեց Աբրահամի և Իսմայէլի ցեղէն. օրհնեալ է Աստուած, որ մեզի ժառանգ տուաւ նուիրական երկիրը, որ դիզ պահապան կարգեց ուխտ տաճարներուն և գոտաւորի՝ մարգկանց։ Մուհամմէտ, որդի Աբդուլլահի, իմ եղբօրորդիս, որ աչխարհային անցաւոր հարստութիւններէ զուրկ է, բայց որ իր գեղեցկութիւնը, փառքովը և իմաստակասութիւնը նշանաւոր է, Մուհամմէտ՝ կըսեմ, իմ եղբօրորդիս, Հասիճէի հրահանգած էլլալով, ու Հասիճէ ալ դինքը սիրելուն համար, կը յայտարարեմ թէ ես պիտի վճարեմ ամուսնութեան համար հարկ եղած օժիտը։» (Արաբները կին մը առած առենին որչ գումար մը կը սահմանէին, զոր կը վճարէին կնոջ, զոյն արձակելու պարագային. այս սո-

վրա թխելը, որ չատ բանաւոր է թուրքական թխելութեան հետ համեմատելով, որ բանալին մէջ ալ յիշատակուած է և մանաւանդ հիւանդներուն համար օրինակ է ներկայիս։)

Արդարև, Մուհամմէդի հօրեղբայրը 20 տարի առաջ Հաճիէնի մէջ ծխելու սովորութիւն ունեցած հոգաբանական հանգամանքը նորաստեղծ վիճակին 25 տարեկան էր այն ատեն, իսկ իր կինը՝ քառասուն։ Մէկ քանի տարի պատմագիրներ կը հաւատան թէ Մուհամմէդ թլփատուած չէ, որ բոլորովին ծնած միջոցին չունէր արդէն թլփատելիք մասը։

Հաճիէն տարածեալ անձը եղած որ հաւատացած է Մուհամմէդ առաքելութիւնն ու ուզեր կատարելիք աշխարհի վրայ. դէմքը չատ կը սիրէին, այնպէս որ, հակառակ աղքատ ապրելութեան, Մուհամմէդ ուրիշ կին չառած մինչեւ Հաճիէնի մահը, այսինքն ամբողջ 15 տարի. այդ կնոջ մասին ըսած է որ Մուհամմէդ 13 տարուան մէջ 13 կին առած է, մանչ զաւակ ունենալու համար։

Իր առաջին ամուսնութեան չորրորդ 15 տարի ընթացքին ինչ ըրաւ Մուհամմէդ, այս մասին պատմագիրները բան մը չեն ըսեր. միայն Ապու-Թալիպ կը վերագրէ, թէ «Առաւօտ անոր ներշնչած էր մենակեցութեան սէրը, անկէ ետքը տարիներու մէջ կ'առնէր քարայրի մը մէջ։»

Այդ խորհրդաւոր տարիներու ընթացքն է որ Արաբիոյ ազգային օդէնպիրը պատրաստուեցաւ իր գործը. մենակեցութեան միջոցին էր որ անվիճ խորհրդածել այն կրօնքին վրայ, որ Արեւելքի սիրտ սիրէր։ Երեւակայեմ հոգեհանգստեան և Յոյներու կրօնական պատերազմներէն ետք, մեծ խումբ Հրէաներ և Քրիստոնեաներ եկած կեցուած էին Արաբիոյ մէջ։ Մուհամմէդ առաւելապէս ա-

նոյ վարդապետութիւնները, ու նաեւ անտանց իր երկրին պատմութիւնը. այլ ինչ պիտանի որ Արեւելեան եկեղեցին պատակատած էր. գանազան յարձանաւոր վիճակներ կատ կատ բրած էին գայն. քրիստոնեայ կայսրերը, իրենց կայսրական գործերը բարեխ խոսի բրած, ատուածաբանական խնդիրներու վրայ կը վիճաբանէին, իսկ Պարթեւները, Մուսլիմ պարսած պրօչին տակ հաւ եւ սուր կը սովրէին Մահմետի դաւանութեան առջեւ: Արաբները գրեթէ ամբողջովին կրօնացուցած էին միակ Աստուծոյ մը գաղափարը, ու վերահին միրճուած էին կատպաչտութեան աղջամուղջին մէջ. Մէքքէի տաճարը, որ Աստուծոյ պաշտամունքին համար մարդոց չինած առաջին ատօթատեղիներէն մէկն է, արդէն իսկ պղծուած էր, ուր բոլոհատու Իսմայէլի և Աբրահամի պատկերները նկարուած էին պատերուն վրայ, իսկ ներսը 300 կուռքեր գտնուած էին:

Ահա այս էր Արեւելքի վիճակը, երբ Մուհամմէտ կը մտածէր հոն հաստատել խաղաղութիւնը, և միակ օրէնքի մը տակ հաւաքել բաժան բաժան եղած Արաբները: Խոյեչցիներուն առաջնորդը Հնդամտանոմ մը երեւան եկած էր. մարդոց Փրկիչը Աւետարանը բերած էր, ուսոի Մուհամմէտ ալ ուզեց աստուածային դիրքով մը երեւալ իր ազգին. այս նպատակով սկսաւ գրել Քուրանը. իրեն ծանօթ ըլլալով Արաբներուն բանաստեղծական հոգին, անոնց դանոնք համոզիչ ուզեր, հոգ տարաւ որ դանոնք հրապուրէ իր ներհակ սճով, ու ապահովի իր սյարատեւութեան չքնաղութեամբը: Քուրանի յօդուած ընդունելութիւն մը գտնելու գաղանիքներէն մին ան է որ առանձնապրուած է ա՛ի՛ կամ բանաստեղծական հրաշագին չունչով մը, ու երկրորդ՝ 23 տարիներու ընթացքին գրուած է:

Աբարիոյ օրհնպիրը 40 տարեկան եղած էր արդէն. իր առաքելութիւնը ժողովուրդին յայտարարելու ժամանակը հասած էր այլեւս. իր սովորութեան համաձայն, քարայր մը քաշուեցաւ քանի մը ծառաներու հետ. այն դիշերը, երբ ինքը փառոյ պիտի պսակուէր, Գաբրիէլ հրեշտակապետը երկինքէն եկաւ, կրակ Ապ-իւլ-ֆէտա պատմողին, և հրամայեց Մուհամմէդին.

— Կարդա՛:

— Կարդալ չեմ դիտեր, պատասխանեց Մուհամմէդ:

— Կարդա՛, յանուն Աստուծոյ, Աբարիչ ամենեցուն, որ մարդը առնծոյ արիւնի մակարդէն. կարդա՛, յանուն Բարձրելոյն, որ մարդուն սորվեցուց գրիչին գործածութիւնը, որ կրնայ մեր հոգիին մէջ մտցնել դիտութեան ճառագայթները:

Այն ատեն Մուհամմէդ միտքը լուսաւորուեցաւ, և սկսաւ կարդալ:

Յետոյ լերան վրայ բարձրացաւ և լսեց երկնային ձայն մը, որ սա բառերը կը կրկնէր.

— Ո՛վ Մուհամմէդ, դուն Աստուծոյ մարգարէն ես, և ես Գաբրիէլն եմ:

Եւ անոնք հրեշտակապետը անհետացան:

Բոլոր այդ միջոցին, Մուհամմէդին քով ոչ ոք կար, այնպէս որ այս եղերութիւնն վկայ բլլալու համար մէկը չունէր Մուհամմէդ. անիկա այս դէպքը առանձին անգամ պատմեց իր կնոջը, որ հաւատաց և ընդունեց խոստմանքն կրօնքը. այնուհետեւ իր վերդասանեն անդամները տակաւ ընդունեցին նոր հաւատքը: Այնուհանդերձ Մուհամմէդին դիւրին չեղաւ ամենուն հաւատացնել թէ ինքը Աստուծոյ մարգարէն է. չատերը կը ծաղրէին դինքը, և կռապաշտները առաւել հալածանք մը կազմակերպեցին.

նոյն իսկ իր հօրեղբայրը չի հաւատայ իրեն և իսկամ չեղած մնաւ։ Մուհամմէտ հարկադրուեցաւ 12 հաւատացեալներով և 4 կիներով առանձին տեղ մը քաշուիլ և նոր օրեր անցընել։ Անիկա դառնօրէն ողբայ իր հօրեղբօր մահուան վրայ, բայց իր սուգը չա՛ս աւելի մնծ եղաւ, երբ իր կինը՝ սիրասուն Խատիճէն ալ մնաւ։ Այն ատեն Մուհամմէտ չատ ընկճուեցաւ. իր նախկին հետևորդներէն ամենք ալ սկսած էին դինքը հալածել. սովաձին ատկ, ազգին միջոցին, ամենուրեք դինքը կը ծաղրէին, Մուհամմէտ այդ կացութեան կ՚ակնարկէ Բառանի 96րդ գլուխին 9րդ հատուածով. — «Ինչ լսել այն մարդուն, որ կը խանգարէ Աստուծոյ ծառային աղօթած պահուն իսկ...։»

Վերջ ի վերջոյ, Մուհամմէտ տեսնելով որ անկարելի է հանդուրժել այդ կացութեան, խորուց Մէքքէն և գնաց Թայիֆ, որ 20 մղոն հեռու, լեռնապատ քաղաք մըն է. բայց հոն ալ յաջողութիւն չգտաւ. օր մը, երբ Թայիֆցիներուն կը բացատրէր կառապետութեան դէշ կողմերը, և կըսէր թէ ինքը Աստուծոյ մարգարէն է, ու պաշտօն ունի իսլամութիւնը քարոզելու, ներկաներէն մին ատկէս պատասխանեց. «Եթէ Աստուած ուզէր որ մենք կրօնքնիս փոխենք, անտարակոյս դուն չէիր ըլլար իր ընտրեալ մարգարէն։»

Մուհամմէտ ձայն ձուն չի հանեց, և տեսնելով որ Թայիֆի մէջ յաջողութիւն չպիտի գտնէ, վերադարձաւ Մէքքէ, ուր կրկին սկսաւ իր քարոզութիւնները կատպաշտութեան դէմ, և չնորհիւ իր ճարտասան լեզուին, ինչպէս նաև կարգ մը նպաստաւոր պարագաներու, յաջողցաւ այս անգամ մէկ քանի ցեղեր իրեն չտնիլ. այդ չտնուած ցեղերը տնուկ էին, որ խմացած էին Հրէաննե-

բէն թէ մարգարէ մը պիտի գայ, ու անոնք կարծեցին թէ Մուհամմէտ այդ մարգարէն է։

Եւ ահա՛ կը հասնինք Մուհամմէտի կեանքին ամենէն յատկանշական մէկ դէպքին, իր դիւերային ճամբորդութեան, որ Հիճրէթի մուտքանէն առաջ մեզի ունեցաւ։ Արդէն պատմագիրներէն անոնք, որոնք արժանահատատ են, կրանն թէ այդ ճամբորդութիւնը տեսիլք մըն է պարզապէս. իսկ ուրիշ բազմաթիւ պատմագիրներ իրրեւ եղելութիւն ներկայացնելով գայն, զարմանազան մանրամասնութիւններով կը հաւատան անոր ներքրգրութիւնը։ Մուհամմէտ ինքը հետեւեալ կերպով կը պատմէ. —

«Սաֆա և Մէրվա բլուրներուն մէջտեղ (Մէքքէի մօտերը) պառկած էի, երբ Գաբրիէլ հրեշտակապետ ինծի մօտենալով արթնցուց. իրեն հետ բերած էր էլպօրաքը, (որ կը նշանակէ կայծկլտուն) արծաթագոյն ոճոյզ մը, այնքան արագագնաց, որ ամբողջ կը հետեւի անոր թռիչքին։ հրեշտակապետը ինծի յանձնեց ոճոյզը և հրամայեց բրտւ որ հեծնեմ. հնազանդեցայ։ Միհնեցանք. մէկ վայրկեանէն, հասանք Երուսաղէմի դուռներուն առջեւ. էլպօրաքը կանգ առաւ. վար իջայ, և գայն կապեցի այն օղակներուն ուր մարգարէները սովոր էին կապել իրենց կենդանիները։ Երբ սահմանէն ներս մտայ, հանդիպեցայ Աբրահամին, Մովսէսին և Յիսուսին. անոնց հետ ազօթք ըրի։ Ազօթքս աւարտելով, կրկին հեծայ էլպօրաքի վրայ և ճամբանիս չարունակեցինք. կայծակի արագութեամբ առաջացինք մշնոյտքին սարսռաժութեան մէջէն. երբ առաջին երկինքը հասանք, Գաբրիէլ դուռը բաղխեց։ — Ո՞վ է ան, հարցուցին։

— Գաբրիէլն եմ։

— Ո՞վ է հետիդ։

— Մուհամմէտ։

— Իր աստղերուն թիւնը ասանձնած է։

— Այո, ասանձնած է։

— Ուրեմն բարի՛ եկաւ, հազար բարով։

«Այն ատեն գետը բացուեցաւ և ներս մտանք։

— Ահա՛ Ադամ՝ հայրդ, բսաւ Գաբրիէլ, դնա բարեւէ պիտի։ Գացի բարեւեցի, բարեւս առաւ և բսաւ. «Երկիրը պահեցէն քաղաքներդ, մէկ իմ յարգուած զաւակ, մէկ մեծապոյծ մարդարէներուն։»

«Յետոյ մեկնեցանք, անուն ապարանքին մէջ իմ աստղերուս կը հետեւէի։ Հասանք երկրորդ երկինքը, Գաբրիէլ գետը զարկաւ. (հոն ալ նոյն հարցումները բնել եաք) մեզ ներս ընդունեցին. հոն գտայ Յիսուս և Յովհաննէսը. բարեւեցի, բարեւս առին և բսին. «Երանելի է մեր մեծապարգ եղբայրը, մարդարէներուն մեծապոյծ։»

Մուհամմէտ, միւս էլպօրաքի վրայ հեծած և Գաբրիէլի առաջնորդութեամբ առաւանեցաւ երրորդ, չորրորդ, հինգերորդ, վեցերորդ և եօթներորդ երկինքները, ուր Յովսէփ, Ենովք, Ահարոն, Մովսէս և Աբրահամ պիտը պղնձեցին։ Եօթներորդ երկինքէն Մուհամմէտ մտաւ Լօթուս, որ երանութեան պարտէզին վերջին հանգրուանն է. երկնային ոգիները հոնկէ անդին չեն կրնար անցնիլ։ Հոն ծառ մը կար, Լօթուսը, այնքան խոշոր, որ իր պտուղներէն միայն մէկ հատ կրնար ուտել աշխարհի բոլոր արարածները՝ ամբողջ օր մը։ Այս ծառին արմատէն կը բղխէին չորս գետեր։ Մուհամմէտ ամէն կողմ պտտելէ եաք գացեր է արարչութեան առաջը. եօթնասնաւոն հազար հրեշտակներ այնտեղ կ՝երկրպագեն ամէն օր՝ երկնային Տէրոջ. երբէք նոյն հրեշտակները երկու անգամ չեն մտներ հոն։ Այս առաջը, չվերուած՝ կարմիր յակին-

ին, չդնապատուած էր թագաւորին լամբարներէ, որոնք անդադար կը վառին։ Մուհամմէտ հոն իր աղօթքը ուսուցանէր հաւ, իրեն ներկայացուցեր են երեք գաւաթ, մին գինիով, երկրորդը կաթով, երրորդը մեղրով լեցուած։ Մուհամմէտ առեր է կաթով լեցուած գաւաթը. հրեշտակապետը գինքը չնորհաւորեր է այս ընտրութեան համար։ Վերջ ի վերջոյ Մուհամմէտ մտածեր է Աստուծոյ դառնիլ, որուն վրայ հրեղէն գիրերով գրուած էր սա խօսքը, զոր անիկա ընդունելց իբր խորհուրդ իր հաւատքին, —

« Աստուած մէկ է, և Մուհամմէտ անոր մարգարէն է։ » Աստուած իրեն հրամայեր է օրը 50 անգամ աղօթք ընել. Մովսէսի գտնուած երկինքը իջնելով Մուհամմէտ այս պատուէրը հաղորդեր է. — « Վերադարձիր Աստուծոյ քով, ըսեր է Մովսէս, և խնդրէ որ այդ հրամանը մեղմացնէ, քու ժողովուրդդ երբէք չպիտի կրնայ օրական 50 անգամ աղօթել։ » Մուհամմէտ բարձրացեր է Աստուծոյ քով և յաջողեր է 40ի իջեցնել աղօթքներուն թիւը։ Մովսէս գարձեալ սկսեր է որ աչխատի ա՛լ աւելի փչացնել։ Աստուած ալ վերջ ի վերջոյ հինգի կ՛իջեցնէ աղօթքներուն թիւը. այսպէս՝ գոն սրտով՝ Մուհամմէտ կը վերադառնայ երկիր։ » (1)

(1) *Այս երկնային ճամբորդութեան միջոցին Մուհամմէտի կինն էր Այիշէ, որ վկայած է եղեր թէ առիկա երազ մըն է պարզապէս, քանի որ Մուհամմէտ ամբողջ գիշերը իր քովը պառկած էր։ Արդարեւ, պատահած է որ մենակեցութեան նուիրուած մարդիկ մարմին տան երեւակայական պարագաներու. նոյն իսկ շատ զբաղուր մտքի տէր մարդիկ ենթարկուած են այս վիճակին, ինչպէս Բրուտոսի վրան ին ալ Կեսարի ուրուականը երեւցած է, կամ ինչպէս Հոկայ մը վհուկի պէս նախագուշակեց Քրոմուէլի կատարելիք մեծ դերը, կամ ինչպէս Մօլիեռ, Մատամ տը Կիյեն, Ամենապօղ և Մատամ Քրիւանէր կարծած են ներշնչուած ըլլալ երկնային ոգիէ մը։*

Հոս կը վերջանայ Մուհամմէդի տեսիլքը։ Իսլամ աստուածաբանները բազմաթիւ հատորներ հրատարակած են այս պիտոյքին համբարգութեան վրայ։ Մէքքէի ժողովուրդը սակայն՝ չատ չէ ազդուած այս համբարգութեան պատմութենէն, հարածանքը այնուհետեւ ալ չարունակուած է։ Մինչեւ իսկ Մուհամմէդի կեանքին դէմ դաւադրութիւն մը սարքուելու, և մեծ դժուարանիկա կրցաւ վրկել իր կեանքը, Մէտինէ փախչելով։ Դէպ ի Մէտինէ վերադարձին պատմութիւնը չատ չահեկան է։ Մուհամմէդ նախ ապատանեցաւ Մէքքէի հարուստ ազգին քարայրի մը մէջ, ուր անցուց 3 օր։ այնուհետեւ, կարմիր ծովի եզերքը քերելով, երկու հատատարիմ ընկերներու հետ վերադարձ ի Մէտինէ, բայց դիմքը հարատեղներէն մին ճամբան վրայ հատու, բազմաթիւ պիտեաներու ընկերակցութեամբ։ Մուհամմէդ առանց երբէք վախնալու իր թշնամիին դէմը կանգնեցաւ և պատասխանեց անոր անուններ առաւ։ Մուհամմէդի ձայնէն, թշնամիին ձին խրտչեցաւ և թշնամին գետին ինկաւ։ ասոր վրայ, իրարու հետ հաչտուեցան, և Մուհամմէդ անվտանգ չարունակեց ճամբան և երբորդ օր մը հասաւ Մէտինէ։ ամենէն առաջ, անիկա ուզեց կրօնքով արբագործել այն հողը ուր ասր կոխած էր։ արար պատմագիրներ կը վկայեն թէ այդ հողին տէրը թէեւ ուզեց Մուհամմէդին ձրիաբար տալ, բայց մարդարէն մերժեց և համաձայնուած գինը վճարեց, ու այդ հողին վրայ անմիջապէս մզկիթ մը կանգնեց։ բոլոր հատատացեալները, Մուհամմէդի տուած անձնական օրինակէն քաջալերուած, եկան օգնեցին, այնպէս որ 11 ամսուան մէջ մզկիթին շինութիւնը աւարտեցաւ։ Մուհամմէդ իր հետեւորդներէն Ապուպէքիրը ամէն կերպով իրեն վարձկու համար կնու-

2302-25

ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
Լեր. ԵՒՐՈՒՏԵԱՆ
ՀՍՍՌ-Ական.ՍՍՀ

թեան առաւ անոր Ալիէ անունն ալ՝ որ հպարտ ինք առիւծի կար. (Արդարեայ առաջ կլխմայէն առակ կիներուն չտան կանուխէն արքունեաց կը հանեին:) Ալիէին համար առանձին առն մը չհնար առաւ իր առնը քովիկը. անկէ առաջ առած կիներուն ալ մէյմէկ առն չհնաց:

Թէեւ Մուհամմէտ հաճոյքը չտար կը սիրէր, բայց երբէք չէր մոռնար նաեւ իր հասարակական պարտաւորութիւնը. չարունակ կ'աչխատէր իր հաւատքին տարածմանն համար. կ'աչխատէր նաեւ որ իրարու հակառակորդ եղող արաբ ցեղերը միացնէ. ոմն խակ Հրէանեաւն և Քրիստոնեաներուն հետ հաչտ երթալու համար հրամայեց Իսլամներուն, որ աղօթքի կացնած առներնին երուսաղէմի առաջերին կողմը դառնան: Բայց այս հաչտաբար միջոցը չի յաջողեցաւ, ու Մուհամմէտ, Գաբրիէլ հրեչտակապետին բերնով սա պատուէրը առաւ Աբրահեաւն. «Կ'ուզենք որ այն անգը՝ ուր պիտի ուղղես աղօթքդ, քեզի հաճելի ըլլայ, ճակատդ դարձուր հարեմի առաջերին (Մէքքէի առաջերը) ուր որ ալ ըլլաս, նայուածքդ ուղղէ այս օդուտաբեր աղօթատեղիին, Հրէանները և Քրիստոնեաները գիտեն թէ աղօթելու այս ձեւը ճչմարիտ է. երկնային Առաւած անոնց լրածը կը տեսնէ:»

Հրէանները աղօթքի հաւատքուելու համար վաղ կը հնչեցնէին, իսկ քրիստոնեանները՝ ճրճրակ կը դարձնէին, Մուհամմէտ ասելի տպաւորիչ գտաւ մարդկային ձայնը, և հրաման ըրաւ որ, որոշ ժամերուն, աղօթատեղը (մզկէթը) սա բառերը բարձրաձայն արտասանէ. — Ալլահ էքպէր, էշհէտ էն լա իլա իլ Ալլահ. էշհէտ էն Մուհամմէտ ռէսուլուլլահ. հայ ալա էլ սալա, հայ ալա էլ Ֆալահ. Ալլահ էքպէր. լա իլա իլլ Ալլահ. (Առաւած մեծ է, կը վկայեմ թէ միակ Առաւած մը կայ, թէ Մուհամմէտ ա-

նոր մարգարէն է, ազօթքի կոչը, պաշտամունքի կոչը, Աստուած մեծ է, Աստուած մէկ է։)

Ահա՛ այդ ժամանակէն սկսեալ է որ մահմետականները օրական 5 անգամ ազօթքի կը հրաւիրուին վերոդրեալ խօսքերով։ Բամազան ամսուան մէջ ծոմ բռնելու օրէնքն ալ այդ միջոցին հաստատեց Մուհամմէտ, նուիրագործելու համար այն ամիսը — Բամազան — որ ատեն Քուրանը երկինքէն իջեր էր։ (Բամազան, կամ բամազան, կուգայ ramas բառէն, որ կը նշանակէ աստիճ տաք։ Հին ատեններուն, Արաբական տարուայն ամիսներէն տաք ամիսն էր ան։)

Մէտինէի մէջ, ուրկէ դիւրին եղաւ Մուհամմէտի հետեւորդներ գտնել, և 632 թուականէն սկսեալ ատուարեայ իրեն հաստատուողներուն թիւը։ Մուհամմէտ, որ մինչեւ այն ժամանակ քարոզութեամբ ու մեղմութեամբ կը դիմէր ժողովուրդին, այնուհետեւ սկսաւ կրօնական պատերազմ մղել և իր հետեւորդներուն դիւրին անցած կրօնքը իր հակառակորդներուն դէմ. այդ կռիւը երկար և արիւնահեղ եղաւ. երբեմն 100, երբեմն 1000, երբեմն ալ 10000 հաւատացեալ զինուորներու հետ, անիկա նուաճեց ամբողջ Արաբիան, և իսլամական կրօնքը ընդունիլ տուաւ։ Իր պատերազմներէն հարուածուեցան Հրէաները, որոնց մեծ մասը, արիւնահեղ դիմադրութիւններէ ետք, հարկադրուեցաւ ընդունիլ իսլամական կրօնքը։

Ապրելերը և Հրէաները իսլամացնելէ ետք, Մուհամմէտ, որ այնուհետեւ իբր մարգարէ կը յարգուէր, ու իբր զօրաւոր ամէն ոք կը հնազանդէր իրեն, այն ժամանակուան վիճակներուն պատշամաւորներ ղրկեց, և յաճախ նամակով հրաւիրեց զանոնք որ իսլամութիւնն ընդունին։ Առաջին անգամ նամակ ղրկեց Պարսից չահին.

այդ նամակը սա պատով կը սկսէր. — « Մուհամմէտ, մարգարէ Աստուծոյ, Պարսից թագաւոր Խոսրովին: »

Պարսից չահը այս առաջին տողը կարդալուն պէս կատղեցաւ որ իր անունը ուրիշ անունէ մը ետքը դրուած է, և նամակը պատռտեց: Նամակաբերը այս պատգամը բերաւ հաղորդեց Մուհամմէտի, անոնք ըսաւ. — « Աստուած կտոր կտոր պիտի ընէ անոր թագաւորութիւնը: » Բայց Պարսից թագաւորը, որ այն ժամանակ կ'իշխէր նաեւ Արաբիոյ վրայ, ուզեց որ Մուհամմէտը բանէն իր առջեւ բերեն. ձերբակալման պաշտօնեայ մարդիկը դեռ նոր հասած էին Մուհամմէտի մօտ, երբ երկնքէն ձայն մը Մարգարէին յայտնեց թէ Շահը սպանուած է իր որդւոյն ձեռամբ, որ գահ բարձրացած է. այս երկնային ձայնին ճշմարիտ ըլլալը պարզուեւ երեւան եկաւ երկու օր վերջ, ու նոր Շահը հրամայեց որ Մարգարէն հանգիստ ձգեն. ասոր վրայ Եմէնի պարակական փոխարքան, հնազանդ բոլոր պարթեւներուն հետ խաղաղութիւնն ընդունեց:

Մուհամմէտ իր երկրորդ նամակը ուղղեց Հռոմայեցւոց Հէրակլէս կայսեր. անա այդ նամակը բառ առ բառ. —

« Յանուն ողորմած եւ գթած Աստուծոյ, Մուհամ-
« մէտ, որդի Աբդուլլահի, եւ Մարգարէ Աստուծոյ, առ
« Հերակլես կայսր Հռոմայեցւոց, ողջո՛յն:

« Խաղաղութիւն Տեառն ամէն անոնց որ կը հնազանդին
« ճշմարիտ հաւատքին յոյսով. քեզի կը հրաւիրեմ որ
« խաղաղութիւնն ընդունես. խաղաղ եղիր. երկինք կրկնա-
« պէս պիտի վարձատրեն զքեզ. եթէ մերժես իմ կրօն-
« քիս հետեւիլ, Աստուծոյ առջեւ կատարչական ոճիրով
« յանցաւոր պիտի համարուիս. ո՛վ քրիստոնեաներ, մեր
« միջեւ եղած անհամաձայնութիւնները վերջացնենք,

« միակ Աստուած մը պաշտենք. ոչ մէկը իրեն հաւասար
« ըլլայ, միայն զինքը Տէր կոչենք. եթէ դուք չէք ըն-
« դունիր այս հաւատքը, գոնէ վկայ եղէք որ մենք խա-
« րամ ենք: »

Հռոմէացւոց կայսրը այս նամակը կարդալէ ետք, յարգանօք բարձին տակը դրաւ զայն և նամակաբերին բազմաթիւ ընծաներ տալով ճամբեց:

Մուհամմէտ իր երրորդ նամակը ղրկեց Եգիպտոսի Ղպտիներուն վոխադրայ՝ Մաքոքաս, որ արդէն ներքին խնդամիներ ունենալով; չուզեց Մուհամմէտին ալ իրեն խնդամացնել, և սա պատասխանը ղրկեց. —

« Կարգացի նամակը, որով պիտ կը հրաւիրէք խոս-
« տովիլներն ընդունիլ. այս տարբրը խորհրդածութիւն
« արժանի է. դիտէի թէ մարգարէ մը աչխարհ պիտի
« գար, բայց կը կարծէի թէ Սուրիայէն պիտի ելլէ ան:
« Ինչ որ ալ ըլլայ, ձեր պատգամաւորը յարգանքով ըն-
« դունելի. անիկա ձեզի պիտի յանձնէ երիս աղնուա-
« տոհմ զոյգ աղջիկներ, զոր կը նուիրեմ ձեզի. նաեւ
« սպիտակ ջորի մը, արծաթագոյն էշ մը, եգիպտական
« վառչէ զգեստներ, աքանչելի մեղր և կարագ: »

Մուհամմէտ նամակներ ղրկեց նաեւ Հապէշստանի կայսեր և Պարսից Ծոպի իշխանին, որոնք նպաստաւոր ընդունելութիւն ըրին իր առաջարկներուն:

* * *

Մէտինէի մէջ բայարձակ խաղաղութիւն կը տիրէր այլեւս. այդ կողմերը բնակող բոլոր Արաբները խաղաղութիւնն ընդունած էին: Մուհամմէտ խորհեցաւ թէ յարմար վայրկեան է նաեւ իսլամին երկիրները՝ Մէքքէ այցելու. սուրբ խումբ ուխտաւորներու և զինակիր մարդոցմով ճամբայ ելաւ, մտադիր համոր իրեն հետ տանիլ

լավ նաեւ կենդանիներ. բոլոր հաւատացեալները կը պահէին իրենց Մարգարէն մեծ վերացումով: Մուհամմէտ նախ գնաց Մէքքէի տաճարը, որուն սեւ քարերը երկիրզածօրէն համբուրեց, յետոյ այցելեց Սաֆան և Մէրվան լերանները, ու Աբրահամի աղօթատեղին առնելէ աղօթեց: Երեք օր տեւեց իր ուխտը, որմէ յետոյ մատաղ բաժնեց և իր բանակով միասին գնաց բնակելու Մէքքէէն 6 մղոն անդին, չուզելով դրաւել Մէքքէն, որովհետեւ այնպէս խոստացած էր: Մուհամմէտ երբէք դժուար չէ իր խոստումներուն: Ըստ մահմետական կրօնքին, ուխտատեղիին միջոցին կիներու հետ սեռային յարաբերութիւն ունենալ արգիլուած է. բայց Մուհամմէտ, իբր մարգարէ առանձնաշնորհեալ դիրք մը ունենալուն համար, Մէմունա անուն կնոջ մը հետ ամուսնացաւ, երբ դեռ ուխտատրի նաւթրաական դգեստը կը կրէր. բայց ուխտը վերջացնելէն եաք միայն մերձեցաւ այդ կնոջ ու իր բանակով միասին վերադարձաւ Մէքքէ:

Այնուհետեւ նոր շրջան մը կը բացուի կրօնական պատերազմներու. երբեմն յաղթական, երբեմն ալ զանազան արար ցեղերու դէմ Մուհամմէտ կռիւ մղեց և խաղաղական կրօնքէն հետացածները նաւաճեց, իսկ իր հետեւորդներէն անոնք որ իրենց հաւատքը ուրացան, մահուամբ պատժուեցան: Այդ կրօնական պատերազմներու միջոցին Մուհամմէտ չատ վիրաւոր կը յաղթէր հարեւան ժարդիկներ հաւաքել իր չուրջը ատ խօսքերով. «բնակեցնե՛ր, անհատատեղութեան դէմ քարկնք, անոնց վաչխարուն ընդմիջէն մղի ճամբայ բանանք. կա՛մ նահատակուինք պիտի և կամ յաղթութիւնը պիտի չտինք:» Այս խանդավառիչ խօսքերով պատերազմի կը ձեռնարկէին և անմնուրնք յաղթութիւնը իրենցը կըլլար. իսկ պատե-

թագաւոր աւարը Մահմետ կը բաժնէր իր զօրավարներուն մէջ։ Հիմնելէն ետքը, Ադրիանոպոլիս բոլոր իշխանները պատգամաւորութիւններ ղրկեցին Մահմետի և հնազանդութիւն յայտնեցին. Մարդարէն չատ սիրալիր ընդունելութիւն մը բրաւ անոնց։

Մահմետ արդէն հասած էր իր կեանքի վերջին օրերուն, երբ ծրագրեց նաւաճել նաեւ Սպրիան, և կրօնական պատերազմ հրատարակեց Յոյներուն դէմ, որոնք սկսած էին զօրք հաւաքել սահմանապահին վրայ. 20000 հեծեալ և 6000 ձիաւոր զինուորով Մահմետ դէպ յառաջ խաղաց և յաջողեցաւ նաւաճել գահապան ցեղեր. իսկ Սպրիոյ ամրոցական նաւաճումը կատարուեցաւ իր մահէն վերջ։ Այս արշաւանքի միջոցին է որ, Մահմետ իր վերարկուն նախկին Այլա քաղաքին, որ կը գտնուի Կարմիր Ծովուն վրայ, անկէ ի վեր այդ վերարկուն սեպհականութիւնը եղած է Օսմանեան Սուլթաններուն, և ծանօթ է Խրգայը Շերիֆ անունով։

Մահմետ իր մահէն առաջ կատարեց նոր ու հանդիսաւոր ուխտագնացութիւն մը դէպ ի Մէքքէ, և Քաբանի միջոցով ալ պատուիրեց բոլոր խրամներուն՝ ուխտի երթալ Մէքքէ։ Նախկին քաղաքը հասնելով, Մահմետ ամենէն առաջ գնաց համբուրել սեւ քարին անկիւնը և ետքն անդամ դարձաւ Իսմայէլի աղբիւրակին չուրջ, առաջին 3 անգամը արագ քայլերով, իսկ մնացեալ 4ը՝ դանդաղօրէն։ Յետոյ ուրիշ բազմաթիւ կրօնական արարողութիւններ կատարելով և նախկին բնակիչներուն այցելութիւն տալով, մասաղի վայրը գնաց և 63 կենդանի իր ձեռքովը մորթեց, գոնէ թիւն տալով Աստուծոյ որ 63 տարի ապրեցուց զինքը. այդ զոհարերութիւնն միջոցին էր որ երկինքէն լուսեցան սա հետեւեալ խօսքերը.

« Այսօր ձեր կոնքը վատեցաւ, ձեզ իմ չնորհնեքս պիտի տայ, ինձի տաճոյ Թռչունը տալ ձեզի: » Արար պատճառիր մը կրնէ ինչ, երբ այս խօսքերը կրկնեցին իրեն, Մարդարէին ուղղ կրնայ այս յայտնութեան ծանրութեանը տակ և ծունկի կ'գայ: Մուհամմէտ այդ պահուն էր որ 63 տարեկանը պատրաստ չնորհնէր, իր պուճակը ածիլէց և նեանց մազերը, զորս իր հետեւորդներէն մին առած պահէց իրրեւ մասունք:

* * *

Եւ ահա կը հասնինք Մուհամմէտի բնդունելութեան վերջակէտին: Իր մահուան նախընթաց պատգամները չատ հետաքրքրական լլլալով, կ'արժէ մանրամասնել:

Մէյքէի 10 օրերուն ուխտագնացութենէն դեռ նոր վերադարձած էր Մէտինէ, ու պարծանօք կը յիշատակէր իր կատարած գործը և իր իշխանութեան մեծութիւնը, երբ յանկարծ անդէպ բան մը եղաւ իր կենսերէն Ջէյնէպի մօտ գտնուած պահուն. յաջորդ օրը՝ երբ Մէյմունայի մօտ կը գտնուէր, անոնք ալ եղան: Իր բոլոր կիներր համաձայնեցան որ դինքը առանձին անմիջապէս Այիշէի մօտիկը: Մուհամմէտ բան մը ունար. « Ով իմ սիրական Այիշէս, Խայպարի մէջ այն ազնատարեր պատառը քեզ նոր դնելէս ի վեր ներսումս ինչ որ ցաւերը կը զգամ. այս պահուս, անիկա աղիքներս կը պիչատէ և արեան երակները կը պատռէ: »

Բայց նոյն իսկ մահուան անկողնին մէջ, Մուհամմէտ պատերազմի ծրագրներ կը մշակէր, և ապստամբ ու կրօնափոխ ցեղերուն դէմ ելլել անձամբ կռիւ կ'ուղէր: Երեն անկարելի եղաւ ասկէ այդ րանը: Հիւանդութիւնը օր բան օրէ կը ծանրանար, բոլոր մահմետականները դաղի մէջ էին անոր կեանքին համար: Երբ

Ցամբա, Մուհամմէտի ապրիկը, եկաւ իր հօրը անկողնին քով, Մարգարէն բաւ. «Ո՛վ Ցամբա, Գաբրիէլ սովոր էր տարին անգամ մը ինծի երեւալ, այս տարի երկու անգամ եկաւ, ու ինքը այնպես անդիմի աշխարհին մէջ պիտի տեսնեմ, և այդ օրը հեռու չէ, ուրախութիւնով ձեզի ճամբայ կը բռնեմ։» Ցամբա դառնօրէն կուլար, բայց Մուհամմէտ կը մխիթարէր զայն։

Նոյն այդ օրն էր որ, Մուհամմէտ երկու թիկնապահներու թեւերն կռթնած, մզկիթի դռնայ և սա՛ բառերը խօսեցաւ. — «Ո՛վ խալիմներ, եթէ ձեզմէ ոեւէ մէկը ծեծել ուզի, ահա՛ կռնակս, թող զարնէ. եթէ իր համբաւը ապարեցի, ան ալ թող գիս անպատուէ. եթէ իրեն տուէ անարդանք բրի, ան ալ թող ինծի բնէ. եթէ անիր ա՛ն տեղը գրամ ուզեցի երթէ, ահա՛ քսակս, թող ո՛չ ոք չի վախնայ որ իրեն վրէժխնդիր կըլլամ. իմ բնաւորութեանս մէջ անարդարութիւն չկայ բնաւ։»

Այս քարոզը խօսելէ ետք բեմէն իջաւ և կէս օրուան աղօթքը բրաւ. երբ վերջացուց, մարդ մը մօտեցաւ իրեն և բաւ թէ երեք արծաթի առնելիք ունի. Մուհամմէտ տակտաւոր մէկտեղ տուաւ և բաւ. — «Աւելի պիրիմն է առնել այս աշխարհի անպատուութիւնը (1) քան միւս աշխարհի նախատինքը։» Մզկիթէն չմեկնած, մարգարէն խորհրդ տուաւ հաւատացեալներուն, որ Արաբիայէն

(1) Մուհամմէտ կ՚ակնարկէ տակաս տալուն, ինչ որ գէշ բան մը կը համարէր ինչպէս նաեւ տակաս առնելը։

վատ՛ին բոլոր կատարածները, և անկեց Հրէաները, զոնք իր մահուան պատճառ եղան։ (1)

Մուհամմէդ կեանքին վերջին տարիներէն մին եղաւ իր դերիներուն ազատութիւն տալը։ Անոնց առանց տատկութեան կը տեսնէր մահուան մերձենալը, և ընտանիքի անդամներուն հետ հանդարտօրէն կը խօսէր յաղարկաւորութեան մասին։ Օր մը, երբ իր չուրջիններէն լաց ու կոծը իրեն ալ արցունք թափել տուաւ, ըսաւ. — «Երբ դիս լուսաբ ու գագաղին մէջ դնէք, դիակս պիտի զետեղէք եղերը այն փոսին, զոր պիտի փորէք գտնուած տեղս. այս պարտականութիւնը կատարեցէք, ըսաւ, պիտի երթամ և դիս առանձին պիտի ձգէք. ինծի համար առաջին անգամ ազօթելու պիտի գայ Գաբրիէլ, իմ հաւատարիմ բարեկամս. յետոյ պիտի գան Միքայէլ և Իզրայէլ, մահուան հրեշտակը, որ իր լեգէոններով պիտի ազօթէ իմ դերեզմանիս քովը։ Երբ լսեցիք իրենց այս վերջին պարտականութիւնները, խաւարով պիտի մտնէք դերեզմանս, պիտի ազօթէք ինծի համար և խաղաղութիւն մաղթէք ինծի. ձեզի կը պատուիրեմ որ ո՛չ մէկ լոյս, ո՛չ մէկ գանգատ պէտք չէ վրդովէ իմ անդորրու-

---

(1) Հրէաներուն դէմ պատերազմ մղած մէկ միջոցին, Մուհամմէտ հրէական խայտպար քաղաքը հուբէ և տուբէ անցուց, Հրէուհի մը, որ իր հայրը, ամուսինը, եղբայրը և ուրիշ ազգականներ միանգամայն կորնցուցած էր այդ նախճիրին մէջ, վրէժխնդրութեան մղուած, գնաց Մուհամմէդին ներկայացուց եփուած ուլ մը, ճիշդ իրիկուան ճաշի պահուն։ Մուհամմէտ տպիւ թէ պատառ մը կերած էր, գոչեց. «կեցէ՛ք, այս ուլը ապահովաբար թունաւորուած է։» Իր սեղանակիցներէն մին, որ քանի մը պատառ ուելի կերած էր, յանկարծ մեռաւ։ Մուհամմէտ հասկցաւ իրեն լարուած թակարդը, և հրէայ կինը անմիջապէս մահուան դատապարտեց։

թիւնս։ Գալով ձեզի, ոչ այս պահուս անկողնիս չուրջն էք, ամէնուզ ալ Թաղուհիին կը չնորհեմ. կը խնդրեմ որ իմ բացակայ ընկերներուս ալ հաղորդէք Թաղուհիին։ Ձեզի վկայ կը նամարեմ, որ մինչեւ յարութեան օրը խաղաղութիւնն ընդունողներն ալ Թաղուհին պիտի սատանան ինձմէ։»

Ահա այսպէս, Մուհամմէտ մահուան դէմ պայքարելով, մինչեւ վերջին վայրկեանը կը պահէր իր Մարգարէի դերը, և ապշեցուցիչ կատարելութեամբ մը կ'ուզէր կը հանէր մարգկային կեանքի վերջին տեսարանը։ Մեռնի՞մ վայրկեան մը յաւելն ուժգնութենէն ընդվզեալ կսմրնցուց և բսաւ. — «Ինձի մեզան և Թաղթի բերէք, որպէս զի ձեզի գիրք մը գրեմ որ սրգիւէ ձեզ մոլորութեան մէջ իյնալէ։» Մարգարէին չուրջ գտնուղներուն մէջէն ամէնէն խելացիները բսին թէ ընդվզեալը կսմրնցուցած է, միթէ Քառանը չունե՞նք արդէն, և անիկա բաւական չէ՞։ Բայց ոմանք ալ կ'ուզէին մեզան Թաղթի տալ Մարգարէին. վիճաբանութիւն մը ծագեցաւ. Մուհամմէտ տրմտալէն ընդվզեալ եկաւ և բսաւ ներկայներուն. «Գացէ՛ք, Մարգարէին առջեւ վիճաբանիլը պատշաճ չէ։»

Մուհամմէտի ամէնամերձ վայրկեաններուն միայն Այիշէն քովն էր, այնպէս որ այս սիրեցեալ կնոջ պատմածներուն վրայ հիմնուած են այս մասին քաղուած տեղեկութիւնները։ Ահա թէ ինչ կը պատմէ Այիշէ. — «Մահուան հրեշտակը գալով Մուհամմէտի մօտ, բսաւ. «Ով մարգարէ Աստուծոյ, ով Ահմէտ. Յաւիտենականը ինծի ղրկեց պէտ է քեզ. ինծի հրամայեց որ կատարէ գործադրեմ, եթէ հրաման ընես որ հոգիդ առնեմ, պիտի առնեմ, թէ ոչ չպիտի առնեմ։ Մուհամմէտ պատասխանեց՝ ա՛ռ։ Այն ատեն Գաբրիէլ հրեշտակապետը բսաւ. —

«Քանի որ այդ է կամքդ, Աստուած ջկամօրէն կը փափաքի քեզ իր մօտը ունենալ, եւ վերջին անգամ բլլալով այս աչխարհը ատք կը կոխեմ։»

Ու Մուհամէտ աւանդից իր հոգին, 641 Յուլիանին, և Թաղուեցաւ Մէտինէի մէջ։

Քէմպրիճի Մատենադարանին մէջ կը գտնուի Բուբանի չատ գեղեցիկ օրինակ մը, որ սա ինքնատիպ ամփոփումը կը պարունակէ. —

«Հաստուածնները Բուրանին որ ընտիր ու արտաճնոյ է, վեց հազար վեց հարիւր վաթսուն եւ վեց հատ են, հազար հատը հրամաններ են, հազարը՝ ուժգին արգելքներ, հազար հատը խոստումներ են, հազարը՝ սպառնալիք, հազար հատն ալ ընտիր պատմութիւններ են. հազար հատ ալ կրթիչ առակներ կը պարունակէ ան. հինգ հարիւր հատը ցոյց կուտան Թէ ինչ բան օրինաւոր է, եւ ինչը՝ ապօրէն. հարիւր հատը աղօթքներ են առտուան եւ իրիկուան, եւ ահա ամբողջ Բուրանին բովանդակութիւնը ըսի ձեզի»,

ԲՈՒՐԱՆ

ԳԼՈՒԽ Ա.

ՆԵՐԱԾՈՒԹԻՒՆ

Ցանուց ողորմած եւ անիւծաչար Աստուծոյ (1)

1. Գովեսք է Աստուած, բոլոր աշխարհի տէրը.
2. Անթիւ ողորմած է.
3. Վերջին դատաստանի օրուան թագաւորն է նա:
4. Քեզ կը պաշտենք, ա՛ջր, և քու օգնութիւնդ կ՚ապաւինինք:
5. Փրկութիւնն ճամբան առաջնորդէ մեզ:
6. Անոնց ճամբուն մէջ, զորս քու բարիքներով սղոսցեր:
7. Անոնց՝ որ բնաւ չնեղարկուեցան քու բարկութիւնդ, և սխալի մէջ չինկան:

---

(1) Պիսմ իլլահ էլ ռահմանի էլ ռահիմ. այս բանաձեւը բոլոր գլուխներուն սկիզբը գտեզուած է. մահմետականները կ՚արտասանեն զայն, երբ կենդանի մը մորթեն, երբ ընթերցում մը ընեն կամ երբ կարեւոր գործի մը ձեռնարկեն:

ԴԼՈՒԽ Բ.

ԿՈՎԸ

Ցաճուց ողորմած եւ աճիւռաչար Աստուծոյ.

1. *Ա. Լ. Մ.* (1) *Այս գիրքին մասին ուրէք տարակոյս չկայ. անիկա օրինագիրքն է բոլոր անոնց որոնք Տիրոջմէ կը վախնան.*

2. *Անոնց, որ գերագոյն ճշմարտութեանց կը հաւատան, որ կ'ապօթեն, որ աղբատներուն կը բաժնեն մէկ մասն այն հարստութեան զոր մենք տուինք իրենց.*

3. *Անոնց, որ կը հաւատան այն վարդապետութեան զոր մենք ղրկեցինք քեզի երկինքէն, և որոնք չեմօթէն կը հաւատան ապագայ կեանքին:*

4. *Առաւած անոնց առաջնորդը պիտի ըլլայ, և երջանկութիւնն՝ իրենց ընկերը:*

5. *Անհաւատներու, անոնց խղամութիւնը քարոզես թէ ոչ, պիտի մնան իրենց կուրութեանը մէջ:*

6. *Առաւած կնքած է անոնց սրտերուն և ականջներուն վրայ. անոնց աչքերը քօղով ծածկուած են և չարչարանքի ենթակայ են անոնք:*

7. *Կան մարդիկ որ կըսեն. Առաւծոյ և վերջին դատաստանին կը հաւատանք. այլ սակայն, բնաւ հաւատք չունին:*

---

(1) *Քուրանի մեկնիչները կըսեն թէ այս 3 գիրերը խորհրդաւոր հանգամանք մը ունին. պէտք չէ փնտռել անոնց իմաստը. Առաւած միայն իր Մարգարէին գիտցուցեր է անոնց իմաստը, որ միշտ անծանօթ պիտի մնայ հասարակ մահկանացուներու:*

8. Աստուծոյ և հաւատացեալներուն այնպէս կարծեցնել կ՚ուզեն, բայց միայն ինքզինքնին կը խաբեն, և չեն հասկնար:

9. Անոնց սիրտը վտանգաւորած է. Աստուած խոր-ընկղմացած է անոնց վէրքը. սարսափելի տառապանքներով պիտի տուժեն անոնք իրենց խօսած սուտը:

10. Երբոր իրենց ըսուի. ազգականութեան մէջ մի՛ խնդաք այս աշխարհի վրայ, անոնք կը պատասխանեն. մերինը ուրիշ կերպ է:

11. Անոնք ազգականիչներ են, բայց չեն զգար:

12. Երբոր իրենց ըսուի. հաւատացէք այն բանին որուն կը հաւատան մարդիկ, անոնք կը պատասխանեն. մենք մենք անմիտներուն հետեւած կրօնքին պիտի հետեւինք: Բայց արդեօք իրենք չե՞ն անմիտները. չեն գիտեր սակայն:

13. Երբ անոնք հաւատացեալներու հանդիպին, կ՚ըսեն. ձեզի հետ միեւնոյն կրօնքը կը դաւանինք: Բայց հերեսիկոսներու հետ ուրիշ ըզրու կը զործածեն. ինքզինքնին անոնցմէ կը ձեւացնեն, և հաւատացեալները կը ծաղրեն:

14. Աստուած ալ զանոնք պիտի ծաղրէ, անոնց յանցանքները պիտի մեծցնէ, ու անոնք իրենց մոլորեալ ճամբուն մէջ պիտի մնան:

15. Անոնք ճշմարտութեան տեղ սխալը նախընտրեցին. ինչ տառապութիւն ձեռք ձգեցին. անոնք բնաւ չեն աւելցուցած յոյսին:

16. Նման անոնց, որ կրակ վառած են, երբ Աստուած մարէ տարսիակաները լուսաւորող լոյսը, անոնք ինքզինքնին մութին մէջ կը զգան և չեն կրնար անոնել:

17. Խուլ, համր և կոյր ըլլալով անոնք իրենց հաւատքը չպիտի փոխեն:

18. Անոնք կը նմանին այնպիսիներու, որ երբ փոխոտիկը երկինքէն պայթի խաւարին, փայլակին և կայծակին հետ, մահուան պատկերէն սոսկալով, իրենց մատներովը ականջնին կը գոցեն չլսելու համար թրոտումին ձայնը. բայց Ամենակարողը չդադրառած է անհատ առներէն:

19. Ինչ ճնացած է որ կայծակը զանոնք դրկէ անդունդներէն. երբ փայլակը չորայ, անոնք կը քալեն անոր լոյսին մէջ. երբ անկեւոյթի ըլլայ, աղջամուղջին մէջ կանգ կ'առնեն. եթէ Յաւիտենականը ուզէ, զանոնք կը դրկէ աչքէ և ականջէ, որովհետև ոչ մէկ բան կրնայ իր ոյժին դէմ կանգնիլ: Ո՛վ մահկանացուներ, պաշտեցէք այն աէրը որ զձեզ և ձեր հայրերը առեղծեց, որպէս զի երկինքէ անկէ:

20. Ատոնած է որ առաւ ձեզի երկիրը՝ իբրև անկողին, և երկինքը՝ իբրև սանիք. ան է որ երկինքէն անձրեւ կ'իջեցնէ, բուսցնելու համար բոլոր այն պտուղները, որոնցմով կը սնանիք. Բարձրեալին հատատար ոչ ոք կայ. փառք նմա:

21. Եթէ կտակած ունիք այն դիրքին մասին, զոր մենք դրկեցինք-մեր ծառային, դուք բերէք դրուխ մը որ նման ըլլայ այն դրքին պարունակածներուն. և եթէ անկեղծ էք, համաձակեցէք Ատուծմէ զատ ուրիշ վկայ կանչել:

22. Եթէ չի կրցաք ընել այդ բանը, բնաւ չպիտի կրնաք ընել: Ուրեմն վախցէք այն կրակէն, որ մարդոցմէ և քարերէն պիտի անանի, կրակ՝ որ անհատատներուն համար պատրաստուած է:

23. Հատատացեալներուն և բարիք գործողներուն խնայ տա՛ր որ պիտի բնակին այն պարտէզներուն մէջ ուր գետեր կը հոսին. երբ անոնք ճաշակին հոն բուսնող

պատուղները պիտի բանեն. ահա այն պատուղները, որոնց-մով անոնք երկրի վրայ. բայց անոնք միայն երեւոյթով պիտի նմանին: Հոն պիտի գտնեն նաեւ մարդագործուած կիներ (1): Այդ տեղ պիտի բնակին յաւիտեանս յաւիտենից:

24. Աստուած չի կարծրիր այնչափ ճանճ մը որչափ չքեղ պատկերներ իր օրինակ բերելով: Հաւատացեալ-ները պիտի թէ իր խօսքը ճշմարիտ է, բայց անհաւատ-ները կրանն. ինչո՞ւ Աստուած առանց օրինակներով (ա-ռակներով) կը խօսի: Այս կերպով է որ անիկա կը մո-լորեցնէ ոմանք և կ'ուղղէ միւսները: Բայց անիկա մի-այն ամբարիշտները կը մոլորեցնէ:

25. Անոնք որ կը խղճն Աստուծոյ գաշինքը, անոնք որ իր օրէնքները կը բռնաբարեն և ինքզինքնին սպա-կանութեան կուտան, անոնք աստուածամերժներու կարգը պիտի գտնուին:

26. Ինչո՞ւ չէք հաւատար Աստուծոյ. դուք մեռած էիք, անիկա ձեզի կեանք տուաւ. անիկա ձեր օրերը պիտի մարէ և կրկին պիտի վառէ ջահը: Դուք իրեն պիտի վերադառնաք:

27. Անիկա ստեղծեց ամէն ինչ որ կայ աշխարհի վրայ, որպէս զի գործածէք: Ցեսոյ իր ակնարկը դէպ ի հաստատութիւնը բարձրացնելով, կազմեց հօմը երկինք-ները. միայն ան է որուն պիտութիւնը կը չրջապատէ ամբողջ տիեզերքը:

28. Բաւ Աստուածդ կրսէ հրեշտակներուն. իմ վա-

---

(1) **Մարդագործուած կիներ** բսելով պէտք է հասկնալ այն կիները որոնք ենթակայ չեն բնաւ բնական պահանջքու, կոյսեր՝ ո-րոնք սեւ աչքեր ունին, որոնք բնաւ չեն յղացած և զերծ են այն բոլոր պէսքերէն զորս կրզգանք աշխարհի վրայ, իբաց առեալ սէրը:
(ձէլալէտտին էլ Հասան)

խանորդս երկրի վրայ պիտի դրկեմ (1)։ Երկնային ոգիները հարցուցին. պիտի դրկէք մարդ մը որ անօրէնութեան անձնասո՞ւր պիտի ըլլայ և արիւն պիտի թափէ, մինչ մենք պիտի վառարանենք և գովենք զքեզ։ Ես պիտեմ, պատասխանեց Աստուած, այն՝ զոր դուք չէք գիտեր։

29. Աստուած սորվեցուց Ադամին բոլոր արարածներուն անուններն և զանոնք հրեշտակներուն աչքին առջև դնելով բաւ. տուէ՛ք ասոնց անունները, եթէ անեղծ էք։

30. Գովեալ ըլլայ անունդ, պատասխանեցին երկնային ոգիները. մենք միայն քեզմէ բղխած ծանօթութիւններ ունինք. գիտութիւնը և իմաստութիւնը քու տորոգելիներդ են։

31. Աստուած բաւ Ադամին. բոլոր ստեղծուած էակներուն անունը տուր անոնց, և երբ անիկա տուաւ անուններ, Աստուած յարեց. ձեզի չըսի՞ թէ ես ծանօթ եմ երկինքի և երկրի գաղտնիքներուն, ձեր հրապարակային և մասնաւոր գործերը յայտնի են ինծի։

32. Մենք հրամայեցինք հրեշտակներուն, որպէս զի պաշտեն Ադամը։ Ու անոնք պաշտեցին։ Թոռոզ Էպլիսը (2) չհնազանդեցաւ, և անհաւատարիմներուն կարգը դասուեցաւ։

---

(1) Կ՚ակնարկէ Ադամին, զոր Աստուած դրկած էր աշխարհի վրայ, որպէս զի երկնային պատուէրները ուսուցանէ։ (Ձէլալէտտին)

(2) Մահմետական աստուածաբանները այնպէս ցոյց կուտան թէ ոգիները մարդոց և երկնային էակներուն մէջտեղը կը գտնուին, Էպլիս, այս հպարտ հրեշտակը որ Աստուծոյ դէմ ընդվզեցաւ, այդ ոգիներուն հայրն էր. անոնք աշխարհի վրայ կը բնակէին Ադամի ստեղծումէն առաջ. բայց իրենց սխիրներով աշխարհը պղծած ըլլալնուն համար Աստուած անոնց դէմ դրկեց հրեշտակները, որոնք աքսորեցին զանոնք կղզիները և լերանց գագաթները։ (Ձէլալէտտին)

33. Մենք ըսինք Ադամին. արքայութեան մէջ բո-նակէ կնոջդ հետ և հոն բուսնող պտուղները կեր. ամէն բանի ցանկա, բայց մի մօտենար սա ծառին, դուն չոն-ցաւար ըլլաս:

34. Սատանան պանդնք օրհնազանց բրաւ և կորսըն-ցունել տուաւ իրենց վիճակը: Մենք անոնց ըսինք. վար իջէք. դուք փոխադարձ թշնամիներ եղաք. աշխարհը պիտի ըլլայ ձեր բնակավայրը և սահմանը մինչև վերջը:

35. Աստուած Ադամին տրվեցուց թողութիւն խնդրելու եղանակը, անիկա մարիկ բրաւ անոր զղջումի ձայնին, որովհետև ողորմած և անյիշաչար է:

36. Մենք անոնց ըսինք. բոլորդ ալ արքայութենէն դուրս ելէք. փրկութեան ճամբան պիտի տրվեցնեմ ձեզի, ով որ հետեւի անոր, երկիւղէ և վիշտէ զերծ պիտի ըլլայ:

37. Չհաւատացողները և մեր վարդապետութիւնը սուտ համարողները երկնային բոցերուն ենթակայ պիտի ըլլան:

38. Ո՛վ Իսրայէլի զաւակներ. յիշեցէք ձեզի ըրած բարիքները. պահեցէք ինձ հետ կնքած դաշինքնիդ, և ես ձերը պիտի պահեմ. յարուցեցէք պիս, հաւատացէք իմ ըղր-կած գրքիս. անիկա կը հաստատէ ձեր սուրբ գիրքը. ա-նոր հաւատա չընծայողներուն մէջ առաջիններն մի ըլլաք. իմ վարդապետութիւնս գնաճ չառնելու համար մի ապա-կանէք. վախցէք ինձմէ:

39. Ձկամարտութիւնը սատութեամբ մի ծածկէք. մի պահէք իր փայը, երբ կը ճանչնաք զայն:

40. Աղօթք ըրէք, ողորմութիւն տուէք, պիս պաշ-տողներուն հետ երկրպագեցէք:

41. Արդարութիւնը հրամայած առաննիդ, պիտի մոռնա՞ք ձեր հոգին: Դուք կը կարդաք սուրբ գիրքը. ուրեմն չէ՞ք հասկնար զայն:

42. Առանց վհատելու և աղօթքով օգնութիւն խընդրեցէք. խոնարհամիտ մարդոց համար բնաւ ծանր բաներ չեն սոսկը.

43. Նաև անոնց համար որոնք կը խորհին թէ օր մը Աստուծոյ դատաստանին առջեւ պիտի կրնան:

44. Իսրայէլի զաւակնե՛ր. յիշեցէք ձեզի ըրած բարիքները. յիշեցէք թէ ձեզ բոլոր աշխարհին վեր բարձրացուցի:

45. Վախցէք այն օրէն, երբ ոչ ոք ուրիշին տեղը պատասխան պիտի տայ, և երբ, ո՛չ բարեխօսութիւն, ո՛չ փոխարինութիւն և ո՛չ ալ ակնկալելիք օգնութիւն մը պիտի ըլլայ:

46. Մենք ձեզ փրկեցինք Փարաւոնի ընտանիքէն և ձեզ ընկճող չարիքներէն. ձեր սրտ. զաւակները կրսպաննէին և միայն էգերը կը խնայէին. ձեր Տիրոջ կողմէ ղրկուած դառն փորձութիւն մըն էր այդ:

47. Ձեզի համար ճամբայ բացինք ծովին ջուրերուն մէջէն, անդունդներէն փրկեցինք ձեզ, և դուք տեսաք որ Փարաւոնին ընտանիքը խեղդուեցաւ ծովին մէջ:

48. Մինչ մենք Մովսէսի հետ դաշնադրութիւն կը կնքէինք, քառասուն գիշեր դուք հորթ կը պաշտէիք, և դուք պարտապանց եղաք:

49. Մենք ձեզի ներեցինք, որպէս զի շնորհակալ ըլլայնէք մեզի:

50. Եւ Մովսէսին տուինք գիրք մը, պատուէրներով միասին, որպէս զի ձեր գործերուն կանոնագիրքը ըլլայ անիկա:

51. Մովսէս ըսաւ Իսրայէլացիներուն. Ո՛վ ժողովուրդս, ինչո՛ւ ապօրէնութեան մէջ կ՚իյնաք հորթ պաշտելով. վերադարձէք ձեր Արարիչին. զոհուեցէք միմեանց համար. այս զոհողութիւնը իրեն աւելի

հաճելի պիտի ըլլայ. անիկա ձեզի պիտի նեղէ, որովհետեւ գիտած և անիչխաչար է։

52. Դուք պատասխանեցիք Մովսէսին. Մինչեւ որ բայէ ի բաց չանանենք զԱստուած, իրեն չպիտի հաւատանք։ Կայծակը ձեզ չըջապատեց և ձեր դժբաղդութիւնը լուսաւորեց։

53. Մենք ձեզ կենդանացուցինք, որպէս զի դուք երախտապարտ ըլլաք։

54. Մենք ամպերը իջեցուցինք, որպէս զի ձեր վրայ չուք ըլլայ. ձեզի մանանայ և լորամարգի ղրկեցինք և ըսինք. անանեցէք այն բարիքներով զորս ձեզի կը նուիրենք։ Ձեր արատնջները միայն ձեզի վնասեցին։

55. Մենք ըսինք Իսրայէլի ժողովուրդին. այս քաղաքին մէջ մտէք. վայելեցէք այն բարիքները զորս հոն պիտի գտնէք առատօրէն. հոն մտած ատեննիդ պաչեցէք Տէրը. ըսէք՝ մեզի թողութիւն թող ըլլայ։ Ձեր մեղքերը պիտի նեբուին և արդարները մեր չնորհներով պիտի լիցուին։

56. Զարերը փոխեցին այս խօսքերը, և մենք իրենց վրայ իջեցուցինք երկինքի վրէժը, որովհետեւ անոնք ոճրագործներ էին։

57. Մովսէս ջուր խնդրեց իր ժողովուրդին ծարաւը անցընելու համար, և մենք իրեն հրամայեցինք իր գաւազանը ժայռին զարնել. տասներկու աղբիւրներ բղխեցան. ամէն մարդ հասկցաւ թէ ո՛րտեղէն իր ծարաւը պիտի անցընէ։ Մենք ըսինք Իսրայէլացիներուն. կերէք և խըմեցէք ինչ որ կուտայ ձեզի Աստուծոյ առատաձեռնութիւնը. երթէք պարտադանց մի՛ ըլլաք և աշխարհը մի՛ պղծէք ձեր ոճիրներով։

58. Ժողովուրդը գոչեց. ո՛վ Մովսէս, միակ սնունդ մը չի բաւեր մեզի. հայցէ Աստուծմէ, որ ձիթա-

պըտուղ, վարունգ, սխտոր, ոսպ և սոխ բուսնիլ։ Մովսէս պատասխանեց. Կուզէք յաւիտեան վիճակ մը ունենալ, վերադարձէք Եգիպտոս, ու հոն պիտի գրանէք ձեր ուզածը։ Աստուածամէ և աղքատութիւնը իրենց բաժին ինկաւ։ Երկինքի բարկութիւնը ծանրացաւ իրենց վրայ, որովհետեւ անոնք բնաւ չի հաւատացին իր հրաշքներուն, և անարդար կերպով սպանեցին մարգարէները. անոնք ըմբոստներ և պարտապանչներ եղան։

59. Անատարակոյս, Իսլամները, Հրէաները, Քրիստոնեաները և Սաբէացիները (կռապաշտ), որոնք Աստուծոյ և վերջին դատաստանին կը հաւատան, և որոնք բարիք կը գործեն, իր ձեռքերէն պիտի ստանան վարձատրութիւնը. անոնք երկիւղ և չարչարանք զերծ պիտի ըլլան։

60. Երբ մենք ընդունեցինք ձեր դաչինքը և ձեր գլուխին վերեւ բարձրացուցինք Սինա լեռը, ըսինք. երախտապիտութեամբ ընդունեցէք մեր օրէնքները, և պահեցէք անոնց յիշատակը, որպէս զի երկիւղի ճամբան մէջ ընթանաք։

61. Բայց քիչ վերջ մոլորութեան մէջ ինկաք, և նիհէ աստուածային գութը չըլլար, ձեր կորուստը անկասկած էր. դուք կը ճանչնաք ձեր մէջէն անոնք որ օրինազանց եղան շաբաթ օրը, որով մենք զանոնք դժնէ աչքով կապիկներու փոխեցինք (1)։

62. Անոնք օրինակ եղան իրենց ժամանակակիցներուն, ապագայ սերունդներուն և անոնց՝ որոնք կ՚երկնչին։

(1) Ապ-իւլ-ֆէտա կը հաղորդէ որ, Իսլամները կը հաւատան թէ կարմիր ծովին եզերքը հաստատուած Այլա քաղաքին բնակիչներուն մէկ մասը շաբաթ օրը տօն բռնել քարոզելուն համար, Դաւիթ զանոնք անիծեց և կապիկի վերածեց. 3 օր այս վիճակին մէջ մնացին. յետոյ բոլոն փոխորիկ մը զանոնք ծովը թափեց։

63. Մովսէս ըսաւ Իսրայէլացիներուն. Աստուած ձեզի կը հրամայէ կով մը մատաղ ընել իրեն. բայց ան-նոնք պատասխանեցին. դուն մեր դիւրախաբութիւնը չարաչա՞ր գործածել կ'ուզես: Մովսէս ըսաւ. ես կը դա-նամ Աստուծոյ, որպէս զի անմիտներուն կարգը չի դա-ուիմ: Ինդրէ՛ Աստուծմէ, յարեցին Իսրայէլացիները, որ մեզի յայտնէ թէ ի՞նչ տեսակ կով մը պէտք է մատաղ ընենք իրեն: Մարգարէն պատասխանեց. ո՛չ ծեր ըլլայ ո՛չ մատղաշ, այլ միջին տարիք ունենայ. ձեզի սըր-ուած հրամանը գործադրեցէք:

64. Իսրայէլի ժողովուրդը չարունակեց ըսել. խնդրէ Աստուծմէ և իմացուր թէ ի՞նչ գոյն պէտք է ունենայ կովը: Մովսէս պատասխանեց. Թող ըլլայ բաց գեղին գոյնով և սիրահաճոյ:

65. Ինդրէ Աստուծմէ որ աւելի որոշակի ցոյց տայ իր ուզած մատաղին նկատմամբ. մեր կովերը իրարու կը նմանին, և եթէ Աստուած ուզէ, ցոյց պիտի տայ թէ ո՛րը ընտրելու ենք:

66. Այդ կովը պէտք չէ ծառայած ըլլայ հողը հերկելու, հունձքերը ջրելու. անիկա արուի մերձեցումը կրած պէտք չէ ըլլայ. ահա՛ այս է Տէրոջը պատուէրը: Այն ատեն ժո-ղովուրդը գոչեց. հիմա մեզի ճշմարտութիւնը ըսիր: Ու անոնք, անհնազանդ ըլլալու քիչ մնացած, կով մը մա-տաղ ըրին:

67. Երբ գուք մարդ մը սպաննեցիք, և այդ սպա-նութիւնը վէճի դուռ բացաւ ձեր մէջը, Աստուած ձեր ծածկածը երեան հանեց:

68. Մենք հրամայեցինք որ կովին անդամներէն մէ-կովը սպանեալին դարնէք. այս կերպով է որ Աստուած յարութիւն կուտայ մեռեալներուն և ձեր առջեւ կը շղ-

չողայնէ իր հրաչքները, որպէս զի հասկնաք (1)։

69. Այս հրաչքէն ետք ձեր սիրտերը քաջէն աւելի կարծր եղան. որովհետեւ Բարձրեալին ձայնէն ժայռը ճեղքուեցաւ և կիսաբաց կողերէն գետեր սկսան հոսիլ։ Բայց Ամենակարողը ուշագիր կը նայի ձեր ըրածներուն։

70. Ո՛վ Իսրաէլներ, կը կարծէ՞ք որ Հրէաները ձեր հաւատքը ունենան. մինչ անոնք Աստուծոյ խօսքը մոխիր կընէին, իրենց մէջէն մաս մը խեղաթիւրելով անոր իմաստը, զայն հասկնալէ ետք. և անոնք գիտէին այս բանը։

71. Հաւատացեալներուն քով անոնք կը սպարծենան իրենց կրօնքով. բայց երբ իրենք իրենց կըլլան, կըսեն. մինչ մենք կրնա՞նք Իսրաէլներուն պատմել ինչ որ Աստուած յայտնած է մեզի, որպէս զի մեզի հետ վիճաբանին անոր առջեւը. մինչ մենք չե՞նք տեսներ այս բաներն հետեւանքները։

72. Ուրեմն անոնք չե՞ն գիտեր թէ Բարձրեալը կը հասկնայ իրենց ծածկածը ինչպէս յայտնածը։

73. Անոնց մէջէն, ոմանք միայն աւանդութեամբ կը ճանչնայ Հնգամատեանը. միայն կոյր հաւատք մը ունի. բայց վա՛յ անոնց որ զայն պրեցին իրենց ապականարար

---

(1) Մեծահարուստ Իսրայէլացի մը սպաննուած էր. անոր ազգականները Մովսէսին առջեւ տարին ենթադրեալ սպաննիչները, որոնք կ'ուրանային. վկայ չկար. ճշմարտութիւնը երեւան հանել դժուար էր. այն ատեն Աստուած հրամայեց կով մը մորթել մասնաւոր պայմաններու տակ. մեռածին լեզուն դպցուցին սպանեալին դիակին, որ կեանք առաւ, ոտքի ելաւ, պինդը սպաննողին անունը տուաւ և կրկին մեռաւ։ Այս զրոյցը Արաբները քաղած են Հնգամատեանէն, որուն մէջ Աստուած կը հրամայէ մատաղ ընել կարմրորակ և լուծ չկրած չափահաս կով մը, որուն դիակը կ'այրուէր և աճիւնը ջուրի մէջ խառնուելով կը դործածուէր իբր մաքրագործիչ։

ձեռքով, անով ոտքնիվի գումար մը չհնկու համար։ Ահաւասիկ Աստուծոյ դիրքը, վայ անոնց որ դրամ սատնալու համար դրեցին զայն։

74. Անոնք կրանն. մենք սահմանափակ թիւով օրեր միայն դժոխքի բոցերուն պիտի ենթարկուինք։ Պատասխանէ իրենց. Աստուած ատանկ խոստում մը տուա՞ծ ձեզի. արդեօք իր խոստումը կամ չպիտի՞ առնէ բնաւ, կամ արդեօք ձեր չդիտցած բաներուն վրայ չէ՞ որ կը խօսիք դուք։

75. Անտարակոյս, անոնք որ միայն գէշ գործեր ըրած են, և մեղքերով չլվացուած են, անոնք յաւիտեանս պիտի ենթարկուին դժոխքի կրակներուն։

76. Ընդհակառակը, հաւատացեալները որոնք բարիք կը գործեն, արքայութեան մէջ պիտի բնակին յաւիտեանս յաւիտենից։

77. Երբ մենք դալինք կնքեցինք Իսրայէլի զաւակներուն հետ, անոնց ըսինք. միակ Աստուած մը պաշտեցէք ձեր հայրերուն, ազգականներուն, որբերուն և աղքատներուն բարիք ըրէք. բոլոր մարդոց հետ մարդկութեամբ վարուեցէք. աղօթք ըրէք. ողորմութիւն տուէք. բայց, ի բաց առեալ ձեր մէջէն սակաւաթիւ մաս մը, դուք չհետեւեցաք այս պատուէրներուն և սխալ ճամբէ գացիք։

78. Երբ ձեզի հետ դալինք կնքեցինք, ձեր եղբայրներուն արիւնը բնաւ չի թափելու և անոնց ժառանգութիւնները չգրաւելու համար, դուք վաւերացուցիք այս դալինքը և վկայ եղաք։

79. Բայց յետոյ ձեր եղբայրները կատղեցիք. զանոնք իրենց կալուածներէն վռնտեցիք, իրենց ապստամբութիւններուն մէջ փոխադրեցիք պատերազմը և անարդա-

բութիւնը։ Երբ ձեզի դերիներ ներկայանան, դուք զանոնք վերատին կը դնէք. բայց ձեզի արգիլուած էր թշնամութեամբ վարուիլ անոնց հետ. ուրեմն դուք կը հաւատաք օրէնքի մէկ մասին միայն, և միւսները կը մերժէք. այս ընթացքին պատիժը ինչ պիտի ըլլայ. աչխարհի վրայ խայտառակութիւն և վերջին դատաստանի օրը՝ չարչարանք, որովհետև Աստուած բնաւ անտարբեր աչքով չի դիտեր ձեր գործերը։

80. Ահա այս է վիճակը անոնց որ հանդերձեալ կեանքը գոհացին աչխարհային կեանքին. բայց իրենց սպասող պատիժը բնաւ չպիտի մեղմանայ, և անոնք յոյսի ազբիւր մը չպիտի ունենան։

81. Մենք Մովսէսին տուինք Հնգամատեանը. անկէ ետք ղրկեցինք Աստուծոյ պատուիրակները. Մարիամի որդի Յիսուսին շնորհեցինք հրաչք գործելու կարողութիւնը. մենք զայն զօրացուցինք սրբութեան ոգիով (1)։ Ամէն անգամ որ Բարձրեալին պատուիրակները ձեզի բերին վարդապետութիւն մը, զոր ձեր ախտկանած սիրտերը մերժեն, դուք գերազարար դէմ պիտի դնէք, և զայն սո՞ւտ պիտի հռչակէք. ուրիշները պիտի կոտորէք։

82. Անոնք ըսին. մեր սրտերը անթլփատ են. Աստուած զանոնք անիծեց՝ խաբերայ ըլլալնուն համար. ո՛չ, որքան փոքր է թիւը հաւատացեալներուն։

83. Աստուած անոնց ղրկեց Քուրանը հաստատելու համար իրենց նախկին մատեանը (անկէ առաջ անոնք երկինքի օգնութիւնը կը հայցէին անհաւատներուն դէմ), Բայց անոնք այդ պիրքը ընդունելնէն ետքն ալ մերժեցին

---

(1) Սրբութեան ոգի ըսելով իսլամ աստուածաբանները կը հասկնան Գաբրիէլ հրեշտակապետը։

անոր հաւատ ընծայել, թէեւ անոնց ըսուած էր նախապէս թէ այդպէս գիրք մը պիտի ընդունին. բայց Աստուած անէծքով պատժեց անհաւատները։

84. Անոնք թչուառաբար ծախած են իրենց հոգին անչահ գումարի մը փոխարէն. անոնք բնաւ չեն հաւատար, երկինքէն ղրկուածին, որովհետեւ նախանձոտ են. Աստուած չնորհ բրաւ ղրկելու գիրք մը իր ծառաներէն անոր՝ որ իրեն հաճոյ եղաւ ընտրել։ Անոնք Աստուծոյ բարկութիւնը չարունակ իրենց վրայ կը դրաւիրեն. բայց ամբարիշտները նախասահմանուած մահվանքներ պիտի կրեն։

85. Երբոր իրենց հարցնէք. կը հաւատա՞ք այն բաներն զոր Աստուած ղրկեց երկինքէն. անոնք կը պատասխանեն. մենք կը հաւատանք այն մասեանին զոր ընդունեցինք, բայց կը մերժեն ընդունիլ այն ճշմարիտ գիրքը որ անկէ հաքը եկաւ, իրենց նաւիրական մասեանին վրայ կինք մը դնելու համար։ Ըսէք իրենց. ինչո՞ւ սպաննեցիք Աստուծոյ մարգարէները, եթէ անոնց կը հաւատայիք։

86. Մոլեգնէ ձեզի երեւոյ դէմքերով, բայց դուք ամբարիշտ բլանուդ համար հորթ պաշտեցիք։

87. Երբ ձեզի հետ դաշինք կնքեցինք, և Սինա լեռան վրայ բարձրացանք, սա բառերը արտասանեցինք. մեր օրէնքները առանդով ընդունեցէք. անսացէք անոնց։ Ժողովուրդը պատասխանեց. քեզ լսեցինք, բայց չպիտի հնազանդինք քեզի։ Ամբարիշտները իրենց սրտին մէջ սակաւին կը պաշտէին իրենց չինած հորթը։ Ըսէ՛ անոնց. ձեր հաւատքը, եթէ երբէք ունիք, ձեզի զէշ թելադրութիւններ կընէ։

88. Ըսէ՛ իրենց. եթէ ճիշդ է որ արքայութեան մէջ առանձին բնակավայր մը ունիք, միւս մահկանացուներէն անջատ, համարձակեցէք մահուան ցանկալ։

89. Անոնք երբէք չպիտի յանկան այս բանին. իրենց ոճիրները կ՚ահաբեկեցնէ զիրենք, և Աստուած կը ճանչնայ չարագործները։

90. Դուն պիտի տեսնես որ անոնք աւելի յարած են կեանքին, քան մարդոց միացեալ մասը, քան նոյն ինքն կռապաշտները. իրենցմէ ոմանք պիտի ուզեին հազար տարի ապրիլ. բայց եթէ այսքան ալ երկար ապրին, դարձեալ չպիտի կարենան ճողոպրիլ այն տանջանքներէն որոնք կրսպասեն իրենց, որովհետեւ Աստուած կը տեսնէ անոնց արարքները։

91. Ըսէ՛. ո՞վ պիտի ինքզինքը թշնամի հռչակէ Քարբիէլին, որ, Աստուծոյ թոյլտուութեամբ քու սրտիդ վրայ դնելով Բուբանը, անկէ առաջ տրուած նուիրական մատանիները հաստատելու համար, և որպէս զի անիկա ըլլայ հաւատքին օրինագիրքը և հաւատացեալները երջանիկ ընէ։

92. Ան, որ թշնամի է Աստուծոյ, իր հրեշտակներուն, իր պաշտօնեաներուն, Քարբիէլի և Միքայէլի, Աստուած ալ իրեն թշնամի պիտի ըլլայ, որովհետեւ անիկա կ՚ատէ օրինազանցները։

93. Մենք քեզի ղրկեցինք աչքառու նշաններ. միայն չարաճիճիները պիտի մերժեն անոնց հաւատալ։

94. Ամէն անգամ որ Աստուծոյ հետ գայինք մը կըլլքեն, իրենց մէկ մասը չընդունիր. միւս մասը հաւատար չունի։

95. Երբ Աստուծոյ պատգամաւորը իրենց մէջ երեւցաւ, իրենց մատեանին ճշդութիւնը վաւերացնելու համար, իրենցմէ մաս մը արհամարհանքով մէկ կողմ նետեց աստուածային դիրքը, իբր թէ բնաւ ճանչցած չըլլար զայն։

96. Անոնք հետեւեցան այն բանին, զոր սատանան

մասաղրած էր Սողոմոնի դէմ (1)։ Սողոմոն իրաւացի էր, և սատանան անհաւատարիմ. անիկա մարդոց կ՚ուսուցանէր մոգութիւն և դիտութիւնը երկու հրեշտակներուն, Հարութ և Մարութ (2), որոնք դատապարտուած էին Բաբելոնի մէջ տարկոյր. սոնք իրենց ուսումը տեւէ մէկուն հաղորդելէ առաջ, կըսէին անոր. մենք փորձութիւնն ենք, զգոյշ կեցիր որ անհաւատարիմ չըլլաս։ Այնոնք կը սորվեցնէին թէ ինչ է տարբերութիւնը մարդուն և կնոջ միջեւ, և սոնց Աստուծոյ կամքին չէին կրնար վնասակ. բայց անոնք կը սորվեցնէին միայն այն բանը որ վնասակար է, և ո՛չ թէ այն՝ որ օգտակար։ Այնոնք դիտէին, թէ սոնց որ մոգութեան գիրքերը գնած է, ապագայ կեանքին մէջ տեղ չունի. անոնք, թշուառական առեւտուր մը ընելով իրենց հոգիները ծախեցին. եթէ դիտնայիր։

---

(1) Արաբեա հետեւեալ կերպով կը մեկնաբանէ այս հատուածը. սատանաները կախարդական գիրքեր գրած էին և զանոնք թաղած էին Սողոմոնի գահին տակը. անոր մահէն վերջ հանկէ հանեցին և ուղեցին հաւատացնել Սողոմոնի բարեկամներուն, թէ սոնց միջոցով էր որ անիկա կը հրամայէր ոգիներուն և հովերուն. այս հնարքը ապարդիւն մնաց, բայց Յողովուրդը հաւատաց իրենց և մոգութեան գիրքերը գնեց։

(2) Էլ Հասան կը մեկնաբանէ թէ Հարութ և Մարութ, հրեշտակներուն մէջէն ընտրուելով զրկուած էին Բաբելոն, աշխարհի վրայ արդարութիւն ի գործ դնելու համար. անոնք մեկնանալնուն արդարութեամբ գատեցին մինչեւ այն ժամանակը, երբ Աստղիկ, իր գեղեցկութեան ամենէն անթերի վիճակին մէջ, եկաւ անոնց առջեւ իր գատը պաշտպանել ընդդէմ իր ամուսնոյն։ Երկու հրեշտակները Աստղիկի հրապոյրի գեղեցկութենէն շլացած, անոր ցանկացան և իրենց ցանկութիւնը յայտնեցին չաստուածուհիին։ Աստղիկ յանկարծ թաւաւ. յանդգնարար հրեշտակները երկինքէն պաստառելով, դատապարտուեցան իրենց ոճիրը քաւելու Բաբելոնի մէջ, մինչեւ յարութեան օրը։

97. *Աստուծոյ հաւատքը և եկիւրը բաւական վարձատրութիւնը պիտի ընծայէր իրենց. եթէ պիտայիներ։*

98. *Ո՛վ հաւատացեալներ. մի՛ ըսէք քնաւ՝ մեզի նայէ. այլ ըսէք՝ քաւ ամենակէտ մեր վրայ խնամարնցուք։ Լսեցէք. անհաւատներուն անաւոր տանջանքներու պիտի ենթարկուին։*

99. *Կռապաշտները, Քրիստոնեաները և անհաւատ Հրէաները պիտի ուզէին որ Աստուած ձեզի ո՛չ մէկ չնորհն արժանացնէր. բայց անիկա իր ողորմածութիւնը բուն կամս կը յայտնէ, ու իր բարեսրտութիւնը անսահման է։*

100. *Եթէ Քուրանի մէկ հատուածը զեղչէինք, կամ եթէ անոր յիշատակը սրտիդ վրայէն ջնջէինք, ուրիշ լաւագոյն կամ նման հատուած մը պիտի տայինք քեզի։ Դուն չե՞ս գիտեր թէ Բարձրեալին իշխանութիւնը կը տարածուի ամբողջ տիեզերքին վրայ։*

101. *Դուն չե՞ս գիտեր թէ Աստուած երկինքի ու երկրի թագաւորն է, և թէ դուք իրմէ միայն օգնութիւն պէտք է ակնկալէք։*

102. *Ձեր Մարգարէին պիտի հարցնէ՞ք այն բանը զոր Հրէաները Մովսէսին հարցուցին (1)։ Ան որ իր հաւատքը կը փոխէ անհաւատութեան մէջ իյնալու համար, կորր է։*

103. *Շատ Հրէաներ և Քրիստոնեաներ, նախանձէ դրդուած, ուզեցին զձեզ հետացնել ձեր հաւատքէն և անհաւատ դարձնել զձեզ, երբ տեսան որ ճշմարտութիւնը կը փայլի։ Փախէք անոնցմէ և ներեցէք անոնց, մինչեւ որ հրամանը տանեաք Բարձրեալէն, որուն զօրութիւնը անսահման է։*

---

(1) Հրէաները Մովսէսին ըսին որ՝ Թող իրենց աչքին առջեւ տեսանելի ընէ Աստուածը։

104. *Աղօթք լրէք, ողորմութիւն առէք, Աստուած պիտի հաստատեցնէ ձեր լրած բարիքը, որովհետեւ անիկա կը տեսնէ ձեր գործերը:*

105. *Հրէաները և Բրիստոնեաները կը պարծենան որ միայն իրենք պիտի մտնեն արքայութիւնէն ներս. սա է իրենց վախքը: Ըսէք իրենց. եթէ անկեղծ էք, ըսածնիդ ապացուցէք:*

106. *Ով որ ամրողջովին Աստուծոյ կը նուիրուի, և բարիք կը գործէ, Աստուծմէ պիտի վարձատրուի, և երկիւղ ու չարչարանք զերծ պիտի ըլլայ:*

107. *Հրէաները կը հաստատեն թէ Բրիստոնեաներուն հաստատը սուտ հիմ չունի. մինչեռոյն աստրկութիւնը Բրիստոնեաները իրենք կրնան. և սակայն երկուքն ալ կարդացած են նուիրական գիրքերը. կատարչաները, ստոյգ անծանօթ են աստոյ վիճաբանութիւան, մինչեռոյն լեզուն կը գործածեն: Երկնային Աստուած, վերջին դատաստանի օրը, պիտի դատէ զանոնք:*

108. *Ինչ կայ աւելի յանցապարտ, քան արդիլել որ մարդիկ Տիրոջը տաճարէն ներս մտնեն. անոնք կ'ուզեն իր անունին յիշատակը ջնջել. ինչ կայ աւելի ամբարիշտ՝ քան չհանալ որ տաճարը կործանի. անոնք պէտք է դողդողջուկով մտնեն հոն. այս աշխարհին մէջ անոնք նախատինքի պիտի ենթարկուին, իսկ միւս աշխարհին մէջ՝ անհնախիտա չարչարանքներու:*

109. *Արեւելքը և Արեւմուտքը կը պատկանին Աստուծոյ. ձեր նայուածքները սո՛ր կողմ ալ ուղղէք, իր դէմքին պիտի հանդիպիք. անիկա իր անհուներութեամբը և պիտութեամբը լեցուցած է ամենքը:*

110. *Բրիստոնեաները կըսեն՝ Աստուած միակ որդի մը ունի. հետո՛ւ իրմէ այս նախատինքը, որովհետեւ ա-*

ժէն ինչ որ կայ երկինքի և երկրի վրայ, Աստուծոյ կը պատկանի. բոլոր էակները իր ձայնին կը հնազանդին:

111. Անիկա կազմած է երկինքը և երկիրը. եթէ ուզէ բան մը կերտել՝ կըսէ. եղիցի՛, և կըլլայ:

112. Տգէտները կըսեն. եթէ Աստուած մեզի չի խօսի, կամ եթէ մեզի հրաշք մը չցուցնէ, մենք բնաւ չպիտի հաւատանք: Իրենց հայրերն ալ այսպէս կը խօսէին. անոնց սրտերը յար և նման են: Մեր ցոյց տուած հրաշքները բաւական են հաւատք ունեցողներուն համար:

113. Մենք քեզ դրկեցինք ճշմարտութեան հետ, որպէս զի քու միջոցով հաղորդենք մեր խոստումները և մեր սպառնալիքները. քեզի տուէ հարցում չպիտի ուղղուի անոնց նկատմամբ, որոնք դժոխքին մէջ պիտի դահավիժուին:

114. Հրէաները և Քրիստոնեաները միայն այն աստեն քեզ պիտի գնահատեն, երբ իրենց հաւատքը ընդունիս: Ըսէ՛ անոնց որ Աստուծոյ վարդապետութիւնը ճշմարիտ է: Եթէ իրենց բաղձանքներուն գոհացում տաս, քեզի եղած յայտնութիւններէն ետք, այլ ևս ո՛վ պիտի պաշտպանէ զքեզ՝ Ամենակարողին քով:

115. Անոնք, որոնց աւետեր Մուրանը, և որոնք կը կարդան իր ճշմարիտ վարդապետութիւնը, հաւատք ունին. իսկ չհաւատացողները աստուածամերժներու կարգը պիտի դասուին:

116. Ո՛վ Իսրայէլի զաւակներ. յիշեցէք այն բարիքները որոնցմով ողողեցի զձեզ. յիշեցէք որ զձեզ բոլոր ազգերէն աւելի վեր բարձրացուցի:

117. Վախցէք այն օրը, երբ ոչ ոք ուրիշին համար պատասխան պիտի տայ, երբ ո՛չ փոխարինութիւն, ո՛չ բարեխօսութիւն և ոչ ալ ակնկալելիք օգնութիւն մը պիտի ըլլայ:

118. Աստուած Աբրահամը փորձեց, և Աբրահամ արդար դատուեցաւ։ Աստուած բսաւ անոր. զքեզ ժողովուրդներու պետ պիտի կարգեմ։ Աբրահամ պատասխանեց. այս չնորհը իմ ժառանգորդներուս ալ ըրէ։ Իմ դաշինքիս մէջ, յարեց Աստուած, չարերը չեն մտներ բնաւ։

119. Մենք հաստատեցինք նուիրական տունը, որպէս զի հոն՝ իբր ապաստան՝ հաւաքուին ժողովուրդները։ Աբրահամի բնակած տեղը աղօթավայր մը պիտի ըլլայ։ Աբրահամին և Իսմայէլին հետ դաշինք կնքեցինք (1)։ Մաքրեցէք իմ տաճարս զայն չրջապատող կուռքերէն, ներսը գետեղուածներէն և դրսինք պաշտողներէն (2)։

120. Աբրահամ սա աղօթքը ուղղեց Աստուծոյ. Տէ՛ր, այս երկրին մէջ տեւական հաւատք մը հաստատէ. քու չնորհներդ թափէ այն ժողովուրդին վրայ, որ պիտի հաւատայ միակ Աստուծոյ և վերջին դաստատանի օրին։ Աստուած պատասխանեց. իմ չնորհներս միայնակ անհաւատներուն վրայ պիտի տարածեմ. բայց անոնց վայելքը ժամանակաւոր պիտի ըլլայ։ Անոնք բոցերուն մէջ իյնալու պիտի դատապարտուին և իրենց վերջը անասուր պիտի ըլլայ։

121. Երբ Աբրահամ և Իսմայէլ այս տաճարին հիմը

---

(1) Քաղվիրքերի կատարած Թարգմանութեան մէջ ըսուած է՝ «սա պատուէրը տուինք։»

(2) Մաքրեցէք իմ տաճարս՝ անոր համար կըսէ, որովհետեւ Աբրահամի և Իսմայէլի յաջորդները միակ Աստուծոյ մը գաղափարը կորնցուցին. անոնք դեռ կը յարգէին Մէքքէի տաճարը, իբրեւ գործը՝ այս երկու նահապետներուն. բայց կուռքեր զետեղած էին մէջն ու դուրսը. Մուհամմէտ զանոնք տապալեց և միակ Աստուծոյ մը պաշտամունքը հաստատեց։

զրկին, աչքերնին երկինք բարձրացուցած՝ գոչեցին. Ո՛վ Աստուած, գերագոյն իմացականութիւն, հաճէ ընդունիլ այս նուիրական բնակարանը։ (1)

122. Տուր որ, ո՛վ Տէր, ճշմարիտ միսիւլմաններ ըլլանք (2). տուր որ մեր սերունդը քու հաւատքիդ յարած ըլլայ. մեր նուիրական պարտականութիւնները սորվեցուր մեզի. քու ակնարկդ պիտանի մեր վրայ դարձնել. դուն զիաց և անսիլաչար ես։

123. Անոնց ազդէն մարդարէ մը զրկէ (3) որպէս զի իրենց յայտնէ քու պատուիրանքներդ, որ սորվեցնէ զուա-

---

(1) Մէքքէի Տաճարին հիմնարկէքը յայտնի չէ թէ ե՛րբ կատարուած է։ Մահմետականները նուիրական պատմութիւններ կը հիւսեն այդ հիմնարկէքին շուրջ։ Արար պատմագիրներ կըսեն թէ Ադամապան, այսինքն բառակուսի տունը, զոր հրեշտակները երկինքէն բերած էին, Մէքքէի մէջ վերաշինեցաւ. հրեշտակները կան կուգային իրենց պաշտամունքը կատարելու՝ Ադամի ծնունդէն 2000 տարի առաջ. Ադամ քառասուն անգամ ուխտի գացեր է հոն՝ Հնդկաստանի խորերէն։ Երբ Աստուած ջրհեղեղը յառաջ բերաւ, Նուիրական Տունը չորրորդ երկինքը բարձրացուցեր է։ Աւելի ուշ, հրեշտակ մը Աբրահամին և Իսմայէլին բերեր է անոր յատակագիծը, որուն վրայ անոնք շինեցին Հարէմի Տաճարը. մինչ անոր շինութեանը կ'աշխատէին, Գաբրիէլ երկինքէն բերեր է հնչակաւոր սեւ քարը, որ այնքան նուիրական է Իսլամ ներուն համար։ Ակիղներըը այդ քարը ճերմակ յակինթէ էր, բայց կին մը՝ որ մաքրագործուած չէր, այդ քարին դպած ըլլալով, իր փայլը կորսնցուց և սեւցաւ։

(2) Միսիւլման կուգայ արաբերէն մէսլէմուն բառէն, որ կը նշանակէ Աստուծոյ նուիրուած. բառին իսկական նշանակութիւնը այս է, և հոս ալ այդ առումով դրուած է։ Բառին իմաստը հետզհետէ ընդարձակուած է և այսօր միսիւլման կը կոչուին բոլոր անոնք որ Մուհամմէտի կրօնքին կը հետեւին։

(3) Բազիմիրեքի կըսէ՝ «Մարգարէ մը հանէ»

բանը (1) և իմաստութիւնը, և պահեցէք մաքրապոծէ։ Դուն զօրեղ և իմաստուն ես։

124. Ո՞վ պիտի մերժէ Աբրահամի կրօնքը. միայն անմիտ մարդը. անիկա այս աշխարհի մէջ մեր ընտրեալն է, և միւս աշխարհին մէջ արդարներուն կարգը պիտի դասուի։

125. Երբ Աստուած բաւ անոր՝ ընդունէ՛ խլամուրթիւնը (2), Աբրահամ պատասխանեց. — ես սիրելիքի վեհապետին զաւանդը ընդունած եմ։

126. Աբրահամ և Յակոբ հրամայեցին որ իրենց սեռունդը այդ հաւատքին հետեւի. — ո՛վ իմ զաւակներս, բաւ Յակոբ, Աստուած կրօնք մը ընտրեց ձեզի համար, մինչեւ ձեր մահը անոր հաւատարիմ մնացէք։

127. Դուք նե՞րկայ էիք, երբ մահը եկաւ այցելել Յակոբին։ Անիկա բաւ իր զաւակներուն. — իմ մահէս վերջ ինչ պիտի պաշտէք։ Անոնք պատասխանեցին. — մենք պիտի պաշտենք քու Աստուածդ, քու հայրերուդ, Աբրահամի, Իսմայէլի և Յակոբի Աստուածը, միակ Աստուածը. մենք հաւատարիմ մնալու պիտի ըլլանք։

128. Անոնք այլ եւս չկան. իրենց հետ սարին գործերնուն պարգեւը. անոնց պէս դուք ալ ձերինը պիտի տանիք, և անոնց րրածին համար ձեզմէ հաչիւ չպիտի պահանջուի մեզ։

---

(1) Քուրան, արաբերէն Քուռա բառէն կուգայ և կը նշանակէ «այն՝ զոր պէտք է կարդալ։» Քուրանին կրսեն նաեւ էլ Քիթապ (Գիրքը), Քիթապը Ալլահ (Աստուծոյ Գիրքը), Քիթապը Ազիզ (Նուիրական Գիրքը), և այլն, և այլն։

(2) «Իսլամութիւնն ընդունիլ»ը այստեղ պէտք է առնել «Աստուծոյ կամքին ինքզինքը» ի իմաստով։

129. *Հրէաները և Քրիստոնեաները կըսեն.* — *Մեր հաւատքը ընդունելէք, եթէ կ'ուզէք փրկութեան ճամբուն մէջ մտնել։ Անոնց պատասխանեցէք.* — *Մենք պիտի հետեւինք Աբրահամի ճշմարիտ հաւատքին, որ մեզմէ կուռքերուն առջեւ խունկ ծխել և միակ Աստուած մը պաշտել։*

130. *Ըսէ՛ք.* — *Մենք կը հաւատանք Աստուծոյ, մեզի ղրկուած Գիրքին, Աբրահամի, Իսմայէլի, Իսահակի և Յակոբի և տասներկու ցեղերուն եղած յայտնութեանց։ Մենք կը հաւատանք Մովսէսի, Յիսուսի և մարգարէներուն վարդապետութեանց. մենք անոնց միջեւ ոեւէ տարբերութիւն չենք դներ և մենք միւսիւլմաններ ենք* (1)։

131. *Եթէ Քրիստոնեաները և Հրէաները ձեզ հետ նոյն հաւատքը ունին, նոյն (չիտակ) ճամբուն մէջ կը գտնուին. եթէ անկէ հեռանան, հերձուածող պիտի ըլլան. բայց Աստուած քեզի այժ պիտի ասյ անոնց դէմ մարտնչելու համար, որովհետեւ ամէն բան կը լսէ և կը հասկնայ։*

132. *Մեր կրօնքը երկինքէն իջած է, և մենք հաւատարիմ կը մնանք անոր։ Աստուծմէ աւելի իրաւունք ունեցող մը կա՞յ մարդոց կրօնք մը տալու։*

133. *Ըսէ անոնց.* — *Մեզի հետ պիտի վիճաբանի՞ք Աստուծոյ մասին. անիկա ձեր ալ, մեր ալ տէրն է. մենք ալ արարքներ գործած ենք, դուք ալ. բայց մեր հաւատքը մաքուր է։*

134. *Կրնա՞ք ըսել որ Աբրահամ, Իսմայէլ, Իսահակ, Յակոբ և Իսրայէլի 12 ցեղերը հրէայ կամ քրիստոնեայ էին։ Պատասխանէ.* — *դուք Աստուծմէ աւելի իմասնո՞ւն էք. կա՞յ աւելի ոճրապարտ բան մը քան Աստուծոյ խօսքը*

---

(1) *Այսինքն՝ ընդհանրապես Աստուծոյ կը յանձնենք։*

ծածկելը. միթէ անիկա անուշադրութեա՞մբ կը դիտէ մարդոց արարքները։ (1)

135. Այն սերունդները անհետացան. իրենց գործերը կը մնան սակայն, ինչպէս ձեր արարքները ձեզի պիտի մնան։ Անոնց բրածին հաչիւը դուք չպիտի տաք։

136. Անմիտները պիտի հարցնեն. — ինչո՞ւ Մուսամմէտ փոխեց այն տեղը, ուր կ'ուղղէր իր աղօթքը։ Պատասխանէ. — Արեւելքը և Արեւմուտքը Աստուծոյ կը պատկանին, անիկա իր ուղածները չիսակ ճամբէն կ'առաջնորդէ։

137. Ո՛վ ընտրեալներու ժողովուրդ. մենք զձեզ հաստատեցինք, որպէս զի վկայ ըլլաք միւս ազգերուն, ինչպէս ձեր Մարգարէն վկայ պիտի ըլլայ ձեզի համար։

138. Մենք փոխեցինք այն տեղը որուն ուղղուելով կ'աղօթէիք, որպէս զի Աստուծոյ հետեւողները և անհետեւողները մէջ իրենց խղճմտները իրարմէ զանազանուին. այս փոփոխութիւնը նեղացուցիչ է միայն անոնց համար որ լուսաւորուած չեն աստուածային լոյսով։ Աստուած պիտի վարձատրէ ձեր հաւատքը. անիկա ողորմած և անչափ է։

139. Արդէն, մենք տեսանք զքեզ՝ որ աչքերդ դէպի երկինք կը բարձրացնես. մենք կ'ուղենք, որ այն տեղը ուր պիտի ուղղես աղօթքդ, քեզի հաճելի ըլլայ. ճակատդ դարձո՛ւր Հարէմի Տաճարին (2). ուր որ ալ ըլլաս, անվարկդ ուղղէ այս վեհափառ աղօթատեղիին։ Հրէա-

---

(1) Մուհամմէտ կրսէ թէ իր առաքելութիւնը նախագուշակուած է Հնգամատեանին մէջ, բայց Հրէաները, նախանձէ դրդուած, երկինքի պատգամները կը ծածկեին։

(2) Այսինքն՝ Մէքքէի Տաճարին։ Հարէմ կը նշանակէ արգիլուած։

նները և Քրիստոնեաները պիտին թէ ազօթելու այս եղանակը, որ երկինքէն հրամայուած է, ճշմարիտ է. Յաւիտենականը ուշադիր աչքերով կը նայի անոնց արարքներուն վրայ:

140. Երբոր հրաչքներ ալ գործես իրենց աչքին առջեւ, անոնք այս սովորութիւնը չպիտի որդեգրեն. դուն ալ անոնց սովորութիւնը չպիտի ընդունիս. իրենց մէջ ալ տարբեր տարբեր ծէսեր կատարողներ կան. քեզի յայտնուածներէն եւս, երբ տակաւին անոնց փափաքները գոհացնել դիջանիս, ամբարիշտներուն կարգը պիտի դասուիս:

141. Քրիստոնեաները և Հրէաները կը ճանչնան Մարգարէն այնպէս, ինչպէս կը ճանչնան իրենց տղաքը. բայց անոնց մեծ մասը կը ծածկէ իր գիտցած ճշմարտութիւնը:

142. Ճշմարտութիւնը Աստուծմէ կուգայ. անոր մաքին բնաւ կասկածի մէջ պէտք չէ իյնաս:

143. Ամէն մէկ ժողովուրդ տեղ մը ունի, ուր կ'ուղղէ իր ազօթքները. ջանացէք ընել այն բանը որ լաւագոյնն է, ամենուրեք որ ըլլաք: Աստուած օր մը պիտի հաւաքէ ձեզ ամէնքդ. իր զօրութիւնը անսահման է:

144. Ուր տեղէն որ ալ կերես, երեսդ դարձուր Հարիմի Տաճարին. այս պատուէրը կը տրուի Աստուծոյ ճշմարտութենէն. Աստուած կը կշռէ մարդոց գործերը:

145. Ուր որ ալ ըլլաս, նայուածքդ ուղղէ դէպի այս նուիրական ազօթավայրը, որպէս զի մարդիկ չկարենան քեզ ամբաստանել. միայն չարերը պիտի համարձակին ամբաստանել. անոնցմէ մի վախնար, բայց վախցիր ինձմէ, որպէս զի չնորհներուս ոգուտ գտնես և քու առաջնորդդ ըլլամ:

146. Մենք ձեզի դրկեցինք ձեր ազգէն մարգարէ մը,

որպէս զի մեր պատուէրները քարոզէ ձեզի, որ ձեզ մաքրագործէ և ուսուցանէ Գիրքը (1) և խնամատարիւնը, որ ձեզի տրվեցնէ ձեր չգիտցածները։

147. Պահեցէք իմ յիշատակս. ես ալ ձերինը պիտի պահեմ. ինձի չնորհապարտ եղէք. ապերախտ մի՛ ըլլաք։

148. Ո՛վ հաւատացեալներ, աղօթքով և յարատեւութիւնով երկինքի օգնութիւնը հայցեցէք. Աստուած համբերատարներուն հետ է։

149. Մի՛ ըսէք, թէ անոնք որ օրէնքի դրօշին տակ (2) կը պատերազմին, մեռած են. ընդհակառակը՝ կ'ապրին, բայց դուք չէք հասկնար։

150. Մենք զձեզ փորձութեան պիտի ենթարկենք զձեզ երկիւղի մատնելով, անօթի ձգելով, ձեր կարողութիւնները և ձեր հոգին ակարացնելով, ձեր ընչքերը կորնչելով տալով. երանի՛ անոնց որ այս չարիքները համբերութեամբ պիտի տանին։

151. Երանի՛ անոնց, որ թշուառութեան մէջ ըլլալով հանդերձ կը գոչեն. — մենք Աստուծոյ զաւակներն ենք, մենք մեր երեսը իրեն կը դարձնենք։

152. Այսպիսիները Տիրոջը օրհնութիւնները պիտի ընդունին. անոնց համար անիկա պիտի յայտնցնէ իր ողորմութիւնը. և զանոնք պիտի առաջնորդէ փրկութեան ճամբուն մէջ։

153. Սաֆա և Մէրվա (3) Աստուծոյ յիշատակարաններն են. ան որ Մէքքէ ուխտի պիտի երթայ և նուիրական տունը պիտի այցելէ, քառութեան գոն մը տալէ

---

(1) Քուրանը։

(2) Գազիներուն կը թարգմանէ «Աստուծոյ դատին համար»։

(3) Մէքքէէն քիչ հեռու, երկու բլուրներ են ասոնք, և կրօնքով նուիրագործուած են։

զերծ ըլլայ պիտի, միայն թէ այս երկու լեռներուն չուրջը դառնալու է։ Ան որ այս պատուէրէն աւելի ընէ, Աստուծոյ երախտագիտութիւնը պիտի չունի։

154. Անոնք, որ մեր հրաչքները և մեր վարդապետութիւնը կը ծանկեն, Հոգեմատեանին մէջ մեր բրած յայտնութիւններէն վերջն ալ, թող անոնք անիծեալ ըլլան Աստուծմէ, հրեշտակներէն և (անիծել վնասող) բոլոր սրբերէն։

155. Ես պիտի ներեմ անոնց, որ մոլորութենէն կը հեռանան, ճշմարտութիւնը ուրիշներուն կը յայտնեն, ո՛րովհետեւ (ես կը սիրեմ զղջացող յանցաւորին ընդ առաջ երթալ) ես ողորմած և անյիշաչար եմ։

156. Բայց այն օրինազանցները որոնք անհաւատութեան մէջ մնալով պիտի մեռնին, Աստուծոյ, հրեշտակներուն և մարդոց կողմէ պիտի անիծուին։

157. Անոնք յաւիտենապէս անիծապարտ պիտի մնան. իրենց կրած չարչարանքները բնաւ չպիտի թեթեւնան, և Աստուած անոնց չպիտի դարձնէ իր երեսները։

158. Քէր Աստուածը միակ Աստուածն է։ Ուրիշ Աստուած չկայ. անյիշատակ է անիկա։

159. Անոնց համար, որ լուսաւորուած են, Բարձրեալին զօրութեան նշանները են երկինքի և երկրի առեղծադործութիւնը, ցորեկուան և գիշերուան յաջորդութիւնը, մարդոց օգտակար բաներ բերելու համար ալիքները ճեղքող նաւը, ամպերէն եկող և անբարեբեր հողը կենդանացնող անձրեւը, երկրիս երեսը ծածկող անասուններուն, հովերուն փոփոխութիւնները, երկինքի և երկրի միջեւ տատանող ամպերը։

160. Անոնք որ կատարեալ սիրոյ խունկ կը ծխեն, հաւատարմացած կրկին Նախախնամութեան։ Բայց Աս-

տուծոյ հանդէպ հաւատացեալներուն զգացած սէրը աւելի զօրաւոր և տեւական է։ Ամբարիշտները ինչ տեսարան պիտի պարզեն, երբ իրենց ապառող տանջանքներուն առջեւ գտնեն ինքզինքնին. ամէն իշխանութիւն Աստուծոյ կը պատկանի և անիկա անարկու է իր վրիժառութեանց մէջ։

161. Այն ազանդաւորները (1) որոնք կապերնին պիտի խզեն իրենց հետեւողներուն հետ, երբ դժոխքին չարչարանքները տեսնեն,

162. Պիտի լսեն որ իրենց հետեւողները կը գոչեն. — եթէ կարենայինք երկիր դառնալ, պիտի բաժնուինք ատոնցմէ որոնք մեզ կը մոլորեցնէին, ինչպէս իրենք մեզմէ հեռացած են։ Աստուած իրենց պիտի ցուցնէ իրենց ապարքները, անոնք հառաչանքներ պիտի արձակեն և յաւիտենապէս բոցերուն մէջ պիտի բնակին։

163. Ո՛վ մարդիկ, աշխարհի բոլոր առողջարար և թոյլատրուած պատուները կերէք. Սատանային փորձութիւններուն մի՛ անսաք. անիկա ձեր թշնամին է։

164. Անիկա ձեզի կը մղէ չարիք գործելու, ոճիրի մէջ կը գահավիժէ և ձեզի կը պղտղ որ յանդգնութեամբ խօսիք Բարձրեալին հետ։

165. Երբոր անհաւատները ստիպէք որ Աստուծոյ յայտնած կրօնքը ընդունին, անոնք կը պատասխանեն. մենք մեր հայրերուն կրօնքին կը հետեւինք։ Պարտաւոր են հետեւիլ անոր, երբ իրենց հայրերը քալեցին տգիտութեան և մոլորութեան գիշերին մէջէն։

166. Անհաւատները կը նմանին անոնց, որ կը լսեն խօսքին ձայները, առանց բան մը հասկնալու. խուլ, համր և կոյր, անոնք բնաւ խմաստութիւն չունին։

---

(1) Բազմիմաքի կը թարգմանէ՝ «այն պետերը»

167. *Ո՛վ հաւատացեալներ, մնաննեցէք այն համեղ կերակուրներով զորս տուինք ձեր մնունդ, և գոհութիւն մատուցէք Աստուծոյ, եթէ դուք աստուածապաշտ էք։*

168. *Աստուած կ՚արգիլէ որ ուտէք մեռած կենդանիները, արիւնը, խոզի միսը, և ուրիշ ամէն կենդանի որուն վրայ Աստուծոյ անունէն տարբեր անուն մը կ՚ոգեկոչեն։ Անիկա որ անհրաժեշտութենէ բռնադատուած, և ո՛չ թէ յագենալու բաղձանքով, այս օրէնքին դէմ գործէ, քաւութեան պատիժ չպիտի կրէ ձեռնէ, որովհետեւ Աստուած ողորմած և անյիշատակ է։*

169. *Անոնք, որ գձուձ չահու մը համար կը ծածկեն այն բանը զոր Աստուած յայտնած է նուիրական մատեաններուն մէջ, իրր մնունդ պիտի ունենան միայն հուրը։ Յարութեան օրը Աստուած չպիտի խօսի անոնց, անոնց թողութիւն չպիտի տայ, և անոնք չարչարանքներու պիտի ըլլան։*

170. *Անոնք մոլորութիւնը ճշմարտութեան տեղ առած են, և տանջանքը թողութեան տեղը։ Ինչ պիտի ըլլայ իրենց անձկութիւնը երբ կոչերուն մէջ նետուին։*

171. *Աստուած զրկեց այն Գիրքը որ ճշմարտութիւնը կը բովանդակէ։ Անոնք որ անկէ հեռանան, մոլորութեան մէջ կընթանան։*

172. *Զի բաւեր, իր խղճին առջեւ արդարանալու համար (1) երեսը դարձնել դէպ Արեւելք կամ Արեւմուտք, պէտք է նաեւ հաւատալ Աստուծոյ, վերջին դատաստանի օրին, հրեշտակներու, Բուրանին, մարգարէներուն։ պէտք է ի սէր Աստուծոյ, օգնել մերձաւորներուն, որբերուն, ազքատներուն, ճամբորդներուն, գերիներուն և անոնց՝*

(1) «Բարեպաշտութիւնը չի կայանար այն բանին մէջ» (Թարգմ. Բազմավէպի)

որ օգնութիւն կը հայցեն. պէտք է ազօթք ընել, խոստումը յարգել, պատերազմի ձախորդութիւնները և ցաւերը համբերութեամբ տանիլ. ահա տուն՛ք են ճշմարիտ հաւատացեալի մը պարտականութիւնները։

173. Ո՛վ հաւատացեալներ, ամէն ընդ ականի պատիժը պատուիրուած է մարդասպանութեան համար. ազատ մարդ մը պիտի մեռցուի ուրիշ (ոչ-վերի) մարդու մը համար. վերի մը՝ վերիի մը համար. կին մը՝ կնոջ մը համար։ Ան որ իր եղբօրը (1) ապանիկին նկէ, իրաւունք պիտի ունենայ բանաւոր տուգանք մը պահանջելու, որ իրեն պիտի վճարուի վարձքովը միասին։ (2)

174. Այս մեղմացումը նախախնամային գութի մէկ չնորհն է. բայց անիկա որ կրկին անգամ գործէ նոյն ոճիրը, չարչարանքներու զոհ պիտի ըլլայ։

175. Ո՛վ դուք որ սիրտ մը ունիք, ամէն ընդ ականի պատիժին և անոր ներշնչած երկիւղին մէջ պիտի գտնէք ձեր կեանքին ապահովութիւնը։

176. Պատուիրուած է որ, մեռած առնիկի ձեր հարազատութիւնը կատկով պիտի թողուք ձեր զաւակներուն (ծնողքին) և մերձաւորներուն, արդարամտութեամբ մը զոր պարտաւոր են ունենալ Աստուծմէ վախցողները։

177. Ան որ կատկարարին կարգադրութիւնները լսեսէ նաք զանոնք կը փոխէ, ոճրապարտ յանցաւոր ըլլայ պիտի. Աստուած ամէն բան կը տեսնէ և կը լսէ։

178. Անիկա որ կատկարարին կողմէ սխալ մը կամ անիրաւութիւն մը եղած չըլլալու համար, ժառանգորդներուն իրաւունքը արդարութեամբ կը կարգադրէ, բնաւ

(1) Եղբայր ըսելով պէտք է հասկնալ «ուրիշ մարդ մը»։

(2) Հաւատացեալ գերի մը մահուամբ չէր պատժուեր, երբ անհաւատ մը սպաննած ըլլար։

յանգաւոր պիտի չըլլայ։ Աստուած ողորմած և անյիշաչար է։

179. Ո՛վ հաւատացեալներ, պատուիրուած է որ դուք ծոմապահութեան ենթարկուիք, ինչպէս ենթարկուեցան ձեր հայրերը, որպէս զի Տիրոջմէն երկնչիք։

180. Ծոմապահութեան օրերը հաշուուած են(1). ասնիկա որ հիւանդ կամ ճամբորդելու վրայ ըլլայ, վերջը ծոմ պիտի բռնէ մի եւ նոյն թուով օրեր։ Անոնք՝ որ ժուժկալութիւնը տանելու կարող ըլլալով հանդերձ, չեն պահեր զայն, իրր քաւութեան պատիժ ազքատի մը մնունդը միայն պիտի ունենան(2)։ Անիկա որ յօժարաբար պիտի ընէ ինչ որ բարի դործ է, համեմատական վարձատրութիւն մը պիտի առնայ։ Եթէ օրէնքը կը ճանչնաք, ծոմ պահելը աւելի արժանաւորած պիտի ըլլայ։

181. Ծոմապահութեան սահմանուած ամիսն է Բառազան ամիսը, որ առնն Քուրանը երկինքէն իջաւ (3), որպէս զի մարդոց լոյսը և առաջնորդը ըլլայ և նաեւ՝ իրենց պարտաւորութեանց կանոնագիրքը։ Ո՛վ որ այդ լու-

---

(1) «Ծոմապահութիւնը կարճ պիտի տեւէ» (Թարգ. Քազիմիրքէ)։

(2) «Ազքատի մը կերակուր պիտի տան» (Թարգ. Քազիմիրքէ)։

(3) Արաբ պատմագիրները կրսեն Թէ Քուրանը գրուած էր եօթնեներորդ երկինքին էջ պահուած սեղանին վրայ. Խոբրիէլ հրեշտակապետը հատորի մը վերածեց զայն և Մուհամմէտին տարաւ, բայց անոր յայտնեց զայն մաս առ մաս և 23 տարուան ընթացքին։ Մահմէտական աստուածարաններդ համաձայն չեն այն կէտին վրայ Թէ հրեշտակապետը Բառազանի քանիերորդ օրը բերաւ զայն, բայց կը հաւատան Թէ վերջին 10 գիշերներէն մէկուն միջոցին բերաւ։ Բառազան ամսուան մէջ երբ Իսլամ մը հրապարակաւ իր ծոմը աւրէը, քարի կը բռնուէր. հարուստները պատուէրէն կը խուսափէին։

սինը տեսնէ, պէտք է ծոմ պահէ. ով որ հիւանդ կամ ճամբորդութեան մէջ է, յետոյ ծոմ պէտք է պահէ նոյնքան օրեր. Աստուած կ'ուզէ զձեզ քաղցրութեամբ առաջնորդել, որպէս զի իր պատուէրը կատարէք և իր գովեստը փառաբանէք: Անիկա ինքն անձնապէս ձեզ առաջնորդ կ'ըլլայ, որպէս զի դինքը պատուէք ձեր երախտագիտութեամբ:

182. Երբ իմ ծառաներս իմ վրաս խօսին, ես իրենց մօտը պիտի ըլլամ, ես մտիկ պիտի ընեմ զանոնք, որ իրենց ըղձանքները ինծի պիտի ուղղեն. բայց թող լսեն իմ ձայնս, թող հաւատան ինծի, որպէս զի իմ չնորհս լուսաւորէ զանոնք. (որպէսզի ուղիղ ճամբէն ընթանան:)

183. Ծոմապահութեան դիչերները կրնաք մերձենալ ձեր կիներուն. անոնք ձեր հագուստներն են և դուք՝ անոնցը.(1) Աստուած գիտէր թէ դուք օրինազանց եղած էք այս մասին. անիկա իր ակնարկը ձեր վրայ դարձուց և ձեզի ներեց. տեսէք ձեր կիները և բաղձացէք քաղել այն պտուղները զորս Աստուած տուաւ ձեզի: Կրնաք ուտել և խմել մինչեւ այն վայրկեանը, երբ, արշալոյսին, կարենաք զանազանել ճերմակ թելը սեւ թելէն: Մինչեւ դիչեր ծոմ բռնեցէք: Այդ միջոցին ձեր կիներէն հեռացէք, և տաճարին մէջ անցուցէք օրը: Աստուծոյ հրամանը այս է: Անիկա իր օրէնքները կը ծանուցանէ մահկանացուներուն, որպէս զի իրմէ վախնան:

184. Ձեր հարստութիւնը երբէք մի մսխէք պարապ տեղը. դրամ մի առաջարկէք դատաւորներուն, ձեր եղ-

---

(1) Այսինքն՝ իրարու ծառայութիւն կը մատուցանէք, կամ մէկզմէկու գաղտնիքը կը պահէք, և կամ զիրար կը գրկէք, ինչպէս որ կը հագնիք զգեստը (արար մեկնիչներ):

բայրներուն (այլոց) ժառանգութիւնը անիրաւ տեղը իւրացնելու համար։ Դուք դիտակ էք։

185. Քեզի հարցումներ պիտի ուղղեն նոր լուսնեներու մասին. բայց իրենց. մարդոց օգուտին համար հաստատուած ժամանակամիջոցներ են անոնք։ Մէքքէի ճամբորդութիւնը կատարելու կը ծառայեն անոնք։ Բարեպաշտութիւնը չի կայանար ձեր տանը ետեւի դուռնէն մտնելուն մէջ (1) այլ Աստուծմէ երկնչելուն մէջ. ձեր տուները մտէք ձեր սովորական դուռնէն և վախցէք Աստուծմէ, որպէս զի երջանիկ ըլլաք։

186. Կրօնքի համար (Աստուծոյ ճամբուն մէջ) մղուած պատերազմին կռուեցէք ձեր թշնամիներուն դէմ, բայց նախայարձակ մի՛ ըլլաք։ Աստուած կ'ատէ յարձակողները։

187. Սպաննեցէք ձեր թշնամիները, ուր որ ալ հանդիպիք անոնց. վանեցէք զանոնք այն տեղերէն ուրկէ որ ձեզ վանած ըլլան։ Կրօնք փոխելու վտանգը (2) աւելի վատթար է քան մարդասպանութիւնը։ Անոնց հետ մի՛ մարտնչիք քնաւ Հարէմի տաճարին մօտ, եթէ ձեզի չի մղեն այդ բանին։ Եթէ ձեր վրայ յարձակին, անոնց արեան մէջ լողացէք. այդ է անհաւատներու ինկած վարձատրութիւնը։

188. Եթէ անոնք թողուն մոլորութիւնը, Տէրը ողորմած է և անյիշատակ։

---

(1) Արաբները երբոր վերադառնային Մէքքէի ուխտագնացութենէն, ինքզինքին սրբագործած կը համարէին և սրբապղծութիւն կը նկատէին տուներնին մտնել նախկին դուռնէն, որով հակառակ կոչէն նոր դուռ մը կը բանային։ Մուհամմէտ կը գտատպարտէ ահա այդ սովորութիւնը։

(2) «Կռապաշտութեան փորձութիւնը» կը թարգմանէ Քազիմիրսքի։

189. *Մարանչեցէք ձեր թշնամիներուն դէմ մինչեւ որ այլեւս փոքաւթեան վախը չունենաք, մինչեւ որ ամէն տեղ Աստուծոյ կրօնքը հաստատուի։ Պէտք է որ ամէն թըշնամութիւն գագրի ամէն անուց դէմ որ կը Թողուն կատարչութիւնը։ Ձեր տեսլութիւնը պէտք է վառի միմիայն խարդախներուն դէմ։*

190. *Եթէ ձեր վրայ յարձակին նուիրական ամիսներու միջոցին և սրբազան տեղեաց մէջ, անոնց պիտի տաք ակն ընդ ական, պատիժը. մի յարդէք անոնց հանդէպ այն օրէնքները, զորս իրենք չեն յարգեր[1]. երկնչեցէք Տիրոջմէն. յիշեցէք որ իրմէ երկնչողներուն հետ է անիկա։*

191. *Ձեր ինչքը գործածեցէք հաւատքի պաշտպանութեան։ Ձեր խակ ձեռքով մի՛ պատրաստէք ձեր կորուստը։ Բարիք գործեցէք։ Տէրը կը սիրէ բարիք գործողները։*

192. *Ուխտի գացէք Մէքքէ և այցելեցէք Տաճարը՝ ի պատիւ Աստուծոյ։ Եթէ չէք կրնար երթալ, (թշնամիներէ պաշարուած ըլլալնուդ համար) գոնէ դոյզն ընծայ մը նուիրեցէք։ Ձեր գլուխները մի՛ ածիլէք, մինչեւ որ զոնը իր մատաղ ըլլալիք տեղը չի հասնի։ Անիկա որ հիւանդութեան պատճառով կամ արկածով ստիպուած է ածիլուելու, իրրեւ քաւութիւն պէտք է ծոմ բռնէ, ողորմութիւն տայ կամ ընծայ տայ։ Երբ վախու բան մը չըլլայ, անիկա որ Մէքքէ ուխտի կ՚երթայ, պէտք է տակաւ սրբազան տեղերը այցելելէ յետոյ (եթէ ուխտաւորութիւնը ուրիշ տարուան մը կը ձգէ) ընծայ տայ ըստ իր վիճակին. ան որ բան մը չի կրնար տալ, 3 օր ծոմ պէտք է պահէ ճամբորդութեան միջոցին, և 7 օր ալ՝ իր վերա-*

(1) «եթէ մեկը ձեզ հարստահարէ, նոյն ձեւով ալ դուք զայն հարստահարեցէք» (Թարգմ. Բազմիքսքեի)։

զարձին. Ծոմապահութիւնը ընդ ամենայն 10 օր պէտք է տեւէ։ Կը պարտադրենք այս ապաշխարութիւնը անոր որ փոխանորդ մը չունի Մէքքէի տաճարին մէջ։ Երկնչեցէք Տիրոջմէն, քանզի ահաւոր են իր վրէժները։

193. *Ուխտադնացութիւնը պէտք է կատարել պատուիրուած (երկը) ամիսներուն մէջ. ուխտի գացող անձը պէտք է հեռու կենայ կիներէն, ոճիրէ (1) և երկպառակութիւններէ։ Ձեր ըրած բարիքը պիտի գիանայ Աստուած. պաշար առէք ճամբորդութեան համար։ Լաւագոյն պաշարը՝ բարեպաշտութիւնն է։ Երկնչեցէք ինձմէ, դուք որ սիրտ ունիք։*

194. *Բնաւ արգիլուած չէ ձեզ՝ խնդրել Աստուծմէ չնորհներ։ Երբ Արաֆաթ լեռնէն վերադառնաք, յիշեցէք Տէրը, Հարէմի կոթողին մօտ։ Յիշեցէք զինքը, քանզի անիկա ձեզ լուսաւորեց և թէ ասկէ առաջ մոլորութեան մէջ էիք։*

195. *Ապա թափօր պարտեցէք հոն ուր ուրիշները կը պարտին, և Տիրոջը գումը հայցեցէք. ողորմած է անիկա և անյիշաչար։*

196. *Երբոր ձեր նուիրական արարողութիւնները աւարտէք, Աստուծոյ յիշատակը ձեր սրտերուն մէջ թող արթնցնէ աւելի մեծ սէր մը, քան այն զոր կը զգաք ձեր մերձաւորներուն համար։ Կան մարդիկ որ կըսեն, Տէր, այս աշխարհի մէջ մեր ինչքերուն բաժինը տուր։ Անոնք ապագայ կեանքին մէջ բնաւ բաժին չպիտի ունենան։*

197. *Ուրիշներ ալ կըսեն. քու չնորհներդ մեր վրայ թափէ, թէ՛ այս և թէ՛ միւս աշխարհին մէջ, և զմեզ ազատէ կրակի պատիժէն։*

---

(1) « Ծրնազանցութիւններէ » (Թարգմ. Քաղիմիրսքիի)։

198. *Անոնք բոլոր իրենց գործերը իբր ժառանգութիւն պիտի ունենան* (1)։ *Աստուած արդարադատ է իր վճիռներուն մէջ*։

199. *Նշանակուած օրերուն միջոցին յիշեցէք Տէրը*։ *Ան որ իր ճամբորդութիւնը մէկ օր մը կանխէ կամ յապաղեցնէ, պատիժ չպիտի կրէ, եթէ Աստուծմէ կ'երկնչի*։ *Իր երկիւղը միշտ ձեզի հետ ըլլայ պիտցէք որ* (օր մը) *իրեն պիտի վերադառնաք*։

200. *Կան մարդիկ որ աշխարհային բաներու վրայ ճառելով, ձեր աքանչացումը կը չահին*։ *Անոնք իրենց սրտերուն անկեղծութեանը զԱստուած վկայ կը կոչեն, բայց միայն վիճաբանելու մէջ եռանդուն են* (2)։

201. *Հագիւ ձեր քովէն կը հեռանան, անարդարութեան* (անկարգութեան) *մէջ կ'իյնան*։ *Աւերումը իրենց քայլերուն հետ կ'երթայ*։ *Աստուած կ'ատէ ապականեալ* (անկարգ) *մարդիկը*։

202. *Երբ իրենց խօսիք Աստուծոյ վախին վրայ, անոնք պոռոգութեան և ամբարշտութեան մէջ կ'իյնան. բայց գնհնոր բաւական է իրենց ոճիրներուն*։ *Անոնք հոն պիտի պառկին վիշտի անկողինի մը վրայ*։

203. *Մարդիկ կան որ ինքզինքնին կը ծախեն Աստուծոյ հաճոյ ըլլալու համար*։ *Անիկա հաչտ աչքով մը կը նայի իր ծառաներուն*։

204. *Ո՛վ հաւատացեալներ, ընդգրկեցէք իսլամութիւնը* (3) *իր ամբողջ տարածութեամբը. Սատանային հետ*

---

(1) «*Անոնք իրենց արժանի բաժինը պիտի՞ ստանան*» (Թարգմ. Քազիմիրսքի)։

(2) «*Բայց քու հակառակորդներուդ մէջ ամենէն կատաղիներն են*» (Թարգմ. Քազիմիրսքի)

(3) «*Ճշմարիտ կրօնքը*» (Թարգմ. Քազիմիրսքի)

քերան վրայէն մի՛ քալէք. անիկա ձեր յայտնի թըշնամին է։

205. Ճշմարտութիւնը ճանչնալէ վերջ եթէ (մեղքի մէջ) իյնաք, գիտցէք որ Աստուած խնամատարն և հզօր է։

206. Անհատականները կը սպասեն արդեօք որ Ամենակարողը գա՛յ ամպի մը ատուերին մէջ, իր հրեշտակներուն ընկերակցութեամբը։ Այն ատեն ամէն բան կատարեալ պիտի ըլլայ. ամէն ինչ իրեն պիտի վերադառնայ։

207. Հարցո՛ւր Իսրայէլի զաւակներուն, թէ քանի՛ աքանչելիքներ չողշողացուցինք իրենց աչքերուն առջեւ։ Այն որ Աստուծոյ չնորհները կը մերժէ, թող պիտնայ որ անիկա ահարկու է իր վրէժներուն մէջ։

208. Աշխարհային կեանքին մէջ ծաղիկներ ցանցրնուած են անհատականներուն համար (աշխարհային կեանքը անհատականներուն համար է։) Անոնք կը ծաղրեն հաւատացեալները։ Որոնք որ Տիրոջը երկիւղը ունին, անոնցմէ վեր պիտի բարձրացուին յարութեան օրը։ Աստուած բան կամ կը բաշխէ իր անհաշուելի ընծաները։

209. Մարդիկ կրօնք մը միայն ունէին(1)։ Աստուած ղրկեց մարգարէները, որոնց միջոցաւ կը խոստանայ և կը սպառնայ։ Անոնց տուաւ նուիրական մատեանները ճշմարտութեան կնիքով, որպէս զի մահկանացուներուն անհամաձայնութիւնները դատեն։ Անոնք որ ընդունելին առաքեալները Տիրոջը գուշակութիւնները ճանչնալով, սկսան վիճաբանիլ։ Նախանձը անոնց ձեռքին մէջ զէնք դրաւ. բայց Աստուած առաջնորդեց հաւատացեալները դէպ ի ճշմարտութիւն որ իրենց վիճաբանութեանց առարկան էր։ Անիկա իրեն հաճոյ թուածը ուղիղ ճամբան կ՛առաջնորդէ։

210. Կը կարծէք թէ՝ կրնա՞ք արքայութիւն մտնել

(1) «Մարդիկ միակ ազգ մը կը կազմէին» (Քազիմիրսքի)

առանց զգալու այն ցաւերը զորս ձեր հայրերը կրած են։ Դժբաղդութիւնը այցելած է անոնց։ Անոնք զգացին ձախողանքի ցաւերը այնքան որ իրենց մարգարէն ու անոր հաւատացեալները դադրեցին. — Տիրոջը օգնութիւնը ե՞րբ պիտի հասնի մեզի. Տիրոջը օգնութիւնը մօտ չէ՞։

211. Քեզի պիտի հարցուի թէ ինչպէ՞ս պէտք է ուղղութիւն տալ. պատասխանէ իրենց. — Ինամեցէ՛ք ձեր զաւակները (ծնողքը), ձեր մերձաւորները, որքերը, աղքատները և ճամբորդները. բարիքը զոր պիտի գործէք, պիտի գիանայ Ամենակարողը։

212. Գրուած է որ դուք կռիւ պիտի մղէք, իսկ դուք պատերազմին կը սոսկաք։

213. Բայց թերեւս դուք սոսկաք այն բանէն որ նպաստաւոր է ձեզի, և բաղձաք այն՝ որ վնասակար է ձեզի։ Աստուած գիտէ թէ ինչ բան յարմար է ձեզի, ու դուք կ'անգիտանաք։

214. Քեզի պիտի հարցուի թէ՝ պէ՞տք է կռուիլ նուիրական ամիսներուն մէջ. բակ անոնց. — Այդ միջոցին պատերազմ մղելը ծանր մեղք մըն է, բայց հաւատացեալները փրկութեան ճամբէն հեռացնելը (1), Աստուծոյ անհաւատարիմ ըլլալը, իր ծառաները նուիրական տաճարէն վտարելը սո՛ւ աւելի անօրէն ոճիրներ են իր աչքին առջեւ։ Կռապաշտութիւնը աւելի չարի է քան մարդասպանութիւնը։ Անհաւատները չպիտի դադրին ձեզ հալածելէ զձեզ ի ձեռին, մինչեւ որ ձեզմէ չի խլեն ձեր հաւատքը, եթէ կարենան։ Ձեր մէջէն անիկա որ խոտանութիւնը պիտի թողու և պիտի մեռնի հաւատուրաց, այս աշխարհին և հանդերձեալին մէջ իր գործերուն ար-

(1) Քաղխմիրեքի կը թարգմանէ սապէս. « Բայց Աստուծոյ ճամբէն հեռանալը » այսինքն Աստուծոյ դարձին համար չի կռուիլը

ժանիքը պիտի աշնչանայ: Անիկա յաւիտենական բոցերուն պիտի զոհուի:

215. Այն հաւատացեալները որոնք իրենց հայրենիքը թողուով հաւատքին համար պիտի կռուին, սատուածային դուխը յատկու իրաւունք պիտի ունենան. Աստուած ներողամիտ և ողորմած է:

216. Քեզի պիտի հարցուի պինիին և բազմախաղին մասին. ըսէ իրենց թէ՝ սոսկ օգտակար բլլալէ աւելի ազնաարեր և ոճրապարտ են (1): Քեզի պիտի հարցնեն նաեւ ողորմութիւն տալու մասին,

217. Պատասխանէ իրենց. — Ցուէք ձեզի աւելորդ եղածը: Այս կերպով է որ Աստուած կը պարզէ իր օրէնքները, որպէս զի պահէք իր յիշատակը այս աչխարհին և հանդերձեալին մէջ. (որպէս զի անոնց վրայ խորհիք:)

218. Քեզի պիտի հարցուի թէ ինչ պարտաւոր են ընել որբերուն: Ըսէ՝ անոնց. — Արդիւնաւորեցէք իրենց ժառանգութիւնները:

219. Եթէ ձեր ինչքերը անոնց հետ հաւասարակաց են, յիշեցէք որ անոնք ձեր եղբայրներն են, և թէ Աստուած պիտի զանազանել յանցաւորը արդարէն: Անիկա կրնա բան կամ ձեզ վչտացնել: Հզօր և իմաստուն է ան:

220. Կապակցա կիներու հետ մի՛ ամուսնանաք, մինչեւ որ անոնք հաւատացեալ չբլլան: Հաւատացեալ գերուհի մը լաւագոյն է քան ազատ բայց անհաւատ կին մը, նոյնիսկ եթէ ան ձեզի աւելի հաճոյ թուի: Ձեր աղջիկները մի՛ տաք ընաւ կռապաշտներուն, մինչեւ որ անոնք ձեր հաւատքը չընդունին: Հաւատացեալ գերի մը

(1) Քագիմիրպի կը թարգմանէ սապէս. «Թէ՛ մէկուն և թէ միւսին մէջ մարդոց համար բարիք ալ կայ, չարիք ալ կայ, բայց չարիքը աւելի մեծ է քան բարիքը:»

աւելի լաւ է քան անհաւատ մը, մինչեւ իսկ եթէ այս վերջինը աւելի հաճոյ թուի ձեզի։

221. Անհաւատները ձեզի կրակին կը կանչեն, և Աստուած ձեզի արքայութիւնը կը բանայ։ Անիկա իր շնորհին կ'արժանացնէ զայն որ իրեն հաճոյ է, և մարդոց ցոյց կուտայ իր աքանչելիքները, որպէս զի պահեն իր յիշատակը. (իր պատուէրները մարդոց կը բացատրէ, որպէս զի վրան խորհրդածեն։)

222. Քեզի պիտի հարցուի կանանց դաշտանին մասին։ Ըսէ անոնց. — Անիկա բնական արատ մըն է (1)։ Այդ միջոցին հեռու կեցէք ձեր կիներէն, և մի՛ մերձենաք անոնց մինչեւ որ չի մաքրուին։ Երբոր անոնք մաքրուին, մօտեցէք անոնց ինչպէս Աստուած կը պատուիրէ ձեզի։ Անիկա կը սիրէ զանոնք որ կ'ապաշխարեն և մաքուր են։

223. Ձեր կիները ձեր դաշտին նման են։ Մշակեցէք զայն ամէն անգամ որ ուզէք։ Բայց նախապէս ձեր հոգիին ի նպաստ բան մը ըրէք. վախցէք Տիրոջմէն և խոհեցէք որ իրեն պիտի վերադառնաք։ Հաղորդէ հաւատացեալներուն այն երջանկութիւնը որ իրենց կը սպասէ։ (Հաւատացեալներուն ուրախ լուրեր տուր, ո՛վ Մուհամմէա։)

224. Մի՛ երդնուիք բնաւ Աստուծոյ անունով թէ պիտի ըլլաք արդար, բարեպաշտ և թէ ձեր նամիներուն մէջ խաղաղութիւնը պիտի պահպանէք։ Անիկա կիտէ և կը լսէ ամէն բան։

225. Աստուած չպիտի պատժէ ձեզ ձեր մտածի երդումներուն միջոցին բերնէ վախած մէկ խօսքին համար.

---

(1) Քագիմիրեցի կը թարգմանէ սապէս. «Անիկա արգելք մըն է։»

անիկա ձեզ պիտի պատժէ եթէ ձեր սրտերն ալ համաձայն ըլլան։ Անիկա ներողամիտ և գթած է։

226. Անոնք որ կ'երդնուն թէ իրենց կիներուն հետ յարաբերութիւն չեն ունեցած, չորս ամիս պայմանաժամ պիտի սպասեն իրենց (1)։ Եթէ այս ժամանակամիջոցին իրենց կիներուն վերադառնան, Տէրը ներողամիտ և գթած է։

227. Եթէ ամուսնալուծումը հաստատապէս որոշուած է, Աստուած գիտէ և կը լսէ ամէն բան։

228. Արձակուած կիները երեք ամիս (երեք դաշտան) պիտի սպասեն կրկին ամուսնանալէ առաջ. չպիտի կրնան ծածկել յղի ըլլալնին (2), եթէ կը հաւատան Աստուծոյ և վերջին դատաստանի օրին։ Աւելի արդարացած է, երբ ամուսինը դանդաղ վերստին ընդունած միջոցին, անկեղծ հաշտութիւն մը ցանկայ (3)։ Պէտք է որ կիները պատշաճ պարկեշտութեամբ մը վարուին (և փոխադարձաբար) և ամուսիններուն անոնց վրայ գերակշռութիւն մը ունենան։ Աստուած հզօր է և իմաստուն։

229. Արձակումը միայն երկու անգամ պէտք է կատարուի։ Ամուսիններուն պիտի պահեն իրենց կիները մարդասիրութեամբ, և եթէ պիտի արձակեն, վճռանձնութեամբ պէտք է վարուին։ Անոնց դրամագիտէն բան մը չեն կրնար վար դնել, եթէ ամուսիններուն չեն վախնար

---

(1) Երբ մահմետական մը երդնու թէ իր կնոջը հետ այլեւս յարաբերութիւն չունի, 4 ամիս միջոց կը սպասի իրեն անոր հետ հաշտուելու համար, եթէ չի հաշտուի, հարկադրուած է զայն արձակել. այնատեն կինը կընայ կրկին ամուսնանալ։

(2) «Անոնք պէտք չէ ծածկեն այն, զոր Աստուած ստեղծած է իրենց արգանդին մէջ։» (Թարգմ. Բազիմիրեանի)

(3) «Աւելի արդար է որ ամուսինները զանդանք վերստին առնեն, երբ յղի են։» (Թարգմ. Բազիմիրեանի)

ամնակոս ընել Տիրոջ պատուէրները։ (Եթէ դուք չէք կրնար ընտանեբար ընել զանոնք յարգել, ձեզմէ ոչ մէկուն մեղք չպիտի համարուի ամէն ինչ որ կինը ընէ ինքզինքը փրկելու համար։) Այն ատեն այրը իրաւունք ունի օրէնքի նայուածքին ազատելու։ Աստուածային պատուէրները ատնք են. ամնակոս մի՛ ընէք զանոնք. որոնք որ կը բրնաբարեն, ոճրագործներ են։

230. Ան որ երեք անգամ կ՚արձակէ կին մը, չպիտի կրնայ զայն վերստին առնել, մինչեւ որ այդ կինը չ՚երթայ անկողինը ուրիշ ամուսինի մը եւ անկէ ալ արձակուած չըլլայ։ Այն ատեն իրենց պիտի թոյլատրուի միանալ, եթէ կարծեն թէ կրնան Աստուծոյ պատուիրանքները պահել։ Ատնք են այն պատուէրները զորս Աստուած կուտայ ղինքը յաղնեբուն։

231. Երբ կին մը արձակէք և զայն ճամբելու ժամանակը եկած է, մարդասիրութեամբ պահեցէք զայն, կամ բարութեամբ ղրկեցէք։ Զայն բնաւ վար մի՛ դնէք բռնի կերպով (անոր դէմ անարդարութիւն մը ընելու համար), դուցէ օրինազանց ըլլաք։ Այդպիսի վարմունք մը անարդար է (1)։ Աստուածային պատուէրներուն հետ մի՛ խաղաք։ Յիշեցէք այն չնորհները որոնցմով ողողեց ձեզ երկինք։ Յիշեցէք որ ձեզի ղրկեց այն Գիրքը որ ի մասնաւորի կը բովանդակէ։ Վախցէք Տիրոջմէն. գիտցէք որ իր գիտութիւնը անսահման է։

232. Ձեր արձակած կինը երբ ապառիկ նշանակուած ժամանակամիջոցը, մի՛ արգիլէք զինքը օրինաւոր երկրորդ ամուսնութիւն մը կնքելէ։ Այս պատուէրները կը վերաբերին անոնց՝ որոնք կը հաւատան Աստուծոյ և վեր-

(1) «Ով որ այդպէս վարուի, ինքզինքին դէմ կը գործէ։» (Թարգմ. Բազմիրքի)

ջին դասատանին։ Արդար և խնամատար պատուէրներ են սոնք։ Աստուած պիտի և դուք չէք պիտեր։

233. Մայրերը (արձակուած) կամ պիտի սան իրենց դաստիներուն ամբողջ երկու տարի, եթէ հայրը ուզէ որ աւելի պակաս չըլլայ։ Կնոջը մնունդը և զգեստը պատկին հայրը պիտի հայթայթէ։ Պատշաճ կերպով և իր կարողութեան համաձայն պէտք է ապրեցնէ զայն։ Մնողքները հարկադրուած չպիտի ըլլան կրցածնէն աւելի բան մը ընելու իրենց տղոց, ո՛չ ալ խնամակալները՝ իրենց սաներուն (1)։ Մօրը թոյլատրուած է իր երախան կամքէն կարել (ժամանակամիջոցին աւարտումէն առաջ), ամուսնոյն հաւանութեամբը։ Կրնան նաեւ սահման մը կանչել, պայմանաւ որ անոր վճարին ինչ որ խոստացած են։ Վախցէք Աստուծմէ. գիտցէք որ անիկա բոլոր սչքով կը նայի ձեր գործերուն։

234. Մեռած ամենուիդ ձեր թողած կիները պիտի սպասեն չորս ամիս և տասն օր։ Այդ պայմանաժամը լմնցնելէն վերջ դուք բնաւ պատասխանատու չպիտի ըլլաք այն բաներուն համար, զորս անոնք պիտի ընեն օրինաւորապէս։ Աստուած գիտակ է ձեր գործերուն։

235. Երբ (արձակուած) կնոջ մը հետ ամուսնանալու փափաք ունենաք (2), այդ փափաքը յայտնեցէք թէ ծածկեցէք ձեր սրտերուն մէջ, Աստուծոյ տեղեակ չպիտի ըլլաք։ Անիկա պիտի թէ դուք չէք կրնար չի խոր-

---

(1) «Թող ոչ ոք իր կարողութենէն վեր բեռան տակ չի մնայ. Թող հայրը և մայրը իրենց շահերը չի վտանգեն տղուն համար. Հօրը փոխանորդը ժիւնոյն պարտականութիւնները կը սահանձնէ։» (Թարգմ. Քազիմիրսքի)

(2) Զորս ամիս և տասը օրուան ժամանակամիջոցին։

հիլ կիներուն վրայ. բայց պաղատապէս բան մը մի՛ խոստանաք անոնց, եթէ ձեր խօսքերուն պարկեշտութիւնը չի ծածկեր ձեր սէրը։

236. *Ամուսնական կապ հաստատել մի՛ որոշէք, մինչեւ որ պատուիրուած ժամանակամիջոցը չի լրանայ։ Գիտցէք որ Աստուած ձեր սրտերուն խորը կը ճանչնայ։ Վախցէք իրմէ և մի՛ մոռնաք որ անիկա ողորմած և անյիշաչար է։*

237. *Ո՛եւէ պատիժի չափի ենթարկուիք (1) երբ արձակէք կին մը, որուն հետ յարաբերութիւն չէք ունեցած, կամ որուն ո՛եւէ ժամօժիտ նշանակած չ՛ըլլաք։ Ձեր կիներուն տուէք պէտք եղածը, որ համապատասխան ըլլայ ձեր կարողութեան։ Հարուստն ու աղքատը տարբեր տարբեր պիտի օժանդակեն զանոնք։ Արդարութեամբ և բարեպարութեամբ պէտք է տան իրենց ընծաները։*

238. *Անիկա որ կին մը կ՛արձակէ անոր միրձեղնալէ առաջ այլ դատաժիտին քանակը որոշելէ վերջ, կնոջ քով պիտի ձգէ կէսը. բայց այր և կնոջ կամ միայն առն հատանութեամբ կինը կրնայ առանալ ամբողջ օժիտը, ինչ որ աւելի պատշաճ է բարեպաշտութեան. մի՛ մոռնաք իրատրու բարիք ընել. Բարձրեալը ձեր գործերուն վրան է։*

239. *Ձչգրտութեամբ պահեցէք աղօթքի ժամերը, մանաւանդ կէս օրուանը (2), եկէք և ներմեռանդութեամբ աղօթեցէք։*

240. *Երբոր տապնապի մէջ էք, քալած առնելիք կամ ձիու վրայ աղօթեցէք. երբ ապահովութեան մէջ էք,*

---

(1) « Մեզք չկիտի համարուի։ » (Թարգմ. Քազիմիրքի)

(2) Քազիմիրքի կը թարգմանէ « մէջտեղի աղօթքը » և կը յարէ որ յայտնի չէ թէ՝ կէս օրուանն թէ իրիկնադէմի աղօթքին համար է. Հաւանաբար իրիկնադէմինն է։

յիշեցէք երկինքի չնորհները։ Մտածեցէք որ անիկա ձեզի տրվեցաւ այն վարդապետութիւնը զոր դուք կ՚անդիմանայիք։

241. Անոնք որ մեռած առեններին կիներ կը թողուն, կտակ մը պէտք է ձգեն անոնց, իբրեւ մէկ տարուան ապրուստի դրամ, և պէտք է տան ապաստանարան մը իրենց տանը մէջ։ Եթէ կիները իրենք իրենց մեկնին, ձեր ժառանգորդները բնաւ պատասխանատու պիտի չըլլան այն բաներուն համար, զորս անոնք պարկեշտօրէն պիտի ընեն։ Աստուած հզօր է և իմաստուն։

242. Արձակուած կիներուն պարտաւոր էք տալ հատեան թոշակ մը։ Անիկա պարտականութիւն մըն է անոնց համար որ Աստուծմէ կ՚երկնչին։

243. Այս կերպով է որ Աստուած կը բացատրէ իր պատուիրանները, որպէս զի դուք խորհրդածէք անոնց վրայ։

244. Չէ՞ք յիշեր դանոնք որ մահուան վախը դուրս հանեց իրենց տուներէն, թուով մէկ քանի հազար (1)։ Աստուած անոնց ըսաւ. — Մեռէք. յետոյ անոնց կեանք տուաւ, որովհետեւ Աստուած մարդոց համար առատաձեռնութեամբ լեցուն է։ Եւ սակայն մարդոց մեծ մասը անոր բարիքներուն փոխարէն չնորհակալ չ՚ըլլար։

245. Հաւատքին պաշտպանութեանը համար մտքնեցէք, և դիտցէք որ Աստուած ամէն բան գիտէ ու կ՚իմանայ։

---

(1) Ժանտախտը սաստիկ կը գործէր Հրէաստանի Տաճարատան քաղաքին մէջ. բնակիչներուն մեծ մասը փախաւ, Աստուած անոնց ըսաւ. մեռէ՛ք, և անոնք մեռան։ Տարիներ ետք անոնց յարութիւն տուաւ եզեկիէլի խնդրանքով, բայց անոնք իրենց դէմքին վրայ պահեցին մահուան հետքերը։ Մուհամմէտ եզեկիէլի տեսիլքին կ՚ակնարկէ հոս։

246. Ան որ փառաւոր փոխառուութիւն մը ընէ Աստուծոյ, հարիւրապատիկ (անհունօրէն) բաղմապատկուած պիտի առնայ զայն: Աստուած ըստ կամս կը տարածէ և կը սահմանափակէ իր չնորհները: Դուք ամենքդ իրեն պիտի վերադառնաք:

247. Յիշեցէք Իսրայէլի զաւակներուն ժողովը Մովսէսի մահէն վերջ, երբ անոնք իրենց մարգարէին ըսին. — Մեզի թագաւոր մը սահմանեցէք որպէս զի Աստուծոյ դասին համար կռուինք: Մարգարէն անոնց հարցուց. — Կռուելու պատրաստ պիտի ըլլա՞ք երբոր ժամանակը գայ: Անոնք պատասխանեցին. — Ո՞վ պիտի կրնայ արդիլել մեզ հաւատքի դրօշին տակը քալելէ. մենք մեր տուներէն վտարուելցանք և մեր տղաքը ձեռքերնուս առին: Բայց երբ կռիւ օրը հասաւ, մէկ քանի հոգիներէն զատ ամենքն ալ փախան (կարծիքնին փոխեցին), բայց Աստնակարողը կը տեսնայ նենգաւորները:

248. Մարգարէն ըսաւ անոնց. — Աստուած Սաուղը ընտրեց իբրեւ ձեր թագաւորը: Իսրայէլացիները յարեցին. — Անիկա ինչպէ՞ս կրնայ մեր վրայ իշխանութիւն ունենալ. մենք իրմէ աւելի արժանաւոր ենք. անիկա միւնետ իսկ հարստութեան առաւելութիւնը չ՚ունի: Սամուէլ պատասխանեց. — Տէրը զայն ընտրեց որ ձեզի հրամայէ. անոր միտքը լուսաւորեց և անոր բազուկը զօրացուց. Աստնակարողը իր ուզածին կուտայ իշխանութիւնը, որովհետեւ գիտութիւնը իր սեպհականութիւնն է, ու ո՛չ մէկ բան կը սահմանափակէ իր անսահմանութիւնը:

249. Սամուէլ չարունակեց. — Անոր թագաւորութեան նշանը պիտի ըլլայ (գիմակցութեան) Տապանին գալուստը. անիկա ձեր ապահովութեան գրաւականը պիտի ըլլայ. Մովսէսի և Ահարոնի ընտանիքին թողած

մասունքները պիտի սատնած. հրեշտակները պիտի կրեն զայն. հաւատացեալներուն համար անիկա նշան մը պիտի ըլլայ (1):

250. Սաուղ իր բանակին հետ մեկնած ատեն բաւ. — Ամառած ձեզ փորձի պիտի ենթարկէ այս գետին եզրը. ան որ անկէ ջուր խմելով ծարաւը անցընէ, իմինները չպիտի ըլլայ: Իսկ անոնք որ ժուժկալ պիտի մնան, կամ իրենց ափին փոսին մէջ քիչ մը ջուր առած պիտի խմեն միայն, իմիններուս կարգը պիտի դասուին: Մէկ քանիներէն զատ ամենքն ալ առատօրէն խմեցին: Երբ Թագաւորը հաւատացեալներուն պուխը կանգնած գետը անցաւ, իրենց ծարաւը մարդոնները գոչեցին. — Այսօր բնաւ ուժ չ'ունինք Գողիաթին և իր զինուորներուն դէմ, բայց այն հաւատացեալները որոնք յարուխեան օրին կը հաւատային (2), գոչեցին. — Ո՜հ, քանի՛ քանի՛ անգամներ Ամառածոյ չնորհիւ պզտիկ բանակ մը յաղթած է մեծ բանակի մը, Բարձրեալը կը զօրացնէ քաջերուն բազուկը (3):

251. Եւ երբ Գողիաթին և իր բանակին դէմ կռուելու վրայ էին, սա աղօթքը ուղղեցին երկինք. Տէր,

---

(1) Այս հրաշալի տապանը որ երկինքէն ղրկուած էր Ադամին, Իսրայէլի զաւակներուն փոխանցուեցաւ, Ամաղեկացիները անոնց յաղթելով գրաւեցին զայն, իրենց բանակներուն առջեւէն կը տանէին, և յաղթութեան գրաւական մըն էր ան իրենց համար: Կը պարունակէր նաւիրական խուց մը, Մովսէսի սանամանը և գաւազանը, Ահարոնի խոյրը, երկնային մանանայով լեցուն անօթ մը և օրէնքի սեղաններուն բեկորները: Հրեշտակները մեծ նոլորտին մէջէն բերին այս տապանը և դրին Սաուղի ոտքերուն առջեւ:

(2) «Որոնք Աստուծոյ երեսը տեսնալուն կը հաւատային.» (Թարգմ. Բազիմիրեանի)

(3) «Աստուած յարատեւողներուն հետ է:» (Թարգ. Բազիմիրեանի)

յարատեւութիւն և քաջութիւն տուր մեզի, մեր քայլերը հաստատուն ըրէ, և օգնէ մեզի (յաղթելու) այս անհաւատ ժողովուրդին դէմ։

252. Եւ անոնք յաղթեցին Թշնամիին՝ Աստուծոյ կամքովը։ Դաւիթ սպաննեց Գողիաթը, Աստուած անոր տուաւ իմաստութիւն և թագաւորութիւն (1)։ Աստուած անոր սորվեցուց ինչ որ ուզեց։ Եթէ Ամենակարողը չի հաւաստարակչէր մէկ ազգը միւս ազգով, անուսարակոյս ապականութիւնը պիտի ծածկէր երկիրը։ Բայց Աստուած արարածներուն հանդէպ բարի է։

253. Բարձրեալին պատուէրները սուրբ են. քեզի կը յայտնենք զանոնք որովհետեւ դուն իր մարգարէնեբուն դասէն ես։

254. Մենք բարձրացուցինք մարգարէները մէկը միւսէն աւելի վեր. ամէնէն բարձրները անոնք են, որոնց խօսեցաւ Աստուած. իր մանաւանդ չնորհներովը օգնեց անոնց։ Մարիամի որդի Յիսուսը զրկեցինք, հրաշք գործելու զօրութիւնը տալով անոր, սրբութեան ոգիով (Գաբրիէլ հրեշտակապետ) զօրացուցինք զայն։ Եթէ Աստուած ուզէր, իր մարգարէներէն (և կատարած հրաշքներէն) ետք եկողները կուիւ չպիտի ընէին իրարու հետ (2) բայց երբոր ճշմարտութիւնը տեսան, սկսան վիճաբանիլ և պառակտիլ, ոմանք հաւատացին, ոմանք անհաւատ

---

(1) Քազիմիրեանի փոխանակ «Թագաւորութեան» կըսէ «Դիրքը» պահելն Մազմնազիրքը, և դիտել կուտայ թէ՝ Մուհամմէտ կը ճանչնայ միայն չորս աստուածային գիրքեր, որոնք են. Հնգամատեանը, Մազմնազիրքը, Աւետարանը և Քուրանը։ Մարգարէներուն շրկուած միւս գիրքերը, ըստ Մուհամմէտի, կորսուած են։

(2) «Չիրար չպիտի սպաննեն» (Թարգմ. Քազիմիրեանի)

մնացին: Եթէ Աստուած ուզէր, անոնք չէին պատակաւոր (1), բայց Աստուած ինչ որ ուզէ, ան կընէ:

255. Ո՛վ հաւատացեալներ, ողորմութիւն տուէք այն ինչքերով, զոր ձեզի չնորհեցինք, երբ գիտ չէ հասած այն օրը, ուր այլեւս ո՛չ պայմանագրութիւն, ո՛չ բարեկամութիւն և ոչ ալ բարեխօսութիւն պիտի չըլլայ: Անհաւատները չարութեան մէջ պիտի իյնան:

256. Աստուածը՝ միակ Աստուածն է: Այդ կենդանի և յաւիտենական Աստուածէն զատ ուրիշ չկայ. (ո՛չ թմրութեան և ոչ ալ քունի կ'ենթարկուի անիկա.) երկինքի և երկրի մէջ եղածները իրեն կը պատկանին. ո՞վ կրնայ միջնորդել իր մօտ, առանց իր կամքին: Անիկա գիտէ թէ ի՛նչ կայ ապագային և անցեալին մէջ: Մարդիկ գիտեն իր գերագոյն իշխանութեան (2) այն մասը միայն, որ անիկա կ'ուզէ գիտցնել: Իր վեհափառ գահը կը տարածուի երկինքի և երկրի վրայ. անիկա առանց նեղութեան կը պահէ Գահը (3): Մեծ և բարձրեալ Աստուածն է անիկա (4):

257. Մարդոց վրայ ճնշում մի՛ բանեցնէք բնաւ իրենց կրօնքին համար: Փրկութեան ճամբան բաւական որոշ է մոլորութեան ճամբայէն (5): Ան որ կռապաշտութիւնը թէ (6) և սուրբ կրօնքը ընդդիմէ, անխորտակելի

---

(1) «Զիրար չէին ոպաննէր» (Թարգմ. Քազիմիրսքի)

(2) «Իր գիտութեան» » »

(3) Աչխինքն, արդարութեան գահը, Աստուծոյ առեանը:

(4) Այս հատուածը աղօթք մըն է. հաւատացեալները իրը համեստ իրենց բազուկին վրայ կը կրեն զայն:

(5) Այս խօսքը կ'ուղղուէր այն իսլամներուն, որոնք կ'ուզէին բռնադատել իրենց կռապաշտ հպատակները որ իսլամութիւնն ընդունին:

(6) «Ան որ Թաղութի (կուռք մը) չի հաւատայ»:

բազուկ մը բռնած պիտի բլլայ: Աստուած ամէն բան պիտէ և կը լսէ:

258. Աստուած հաւատացեալներուն պաշտպանն է. անիկա զանոնք մուխէն դէպ ի լոյս պիտի առաջնորդէ:

259. Աստանան (Թակուիթը) անհաւատներուն պաշտպանն է. անիկա զանոնք լոյսէն դէպի մուխը կ'առաջնորդէ. և յաւիտենական բոցերուն մէջ պիտի դատուիմ է:

260. Կը յիշե՞ս այն թագաւորը (1) որ Աբրահամի հետ վիճաբանեցաւ թագաւորութիւնը տուող Աստուծոյ մասին: Աբրահամ բռնած էր իր Աստուածն այն է, որ կեանք և մահ կուտայ: — Ես եմ, յարեց ամբարիշտը, կեանք և մահ տուղը: Աբրահամ պատասխանեց. — Աստուած արեւը արեւելքէն ծագիլ կուտայ. դուն ալ արեւմուտքէն ծագեցուր տեսնեմ: Ամբարիշտը չկրցաւ, որովհետեւ Ամենակարողը չի լսաւորեր նենգամիտները:

261. Կը յիշե՞ս նաեւ այն ճամբորդը, որ աւերուած քաղաքի մը առջեւէն անցած միջոցին բսաւ. — Աստուած ինչպէ՞ս յարութիւն պիտի տայ այս կործանած քաղաքին բնակիչներուն: Աստուած զայն մեռցուց և հարիւր տարի ետք անոր յարութիւն տալով բսաւ. — Հոս քանի՞ տարի բնակեցար: — Օր մը կամ քանի մը ժամ, պատասխանեց ճամբորդը: — (Ոչ, պատասխանեց Աստուած, հարիւր տարի կեցար հոս) Նայէ ուտելիքդ և խմելիքդ անեղծ մնացած են. իսկ աւանակիդ ոսկորները միայն կան. այս հրաշքը գործեցինք, որպէս զի օրինակ բլլաս մարդոց: Տես թէ ինչպէս պիտի հաւաքենք ոսկորները և միասի

(1) «Բան մը խմցած չե՞ս այն թագաւորի մասին»

պիտի ծածկենք։ Այս հրաչքին ի տես, ճամբորդը զոչեց։ — Հիմա կը խոստովանիմ որ Աստուծոյ զօրութիւնը անսահման է (1)։

262. Երբ Աբրահամ զոչեց՝ Տէր, ցոյց տուր ինձ թէ ինչպէ՞ս յարութիւն կուտաս մեռելներուն, Աստուած բաւ անոր։ — Տակաւին չե՞ս հաւատար։ Կը հաւատամ, պատասխանեց Աբրահամ, բայց կ՚ուզեմ որ հաւատքս զօրանայ։ Այն ատեն Աստուած բաւ։ — Զոքս թռչուն առ և կտոր կտոր ըրէ և լեռներուն գագաթը տարաշխել կրտորներդ, յետոյ զանոնք քեզի կանչէ։ ու անոնք դէպ ի քեզի պիտի թռչին։ դիտցիր որ Բարձրեալը հզօր և իմաստուն է (2)։

263. Անոնք որ իրենց հարստութիւնը կը գործածեն նուիրական գործին պաշտպանութեանը համար (3) կը նմանին այն ցորենահատիկին որ հօդը հատկ կ՚արտադրէ, և որոնց իւրաքանչիւրը հարիւր հատիկ կը պարունակէ։

---

(1) Թուրանի մեկնիչները կ՚ըսեն թէ այս ճամբորդը եօթրասը կամ Օզայիրն է, որ աւանակի մը վրայ հեծած և ձեռքը բռնած կողով մը թուզ ու ման մը գինի, կ՚անցնէր երուսաղէմի աւերակներուն առջեւէն։ Օզայիր այդ պահուն Աստուծոյ զօրութեան վրայ կասկածելուն համար նախախնամութիւնը մահուամբ պատժեց զինքը։ Հարիւր տարի ետք Աստուած յարութիւն տուաւ անոր և ցոյց տուաւ իր ուտելիքն ու խմելիքը, որոնք ժամանակի ազդեցութենէն զերծ մնացած էին։ Ցետոյ Աստուած Օզայիրին ցոյց տուաւ իր աւանակին ոսկորները, որոնք հոդը կը ճերմկցնէին. Ամենակարողին հրամանին վրայ, կենդանին մարմին առաւ և սկսաւ զոալ։

(2) Այն չորս թռչունները, որոնցմով Աստուած գործեց այս հրաշքը, կ՚ըսէ ճէլալէտտին մեկնիչը, հետեւեալներն են. սիրամարգ, արծիւ, ագռաւ և աքաղաղ։ Մահմետականները կը դաւանին թէ այս հրաշքին ճշգրտութիւնը անվիճելի է։

(3) «Աստուծոյ ճամբուն մէջ» (Թարգմ. Բաղիմիրսքի)

Աստուած կ'աւելցնէ (1) հարստութիւնն անոնց որ ուզէ։ Իր խնամատարութիւնը հաւասար է իր անսահմանութեանը։

264. Անոնք որ նուիրական պատերազմին համար կը ծախսեն իրենց հարստութիւնը, և գանձատուներ կամ ապօրէն արարքներ չեն ըներ իրենց նուէրին վնասելէն, ապահովաբար պիտի, վարձատրուին Աստուծմէ։ Երկիւղը և վիշտը իրենց վրայ չպիտի իջնեն երբեք։

265. Աւելի նախապատիւ է խօսքի և գործի մէջ մարդասէր ըլլալ, քան թէ ողորմութիւն մը տալէ ետք անարդարութիւն գործել։ Աստուած հարուստ և գթած է։

266. Ո՛վ հաւատացեալներ, ձեր տուած ողորմութեանց արժանիքը մի՛ ջնջէք արտունչներ ընելով կամ անարդարութեան մէջ իյնալով։ Ան որ ցուցամոլութեամբ ողորմութիւն կուտայ և չի հաւատար Աստուծոյ ու վերջին դատաստանին, կը նմանի վոչնպատ ժայռին (2). երբ հեզեզանման անձրեւ մը գայ, միայն իր կարծրութիւնը (ժայռը) կը մնայ։ Յաւիտենականին աչքին անոր գործերը ո և է արժանիք պիտի չունենան (3) որովհետեւ Աստուած չատաչնորդեր բնաւ անհաւատարիմները։

267. Անոնք որ իրենց ունեցածը կը ծախսեն Աստուծոյ հաճոյ ըլլալու համար, և որոնք առաքինութիւն գործելու մէջ հաստատակամ են, կը նմանին բլուրի մը վրայ գետնատած պարտէզի մը. բարեբար անձրեւը և ցօղը կը ջրեն հողը և պտուղները կ'առնցնեն. (եթէ անձրեւ չգայ, ցօղ կ'իջնէ) Աստուած ձեր գործերը կը տեսնէ։

---

(1) «Կը կրկնապատկէ» (Թարգմ. Բազմիբոքի)

(2) «Բարեբար բլուրի մը» (Թարգմ. Բազմիբոքի)

(3) «Այդ տեսակ մարդիկ իրենց գործերէն ո և է օգուտ չպիտի քաղեն։» (Թարգմ. Բազմիբոքի)

268. Ձեր մէջէն ո՛վ սիրէ ուզէր ունենալ պարտէզ մը՝ արմաւենիներով լեցուն, այգիներով պճնուած, ձիթաստէներով կարաստուած, ամէն տեսակ պտուղներով բեղմնաւոր, ու (այս վայելքներուն միջոցին) յանկարծ ծերանալ, օրօրոցին մէջ երեխաներ ունենալ և տեսնել որ բոցերու յորձանք մը կ՛աւերէ ձեր պարտէզը: Այս կերպով է որ Աստուած իր դաղանիքները (1) կը բացատրէ ձեզի, որպէս զի իր վրայ խորհիք:

269. Ո՛վ հաւատացեալներ, ողորմութիւն տուէք ձեր հարստութեամբ և բերքերով զոր մինք կը բուսցնենք (ձեզ համար) և ձեր ինչքերուն ամենէն վէշ մասը մի՛ բաշխէք:

270. Մի՛ տաք այն բանը զոր չպիտի ուզէիք ուրիշէն առնել. տարբեր խնդիր է, եթէ մանաւանդ համամաձայնութիւն մը ըլլայ: Գիտցէք որ Աստուած հարուստ է և փառքով զեղուն:

271. Սատանան ձեր աչքին առջեւ կը ներկայացնէ աղքատութիւնը (2). անիկա ձեզի կը մղէ ոճիրի (3). բայց Աստուած ձեզի կը խոստանայ թողութիւն և առատաձեռնութիւն: Անիկա իմաստուն և անսահման է:

272. Աստուած իմաստութիւնը կուտայ իր ուզածին. ան որ այս չնորհը կ՛ընդունի, հարստութեանց ամենէն մեծը ընդունած կըլլայ, բայց միայն սիրտ ունեցող մարդիկը կը զգան այս բանը:

273. Ձեր տալիք ողորմութիւնը և ձեր ունեցած բաղձանքները Աստուած պիտի դիտնայ: Պարտաւորը

---

(1) «Իր պատուիրանները» (Թարգմ. Բաղիմիրեանի)

(2) Այսինքն Սատանան կը համոզէ զձեզ առատաձեռն չըլլալ, որպէս զի անոր հետեւանքով աղքատութեան մէջ չիյնաք:

(3) «Ամէն տգեղ բաներու» (Թարգմ. Բաղիմիրեանի)

երբէք բաժինը չպիտի ըլլայ բարեգործներուն (1)։ Բարի գործերը հրապարակաւ ընելը լաւ է. բայց լաւագոյն է ծածուկ բարերարելը և ազքատներուն ողորմութիւն տալը։ Այսպէսով պիտի կարենաք քաւել ձեր մեղքերը։ Բարձրեալը կը տեսնէ ձեր գործերը։

274. Դուն պարտաւոր չես բնաւ (ո՛վ Մուհամմէտ) անհաւատները ստիպողելու։ Աստուած կը լուսաւորէ իր ուզածները։ Ձեր գործելիք բարիքին արժանիքը ձերը պիտի ըլլայ և անոնց (Աստուծոյ դէմքը տեսնելու համար ձեր բրածնեռնեն) վարձատրութիւնը պիտի աստնաք, (և ձեզի դէմ անարդարութիւն գործած չպիտի ըլլայ։) կան (ձեր մէջ) հաւատարիմ մարտիկներ, որոնք կը կռուին հաւատքի պաշտպան տակ (2) և ազքատ ըլլալնուն համար իրենց պէտքերը չեն կրնար հայթայթել։ Անոնք համեստ և վերապահ ըլլալնուն համար չգիտցողները հարուստ կը կարծեն (3). դուն զանոնք պիտի ճանչնաս այս նշանէն (4). անոնք երբէք ողորմութիւն չեն ուզեր տաղտուկ պատճառելով։ Ա՛յս մարդոց ինչ բարիք որ գործէք, Աստուած պիտի իմանայ։

275. Ողորմութիւն տուէք ցորեկը, գիշերը, գաղտնապէս, յայտնապէս. Յաւիտենականին ձեռքէն պիտի առնաք վարձատրութիւնը և երկիւղ ու վիշտ պիտի ըլլաք։

---

(1) «Զարերը ոչ մէկ օժանդակութիւն չպիտի ունենան» (Թարգմ. Բազիմիրսքի)

(2) «Որոնց միակ զբաղումն է Աստուծոյ ճամբուն մէջ մաքառիլը» (Թարգմ. Բազիմիրսքի)

(3) «Զեն կրնար հոս հոն երթալ վաճառականութեամբ հաստատանալու համար» (Թարգմ. Բազիմիրսքի)

(4) Իրենց համեստ երեւոյթէն։

276. *Անոնք՝ որ վաչխառութիւն կ'ընեն* (1) *յարութեան օրը իրենց գերեզմաններէն դուրս պիտի ելլեն նման այն թչուառականներուն որոնք Սատանային հպատակեցան ազատած են. ասոնց համար անոնք կրանին. վաճառուժին և վաչխառութեան միջև տարբերութիւն չկայ բնաւ: Սատած թոյլատրած է վաճառականութիւնը, բայց արգիլած է վաչխառութիւնը: Ով որ տեղեկանալով Տիրոջ այս պատուէրին, վերջ կը դնէ իր գործած անիրաւութեան, անոնցմէն համար թողութիւն պիտի առնայ, և երկինք վկայ պիտի ըլլայ իր գործերուն* (2): *Ան որ ոճիրի (վաչխառութեան) մէջ իյնայ կրկին, յաւիտենական կրակին որդը պիտի ըլլայ:*

277. *Սատած իր օրհնութիւնը վերցուցած է վաչխառութեան վրայէն և ողորմութիւն տալուներուն վրայ թափած է: Անիկա անհատաոը և ամբարիշտը կ'ատէ: Իսկ այն հաւատացեալները որոնք բարիք կը գործեն, ազօթք կընեն և ողորմութիւն կուտան, Սատածմէ պիտի առանան իրենց վարձատրութիւնը: Անոնք երկիւղ և վիշտ զերծ պիտի ըլլան:*

278. *Ո՛վ հաւատացեալներ, երկնչեցէք Սատածմէ, և եթէ հաւատարիմ էք, ձեր ըրած վաչխառութիւնը դադրեցնեցէք* (3):

279. *Եթէ մնժէք հասկերսիլ, պատրաստուեցէք այն կռիւին դէմ Սատած և իր Մարգարէն պիտի մղեն ձեզի դէմ: Եթէ հնազանդիք իր ձայնին* (4) *ձեր դրամա-*

---

(1) « Վաչխառութեան արդիւնքը կ'իւրացնեն » (Քազիմիրքի)

(2) « Ան ատեն Սատածմէ կախում պիտի ունենայ իր ճակատագիրը » (Թարգմ. Քազիմիրքի)

(3) « Վաչխառութենէ ունեցած պահանջքնիդ բաշխեցէք: »

(4) « եթէ ղղջամ յայտնէք »

պլուխը քաւերնիդ պիտի մնայ։ Ոչ ոքի դէմ անարդար մի՛ ըլլաք, ու ոչ ոք ձեզի դէմ անարդարութիւն չպիտի գործէ։

280. Եթէ ձեր պարտապանը դժուարութիւն կը կրէ վճարելու համար, մինչեւ առէք իրեն. բայց ա՛լ աւելի արժանաւոր բան մը բրած կըլլաք, եթէ իր պարտքը իրեն բաշխէք։ Եթէ պիտակիք։

281. Երկնչեցէք այն օրէն, երբ Աստուծոյ առջեւ պիտի երթէք. հոն ամէն ոք իր գործերուն վարձքը պիտի առնայ. հոն ճշդիւթ արդարադատութիւնը պիտի իշխէ վճռներուն վրայ։

282. Ո՛վ հաւատացեալներ, երբ որոշ ժամանակի մը վճարելի փոխառութիւն մը կընէք, մոռ գրութիւն մը կընէք, որ հաւատարմօրէն գրի առնէ այդ պարտքը։ Թող գրէ այնպէս՝ ինչպէս Աստուած սորվեցուցած է իրեն։ Ան թող գրէ և պարտապանը թող առնէ տայ. Աստուծմէ թող վախնայ և փոխառութեան պայմաններէն ո՛չ մին թող պակաս չընէ։ Եթէ պարտապանը տկար է, կամ հիւանդ է, և կամ առնն տալու վիճակի մէջ չէ, թող իր փոխանորդը առնն տայ արդարութեան օրէնքներուն համաձայն։ Ձեր մէջէն ընտրուած երկու այր վկայ կանչեցէք. և եթէ երկու երիկմարդ չգտնէք, մէկ այր և երկու կին կանչեցէք (վկայութիւն տալու կարող) որպէս զի, երբ մէկը մոռանայ մեռնիլ, միւսը կարենայ ճշմարտութիւնը յիշեցընել։ Վկաները թող չմերժեն վկայութիւն տալ, ամէն անգամ որ իրենց դիմում ըլլայ։ Զանց մի՛ ընէք գրի առնել ձեր փոխառութիւնը, մեծ ըլլայ թէ փոքր, և վճարման պայմանաժամը նշանակեցէք։ Այս նախազգուշութիւնը Աստուծոյ առջեւ աւելի արդար է, վկաներուն համար աւելի պատշաճ է և կասկածները վերացնելու

աւելի յարմար է։ Հարկաւորուած չէք զրկի առնել այն առեն միայն, երբ վաճառումը կը կատարուի ներկայ եղող մարդոց միջեւ և փոխանակութեամբ (1)։ (այս պարագային զրկի չառնելը մեզ չվնասի համարուի։) Ձեր պայմանագրութեանց միջոցին վկաներ կանչեցէք, և բրոնութիւն մի՛ բանեցնէք ո՛չ գրագիրին և ոչ ալ վկաներուն վրայ. եթէ ընէք՝ ձեր գործած կըլլաք։ Երկնչեցէք Աստուծմէ. ինքն է որ կ'ուսուցանէ ձեզ, և անիկա ամէն բան դիտէ։

283. Երբ ճամբորդութեան մէջ ըլլալնուդ համար գրաւիր չկրնաք դնել, գրաւական մը պիտի առնէք։ Այն պարտապանը որուն վաստակութիւն ցոյց տրուած է, թող խնամք տանի իր գրաւը նո առնելու (2). Աստուծմէ՝ իր սիրոյմէն թող վախնայ. երբէք մի՛ մերժէք տալ ձեր վկայութիւնը. ով որ մերժէ, ապականած սիրտ ունի։ Բայց Աստուած գիտէ ձեր գործերը։

284. Աստուած երկինքի և երկրի վեհապետն է. ձեր սրտերուն մէջ եղածը յայտնէք թէ ծածկէք, անիկա հաշիւ պիտի պահանջէ ձեզմէ. իր ուզածին թոյլտիւն պիտի տայ, և ուզածը պիտի պատժէ, որովհետեւ ոչ մէկ բան կը սահմանափակէ իր զօրութիւնը։

285. Մարգարէն հաւատացած է այն բանին որ Աստուած զրկեց իրեն. հաւատացեալները ընդգրկած են իր հաւատքը։ Անոնք բոլորն ալ կը հաւատան Աստուծոյ, իր հրեշտակներուն, իր նուիրական մատեաններուն և իր

(1) «Երբ ձեռքէ ձեռք կ'անցընէք ապրանքը։»
(Թարգմ. Քահիմիրեան)

(2) «Բայց երբ մէկը միւսին առարկայ մը յանձնէ, այն՝ որուն յանձնուած է գրաւականը, թող անոնք վերադարձնէ ըզին։»
(Թարգմ. Քահիմիրեան)

մարդարէներուն։ Կրանն, անոնց մէջեւ ոեւէ տարբերութիւն չենք դներ. Տէր, մենք խօսքդ լսեցինք եւ հնազանդեցանք. քու ներողամտութիւնդ կը հայցենք. յարութեան օրը ամենքս ալ քեզի պիտի գանք։

286. Առաւած ոչ մէկէն պիտի պահանջէ իր կարողութենէն վեր բան մը։ Ամէն ոք իրեն ի նպաստ պիտի ունենայ իր տարի դործերը, և ընդդէմ իրեն՝ դէշ դործերը։ Տէր, մի՛ պատժեր մեզ մոռացութեամբ (կամ սխալմամբ) դործուած յանցանքներու համար։ Մեր վրայ մի՛ դներ այն բեռը դոր մեր հայրերը (1) կրեցին. մեր ոյժէն վեր բեռ մի՛ տար մեզի. քու ծառաներուդ համար ներողամտութիւն և դթութիւն ցոյց տուր. դիմա՛ մեր վրայ. դուն մեր Տէրն ես։ Անհատաս ազդերուն դէմ յաղթող հանդիսացուր զմեզ։

---

(1) «Մեզմէ առաջ ապրողները» (Փազիմիրսքի)

ՎԵՐՋ Բ. ԳԼՈՒԽԻ

ԾԱՆՕԹԻԹԻՒՆ. — Բուրանի թրանսերէն Քարգմանութեանց մէջ, Սաւարիի կատարածէն ոչ նուազ յաջող, Ձեւ աւելի ազատ, Քարգմանութիւն մըն է Փազիմիրսքիի կատարածը։ Մենք, պահելով հանդերձ Սաւարիի Քարգմանութեան ծեւերը, օգտակար համարեցինք ծանօթագրել իմաստի այն բոլոր տարբերութիւնները զոր գտանք Փազիմիրսքիի Քարգմանութեան հետ բաղդատելով։ Իսկ Բ. գլուխի հատուածներուն մէջ փակագծով դրուած նախադասութիւնները՝ Սաւարիի Քարգմանութեան մէջ բոլորովին պակասածներն են։ Կային նաեւ մէկ քանի հատուածներ, (Իւ 9, 22, 25, 42, 73, 150) որոնց իմաստը **հիմնովին** տարբեր ըլլալով երկու Քարգմանութեանց մէջ, հարկադրուած ենք հոս դնել նաեւ Փազիմիրսքիի Քարգմանութիւնը՝ բաղդատութեան համար՝ Սաւարիի Քարգմանութեան հետ։

Լ. Լ.

9. Անոնց պատճէն մէջ հիւանդութիւն կայ (1). Աստուած պիտի մնծցնէ այդ հիւանդութիւնը. զարհուրելի պատիժ մը վերապահուած է իրենց, որովհետեւ մարգարէները սոսկասօք անգ դրին։

22. Բայց եթէ չընէք այդ բանը, և ապահովաբար չպիտի կրնաք ընել, վախցէք անհատաննելուն համար պատրաստուած կրակէն. կրակ՝ որուն կերը պիտի ըլլան մարդիկ և քարերը (2)։

25. Անոնք որ կը խզեն Աստուծոյ հետ նախապէս կնքուած դաշինքը, անոնք որ իրարմէ կը բաժնեն ինչ որ Աստուած հրամայած էր քով քովի պահել, անոնք որ հրկիզիչ վրայ անկարգութիւններ կընեն, Աստուած պիտի ըլլան։

42. Ձեր օգնութեան կանչեցէք ազօթքը և համբերութիւնը. ազօթքը բնա մըն է, բայց ոչ՝ խոնարհներուն համար։

73. Անոնց մէջէն, հատարակ մարդիկը չեն պիտի Գիրքը (Հնգամատեանը) այլ միայն՝ սուտ պատմութիւններ, և տարտամ գաղափարներ միայն ունին։ Վայ անոնց՝ որ իրենց (ապականութեան) ձեռքերով գիրքը գրած առնին կրանն, ոգորմելի չան մը ընելու համար, անհատական Աստուծմէ եկած գիրքը։ Վայ իրենց ձեռքով գրածին, և անկէ չահածին համար (3)։

150. Մենք ձեզ փորձութեան պիտի ենթարկենք երկուզով և անօթութեամբ, ձեր ինչքերուն և ձեր մարդոց և ձեր հունձքին կորուստ պատճառելով։ (Բայց դուն՝ ով Մուհամմէդ) Ուրախ լուրեր տուր անոնց որ համբերութեամբ կը տևեան։

---

(1) Այս բացատրութեամբ Մուհամմէդ Քուրանին մէջ միշտ կ'անկարգել կեղծաւորները և թերհաւատները։

(2) Այսինքն՝ քարէ շինուած կուռքերը։

(3) Մուհամմէդ այս խօսքերով կը մեղադրէ Հրէաները, որ Հնգամատեանը կ'եղծանէին, որպէս զի կարենան ջնջել այն հատուածները որոնցմով նախատեսուած էր արդ Մարգարէին առաքելութիւնը։

ԳԼՈՒԽ Գ.

ԻՄՐԱՆԻ ԸՆՏԱՆԻՔԸ (1)

Ցաճուն ողորմած եւ աղիւսաչար Աստուծոյ.

1. Ա. Լ. Մ. (2) կենդանի և յաւիտենական Աստուծմէ զատ ուրիշ Աստուած չկայ:

2. Անկէ քեզի զրկեց ճշմարտութիւնը պարունակող Գիրքը, անկէ առաջ զրկուածներուդ համառօտելու համար: Նախապէս երկինքէն իջեցուց Հնգամատեանը և Աւետարանը, որպէս զի մարդոց առաջնորդ ըլլան: Անկա զրկեց Բուրանը (3):

3. Անոնք որ առաքածային կրօնքը ուրանան, անոնցմէ չբաժանքներու պիտի ենթարկուին: Աստուած հզօր է և իր ձեռքին մէջ ունի վրէժխնդրութիւնը:

4. Երկինքի և երկրի վրայ գոնէ առած բանիերէն ոչ մին իրմէ դաղտնի կը մնայ. ան է որ իր ուզածին պէս գձել կը կազմէ ձեր մօրը արգանդին մէջ: Իրմէ ուրիշ Աստուած չկայ: Հզօր և իմաստուն է անիկա:

5. Գիրքը ան զրկեց քեզի: Զայն կազմող տուներուն մէջ կան որ բացայայտ պատուէրներ են ու դործին

---

(1) «Իմրանի ընտանիք» ըսելով կը հասկցուի կա՛մ ընտանիքը Մովսէսի և Ահարոնի՝ որդի Իմրանի, և կամ ընտանիքը Յիսուսի, որդի Մարիամի, որ Իմրանի սղջիկին էր. Իմրանի կինն է Աննա:

(2) Էլիֆ, լամ, միմ, խորհրդաւոր տառերը:

(3) Բազմիմրաքի կը թարգմանէ բառականօրէն «Որոշիչը» որ Բուրանին տրուած տիտղոսներէն մին է, սա իմաստով որ Բուրանը կը ծառայէ որոշելու բարին չարէն:

հիմը կը կազմեն (1)։ կան ալ որ այլաբանական փոխաբերութիւններ են։ Անոնք ալ մոլորելու հակամէտ են, փոխաբերութեանց յարելով հերձուած մը պիտի կազմեն, երբ ուզեն զանոնք մեկնաբանել (2)։ Բայց միայն Աստուած պիտի անոր մեկնութիւնը։ Հաստատ պիտութեան տէր մարդիկ պիտի ըսեն. մենք կը հաւատանք Բուրանեին. ինչ որ կը պարունակէ անիկա, Աստուծմէ կուգայ. իմաստունները այսպէս կրսեն (3)։

6. Տէր, թոյլ մի տար որ մեր սիրտերը ճշմարտութենէ հեռանան, անդամ մը զմեզ առաջնորդելէ ետք. պիտութեանդ գանձերը բաց մեր առջեւ. դուն աստուածեղութեան մարմնացումն ես (4)։

7. Տէր, դուն մարդկային ազգը օր մը պիտի հաւաքես առանելով առջեւ. այս մասին քնաւ կասկած չկայ. որովհետեւ դուն քնաւ չես դժուր խոստումներդ։

8. Անհաւատները իրենց հարստութեամբ և ազդումով ո և է առաւելութիւն չպիտի ունենան Աստուծոյ առջեւ. անոնք բոցերուն զոհ պիտի ըլլան։

9. Նման փարատնեի բնաւանիքին և անոր նախահայրերուն, անոնք սուտ հաչակելնին մեր վարդապետութիւնը։ Աստուած գանոնք յանկարծակիի բերաւ ամբարըչտութեան մէջ (5) և անիկա անաւար է իր պատիժներուն մէջ։

10. Ըսէ՛ անհաւատներուն. քիչ առնէն պիտի չաղթուիք և դէնիներն մէջ պիտի հաւաքուիք, չարչարանքներու բնակավայրը։

---

(1) «Դիրքին մայրն է» (Թարգմ. Բազիմիրեանի)

(2) «Անկարգութեան և մեկնութեան փափաքով»
(Թարգմ. Բազիմիրեանի)

(3) «Իմացականութեամբ օժտուած մարդիկը միայն կը խորհին»

(4) «Դուն գերագոյն բաշխիչն ես։»

(5) «Մեղքի մէջ» (Թարգմ. Բազիմիրեանի)

11. Երկու բանակներուն բախումը միմիկ ձեղի համար նշան մը երեւան չի բերա՞ւ. այդ բանակներէն մին հաւատքի համար կը կռուէր, և Թուով միւսէն կէսն էր, բայց անհաւատներուն բանակը կարծեց թէ հաւատաւոր ուժ ունի: Աստուած իր օգնութիւնը կ'ընծայէ անոնց որ համձոյ են իրեն: Ա՛յս դէպքը ազդարարութիւն մ'ի՛ն է անոնց համար որ կը տեսնեն:

12. Հաճոյքի սէրը կը չլացնէ մահկանացուները. կիները, ազաքը, հարստութիւնները, չքնդ ձիերը (1), հօտերը, դաշտերը իրենց բուռն վիսլաքները կ'արթնցնեն. բայց ասոնք աչխարհային կեանքի վայելքներն են. ապառաժանարանը, զոր Աստուած կը պատրաստէ, չատ աւելի հաճելի է:

13. Ըսէ. բարեպաշտներուն կրնա՞մ իմացնել բան մը որ լաւագոյն ըլլայ. անոնք իրենց Տիրոջ քով պիտի դտնեն պարտէզներ զոր կ'ոռոգեն գետերը, և ուր պիտի ապրին յաւիտենապէս. պիտի դտնեն անարատ կիներ և աստուածային բարեհաճութիւն: Աստուած բոլոր աչքով կը նայի իր ծառաներուն:

14. Ա՛ս պիտի ըլլայ ճակատագիրը անոնց որ կըսեն. Տէ՛ր, մենք հաւատացինք քեզի, մեր մեղքերուն թո՛ղութիւն տուր և կրակի պատիժէն ազատէ մեզ:

15. Եւ անոնց՝ որ եղած են համբերատար, ճշմարտախօս, բարեպաշտ, բարեբար, և որոնք աստուածային գութը կը հայցեն ամէն առտու, արշալոյսին:

16. Յաւիտենականը ինքն իսկ վկայեց ինքզինքին, երբ ըսաւ. ինձմէ զատ ուրիշ Աստուած չի կայ: Ա՛յն

(1) Քազիմիրեան կը թարգմանէ այսպէս. ամանաւոր նշաններ կրող ձիերը: այսինքն այն ընտիրները զոր խնամքով կը պահեն և թիւ մը կը դնեն վրան:

հրէայականները և մարդիկը որոնք գիտութիան և ճշմարտութիան սէր են, կրկնեցին. հզօր և իմաստուն Աստուածմէ զատ ուրիշ Աստուած չի կայ։

17. Աստուծոյ կրօնքը իսլամութիւնն է (1). անոնք որ ընդունելին նուիրական մատեաններդ, այն առենն միայն պատակաուելցան երբ՝ անոնց պարունակութիան տեղեկացան (2)։ Նախանձը կը մոռնաուրէր զանոնք, բայց այն որ պիտի մերժէ հաստատել Աստուծոյ նչանները, փորձով պիտի հաստատէ թէ՝ ան որքան ճշդիւտ է (3) իր վճիռներուն մէջ։

18. Անոնց, որ քեզի հետ պիտի վիճաբանին, ըսէ. ինքզինքս Աստուծոյ յանձնած եմ, անոնք որ իմ հաւատքիս կը հետեւին ինծի պէս կ'ընեն։

19. Ըսէ անոնց՝ որոնք նուիրական մատեանները ընդունած են, նաեւ կոյրերուն (4). ընդդիմկեցէք իսլամութիւնը (5) և պիտի լուսաւորուիք. եթէ չի հնազանդին, դուն միայն պիտի քարոզես անոնց. Աստուած պիտի որոշել իր ծառաները։

20. Իմաց տուր անոնց՝ որ կ'ուրանան ճշմարիտ հաւատքը, որ անիրաւ տեղը կը թաղին արիւնը մարգարէներուն և ճշմարտութիւնը քարոզողներուն, թէ՝ չարչարանքներու որս պիտի ըլլան։

---

(1) «Իսլամութիւն» այստեղ կը նշանակէ «Աստուծոյ կամքին ապաւինիլ»։ Ճէլալէտտին կ'ըսէ թէ ըստ մահմետականներուն, այն կրօնքը զոր բոլոր մարգարէները ընդունեցին երկինքէն, իսլամութիւնն է, և հիմնուած է միակ Աստուծոյ գաղափարին վրայ։

(2) Ա յսինքն, գիտութիւնը կամ յայտնութիւնը վիճաբանութիւններ յառաջ բերաւ։

(3) «Արագ է» (Թարգմ. Բազիմիրսքի)

(4) Բազիմիրսքի կը Թարգմանէ «տգէտներուն». Մուհամմէտ կ'ակնարկէ կռապաշտ Արաբներուն։

(5) «Ինքզինքիդ Աստուծոյ յանձնեցէք» (Թարգմ. Բազիմիրսքի)

21. Անոնք այս ուխտերին և հանդերձեալին մէջ իրենց գործերուն արժանիքը կորնչցուցին. այնուամենայնիւ ակնկալելիք պաշտպանութիւն մը չունին:

22. Ուշադրութիւն չդրին Հրէաներուն որ Աստուծոյ Գիրքին դէմ ընդդիմացան իրենց անհամաձայնութիւնները դատելու համար. իրենցմէ մաս մը մերժեց հաւատալ և մոլորութեան մէջ ինկաւ (1):

23. Անոնք ըսին. գժոդքի կրակին պիտի ենթարկուինք որոշ թուով օրեր միայն (2): Անոնք իրենց հնարած սուտին պոռ պիտի երթան (3):

24. Ինչ պիտի ըլլայ իրենց վիճակը երբ վերջին դատաստանի օրը հաւաքենք զիրենք. այդ օրը, զուռն մասին չէ կարելի կասկածիլ, ամէն մարդ իր գործերուն փոխարէնը պիտի առնայ. ոչ ոքի դէմ անիրաւութիւն չպիտի ըլլայ:

25. Ըսէ. Ո՛վ Աստուած, դիրադոյն թագաւոր, դուն ըստ կամս կուտաս և կ՚առնես թագերը (4), ուզածդ պիտի բարձրացնես և ուզածդ պիտի խոնարհեցնես: Բարիքը ձեռքերուդ մէջն է, (որովհետեւ) դուն Ամենակարողն ես:

26. Դուն գիշերը ցորեկուան կը փոխես, և ցորեկը գիշերուան. դուն մահուան ծոցէն կեանք կը ստեղծես, և

---

(1) Երկու ընացող Հրէաներ Մուհամմէտի առջեւ տարուեցան դատուելու համար. անիկա վճռեց որ յանցաւորները քարկոծուին, բայց անոնք վճիռը մերժեցին. այն ատեն Հնգամատեանը բերին և տեսնուեցաւ որ Մուհամմէտի տուած վճիռը հոն գրուած է. ասոր վրայ քարկոծուեցան ընացողները:

(2) Հրէաները կը հաւատային թէ՝ միայն 40 օր պիտի մնան դժոդքին մէջ, այսինքն այնքան օր որ ոսկիէ հորթը պաշտեցին:

(3) «Իրենց սուտերով չեն տեսներ իրենց հաւատքը:»
(Թարգմ. Քազիմիրսքի)

(4) «Իշխանութիւնը» » »

կեանքի ծոցէն՝ մահ. դուն քու անուանման դանձերովդ կը դեղուս (1) քեզի հաճոյ թուղթները։

27. Անհատականէդ ձեզի պաշտպան մի՛ ընտրէք բնաւ, եթէ վախի տակ հարկադրուած չէք. (ասոր համառակ գործողները Աստուծմէ ոչինչ յուսալու են։) Աստուծոյ զայրոյթը թող ձեզ դողդողացնէ, (որովհետեւ) իրեն պիտի վերադառնաք։ Ըսէ անոնց. ձեր սրտերուն մէջ եղածը ծածկէք թէ յայտնէք, Աստուած պիտի գիտնայ։ Աստուած պիտէ թէ ինչ կայ երկինքի մէջ և երկրի վրայ, որովհետեւ ոչ մէկ բան կը սահմանափակէ իր զօրութիւնը։

28. Այն օրը որ մէկը իր աչքերուն առջեւ ունենայ իր բարի և չար գործերուն պատկերը, այն օրը՝ պիտի փափաքի որ անոնուն անջրպետ մը բաժնէ զինքը իր չար գործերէն։ Տէրը ձեզ կ'ազդարարէ սոսկալ իր բարկութենէն, որովհետեւ իր ծառաներուն կը նայի հաչա աչքով մը։

29. Ըսէ անոնց. եթէ Աստուած կը սիրէք, ինծի հետեւեցէք. ան ձեզ պիտի սիրէ, ձեր մեղքերուն թողութիւն պիտի տայ. գիմած և անչափաբար է ան։ Հնազանդեցէք Աստուծոյ և իր Մարգարէին. մի՛ հետանաք իրմէ. ան կ'առէ անհնազանդները։

30. Աստուած բոլոր էակներուն մէջէն (նախապատուելեամբ) ընտրեց Ադամը և Նոյը, Աբրահամի և Իմրանի ընտանիքը։ Այս ընտանիքները մեկը միւսէն սերած են։ Աստուած գիտէ և կը լսէ (ամէն բան։)

31. (Յիշէ այն օրը երբ) Իմրանի կինը (2) սա աղօթքը ուղղեց երկինք. Տէր, իմ արգանդիս պտուղը քեզի

(1) «Դուն անուանդ կը բաշխես։» (Թարգմ. Քազիմիրսքի)

(2) Այսինքն Աննա, Մարիամի մայրը։

նուիրեցի, (ամբողջովին քեզի կը պատկանի ան.) բա-
րութիւնամբ ընդունէ զայն, որովհետեւ ամէն բան դիտեմ
և կը լսես դուն: Երբ զաւակը ծնաւ, անիկա յարեց. Տէր,
աղջիկ մը ծնայ, — Ասոնած դիտէր թէ ինչ ծնաւ ա-
նիկա, մանաւանդ նչաններ իրա՛մէ կը զանազանուին երկու
սեռերը (1) — և զայն Մարիամ անուանեցի. զայն քու
պաշտպանութիանդ տակ կը դնեմ, զայն և իր սերունդը,
որպէս զի դուն պահպանես Սատանայէն (2) խաբէու-
թիւններէն:

32. Տէրը հաճութեամբ ընդունեց ընծան. Մարիա-
մին ծնողներ տուաւ թանկագին էակ մը: Զաքարիա զայն
(ազան) իր պաշտպանութեան տակ առաւ. ամէն անգամ
որ Մարիամին այցելութեան կ'երթար, իր առանձին խու-
ցին մէջ կը տեսնէր որ անոր քով կերակուր կայ (3): Ո՛վ
Մարիամ, հարցուց անոր. այս մնունդը ուրկէ՞ կուգայ
քեզի: Երկինքի մէկ բարիքն է, պատասխանեց Մարիամ,
(որովհետեւ) անիկա առատօրէն կը կերակրէ իր սիրած-
ները, (և անոնց առած կտորները չի հաշուեր:)

33. (Այն առեն) Զաքարիա սկսաւ աղօթել և դոչել.
Տէր, քու առատաձեռնութիանդ պանձերը բա՛ց իմ առ-
ջեւս. օրհնեալ զաւակ մը տուր ինձի, որովհետեւ դուն

---

(1) «Մանչը աղջկան պէս չէ» (Թարգմ. Քազիմիրսքի)

(2) «Քարկոծուած Սատանային» կը թարգմանէ Քազիմիրսքի և կը յարէ թէ՝ Սատանային միշտ այս ածականը տրուած է, ա-
րդովհետեւ, ըստ աւանդութեան, Աբրահամ օր մը քարով յարձակե-
ցաւ Սատանային վրայ որ զինքը փորձել կ'ուզէր:

(3) Զաքարիա Մարիամին քովէն հեռացած միջոցին կը փակէր տաճարին եօթը դռները. այսու հանդերձ ամէն մէկ այցելութեան կը գտնէր որ ձմեռը ամառնային պտուղներ և ամառը ձմեռնային պտուղներ դրուած են հոն:

մը (քեզի դիմաղներուն) բաղձանքներուն կ'ունկնդրես։ Հրեչտակը կանչեց զայն երբ կ'աղօթէր սրբարանին մէջ.

34. Հրեչտակը բաւ անոր. Բարձրեալը քեզի կը յայտնէ Եահնայի (Յովհաննէս) ծնունդը. անոր Աստուծոյ բանին ճշմարտութիւնը պիտի հաստատէ. պիտի ըլլայ իշխան, անբիծ, արբշռնելուն դաւէն մարզարէ մը։

35. Զաքարիա պատասխանեց. այդ ազան ուսկից պիտի գայ ինծի. ատրիքս ևկած լեցած է, և կինս ամուլ է։ Հրեչտակը պատասխանեց անոր. Աստուած կ'ընէ ինչ որ իրեն հաճոյ է։

36. Զաքարիա յարեց. նշան մը տուր որ քու խոստումիդ պրաւականը ըլլայ։ Հրեչտակը պատասխանեց. երեք օր համր պիտի ըլլաս (1). նշանը այդ պիտի ըլլայ։ Ցիչէ Տէրը, և դիշեր ցերեկ իր գովեստը փառաբանէ։

37. Հրեչտակը (2) բաւ Մարիամին. Աստուած քեզ ընտրեց. անբիծ քեզ մաքրագործեց. դուն (տիեզերքի) բոլոր կիներուն մէջ ընտրեալն ես։

38. (Ո՛վ Մարիամ) Տիրոջը նուիրէ ինքզինքդ. պաշտէ զայն, ծնրադրէ իր առջև անոնց հետ որ կը ծնրադրեն։

39. Մենք քեզի կը յայտնենք այս գաղտնիքները։ Դուն անոնց հետ չէիր, երբ անոնք կը նետէին նուիրական գաւազանը։ Իրենցմէ ո՛վ Մարիամին խնամք պիտի տանէր. դուն իրենց վիճաբանութեանց ներկայ չէիր բնաւ (3)։

---

(1) «Երեք օր նշաններով պիտի խօսիս.» (Թարգմ. Բաղխիրքի)

(2) «Հրեչտակները» կ'ըսէ Բաղխիրքի։

(3) Քահանաները կը վիճաբանէին թէ՝ իրենց մէջէն ո՛վ խնամք պիտի տանի Մարիամին. վերջապէս որոշեցին բաղդին դիմել. քառանեւհինգ հոգի էին, ամենքն ալ եղեգներ նետեցին Յորդանանի ջուրերուն մէջ, եղեգներուն վրայ կային Օրէնքէն քաղուած արձանագրութիւններ. միայն Զաքարիայի եղեգը ջուրին վրայ ճեացած ըլլալով, Մարիամին հոգ տանիլը անոր վիճակեցաւ։

40 Հրեշտակը ըսաւ Մարիամին. Աստուած քեզ կը յայտնէ իր Բանը. անոր անունը պիտի ըլլայ Յիսուս, Մեսիան, Մարիամի որդի. մեծ՝ այս աշխարհին և հանդերձեալին մէջ, և Աստուծոյ մտերիմը:

41. Անիկա իր խօսքը պիտի լսեցնէ մարդոց, օրօրոցի երեխայէն մինչեւ ծերերուն, և արդարներուն դասէն պիտի ըլլայ:

42. Տէր, յարեց Մարիամ, ես ինչպէս զաւակ պիտի ունենամ. ա՛չ մէկ մարդ ինծի չէ մերձեցած: Հրեշտակը պատասխանեց. այսպէս է որ Աստուած ըսաւ կամս կը կատմէ արարածները. եթէ ուզէ որ բան մը գոյութիւն առնէ, կ՛ըսէ՝ եղիցի՛, և կ՛ըլլայ:

43. Աստուած պիտի սորվեցնէ անոր Գիրքը և իմաստութիւնը, Հնգամատեանը և Աւետարանը, (Իսրայէլի զաւակներուն մօտ Յիսուս իր առաքեալը պիտի ըլլայ.) պիտի բսէ անոնց. աստուածային նշաններով իմ առաքելութիւնս պիտի վկայեն. հողէն՝ թռչունի մը դէմքը պիտի կազմեմ. պիտի փչեմ անոր վրայ, և Աստուծոյ կամքովը անիկա անմիջապէս կեանք պիտի առնէ. ի ծնէ կոյրերը և բորոտները պիտի բժշկեմ, մեռեալները պիտի յարուցանեմ Աստուծոյ թոյլատուութեամբ: Ես ձեզի պիտի բսեմ թէ ինչ կերած էք, և թէ ինչ պահած էք ձեր տուներուն մէջ: Բոլոր ատոնք նշաններ պիտի ըլլան ձեզի համար եթէ հաւատացեալներ էք:

44. Ես կուգամ հաստատել Հնգամատեանը, զոր բսած ըլլամ ձեռքով. ձեզի պիտի թոյլատրեմ օրէնքին այն մասը որ արգիլած էր: Աստուած ինծի տուաւ հրաշք գործելու կարողութիւնը: Երկնչեցէք իրմէ և հնազանդեցէք ինծի, ան՝ իմ ալ ձեր ալ Տէրն է. պաշտեցէք միմիայն. փրկութեան ճամբան այդ է:

45. Երբ Յիսուս հասկցաւ Հրէաներուն խաբերայութիւնը, գոչեց. «Ո՛վ պիտի ըլլայ իմ օգնականս, աստուածային կրօնքը տարածելու համար։ Առաքեալները պատասխանեցին. «Մենք պիտի ըլլանք Աստուծոյ պաշտօնեաները. մենք կը հաւատանք իրեն, և զուք վկայ պիտի ըլլաք մեր հաւատքին։

46. Տէր, մենք կը հաւատանք Դիրքին զոր ղրկեցիր. քու Մարգարէիդ կը հետեւինք. զմեզ արձանագրէ դասին մէջ անոնց՝ որ քեզ կը ճանչնան։

47. Հրէաները Յիսուսի հետ խարդախութեամբ վարուեցան. Աստուած անոնց խաբերայութիւնը ի գլուխ հանեց. անիկա խարդախներէն աւելի հզօր է (1)։

48. Աստուած բաւ Յիսուսի. մահը քեզի պիտի ղրկեմ և զքեզ իմ մօտս պիտի բարձրացնեմ. զուն անհաւատներուն պիտի բամնուես. քեզի հետեւողները աւելի վեր պիտի բարձրացուին քան անոնք որ անհաւատ կը մնան մինչեւ վերջին դատաստանին օրը։ Զուք աշխարհ իմ առեւտիս առջեւ պիտի կրկէք ու ես պիտի դատեմ ձեր անհամաձայնութիւնները։

49. Անհաւատարիմները անաւոր կերպով պիտի պատժեմ այս աշխարհին և հանդերձեալին մէջ. անոնք ոչ մէկ կողմէ օգնութիւն չպիտի գտնեն։

50. Անոնք որ կը հաւատան և բարիք կը գործեն, Աստուծոյ ձեռքէն պիտի առնեն իրենց վարձատրութիւնը, որովհետեւ ան չի սիրեր չարերը։

51. Մենք քեզի կը յայտնենք այս ճշմարտութիւն-

---

(1) «Անտարակոյս Աստուած աւելի ճարտար է.» Թարգմ. Քազիմիրսքի)

նները, որ քաղուած են մեր հրաշալիքներէն և իմաստու-նին յիշատակէն (1)։

52. *Բարձրեալին համար Յիսուս մարդ մըն է Ադա-մին պէս։ Աստուած Ադամը ստեղծեց հողէն. անիկա ը-սաւ՝ եղիցի՛, և եղաւ։*

53. *Այս խօսքերը երկինքէն եկած են. չըլլայ որ կասկածիս անունդ վրայ։*

54. *Անոնք որ այս մասին պիտի վիճաբանին քեզի հետ, քու ընդունած (քառասնեակ) ծանօթութիւններէդ վերջ, պատասխանէ իրենց. եկէ՛ք, կանչենք մեր (և ձեր) աղաչը, մեր (և ձեր) կիները, (ամենքս ալ զանք) և աղօթենք, և ստախօսներուն վրայ Աստուծոյ անէծքը հրա-պիրենք։*

55. *Ինչ որ քարոզեցի ձեզի ճշմարտութիւնն իսկ է։ Աստուած մէկ է. հզօր և իմաստուն է անիկա։*

56. *Որոնք որ անհնազանդ ըլլան, Բարձրեալը կը ճանչնայ նենգամիտները։*

57. *Հրէաներուն և Քրիստոնեաներուն ըսէ. (եկէ՛ք սա մէկ խօսքը մտիկ ըրէք) մեր միջեւ եղած խնդիրները վերջացնենք. միակ Աստուածը պաշտենք. ո՛չ մէկ բան անոր հաւասար ընծայենք. Թող ձեզմէ ոչ ոք իրմէ զատ Տէր չունենայ։ Եթէ մերժեն հնազանդիլ, ըսէ իրենց. դուք իսկ կը վկայէք թէ մենք հաւատացեալներ ենք* (2)։

58. *Ո՛վ դուք, որ սուրբ դիրքերը ընդունած էք, ինչո՞ւ համար կը վիճաբանիք Աբրահամի մասին. Հնգա-մատեանը և Աւետարանը իրմէ վերջ միայն եկած են. այս բանը չպիտի՞ հասկնաք բնաւ։*

---

(1) «Ահա այն պատուէրները և իմաստուն ազդարարութիւն-ները որ քեզի կ'ընենք։» (Թարգմ. Քազիմիրսքի)

(2) «Թէ մենք ինքզինքնիս ամբողջովին Աստուծոյ կամքին կը յանձնենք.» (Թարգմ. Քազիմիրսքի)

59. Դուք որ կը վիճաբանիք այն բաներուն վրայ որոնց մասին լուսաբանուած էք, ինչո՞ւ կը վիճաբանիք այն բաներուն վրայ որոնց մասին ոչ մէկ ծանօթութիւն չ'ունիք: Աստուած գիտէ, բայց դուք չէք գիտեր:

60. Աբրահամ ո՛չ հրեայ էր և ո՛չ ալ քրիստոնեայ. անիկա ուղղափառ էր (1), և Աստուծոյ կամքին ապաւինած էր:

61. Անոնք որ Աբրահամի կրօնքը կը դաւանին, անոր հետքերուն մօտէն կը հետեւին. այսպէս կ'ընեն Մարգարէն և իր հաւատացեալները. Աստուած հաւատացեալներուն պահն է (2):

62. Սուրբ գիրքերը ընդունողներուն մէջ կան մարդիկ որ կը փափաքին մոլորեցնել զձեզ. բայց միայն իրենք կը մոլորին ու չեն զգար թէ կը մոլորին:

63. Ո՛վ դուք, որ Օրէնքի Գիրքը ընդունեցիք, ինչո՞ւ չէք հաւատար Աստուծոյ նշաններուն, քանի որ անոնց ականատես եղած էք:

64. Ո՛վ դուք, որ Օրէնքի Գիրքը ընդունած էք, ինչո՞ւ կը ծածկէք ճշմարտութիւնը սուտի վերարկուով. ինչո՞ւ կը ծածկէք գայն, քանի որ կը ճանչնաք:

65. Սուրբ գիրքերը ընդունողներուն մէջէն ոմանք ըսած են. առաւօտուն հաւատացեալներուն գրկուած Գիրքին հաւատացէք, իսկ իրիկունը մի՛ հաւատաք, որպէս զի գանոնք անհաւատութեան տանիք (3):

66. Միայն ձեր կրօնքին հետեւողներուն հաւատ ընծայեցէք: Ըսէ անոնց. ճշմարիտ լոյսը երկինքէն կուգայ.

---

(1) «Աստուածապաշտ էր.» (Թարգմ. Բազիմիրսքի)

(2) «Պաշտպանն է.» » »

(3) «Այս եղանակով անոնք իրենց կրօնքը պիտի թողուն.» (Թարգմ. Բազիմիրսքի)

իւրաքանչիւր ոք այդ լոյսէն ստացած է իր բաժինը ձեղ նման։ Յաւիտենականին առջեւ պիտի վիճաբանին միմեանց ձեղի հետ։ Ըսէ անոնց. դանձերը իր ձեռքին մէջն են, կը բաշխէ որոնց որ ուզէ. իր զիտութիւնը հաւասար է իր անսահմանութեան։

67. Անիկա իր զիտութիւնը պիտի չնորհէ անոր որ ուզէ. իր առատաձեռնութիւնը անսահման է։

68. Հրէաներ կան (1) որոնց կրնաս վստահիլ մէկ քանդար. այդ դուներդ հաւատարմօրէն քեզի պիտի վերադարձնեն անոնք։ Ուրիշներ ալ կան որոնց ձեռքէն դժուարաւ միայն պիտի կրնայիր խլել իրենց փոխ տուած մէկ դինարդ (2)։

69. (Անոնք այսպէս կ'ըսեն), որովհետեւ կ'ըսեն, մենք անհատականութեան հետ արդարութեամբ վարուելու սահմանած չենք։ Անոնք երկինքի երեսին կը տանեն, և զիտակցաբար։

70. Ան որ Աստուծոյ հետ իր ուխտը կը պահէ և բարեպաշտ է, պիտի գիտնայ որ Աստուած կը սիրէ իրմէ վախցողները։

71. Անոնք որ Աստուծոյ հետ կնքած ուխտերնուն և իրենց երդումներուն փոխարէն քան մը կը առնեն, ո՛չինչ չեռու մը փոխարէն կը կորսնցնեն այն բաժինը որ իրենց սահմանուած էր հանդերձեալ կեանքին մէջ։ Յաւիտեան օրը Աստուած անոնց չպիտի խօսի բնաւ. իր նայուածքները անոնց վրայ չպիտի խնայարհեցնէ բնաւ. Թողութիւն չպիտի չնորհէ անոնց, չարչարանքներու որսը պիտի ըլլան անոնք։

---

(1) «Մարդ գերքերը ընդունողներուն մէջ մարդիկ կան» (Թարգմ. Ֆազիմիրսքի)

(2) Մէկ դինարը մէկ ոսկի է, իսկ քանդարը՝ հազար ոսկի։

72. Իրենց մէջէն ոմանք (իրենց լեզուներով) սուրբ պիրքերուն խմաստը կ'եղծանեն, և կ'ուզեն ձեզի այնպէս կարծեցնել թէ ինչ որ կ'ըսեն իրօք գոյութիւն ունի սուրբ պիրքերուն մէջ։ Անոնք կ'ըսեն ձեզի թէ Աստուծոյ խօսքն է այն, մինչդեռ բնաւ Աստուծոյ խօսքը չէ. Աստուծոյ մասին սուտ կը խօսին, և պիտակցյալար։

73. Անիկա որուն Աստուած տուաւ Գիրքը և իմաստութիւնը և մարգարէութեան շնորհը, պէտք չէ որ ըսէ մարդոց, իմ ծառաներս եղէք, այլ պէտք է ըսէ. Աստուծոյ ծառաները եղէք, քանի որ կ'ուսումնասիրէք Գիրքին վարդապետութիւնը և չանք կ'ընէք հասկնալու զայն։

74. Աստուած ձեզի չի տրամայեր պաչտել (1) հրեշտակները և մարգարէները, միթէ անիկա կրնա՞յ ամբաըշտութեան մղել զձեզ որ արդէն հաւատացեալ էք։

75. Երբ Ամենակարողը ընդունեց մարգարէներուն ուխտը, բաւ անոնց (2). ահա թէ ինչ Գիրք և ինչ իմաստութիւն բերի ձեզի, երկինքէն մարգարէ մը պիտի գայ այս ճշմարտութիւնը հաստատելու համար. հաւատացէք իրեն, և օգնեցէք ձեր բոլոր կարողութեամբը։ Աստուած յարեց. այս պայմանը յարգելու պատրա՞ստ էք իմ գալինքս այս գնով կ'ընդունի՞ք։ Մարգարէները պատասխանեցին. անպատարակոյս կերպով պիտի պահենք այդ

---

(1) «Ձեր անուանել» (Թարգմ. Գագիմիրեան)

(2) Երբ Աստուած Միհա լեռան վրայ Մովսէսի տուաւ Օրէնքին տախտակները, (76րդ էջին ծանօթութեան մէջ թուագրուած է Օրէնքի սեպհականները) իր առջեւ բերաւ բոլոր մարգարէներուն հոգիները, ու անոնց հետ գալինքն կնքեց անոնք յանձն առին միակ Աստուած մը պաշտել, և Աստուած անոնց խոստացաւ իր օգնութիւնը տալ միայն այս պայմանով (Արաբ մեկնիչներ)

դաշինքը։ Տէրը յարեց. ուրեմն վկայ եղէք, և ես ալ վկայ եմ ձեզի նման։

76. *Այս դաշնադրութենէն վերջ ով որ անհաւատարիմ դառնայ, նոյնպիսիներուն կարգը պիտի դասուի։*

77. *Աստուծոյ կրօնքէն դուրս ուրիշ կրօնք մը ուներ կը փոխաբերէ, (միտդիտո) ամէն ինչ որ կը դառնայ երկինքին մէջ ու երկրի վրայ, իրեն կը հնազանդի կամ հարկադրեալ։ դուք աներկբայ իր առջեւ պիտի ելլէք։ Ըսէ. մենք կը հաւատանք Աստուծոյ, կը հաւատանք այն բանին որ ղրկեց մեզի, ինչ որ յայտնեց Աբրահամին, Իսմայէլին, Իսահակին, Յակոբին և տասներկու ցեղերուն. մենք կը հաւատանք այն սուրբ գիրքերուն, զորս Մովսէս, Յիսուս և մարգարէները երկինքէն ընդունեցին. անոնց միջեւ ո՛ւ է տարբերութիւն չենք դներ. և մենք Աստուծոյ կամքին կ՚ապաւինինք։ (ինշա՛ Ալլահ։)*

78. *Ով որ խոտորութիւնէն տարբեր կրօնք մը կը դաւանի, ո՛ւ է օգուտ չպիտի քաղէ, և (հանդերձեալին մէջ) աստուածամերժներուն կարգը պիտի դասուի։*

79. *Աստուած ինչպէ՞ս ուղիղ ճամբան մէջ պիտի բերէր զանոնք՝ որ անգամ մը հաւատացեալ ըլլալէ ետք և Մարգարէին ճշմարտութեան ու աստուածային պատգամներուն վկայ ըլլալէ ետք, կրկին անհաւատութեան կը դառնան. Աստուած նենգամիտները չ՚առաջնորդեր բնաւ։*

80. *Անոնց վարձքը Աստուծոյ, հրեշտակներուն և բոլոր մարդոց անէծքը պիտի ըլլայ։*

81. *Անոնք այդ անէծքներով յաւիտենապէս ծածկուած պիտի ըլլան. իրենց տառապանքը չպիտի մեղմացնայ բնաւ. և Աստուած միակ ակնարկ մը իսկ չպիտի նետէ անոնց վրայ։*

82. Իսկ անոնք որ զղջումով լաւ համբաւ մէջ պիտի մտնեն, Տիրոջը ներողամտութիւնը պիտի առանան։

83. Անոնք որ հաւատուրաց կը դառնան և իրենց անարդար գործերը չարունակ կը չարացնեն, բնաւ թողութիւն չպիտի առանան։ Պարսաւանքը իրենց բաժինը պիտի ըլլայ (1)։

84. Անոնք որ անհաւատ են և անհաւատութեան մէջ կը մեռնին, չպիտի ազատին տանջանքներէն եթէ ունենան իսկ այնքան ոսկի որ երկիրը կրնայ պարունակել. անոնց համար այլեւս յոյս չկայ։

85 Միայն այն աստեն բարեպաշտ պիտի ըլլաք, երբ ողորմութիւն տաք այն բանը որ ամենէն աւելի սիրելի է ձեզի։ Ինչ որ կուտաք Աստուած կը պիտանայ։

86. Իսրայէլի զաւակներուն ամէն տեսակ անուշ թռչուառուած էր ի բաց առեալ այն՝ զոր Յակոբ ինքզինքին արգիլեց Հնգամատեանին տրուելէն առաջ (2)։ Ըսէ. բերէք Հնգամատեանը և կարդացէք, եթէ ճիշդ կը խօսիք։

87. Այն ամբարիշտը որ այս ճշմարտութիւնները կ'ուրանայ, երկինքի առջեւ կը սատ (3)։

88. Ըսէ անոնց. Աստուած վերագոյն ճշմարտութիւնն է, ուրիմն հետեւեցէք կրօնքին Աբրահամի, որ միակ Աստուածը պաշտեց, և կռապաշտութեամբ չ'աղարտուեցաւ։

89. Առաջին տաճարը (զոր մարդիկ կանգնեցին) Աս-

---

(1) «Անոնք մեղքութեան մէջ պիտի մնան» (Քազիմիրսքի)

(2) Յակոբ հիւանդացաւ և ուղտի միս ախտաւ չ'ուտել, թէեւ շատ կը սիրէր։

(3) «Ով որ Աստուծոյ մասին սուտը կը դաւրնէ, անարդարներուն հետ պիտի դասուի» (Թարգմ. Քազիմիրսքի)

տուծոյ նուիրուած, Մէքքէի տաճարն է, օրհնեալ տաճարը, ուր կը փայլի ճշմարիտ լոյսը։

90. Այս նուիրական վայրը հրաշքներով լեցուն է. հոն է որ կանգ առաւ Աբրահամ (1) ով որ մանչ այդ տաճարին չրջապատին մէջ ամէն վտանգէ զերծ կ'ըլլայ. բոլոր անոնք որ կրնան ուխտի երթալ, պարտաւոր են հոն երթալ և Յաւիտենականին պաշտամունք մատուցանել։

91. Թող անհաւատը գիտնայ որ Ամենակարողը պէտք չ'ունի մահկանացուներու խունկին (2)։

92. Ըսէ անոնց որ սուրբ գիրքերը ընդունած են. ինչո՞ւ կը մերժէք հաւատալ Աստուծոյ նշաններուն, որ նիկա ձեր գործերուն վկան է։

93. (Ըսէ՛ անոնց. «վասն զի որ սուրբ գիրքերը ընդունած էք) ինչո՞ւ համար հաւատացեալները վրկութեան ճամբէն կը մոլորեցնէք. դուք կը փափաքիք ճամբան խոտորեցնել, և սակայն գիտէք դուք. Աստուած անուշադիր աչքերով չէ որ կը դիտէ ձեր արարքները։

94. Ո՛վ հաւատացեալներ, եթէ Հրէաներուն կրօնքին հետեւիք (3) ձեր հաւատքը պիտի խլեն և զձեզ անհաւատ պիտի դարձնեն։

---

(1) Ձէլալէտտին մեկնիչը կ'ըսէ թէ՝ այն քարը որուն վրայ Աբրահամ կեցաւ Մէքքէի տաճարը շինած միջոցին, կը կրէ իր ոտքերուն հետքերը զոր ժամանակը չէ կրցեր ընդել։ Մ. Սաւարի Գահիրէի մէջ այցելեր է մզկիթ մը ուր ցարդ կը պահպանի նմանօրինակ քար մը զոր ցոյց տուող պահապան հոճան կը հաւաստէ թէ Մուհամմէտի ոտքին հետքերը կան վրան։

(2) «Գալով անհաւատներուն, իրենց փոխ, Աստուծոյ համար ամբողջ տիեզերք կարեւորութիւն չ'ունի» (Թարգմ. Փալմիբրաքի)

(3) «Եթէ սուրբ գիրքերը ընդունողներէն ոմանց հետեւիք» (Թարգմ. Փալմիբրաքի)

95. *Բայց դուք ինչպէ՞ս կրնաք հաւատալ, մինչ երկինքի պատգամները ձեզի կը յայտնուին, ու մինչ դուք ձեր մէջն ունիք իր Մարգարէն. ով որ հաւատալ պէս կը յարի Տիրոջ, ուղիղ ճամբէն կ'ելնէ անոյշ:*

96. *Ո՛վ հաւատացեալներ, վախցէք Աստուծմէ այնպէս՝ ինչպէս արժան է երկնչիլ իրմէ, և դուք հաւատացեալ պիտի մեռնիք* (1):

97. *Աստուածային կրօնքը ընդունեցէք իր բոլոր տարածութեամբը: Հերձուած մի՛ կազմէք բնաւ. յիշեցէք այն չնորհները, որոնք երկինքէն թափեցան ձեր վրայ. դուք իրարու թշնամի էիք, անիկա ձեր սրտերուն մէջ ներդաշնակութիւն դրաւ և իրարու հետ եղբայր եղաք, ուրեմն չնորհակալ եղէք իր բարութեանն համար:*

98. *Դուք կրակի վիհին եղերքն էիք, անիկա զձեզ քաշեց ապաւեց հանկէ: Այս կերպով է որ անիկա իր գութը կը ցայտեցնէ ձեր վրայ* (2), *որպէս զի փրկութեան ճամբէն ընթանաք,*

99. *Եւ որպէս զի դուք նուիրական կապերով զօրաւոր ըլլաք իրարու և մարդկը խաղաղութեան հրաւիրէք* (3) *որպէս զի արդարութիւնը հրամայէք (յարի զրահները թոյլատրելով և յոտի գօտիները արդիկելով) անոնք որ այսպէս վարուին, երանութեան մէջ պիտի ըլլան:*

100. *Բնաւ մի՛ նմանիք անոնց, որ ճշմարիտ լոյսը սեւնելէ ետք հերձուածներ կազմեցին և վիճաբանութեանց մէջ ինկան. այսպիսիներուն բաժինը տանջանքը պիտի ըլլայ:*

---

(1) «Եւ մի՛ մեռանիք առանց ինքզինքդ Աստուծոյ յանձնելու» (Թարգմ. Բազմիրեքի)

(2) «Իր նշանները ցոյց կուտայ» » »

(3) «Բարի գործերու հրաւիրէք ուրիշները» »

101 Օր մը (յարութիւնն օրը) մարդոց դէմքերը կա՛մ սեւ պիտի ըլլան և կա՛մ հառագայթաւոր (1) Աստուած սեւերեսներուն պիտի ըսէ. դուք հաւատքնիդ ուրացաք, բոցերուն զոհը եղէք, քանի որ հաւատքնիդ լքեցիք:

102. Ընդհակառակը, անոնք որոնց ճակատը չղարձակ պիտի ըլլայ, աստուածային շնորհներուն պիտի արժանանան և յաւիտենապէս պիտի վայելեն զանոնք:

103. Աստղ են երկինքի պատգամները. քեզի կը յայտնենք զանոնք կատարեալ ճշմարտութեամբ. Աստուած ինքն չուզեր կորսնցնել իր արարածները (2):

104. Երկինքի մէջ և երկրի վրայ գտնուած ամէն բան իրեն կը պատկանի. ինքը կեդրոնն է, ուր պիտի միանայ ամէն ինչ:

105. Դուք սիեզերքին ամենէն աքանչելի ժողովուրդն էք. դուք կը թողարէք ինչ որ բարի է, և կ՛արգիլէք ոճիրը. դուք կը հաւատաք Աստուծոյ: Եթէ Հրէանները և Բրիտանեանները (3) ձեր հաւատքը ընդունէին, լաւագոյն վիճակ մը կ՛ունենային. անոնց մէջէն մէկ քանիները կը հաւատան, բայց մեծ մասը նենգամիտ է:

106. Հրէաները (4) անոնցմէ միակները միայն կրնան պատճառել ձեզ. եթէ ձեզի դէմ կռիւ մղեն, չուտով կոնակնին պիտի դարձնեն և ամենակարկիչ օգնութիւն մը պիտի չ՛ունենան:

107. Անոնց գլուխներուն վրայ կուտակուած նախատինքը ամէն տեղ պիտի հետեւի իրենց (5). Աստուծոյ

---

(1) « Սպիտակ » (Թարգմ. Քազիմիրսքի)
(2) « Անոնց չարիք չի կամենար » » »
(3) « Սուրբ գիրքերը ընդունողները » » »
(4) « Անոնք » » »
(5) « Ուր որ անոնք կանգ առնեն, նախատինքը վրանի մը պէս պիտի տարածուի անոնց գլուխին վրայ » (Թարգմ. Քազիմիրսքի)

և (կամ) մարդոց հետ կնքուած գաշինք մը միայն կրնայ ապահովութեան մէջ դնել զանոնք։ Աստուած անոնց ճակատին վրայ դրոշմած է իր գայրոյթին կնիքը. աղքատութիւնը (վրանի մը պէս) ծանրացաւ անոնց վրայ, որովհետեւ մերժեցին հաւատա ընծայել նախախնամութեան նշաններուն և որովհետեւ անիրաւ տեղը սպաննեցին մարգարէները. իրենց անհնազանդութեան և անարդարութեան վարձքը այս պիտի ըլլայ։

108. Սուրբ դիրքերը ընդունողները բոլորը իրարու չեն նմանիր։ Մէջերնին կան մարդիկ, որոնց սիրտը չիտակ է. սոսկ գիշերը կը խորտրտածեն (1) Աստուծոյ պատուիրաններուն վրայ և զԱստուած կը պաշտեն։

109. Անոնք կը հաւատան Աստուծոյ և վերջին դատաստանի օրուան. բայց գործեր կը հրամայեն և կ՚արգիլեն յոյներուն։ Բարեպաշտական գործերու կը վազեն եռանդով և արդարութիւնն ի գործ կը դնեն։

110. Իրենց ըրած բարիքը առանց վարձատրութեան չպիտի մնայ։ Աստուած կը ճանչնայ զանոնք, որ կ՚երկընչին իրմէ։

111. Անհաւատները ո՛և է առաւելութիւն չպիտի քաշեն Աստուծոյ առջեւ իրենց հարստութեանց և զաւակներուն երեսէն. անոնք զոն պիտի ըլլան կրակի մը որ բնաւ չպիտի մարի։

112. Անոնց ուած ոգոր նուիրատուները նման են այն առատային հովին որ կը փչէ նեղսամիտներու դաշտերուն վրայէն և կը փճացնէ բերքերը։ Աստուած չէ որ անարդարութեամբ վարուեցաւ անոնց հետ. իրենք են որ իրարու դէմ անարդար եղան։

113. Ո՛վ հաւատացեալներ, միայն ձեր միջեւ մը-

(1) «Կաթսաներն» (Թարգմ. Պալիմիրեանի)

սերմական կապեր հաստատեցէք. անհատները կը չա-
նան ապականել զձեզ. անոնք ձեր կորուստը կը բաղձան:

114. Անոնց խօսքերը բան բաւականին կը յայտնեն
արդէն իրենց առերուեթիւնը. իսկ ինչ որ ծածկուած է ի-
րենց սրտերուն մէջ, յոռեգոյն է: Մինչ արդէն յայտնի
ապացոյցներ տուինք ձեզի այդ մասին, եթէ հասկնալ
պիտէք:

115. Դուք զանոնք կը սիրէք, բայց անոնք կ'ա-
տեն զձեզ: Դուք կը հաւատաք ամբողջ Գիրքին, իսկ ա-
նոնք երբ ձեզի հանդիպին, միեւնոյն հաւատքը ունենալ
կը կեղծեն: Բայց հապա թէ ձեզմէ հեռացած են, բար-
կութենէ մոլեգնած, մատերնին կը խածնեն: Ըսէ՛ անոնց.
ձեր առերուեթեան մէջ պիտի մեռնիք, Յաւիտենականը
կը ճանչնայ ձեր սրտերուն խորը:

116. Ձեզի եղած ազէկութիւնը զանոնք կը սրախ-
թեցնէ. բայց երբ դժբախտութիւն մը հասնի ձեզի, ու-
րախութեամբ կը լեցուին անոնք. երբ դուք համբերաւոր
և բարեպաշտ ըլլաք, անոնց չարութիւնը ձեզի չպիտի
վնասէ բնաւ, որովհետեւ Ամենակարողը կը ճանչնայ ա-
նոնց գործերը:

117. (Թիշէ այն օրը) երբ, արշալոյսին, դուն բա-
նակիցիդ ծոցէն հեռացար, հաւատացեալներուն կռուոյ
դաշտ մը պատրաստելու համար (1). Աստուած ուշադիր
աչքով կը հետեւէր քու քայլերուդ:

118. (Թիշէ՛ այն օրը) երբ քու բանակէդ երկու գու-
մարտակ վհատութիւն պիտի տային, բայց Աստուած անոնց
քաջութիւնը վերաթարմցուց (2): Թո՛ղ ուրիշն հաւատաց-
եալները իրենց վստահութիւնը Աստուծոյ վրայ դնեն:

---

(1) Կ'ակնարկէ այն բանակռուին, զոր Մուհամմէտ պատրաս-
տեց Ահէտ լերան կողին վրայ, Մէքքէէն 6 մղոն հեռու:

(2) «Աստուած անոնց պաշտպանը եղաւ:» (Քազիմիրսքի)

119. Ամենակարողը փութայ օգնել ձեզ նաեւ Պէարի օրը, երբ դուք թուով քիչ էիք։ Ուրեմն երկնչեցէք իրմէ եւ երախտապարտ եղէք։

120. Դուն (այն սաները) կ'ըսէիր հաւատացեալներուն. չի՞ բաւեր այն երեք հազար հրեշտակները զոր Աստուած ձեզի կը ղրկէ երկինքէն։

121. Անտարակոյս այս թիւը բաւական է, բայց եթէ դուք ունենաք բարեպաշտութեան հետ նաեւ չարաչեւութիւն, և թշնամիները գան յանկարծ ձեր վրայ խոյանան, Աստուած ձեր վրայ պիտի թոյլնէ հինգ հազար հրեշտակ իբր օգնական։

122. Անիկա ձեզի կը ղրկէ այն երկնային զինուորները, որպէս զի ձեր սիրտերը հրճուին և վստահ ըլլան։ Ամէն օգնութիւն (յաղթութիւն) Աստուծմէ կուգայ, անիկա հզօր է և իմաստուն, բան կայ կրնայ տապալել անհաւատացեալները, զանոնք ի չիխտաստ դարձնել և կամ բնաջինջ ընել։

123. Տէրը անոնց ներէ թէ զանոնք պատժէ, քեզի հետ վերաբերութիւն չ'ունի։ Անոնք անհաւատութեան մէջ ինկած են։

124. Աստուած երկինքի և երկրի վեհապետն է, կը ներէ և կը պատժէ զայն որ ուզէ. բայց զթած և անչափ ողորմած է։

125. Ո՛վ հաւատացեալներ, ձեր հարստութիւնը մի՛ բազմապատկէք վաշխառութեամբ (1)։ Երկնչեցէք Տիրոջմէն ու երջանիկ պիտի ըլլաք։

126. Անհաւատներուն համար պատրաստուած կրա-

---

(1) «Ինքզինքնիդ վաշխառութեան մի՛ տաք գումարը կրկնապատկելով»։ (Թարգմ. Քազիմիրսքի)

կէն վախցէք. հնազանդեցէք Աստուծոյ և Մարգարէին, որպէս զի առաւաձային գութին արժանանաք:

127. Զանք ըրէք արժանի ըլլալու Տիրոջը գիտութեան և արքայութեան ժառանգութեան, որուն սպասում է երկինքի և երկրի, և որ յատկացուած է աստուածավախներու բնակութեան,

128. Նաեւ անոնց որ ողորմութիւն կուտան թէ յաջող և թէ ձախող օրերու մէջ, և որոնք իրենց բարկութեան վայրկեաններուն ինքզինքնին չէ կորնչեցնել պիտին ներել իրենց նեղիչներուն: Աստուած կը սիրէ բարերարները:

129. Անոնք որ մտութեան և անարգարութեան ճամբուն մէջ ընթանալէ վերջ Տէրը կը յիշեն, իրենց սխալներուն համար թողութիւն կը խնդրեն,"— որովհետեւ ա՛լ իրաւունք ունի թողութիւն տալու Աստուծմէ զատ — և որոնք կը քալեն մեզքերը զանոնք ճանչնալէ վերջ,

130. Բոլոր անոնք Տիրոջը գիտութիւնը պիտի վայելեն, և յաւիտենապէս պիտի բնակին գեւերով ուռղուած պարտէզներու մէջ. այս պիտի ըլլայ վարձատրութիւնը անոնց որ կը սպասալին (1):

131. Ջեզմէ առաջ Աստուած սպասուէրներ տուած էր (2): Շրջեցէք աշխարհը և տեսէք թէ ինչ եղած է վախճանը անոնց որ զմեզ (3) սպասիս կ'սպասանեն:

132. Այս Ծիրքը աշխարհի լոյսն է (4). հաւատքին առաջնորդն է, և բարեպաշտներուն՝ խրատատուն:

---

(1) «Որքա՜ն գեղեցիկ է վարձատրութիւնը անոնց որ բարի գործեր ըրած են,» (Թարգմ. Քազիմիրսքի)

(2) «Ջեզմէ առաջ չորերուն պատիժներ սրուած էին:» (Թարգմ. Քազիմիրսքի)

(3) «Աստուծոյ առաքեալները» (Թարգմ. Քազիմիրսքի)

(4) «Մարգոց ուղղուած յայտարարութիւն մըն է:»

133. Բնաւ մի՛ կորնչնէք ձեր կորովը. մի՛ տրտմիք, եթէ հաւատացեալ էք՝ յաղթական պիտի հանդիսանաք:

134. Եթէ մահացու հրկիզը [1]) զձեզ վիրաւորէ, էհ, ձեր թշնամիներէն քանիները օձիւնոյն վէրքերը տասցած են. մահկանացուներուն յաղթութիւնները (և ձախորդութիւնները) պիտի փոխեմնք, որպէս դի Աստուած ճանչնայ հաւատացեալները, և ձեր միջէն ընտրէ իր մարտիրոսները. անիկա կ՚ասէ՝ չարերը.

135. Եւ որպէս դի, հաւատացեալները փորձութեան ենթարկէ և անհաւատները բնաջինջ ընէ:

136. Կը յուսաք արքայութիւն մտնել, մինչ Աստուած չէ պիտցած թէ ձեր միջէն որո՞նք մաքառած ու յաղթահարած են:

137. Դուք մահուան կը ցանկայիք անոր գալէն առաջ, բայց երբ գայն տեսաք, սկսաք վարանիլ [2]:

138. Մուհամմէտ Աստուծոյ մէկ առաքեալն է. իրմէ առաջ ուրիշ մարգարէներ ալ եկած են. եթէ անիկա մեռնէր կամ սպաննուէր, իր հաւատքը պիտի ուրանայի՞ք արդեօք: Ձեր հաւատուրացութիւնը չի կրնար վնասել Աստուծոյ. անիկա կը վարձատրէ գինքը պաշտողները:

139. Մարդը (կենդանի հոգին) միայն Աստուծոյ թոյլտուութեամբ կը մեռնի. Գիրքին մէջ գրուած է իր ապրելիք օրերուն թիւը: Ո՛վ որ ուզէ առանձ այս աշխարհի մէջ իր վարձատրութիւնը, պիտի ունենայ ո՛վ որ յաւիտենական կեանքի բարիքները պիտի բաղձայ, պիտի առնայ: Մենք պիտի վարձատրենք զանոնք որ երախտապէտ են:

---

(1) Սուրը կամ տեգը:

(2) Պէտքի յաղթութեան օրը շատ իսլամներ ցաւեցան որ իրենք ալ կռուած չէին, բայց երբ Ահէտի պատերազմին անոնք տեսան որ թշնամի կռապաշտներուն բանակը աւելի ուժով է յուսահատեցան: Մուհամմէտ այս վատութիւնն է որ երեսնուն կուտայ:

140. Քանի՛ մարգարէներ կուգային առաւօտ բա-նակներու դէմ, առանց երբէք յաւահաճութիւն այն ձախո-ղանքներէն զորս կրեցին Աստուծոյ դարը պաշտպանած ա-տեններն. զժբաղդաբխիւնը երբէք չ'ընկճեց զիրենք. անոնք երբէք չը սարսռացան (թշնամիին առջեւ) վատութեամբ: Աստուած կը սիրէ զանոնք որ կը յարատեւեն:

141. Անոնք աչափ միայն կ'ըսէին. Տէր, նկարէ մեր յանցանքները և մեր պարտակատութեանց մէջ ըրած զան-ցառութիւնները. մեր քայլերը հաստատուն ըրէ, և օգնէ մեզի անհատ ազգերուն դէմ: Աստուած զանոնք առա-ւօրէն վարձատրեց այս աշխարհին մէջ, և հանդերձեալին մէջ երջանկութիւն տուաւ անոնց. անոնք կը սիրէ բա-րիք գործողները:

142. Ո՛վ հաւատացեալներ, եթէ հետեւիք անհա-ւատներուն, անոնք զձեզ պիտի վերադարձնեն մոլորու-թեանց ու դուք կորուստի պիտի մատնուիք:

143. Աստուած ձեր պաշտպանն է, իրմէ աղէկ ո՛վ կրնայ ձեզի օգնել:

144. Մենք կռապաշտներուն սրտին մէջ սարսափ պիտի սփռենք, որովհետեւ անոնք Բարձրեալին քով զը-րին ապիկար աստուածութիւններ (1): Կրակը իրենց բը-նակարանը պիտի բլայ. որքան ահաւոր է ամբարիշտնե-րուն բնակավայրը:

145. Աստուած սրտէն իրագործեց իր խոստումները երբ (իր թոյլատուութեամբ) դուք հարածեցիք պարտուած թշնամիները, բայց վատութեան խորհուրդներուն անսա-լով վիճաբանեցաք Մարգարէին հրամաններուն վրայ: Դուք չի հետազոտեցաք անոր, ձեր բաղձանքներուն ա-ռարկան (2) ձեզի ցոյց տալէն վերջն ալ:

---

(1) (Առանց որ Աստուած ունէ զօրութիւն տուած բլլալ իրենց պյս մասին) (Ֆազիմիրաքի)

(2) Այսինքն՝ յաղթութիւն և աւար:

146. Ձեր մէջէն ոմանք այնպիսին կեանքին ա՛լ կը քաշէին, իսկ ուրիշներ ապագայ կեանքին կը բաղձային: Աստուած ձեր խղճամիտներուն բազուկը զօրացուց զձեզ ի փախուստ դարձնելով փորձութեան ենթարկելու համար, բայց յետոյ նորին սրտմտութեան հաւատացեալներուն համար բարեխնամ կեցուն է:

147. Մինչ դուք կը փախչէիք խաոն ի խուռն, (և իրարու չէիք սպասեր) դուք չի լսեցիք ձայնը Մարգարէին (ձեր հաւէն) որ ձեզ կոչէր վերադին: Երկինք ձեզ կը պատժէ ձեր անհնազանդութեանը համար. աւարին կորուստը և ձեր չնորհազրկութիւնը մոռ անմխիթար չի դարձնեն զձեզ: Աստուած տեղեակ է ձեր բոլոր գործերուն:

148. Այս ազէտալի դէպքէն վերջ Աստուած ապաշաւութիւնը և քունը իջեցուց ձեր մէջէն ոմանց վրայ. միւսները՝ անհանգիստ, իրենց յիմար մտածութիւններուն մէջ կը համարձակէին Աստուծոյ վերապրել սուտ մը. անոնք կ'ըսէին. ասոնք Մարգարէին խոստումնե՞րն են (1): Պատասխանէ իրենց. Բարձրեալը հզօրագոյն է այս ազէտքին (2). անոնք իրենց հոգիին խորը կը պահէին բ՛նչ որ քեզի չէին յայտներ: Եթէ, կ'ըսէին, մեզի որեւէ խոստումներ հիմ մը ունենային, մեզմէ ոմանք պէտք չէր որ հոս մեռած իյնային: Պատասխանէ անոնց. եթէ ձեր տուներուն մէջ ալ մնացած ըլլայիք, անոնք որոնց մահը վիճակած է, պիտի դային մեռնիլ ճիշդ այս տեղը, որպէս զի Տէրը ճանչնար և փորձէր թէ ինչ կայ (ծածկուած) ձեր սրտերուն խորը. միայն ինքը գիտէ ձեր սրտերուն գաղտնիքը:

---

(1) «Այս գործէն բ՞նչ պիտի շահինք» (Թարգմ. Քալիմիրքի)
(2) «Ամէն գործ Աստուծմէ կախում ունի» » »

149. *Անոնք որ երկու բանակներուն բաղխման օրը նահանջեցին* (1), *Սատանային հրապուրուեցան ի պատիժ իրենց գործած յանցանքին. Աստուած ներեց անոնց, ո՛ր ողորմեալ իր գթութիւնը անսահման է:*

150. *Ո՛վ հաւատացեալներ, մի՛ նմանիք անոնց որ անհաւատ ըլլալով կ՚ըսեն. մեր եղբայրները կորսուեցան պատերազմի երթալով կամ կռուելով. եթէ մեր մէջը մնացած ըլլային չպիտի մեռնէին, (չպիտի սպաննուէին.) այս ամբարիշտ խօսքերը հաւատացեալներ պիտի պատճառեն անոնց* (2). *Աստուած կուտայ կեանքը և մահը ու Ի՛նք տեսնէ ձեր գործերը:*

151. *Եթէ մեռնիք կամ սպաննուիք հաւատքը պաշտպանած ժամանակնիդ, խորհեցէք որ աստուածային գթութիւնը (ձեզի կը սպասէ) և լաւագոյն է քան ձեր հաւաքելիք հարստութիւնները:*

152. *Թէ որ մեռնիք (բնական մահով) և կամ թէ սպաննուիք, Աստուած պիտի հաւաքէ զձեզ իր դատաստանին առջեւ:*

153. *Դուն (ո՛վ Մուհամմէտ) անոնց առջեւ ներկայացուցիր հրապուրիչ կերպով մը, աստուածային գութը. եթէ սակայն ունէիր խիստ և սառնակ եղած բլայիր, քեզմէ պիտի բաժնուէին. ուրեմն գթութեամբ վարուէ անոնց հետ. խնդրէ Աստուծմէ որ ներէ անոնց, իրենց ձեռնարկներուն մէջօգին խորհուրդ տուր, և երբ գործի մը վրայ խորհիս յոյսդ Աստուծոյ վրայ դիր: Անիկա կը սիրէ վստահ անոնք որ իրեն կը վստահին:*

(1) *Ահէտի պատերազմին օրը Ապուսուլեան և երեք ընկերներ սոսկալով թշնամիին բազմութենէն, առանց կռուելու ետ դարձան.*

(2) *«Աստուած ուզեց որ պատահածը դառն վիշտեր պատճառէր անոնց սրտին» (Թարգմ. Քազիմիրսքի)*

154. *Եթէ Աստուած ձեր օգնութեան հասնի, ո՛վ կրնայ յաղթել ձեզի. եթէ անիկա թէ ձեզ, զո՛վ պիտի կանչէք օգնութեան, ուրեմն թող հաւատացեալները իրենց յոյսը Աստուծոյ վրայ դնեն:*

155. *Մարգարէն չի կրնար խաբել զձեզ. ո՛վ որ կը խաբէ՝ իր խաբեբայութեան հետ պիտի դատուի յարութեան օրը: Այդ օրը իւրաքանչիւր ոք իր գործերուն վարձքը պիտի առնայ և վճիռները ճչգրիտ արդարութեամբ պիտի տրուին:*

156. *Կը կարծէք թէ միեւնո՞յն վարձքը պիտի առնան անոնք որ Աստուծոյ կամքը գործադրած են և անոնք որ յանցանք գործած ըլլալով իր զայրոյթին պիտի ենթարկուին դժոխքի չարչարանքներուն մէջ, յաւիտենական կեանքի ժառանգաւորելու համար:*

157. *Ամենակարողը տարբեր կերպերով պիտի վարուի անոնց հետ. անիկա կը կշռէ մահկանացուներուն արարքները:*

158. *Աստուած արդէն վայելցուց իր բարութիւնը հաւատացեալներուն համար, անոնց զրկելով Մարգարէ մը իրենց մէջէն, որպէս զի յայտնէ իր հրաշալիքները, որպէս զի զանոնք մաքրագործէ, ու անոնց սորվեցնէ Գիրքը և իմաստութիւնը: Եթէ ուրիշ կանուխ եկած ըլլային, մոլորութեան մէջ պիտի ապրէին (1):*

159. *Երբ ձեզի դժբաղդութիւն մը կը պատահի, և դուք նախապէս ձեր թշնամիներուն պատճառած կ'ըլլաք կրկնապատիկ աւելի դժբաղդութիւններ, դուք կ'ըսէք. այս դժբաղդութիւնը ուրկէ՞ կուգայ մեզի: Պատասխանէ իրենց. ձեզմէ կուգայ: Աստուծոյ զօրութիւնը անսահման է:*

---

(1) «Իրենք՝ որ գեռ քիչ առաջ այնքան մոլորութեան մէջ էին»: (Թարգմ. Պապիմիրեանի)

160. *Երկու բանակներուն իրարու զարնուած օրը Աստուած ուզից որ պատահի (ձեզի հասած դժբաղդութիւնը,) որպէս զի ճչմարիտ հաւատացեալները զանազանուին կեղծաւորներէն: Երբ հաւատացեալներուն ըսուիցաւ. (յառաջ,) հաւատքի դրօշին տակ եկէք, կռուեցէք և վանեցէք թշնամին, անոնք պատասխանեցին. եթէ կռուիլ գիտնայինք, ձեզի պիտի հետեւէինք: Այդ օրը անոնք աւելի մօտ էին անհաւատութեան քան հաւատքի:*

161. *Անոնց չրխունքները կ'արտասանէին այնպիսի բառեր, որ իրենց սրտերուն մէջ չի կային. բայց Աստուած գիտէ անոնց ծածկածը:*

162. *Անոնց՝ որ իրենց օճախին մէջ մնալով կը գոչեն՝ եթէ մեր եղբայրները մեր խօսքը մտիկ ընէին, մեռած չպիտի ըլլային, ըսէ՝ պատասխանէ. եթէ ճիշդ են ձեր խօսքերը, մահուանէ զերծ մնացէք տեսնեմ:*

163. *Մի՛ կարծէք թէ անոնք որ (Աստուծոյ ճամբուն մէջ կռուելով) ինկան՝ մեռան. ընդհակառակը, անոնք կ'ապրին Աստուծոյ քով և անկէ կը սահանան իրենց անունը:*

164. *Երջանկութեամբ պինդացած և Տիրոջը չնորհներովը ողողուած անոնք կը բերկրին որ իրենց հետէն եկողները, թէեւ ասկէ չի հասած իրենց, ոչ կամ և ոչ անոնք զերծ պիտի ըլլան:*

165. *Անոնք կը բերկրին որ Տէրը զիրենք ողողած է իր բարութեան գանձերովը, և թէ անկիկա բնաւ զանոց չ'ըներ վարձատրել հաւատացեալները:*

166. *Անոնք որ իրենց կրած ձախորդութենէն վերջ Աստուծոյ և Մարգարէին կը հնազանդին, բարիք կը գործեն և Տիրոջմէն կ'երկնչին, չքեղ վարձատրութիւն մը պիտի սահանան:*

167. *Անոնք որ երբ լսեն թէ թշնամին իր ուժերը*

կը հաւատաք, փոխանակ վախնալու կը դոչեն՝ Աստուած բաւական է մեզ, ամէն բանի բաշխիչն է ան (1),

168. Անոնք կռնչէն պիտի փրկագործեան երկինքի չնորհներովը ողողուած։ Ո՛ւ եւ է ձախորդութիւն չի հանդիպիր իրենց, որովհետեւ անոնցմէն Աստուծոյ կամքին, անոր առաջնահերթութիւնը անսահման է։

169. Աստանան պիտի ջանայ ձեզի ներշնչել վինքը պաշտպանելուն վախը (2), մի՛ վախնաք իրմէ, այլ երկնչեցէք ինձմէ, եթէ հաւատացեալ էք։

170. Անոնք որ անհաւատութեան ճամբուն մէջ կ'ընթանան (գահավէժ ընթացքով մը) թո՛ղ քեզի միշտ չպատճառեն բնաւ. անոնք Աստուծոյ չեն կրնար տալ ամենափոքր վնաս մը, Աստուած ապագայ կեանքէն ո եւ է բաժին չպիտի տայ անոնց. սարսափելի տանջանքներ պիտի կրեն։

171. Անոնք որ չհաւատութեան տակ հաւատուրաց կ'ըլլան, Աստուծոյ ո եւ է վնաս չեն կրնար պատճառել. այսպիսիներուն բնակավայրը դժոխքը պիտի ըլլայ։

172. Անհաւատները թող չկարծեն բնաւ թէ երկար ապրիլը բարիք մըն է (զոր կը չնորհենք) իրենց համար. եթէ կ'երկարենք իրենց կեանքը, պատճառն այն է որ կ'ուզենք որ իրենց անօրէնութիւնները լրացնեն, և զարհուրելի տանջանքներու որոք պատճառ։

173. Աստուած կը ձգէ հաւատացեալները այն վիճակին մէջ ուր դուք կը գտնուիք, մինչեւ այն ժամանակը երբ չարիքը բարիներէն պառակտէ։

174. Աստուած իր գաղտնիքները չպիտի պարզէ ձեր

---

(1) «Աքանչելի պաշտպան մըն է ան» (Թարգմ. Քազիմիրքեքի)

(2) «Ցաճախ սատանան կ'ահաբեկէ իր հետեւորդները։»

առջև. անիկա զանոնք կը վառահի իր ընտրած առաքեալներուն: Ուրեմն հաւատացէք Աստուծոյ և իր մարգարէներուն, եթէ հաւատաք և երկնչիք, պիտի վարձատրուիք:

175. Ազատը Աստուծոյ առաջաձեռնութենէն առաջած իր ինչքերէն օգուտ մը չպիտի քաղէ, վասն զի (1) անոնք իր դժբախտութեանը պատճառ պիտի ըլլան:

176. Իր ապահովեան տեղի աւուղ առարկաները (իբր մանեակ) իր վզէն պիտի կախուին յարութեան օրը (2): Երկինքի և երկրի ժառանգութիւնը Աստուծոյ կը պատկանի. ձեր բոլոր գործերուն տեղեակ է ան:

177. Աստուած լսեց ձայնը անոնց՝ որ կ'ըսէին. Աստուած ազգատ է և մենք՝ հարուստ (3): Մենք նկատողութեան պիտի առնենք անոնց խօսքերը և անիրաւ տեղը անոնց թափած մարգարէի արիւնները, և պիտի բսենք իրենց. կրակին պատիժը ճաշակեցէ՛ք:

178. Անոնք կրակին մէջ պիտի պահուիին, ի պատիժ իրենց գործած ոճիրներուն, որովհետեւ Աստուած երբէք անարդար չէ մարդոց հանդէպ:

179. Կան մարդիկ որ կ'ըսեն. մենք Աստուծոյ երդում ըրինք հաւատալ միայն այն մարգարէին, որուն նուիրած ողջակէզը երկինքի հուրը պիտի ապառէ:

---

(1) « Ընդհակառակը » (Թարգմ. Քալիմիրեան)

(2) Մուհամմէտ կ'ակնարկէ այն Արաբներուն, որոնք տուրքերնին չէին վճարեր. այսպիսիներուն վզէն օձ մը պիտի կախուի վերջին դատաստանի օրը, կըսէր:

(3) Մուհամմէտ կ'ակնարկէ այն առարկութեան զոր Քայնօքայի Հրէաները բրին՝ ըսելով « ուրեմն Աստուած շա՞տ աղքատ է որ իրեն փոխառութիւն մը ընելու է: » Հրէաները այս առարկութիւնը բրին ի պատասխան Մուհամմէտի սա ալլաբանական հրաւէրին. « առաջաձեռն փոխառութիւն մը բրէք Աստուծոյ: »

180. Պատասխանէ ասոնց. ինձմէ առաջ մարգարէներ եկան ձեզի. անոնք հրաշքներ գործեցին, նոյն իսկ այն հրաշքը՝ որուն մասին կը խօսիք. ուրեմն ինչո՞ւ ձեր ձեռքերը անոնց արիւնով ներկեցիք, եթէ հիմակուան բաւածնիդ ճշմարտութիւնն է։

181. Եթէ անոնք ուրանան քու առաքելութիւնդ, քեզմէ առաջ եկած մարգարէներուն ալ նոյնը ըրին, թէև այդ մարգարէները հրաշք գործելու ձիրքովը օժտուած էին, և բերած էին Սաղմոսադիրքը և Գիրքը որ կը լուսաւորէ (Աւետարանը)։

182. Ամէն ոք մահը պիտի ճաշակէ. ամէն ոք իր գործերուն վարձքը պիտի առնայ յարութեան օրը. ով որ կրակէն ազատելով արքայութիւն մտնէ, ճշմարիտ երջանկութիւնը պիտի ճաշակէ որովհետև այս աշխարհի կեանքը խաբեպատիր վայելք մըն է միայն։

183. Ձեր ինչքերը և ձեր անձերը փորձութեան պիտի ենթարկուին. Հրէաները և կռապաշտները անարգանքներ պիտի ուղղեն ձեզի. բայց դուք համբերութիւն ունեցէք և երկնչեցէք Աստուծմէ. բոլոր ասոնք երկինքի պատուէրներու կարգէն են (1)։

184. Աստուած ընդունեց Հրէաներուն պաշտօնը, պայմանաւ որ անոնք մարդոց ցոյց տան Հնգամատեանը և բնաւ չի ծածկեն անոր վարդապետութիւնները. բայց անոնք արհամարհանքով (իրենց ուսին վրայէն) նետեցին զայն և գծուծ չտան մը փոխարէն ծախեցին. վայ անոնց որ ծախեցին զայն (2)։

---

(1) «Բոլոր ասոնք իրաց վիճակին մէջն են։»

(2) «Ի՛նչ գծուծ ապրանք ատացան փոխարէն։» (Թարգմ. Քազիմիրսքի)

185. *Մի՛ կարծէք թէ, իբրեւց արարքներով հպարտացողները կամ իբրեւց չըրած մեղք գործին համար գովեսա ակնկալողները պատիժէ վերծ պիտի ըլլան. խստութէն պիտի պատժուին անոնք:*

186. *Երկինքի և երկրի կայսրութիւնը կը պատկանի Աստուծոյ. անիկա ամէն բանի վրայ իշխանութիւն ունի:*

187. *Իմաստուն մարդիկ Աստուծոյ զօրութեան նշանները կը տեսանեն երկինքի և երկրի ստեղծագործութեան, և ցերեկին ու գիշերին յաջորդականութեանը մէջ:*

188. *Անոնք որ, ոտքի վրայ, կամ նստած, կամ պառկած տեսնելին Աստուծոյ վրայ կը խորհին և սիրելի ստեղծագործութեան մասին կը խորհրդածեն, կը գոչեն. Աստուած բոլոր տեղը պարապ տեղը չը ստեղծեց. գովեալ ըլլայ անունդ, ո՛վ Աստուած:*

189. *Տէ՛ր, զմեզ վերծ պահէ կրակի պատիժէն (1). Տէ՛ր, մեր զոր բոցերուն մէջ պիտի նետես, անարդանքներու տակ պիտի ծածկուի. նենգամիտներուն համար ո՛ւ է յոյս չկայ:*

190. *Տէ՛ր, մենք լսեցինք քու Մարգարէիդ ձայնը որ մեզ հաւատքի կը կանչէր և կը դոչէր՝ հաւատացէ՛ք Աստուծոյ. և մենք հաւատացինք:*

191. *Տէ՛ր, նեղէ մեր յանցանքներուն, մեր մեղքերը սրբէ՛, և ըրէ՛ որ արդարներուն ճամբուն մէջ մնանինք:*

192. *Տէ՛ր, չմոռնէ մեզ ինչ որ խոստացար Մարգարէիդ միջոցով, և ամօթով մի՛ ծածկեր զմեզ վերջին դա-*

---

(1) Փոխմիրքերի թարգմանութեան մէջ այս տողը դրուած է 188րդ տունին վերջը: Նաեւ՝ Յովերի թարգմանութեան 77րդ տունը՝ Փոխմիրքերին մէջ վերածուած է 77րդ և 78րդ տուներու. այս շփոթութիւնը շարունակուած է մինչեւ 114րդ տունը, ուր երկու թարգմանութիւնները կը միանան: Լ. ի.

տասանի օրը, որովհետեւ դուն քու խոստումներդ չես դժժիր բնաւ։

193. *Տէրը լսելով անոնց ապաշնորհքը՝ կըսէ. ձեր մէջէն ո՛չ մէկուն (ո՛չ մարդոց, ո՛չ կիներուն) գործը չպիտի կորսուի. ամէն ոք իր վարձքը պիտի առնայ։ (կիները մարդոցմէ սերած են։)*

194. *Ես պիտի սրբեմ մեղքերը անոնց՝ որ իրենց առնելէն դուրս վտարուեցան (1), անոնց՝ որ իմ դատս պաշտպանութիւնն համար տառապեցան, կռուեցան և մնան։ Զանոնք պիտի մացնեմ պարտէզներու մէջ, ուր գետեր կը հոսին։*

195. *Առաւաձային վարձատրութիւնն այս է. (և անտարակոյս) Առաւձոյ պարգեւները հրաշալի են։*

196. *Մեքքէ բնակող անհատականներուն յաջողութիւնները թող չհրապուրեն զքեզ. անոնց վայելքը կարճատեւ պիտի ըլլայ. դեհենին մէջ պիտի բնակին անոնք, թշնամականներու բնակավայրը (2)։*

197. *Իսկ Առաւձմէ երկնչողները պիտի բնակին հեչտալի պարտէզներուն մէջ (որոնք գետերով առատած են.) յաւիտենապէս հոն պիտի բնակին. Առաւձոյ հիւրերը պիտի ըլլան. Առաւձմէ աւելի ո՞վ կրնայ չնորհներով ողողել արդարները։*

198. *Հրէականերուն և Քրիստոնեականերուն մէջ կան ոմանք կը հաւատան Առաւձոյ, սուրբ գիրքերուն և Քուրանին (3) որոնք Առաւձոյ կ՝երկրպագեն և գետա չհանու մը փոխարէն չեն ծախեր իր վարդապետութիւնը։*

---

(1) « Անոնց՝ որ գաղթեցին կամ իրենց երկրէն վտարուեցան։ »

(2) « Ի՛նչ՝ աղաւելի հանգստավայր։ » (Թարգմ. Բազմիրեանի)

(3) « Ջեզի և իրենց ղրկուած գիրքերուն » » »

199. Աչալիսները Յաւիտենականէն պիտի սառնան իրենց վարձքը. անիկա ճշդութեամբ (1) կը կշռէ մահկանացուներուն արարքները։

200. Ո՛վ հաւատացեալներ, համբերատար եղէք. յարատեւութեամբ մաքառեցա՛ք (2) վախցէ՛ք Աստուծմէ, որպէս զի երանութիւնը վայելէք։

---

(1) « Արագութեամբ » (Թարգմ. Գազիմիրսքի)

(2) « Համբերութեան մէջ իրարու հետ մրցեցէք » »

ՎԵՐՋ Գ. ԳԼՈՒԽԻ

ԳԼՈՒԽ Դ.

ԿԻՆԵՐԸ

Տրուած՝ Մէտիւնէի մէջ. — 175 տուն (1)

Յաջուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. *Ո՛վ մահկանացուներ, վախցէ՛ք Տիրոջմէն որ զձեզ բոլորդ ստեղծեց միակ մարդէ մը, և որմէ կազմեց (անոր) կինը և յետոյ երկիրը լեցուց անոնց սերունդներով։ Երկընչեցէք Տիրոջմէն որուն անունով փոխադարձ խնդրանքներ կընէք (2)։ Արիւնի կապերը յարգեցէք. Աստուած կը դիտէ ձեր արարքները։*

2. *Որբերուն (երբ չափահաս ըլլան) վերադարձուցէք ինչ որ իրենց կը պատկանի. (անոնց վերաբերած) լաւ մէկ բանին տեղը դէշ բան մը մի՛ տաք. անոնց ժառանգութիւնը մի՛ խլէք, ձերինը խոչորցնելու համար (3). այս արարքը (մեծ) ոճիր մըն է։*

3. *Եթէ կը վախնաք որ արդարութեամբ չէք վարուիր որբերուն հանդէպ, ձեր կիներուն հանդէպ ալ անարդար ըլլալէ ալ վախցէք. միայն երկու, երեք կամ*

---

(1) Բուբանի իւրաքանչիւր գլուխին վրայ նշանակուած է այսպէս՝ ո՛ր տրուած ըլլալը, և քանի՛ տուն պարունակելը. մենք զանց ըրեր էինք յիշատակել թէ Ա. գլուխը տրուած է Մէքքէի մէջ, իսկ Բ. և Գ. գլուխները՝ Մէտինէի մէջ։ Լ. Լ.

(2) Արաբները սովորութիւն ունէին, բան մը խնդրած ատենին՝ միշտ ըսելու. «յանո՛ւն Աստուծոյ սա բանը ըրէ։»

(3) «Ձերինին հետ չփոթելով» (Թարգմ. Ֆազիմիրզքի)

չորս կին առէք (1)։ Ձեզի հաճելի եղածները ընտրեցէք։ Եթէ չէք կրնար զանոնք պահել արդարութեամբ, մէկ կին միայն առէք, կամ գերուհիով մը գոհ եղէք (2)։ Այս խնամատուն վարմունքով արդար բլլալու միջոցները պիտի դիւրանան, և (ազատօրէն) ձեր կենակիցն ալ (3) պիտի յաւակացնէք։ Տուէք անոնց այն օժիտը, որուն մասին հաւանայնութիւն գոյացած է. եթէ անոնք վճռանձնութիւնն ունենան այդ գումարին (մաս մը) ձեզի վերադարձնելու, ձեր կեանքին պէտքերուն հայթայթմանը յաւակացուցէք։

4. Անմիտի մը (4) մի՛ յանձնէք այն առաջուած քը որոնց պահպանութեր ձեզի յանձնած է Աստուած. (այլ զանոնք անձամբ յանձնեցէք) և անոնցմով մնալով և զիտա հայթայթեցէք ձեր պաշտպանեալներուն. անոնց պարտաւոր էք տալ պարկեշտ դաստիարակութիւն մը (5)։

---

(1) Ճէլալէտտին կըսէ որ՝ այն տունը երբ Բուբանի այս հատուածը երկինքէն իջաւ, արաբները 8—10 կին առնել սովոր էին և յաճախ անարդարութեամբ կը վարուէին անոնց հետ։ Բազմակնութիւնը միշտ գոյութիւն ունեցած է Արեւելքի մէջ, ու Մուհամմէտ չկրնացած է սեղմել զայն քիչ մը։

(2) Բազիմիրըքի կըսէ թէ՝ արաբերէն բնագրին մէջ գրուած է առակ. «Ձեր աջ ձեռքին առացածովը գոհ եղէք.» ասիկա նուիրագործուած բացատրութիւն մըն է և կը նշանակէ «գրամով գնուած կամ պատերազմի մէջ շահուած գերուհի մը»։

(3) «Դրամօժիտ» թարգմանած ենք ֆրանսերէն dot բառը, որուն արաբերէնն է սադուգ։ Արեւմտեան ըմբռնումով ամուսնացող աղջիկն է որ դրամօժիտը կը բերէ, բայց Բուբանին մէջ ամենուրեք ուր «դրամօժիտ» բառը գործածուած է, պէտք է հասկընալ այն գումարը, զոր այրը կուտայ իր հարսին ծնողացը։

(4) «Անկարողի մը» այսինքն անչափահասի մը, կըսէ Բազիմիրըքի։

(5) «Բաղցը և պարկեշտ լեզուով մը խօսեցէք անոնց հետ»

5. Զանունք (որբերը) մեծցուցէք (1) մինչեւ որ ամուսնանալու տարիքը թեւակոխեն, և երբ տեսնէք թէ կարող են պարկեշտօրէն ընթանալ, իրենց առաջնորդին մասնակարարումը իրենց ձեռքը առէք։ Զգոյշ եղէք զանունք չտայլայլեամբ չփճացնելու կամ մի՛ ամասարէք որբերուն յանձնելու, երբ գեռ շատ երիտասարդ են անոնք։

6. (Երբոր անոնք մեծնան) չըլլա՛յ որ հարուստ խնամակալը իր պաշտպանեալին առաջնորդին զգայի. երբ որ աղքատ է, խնայողութեամբ պէտք է ծախսէ։

7. Այն միջոցին որ իրենց առաջնորդին հաշիւը պիտի առաք (զանունք վերադարձնելով) վկաներ կանչեցէք. Առաւած ձեր արարքներուն դատաւորը պիտի ըլլայ։

8. Այրերը և կիները պէտք է առանձին մէկ մասն այն հարստութեան զոր թողած են իրենց հայրերը (և մայրերը) և իրենց ազգականները։ Ժառանգութիւնը մեծ ըլլայ թէ փոքր, օրէնքով սահմանուած մաս մը իրենց պիտի տրուի։

9. Երբ ժառանգութիւնը բաժնելու համար կը հաւաքուիք, աղքատ ծնողքներուն օգնելու հոգ տարէք և մարգասիրական խօսքերով միսիթարեցէք զանունք (2)։

10. Անոնք որ գուցէ իրենց հասին պզտիկ աղաք ձրի տալով պիտի մնանին, թո՛ղ Տիրոջը երկիւղը և գութ ունենան իրենց տղոց մէջ, և իրենց ձայնը որբերուն ի նպաստ բարձրացնելով թո՛ղ անոնց բաղդը արդարութեամբ անօրինեն։

11. Անոնք որ անօրէնութեամբ կը լափեն որբին

---

(1) «Անոնց մտային կարողութիւնները փորձեցէք։»

(2) «Երբ ծնողքները, որբերը և աղքատները ներկայ են ժառանգութեան բաժանմանը ...»

ժառանգութիւնը, մնած կ'ըլլան կրակով մը որ իրենց ա-
ղիքները պիտի փղոսէ (1)։

12. Աստուած ձեզի կը հրամայէ, որ ձեր առաջ-
ուածքը ձեր զաւակներուն միջեւ բաժնած առնելիք, ման-
չերուն նաք աղջկանց առածնուտ կրկնապատիկը. եթէ
միայն աղջիկ զաւակ կայ, ու անոնք երկուքէն աւելի
են, պիտի առնուն (հօրենական) ժառանգութեան երկու
երրորդը. եթէ մէկ աղջիկ միայն կայ, կէսը պիտի առա-
նայ։ Երբ մեռնայ մարդը մէկ մանչ զաւակ միայն կը թո-
ղու, մարդուն ծնողքը պիտի առնայ մէկ վեցերորդը.
եթէ բնաւ զաւակ չըլլայ, և իր ծնողքը իրեն յաջորդին,
իր մայրը պիտի առնայ ժառանգութեան մէկ երրորդը.
իսկ եթէ եղբայրներ կը թողու, մայրը պիտի առնայ
մէկ վեցերորդը միայն, կասկարարին պարտքերը և հրա-
տակը վճարելէ ետք։ Դուք չէք գիտեր թէ ձեր հայրերէն
և զաւակներէն ո՞րը աւելի օգտակար է ձեզի։ Աստ-
ուածոյ օրէնքները. անտիկա գիտուն և իմաստուն է։

13. Աստոյ զաւակի մնած կնոջ մը առաջուածքին
կէսը կը պատկանի ամուսինին. իսկ եթէ զաւակ կը թո-
ղու, մէկ քառորդ մասը կ'իյնայ ամուսինին, հրատակը և
պարտքերը վճարելէ ետք։

14. Երբ ամուսին մը առանց զաւակի մնանի, կինները
պիտի առնուն ժառանգութեան մէկ չորրորդը. իսկ եթէ
զաւակ ձգած է, մէկ ութերորդը միայն, միշտ պարտ-
քերը և հրատակը վճարելէ ետք։

15. Երբ մարդ մը հետաւոր ազգականէ կամ ազգա-
կանուհի մը ժառանգութիւն մը առնայ, և եղբայր մը

---

(1) «Իրենց ազիքներուն մէջ կրակ մտցուցած կ'ըլլան, և օր
մը պիտի սպառին հրավառ բոցերէն» (Թարգմ. Քազիմիրսքի)

կամ քոյր մը ունի, անոնցմէ իւրաքանչիւրին պարտաւոր է տալ ժառանգութեան մէկ վեցերորդը. եթէ բազմաթիւ եղբայրներ և քոյրեր կան, ժառանգութեան մէկ երրորդը պիտի առնեն, հրիտակին և պարտքերուն օրինաւոր կարգադրութենէն յետոյ։

16. Զըլա՛յ որ այս պատուէրներուն դէմ չարժիք. զանոնք հրամայողը Աստուած է, պիտուն և գիտած Աստուածը։

17. Ով որ այս պատուէրները գործադրէ և Մարգարէին հնազանդի, պիտի մտնէ պարտէզներու մէջ ուր գետերը կը հոսին, երանութեանց բնակավայրը, ուր պիտի ճաչակին յաւիտենական երջանկութիւնը։

18. Ով որ անհնազանդ ըլլայ Աստուծոյ և իր Մարգարէին, և այս օրէնքները կոխկռտէ, կրակի վիհին մէջ պիտի գահավիժի, ուր յաւիտենապէս որոշ պիտի ըլլայ չարչարանքներուն և նախատինքներուն։

19. Երբոր ձեր կիներէն մէկը չուժիւն ընէ (1), չորս վկայ կանչեցէք, և երբոր անոնց վկայութիւնները համաձայն ըլլան իրարու և ընդդէմ ձեր կնոջ, գայն փակեցէք ձեր տունին մէջ մինչեւ անոր մահը, (կամ մինչեւ որ Աստուած անոր փրկութեան միջոց մը հայթայթէ։)

20. Ոճիրին մէջ բռնուած մարդուն և կնոջ պատիժ մը սահմանեցէք (2), և եթէ անոնք զղջալով ուղղին ինքզինքնին, ներեցէք իրենց, որովհետեւ Աստուած ներողամիտ և գիտած է։

---

(1) Խալամական կրօնքին հաստատման առաջին օրերուն յանցապարտ կինը պատի մէջ կը հիւսէին, բայց Քուրանը այդ տեսակ պատիժի մը խօսքը չ'ըներ։

(2) «Երբ ձեր մէջէն երկու հոգի խայտառակ գործ մը ընեն, երկուքին ալ չարիք հասցուցէք» (Քաղիմիրքէն) «Ոճիրը» որուն կ'ակնարկուի, Սոդոմականութիւնն է, որուն պատիժն էր հրապարակային կշտամբանքը և կամ հողաթափերով ծեծը։

21. Անանք որ ապաւինեալ մեզք մը գործելէ վերջ վշտացեալ սրտով Աստուծոյ կը վերադառնան, իր գթու-թիւնը պիտի վայելեն, որովհետեւ գիտուն և իմաստուն է ան։

22. Ջղջումը ո՛եւէ օգուտ չ՚ունի անոնց համար որ ոճիրի մէջ ծերացած են (1) և գերեզմանին դուռը հա-սած առեներին կը գոչեն՝ կը ղղջամ։ Ջղջումը նաեւ ո՛եւէ օգուտ չ՚ունի անոնց համար որ անհաւատութեան մէջ կը մեռնին։ Աչալուսներուն պատրաստած ենք սար-սափելի չարչարանքներ։

23. Ո՛վ հաւատացեալներ, ձեզի թոյլատրուած չէ ձեր կիներուն ժառանգորդը ըլլալ հակառակ անոնց կամ-քին. ո՛չ ալ արգիլել զանոնք կրկին ամուսնանալէ (երբ զանոնք արձակած էք) որպէս զի կարենալիք իւրացնել մէկ մասն այն գրամօժիտին զոր տուած էիք. տարբեր խնդիր է եթէ անանք յայտնի ոճիրով մը (2) յանցաւոր են։ Ձեր կիները ձեզի կապուած են քարի գործերով. եթէ անոնց հետ խաղաղութեամբ վարուիք (3), կրնայ ըլլալ որ դուք առէք զանոնք որ Աստուած ստեղծած էր ձեզ երջանիկ ընելու համար։

24. Երբոր արձակէք կին մը որուն կարեւոր գրա-մօժիտ մը (4) տուած էիք, որպէս զի ուրիշ կին մը կարե-նաք առնել, առաջինին քով ձգեցէք ամբողջ գրամօժիտը։ Պիտի ուզէ՞ք անարդարութեամբ (և անօրէնութեամբ) անկէ խլել ձեր առաւաձեռնութեան պատուղը։

---

(1) «Որոնք շարունակ գէշ գործեր կը կատարեն» (Քազիմիրսքի)

(2) «Անպատիւ գործով մը» (Քազիմիրսքի)

(3) «Եթէ ձեր կիներուն մէջ կան այնպիսիներ որոնց վրայ ձեր սիրտը տաք չէ» (Քազիմիրսքի)

(4) «Հարիւր դեներ» (Քազիմիրսքի)

25. Եւ ինչպէ՞ս պիտի կրնայիք խրել այն ընծան զոր բրած էք անձի մը որուն հետ մահիմական կապերով միացած էք, և որ ձեր հաւատքը ընդունած է (1)։

26. Մի՛ ամուսնանար այն կիներուն հետ որոնք ձեր հայրերուն ամուսիններն եղած են. ոճիր է այդ, ատիկա մոլորութիւան ճամբան է (2)· բայց եթէ չարիքը գործուած է, պահեցէք զանոնք։

27. Չեզի արգիլուած է ամուսնանալ ձեր մայրերուն, աղջիկներուն, քոյրերուն, հօրաքոյրերուն և մօրաքոյրերուն հետ, նոյնպէս՝ ձեր եղբօր կամ քրոջ աղջիկներուն հետ, ձեր սանուհներուն, ձեր կաթնակերներուն, ձեր զոքանչներուն, ձեր խնամքին յանձնուած աղջիկներուն հետ, եթէ անոնց մայրերը ձեր հարճերը եղած են. իսկ եթէ չեն եղած, ոճիր չէ անոնց հետ ամուսնանալը։ Պէտք չէ ամուսնանաք ձեր հարսերուն հետ, ոչ ալ երկու քոյրերու հետ։ Եթէ ոճիրը գործուած է, Տէրը գիմած և բազումողորմ է։

28. Չեզի արգիլուած է կարգալ ամուսնացած ոչխարի կիներու հետ. տարբեր խնդիր է, եթէ պատերազմի մէջ անոնք ձեռքերնիդ գերի ինկած ըլլան։ Ահա՛ Աստուծոյ օրէնքները. բայց, ներելի է ձեզ այս արգելքներէն զատ ուրիշ բաներ ընել, եթէ կը բաղձաք գործածել ձեր առատաձեռնութիւնը, գանկու համար պարկեշտ և մաքրասէր կիներ։ Ցոփութենէն զգուշացէք. խոստացած օժիտնիդ տուէք այն կնոջ որուն հետ կնութեան էք, օրէնքին համաձայն (3)։

---

(1) «Որոնք ձեր հանդիսաւոր երդումները ընդունած են։» (Բազմիբրգի)

(2) «Զգուելի և գէշ արարք մըն է։» »

(3) «Անկա հարկեցուցիչ բան մըն է։» (Բազմիբրգի)

Երբ այս պայմանները յարգէք, միասին կնքած համաձայնութիւնիդ օրինաւոր է։ Աստուած գիտուն է և իմաստուն։

29. *Ան որ բանական հարուստ չէ որ կարենայ կարգով ոչ-գերի* (1) *հաստատակեաց կենսրու հետ, պիտի առնէ իրր կին, հաստատակեաց գերուհիներ։ Աստուած կը տեսնէ ձեր հաւատքը։ Դուք իրարմէ կախում ունիք* (2)։ *Գերուհիներուն հետ կարգուեցեք միմիայն իրենց ազատութեան թոյլատուութեամբը. անոնց օրինաւոր դրամօժիտ տուէք. թող անոնք ըլլան պարկեշտ, ցոփութենէ զգուշանան և թող սիրասէր չունենան։*

30. *Եթէ ամուսնանալէ ետք անոնք ցոփութեան մէջ իյնան, տուէք անոնց կէսն այն պատիժին* (3) *զոր անօրինակներ ազատ (ոչ-գերի) կենսրուն դէմ։ Այս օրէնքը հաստատուած է ինձմէ անոր որ չնայէ կը վախնայ* (4)։ *Բայց եթէ կարենաք ժուժկալ մնալ, աւելի արժանաւորած գործ մը ըրած կըլլաք. Աստուած գթած է և անդիշաչար։*

31. *Աստուած իր կամքը կը յայտնէ ձեզի. անիկա կ'ուզէ ձեզ տանիլ ձեր նախահարց օրէնքներուն տակ*(5) *և իր գթութեանն ապացոյցները տալ. իմաստուն և գիտուն է Աստուած։*

32. *Անիկա կ'ուզէ ցոյց տալ ձեզի իր գթութիւնը* (6)· *բայց անոնք որ կը հետեւին իրենց կիրքերու հեղհեղին,*

---

(1) «Գարկեշ» (Քազիմիրսքի)

(2) «Դուք ամենքդ իրարմէ կը սերիք, և Ադամէն՝ որ ամենուն հայրն է» (Քազիմիրսքի)

(3) Խարազանի չիսուն հարուած և 6 ամիս աքսոր։

(4) «Որ կը վախնայ թէ կը մեղանչէ ամուրի ձնալով։»

(5) «Ձեր նախորդներուն ճամբուն մէջ։»

(6) «Աստուած կ'ուզէ ձեր դժբաղդութիւնը։»

կ՚ուզեն զձեզ անզունդը գահավիժել, մինչ Աստուած կ՚ուզէ որ իր լուծը թեթեւ ըլլայ, որովհետեւ մարդը սրբոր ստեղծեց ան։

33. Ո՛վ հաւատացեալներ, մի՛ սպառէք ձեր ինչքը վաչխառութեամբ(1). փոխադարձ համաձայնութեամբ պայմանագրութիւն կնքեցէք։ Ինքզինքնիդ մի՛ սպաննէք (2), Աստուած կ՚ողորմի ձեզի։

34. Այն ամբարիշտը որ (անօրէնութեամբ և չարութեամբ) այսպէս կը գործէ, կրակին մէջ պիտի ապառնի. ասկէ պիւրին բան չկայ Աստուծոյ համար։

35. Եթէ գլխաւոր պատուէրները պահէք, ձեր յանցանքները պիտի սրբուին. և ձեզի պիտի տանք պատուաւոր տեղ մը (3) արքայութեան մէջ։

36. Մի՛ ցանկաք բնաւ նմանիլ անոր զոր Աստուած ձեզմէ վեր բարձրացուց։ Իւրաքանչիւր ոք իր աշխատութեան պտուղին բաժինը պիտի ունենայ։ Աստուծմէ (միայն) հայցեցէք ողորմութիւն. անիկա ամէն բան գիտէ։

37. Մենք ցոյց տուինք (իւրաքանչիւրին) ժառանգորդները, որոնց պարտաւոր էք թողուլ ձեր ծնողաց և ազգականներուն ինչքերը (և նաեւ ինչքը անոնց՝ որոնց հետ գաշինք ունիք.) կտակարարին պայմանագրած յանձնառութիւնները կատարելու մէջ մի՛ թերանաք. Աստուած կը տեսնէ ձեր գործերը։

38. Մարդիկ աւելի գերադաս են քան կիները, որովհետեւ Աստուած (անոնց տուած յատկութիւններով) գերակշիռ ըրած է զանոնք, և անոր համար որ մարդիկ

---

(1) «Մնատի բաներով.»

(2) «Իրար մի՛ սպաննէք.» (մեկնիչները անհամաձայն են այս տողին հակասական իմաստին վրայ։)

(3) «Մուտք մը»

իրենց ինչքը կը գործածեն կիները օժտելու։ (Առաքինի) կիները հնազանդ (և հլու) կ'ըլլան և պարտին պահել իրենց ամուսիններուն գաղտնիքները և խնամքով պահել այն՝ զոր (իրենց ամուսնոյն բացակայութեան միջոցին) Աստուած հրամայեց անաղարտ պահել։ իրենց կիներուն անհնազանդութենէն առաջացող այրերը կրնան զանոնք պատժել, առանձին թողուլ անկողինին մէջ, և մինչեւ իսկ կրնան ծեծել։ Բայց երբ ձեր կիները հնազանդութիւն յայտնեն, դէշ վարմունք մի՛ ունենաք իրենց հետ (1)։ Աստուած մեծ և վսեմ է։

39. Երբ կը վախնաք որ այր և կնոջ միջեւ պառակտում մը տեղի պիտի ունենայ, երկու կողմերէն մէկ մէկ իրաւարար կանչեցէք, և եթէ այր և կին կը հաւանին սիրով իրարու հետ ապրիլ, Աստուած խաղաղութիւնը տիրապետել պիտի տայ անոնց միջեւ, վասն զի իր գիտութենէն ոչինչ կը խուսափի։

40. Պաշտեցէք զԱստուած, իրեն հաւատար ոչ ոք չկայ· բարիք ըրէք ձեր ծնողքին (ձեր ազգականներուն) որբերուն, ազքատներուն, ձեր արենակիցներուն, օտարականներուն, ձեր վիճակիկ ընկերներուն, ճամբորդներուն և գերիներուն։ Ամէնակարողը կ'ատէ գոռոզ և հպարտ մարդիկը.

41. (Ձի սիրեր) ագահները, որոնք կ'ուզեն ագահութիւնը տարածել մարդոց մէջ· երկիւղի առած հարստութիւնը կը ծածկեն. անոնք, անհաւատներուն հետ, անարդալից չարչարանքներու պիտի ենթարկուին.

42. (Ձի սիրեր) զանոնք որ ցոյցի համար ողորմութիւն կուտան և չեն հաւատար Աստուծոյ (և վերջին

(1) «Կռիւ մի՛ հանէք։»

օրուան.) անոնց ընկերը Սատանան պիտի ըլլայ. Թչուա՞ ընկեր:

43. Ի՞նչ պիտի կորնչցնէին, եթէ Աստուծոյ և վերջին դատաստանին հաւատային, և եթէ աղքատին գոգը թափէին (Աստուծոյ չնորհած) հարստութիւնը. Բարձրեալը չպիտի՞ ճանչնար իրենց գործերը:

44. Աստուած ոչ ոք պիտի խաբէ, ոչ իսկ հիւղէի մը չափ. բարի գործերուն փոխարէն կրկնապատիկ պիտի հատուցանէ, և ինք իր ձեռքով փառաւոր վարձատրութիւն մը պիտի չնորհէ:

45. Ի՞նչ պիտի ընեն անհաւատները, երբ հաւաքենք իրենց դէմ վկայութիւն տուող բոլոր ազգերը, երբ (իրենց դէմ) քու վկայութիւնդ պիտի ուզենք (ո՛վ Մուհամմէտ:) Անոնք (և Մարգարէին անհնազանդ եղողները) այդ ահաւոր օրը պիտի ցանկային փուչի վերածուիլ (1): Բայց իրենց արարքներէն և ո՛չ մին չպիտի կրնան ծածկել Աստուծմէ:

46. Ո՛վ հաւատացեալներ, մի՛ ազօթէք բնաւ երբոր գինով էք. սպասեցէք, որ ի վիճակի ըլլաք հասկըննալու ձեր արտասանած բառերը: Երբ աղտոտած էք, մինչեւ որ չի լուացուիք, մի՛ ազօթէք: Հիւանդութեան պարագային, կամ ճամբորդութեան միջոցին, երբ ընտկան պէտք մը գոհացուցած էք, կամ երբ կինոջու հետ յարաբերութիւն ունեցած էք, ջուր չգտած առեւնիդ, աւազով չփնցէք դէմքերնիդ և ձեռքերնիդ: Աստուած պիտի և անյիշատակ է:

47. Չէ՞ք դիտած Հրէաները (2). անոնք մոլորութիւնը

---

(1) «Պիտի ցանկային որ հողը իրենց հաւասար ըլլայ և ծածկէ զիրենք:»

(2) «Չէ՞ք դիտած անոնք որ սուրբ գիրքերուն մէկ մասն ընդունած են» (Ջալիմիքսքի)

կը ծախեն և կ'ուզեն որ զձեզ հեռացնեն չիտակ ճամբէն. բայց Աստուած կը ճանչնայ ձեր իշխանները, իր հզօր պաշտպանութիւնը ապահով ապաստան մըն է ձեզի՝ անոնց չարամտութեան դէմ։

48. Անոնց (Հրէաներուն) մէջ կան մարդիկ որ սուրբ գիրքերը կ'եղծանեն և կ'ըսեն՝ մենք զքեզ լսեցինք, բայց չենք ուզեր հնազանդիլ. մարդ ըրէ այն բանը զոր բնաւ հասկցած (1) չէիր ցարդ և քունէ զմեզ. անոնք (իրենց լեզուով) կը մեծցնեն իրենց խօսքերուն իմաստը և կ'անպատուեն (ճչմարիտ) կրօնքը։

49. Ինչո՞ւ չեն ըսեր՝ մենք լսեցինք զքեզ և պիտի հնազանդինք. լսէ մեզ և մեր դաստուորը եղիր (2)։ Եթէ հնազանդութեան լեզուն գործածէին, ինչ աստուածութիւններ ձեռք պիտի ձգէին. բայց Աստուած անիծից զանոնք, իրենց նենգամտութեանը համար. անոնց մէջ հաւատացեալները սղտիկ թիւ մը կը կազմեն միայն (3)։

50. Ո՛վ Հրէաներ, հաւատացէք այն Գիրքին որ Հնգամատեանին ճշմարտութիւնը կը հաստատէ, մինչ դէմքերուն այլակերպութիւնը դեռ չէ կատարուած և երեսները հակառակ կողմ չեն դարձուած (4)։ Հաւատքի դարձէք, մինչ դեռ չենք անիծած զձեզ, ինչպէս անիծեցինք շաբաթի հանգիստը աւրողները (5)։ Աստուծոյ հրամանը (անմիջապէս) կը գործադրուի։

---

(1) «Լսած»։ (2) «Եւ մեր վրայ ակնարկ մը նետէ»։

(3) Այսինքն, հրէական ցեղին մէջէն փոքրամասնութիւն մը միայն ընդգրկած է Մուհամմէտի կրօնքը։ (Բազիմիրսքի)

(4) Այսինքն, մինչ վիզերը այնպէս մը չեն պըտըտած տակաւին որ դէմքերը կռնակին կողմը դառնան. ասոր պիտի ըլլայ աստուածատուժներուն պատիժը, կ'ըսեն իսլամ մեկնիչները։

(5) Տե՛ս ծանօթութիւն էջ 38։

51. *Աստուած երբէք չպիտի ներէ կռապաշտներուն. միւս մեղքերը պիտի ներէ որոնց որ ուզէ, բայց կռապաշտութիւնը* (1) *ոճիրներուն ամէնէն մեծն է:*

52. *Դուք տեսաք այն մարդիկը որոնք ինքզինքնին արդար կը դատեին* (2): *Բայց Աստուած պիտի արդարացնէ միայն զանոնք որ ուզէ. անիկա ոչ ոքի դէմ անարդար պիտի չըլլայ* (3):

53. *Ձե՞ս տեսներ թէ ինչպէս սուտեր կը դարբնեն Աստուծոյ մասին. այս ամբարշտութիւնը բաւական (մեծ) ոճիր չէ՞ արդեօք:*

54. *Ձէ՞ք դիտած Հրէաներուն սխալը անոնք (սուրբ գիրքերուն մէկ մասը ընդունելէ հետ) տակաւին կը հաւատան ձիակի և Թակուդի* (4) *և կը պնդեն թէ (իրենց) անհաւատներուն հնձուած կրօնքը աւելի ճշմարիտ է քան հաւատացեալներուն կրօնքը:*

55. *Իրենք (են որ) ծածկուած են աստուածային անէծքով. ո՞վ կարող է պաշտպանել այն՝ զոր Աստուած անիծած է:*

56. *Երկնային արքայութեան մէջ* (5) *լաժին մը պիտի ունենա՞ն իրենք՝ որ իրենց նմաններուն լումայ մը տուած բլալնուն համար կը ցաւին* (6):

---

(1) «Ուրիշ չաստուածներ Աստուծոյ հաւասար դնելը»

(2) «Որոնք ինքզինքնին արդարացնել կը ջանան»

(3) «Մարդիկ չուզի մը չափ անարդարութիւն չպիտի կրեն:»

(4) Կռապաշտ Արաբներուն աստուածութիւններն էին անոնք:

(5) «Աւետարանի կայսրութեան մէջ» կը թարգմանէ Ֆազիմիրաքի, յարելով թէ Հրէաները կը յաւատան օր մը, Մեսիայի գալուստի օրը, աշխարհի կայսրութեան տիրանալ:

(6) «Իրենք որ արմաւի կուտին փոսիկին մէջէն շիւղ մը իսկ չեն տար:»

57. Պիտի նախանձի՞ն այն բարիքներուն զոր Աստուած տուած է (ուրիշներուն:) Եւ սակայն Աբրահամի սերունդին տուինք սուրբ գիրքերը, իմաստութիւնը և մեծ թագաւորութիւն մը:

58. Իրենցմէ ոմանք կը հաւատան Մարգարէին, իսկ ոմանք ալ անհնազանդ են անոր ձայնին. բայց գեհենին կրակը բաւական է իրենց (գործած ոճիրներուն):

59. Անոնք որ մեր յայտնած ճշմարտութիւններուն հաւատալ պիտի մերժեն, բոցերուն մէջ պիտի գահավիժենք. իրենց մորթը կրակին մէջ մսխիր ըլլալուն պէս, ուրիշ մորթ մը պիտի հագցնենք, որպէս զի նոր չարչարանքներու զոհ ըլլան: Աստուած հզօր է և իմաստուն:

60. Անոնք որ հաւատացեալ ըլլալով հանդերձ, բարիք կը գործեն, պիտի մտցուին պարտէզներու մէջ ուր գետեր կը հոսին, ու հոն պիտի ընակին յաւիտենական երջանկութեամբ: Հոն պիտի գտնեն մաքրագործուած կիներ և հեչտալի հովանիներ:

61. Աստուած ձեզի կը հրամայէ իր տիրոջը վերադարձնել ձեր քով ձգուած մէկ բանը, և արդարութեամբ դատել ձեր նմանները: Անոնք ձեզի կը հրամայէ հնազանդիլ այս պատուէրներուն (1) որովհետեւ ամէն բան կը տեսնէ և կը լսէ անոնք:

62. Ո՛վ հաւատացեալներ, հնազանդեցէք Աստուծոյ և իր Մարգարէին, և ձեր մէջ տեղինակութիւն վայելողներուն: Ձեր անհամաձայնութիւնները հարթելու համար դացէք Աստուծոյ առջեւ (2) և Մարգարէին, եթէ Աստուծոյ և վերջին դատաստանին կը հաւատաք: Ձեր անդա-

---

(1) « Աստուծոյ պատուիրածը գեղեցիկ գործ մըն է: »

(2) Այսինքն Քուրանին, որ Աստուծոյ խօսքն է:

մաճայնութիւնները կարգադրելու ամենէն իմաստուն և յարմար եղանակը այս է։

63. Դուն չը գիտեցի՞ր զանոնք՝ որ կը վստահացնեն թէ կը հաւատան Քրիստոսին (և քեզմէ առաջ գրկուած) սուրբ գիրքերուն, և սակայն կ'ուզեն գաւուիլ Թակուղի առջեւ, հակառակ որ իրենց արգիլուած էր հաւատալ ասոր. բայց Սատանան կը ջանայ թանձրացնել այն աղջամուղջը ուր կը գտնուին անոնք (1)։

64. Երբ անոնց առաջարկէք երկինքէն իջած Գիրքին վարդապետութեան անսալ և Մարգարէին խօսքը մտիկ ընել, զայրոյթով կը փախչին (որովհետեւ կեղծաւոր են։)

65. Երբոր աղէտ մը, որ իրենց դէմ արարքներուն արդար դիմին է, ծանրանայ իրենց վրայ, քեզի պիտի դիմին և Աստուծոյ անունով պիտի երդնուն թէ՝ միայն բարի և հաշտարար գործեր փափաքեցան։

66. Սատանան կը կարդայ անոնց սրտերուն խորը, հեռացի՛ր անոնցմէ. խնայ յորդորներ ըրէ անոնց (և ըսէ անոնք խօսքեր որոնք անոնց հոգիին մէջ կը մխրճուին։)

67. Մենք գրկեցինք մարգարէներ որպէս զի անոնց հնազանդիք. եթէ մոլութեան մէջ ապրած մարդիկ քեզի վերադառնան, եթէ Աստուծմէ խնդրեն իրենց մեղքերուն թողութիւնը, և եթէ դուն անոնց համար միջնորդես, Աստուած պիտի գթայ և պիտի ներէ անոնց։

68. Կ'երդնուի յանուն քու Աստուծոյդ որ անոնք հաւատացեալ չպիտի ըլլան մինչեւ որ իրենց անհամաձայնութեանց հաշտարար չը կարգեն քեզի. քու վճիռդ պիտի փարատէ անոնց կասկածները, և անոնք (ամբողջովին) պիտի հնազանդին։

---

(1) «Սատանան կ'ուզէ ճշմարտութեան ճամբայէն մոլորեցնել զանոնք։»

69. *Եթէ անոնց պատուիրած ըլլայինք ինքզինքնին զոհել, կամ իրենց ստացուածքը* (1) *լքել, փչերը միայն պիտի զործադրէին այս պատուէրը, և սակայն եթէ զործադրէին Աստուծոյ պատուէրը. արժանիք մը պիտի ունենային* (2), *և իրենց հատուցը պիտի ամբասնդուէր:*

70. *Ջանանք պիտի վարձատրէինք հրաչալիօրէն, և վերկութեան ճամբուն մէջ պիտի առաջնորդէինք:*

71. *Անոնք որ կը հնազանդին Աստուծոյ և իր Մարգարէին, պիտի մանանն մարգարէներուն, արդարներուն, մարտիրոսներուն և բարեարներուն փառաւոր ընկերութեան մէջ զոր Աստուած ողողից իր ամէնէն հարուստիւս չնորհներովը:*

72. *Ահա այսպէս է Աստուծոյ առատաձեռնութիւնը, իր գիտութիւնը բաւական է ամէնուն:*

73. *Ո՛վ հաւատացեալներ, պատերազմի միջոցին զգոյշ եղէք, (և յառաջ գացէք) թէ՛ առանձին և թէ խումբերովին յարձակած միջոցներով:*

74. *Ձեր մէջէն ոմանք (դանդաղութեամբ) կու պիտի մնան. երբ դուք ձախորդութիւն մը կրէք անոնք ինքզինքնին պիտի չնորհաւորեն և երկինքին չնորհակալ պիտի ըլլան որ կռիւին չը մասնակցեցան:*

75. *Երբ Աստուած ձեզի յաղթանակ մը ղրկէ, պիտի ըսեն, (իբրև թէ Աստուծոյ և ձեր միջև բարեկամութիւն մը գոյութիւն չ'ունենար.) երանի՛ թէ մենք ալ անոնց հետ պատերազմած ըլլայինք, հիմա հարուստ աւար մը ստացած կ'ըլլայինք:*

76. *Թո՛ղ անոնք, որ աշխարհային կեանքը կը զոհեն հանդերձեալ կեանքին, Աստուծոյ դիմաց տակ չարուին.*

---

(1) «Իրենց երկիրը» (Զալիմիրսքի)

(2) «Աւելի օգտակար պիտի ըլլար իրենց» (Զալիմիրսքի)

պատերազմի միջոցին մնանին թէ յաղթական դուրս գան, փառաւոր վարձատրութիւն մը պիտի ընդունին (մեզմէ)։

77. Ո՞վ կրնայ արգիլել զձեզ կատարել հաւատքի համար (միևչ) ձեր սիրելի ակարները, կիները և տղաքները կը գոչեն. Տէր, ազատէ մեզ այս հպատակահարիչներուն քաղաքէն, քու կողմէդ պաշտպան մը ղրկէ մեզի։

78. Հաւատացեալները երկինքի չահերը կը պաշտպանեն, իսկ անհաւատները թակուղի դրօշին տակ կը կռուին. Սատանային մշակներուն դէմ մարտնչեցէք. ա-նոր ռազմապատրաստութիւնը ակար է։

79. Դուք գիտած էք զանոնք որ սատան մը կատարէ ազատ բլլալով պարտաւոր են ազօթել և աղօթութիւն տալ. յետոյ երբ անոնց հրաման եղած է կռիւը սկսիլ, մեծ մասը վախնալով անհաւատներէն (1) այնքան՝ որքան կը վախնան Սատանայէ — թերևս ալ աւելին, պո-չած են, Տէր, ինչո՞ւ պատերազմիլ կը հրամայես մեզի. ինչո՞ւ թոյլ չես տար որ մեր կեանքին վերջաւորութեանը հասնինք։ Պատասխանէ անոնց. այս աշխարհի վայելքները անցաւոր են. հանդերձեալ կեանքը յաւատոյն կեանքն է անոնց համար որ Սատանէ կ'երկնչին. հոն ոչ ոքի (չիւ-ղի մը չափ իսկ) անարդարութիւն չպիտի բլլայ։

80. Ուր որ ալ բլլաք, մահը պիտի հասնի ձեզի. ե-թէ բարձր աշտարակներ ալ չունէք, մահուան հարուածնե-րուն դէմ չպիտի կրնաք պաշտպանուիլ։ Երբոր անհա-ւատները յաջողութիւն մը ձեռք ձգեն, կ'ըսեն. Սատանայ ղրկեց ասիկա, երբոր ձախորդութիւն մը կրեն, կ'ըսեն. ասիկա քեզմէ կուգայ ո՛վ Մուհամմէդ (2). իսկ անոնց.

---

(1) « Մարդոցմէն » (Քազիմիրսքի)

(2) Մէտինէի հրէաները Մուհամմէդին կը վերագրէին ուսեա-տի սղութիւնը, որովհետեւ երբ Մուհամմէդ Մէտինէ գնաց աւուրբ բանակի մը հետ, բնականաբար ուսեատը սուղցաւ հան։

ամէն բան Աստուծմէ կուգայ, բայց դուք չէք հասկնար ձեզի բացատրուած բանը։

81. *Երբ քեզի բարիք մը հասնի, Աստուծմէ է որ կը հասնի. իսկ չարիքը քու անձէդ կը բղխի, դուն (ո՛վ Մուհամմէտ) մեր Մարգարէն ես զոր ղրկեցինք քու նմանները։ Երկինք վկայ է քու առաքելութեանդ, անոր վկայութիւնը բաւական է։*

82. *Ո՛վ որ Մարգարէին կը հնազանդի, Աստուծոյ կը հնազանդի. մենք զքեզ չենք ղրկեցինք որպէս զի պահապանն ըլլաս անոնց որ քու ձայնիդ անհնազանդ են։*

83. *Քու առջեւդ անոնք կ'ըսեն. մենք կը հնազանդինք։ Հազիւ թէ քեզմէ կը հեռանան, (մութին մէջ) իրենց խօսքերուն հակառակ ծրագիրներ կը չինեն, բայց Աստուած զրի կ'առնէ անոնց մեքենայութիւնները. վախե՛ր անոնցմէ. վստահութիւնդ մի՛ խախտեր Աստուծոյ վրայէն. անոր պաշտպանութիւնը բաւական մըն է։*

84. *Մի՞թէ անոնք իրենց աչքին առջեւ չունի՞ն քու բանը. եթէ Աստուծմէ զատ ուրիշ մը ըլլար անոր հեղինակը, միթէ՛ չատ մը հակասութիւններ չպիտի՞ գտնուէին անոր մէջ։*

85. *Անմիջապէս որ անոնք առնան ղիրնք վատահացնող կամ տագնապցնող լուր մը, տարբ անոր կը յայտնեն. եթէ յայտնէին Մարգարէին կամ իր փոխանորդներուն(1), անոնք որ պիտի փափաքէին լուրը իմանալ, (այս վերջիններուն) բնաւին պիտի իմանային։ Եթէ աստուածային գութը (և չնորհը) ձեր վրայ չը հակէր, մեծ մասամբ պիտի իյնայիք Սատանային թակարդներուն մէջ։*

86. *Հաւատքի համար կռուեցէք, միայն ինքզինք-*

(1) « Կամ իրենց պետերուն » (Քազիմիբաքի)

նուզ համար աշխատեցէք (1)։ Հաւատացեալները պատրաստի մղեցէք, Աստուծոյ բազուկը կրնայ կատեցնել անհաւատներուն ոգւոյին եռանդը, եւ իր պատիժները ահաւոր են։

87. Ան՝ որուն միջնորդութիւնը բարիք յաւէտ կը բերէ (2) պիտի վարձատրուի. իսկ ան որ աղեւսաբեր հետեւանքներու համար կը միջնորդէ, պատիժը պիտի ստանայ, որովհետեւ Աստուած ամէն ինչ կը դիտէ։

88. Երբ մէկը բարեւէ ձեզի, բարեւը աւելի նոյնքան կամ աւելի պարկեշտութեամբ. Աստուած կը կշռէ բոլոր արարքները։

89. Աստուած միակ է. անոր պիտի հաւատքէ յարութեան օրը. այս մասին չէք կրնար կասկածիլ. Աստուծոյ խօսքէն աւելի ճշմարիտ ի՞նչ կայ։

90. Ձեր ինչ փոյթը թէ անհաւատները երկու հատուածի բաժնուեր են (3), Աստուած զանոնք նետեց (անհաւատներուն մէջ, ի վարձ իրենց արարքին։) Դուք կ'ուզէք առաջնորդել զանոնք որ Աստուած մոլորեցուց. լոյս չկայ այլեւս անոնց համար որոնք մութին մէջ մսրճուած են Աստուծոյ ձեռքով։

91. Անոնք ուզեցին զձեզ անհաւատ դարձնել իրենց նման, եւ զձեզ իրենց ամբարշտութեան մակարդակից

---

(1) «Ձեր գործերը միայն ձեզ կատարեցէք» (Բազիմիրքի)

(2) «Ան, որուն նպատակը գովելի է»

(3) «Կեղծաւորներուն մասին ինչո՞ւ երկու հատուածի բաժնուեր էք.» Բազիմիրքի, որ այսպէս կը թարգմանէ, կը յարէ թէ այս հատուածը ուղղուած է անոնց որ Մէքինէ հասնելէ առաջ խնդրեցին Մուհամմէտէն որ զիրենք արձակէ. ասոնք իրենց ճամբան շարունակեցին անջատուելէն, մինչեւ որ կռապաշտներու հանդիպեցան. իսլամներէն ոմանք այս անջատուողները կեղծաւոր կամ անհաւատ կ'անուանէին. ոմանք ալ՝ ոչ։

ընել: Մի՛ հաստատէք անոնց հետ ո եւ է կապ, մինչեւ որ իրենց հայրենիքը թողուն Աստուծոյ հաւատքը պաշտպանելու համար: Երբ (իրօք և խոստովանութեամբ) անհաւատութեան վերադառնան, բռնեցէք և մեռցուցէք զանոնք, ուր որ ալ գտնէք, անոնց մէջ ո՛չ բարեկամ ո՛չ ալ պաշտպան մի՛ ունենաք:

92. Այս օրէնքին բացառութիւն կը կազմեն անոնք, որ ձեր դաշնակիցներուն մէջ ապաստան կը փնտռեն, և անոնք որ հարկապրուած են ձեզի դէմ պատերազմ մղել, կամ բուն իսկ իրենց ազգին դէմ կռուիլ: Աստուած (եթէ ուզէր) կրնար անոնց գերակշիռ դիրք մը տալ ձեր վրայ, և անոնք (չարունակ) պիտի յաղթէին ձեզի: Երբ դադրին ձեզի դէմ կռուելէ, և հաշտութիւն առաջարկեն, Աստուած կ'արգիլէ որ անոնց վրայ յարձակիք:

93. Կան ուրիշներ ալ, որոնք կ'ուզեն դաշնակից ընել ձեր և իրենց ազգին հաւատքը (1): Անոնք անհնազանդութիւն ցոյց կուտան, ամէն անգամ որ այդ բանին հրաւիրուին (2): Եթէ չարունակեն ձեզի դէմ զէնք բարձրացնել, եթէ ձեզի հաշտութիւն չառաջարկեն (և եթէ ձեզի դէմ կռուելէ չդադրին) բռնեցէք զանոնք և սպանեցէք ուր որ ալ գտնէք. ձեզի կուտանք բացարձակ իշխանութիւն մը՝ անոնց վրայ:

94. Խաղաղ մը (3) նկրկլի չէ սպաննել ուրիշ խաղաղ մը: Եթէ սպանութիւնը գործուած է ակամայ, մարդասպանը պարտաւոր է հաւատացեալ գերիի մը փրկանքը (4) և սպանեալին ընտանիքին վճարել օրէնքին

(1) «Իրենց և ձեր ազգին վստահութիւնը շահիլ»

(2) «Ամէն անգամ որ անկարգութեան մէջ կ'իյնան, պիտի յաղթուին:» (3) «Հաւատացեալ մը»

(4) «Պարտաւոր է հաւատացեալ գերիի մը ազատութիւն տալ»

սահմանած (արեան) գինը (1)· տարբեր խնդիր է, եթէ սպանեալին ընտանիքը բաչխէ այս գումարը (իբր ողորմութիւն·) հաւատացեալի մը մահուան փոխարէն, եթէ նոյն իսկ անիկա թշնամի ազգի մը պատկանի, գերիի մը ազատութիւն պէտք է տալ: Իսկ երբ սպանեալը դաշնակից ազգի մը կը պատկանի, հաւատացեալ գերիի մը ազատութիւն պէտք է չնորհել և մեռեալին ընտանիքին վճարել օրէնքով սահմանուած գումարը: Ան որ արձակելիք գերի մը չգտնէ, երկու ամիս չարունակաբար ծոմ պիտի բռնէ· ա՛յս պատիժները սահմանած է Աստուած, որ գիտուն և իմաստուն է:

95· Ան որ կամաւ սպաննէ հաւատացեալ մը, քաժինքը պիտի ստանայ իրր վարձք· Հոն յաւիտենապէս պիտի բնակի· Աստուա՛ծ, զայրացած անոր դէմ, պիտի անիծէ և ասկալի տանջանքներու պիտի դատապարտէ զայն:

96· Ո՛վ հաւատացեալներ, երբ կռիւ ձեռնարկէք նուիրական պատերազմին համար կշտացէք ձեր քայլերը (2)· աւարին ծարաւը թող կարծել չտայ թէ անհաւատ մըն է ձեզի խաղաղութեամբ բարեւ տուողը (3), Աստուած տէր է անսահման հարստութեանց· անցեալին մէջ այսպէս բաներ ըրիք· Աստուած ներեց ձեզի· գործէ սկսաւ աւաչ (ճշդութեամբ) տեղեկացէք· Աստուած ձեր արարքները կը տեսնէ:

---

(1) Այս գումարը 100 ուղտի գինն էր, կըսէ Ձէլալէտտին:

(2) «Ճշդիրտ տեղեկութիւններ առէք·»

(3) Այս պատուէրը Մուհամմէտ ուղղած է իր կրօնքին յաջողներէն անոնց, որ իրենց հանդիպած մարդիկը կը սպաննէին «անհաւատ է» ըսելով, մինչ բուն դրդապատճառը կողոպուտն էր:

97. Այն հաւատացեալները որոնք առանց սուրբ ըլլալու առնելին կը մնան, նոյն բաղդը չպիտի ունենան, իրենց ինչքը և անձը զոհով կրօնքի պաշտպանելու հետ. Աստուած այս վերջիններուն տուած է աւելի բարձր տեղ մը քան առաջիններուն, ամենքն ալ դերազոյն բարիքը պիտի տանին (1) բայց անոնք որ նուիրականն պատերազմը կը մղեն, աւելի վստաւոր վիճակ մը պիտի ունենան (քան անոնք՝ որ առնելին կը մնան)

98. Եւ Աստուծոյ քով աւելի բարձր աստիճանի մը վրայ պիտի կանգնին. աստուածային գութը և չնորհը իրենց բաժինը պիտի ըլլայ. Աստուած դիմած և անյիշչաչար է։

99. Հրեչտակները հարցուցին այն յանցաւորներուն, զորս մահուամբ պատժեցին (իրենց դէմ անօրէնութեամբ վարուած ըլլալնուն համար.) «ո՞ր կրօնքին կը պատկանիք (2). անոնք պատասխանեցին. «մենք կուսապաշտ երկրի մը սակաւ բնակիչներն էինք։ Հրեչտակները հարցուցին կրկին. (Աստուծոյ) աչխարհը քան բաւականին ընդարձակ չէ՞. չէի՞ք կրնար թողուլ այն տեղը ուր կը բնակէիք (և ուրիշ տեղ մը ապաստան փնտռել։) Ահա այս պատճառով անոնց բնակավայրը պիտի ըլլայ դժոխքը, չարչարանքներու բնակավայրը (3)։

100. Թէ՛ մկ և թէ՛ միւս սեռին պատկանող սակաւ արարածները, օգնութիւնէ և դասախարակութիւնէ զուրկ

---

(1) «Ամենուն ալ գեղեցիկ խոստումները բրած է»

(2) «Ի՞նչ բրած էք» (Ղազիմիրոքի)

(3) Ա.յս խօսքերը ուղղուած են այն Արաբներուն, որոնք իսլամական կրօնքը ընդունելէ ետք Մէքքէէն չի հեռացան, մինչ պէտք էր հեռանալ կուապաշտներուն հետ ամէն կապ խզելու համար։

ՏԵսցած հայրերը (1) պիտի վայելին (Թերեւս) Աստուծոյ օգնութիւնը, որովհետեւ անիկա պիտի եւ անյիշաչար է։

101. Ան՝ որ իր հայրենիքը Թողուով կ՚երթայ պաշտպանել նուիրական կրօնքը, պիտի գտնէ առաստութիւն եւ մեծ խաղաղ ընկերներ (որոնք միեւնոյն բանը կրնան.) այն հաւատացեալը որ իր բնաւանիքը Թողուով կ՚երթայ կռուիլ Աստուծոյ եւ իր Մարգարէին դրօշին տակ, եւ հոն կը մեռնի, պիտի եւ անյիշաչար Աստուծոյ ձեռքէն պիտի առնայ իր վարձատրութիւնը։

102. Դուք յանցաւոր պիտի չսեպուիք տնաւ, երբ ձեր աղօթքը կարճեցնէք ճամբորդութեան մէջտեղին, եթէ կը վախնաք որ անհաւատները պիտի հանեն ձեր հանգիստէն, անոնք բացէ ի բաց ձեր թշնամիներն են։

103. Երբ բանակին դրսեր կեցած ես, եւ աղօթքի պիտի հրաւիրես, զինուորներուն մէկ մասը թո՛ղ գան ի ձեզմէ աղօթք քեզի հետ. այնուհետեւ, աղօթքնին ընծաղները թող ան քաշուին, եւ միւսները յաջորդեն անոնց. միշտ զգուշական միջոցներ թող ձեռք առնեն աղօթած ատեննին եւ զինուած ըլլան։ Անհաւատները պիտի ցանկային որ ձեր զէնքերը եւ գոյքերը միասին առած չըլլայիք, որպէս զի ամենքը մէկանգ ձեր վրայ խուժէին։ եթէ անձրեւին եւ հիւանդութեան պատճառով հարկադրուիք զէնքերնիդ վար դնել, ոճիր չպիտի համարուի այս բանը. այսուհանդերձ, միշտ զգոյշ եղէք։ Աստուած զարնուրելի չարչարանքներ պատրաստած է անհաւատներուն։

104. Աղօթքնիդ վերջացնելէ ետք, կրկին խորհեցէք Աստուծոյ վրայ, խնդիր չէ թէ ոտքի կեցած, կամ նըս-

(1) «Ան ազաքը որ անկարող են հնարք մը յօրինել, անհաւատութենէ խուսափելու համար» (Քազիմիրսքի)

տած, կամ պահած ըլլաք. երբ ինքզինքնիդ ապահովութեան մէջ զգաք, աղօթքնիդ լիակատար կերպով ըրէք, հաւատացեալներուն պատուիրուած որոշ ժամերուն։

105. Անհատականները (1) հալածած առենին մի՛ դանդաղիք բնաւ նեղութեանց վրայ խորհելով. (եթէ դուք նեղուիք) անոնք ալ ունին իրենց վիշտերը. և դուք ա-նոնց վրայ սա առաւելութիւնն ունիք որ գիտուն և իմաստուն Աստուծոյ վրայ յոյսերնիդ կրնաք դնել։

106. Մենք քեզի երկինքէն ղրկեցինք (ո՛վ Մուհամմէտ) Գիրքը՝ որ ճշմարտութիւնը կը պարունակէ, որպէս զի մարդիկը դատես ինչպէս Աստուած սորվեցուց քեզի. նենգամիտներուն հետ մի՛ վիճաբանիր բնաւ, այլ հայցէ Աստուծոյ ներումը. անիկա ողորմած և անկիւչար է։

107. Զրկա՛յ որ ատանձնես պաշտպանութիւնն անոնց որ իրենք իրենց կուրացած են. որովհետեւ Աստուած կ՛ատէ նենգամիտները և ամբարիշտները։

108. Անոնք (իրենց ծրագիրները) կը ծածկեն մարդոց նայուածքէն. բայց Յաւիտենականին աչքէն չպիտի կրնան ծածկել բնաւ. անոնց քովն ի վեր կեցած է Աստուած, երբ, գիշերուան տուներնուն մէջ, անոնք կ՛արտասանեն իրեն անհաճոյ խօսքեր. իր գիտութեամբը կ՛ընդգրկէ անոնց բոլոր արարքները։

109. Ա՛հ, դուք կը պաշտպանէք անոնց դատը՝ այս կեանքին մէջ (2), բայց ո՛վ պիտի համարձակի պաշտպանել անոնց դատը՝ Բարձրեալին առջեւ. յարութեան օրը ո՞ր պաշտպանը պիտի գտնեն։

110. Ան՝ որ մոլութեան ճամբէն ընթանալէ հեռ

(1) « Թշնամիները »

(2) « Դուք ինծի հետ կը վիճաբանիք այս աշխարհի մէջ անոնց ի նպաստ։ »

(կամ իր իսկ անձին դէմ անօրէնութիւնը վարուելէ յետոյ) Աստուծոյ գութը հայցէ, թողութիւն պիտի գտնէ։

111. Անօրէնութիւն մը գործողը իր հոգիին կոծատար կը պատրաստէ. Աստուած գիտուն է և իմաստուն։

112. Ան՝ որ յանցանք մը կամ անարգարութիւն մը (ակամայ) գործելէ ետք անմեղի մը վրայ կը նեղէ, զրպարտիչ մըն է և խայտառակ ոճիր մը գործած կըլլայ։

113. Անհատականութիւն մեղքէն ոմանք վճռած էին զքեզ մոլորեցնել, բայց իրենք են որ կորսուեցան (որովհետեւ) աստուածային բարութիւնը կը հակէր կեանքիդ վրայ. անոնք չկրցան վնասել քեզի. Աստուած քեզի զրկեց Գիրքը և իմաստութիւնը. քեզի սորվեցուց այն բաները զոր կ'անգիտանայիր, և զքեզ ողողեց իր ներումովը։

114. Իրենց բազմաթիւ (1) իմաստկութիւնէն նիւթը քիչ անգամ բարի է։ Ան՝ որ կը յանձնարարէ ողորմութիւն տալ, արդարութիւն ի գործ դնել, մարդոց միջեւ համերաշխութիւն պահել և որ իր պարտականութիւնը կը լրացնէ Աստուծոյ հաճոյ ըլլալու ցանկութեամբ, (անտարակոյս) չքեզ պարգեւ մը պիտի տանայ (մեզմէ)։

115. Ան՝ որ Մարգարէէն զատուի յոտնկոխուելու ուղիղ ճանապարհը յայտնուեցաւ իրեն, ան՝ որ հատատացեալներուն հետեւած ճամբէն չեղի, պիտի տանայ իր փափաքածը (2). գեհենին բոցերը իրեն բաժին պիտի ձգան. (ինչ ահռելի վերջաւորութիւն մը։)

116. Աստուած երբէք չպիտի ներէ կատարչականութեան. (ուրիշ յանցաւորներէ) անոնց որ ուզէ՝ պիտի ներէ, բայց կատարչականները ոչինչ պէտք է յուսան իր պիտութենէն։

---

(1) « Գաղտնի »

(2) « Իրեն պիտի դարձնենք մեր կռնակը, ինչպես ինքը մեզի դարձուց իր կռնակը. »

Բարձրեալին հաւասար ուրիշ չաստուածներ դնելը լրումն է կուրութեան։

117. Անոնք Աստուծոյ տեղ չաստուածուհիներ կը պաշտեն (1). բայց (փոխանակ Աստուծոյ) Սատանան է իրենց պաշտամունքին առարկան։

118. Աստուծոյ անէծքը անոր վրայ է. Սատանան բաւ. քու հետևորդներուդ մէկ մասը պիտի դրաւեմ, զանոնք պիտի մոլորեցնեմ, անոնց մէջ կիրքեր պիտի ծնցնեմ. հրաման պիտի ընեմ որ (կարգ մը) կենդանիներու ականջները կտրեն և Աստուծոյ ստեղծած էակներուն դէմքը այլափոխեն (2). այսպէս խօսեցաւ Սատանան, բայց այն հաւատարիմը որ իր Տէրը լքելով, Սատանային պաշտպանութիւնը կ'ապաւինի, թշուառականի պէս պիտի կորսուի։

119. Սատանան դինքը պաշտողները կը չլսցնէ խոստումներով, անոնց սիրտին մէջ կիրքերու կրակը կը վառէ. բայց իր խոստումներուն արդիւնքը խաբեբայութիւնը միայն պիտի ըլլայ (3)։

---

(1) Արաբները՝ դեռ մահմէտական չեզած՝ անանկ կը հաւատային թէ հրեշտակները Աստուծոյ աղջիկներն են և անոնց աստուածավայել պատիւներ կ'ընծայէին. Մէքքէի Արաբները մանաւանդ կը պաշտէին Լաթա, Օզա և Մէնաթ անուն երեք չաստուածուհիները։

(2) Եահեա մեկնիչը կը կարծէ թէ Մուհամմէտ իր այս խօսքերով կը ձաղկէ աւելորդապաշտութիւնը Մէքքէցիներուն, որոնք էգ ուղտի մը ծնած տասներորդ ձագին ականջը կը կտրէին և նուիրական կենդանի մը կը համարէին զայն։ Իսկ ուրիշ մեկնիչներ կը հաւատան թէ Մուհամմէտ կ'ուզէ դատապարտել գերիներուն վրայ ի գործ դրուած մալուքը, անոնց դէմքին և մարմնին վրայի խարանուածները, և մարդոց ու կենդանւոց միջև կատարուող հակաբնական չարաբերութիւնները։

(3) «Բայց անիկա կը խոստանայ միայն կուրցնելու համար»։
(Բազիմիրսքի)

120. *Այսպիսիներուն բնակավայրը գեհենը պիտի ըլլայ. ու անոնք դուրս ելլելու ճամբան չպիտի գտնեն։*

121. *Այն հաւատացեալները որ առաքինի գործեր կը կատարեն, Աստուծոյ խոստումով պիտի մտնեն գեհերով ոռոգուած պարտէզներու մէջ, ու հոն պիտի բնակին յաւիտենապէս. Աստուծոյ խոստումները ճշմարիտ են. իր խօսքէն աւելի անսխալական ինչ կայ։*

122. *Բայց այս բանը չի կրնար ըլլալ ձեր փափաքներուն համաձայն, ոչ ալ այն ձեւով որ Քրիստոնեանները (1) կը մաղթեն։ Ո՛վ որ չարիք գործէ՝ չարիք պիտի առնայ, և Աստուծոյ քով ո՛ւր է պաշտպանութիւն չպիտի գտնէ։*

123. *Անոնք որ (այր ըլլան թէ կին) բարիք գործեն և միեւնոյն ժամանակ իսլամական հաւատքը ընդունած են, արքայութիւն պիտի մտնեն ու չպիտի խարուին (ի բնոց արուելիք վարձատրութեանը ամենափոքր չիւղի մը չափ իսկ)։*

124. *Իսլամութիւնէն (2) աւելի պրպտան կրօնք մը կա՞յ. ինչ բան աւելի հաճելի է Աստուծոյ քան ճակատիկս դարձնել դէպ երկին, բարիք գործել, հետեւիլ հաւատքին Աբրահամի որ պաշտեց միակ Աստուածը և արժանի եղաւ անոր բարեկամութեան։*

125. *Աստուած երկինքի և երկրի վեհապետն է. իր անսահմանութեամբը կ'ընդգրկէ ամբողջ տիեզերքը։*

126. *Քեզի խորհուրդ պիտի հարցուի կանանց վրայով. ըսէ. Աստուած անոնց հնդկէց ձեր ունեցած պարտականութեանց մասին պատուէրներ տուած է. Քուրա-*

---

(1) «Ս. Գրոց մեկնիչը» (Բազիմիրսքի)

(2) «Ինքզինքը ամբողջովին Աստուծոյ նուիրելու կրօնքէն» (Բազիմիրսքի)

նին մէջ ան կուտայ պատուէրներ որքուհիներու մասին որոնց չէք հասուցաներ ինչ որ օրէնքը սահմանած է, և զորս կնութեան առնել կը մերժէք (1)։ Աստուած պիտի ուսուցանէ ձեզ թէ ինչպէ՞ս պէտք է վարուիլ պզտիկ տղոց հանդէպ, որպէս զի արդարութիւն ընէք անոնց. ինչ բարիք որ գործէք Աստուած պիտի դիտայ։

127. Երբ կինը իր ամուսնոյն առեղծութենէն և կարծրասրտութենէն կասկածի թէ պիտի արձակուի, պարտաւոր է ջանալ որ զայն հաշտեցնէ (2). փոխադարձ հաւատարմութիւնը ամենէն իմաստուն կերպն է. մարդը ապահովութեան կը ձգտի. բարի եղէք և զգուշացէք անօրէնութիւն գործելէ։ Աստուած կը տեսնէ ձեր գործերը։

128. Հակառակ ձեր ջանքերուն, չէք կրնար ունենալ հաւասար սէր մը ձեր բոլոր կիներուն համար. բայց կշիռը մէկ կողմ մի՛ հակեցնէք, ոչ ալ վարանքի մէջ ձգեցէք զայն (3). արդար եղէք և վախցէք Աստուծմէ որպէս զի իր դիտութեան չնորհներուն արժանանաք։

129. Եթէ այր և կին բաժնուած են, Աստուած (բան բանականի հարուստ ըլլալով) պիտի հարատացնէ թէ՛ այրը և թէ՛ կինը (4)։

---

(1) Քազիմիրսքի կ'ըսէ թէ այս տողը կը թարգմանուի նաեւ սպէս. «Որոնց չէք հասուցաներ այն՝ որ օրէնքը սահմանած է, և զորս իբր կին ունենալ կ'ուզէք։»

(2) Ա յսինքն ամուսնոյն թողուլ դրամագիտութեամբ կամ մասամբ։

(3) Քազիմիրսքի կ'ըսէ թէ՝ Մուհամմէտի պատուէրին համաձայն, մէկէ աւելի կիներ ունեցող այրերը պէտք չէ այնքան շատ սիրեն մէկ հատը որ միւսներուն երեսը չի նային. ի պատիժ սա սպառնալիքը եղած է իրենց. «Ո՛վ որ երկու կին ունի և ինքզինքը ամբողջովին մէկ հատին կուտայ, վերջին դատաստանի օրը իր յետոյքին երկու մասերը անհատասար պիտի ըլլան։»

(4) Ա յսինքն՝ ամուսնոյն գտնել պիտի տայ կին մը որ աւելի հաճոյ թուի իրեն, և կնոջ՝ ամուսին մը որ զինքը արձակողին պատճառած կորուստը դարմանէ։

130. *Երկինքի և երկրի մէջ ամէն ինչ որ կայ, Աստուծոյ սեպհականութիւնն է. մենք ձեզմէ առաջ նուիրական մատեաններուն ընդունողներուն պատուիրեցինք և ձեզի ալ կը պատուիրենք Աստուծմէ երկնչիլ (և անհատաս չըլլալ·) եթէ անհատաս էք, դարձեալ Աստուած վճռական է երկինքի և երկրի. մեծատուն է անիկա և զօրեալ։*

131. *Տիեզերքը իր սեպհականութիւնն է. իր պաշտպանութիւնը բաւական է։*

132. *Ո՛վ մահկանացուներ եթէ Աստուած ուզէր, կրնար զձեզ բնաջինջ ընել և ձեր տեղը ուրիշ մարդիկ ծնեցնել. այս հրաշքը երբէք իր կարողութենէն վեր չէ։*

133. *Կը փափաքի՛ք ունենալ աշխարհային վարձատրութիւններ. աստուածը ձեր ձեռքին մէջն են, ինչպէս նաեւ հանդերձեալ կեանքի պարգեւները. անիկա ամէն բան կը տեսնէ և կը լսէ։*

134. *Ո՛վ հաւատացեալներ (երբ Աստուծոյ առջեւ վկայութիւն կուտաք) արդարութիւնը կէտ առ կէտ յարգեցէք, եթէ մէկուն իսկ հարկադրուիք վկայել ընդդէմ ձեր անձին, կամ ընդդէմ ձեր ծնողքին, ազգականներուն, հարուստին և աղքատին. Աստուած անոնց (հարուստին և աղքատին) աւելի մօտ է քան դուք. ինչ կիրքը երբէք չմոլորեցնէ զձեզ ճշմարտութեան ճամբայէն. եթէ մերժէք տալ ձեր վկայութիւնը, գիտցէք որ Աստուած կը տեսնէ ձեր արարքները։*

135. *Ո՛վ հաւատացեալներ, հաւատացէք Աստուծոյ, իր Մարգարէին, Գիրքին որ անոր ղրկուած է և իրմէ առաջ երկինքէն իջած նախրական մատեաններուն։ Անոր որ չի հաւատար Աստուծոյ, իր հրեշտակներուն, Քուրա-*

նին, Մարգարէին և վերջին դատաստանին, կուրութեան մէջ մնացած է։

136. Այն հաւատացեալը որ անհաւատութեան մէջ կ'իյնայ և անկէ դարձ կ'ելլէ կրկին անգամ աւելի խոր բարկութեան անհաւատութեան մէջ իյնալու համար, այլևս Աստուծմէ թողութիւն գտնելու յոյս չունի բնաւ. Աստուած (չիտակ ճամբուն մէջ) չպիտի առաջնորդէ զայն այլևս։

137. Կեղծաւորներուն իմաց տուր թէ վչտաչարչար տառապանքներու պիտի ենթարկուին։

138. Անոնք՝ որ իրենց բարեկամները փոխանակ հաւատացեալներուն մէջ փնտռելու, անհաւատներուն մօտ կը փնտռեն, արդիօք կը կարծեն թէ նեցո՞ւկ մը պիտի գտնեն այս վերջիններուն այժմին մէջ, ամէն տեսակ այժ Աստուծմէ կուգայ։

139. Աստուած կանխապէս յայտնած է ձեզ Քուրանին մէջ, թէ երբ իր վարդապետութիւնը մեկնաբանելու ելլէք, մեծ մասը չպիտի հաւատայ և ծաղրի պիտի ուրանին չըլլայ որ այսպիսիներու հետ նստիք ելլէք, մինչեւ որ փոխեն (իրենց խօսակցութեան նիւթը.) այլապէս, եթէ յաճախէք անոնց մօտ, պիտի նմանիք անոնց, և Աստուած դժոխքին մէջ միասին պիտի դնէ ամբարիշտը և անհաւատը։

140. Անոնք՝ որ ձեր ձեռնարկներուն արդիւնքին կը սպասեն, պիտի ըսեն, երբ Աստուած յաղթութիւն մը շնորհէ ձեզի. միթէ անոնց պէս միեւնոյն հաւատքը չունի՞նք։ Իսկ երբ անհաւատները տանին յաղթանակը, անոնց սա լեզուն կը բանեցնեն. միթէ ձեր վրայ գերակշռութիւն չունի՞նք և զձեզ չի՞նք պաշտպանած հաւատացեալներուն դէմ։ Յարութեան օրը Աստուած պիտի

զաոէ զձեզ և թոյլ չպիտի տայ որ կռապաշտները (1) *խլամնեռուն վրայ յաղթանակ տանին։*

141. *Ամբարիշտները կը ցանկան խարել զԱստուած. բայց անոնք իրենց խաբերայութեան զոհը պիտի ըլլան* (2)։ *Երբ աղօթքի սկսին, ցուցամոլութեամբ* (3) *կ՚աղօթեն. կը ջանան մարդոց ակնարկը իրենց վրայ դարձնել, բայց իրենցմէ քիչերը Աստուծոյ վրայ կը մտածեն* (4)։

142. *Անոնք կը տատանին մէկ և միւս հաւատքին միջեւ, և ո՛չ մէկուն կը կառչին. ան՝ զոր Աստուած կը մոլորեցնէ, այլեւս չպիտի կրնայ գտնել փրկութեան ճամբան։*

143. *Ո՛վ հաւատացեալներ, ձեր բարեկամները միմիայն հաւատացեալներուն մէջ. պիտի ուզէ՞ք Աստուծոյ տալ անհերքելի ապացոյց մը՝ ընդդէմ ձեզի։*

144. *Ամբարիշտները կրակի անդունդին ամենէն վարի մասին մէջ պիտի նետուին, և ոչ ոք մէկը օգնութեան չպիտի հասնի իրենց.*

145. *Բայց անոնք, որ զղջում յայտնելէ և ինքզինքնին ուղղելէ ետք Աստուծոյ կը յարին հաստատութեան, և անկեղծ հաւատք մը ցոյց կուտան, պիտի գտնուին (վերատին) հաւատացեալներու կարգին մէջ և Աստուած չքեզ պարգեւներ պիտի տայ անոնց։*

146. *Աստուած ինչո՞ւ պատիժ անօրինէ ձեզի, եթէ երախտապարտ և հաւատացեալ էք. ինքն իսկ երախտագէտ է և ամէն բան գիտէ։*

---

(1) « Անհաւատները » (Քազիմիրսքի)

(2) « Բայց Աստուած է որ զանոնք պիտի խաբէ ամենէն առաջ »

(3) « Ծուլութեամբ »

(4) « Բայց Աստուծոյ վրայ շատ քիչ կը մտածեն։ »

147. Աստուած չուզեր բնաւ որ գէշ գործերը հրապարակ հանէք. ատիրեր խնդիր է, եթէ դուք զոհն էք այդ գէշ արարքին. անիկա ամէն բան գիտէ և կ'իմանայ:

148. Ձեր գործած բարիքը ծածկէք թէ հրապարակէք, ձեր կրած չարիքը թէ որ ներէք, Աստուած նեղոզամիտ և հզօր է:

149. Անոնք՝ որ անհնազանդ են Աստուծոյ և իր մարգարէներուն, անոնք՝ որ զԱստուած և մարգարէները իրարմէ զատել կ'ուզեն, մէկ մասին հաւատալով և միւսը ներուն ոչ՝ և կամայական կրօնք մը կը կազմեն,

150. Անոնք ճշմարտապէս անհաւատներ են, որոնք նախատալից չարչարանքներու ենթակայ պիտի ըլլան:

151. Բայց անոնք որ Աստուծոյ և իր մարգարէներուն կը հաւատան և անոնց միջև տարբերութիւն չեն դներ, պիտի վարձատրուին, որովհետև Տէրը պիտի է և անկիչաչար:

152. Հրէաները պիտի ըսեն. Երկինքէն գիրք մը իջցուր մեզի, անոնք Մովսէսէն բան մը աւելի պահանջած էին երբ կ'ըսէին. յայտնի կերպով ցոյց տուր մեզի զԱստուած: Կայծակը մոխիր դարձուց ժպիրներըը (1): Այնուհետև այս նենգամիտ ժողովուրդը հոգի պաշտոց, հակառակ որ Ամենակարողին հրաշքները տեսած էր: Բայց մենք ներեցինք իրենց և Մովսէսին տուինք հրաշք գործելու զօրութիւնը:

153. Սինա լեռը մենք բարձրացուցինք (անոնց գըլուխէն վեր) ի նշան մեր գայթնքին. մենք անոնց հրամայեցինք մտնել տուրբ քաղաքին մէջ զԱստուած պաշ-

(1) « Բայց սոսկալի փոթորիկ մը պատեցաւ անոնց վրայ ի պատիժ իրենց չարութեան » (Գաղիմիրզքի)

տէրով և չարաթը պահել. անոնք մեզի հետ հանդիսաւոր ուխտ կնքեցին։

154 *Բայց չի պահեցին իրենց ուխտը և մերժեցին հաւատալ աստուածային վարդապետութեան, անիրաւ տուղը սպաննեցին մարգարէները և ըսին՝ մեր սիրտերը անթլփատ են։ Աստուած անոնց ճակատին (1) վրայ դրաւ իրենց խարեբայութեան կնիքը. անոնց մէջ միայն քիչ թիւով հաւատացեալներ կան։*

155. *Իրենց անհաւատութեան միացուցին (սարսափելի) զրպարտութիւն մը Մարիամին դէմ։*

156. *Անոնք ըսին, մենք մեռցուցինք զՅիսուս, Մեսիան, Մարիամի որդին, Աստուծոյ առաքեալը։ Բայց ոչ, անոնք երբէք չը սպաննեցին զայն, երբէք չը խաչեցին զայն. երևւակայական մարդ մը խաբեց անոնց բարբարոսութիւնը (2)։ Անոնք որ այս մասին կը վիճաբանին կասկածներ միայն ունին. ճշմարիտ գիտութիւնը բնաւ չի տաւարներ զանոնք, ո և է կարծիքի մը կը հետեւին. անոնք Յիսուսը չսպաննեցին, Աստուած իր մօտ բարձրացուց զայն, որովհետև խնամատուն և տզօր է։*

157. *Բոլոր Հրէաները և Քրիստոնեաները պիտի հաւատան անոր իրենց մահէն առաջ. յարութեան օրը իրենց դէմ վկայ պիտի ըլլայ անիկա (3)։*

---

(1) « Սիբտին » (Քազիմիրսքի)

(2) «Յիսուսի նմանող մարդ մը անոր տեղ խաչը հանուեցաւ» (Քազիմիրսքի)

(3) *Այս տուներն իմաստը երկու ձեւով կը մեկնուի, ոմանք կըսեն թէ Մուհամմետ ըսել ուզած է որ ամէն Քրիստոնեայ և Հրէայ իր հոգեվարքի միջոցին հարցաքննուած առենը պիտի խոստովանի թէ կը հաւատայ Յիսուսի։ Ոմանք ալ կը մեկնեն թէ՝ Յիսուս կրկին աշխարհ պիտի գայ նեռը սպաննելու համար և այն առեն ամբողջ աշխարհ պիտի հաւատայ իրեն։*

158. *Ի պատիժ իրենց չարութեան և ուրիշները փրկութեան ճամբէն հեռացնելուն համար, մենք ետ տարինք Հրէաներուն մեր տուած չնորհները* (1)։

159. (*Որովհետև*) *անոնք վաչխառութիւն ըրին, հակառակ իրենց սրգիլուած ըլլալուն, և ուրիշներուն ժառանգութիւնը անարդար կերպով սպառեցին* (2). *մենք ահաւոր պատիժներ պատրաստած ենք իրենց մէջէն անոնց որ անհատաւոր են*։

160. *Բայց այն Հրէաները* (3) *որոնք հաստատ կը մնան իրենց հաւատքին մէջ, կը հաւատան Քրիստոսին, Հնգամատեանին, որոնք ազօթք կ'ընեն և ողորմութիւն կուտան, և որոնք կը հաւատան Աստուծոյ ու վերջին դատաստանին, չքեզ վարձատրութիւն մը պիտի սպասեն*։

161. *Մենք քեզի ներկայացինք, ինչպէս ներկայած էինք նոյը, (անկէ վերջ ապրող) մարգարէները, Աբրահամը, Իսահակը, Յակոբը, տասներկու ցեղերը, Յիսուսը, Յոբը, Յովնանը, Ահարոնը և Սողոմոնը, Դաւիթին ալ Սաղմոսները տուինք*։

162. *Մենք քեզի ճանչցուցինք մեր մարգարէներուն մէկ մասը. ուրիշներ ալ կան զոր քեզի չպիտի դիտցնենք. Աստուած (իրապէս) խօսեցաւ Մովսէսին*։

---

(1) « *Մենք անոնց սրգիլեցինք այն չամեղ անուղղները, զորս ի սկզբան տուած էինք իրենց* »։

(2) « *Ուրիշներուն ստացուածքը սին բաներու համար ծախեցին* » կը թարգմանէ Քազիմիրսքի և կը յաւելու թէ Մուհամմէտ կ'ակնարկէ Հրէաներուն տուած կաշառքին՝ դատաւորները շահելու համար։

(3) « *Բայց անոնց մէջ հաստատ դիտութեան տէր մարդիկը* » կը թարգմանէ Քազիմիրսքի և կ'աւելցնէ թէ Մուհամմէտ կ'ակնարկէ սուրբ գրոց քաջատեղեակ մէկ քանի Հրէաներու որոնք իր բարեկամներն էին, թէև իր կրօնքը ընդունած չէին։

163. *Մենք զանոնք զրկեցինք խոստումներով և սպառնալիքներով, որպէսզի մարդիկ այլևս չ՚ունենան ո և է չքմեղանք իրենց յանցանքներուն, հզօր և իմաստուն Աստուծոյ առջև։*

164. *Աստուած ինքն իսկ վկայ է այն Գիրքին զոր զրկեց քեզի իր պիտութեան մէջէն. հրեշտակները վկայ են այս բանին, բայց Աստուծոյ վկայութիւնը բաւական է անոր վաւերականութեանը համար։*

165. *Ով որ մերժէ հաւատալ և Աստուծոյ ճամբէն մոլորի (1) ճշմարիտ ճամբէն բոլորովին պիտի հեռանայ։*

166. *Աստուած չպիտի նեղէ երբէք ոճիրով ամբաստանուած անհաւատներուն. չիտակ ճամբան ցոյց չպիտի տայ անոնց։*

167. *Այլ ցոյց պիտի տայ դէհնին ճամբան, ուր անոնք պիտի բնակին յաւիտենապէս։ ասիկա դիւրին է Աստուծոյ համար։*

168. *Ո՛վ մահկանացուներ, Մարգարէն (2) ձեզի կուգայ աւետել երկնային ճշմարտութիւնները, հաւատացէ՛ք, ձեր երջանկութիւնը այսպէս կը պահանջէ, եթէ անհաւատ մնաք, ան երկինքի և երկրի վեհապետն է (կըրնայ ձեզի երես դարձնել։) իմաստութիւնը եւ գիտութիւնը իրեն սեպհականութիւնն է։*

169. *Ո՛վ դուք, որ սուբ գիրքերը ընդունեցիք, ձեր կրօնքին մէջ արդար սահմանէն անցին մի՛ անցնիք (3)։*

---

(1) « Ով որ ուրիշները կը մոլորեցնէ Աստուծոյ ճամբէն »
(Քաղվիրպի)

(2) « Մարգարէ մը »

(3) Մուհամմէտ ըսել կ՚ուզէ. Հրէանե՛ր, հաւատացէք Յիսուսի առաքելութեան և դուք, Քրիստոնեանե՛ր, զսյն մի՛ դնէք Աստուծոյ տեղ, ճշմարտութեան մէջ սահմանափակուեցէք։

Աստուծոյ մասին ճշմարտութիւնը միայն խօսեցէք։ Քրիստոս Մարիամի որդին է, Աստուծոյ և իր Բանին առաքեալը, Աստուած իր Հոգիը Մարիամին վրայ իջեցուց, իր չունչն է։ Հաւատացէք Աստուծոյ և իր մարգարէներուն, և մի՛ ըսէք թէ Աստուծոյ մէջ երրորդութիւն կայ։ Աստուած մէկ է. այսպէս հաւատալը ձեզի աւելի նպաստաւոր է։ փա՜ռք իրեն, ինչպէս կրնայ մէկ որդի մը ունենալ. երկինքի և երկրի վրայ ամէն ինչ որ կայ իրեն կը պատկանի, անոր ինքզինքին բաւական է (1)։

170. Յիսուս Աստուծոյ ծառան ըլլալու չ'ամչնար, ո՛չ ալ իր հրեշտակները՝ որոնք իր գահը կը շրջապատեն և կը հնազանդին իրեն։

171. Այն գոռոզները որոնք կ'արհամարհեն Աստուծոյ պաշտամունքը, օր մը իր առջեւ պիտի ելլեն։

172. Անոնք որ հաւատացեալ են և բարի գործեր կ'ընեն, Աստուծմէ պիտի առնեան (ճիշդ ու ճիշդ) իրենց վարձքը. երկինքի չնորհներով պիտի ողողուին անոնք։ Իսկ անոնք որ գոռոզութեամբ Աստուծոյ հնազանդիլ կը մերժեն, խիստ չարչարանքներու պիտի երթարկուին.

173. Աստուծոյ դէմ ո՛չ պաշտպան և ոչ ալ նեցուկ պիտի գտնեն։

174. Ո՛վ մահկանացուներ. Աստուած ձեզի իր նշանները յայտնեց. ճշմարիտ լոյսը երկինքէն իջեցուց ձեզի համար. իր չնորհները պիտի թափէ այն հաւատացեալներուն վրայ՝ որոնք հաստատ կերպով իրեն կը յարին. փրկութեան ճամբուն մէջ պիտի առաջնորդէ զանոնք։

---

(1) «Իր պաշտպանութիւնը բաւական է. զԱստուած պաշտպան ունենալը հերիք է»։ (Քազիմիրսքի)

175. *Քեզի խորհուրդ պիտի հարցնեն. ըսէ անոնց. Աստուած ձեզ կ'ուսուցանէ թէ ինչպէ՛ս պէտք է վարուիլ հեռաւոր ազգականներու հանդէպ. երբ մարդ մը մեռնի առանց զաւակ ձգելու, եւ եթէ քոյր մը ունի, քոյրը իր ժառանգութեան կէսը պիտի առնայ. եղբայրը պիտի ըլլայ քրոջ ժառանգորդը, երբ այս վերջինը զաւակ չի թողուր: Եթէ մեռնող մարդը երկու քոյրեր ունի ժառանգութեան երկու երրորդը պիտի բաժնեն. եթէ եղբայրներ և քոյրեր ունի, եղբայրները քոյրերուն կրկինը պիտի առնան. Աստուած այսպէս կը յայտնէ ձեզի իր օրէնքները յաւակօրէն, որպէս զի չը մոլորիք. իր պատուիրանը անսահման է:*

ՎԵՐՋ Դ. ԳԼՈՒԽԻ

ՍԵՂԱՆԸ [1]

Տրուած՝ Մէտիճէի մէջ. — 120 տուն

Ցանուն ողորմած եւ անչքնաչար Աստուծոյ.

1. Ո՛վ հաւատացեալներ, ձեր յանձնառութիւնները յարդեցէք. ձեր հօտերը կաղմող կենդանիներուն միսովը անանկեցէք [2] բայց մի՛ ուտէք այն կենդանիները, որոնք արգիլուած են (Քուրանի յետագայ տուներուն մէջ), մի՛ ուտէք նաեւ այն կենդանիները զորս իբր որս սպաննել արգիլուած է ձեզի երբ ուխտադնացութեան զգեստը կը կրէք վրանիդ. Ազատուած բոլոր հաճոյս հրամաններ կուտայ:

2. Ո՛վ հաւատացեալներ, Աստուծոյ նուիրուած վայրերը մի՛ արբաշպղծէք, ա՛չ ալ հարէմի (նուիրական) ամիսը. յարգեցէք մատաղցու կենդանիները և անոնց (վրայէն կախուած) զարդերը [3], յարգեցէ՛ք զանոնք, որ ուխտի կ'երթան և կը ջանան բաժին մը առնել Աստուծոյ առատաձեռնութիւնէն ու բարերարութիւնէն:

---

(1) Ա՛յս սիւրէին (Գլուխ) վերնագիրը ծագումէ առած է այն հրաշքէն զոր Յիսուս գործեց, առաքեալներուն խնդրանքով երկինքէն կերակուրներով լեցուն սեղան մը իջեցնելով. Ա՛յս Գլուխը կ'անուանուի նաեւ Ցանկացուածքի, բառ՝ որ առաջին տունին առաջին տողին վրայ կը գտնուի: (Ջալալէտտին)

(2) Ընտանական ցեղին կենդանիները, ուղտերը և ոչխարները:

(3) Մուհամմէտի օրով մէկքէ ուխտի տարուած մսեղիներու վզէն ծաղկեպսակները կը կախէին. այս սովորութիւնը ցարդ պահուած է և ի գործ կը դրուի մանաւորապար Թուրքիոյ Զայրամի առթիւ:

3. *Երբ ուխտագնացութիւնը վերջացնէք* (1), *կրնաք որսորդութեան սկսիլ. տաճարին մուտքը ձեզի դէմ փակողներուն համար մի՛ անուցանէք այնպիսի առելութիւն մը՝ որ ամբարիշտ արարքներու մէջ իյնաք, զիրար մղեցէք արդար և բարեպաշտական գործեր կատարելու. զգուշացէք ոճիրի մէջ իյնալէ. երկնչեցէք Տիրոջմէն (որովհետեւ) իր պատիժները ահաւոր են։*

4. *Ձեզի արգիլուած է ուտել մեռած կենդանիները, արիւն, խոզի միս, խեղդուած կենդանիները կամ արկածով ու եղջիւրի հարուածով սպաննուած կենդանիները, կամ անոնք որ գազանի մը որսը եղած են. տարբեր խնդիր է կթէ զանոնք մաքրագործէք արիւն առնելով։ Արգիլուած է նաեւ՝ կուռքերու սեղանին առջեւ զոհուած կենդանիները և բոլոր անոնք զորս սպաննած առեններիդ Աստուծոյ անունը չէք տար* (2)։ *Ձեզի արգիլուած է նաեւ առնել նեռներու միջոցաւ ձեր բաժինները* (3). *վա՛յ այն անհաւատներուն որոնք ձեր կրօնքը կը լքեն. ա՛նոնցմէ մի՛ վախնաք, այլ վախցէք ինձմէ։*

---

(1) «Երբ անասունը վիճակի մէջ մտնէք» այսինքն, երբ այլեւս չէք հագած իհրամը, այն ղեկտսր զոր կը հագնին Մէքքէ գացած առեններին։

(2) Արաբներէն որսի կենդանի մը սպաննած առեններին սովոր էին իրենց աստուածներուն անունը տալ. Մուհամմէտ կը հրամայէ այդպիսի պարագայի մէջ Աստուծոյ անունը միայն տալ «Պիսմիլլահ բանաձեւով»։

(3) «Ձանոնք ձեր մէջ մի՛ բաժնէք նեռներուն խորհուրդ հարցնելով, որովհետեւ այդ սովորութիւնը ամբարշտութիւն մըն է այսօր։» Կռապաշտ Արաբները սովորութիւն ունէին սպաննուած ուղտ մը իրենց մէջ բաժնել կենդանիին այս կամ այն մասը վիճակահանքով. այս վիճակը կը ձգուէր նեռներու միջոցաւ և որոնք, թուով եօթը՝ պահուած են Մէքքէի տաճարին մէջ։

5. Այսօր ձեր կրծնքին վրայ կնիք մը դրի. իմ ընորհներս լրացուցի. ինձի հաճոյ թուեցաւ Իսլամութիւնը տալ ձեզի. ան որ անօթութենէ մղուած և առանց չարիք գործելու նպատակ ունենալու ոանկակոխ ընէ մեր պատուիրանները (1) թողութիւն պիտի գանէ, որովհետև Աստուած ներողամիտ է:

6. Ինձի պիտի հարցնեն թէ ինչ բան թոյլատրուած է իրենց պատասխանել. բոլոր աղէկ բանները թոյլատրուած են: Որսի կենդանիներուն միսը զոր ցիցը կ'անցընէք Աստուծմէ ձեր ստացած ծանօթութեանց համաձայն, թոյլատրուած են ձեզ. կերէք գանոնք Աստուծոյ անունը յիշելով անոնց վրայ: Վախցէք Աստուծմէ, որովհետև անիկա իր վճիռներուն մէջ ճշդրիտ է:

7. Այսօր ձեր առջև բացուեցաւ բոլոր լաւ բաներուն աղբիւրը. Հրէաներուն մնունդը օրէնքով արգիլուած չէ ձեզի և ձեր մնունդն ալ անոնց թոյլատրուած է. դուք կրնաք կնութիան առնել հաւատացեալներուն և Հրէաներուն պարկեշտ աղջիկները, պայմանաւ որ անոնց դրամաժիքը տաք (2): Անոնց հետ ցոփութիամբ մի՛ ապրիք և գանոնք իբր հարճ մի՛ գործածէք: Ով որ իր հաւատքը ուրանայ, իր բարի գործերուն վարձքը պիտի կորսնցնէ և հանդերձեալ աշխարհի մէջ թշուառ պիտի ըլլայ:

8. Ո՛վ հաւատացեալներ, աղօթքի սկսիլէ առաջ լուացէ՛ք դէմքերնիդ և ձեռքերնիդ մինչև արմուկը. գլուխնիդ և ոտքերնիդ մինչև կրունկը սրբեցէք:

---

(1) Արգիլուած անուռդի մսեղէն:

(2) Մուհամմէտ այս կերպով կ'արտօնէ խառն ամուսնութիւնները ընդ մէջ Իսլամ այրերու և Քրիստոնեայ ու Հրեայ կիներու. միայն կռապաշտ կիներուն համար արգելք կը դնէ:

9. Ձեր կիներուն մերձենալէ վերջ մաքրուեցէ՛ք. երբ ճամբորդութեան մէջ էք կամ հիւանդ, ու ձեր բնակարան պէտքերը գոհացուցած էք և կամ հնոյ մը մերձեցած էք, դէմքերնիդ և ձեռքերնիդ նուրբ և մաքուր ասպազով չփեցէք ջուր չդպած պարագային: Առաւած չուզեր որ իր լուծը ծանր գտնէք, այլ կը փափաքի զձեզ մաքրագործել և իր չնորհները լման հասցնել որպ ս զի երախտապարտ ըլլաք իրեն:

10. Ցիշեցէ՛ք Տիրոջը բարիքները, պահեցէք այն դաշինքը զոր կնքեց ձեզի հետ երբ արտասանեցիք սա բառերը. մենք լսեցինք զքեզ և հնազանդեցանք: Երկնչեցէք Աստուծմէ (որովհետև) անիկա արտերու խորը կը չափէ:

11. Ո՛վ հաւատացեալներ, ճշմարիտ (և հաստատ) եղէք այն վկայութիւններուն մէջ որ պիտի տաք Աստուծոյ առջև. առելութիւնը թող զձեզ չմղէ բնաւ անարդար գործ մը ընելու. (արդարակորով եղէք). արդարութիւնը բարեպաշտութեան քոյրն է. երկնչեցէք Աստուծմէ որովհետև ան տեղեակ է ձեր գործերուն:

12. Աստուած իր գումը և չքեզ վարձատրութիւն մը խոստացած է անոնց, որոնք հաւատացեալ ըլլալու արժանիքին կը միացնեն բարեբարութիւնը:

13. Այն անհաւատները որոնք մեր կրօնքը սուտ կը համարեն, դժոխքին գոհերը պիտի ըլլան:

14. Ո՛վ հաւատացեալներ, միաբերնիդ բերէ՛ք Աստուծոյ բարիքները. այն ատեն երբ ձեր թշնամիները (1) կը մտածէին իրենց զէնքերը ձեզի դէմ դարձնել, Աստուած կանգուցաւ անոնց բազուկը. երկնչեցէ՛ք իրմէ. ճշմարիտ հաւատացեալները թող միայն իր վրայ հաւատք դնեն:

(1) «Քանի մը մարդիկ» (Քազիմիրսքի)

15. Աստուած ընդունեց Իսրայէլի զաւակներուն ախտը. անոնց տուաւ տանելիկը պետեր և բաւ. ձեզի հետ պիտի ըլլամ. եթէ (անթերի կերպով) կատարէք ձեր ազօթքը և ողորմութիւն տաք, իմ առաքեալներուս հաւատաք, եթէ անոնց օդնէք և ձեր հարստութիւնը գործածէք նուիրական կրօնքին պաշտպանութեանը համար, պիտի ներեմ ձեր մեղքերուն և զձեզ պիտի մացնեմ գեհենով ուղղուած պարտէզներուն մէջ: Ան որ այս ազդարարութիւնէն վերջ մերժէ հաւատալ, մոլորութեան ճամբէն պիտի ընթանայ:

16. (Բայց որովհետեւ) անոնք իրենց ախտը չի պահեցին, զանոնք անիծեցինք. անոնց սրտերը քարացուցինք: Նուիրական մատեաններուն խօսքերը կը խեղաթիւրեն և մէկ մասը կը ծածկեն: Դուն չպիտի դադրիս երեւան հանելէ անոնց խարդախութիւնը. գրեթէ ամենքն ալ յանցաւոր են այս յանցանքով, բայց գիա՛ իրենց վրայ և ներէ՛, որովհետեւ Աստուած կը սիրէ աղնուութեամբ վարուողները:

17. Մենք ընդունեցինք (նաեւ) Քրիստոնեաներուն դաշինքը, բայց ասոնք ալ մոռցուցին մեր պատուիրաններուն մէկ մասը (1): Մենք անոնց մէջ սերմանեցինք տեսլութիւն և անհամաձայնութիւն, որոնք պիտի տեւեն մինչեւ յարութեան օրը: Աստուած անոնց պիտի ցոյց տայ ըրածնին:

18. Ո՛վ դուք, որ Օրէնքի Գիրքը ընդունեցիք, մեր Մարգարէն ձեզի ցոյց տուաւ բազմաթիւ հաւատացեալներ

(1) Ամենէն ծանր դիտողութիւնը զոր Մուհամմէտ կ'ուղղէ Քրիստոնեաներուն, սա է թէ, անոնք Սուրբ Գրոց մէջէն զանազան մասեր փոխած են, որպէս զի կարենան ընդել Մուհամմէտի գալուստին վերաբերեալ ակնարկութիւնները:

զորս կը ծածկէիք և ուրիշ հատուածներու վրայէն ալ նե-
րողամտութեամբ անցաք։ Երկինքէն ձեր վրայ իջաւ լոյսը
Քուրանին հետ. Աստուած անով փրկութեան ճամբուն
մէջ պիտի առաջնորդէ զանոնք որ իր կամքին կը հպատա-
կին։ Աղջամուղջէն լոյսին մէջ պիտի հանէ զանոնք ու
շիտակ ճամբան պիտի առաջնորդէ։

19. Անոնք որ կ'ըսեն թէ Քրիստոս, Մարիամի որ-
դին, Աստուած է, անհաւատներ են։ Պատասխանէ ա-
նոնց. ո՞վ կրնայ կասեցնել բազուկը Ամենակարողին, եթէ
ան ուզէր բնաջինջ ընել Մարիամի որդի Յիսուսը, անոր
մայրը և աշխարհի բոլոր էակները։

20. Երկինքի, երկրի և միջնորտի անհունութեան
վեհապետը Աստուած է. անիկա ըստ կամս կ'ստեղծա-
գործէ ոչինչէն, որովհետև իր զօրութիւնը անսահման է։

21. Հրէաները և Քրիստոնեաները կ'ըսեն. մենք
Աստուծոյ սիրական զաւակներն ենք։ Պատասխանէ ա-
նոնց. ուրեմն ինչո՞ւ կը պատժէ զձեզ ձեր սխրներուն
համար. դուք միայն մէկ մասն էք այն մարդոց զոր
ստեղծեց. բոլ կամս կը ներէ անիկա կամ կը պատժէ.
իրեն կը պատկանին երկինք, երկիր և ինչ որ կայ անոնց
միջև. անիկա վախճանն է որուն պիտի յանգի ամէն բան։

22. Ո՛վ դուք, որ նուիրական մատեաններու ըն-
դունեցիք, մեր Մարգարէն պիտի բացատրէ թէ ինչո՞ւ
առաքեալները դադրեցան, որպէսզի այլևս չըսէք. երկին-
քէն (Աստուծոյ սպասուալիքներէն և խոստումներու աւետող)
առաքեալ չի գար այլևս մեզի։ Անտարակոյս ձեր մէջն է
այդ առաքեալը, այդ աւետողը. և Աստուած ամէն բանի
համար անսահման զօրութիւն ունի։

23. Երբ Մովսէս Իսրայէլացիներուն բսաւ՝ միտքեր-
նիդ բերէք այն բարիքները զորս Աստուծմէ ընդունեցիք,

անիկա ձեզի մարգարէներ դրկեց, թագաւորներ տուաւ և ուրիշ ոչ մէկ ազգի չը շնորհած բարիքները ձեզի չը-նորհեց,

24. Մոե՛ք (ո՛վ իմ ժողովուրդս) այն նաւիրական երկրին մէջ զոր Աստուած ձեզ սահմանած է, եւ մի՛ դառնաք, դուցէ կորսուհան մատնուիք,

25. Իսրայէլացիները պատասխանեցին. այս երկրին մէջ հակայ մարդիկ կը բնակին, մենք հոն չը պիտի մըտնենք այնքան ատեն որ անոնք դուրս չելլեն. եթէ ելլեն, մենք պիտի պրաւենք զայն։

26. Քաղաքին դրանը առջեւ ներկայացե՛ք, ըսին երկու մարդիկ, որոնք Տիրոջմէն կ'երկնչէին և անոր չը-նորհներովը նպաստաւորուած էին. Ներս մանե՛ք թէ չէ, յաղթութիւնը պիտի տանիք։ Եթէ հաւատացեալ էք, Աստուծոյ վրայ դրե՛ք ձեր վստահութիւնը։

27. Ո՛վ Մովսէս, ըսաւ ժողովուրդը, մենք քաղաքին դրանը առջեւ չպիտի ներկայանանք (1) այնքան ատեն որ հակառակները բնակին հոն. դուն գնա քու Աստուծոյդ հետ և (միասին) կռուեցէ՛ք։ Մենք հոս պիտի կենանք։

28. Տէ՛ր, ըսեց Մովսէս, ես եղբօրս հետ առանձին եմ (2). դատէ՛ զմեզ և այս անհնազանդ ժողովուրդը։

29. (Այն ատեն) Աստուած սա բառերը արտասանեց. քառասուն տարի այս երկրին մէջտեղը պտըտցուած պիտի մնայ իրենց. այնպարհի վրայ (3) պիտի թափառին. (իսկ

(1) « Քաղաքէն ներս չպիտի մտնենք » (Քազիմիրսքի)

(2) « ես միայն իմ անձիս և եղբօրս վրայ իշխանութիւն ունիմ » (Քազիմիրսքի)

(3) « Անապատին մէջ » (Քազիմիրսքի)

դո՛ւն) դադրէ՛ հոգ ընել այս ամբարիշտ ժողովուրդին համար։

30. Պատմէ՛ անոնց՝ կէտ առ կէտ, Ադամի որդւոց պատմութիւնը որոնք ընծայ մատուցին (1). մէկուն ընծան ընդունուեցաւ, իսկ միւսինը՝ մերժուեցաւ. մերժուողը բաւ իր եղբօրը. զքեզ սպանեմ պիտի իսկ անմեղը պատասխանեց. Աստուած երկիւղած մարդոց զոհը միայն կ՚ընդունի.

31. Եթէ դուն զիս սպաննելու համար ձեռք բարձրացնես, վրէժխնդիր պիտի չըլլամ, որովհետեւ կը վախնամ Աստուծմէ, տիեզերքի վեհապետէն։

32. (Ես կը նախընտրեմ որ) դուն առանձինն վերադառնաս իր քով, և քու մեղքերովդ բեռնաւորուած, և բնակիս գեհենին մէջ որ նենգամիտներուն յատկացուած է։

33. Հակառակ այս սպառնալիքներուն, արիւնի ծարաւը աւելի բարձր խօսեցաւ նախանձոտին սրտին մէջ. իր եղբայրը սպաննեց և աստուածամերժներուն կարգը դասուեցաւ։

34. Աստուած ապառաւ մը ղրկեց որ հողը փորելով կայէնին ցոյց տուաւ թէ ինչպէ՛ս պէտք է ծածկէ իր եղբօր դիակը. մարդասպանը գոչեց. ինչ ողորմելի մէկն եմ, չե՛մ կրնար սա ապառաւին պէս հողը փորել և եղբօրս դիակը ծածկել (2)։ Ու կայէն սկսաւ ղղլալ։

35. Ահա ասոր համար է որ Իսրայէլի զաւակներուն տալիք այս պատուէրը. ո՛վ որ մարդ մը սպաննէ, առանց որ սպանեալը բռնութիւն մը բանեցուցած ըլլայ (կամ՝ երկրին մէջ խռովութիւն յառաջ բերած) ամբողջ

---

(1) Կ՚ակնարկէ Կայէն և Աբէլի պատմութեան. (Քազիմիրսքի)

(2) Աբաբ մեկնիչները կ՚ըսեն թէ կայէնին երեւցող ապառաւը ուրիշ ապառաւ մը մեռցուցած ըլլալով զայն թաղելու վրայ էր։

մարդկային ազգին ապաննիչը պիտի նկատուի. իսկ ով որ մարդու մը կեանքը ազատէ, պիտի վարձատրուի այնպէս՝ ինչպէս եթէ ամբողջ մարդկային ազգին կեանքը ազատած ըլլար:

36. Մեր առաքեալները անոնց մէջ երեւային (ակնարկու նշանները) բայց հրաշքներ գործելնէն հեռն ալ, մարդոց մեծագոյն մասը ամբարշտութեան մէջ էնկաւ:

37. Աստուծոյ և իր Մարգարէին դէմ մարտնչողները և աշխարհի վրայ ապականութիւնը տարածողները մահուամբ պիտի պատժուին, կամ խաչին վրայ պիտի չարչարուին, անոնց ձեռքերը և ոտքերը փոխն ի փոխ կտրէք պիտի. իրենց տունէն աղէկ վանէք պիտի (1). ահա այս նախատինքներուն պիտի ենթարկուին այս աշխարհի մէջ, իսկ հանդերձեալին մէջ ալ չարչարանքը իրենց բաժին պիտի իյնայ:

38. Բայց անոնք՝ որ զղջում կը յայտնեն, զիրենք ձեր իշխանութեան տակ առնելնէդ առաջ, Աստուծոյ գութին և ներողամտութեան պիտի արժանանան:

39. Ո՛վ հաւատացեալներ, երկնչեցէք Աստուծմէ և չանացէք անոր քով հասնիլ. կրօնքի համար մաքառեցէք ու երջանիկ պիտի ըլլաք:

40. Եթէ նոյն իսկ անհաւատները աշխարհի կրկինն այն հարստութեան որ աշխարհ կը պարունակէ, ու զայն տային վերջին դատաստանի օրը չարչարանքէ ազատ մնա-

---

(1) Առենօք, 4 սակի գումար մը կամ աւելին գողցողին ձեռքը կը կտրէին. եթէ երկրորդ անգամ նոյն անձը գողութիւն մը ընէր, ձախ ոտքը կը կտրէին, յետոյ՝ աջ ձեռքը, վերջապէս՝ աջ ոտքը (ձէլալէտտինի) երբ մարդասպան մը թէ՛ գողութիւն ընէր և թէ՛ սճիր գործէր, խաչը կը հանէին. Այս օրէնքը գործադրութեան չեն դներ Թուրքերը՝ կըսէ Սաւարի.

լու համար, դարձեալ պիտի միաժուէին. իրենց սպասող չարչարանքները զարհուրելի են։

41. Ի գէր պիտի մաքառին բոցերէն դուրս ելլել, բայց հոն թաղուած պիտի մնան ու կրած չարչարանքներն յաւիտենապէս պիտի տեւէ։

42. Գողերուն ձեռքերը կարեցէք, այր ըլլան թէ կին, ի պատիժ (իրենց ձեռքով կատարած գործին.) այս պատիժը Աստուած սնօրինեց. անիկա հզօր է և իմաստուն։

43. Ով որ զղջայ (իր գործած անօրէնութիւններուն վրայ) և ինքզինք ուղղէ, Աստուծմէ թողութիւն պիտի առանայ. անյիշաչար է անիկա։

44. Չե՞ս գիտեր դուն թէ Աստուած երկինքի ու երկրի վրհապետն է, թէ բոլ կամս կրնայէ ու կը պատժէ, որովհետև իր զօրութիւնը անսահման է։

45. Ո՛վ Մարգարէ, մի՛ տրտմիր ի տես անոնց որոնք (իրարու նախանձելով) դէպ ի անհաւատութիւն կ'երթան, և (ոչ ալ ի տես անոնց որ) կ'ըսեն՝ կը հաւատանք. մինչդեռ, սիրտերնին կը հերքէ իրենց բերնէն ելածը. մի՛ տրտմիր նաև ի տես այն Հրէաներուն որոնք լայն կը բանան իրենց ականջները սուտին (և ուրիշներու խօսքին) առջև, ու մարդկային յարգանքի համար միայն կուգան լսել քեզ (1)։ Անոնք՝ որ դեռ բնաւ չեն լսած զքեզ, Հնգամատեանին բնագիրը կը խեղաթիւրեն և կ'ըսեն. եթէ Դիրքը այս ձեւով կարդան ձեզի՝ ընդունեցէք, եթէ ոչ՝ զգոյշ կեցէք։ Աստուծոյ մոլորեցնել ուզածը ո՞վ կրնայ պահել չիտակ ճամբան մէջ։ Անոնք՝ որոնց սիրտը չի մաքրագործեր Աստուած, այս աշխարհի մէջ

(1) « Ու երբէք չեն գար քու խօսքերդ լսելու։ »

նախատինքներով պիտի բնաւաւորուին և հանդերձեալին մէջ ալ պարտուելի պատիժներու պիտի ենթարկուին։

46. Շատ կը սիրեն սուտ խօսիլ. արդիւնած կերակուրներով կը մնանին։ Եթէ գլեզ իրաւարար կարգին, անոնց մէջ վճիռ մը սուր կամ փախիր անոնցմէ. երբոր հետու ըլլաս, չարութիւնին չպիտի կրնայ վնասել գլեզի. բայց եթէ առանձնես ձեռքդ առնել կրնոջ, արդարութեամբ դատէ զանոնք. Աստուած կը սիրէ արդարադատները։

47. (Բայց) ինչպէ՞ս պիտի ընդունին գլեզ իրր իրաւարար. իրենց ձեռքին մէջ ունին Հնգամատեանը որ կը պարունակէ Աստուծոյ պատուիրանները, բայց դարձեալ կասկածի մէջ կը վարանին և չեն հաւատար։

48. Մենք Հնգամատեանը ղրկեցինք, որպէսզի մարդիկ անով լուսաւորուին և չիտակ ճամբէն ընթանան։ Իսլամութիւնն ընդունած (1) մարգարէները գործածեցին զայն Հրէաները դատելու (2). օրէնադիրները և քահանայապետները առաջնորդուեցան անոր օրէնքներով. ժողովուրդը իրենց պաշտպանութեան յանձնուեցաւ (3) անոնք իր վկաներն էին (օրէնքին վկաները՝ հանդէպ Հրէից.) ո՛վ Հրէաներ, մի՛ վախնաք բնաւ մարդոցմէ. երկնչեցէք ինձմէ, և իմ հաւատքս մի՛ ծախէք գէշ չահու մը փոխարէն. ով որ իր վճիռներուն մէջ չհետեւի այն ճշմարտութեան զոր Աստուած երկինքէն իջեցուց, անհաւատ պիտի ըլլայ։

---

(1) «Ինքզինքին Աստուծոյ կամքին յանձնած»

(2) «Պարտաւոր էին դատել Հրէաները այս գիրքին համաձայն»

(3) «Օրէնադիրները և քահանայապետները պարտաւոր էին դատաստան տեսնել համաձայն Աստուծոյ գիրքին այն մասերուն, որոնց պահպանումը իրենց տրուած էր։» (Ջալիմիրսքի)

49. *Մենք Հրէաներուն պատուիրեցինք ի գործ դրնել ակն ընդ ական օրէնքը. կեանքին տեղ կեանք, աչքին տեղ աչք, (քիթին տեղ քիթ, ականջին տեղ ականջ) ակռային տեղ ակռայ, վէրքին տեղ վէրք պիտի պահանջէք. ավ որ կրած նեղութեան վարձքը աստնալով ողորմութեան կը յատկացնէ, Աստուծոյ առջև արժանիք չհասած կ'ըլլայ* (1)։ *Վճիռ մը արձակած միջոցին, ավ որ երկինքէն ըրկած մեր պատուէրները չի պահէ, յանցաւոր պիտի ըլլայ։*

50. *Միւս մարգարէներուն ևս կ'ըրկեցինք Յիսուսը, Մարիամի որդին, Հնգամատեանը հաստատելու համար. անոր տուինք Աւետարանը, որ հաւատքին ջահն է և անկէ առջի նուիրական մատեաններուն վաւերական նութիւն կուտայ. Աւետարանը կը լուսաւորէ և կ'ուսուցանէ զանոնք՝ որ կ'երկնչին Աստուծմէ։*

51. *Քրիստոնեաները պիտի դատին Աւետարանին համաձայն. անոնք՝ որ այլապէս դատեն զանոնք, ամբարիշտներ են* (2)։

52. *Մենք քեզի ըրկեցինք ճշմարտութիւնը պարունակող Գիրքը, որ կը հաստատէ անկէ առաջ եկած նուիրական մատեանները և անոնց մասին վկայութիւն կուտայ* (3). *Հրէաներն և Քրիստոնեաները դատէ՛ Աստուծոյ պատուիրաններուն համաձայն անոնց բաղձանքներուն մի անսար, զուցէ հեռանաս այն վարդապետութենէն որ տուինք (մանուածրաբար) քեզի. ձեզմէ իւրաքանչիւ-*

---

(1) «Իր մեղքերը քաւած կ'ըլլայ։»

(2) «Անոնք՝ որ Աստուծոյ մէկ Գիրքին համաձայն չեն դատեր, անհաւատ են։»

(3) «Եւ զանոնք ամէն այլափոխութենէ վերծ կը կացուցանէ։»

բին աւելնաք օրէնքներ, անոնց ճամբէն ընթանալու համար։

53. Աստուած կրնար (եթէ ուզէր) զձեզ ամենքդ միացնել նոյն կրօնքին տակ (1) բայց անիկա ուզեց փորձել թէ դուք կը պահէ՞ք իր պատուիրանները. ջանացէք (իրարու հետ մրցելով) բարիք գործել. ամենքդ ալ Աստուծոյ պիտի վերադառնաք, ու անիկա ցոյց պիտի տայ թէ ինչ բանի մէջ մոլորեցաք (2)։

54. (Երկինքէն ստացուած) պատուիրանները ուրիշ համաձայն վճիռներ արձակէ. անոնց բաղձանքներուն ականջ մի՛ կախեր. զգոյշ կեցիր որ զքեզ չի հրապուրեն և չի հեռացնեն այն որոշ պատուիրաններէն որոնք վերէն սորուեցան քեզի։ եթէ իրենք հեռանան ճշմարիտ ճամբայէն, գիտցիր որ Աստուած իրենց գործած մեղք ոճիրին համար պիրկնաք կը պատժէ. (անաստարակոյս) ամբարիշտներուն թիւը չատ մեծ է։

55. Արդեօք ոտիտուֆեան հաւաձայն վճի՞ռ տալ կը փափաքին (3). և սակայն հաւատացեալները Աստուծմէ աւելի ինչ արդար դատաւոր կրնան ունենալ։

56. Ո՛վ հաւատացեալներ, Հրէաներուն և Քրիստոնեաներուն հետ բարեկամական կապ մի՛ հաստատէք բնաւ. թողէք զանոնք որ իրարու բարեկամ մնան. ով որ անոնց բարեկամանայ, (վերջ ի վերջոյ) անոնց պիտի նըմանի, և Աստուած բնաւ չպիտի առաջնորդէ հեթանոսները։

---

(1) «Աստուած կրնար միակ ժողովուրդի մը վերածել զձեզ։»

(2) «Անիկա անձամբ պիտի լուսաբանէ ձեր վիճաբանութեանց նիւթը։»

(3) Այսինքն, կաթոլիկներուն վայրենաբարոյ օրէնքներո՞վը կ՚ուզեն դատիլ։

57. *Անոնք՝ որոնց սիրտը ապականած է, իրարու քով պիտի գան* (1) *և պիտի ըսեն թէ բաղդին հարուածները վանել կ'ուզեն. (բայց իրենք ինչ պիտեն) Աստուծոյ համար դիւրին է յաղթութիւն պարգևել Մարգարէին* (2) *և տալ հրամաններ որոնք պիտի հրաժարեցնեն զիրենք գաղտնի մտադրութիւններէն։*

58. (*Այնատեն*) *հաւատացեալները պիտի ըսեն. ասոնք այն մարդիկն են որ Աստուծոյ անունով (հանդիսաւոր) երդում կ'ընէին թէ մեր խումբին կը պատկանին. իրենց ջանքերը բանի մը չեն յանգած, և անոնք պիտի կորսուին։*

59. *Ո՛վ միւսիւլմաններ, եթէ դուք ձեր հաւատքը ուրանաք, Աստուած պիտի յարուցանէ ուրիշ մարդիկ, զորս ինք պիտի սիրէ, ու անոնք ալ զինքը պիտի սիրեն։ Հաւատացեալներուն հանդէպ եթէ տորրատաս են* (3) *անհաւատներուն հանդէպ զեբրատաս* (4) *պիտի ըլլան, հաւատքի համար պիտի մարտնչին, և զիրենք պարսաւողին պարսաւանքէն չպիտի վախնան. Աստուած իր ընտրեալին կ'ընէ այս չորրը. իմաստուն և անսահման է ան։*

60. *Դուք ձեզի իբր պաշտպան ունիք Բարձրեալին բազուկը (և իր Մարգարէն,) հաւատացեալները, աղօթք ընողները, ողորմութիւն տուողները և Աստուած պաշտողները։*

61. *Անոնք՝ որ կ'ընթանան երկինքի և Մարգարէին և հաւատացեալներուն պաշտպանութեան տակ, Աստուծոյ զինուորներն են. անոնք են որ յաղթանակը պիտի տանին։*

---

(1) « Անհաւատներուն քով պիտի վազեն »

(2) « Թերեւս Աստուած պիտի դայ յաղթութեան հետ կամ երեսյթ մը պիտի յայտնէ »

(3) « Խռնարհ պիտի ըլլան » (4) « Հպարտ »

62. *Ո՛վ հաւատացեալներ, բարեկամութիւն մի՛ հաստատէք ընաւ Քրիստոնեաներուն և Հրէաներուն հետ, ոչ ալ այն ամբարիշտներուն՝ որոնք ձեր հաւատքը ծաղրի առարկայ կը դարձնեն. եթէ հաւատացեալ էք, երկնչեցէք Աստուծմէ:*

63. *Բարեկամական կապ մի՛ հաստատէք նաև ա-նոնց հետ որոնք կը ծաղրեն ազօթքը, որուն կը հրաւիրուին* (1). *անոնք ապէտներ են:*

64. *Հարցուր Հրէաներուն* (2). *ինչո՞ւ հաւատացեալնե-րէն կը սոսկաք. անո՞ր համար է արդեօք որ անոնք կը հաւատան Աստուծոյ և երկինքէն ղրկուած մատեաննե-րուն, թէ չէ՝ անոր համար որ ձեր մէջէն չատերը ամբա-րիշտ են:*

65. (*Ըսէ՛ անոնց զարձեալ*) *կ'ուզէ՞ք որ ձեզ աւե-տեմ բան մը աւելի սոսկալի քան Աստուծոյ վրէժխընդ-րութիւնը որ ի գործ դրուեցաւ ձեր վրայ* (3). *անիկա զձեզ անիծեց իր գայրոյթին մէջ, զձեզ այլակերպեց կա-պիկներու և խոզերու, որովհետև դուք խունկ ծխեցիք կուռքերուն առջև և ամենախոտ ապշամոլութեան մէջ մը-խրճուեցաք:*

66. *Երբոր* (*ձեր առջև*) *գան, ըսեն. մենք կը հա-ւատանք: Անոնք մտան անհաւատութեան հետ ու դուրս պիտի ելլեն անհաւատութեամբ, բայց Աստուած գիտէ անոնց ծածկածը:*

67. *Անոնց մէջէն չատերը* (*փութկոտութեամբ*) *դէպ ի անարդարութիւն կ'ընթանան. քանինե՜րը անոնց մէջէն*

(1) « *Որոնք երբ կը լսեն թէ ազօթքի կը հրաւիրուիք՝ կը ծաղրեն.* »

(2) « *Նուիրական մատեաններըը ընդունողներուն* »

(3) « *Զոր Աստուած կը վերապահէ ձեզի.* » (*Բազմիրգքի*)

կը մնային արդիւնած կերակուրներով իրենց արտօրքները որքա՞ն զզուելի են։

68. Եթէ իրենց օրէնսդիրները և քահանայապետները սանձ մը չի դնէին իրենց ամբարիշտ խօսքերուն, եթէ դիրենք չարդիլէին ոտնակոխ ընելէ կերակուրներու մասին տրուած պատուիրանը, արդեօք ինչ չարիքներ պիտի գործէին։

69. Հրէաները կ'ըսեն. Աստուծոյ ձեռքերը չղթայուած են (1). Թո՛ղ իրենց ձեռքերը չղթաներով ծանրաբեռնուին, իրենց գործած ոճիրներուն համար անիծեալ թո՛ղ ըլլան։ Ընդհակառակը, Աստուծոյ երկու ձեռքերն ալ ազատ են ու պատրաստ բաշխելու չնորհներ ոբոնց որ ուզէ. քու վրադ թափած չնորհները պիտի ածեցընեն անոնց յանցանքները եւ անհատաներմութիւնը։ Բայց մենք անոնց մէջ սերմանեցինք աստելութիւն եւ թշնամութիւն, որոնք պիտի տեւեն մինչեւ յարութեան օրը. ամէն անգամ որ քեզի դէմ կռիւ կրակը վառեն, Ամենակարողը պիտի մարէ զայն, անոնք թափառական պիտի ըլլան աշխարհի վրայ եւ իրենց հետ պիտի տանին ապականութիւնը (2). բայց Աստուած կ'ատէ ապականիչները։

70. Ո՛հ, եթէ Տիրոջը երկիւղը եւ հաւատքը ունենային, իրենց մեղքերը պիտի մաքրէինք ու դիրենք պիտի մոցնէինք երանութեան պարտէզներուն մէջ։

---

(1) «Թո՛ղ իրենց ձեռքերը չղթայուին իրենց վրին.» Իսլամները կը հաւատան որ վերջին դատաստանին օրը Հրէաները պիտի նեբկայանան ձեռքերնին վզերնուն կախած։

(2) «Անոնք երկրի վրայ կը չորչին զայն աւերելու համար և անկարգութիւններ գործելու։» (Քազիմիրսքի)

եթէ անոնք պահէին Հոգեամատեանին և Աւետարանին պատուէրները և Աստուծոյ ըրկած հրամանները, պիտի վայելէին ամէն բան (իրենց պուխին վրայ եւ ոտքին տակ գտնուող:) Անոնց մէջ կան մարդիկ որոնք չիտակ ճամբէն կ՚ընթանան. բայց մեծամամնութեան գործած սարքերը ամբարիշտ են:

71. Ո՛վ Մարգարէ, յայտնէ այն օրէնքները զոր Աստուած իջեցուց վրադ, որպէսզի առաքելութիւնդ ի պուխ հանած ըլլաս. Աստուծոյ բազուկը պիտի պահպանէ զքեզ մարդոց բռնութիւններուն դէմ, որովհետեւ անիկա բնաւ չառաջնորդեր անհաւատները:

72. Ըսէ՛ Հրէաներուն եւ Քրիստոնեաներուն. դուք հաստատուն հիման մը վրայ կոթնած չէք ըլլար, մինչեւ որ չպահէք Հոգեամատեանին, Աւետարանին և Աստուծոյ ղրկած պատուիրանները: (Ո՛վ Մուհամմէտ) այն Գիրքը զոր երկինքէն ատացար, անոնց մէջէն չատերուն կուրութիւնը (և անհնազանդութիւնը) պիտի աւելցնէ, բայց անհաւատներուն ճակատագրովը մի՛ մտահոգուիր դուն:

73. Հաւատացեալները, Հրէաները, Քրիստոնեաները և Սաբէականները, (մէկ բառով) անոնք՝ որ կը հաւատան վերջին դատաստանին և բարի գործեր կը կատարեն, ամէն երկիւղ և չարչարանք վերթ պիտի ըլլան (1):

74. Մենք ընդունեցինք Հրէաներուն ուխտը և մարգարէներ ղրկեցինք անոնց. ամէն անգամ որ անոնց ճըշ-

(1) Բազիմիրսքի կ՚ըսէ թէ այս տունին մէջ յիշատակուած Սաբէականները քրիստոնէական աղանդի մը կը պատկանէին և ո՛ւ և է կապ չունին ասոդերը պաշտող կռապաշտ Սաբէականներուն հետ, որոնց հանդէպ Մուհամմէտ շատ խիստ եղած է, մինչդեռ այս տունին մէջ յիշատակուածները՝ ըստ Ռուբանի, կրնան փրկուիլ, կը բաւէ որ հաւատան երեք բանի — միակ Աստուծոյ, հանդերձեալ կեանքին և բարիք գործելուն:

մարտուիճները կը յայտնէինք, (Իսրայէլի զաւակները) իրենց ապականած սրտով կը մերժէին հաւատալ և մարգարէները իրր ստախօս կը դրպարտէին կամ անօրէնութեամբ կը սպանանէին։

75. Անոնք կարծեցին թէ իրենց ոճիրները անպատիժ պիտի մնան, որով կայր և խուլ մնացին. Աստուած նեղեց իրենց, բայց մեծագոյն մասը կրկին ի կուռ կուռքեան մէջ. Յաւիտենականը կը տեսնէ անոնց արարքները։

76. Անոնք՝ որ կըսեն թէ Մարիամի որդի Յիսուս Աստուած է, սրբապղծութիւն մը կը գործեն. Յիսուս ինքն իսկ չըսա՛ւ միթէ. «Ով Իսրայէլի զաւակներ, պաշտեցէք զԱստուած որ թէ՛ իմ և թէ՛ ձեր Տէրն է։ Ով որ ուրիշ չաստուածներ Աստուծոյ հաւասար կը նկատէ, երբէք չպիտի մտնէ երանութեան պարտէզներուն մէջ. կրակը պիտի ըլլայ իր բնակավայրը. նեղգամիտները ոևէ օգնութիւն չպիտի կրնան ակնկալել։

77. Անոնք որ կը պնդեն թէ Աստուած երրորդութեան մէկ մասը կը կազմէ, անհաւատներ են. միակ է Աստուած. եթէ չվախնան իրենց կարծիքը, զարհուրելի չարչարանք մը վարձքը պիտի ըլլայ իրենց ամբարշտութեան։

78. Մի՛թէ անոնք չպիտի՞ վերադառնան երբէք Աստուծոյ. մի՛թէ իր գութը չպիտի՞ հայցեն. պիտի և անչէջաւար է Աստուած։

79. Մեսիան, Մարիամի որդին, Բարձրեալին մէկ առաքեալն է միայն. իրմէ առաջ ուրիշ մարգարէներ ալ եկած են. իր մայրը արդար էր. անոնք միասին կ՛ապրէին և (կերակուր) կ՛ուտէին (1). տե՛ս թէ ինչպէս ա-

(1) Ա յ ր ն ք ն, հասարակ մահկանացուներու նման չէին կրնար առանց անուղի մնալ։

նոյց կուսանաք ապացոյցներ Աստուծոյ միութեան մասին, և յետոյ տե՛ս թէ ինչպէ՛ս անոնք մոլորութեան մէջ կ՛իյնան։

80. Ըսէ՛ անոնց. պիտի պաշտէ՞ք (Աստուծոյ քովը դնելով) անկարող կուռք մը, որ ո՛չ կրնայ պաշտպանել զձեզ, ոչ ալ վնասել, մինչդեռ Աստուած ամէն բան գիտէ և կ՛իմանայ։

81. Ըսէ՛ Հրէաներուն և Քրիստոնեաներուն. ձեր հաւատքին սահմանները մի՛ անցնիք կեղծիքին հետևելու համար, և մի՛ որդեգրէք կարծիքն այն մարդոց, որոնք ձեզմէ առաջ մոլորութեան մէջ էին, և իրենց հետ քչած տարած են մարդոց մեծագոյն մասը։

82. Հրէաներուն մէջ անհաւատ եղողները անիծուեցան Դաւիթի և Մարիամի որդի Յիսուսի բերնով (որովհետև) անհնազանդ և ամբարիշտ ըլլալնուն համար ինչ ջանք չըրին ձեռք քաշելու իրենց գործած ոճիրներէն. վա՛յ անոնց գործերուն։

83. Անոնց մէջէն չատեր պիտի տեսնես որ անհաւատներուն քով կը վազեն. իրենց (կիրքերուն թելադրած) արարքները որքա՜ն զզուելի են. Աստուած իր զայրոյթին մէջ զանոնք յաւիտենապէս պիտի գահավիժէ չարչարանքներու սոսկումին մէջ։

84. Եթէ հաւատացած ըլլային Աստուծոյ, Մարգարէին և Քուրանին, անհաւատներուն բարեկամութիւնը չպիտի փնտռէին բնաւ, բայց անոնց մեծագոյն մասը ոչնգամիտներէ կը բաղկանայ։

85. Դուք փորձով պիտի տեսնէք թէ հաւատացեալներուն ամէնէն կատաղի թշնամիները Հրէաները և կռապաշտներն են, իսկ ինքզինքին քրիստոնեայ կոչողներուն մէջ պիտի գտնէք մարդասէր մարդիկ, որոնք հա-

աստուածները կը սիրեն, որովհետև քահանաներ և արհեստներ ունին խոնարհութեան նուիրուած (1)։

86. Երբ անունք լսեն Քուրանի ընթերցումը, ուրախութենէ կուլան, որովհետև ճշմարտութիւնը ճանչցան(2). անունք գոչեցին, Տէր, կը հաւատանք. գրէ՛ զմեզ ալ արձանագրէ անունց դասին որ մէջ կը հաւատան (Քուրանին ճշմարտութեան։)

87. Ինչո՛ւ չպիտի հաւատայինք Աստուծոյ և իր յայտնած ճշմարտութիւններուն, ինչո՛ւ չպիտի բաղձայինք որ անիկա մեզի տեղ մը ասր արդարներուն մէջ։

88. Աստուած լսեց անունց ձայնը և (իրր վարձատրութիւն) անունց պիտի տայ դեսերով ոռոգուած երանութեան պարտէզներ, ուր պիտի բնակին յաւիտենապէս. բարիք գործողներուն վարձատրութիւնն այս է. իսկ անհաւատները, և անունք՝ որ մեր կրօնքը սուտ պիտի հրաչակեն, դժոխքին մէջ պիտի գահավիժին։

89. Ո՛վ հաւատացեալներ, բնաւ մի՛ արգիլէք այն լաւ բաները որունց գործածութիւնը թոյլատրած է ձեզ Աստուած. իր պատուէրները ոտնակոխ մի՛ ընէք, որովհետև ամբարիշտները կ'սատէ։

90. Մնանեցէք այն թոյլատրուած (և ազէկ) սնունդներով զոր Աստուած կը չնորհէ ձեզ իր առատաձեռնութեամբ. երկնչեցէք Աստուծմէ, եթէ կը հաւատաք իրեն։

91. Անիկա զձեզ չպիտի պատժէ եթէ ձեր խոստումնեներէն մին աննկատ թողուք, բայց պիտի պատժէ

---

(1) «Որովհետեւ քահանաներ և արհեստներ ունին և գոռոզ չեն։» (Ջազիմիրեցի)

(2) Ահա տունը յայտնուեցաւ այն ժամանակ երբ Հապէշստանի թագաւորին քրիստոնեայ պատգամաւորները եկան Մուհամմէտին, որ երբ անոնց կարդաց Քուրանէն գլուխ մը, ուրախութենէ լացին և խլամ եղան։ (Ձէլալէտտին)

զձեզ եթէ ձեր լուծը երգուիներէն մին դժէք։ (Այս տեսակ դժուարի մը քաւութիւնը համար) տատն աղքատներու կերակուր պիտի տաք (միջին տեսակէ մնունդ և այնպէս՝ ինչպէս կուտաք ձեր ընտանիքին։) կամ թէ պիտի տաք անոնց զգեստը և կամ գերի մը պիտի ազատէք։ Ով որ այս պատիժները կրելու վիճակի մէջ չէ, երեք օր ծոմ պիտի պահէ. այս է օրէնքը ընդդէմ անոնց(1) որ կը դժնին իրենց երդումները։ Արդ, պահեցէք ձեր ուխտերը, Աստուած այս կերպով է որ կը յայտնէ իր պատուիրանները, որպէս զի չնորհապարտ ըլլաք իրեն։

92. Ո՛վ հաւատացեալներ, գինին(2), բաղդախաղերը արձաններուն և նետերով վիճակ քաշելը սատանային հնարած սրբապղծութիւններն են։ Զգուշացէ՛ք անոնցմէ, այլապէս թշուառ կ՚ըլլաք։

93. Սատանան կը ջանայ գինիին և բաղդախաղին միջոցաւ ձեր մէջ վառել թշնամութեան հուրը, և զձեզ հեռացնել Աստուծոյ յիշատակէն և աղօթքէն։ Պիտի ուզէ՞ք ամբարիշտներ ըլլալ. հնազանդեցէք Աստուծոյ և իր Մարգարէին, և զգոյշ եղէք. եթէ անհնազանդ ըլլաք գիտցէք որ Մարգարէն պաշտօն ունի ճշմարտութիւնը յայտնելու ձեզի։

---

(1) «Այս է քաւութիւնը անոնց» (Քազիմիրպէք)

(2) Ձէլալէտտին կը կարծէ թէ՝ Մուհամմէտ կ՚արգիլէ գինիին չափազանց գործածութիւնը միայն, իսկ Եահեա և Ռուբանի ուրիշ մեկնիչներ կը կարծեն թէ՝ արգելքը բացարձակ է։ Աստուած 40 օր երես պիտի դարձնէ այն Մահմետականին որ գինի խմած է. իսկ եթէ այնքան շատ խմած է որ գինովցած է, Աստուած 40 օր վերջ միայն պիտի ընդունի անոր ղղումը։ Եթէ այս ժամանակամիջոցին մեռնի, կատապշտութեան պէս պիտի պատժուի. Սակայն կ՚ըսէ թէ՝ այս պատուէրը տեղի լաւ կը պահուի Եդիպտոսի մէջ քան այլուր։

94. Այն հաւատացեալները որոնք բարիք գործած լ-
ալու արժանիքն ալ ունին, յանցաւոր չափի նկատումն
բնաւ եղէ ուսանի արգիլուած ուսմունքներ, բաւական է
որ անխախտ կերպով հաւատքնուն վրայ մնան, Տիրոջը
երկիւղը ունենան, բարիք գործեն, որովհետեւ Աստուած
կը սիրէ զանոնք որոնք բարիք կը գործեն:

95. Ո՛վ հաւատացեալներ, ձեզի համար փորձու-
թիւն մը պիտի ըլլայ այն որսի միսը զոր (Մէքքէ ուխտի
գացած մէջոցիով) ձեր նիզակները պիտի հայթայթեն
ձեզի: Աստուած այս կերպով պիտի հանկնայ թէ՝ ո՛վ է
այն որ ի խորոց սրտի կը վախնայ իրմէ: (Այսուհետեւ)
այն որ ոտնակոխ ընէ իր օրէնքները, ապրատիւլի պա-
տիժի մը պիտի ենթարկուի:

96. Ո՛վ հաւատացեալներ, որսորդութիւն մի՛ ընէք
Մէքքէ ուխտագնացութեան միջոցին. ով որ ոտնակոխ
ընէ այս պատուէրը (կանխամտածութեամբ,) պիտի պատ-
ժուի այնպէս՝ ինչպէս եթէ ընտանի կենդանի մը սպան-
նած ըլլար (1): Ձեր մէջէն երկու արդարադատ մարդիկ
այս մասին վճիռ պիտի արձակեն, և զոհատարտեալը
(ընտանի կենդանին) ընծայ պիտի ղրկէ Նուխրական տա-
ճարին, կամ ապաքանելուն կերակուր պիտի տայ (իբր
քաւութիւն), և կամ ծոմապահութեան պիտի ենթարկուի
որպէս զի զգայ իր յանցանքին ծանրութիւնը: Աստուած
կը նեղէ անցեալը, բայց ով որ կրկին անգամ իյնայ մեղ-
քի մէջ, երկնային վրէժխնդրութեան պիտի ենթարկուի:
Աստուած անարկու է իր պատուհասներուն մէջ:

97. Ձեզի թոյլատրուած է ձուկ որսալ ձեր անձնա-
կան պէտքերուն (և ճամբորդներուն) համար, մինչ նուի-

(1) «Անոր փոխարէն համարժէք ընտանի կենդանի մը պիտի տայ.» (Բագիմիրքի)

բական ճամբորդութիւնը ընելու վրայ էք. բայց ուխտագնացութեան ամբողջ առաջնութիւնը՝ որսորդութիւնը արգիլուած է: Երկինչեցէ՛ք Տէրոջմէն. օր մը իր առջեւ պիտի ելլէք:

98. Աստուած Քաապան (իբր նուիրական տուն) հաստատեց, որպէս զի մարդոց կայան մը ըլլայ. անկէ հաստատեց նուիրական ամիսները (1), (մաքի) ընծայ տալը, անոր զարդերը, որպէս զի հասկնաք թէ Աստուած ծանօթ է երկինքի մէջ և երկրի վրայ եղածներուն, և իր գիտութիւնը անսահման է: Յիշեցէք որ իր ձեռքին մէջ ունի վրէժը, բայց (նոյն տուն) գթած և ներողամիտ է:

99. Մարգարէին պաշտօնն է միայն քարոզչութիւն: Աստուած գիտէ թէ ինչ բան կը ծածկէք ձեր սրտին մէջ և ի՛նչ բան կը յայտնէք:

100. Զարիքը ի՛նչ հրապոյր որ ալ ունենայ ձեզի համար, պէտք չէ որ զայն բարիքին հաւասար դնէք (2). ո՛վ դուք որ իմաստուն էք, երկինչեցէք Աստուծմէ և կրնաք պիտի ըլլաք:

101. Ո՛վ հաւատացեալներ, ձեր հետաքրքրութեան չափ մը դրէք, եթէ տեղեկանալ այն բաներուն զոր պիտի կ'ուզէք, թերևս վշտանաք. ապահեցէք որ Քուրանը ամբողջութեամբ յայտնուի, այն ատեն ամէն բան

---

(1) «Նուիրական ամիսը» որ ըսա Քազիմիրսքիի Չիլիէճճէ ամիսն է. մինչ Սաֆաբի կը թարգմանէ «նուիրական ամիսները» և ասոնք են, կ'ըսէ, Մուհարրէմ, Րէճէպ, Չիլգաէ և Չիլհէճճէ ամիսները, որոնց միջոցին որսորդութիւն և պատերազմ բնաւ արգիլուած է:

(2) «Ազէկ և գեշ բան մը չեն կրնար ունենալ միեւնոյն արժէքը, որքան ալ գեշ բանին առատութիւնը հաճելի ըլլայ ձեզի.» (Քազիմիրսքի)

պիտի պարզուի։ Աստուած կը նեղէ ձեր հետաքրքրութիւնը, որովհետեւ գիծած և անյիշաչար է։ Ջեզմէ առաջ եղան մարդիկ որոնք (բացարձակապէս) գիտնալ ուզեցին ամէն բան, և ասոր համար անհատնում եղան։

102. Աստուած ոչ մէկ պատուէր տուած է Պահիրայի, Սայիպայի, Վասիլայի և ո՛չ ալ Հասիի մասին(1). դատողութենէ զուրկ անհատներն են որ այս տուտերը կը վերագրեն Աստուծոյ։

103. Երբ անոնց բսուեցաւ՝ ընդդիմացէք այն կրօնքը զոր Աստուած յայտնեց իր Մարգարէին, անոնք պատասխանեցին. մեր հայրերուն խոտած հաւատքը բաւական է մեզի։ Անոնց հոգը չէ թէ հայրերնին ո՛չ գիտութիւն, ոչ լոյս ստացած էին իրր առաջնորդ։

104. Ո՛վ հաւատացեալներ, ձեր հոգիին խնամքը ձեզի կը վերաբերի. ուրիշներուն մոլորութիւնը ձեզի չը պիտի վնասէ բնաւ, եթէ լուսաւորուած էք (նուիրական մատեանով.) գուք ամէնքդ ալ Աստուծոյ առեանին առջև պիտի երթէք. և անիկա ցոյց պիտի տայ ձեր ապրելքները։

105. Ո՛վ հաւատացեալներ, երբ մահուան անկողինին վրայ ձեր կտակը կը պատրաստէք, իրր վկայ կանչեցէք ձեր մէջէն երկու արդարատատ մարդիկ. եթէ մահուան ազէտը պատահած է այն միջոցին որ ձեր

---

(1) Պահիրա, Սայիպա և Վասիլա անուններն են չաստուածներուն նուիրուած երեք էգ ուղտերու։ Առաջինին կաթին սերը չաստուածներուն կը նուիրէին, իսկ Սայիպա և Վասիլա ազատ ձգուած էին, ոեւէ բեռ չէին կրեր և չէին ղեգաւորուեր. իսկ Համի անունն էր այն ուղտին որ էգ ուղտի մը վրայ պատկելէ ետք տասն մը ազատ կը մնար։ Մուհամմէտ կը դատապարտէ բոլոր այս սովորութիւնները։

երկրէն հեռու կը գտնուիք, օտարներէն (1) կանչեցէք ձեր վկաները. ազօթքը ընելէ վերջ գանգ պիտի փակէք և եթէ անոնց հաւատքին մասին կասկածիք, սա երդումը ընել պիտի տաք Աստուծոյ առջեւ.— Մեր վկայութեան փոխարէն դրամ չպիտի առնանք բնաւ, (ինչ պէս որ ալ ընծայուի) նոյն իսկ մեր ազգականներէն. մենք մեր վկայութիւնը չպիտի ծածկենք, որովհետեւ ոճրապարտներ պիտի ըլլայինք:

106. Եթէ յայտնուէր որ այս վկաները կեղծարարութիւն մը գործած են, պիտի ընարէք ուրիշ երկու վկաներ, կառկարարին ազգականներուն մէջէն (և անոնցմէ՝ որոնք կեղծարարութիւնը երեւան հանած են.) աւանդ ալ Աստուծոյ առջեւ պիտի երդնուն թէ իրենց վկայութիւնը աւելի ճշմարիտ է (քան առաջին երկու վկաներունը) և թէ անօրէն բան մը չպիտի ըսեն բնաւ, այլապէս ոճրագործներուն կարգը պիտի դասուէին:

107. Այս միջոցներով աւելի դիւրին պիտի ըլլայ մարդոցմէ առանց ճշդիւթ վկայութիւն մը, որովհետեւ պիտի վախնան թէ՝ մի՛ գուցէ ուրիշ մը վկայութիւն տայ իրենցմէ վերջ: Ուրեմն երկնչեցէք Աստուծմէ. մոխ ըրէք իր ձայնին. անիկա նենգամիտները չ'առաջնորդեր բնաւ:

108. Օր մը Աստուած պիտի հաւաքէ մարգարէները և անոնց պիտի հարցնէ թէ մարդիկ ի՛նչ պատասխաններ իրենց յորդորներուն. մարգարէները պիտի ըսեն. Տէ՛ր, պիտութիւնը մեր բաժինը չէ բնաւ. միայն դուն պիտես գաղտնիքները:

109. Աստուած պիտի ըսէ Մարիամի որդի Յիսուսին.

---

(1) Այս բառով չ'ակնարկուիր ոչ-Աբրահներուն կամ կռապաշտներուն, այլ՝ այն հաւատացեալներուն միայն որոնք իրենց կապուած չեն սրեան կապով մը: (Քափիթքի)

յիշէ՛ այն չնորհները զոր Թափեցի քու վրադ և զքեզ ծնողին վրայ. զքեզ զօրացուցի սրբութեան ոգիովը, որպէս զի ուսուցանես մարդոց, օրօրոցէդ մինչեւ ծերութիւնդ (1):

110. Քեզի ուսուցի Գիրքը, Իմաստութիւնը, Հընդամառնեանը և Ահեսարեանը. իմ արուեստութեամբս հողէն թռչունի մը պէսքը չինեցիր, և քու չունչդ անոր կենդանութիւն տուաւ. իմ խոյտուութեամբս ի ծնէ կոյր մը եւ բորոտ մը բժշկեցիր. իմ խոյտուութեամբս մեռեալները դուրս հանեցիր իրենց գերեզմաններէն. Հրէաներուն ձեռքէն ազատեցի զքեզ. երբ աչքերնուն առջեւ հրաշքներ գործեցիր, անոնք իրենց անհաւատութեան մէջ յամառացած, գոչեցին. այս բոլորը մոգութիւն է:

111. Երբ ես հրամայեցի մարգարէներուն հաւատալ ինծի, եւ իմ առաքեալ Յիսուսիս, անոնք ըսին. մենք կը հաւատանք եւ դուն վկայ ես մեր հաւատքին (թէ մենք կ'ապաւինինք Աստուծոյ կամքին:)

112. Մարգարէները ըսին. ո՛վ Յիսուս, Մարիամի որդի, քու Տէրդ կրնա՞յ մեզի երկինքէն իջեցնել կերակուրներով լեցուն սեղան մը. Յիսուս պատասխանեց ասոնց. վախցէք Տիրոջմէն, եթէ հաւատացեալ էք:

113. Անոնք պատասխանեցին. մենք կը փափաքինք սեղան նստիլ եւ ուտել, այն ատեն մեր սրտերը հանգիստ պիտի ըլլան, ու մենք պիտի գիտնանք որ ճշմարտութիւնը կը քարոզես մեզի, եւ քեզի ի նպաստ վկայութիւն պիտի տանք:

114. Մարիամի որդի Յիսուս սա աղօթքը ուղղեց երկինք. — Ո՛վ Աստուած, երկինքէն սեղան մը իջեցուր

(1) «Որպէսզի օրօրոցի մանուկէն մինչեւ չափահասներուն ուսուցանես:» (Բազմիմրքի)

մեզի, թող անիկա խնդրագ մը ըլլայ մեր մէջէն առաջինին եւ յետինին համար, ու նչան մը՝ քու զօրութիւնդ, ուստի մեզի, որովհետեւ դուն ամենէն առատաձեռնն մնուցիչն ես:

115. Առատած այս խնդրանքը ընդունելով բատայդ սեղանը պիտի իջեցնեմ ձեզի համար. բայց վա՛յ անոր որ այս հրաշքէն վերջ դեռ անհաւատ պիտի մնայ. այդպիսին պիտի ենթարկուի այնքան անատոր պատիժի մը, զոր ուրիշ ոչ մէկ արարած կրած է:

116. Առատած Մարիամի որդի Յիսուսի հարցուց թէ ինք երբէք հրաման բրած է մարդոց՝ պաշտել ինքզինքը և իր մայրը իբրև Առատած: Յիսուս պատասխանեց. քա՛ւ լոյի Տէր, որ այդպիսի սրբապղծութիւն մը կատարած ըլլամ. եթէ այդպէս բան մը բատ ըլլայի, դուն չպիտի՞ գիտնայիր. դուն գիտես թէ իմ հոգիիս խորը ինչ կայ, իսկ ես չեմ գիտեր թէ ինչ բան կը ծածկէ քու գերագոյն վսեմութիւնդ, որովհետեւ միայն Բարձրեալին կը պատկանի գաղտնիքներու ծանօթութիւնը:

117. Ես խօսած եմ անոնց միայն քու պատուիրանները յայտնելու համար. ես անոնց բատ եմ, պաշտեցէք զԱստուած, իմ Տէրս և ձեր Տէրը. այնքան աւելն որ աշխարհի վրայ ապրեցայ, անոնց քով վկայ եղայ (1), իսկ երբ քու հրամանով մահը եկաւ իմ կեանքիս օրերուն թիվը կատրելու, դուն եղար անոնց պահապանը: Տիեզերքի վկան դուն ինքդ ես:

118. Եթէ գանոնք պատժես, (իրաւունք ունիս, ոտովհետեւ) անոնք քու ծառաներդ են. եթէ անոնց ներես, (դուն անոնց Տէրն ես, որովհետեւ) հզօր և իմաստուն ես:

---

(1) «Կրնայի անոնց դէմ վկայ ըլլալ» (Քազիմիրսքի)

119. *Այն առեն Աստուած բաւ. վերջին գաւառատանի օրը, անոնք որ արդարութիւն ի գործ դրած են, բան այնմ պիտի վարձատրուին, գետերով ոռոգուած պարտէզներու մէջ պիտի մնանեն, և յաւիտենապէս պիտի բնակին հոն: Աստուած գոհ պիտի ձեայ անոնցմէ, և անոնք ալ իրենց երջանկութիւնը պիտի գտնեն Աստուծոյ մէջ, և պիտի վայելեն գերագոյն երանութիւնը:*

120. *Աստուած է վեհապետը երկինքի, երկրի և անոնց միջև գտնուող բոլոր բաներուն. ոչինչ կրնայ սահմանափակել անոր զօրութիւնը:*

ՎԵՐՋ Ե. ԳԼՈՒԽԻ

ԳԼՈՒԽ Զ.

ՀՕՏԵՐԸ [1]

Տրուած՝ Մէսիկէի մէջ. — 165 տուն

Ցաճուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. *Փա՛ռք Յաւիտենականին, որ ստեղծեց երկինքն ու երկիրը, որ կազմեց խաւարն ու լոյսը. և տակաւին ամբարիշտը Աստուծոյ հաւատար կը գտնէ ուրիշ չաստուածներու:*

2. *Անիկա գնեց հողէն ստեղծեց, և ձեր կեանքի օրերուն սահմանը գծեց. (կանխապէս նշանակուած պայմանաժամը իր կարողութեան մէջ է) ու դուք տակաւին կը կասկածիք:*

3. *Անիկա Աստուած է երկինքի մէջ և երկրի վրայ. պիտի թէ ինչ բան կը ծածկէք և ինչ բան կը յայտնէք. ձեր արարքներուն վկան է ան:*

4. *Աստուծոյ զօրութեան նշանները որքան ալ յայտնի ըլլան, անոնք տակաւին չհամոզեր կը մնան:*

5. *Անոնք հաւատ չընծայեցին այն ճշմարտութեան որ իրենց կը քարոզուէր. քիչ առնէն պիտի պատժուին իրենց ցոյց տուած արհամարհանքին համար:*

6. *Չէ՞ք գիտեր թէ քանի սերունդներ փճացուցինք երկրեա երեսէն (անոնցմէ առաջ.) մինչ անոնց տուած էինք աւելի զօրաւոր տէրութիւն մը քան ձերինը, անոնց ղրկեցինք ամպեր, որպէսզի իրենց դաշտերուն վրայ*

---

(1) «Արջառը.» (Քազիմիրսքի)

անձրև տեղայ, (անոնց ատքերուն տակ) վեսեր հոսեցուցինք։ Բայց անոնք ոճիր գործեցին ու անոր համար փըճացուցինք զանոնք, և անոնց տեղ ուրիշ ազգեր (1) յառաջացուցինք։

7. Եթէ նոյն իսկ քեզի ղրկէինք Գիրքը (ամրողջովին գրուած թուղթի պատառի մը վրայ) դարձեալ անհաւատները ձեռքերնին անոր դպցնելով պիտի ըսէին. խաբեբայութիւն մըն է սա (2)։

8. Անոնք կ'ըսեն. ինչո՞ւ համար երկինքէն հրեշտակ մը չ'իջնաւ Մարգարէին հետ որպէս պի հաւատանք. բայց երբոր Աստուած հրեշտակ մը իջեցնէր երկինքէն, անոնք դարձեալ անհաւատ պիտի մնային. այն ժամանակ աստուգապէս պիտի կորսուէին անոնք և իրենց զղջալուն չպիտի ազատուէր (3)։

9. Եթէ երկինքէն հրեշտակ մը իջեցնէինք, անիկա պիտի ունենար մարդոց կերպարանքը և (անոնց հագած) զգեստին ձեւը (4)։

10. Քեզմէ առաջ ալ իմ առաքեալներս մարդոց ծաղրին առարկայ եղան, բայց ծաղրողները ենթարկուեցան այն պատիժին զոր կը հեգնէին։

11. Ըսէ՛ անոնց. շրջեցէք աշխարհը և տեսէք թէ ի՞նչ եղած է վիճակն անոնց որ առաջուս կ'անուանէին մարգարէները։

---

(1) « Նոր սերունդ մը » (Քագիմիրքի)

(2) « Պարզապէս մոգութիւն է այս » »

(3) Որովհետեւ հրեշտակները Աստուծոյ սպառնալիքներուն գործադրիչներն են, մինչ մարգարէները՝ պարզ զեկուցանողները։

(4) Որովհետեւ մարդիկ չեն կրնար հրեշտակի մը շլացուցիչ փայլին դիմանալ, կ'ըսեն Արաբ մեկնիչները։ Մուհամմէտ ինքն իսկ չէր կրնար հրեշտակի նայիլ Գաբրիէլ հրեշտակապետին։

12. Ըսէ՛. որո՞ւ կը վերաբերին երկինքի մէջ և երկրի վրայ եղածները. պատասխանէ. Աստուծոյ: Անոնք իրեն պարտականութիւն համարեց դիմած ըլլալ. յարութեան օրը զձեզ ամենքդ պիտի հաւաքէ. այդ մասին կասկած չկայ. անհաւատներըը պիտի կորանցնեն իրենց հոգին:

13. Անոնք ան էր ամէն բանի զոր կը քողարկէ դիշերը և զոր կը լուսաւորէ ցերեկը. ամէն բան դիտէ և կ՛իմանայ:

14. Ըսէ անոնց. Աստուծմէ զատ ուրիշ պաշտպան՞ ը պիտի վնտռեմ, մինչ ան է որ կազմեց երկինքն ու երկիրը, ու կը սնուցանէ ամենքը, առանց երբէք սնանելու. ես հրաման առայած եմ առաջինն ըլլալ անոնց մէջ որ Իսլամութիւնը կ՛ընդունին, և Բարձրեալին հաւատար ոչ ոք տալ (1):

15. (Ըսէ,) եթէ Աստուծոյ ձայնին անհնազանդ ըլլամ, մեծ օրուան պատիժէն կը վախնամ:

16. Եթէ այն օրը ան է մէկը խուսափի պատիժէն, Աստուծոյ գթութիւնը չնորհիւ միայն պիտի ըլլայ այդ, ու ակներև երջանկութիւն մը պիտի համարուի:

17. Երբ Աստուած վիշտ մը զրկէ ձեզի, միայն ինքն է որ կրնայ փրկել անկէ. եթէ բարիք մը կը չնորհէ ձեզի, պատճառն այն է որ Ամենակարող է ան:

18. Իր ծառաներուն բացարձակ տէրն է. իմաստութիւնը և գիտութիւնը իր առորոգելիներն են:

19. (Ըսէ,) որո՞ւն վկայութիւնը աւելի արժէքաւոր է. (պատասխանէ,) Աստուած իմ և ձեր միջև վկայ է. այս Քուրանը ինձի յայտնուեցաւ իբր ազդարարութիւն ձեզի և անոնց՝ որոնց ձեռքը պիտի հասնի. պիտի ըսէ՞ք թէ

---

(1) «Դուք ալ կռապաշտ մի՛ ըլլաք:»

Աստուծմէ զատ ուրիշ չաստուածներ կան. ես երբէք չը պիտի արտասանեմ այսպիսի սրբապղծութիւն մը։ Աստուած մէկ է, և ես կախում չ'ունիմ անոնցմէ զորս անոր հաւասար կը դասէք։

20. Անոնք որ նուիրական մատեաններըր ընդունեցին, կը ճանչնան Մարգարէն այնպէս՝ ինչպէս իրենց զաւակներըր. բայց անոնք որ իրենց հոգին կը կորնչցնեն, ինաւ չպիտի հաւատան։

21. Ի՞նչ կայ աւելի ամբարիշտ քան ամբաստանել զԱստուած և իր կրօնքը իբր սուտ թիւն. Տէրը երբէք չը պիտի բարգաւաճեցնէ չարամիտներըր։

22. Այն օրը ուր պիտի հաւաքենք բոլոր մարդիկը, պիտի հարցնենք կռապաշտներուն. ո՞ւր են անոնք զորս Աստուծոյ հաւասար կը դասէիք, և կ'երեւակայէիք։

23. Ու անոնք իրր արդարացում պիտի բանեն կ'երդնուն՝ Բարձրեալին անունով, որ երբէք կուռք չը պաշտեցինք։

24. Տե՛ս ինչպէս կը սուտն ինքզինքնուն դէմ, և թէ ինչպէս կ'անհետանան իրենց երեւակայական չաստուածները։

25. Իրենցմէ մէկ քանիներըր (կուգան) մոխիկ կ'ընեն Քուրանի վարդապետութիւնը, բայց բնաւ չեն հասկնար. մենք անոնց աչքերը (1) քողով մը ծածկեցինք, և անոնց ականջներըր ծանրացուցինք։ Եթէ նայն իսկ ամենէն վայելուն հրաշքներուն ականատես ըլլան, չպիտի լքեն անհաւատութիւնը, մինչև որ չի գան քու մօտդ և չը լսեսարուին (2)։ Անհաւատներըր պիտի բսեն. Քուրանը հին առակներու հաւաքածոյ մըն է։

---

(1) « Սրտերը ։

(2) « Անոնք քու մօտդ ալ պիտի գան և պիտի կռուին քեզի հետ ։ » (Ջալիմիրսքի)

26. *Ուրիշները Մարգարէէն հեռացնելով իրենք ալ կ'ուծանան, բայց միայն ինքզինքնուն չարիք կը հասցընեն ու չեն պիտեր։*

27. *Եթէ զանոնք տեսնէիր այն միջոցին երբ դժոխքին բոցերուն մէջ պիտի իջնեն, պիտի լսէիր անոնց գոչելը. ահ, տայր Աստուած որ կարենայինք աչխարհ վերադառնալ, այնուա տուա չպիտի համարձակինք աստուածային կրօնքը, ու հաւատացեալ պիտի ըլլայինք։*

28. *Անոնք տեսան ճշմարտութիւնը զոր (տեսնօք) կը ծածկէին. (բայց) եթէ աչխարհ վերադարձուէին, կրկին մոլորութիւնան մէջ պիտի իյնային, (որովհետեւ) իրենց սիրտը սուտի անձնատուր եղած է։*

29. *Անոնք սա լեզուն գործածեցին. այս աչխարհիս վրայ մեր վայելածէն զատ ուրիշ աչխարհ չկայ. մենք յարութիւն չպիտի առնենք։*

30. *Բայց երբ Յաւիտենականին առջեւ կրնն, (յարութեան օրը) իրենց պիտի հարցուի, ասիկա ճշմարիտ յարութիւն մը չէ։ Անոնք պիտի պատասխանեն. կ'երդնուինք քու վեհափառ սրբութեանդ վրայ որ ճշմարիտ յարութիւն մըն է։ Ուրեմն, պիտի յարէ Բարձրեալը, ճաչակեցէք ձեր անհաւատութեան պատիժը։*

31. *Անոնք որ սուտ կը հռչակէին յարութեան օրը, այնուա մէջտեղ չ'կան. մարդ յանկարծակիի բերաւ զանոնք և անոնք գոչեցին. վա՛յ մեզի որ մոռցանք այս աղետալի վայրկեանը. անոնք ուսերնուն վրայ պիտի կրեն իրենց ոճիրներուն բեռը. տարտափելի բեռ (1)։*

---

(1) *Ա՛յն օրը ա՛ր անհաւատները յարութիւն առնեն, կեանքի մէջ իրենց գործած չարիքները տարտափելի երեւոյթով մը աչքերնուն առջեւ պիտի ներկայանան և պիտի բսեն. չէ՞ք ճանչնար մեզի, աչխարհի մէջ մենք զձեզ կրեցինք, դուք ալ հիմա զմեզ պիտի կրեք. այս բսելով վրանին պիտի ցատկեն և իրը բեռ պիտի ծանրանան ուսերնուն վրայ։* (Եահկա)

32. Այս աշխարհի կեանքը անցաւոր ժամանց մըն է. անոնք որ Աստուծմէ կ'երկնչին աւելի թանկագին կեանք մը պիտի ունենան. չէ՞ք հաւատար ասիկա։

33. Մենք պիտենք (ով Մուհամմէտ) թէ անոնց խօսքերը քեզի վիշտ կը պատճառեն. բայց զքեզ չեն որ իրր ստախօս կ'ամբաստանեն, այլ անոնք կ'ուրանան աստուածային կրօնքը։

34. Քեզմէ առաջ եկող մարգարէներն ալ ստախօս համարեցին անոնք. բայց մարգարէները համբերատարութեամբ տակցին մարդոց անարդարութեան, մինչեւ այն վայրկեանը, երբ մենք օգնութեան հասանք, որովհետեւ Աստուծոյ խօսքը անխախտելի է. դուն դիտես առաքեալներուն պատմութիւնը։

35. Անտարակոյս անոնց ստելութիւնը տաժանելի է քեզի (և եթէ կարենայիր) դեռևին տակ փոս մը պիտի փորէիր կամ սանդուխով երկինք պիտի բարձրանայիր, անոնց առջեւ հրաշք մը գործելու համար։ Եթէ Աստուած ուզէր, միթէ զանոնք բոլորը ուղղութեան մէջ չպիտի միացնէր. ուրեմն տգէտներուն դասէն մի՛ ըլլար։

36. Անտարակոյս անիկա իր ձայնին անսացողներուն ինդրանքը պիտի ընդունի. մեռելներուն յարութիւն պիտի տայ և իր առջեւ պիտի հանէ։

37. Անոնք ըսին. մենք չպիտի հաւատանք քեզ, մինչեւ որ երկնային նշան մը քու առաքելութիւնդ չվրկայէ. պատասխանէ անոնց. Աստուած հրաշքներ գործելու չափ զօրաւոր է, բայց մեծ մասամբ դուք չէք գիտեր։

38. Աշխարհի վրայ գտնուող կենդանիները, մէկտեղորեան մէջ սաւառնող թռչուններն ալ ձեզի նման էակներ են. Գիրքին մէջ ոչ մէկ բան զանց առնուած է, անոնք

ալ Աստուծոյ առջեւ պիտի ելլեն վերջին դատաստանին օրը։

39. Անոնք որ մեր վարդապետութիւնը սուտ կը հռչակեն, խուլ և համր մնալով կը թափառին մութին մէջ. Աստուած ուզածը կը մոլորեցնէ և ուզածը ուղիղ ճամբան կ'առաջնորդէ։

40. Ըսէ անոնց. եթէ չարչարանքը ձեր առջեւ պատրաստ ըլլար, եթէ ժամը հնչէր, Աստուծմէ զատ ուրիշ մէկը օգնութեան պիտի կանչէիք. (ըսէք) եթէ անկեղծ էք։

41. Անտարակոյս վինքը պիտի կանչէիք, և եթէ ան փախաքէր, պիտի ազատէիք այն նեղութիւններէն որոնք իր դէմը հայցել կուտային ձեզի. ձեր պաչատած կուռքերը պիտի մոռնայիք։

42. Մենք ղրկեցինք մարգարէներ քեզմէ առաջ, որպէսզի ազգարարին ժողովուրդներուն, և անոնց զգացուցինք ապէշներ (և չարիքներ) որպէսզի մեր դէմը հայցեն։

43. Մեր պատիժները զարկին զանոնք, և սակայն զղջում չը յայտնեցին երբէք. սրտերնին կարծրացաւ և Սատանան հրապուրեց զանոնք և տարաւ դէպ ի անհնազանդութիւն։

44. Բայց մինչ անոնք անտեսելով մեր ազգարարութիւնները, հաճոյքներու մէջ կը սպառէին այն ինչքերը զորս չտայլօրէն տուած էինք իրենց, աստուածային վրէժխնդրութիւնը յանկարծակիի բերաւ զանոնք և յուսահատութեան մէջ նետեց։

45. Իրենց չարագործութեանց միջոցին բնաջինջ եղաւ (1). փառք Տիրոջը, ամենակրքի վեհապետին։

---

(1) « Այս չարագործ ժողովուրդը բնաջինջ եղաւ մինչեւ վերջին անհատը։ » (Քազիմիրքի)

46. Ըսէ՛ անոնց. ի՞նչ կը կարծէք դուք, եթէ Աստուած զրկէր ձեզ լսելիք և տեսանելիք. եթէ ձեր սրտերուն վրայ կնիք մը դնէր, իրմէ զատ ո՞վ կրնար վերըստին բանալ զանոնք. տես թէ քանի կերպով կը բացատրենք Աստուծոյ միտքերը, և սակայն անոնք յամառօրէն դեռ կը մերժեն լոյսը:

47. Ըսէ՛ անոնց. ի՞նչ կը կարծէք դուք. եթէ երկնային պատիժները յանկարծակի և կամ հրապարակաւ իյնային ձեր վրայ, չէ՞ որ միայն ամբարիշտները զոհ պիտի երթային:

48. Մենք մարգարէներ կը զրկենք միայն անոր համար որ անոնք ազգերուն յայտնեն փրկաւորութիւնները և պատիժները. ով որ հաւատացեալ է և առաքինի, երկիւղէ և չարչարանքէ զերծ պիտի ըլլայ:

49. Անոնք որ Իսլամութիւնը կ՛անարգեն իրենց ամբարչաւութեան պատիժը պիտի ստանան:

50. (Ըսէ անոնց.) ես ձեզի չեմ ըսեր թէ երկնային գանձերը ձեռքիս մէջ ունիմ, թէ գալանիքներուն ծանօթ եմ. ես ձեզի չեմ ըսեր թէ հրեշտակ մըն եմ, այլ ես կը քարոզեմ միայն ինչ որ յայտնուեցաւ ինծի: Միթէ կոյրը և ոչ-կոյրը մինչոյն քայլո՞վ կը քալեն. չէ՞ք հասկնար այս բանը:

51. Քաւրանը քարոզէ անոնց որ կ՛երկնչին. յայտնէ անոնց որ Յաւիտենականին առջեւ պիտի հաւաքուին, որ ուրիշ պաշտպան և բարեխօս չպիտի ունենան Աստուծմէ զատ, որպէս զի իրենց քայլերը զգուշութեամբ առնեն:

52. Մի՛ մերժեր զանոնք որ առտու իրիկուն Աստուծոյ կը դիմեն և կը փափաքին անոր անձնակին արժանանալ. քեզի անկ չէ անոնց մտադրութիւնները դատել,

ինչպէս որ անոնց չի վերաբերիր քահանայութիւնդ պատիւ։ Եթէ մերժես զանոնք, անարդար գործ մը բրած կ'ըլլաս։

53. Մենք այսպէս փորձեցինք մարդիկը մէկը միւսով, որպէս զի ըսեն. ասո՞նք են (մեր մէջէն անոնք) որ Տիրոջը չնորհները ընդունեցին։ Միթէ Աստուած չի՞ գիտեր թէ որոնք են երախտապարտները։

54. Երբոր հաւատացեալները քեզի գան, ըսէ՛ ա-նոնց. խաղաղութիւն ընդ ձեզ, Աստուած պարտականութիւն համարած է պահած ըլլալ. եթէ ձեր մէջէն մէկը անպիտակցաբար մեղք մը գործէ և յետոյ զղջայ ու ուղղուի, աստուածային գութին պիտի արժանանայ։

55. Ահա այս կերպով է որ մենք կը բացատրենք Քրիստոսի պատուիրանները, որպէս զի ամբարիշտներուն համար լուսաւորուի։

56. (Ըսէ անոնց.) Ինծի արգիլուած է պահել կուռքերը. եթէ ձեր փափաքներուն հետեւիմ, մոլորութեան մէջ կը մխրճուիմ և կը դատիմ լուսաւորուած ըլլալէ (և ճշմարիտ Աստուծմէն ընծայուիլէ։)

57. (Ըսէ.) Աստուծոյ կամքը իմ օրէնքս է, ու դուք անոր չէք հնազանդիր. ձեր ուզածները փութացնելը իմ ձեռքս չէ (1). ձեր վիճակին մասին վճիռ մը տալը Աստուծոյ միայն կը պատկանի. արդարութեամբ պիտի դատէ անկիւս. դատաւորներուն ամենէն լուսաւորեալն է (2)։

58. Ըսէ անոնց. եթէ իմ իշխանութեանս մէջ ըլլար փութացնել իր վճիռը (որ դուք փութացնել կ'ուզէք)

---

(1) Ձեր ուզածները, այսինքն պատիժը. անհաւատները շարունակ կ'ըսէին Մուհամմէտի թէ ինչ պատիժ որ պիտի տաս, շուտով տուր։

(2) « Վիճաբանութիւնները վերջացնելու մէջ ամենէն ճարտարն է։ »

մեր միջև գանուած անհամաձայնութիւնը չուտով վերջ կը գտնէր. Աստուած գիտէ թէ որո՛նք են ամբարիշտները։

59. Անիկա իր ձեռքին մէջ ունի ապագայի (1) բանալին. միայն ինք գիտէ զայն. երկրի վրայ և ծովերուն յատակը եղածները գիտէ. տեղւ մը չկայ առանց իր գիտութեան. երկրիս (աղյամուղջին) մէջ չկայ ցորենի հատիկ մը, (թարմ կամ չորցած չիւղ մը) որուն մասին գրուած չըլլայ Յայտնութեան Գիրքին մէջ (2)։

60. Անոր կը պարտիք գիշերուան քունը և առտուան զարթնուիլը. գիտէ թէ ինչ կ'ընէք ցերեկը. (օր մը ձեզի յարուիլն պիտի տայ) ձեր կեանքին ժամանակամիջոցին լրանալէն ետք. այնուհետև իր առջև պիտի կոչէք վերատին, և անիկա ցոյց պիտի տայ թէ ինչեր ըրած էք։

61. Իր ծառաներուն բացարձակ ակռն է. ձեզի իբր պահապան (և ձեր վրայ հսկող) հրեշտակներ տուած է որպէսզի պաշտօնն է ձեր օրերը վերջացնել կանխապէս նշանակուած տեղը. անոնք խնամով ի գործ կը դնեն հրկիզքի հրամանը (3)։

62. Այնուհետև դուք կը վերապատնաք ճշմարտութեան Աստուծոյն. մինչ անոր անկ չէ՛ պատասխան ընել, անոր՝ որ պատասխանները ամենէն արդարացուն է։

63. (Ըսէ՛ անոնց.) ո՞վ է ան որ ձեզ կ'ազատէ երկրի և ծովերու խաւարէն, երբ զայն օգնութեան կը կանչէք հրապարակաւ կամ գաղտնաբար, այսպէս գոչելով. Եթէ, եթէ զմեզ ազատես այս փորձանքէն, քեզի երախտապարտ պիտի ըլլանք։

---

(1) «Գաղտնի բաներու»

(2) Յայտնութեան Գիրքը երկնային վճիռներու գիրքն է, ուր գրուած է թէ ինչ եղած է, ինչ կ'ըլլայ և ինչ պիտի ըլլայ։

(3) «Մեր պատգամաւորները կ'ընդունին մեռնող անձը։»

64. (Ըսէ՛.) Աստուած է որ զձեզ կ՛ազատէ. իր բարութիւնն է որ կը սիրէ ձեր վրայ ճնշող ձախորդութիւնները, և տակաւին դուք կռապաշտութեան կը դիմէք։

65. Ըսէ՛ անոնց. ինքն է որ կրնայ վիշտեր հատաքել ձեր գլխուն վրայ, ձեր քայլերուն տակ անդունդներ բանալ, ձեր միջև անհամաձայնութիւն սերմանել և ոմանց զգացնել այլոց անձկութիւնը։ Տեսէք թէ ինչքան տարբեր ձևերով ձեզի կը ներկայացնենք աստուածային ոյժը (1)։

66. Ինչ ժողովուրդ իսկ սուբր կը հալածէ այն Գիրքը որ ճշմարտութիւնը կը պարունակէ. ըսէ՛ անոնց. Ես ձեր պաշտպանն ըլլալէ դադրած եմ. ամէն նախապաշարմունք իր որոշ ժամանակամիջոցը ունի(2). դուք պիտի սեւնէք (անսարակոյս)։

67. Փախէ՛ր անոնցմէ որոնք կրօնքը կը նախատեն, և մի՛ մօտենար մինչև որ լեզուներն չը փոխեն (3)։ Երբ փորձիչ սատանան ձեզի մոռցնել տայ այս պատուէրները, ու երբ վերստին յիշէք զանոնք, մտքերնիդ բերէք որ անհատաններուն հետ պէտք չէ նստիլ։

68. Թող անոնք որ Տիրոջմէն կ՛երկնչին, արհամարհանք միայն ցոյց տան անհատաններուն հանդէպ ու զա-

---

(1) « Հաւատացէք թէ ինչպէս կը կազմենք պատուիրանները ու զանոնք վերստին կը յօրինենք և գործադրութեան կը դնենք, չարմար տեսնելն, որպէս զի անոնք վերջ ի վերջոյ հասկնան։ » (Բազիմիրսքի)

(2) « Ամէն մարդարէ իր տեղը ունի. »

(3) « Երբ տեսնես որ անհատները կը վիճաբանին մեր հրաշքներուն վրայ, հեռացիր անոնցմէ մինչեւ որ ուրիշ նիւթի մը վրայ խօսին։ »

նոնք մարքերնին բերեն անոնցմէ խուսափելու համար (1)։

69. Հետայի՛ր անոնցմէ, որոնք աշխարհային կեանքի հրապոյրներէն կուրցած, կը ծաղրեն կրօնքը. իսկ սուբ անոնց որ կորստեան դատապարտուած յանցաւոր հոգիները ոչ մէկ պաշտպան (ոչ մէկ բարեխօս) պիտի գտնեն Աստուծոյ մօտ. փոխարէն ինչ դին որ տան իրր հատուցում, պիտի մերժուի. իրենց գէշ գործերուն իրր հատուցում եռացող ջուր պիտի տանեան ծարաւնին անցընելու համար. անհատտարմութիւնը չարչարանքներու պիտի քաւեն։

70. Ըսէ անոնց. ինչո՞ւ օգնութեան կանչենք այնպիսի չաստուածներ, որոնք ո՛չ կրնան օգնել մեզի և ոչ ալ վնասել։ Ինչո՞ւ վերադառնանք մեր քայլերուն վրայ երբ արդէն լուսաւորուած ենք (ու Աստուած մեզի շիտակ ճամբան կ'առաջնորդէ) և ինչո՞ւ նմանինք անոնց որ հրապուրուած են սատանային (ու տարուած են անապատին մէջ) մինչ իրենց ընկերները փրկութեան ճամբան կը հրաւիրեն զիրենք (և կը գոչեն, մեզի եկէք։) ըսէ՛ անոնց. Աստուծոյ կրօնքն է միայն ճշմարիտը. մենք հրաման ստացանք Իսլամութիւնը ընդգրկել. ասիկա է կրօնքը տիրոջերքի Աստուծոյն։

71. Ձեր ալօթքը (ճշդապահութեամբ) կատարեցէք, երկնչեցէք Աստուծմէ, դուք ամենքդ իր առեւանին առջև պիտի ելլէք։

---

(1) «Աստուծմէ երկնչողներէն հաշիւ չպիտի պահանջուի այս մասին, բայց անոնք պարտաւոր են յիշել պատուէրը, որպէս զի երկնչին Տիրոջմէն։» Իսլամները կ'ատարկեին որ եթէ պէտք ըլլար հեռանալ անհատտաներէն, ամէն անգամ որ անոնք նոր կրօնքը ծաղրէին, ո՛չ մէկ տեղ կարելի պիտի ըլլար մնալ վայրկեան մը իսկ։ այս պատճառաւ Մուհամմէտ լրացուց 67րդ տունին իմաստը այս պատուէրով։

72. Անիկա երկինքի և երկրի ճարտարապետն է, ու երբ ուզէ էակները առեղծել կ'ըսէ՝ եղիցի՛, և կ'ըլլայ:

73. Իր խօսքը ճշմարտութիւնն է. անիկա թագաւորն է այն օրուան (1) երբ փողը պիտի հնչէ. գիտէ յայտնի և գաղտնի բաները. ամէն է իմաստութեան և գիտութեան:

74. Աբրահամ բաւ իր հօրը՝ Ազարին (2). Առաւծոյ վայել պաշտամունքը կուռքերո՞ւն պիտի մատուցանես. դուն և քու ժողովուրդդ ամենախորունկ խաւարի մէջ էք:

75. Մենք (այսպէս) ցուցուցինք Աբրահամին՝ երկինքի և երկրի թագաւորութիւնը որպէսզի իր հաւատքը անխորտակելի ըլլայ:

76. Երբ գիշերը իր խաւարով պատեց զայն, առաջ մը տեսաւ և գոչեց. ահա՛ իմ աստուածս: Երբ առաջը անհետացաւ՝ բաւ. ես չպիտի պաշտեմ այն չաստուածները որոնք կ'անհետանան:

77. Երբ լուսինը տեսաւ՝ գոչեց. ահա իմ աստուածս և երբ լուսինը անհետացաւ, անիկա յարեց. եթէ իմ (ճըշմարիտ) Տէրս չլուսաւորէր զիս, պիտի մոլորէի:

78. Երբ արեւելքէն արեւը ծագեցաւ, անիկա գոչեց, ասիկա իմ աստուածս է. միւսներէն աւելի մեծ է այս: Բայց երբ արեւն ալ մարը մտաւ, գոչեց. ո՛վ իմ ժո-

---

(1) Եահէա կ'ըսէ թէ՝ ասիկա այն օրն է ուր մահուան հրեշտակը պիտի կանգնի երուսաղէմի մօտ լեռան մը վրայ, ու փողը պիտի փչէ, իր ձայնը լսելի ընելով երուսաղէմէն մինչեւ Յինէա լեռը, ու բոլոր մահկանացուներու հոգիները հոն պիտի հաւաքուին. երբ հրեշտակը փչէ, հոգիները հոյլ ի հոյլ պիտի երթան միանալ իրենց մարմիններուն: Ա.յսպէս յարութիւն առած մարդիկը պիտի երթան հոն, ուր կը կոչէ երկնային պատգամաւորին ձայնը:

(2) Որ կռապաշտ էր:

զովութիւն, ես ձեր չաստուածներուն պաշտամունքը կը մերժեմ։

79. Ճակատս բարձրացուցի դէպ անոր, որ երկինքը ու երկիրը կազմեց. ես կը պաշտեմ միակ Աստուածը, իմ ձեռքս երբէք խունկ չպիտի ծխէ կուռքերուն առջև։

80. Երբ ժողովուրդը անոր հետ վիճաբանութեան մտաւ, անիկա բաւ. Աստուծոյ միութեան մասին կ'ընդդիմախօսէ՞ք ինծի. անիկա գիս չիտակ ճամբան առաջնորդեց, ես չեմ վախնար ձեր կուռքերէն, իմ պաշտած Աստուածս ինչ որ ուզէ կ'ընէ, իր գիտութիւնը կը պարփակէ ամբողջ տիեզերքը. չէ՞ք գիտեր դուք։

81. Ինչո՞ւ վախնամ անոնցմէ զոր դուք Բարձրեալին հաւասար կը դասէք, (քանի որ դուք չէք վախնար չաստուածները անոր հաւասար դասելէ.) Աստուած այդ մասին թոյլտուութիւն չէ բրած ձեզի. երկու կրօնքներէն ո՞րն է ճշմարիտը, ըսէ՛ք, եթէ գիտէք։

82. Անոնք որ կը հաւատան և իրենց հաւատքը չեն ծածկեր մոլորութեան վերարկուով, պիտի վայելեն խաղաղութիւնը և պիտի ընթանան փրկութեան ճամբայէն։

83. Անոնք են Աստուծոյ միութեան ապացոյցները զոր տուինք Աբրահամին (որպէս զի զօրծածէ ընդդէմ իր ժողովուրդին.) Աստուած կը բարձրացնէ իրեն հաճոյ թուածները. գիտուն է ան և իմաստուն։

84. Անոր իբր զաւակ տուինք Իսահակը և Յակոբը, որոնք քալեցին հաւատքին ջահովը. աւելի առաջ լուսաւորած էինք Նոյը, իսկ Աբրահամի սերունդին մէջէն մեր յոյսով առաջնորդեցինք Դաւիթը, Սողոմոնը, Յոբը, Յովսէփը, Մովսէսը և Ահարոնը. մենք այսպէս կը վարձատրենք առաքինութիւնը։

85. Արդարներուն դասէն էին նաեւ Զաքարիա, Յովհաննէս, Յիսուս և Եղիա։

86. Մենք իրենց նման մահկանացուներէ աւելի վեր բարձրացուցինք Իսմայէլը, Եղիսէն, Յովնանը, Դաւիթ։

87. Մենք փրկութեան ճամբան առաջնորդեցինք զանոնք որ ընտրեցինք իրենց հայրերուն, եղբայրներուն և սերունդին մէջէն։

88. Ա՛յս է Աստուծոյ ճամբան. իր ծառաները առաջնորդելու համար այդ լոյսը կը զործածէ, բայց երբ մարդիկ կռապաշտութիւն կ՚ընեն, իրենց գործերուն պատուղը կը կորնչցնեն։

89. Ա՛յսպէս ըրին անոնք՝ որոնց տուինք նուիրական մատեաններուն, իմաստութիւնը և մարգարէութեան շնորհը. եթէ իրենց սերունդը արհամարհէ այս բարիքները, մենք հաւատացեալ ազգի մը պիտի փոխանցենք զանոնք։

90. Ա՛յսպէս եղան անոնք զոր Աստուած փրկութեան ճամբան առաջնորդեց. ուրեմն հետեւեցէք անոնց կրօնքին։ Ըսէ՛ կռապաշտներուն ո՛ւս է վարձ չեմ պահանջեր Քեզմանէն համար, անիկա ինծի պիտի վրկուեցաւ մարդոց լուսաւորութեանն համար։

91. Հրէաները ճշմարտութեան յարգ չեն ընծայեր երբ կը պնդեն թէ՝ Աստուած ոչ մէկ բան յայտնած է մարդոց. հարցո՛ւթ անոնց. ո՞վ պիտի Մովսէսին այն Գիրքը ուր կը փայլի ճշմարիտ լոյսը (և որ մարդոց առաջնորդն է) այն Գիրքը զոր (Նբրայեցիներուս վրայ) կը պրէք (այն գիրքը զոր ցոյց կուտաք) և որուն մէկ մասը կը ծածկէք սակայն. բսէ՛ անոնց. Աստուած պիտի ձեզի սորվեցուց այն բանը զոր չէիք գիտեր, ինչպէս ձեր հայրերը չէին գիտեր։ Զէ՛ զանոնք

որ մխթուին խաւարի ալիմներուն մէջ ուր կը տապլըտըկին (1)։

92. Այդ օրհնեալ Գիրքը երկինքէն իջեցուցինք նախկին նուիրական մատեաններուն հաստատելու համար, որպէս զի դուն զայն քարոզես (քաղաքներու մայր) Մեքքէի մէջ և չրջակաները. անոնք որ հաւատան հանդերձեալ կեանքին կը հաւատան, այս Գիրքին ալ պիտի հաւատան, ու կէտ առ կէտ պիտի դործադրեն աղօթքի պատուէրները։

93. Ինչ բան աւելի ամբարիշտ է քան Աստուծոյ հաշոյն սուտեր խօսիլը, քան՝ ինքզինքին վերագրելը այնպիսի յայտնութիւններ որոնք երբէք եղած չեն, քան՝ ըսելը թէ երկինքէն գիրք մը պիտի իջեցնեմ Աստուծոյ դրկածին չար և նման (2)։ Ո՜հ, ինչ անհեթեթ անսարան պիտի պարզուի երբ նենդամիտները մահուան ատենջանքներու մէջ իյնան ու երբ հրեշտակը իր բազուկը անոնց վրայ երկարելով սա բառերը արտասանէ. — Տուէ՛ք հոգինիդ, այսօր զարհուրելի չարչարանքներու պիտի ենթարկուիք իրր արժանաւոր վարձատրութիւն ձեր նախասահակից սուտերուն և այն գոռոզութեան, որով արհամարհեցիք Բարձրեալին կրօնքը։

94. Դուք մեզի կը վերագառնաք ամէն բանէ մերկացուած, այնպէս՝ ինչպէս սահղծեցինք զձեզ. դուք ձեր հաին կը թողուք այն ինչքերը զորս չնորհած էինք ձեզի։ Ո՞ւր են այն բարեխոսները զորս Աստուծոյ հաւասար կը դասէիք. զձեզ անոնց կապող կապերը խզուեցան, ա-

---

(1) «Թող անոնք պարապ խօսքերով ժամանակ անցընեն.» (Քագիմիրքէն)

(2) Մէկ քանի կեղծ մարգարէներ, ինչպէս Մասայլամա և էլ Ասվատ, Մուհամմէտի օրով կ'ըսէին թէ իրենք ալ երկինքէն գիրք կրնան իջեցնել։

նոյնիսկ սպասած պաշտպանութիւնիդ չուբը ինկաւ (1)։

95. Աստուած կը զատէ ցորենահատիկը հակէն և կուտէ՝ արմատէն. անիկա մահէն կեանք կը ստեղծէ և կեանքէն՝ մահ. ձեր Տէրն է ան, ուրեմն ինչո՞ւ իրմէ երես կը դարձնէք։

96. Ան է որ արշալոյսը կը զատէ խաւարէն. ան է որ հաստատեց գիշերը հանգիստի համար. արեւը և լուսինը ցոյց կուտան ժամանակին տոմարական հաշիւները. այս է հրամանն անոր որ հզօր և իմաստուն է։

97. Ան է որ աստղերը գետնած է երկինքին վրայ, որպէս զի զձեզ առաջնորդեն խաւարին մէջ, երկրիս և ծովերուն վրայ. իմաստունը ամբողջ սիրտովքին մէջ կը տեւնէ Աստուծոյ զօրութեան հետքերը։

98. Ան է որ կազմեց զձեզ ամէնքդ միակ մարդէ մը. (ձեր հօրը երիկամունքին մէջ ընդունարան մը ունիք.) ան է որ տեղ մը կը պատրաստէ ձեր մօրը ծոցին մէջ. իմաստունը կը հասկնայ անոր զօրութեան արդիւնքները։

99. Ան է որ անձրեւ կ'իջեցնէ երկինքէն լոյսերու սերմերը պաղաբերելու համար. երկիրը գալարիներով կը ծածկէ. հասկերուն մէջ հաւաքուած ցորենահատիկները կը կազմէ. կ'աճեցնէ արմատներները և անոնց պատուղը որ ողկուզաձեւ կը կախուի (արմատներու ճիւղերէն.) դուք Աստուծոյ կը պարտիք այն խաղողները, ձիթապտուղները և նռները որոնք ձեր պարտէզները կը ճոխացնեն (և որոնք այնքան կը զանազանին իրարմէ.) աչքերնիդ սեւեռեցէք այդ պտուղներուն և անոնց պրպտարարումանն ու հասունութեանը վրայ, և եթէ հաւատք

(1) « Աստուծոյ հաւատար դասածնիդ անհետացաւ։ »

ունիք, պիտի հասկնաք թէ Բարձրեալին զօրութիւնը կա անունց մէջ։

100. *Անոնք ոգիները (1) Աստուծոյ հաւասար դա- սեցին. մինչդեռ Աստուած է որ ստեղծած է զանոնք. ի- րենց ապիրատութեամբը Աստուծոյ վերագրեցին մանչեր և աղջիկներ. գովեա՛լ է Աստուած, անոնց չատ վեր է այս- պիսի անարգանքներէ։*

101. *Երկինքի և երկրի արարիչն է ան. ո՛եւ է կին չէ ունեցած, ինչպէ՞ս կրնայ զաւակ ունենալ. տիեզերքը իր ձեռակերտն է ու իր պիտութեամբ կ'ընդգրկէ ամ- բողջ տարածութիւնը։*

102. *Ձեր Տէրը, ձեր Աստուածն է ան. իրմէ զատ ուրիշ Աստուած չկայ. բոլոր էակները անոր կը պարտին իրենց գոյութիւնը. պաշտեցէք զինքը. ամէն բանի վրայ կը հակէ ան։*

103. *Մարդոց աչքերը կը տեսնէ ան, մինչ մարդիկ չեն կրնար նշմարել իր աչքերը. բարութեամբ և իմաս- տութեամբ լեցուն է։*

104. *Իր կրօնքը ձեզի յայտնեց ան. ո՛վ որ իր աչ- քերը բացած է, լոյսը իրեն բաժին պիտի ըլլայ(2). ո՛վ որ փակած է, աչքերը, խաւարին մէջ պիտի մնայ։ Աստուած երբէք ինձի տուած չէ ձեր վրայ պահապան ըլլալու հոգը։*

105. *Ահա այսպէս մենք կը բացատրենք իր վար- դապետութիւնը (3), որպէս զի ըսեն քեզի. գուն լուսա- ւորուած ես, և որպէս զի յայտնենք կրօնքը իմաստուն- ներուն աչքին առջեւ։*

---

(1) Արաբներէն կը կարծէին թէ ոգիները հրեշտակներուն և մարդոց միջեւ գտնուող արարածներն են։

(2) «Ո՛վ որ կը տեսնէ, ի նպաստ իրեն կը տեսնէ։»

(3) «Ահա այսպէս մենք կ'օգտագործենք Քուբանի տուները։»

106. Աստուծոյ ներչնչումներուն հետեւէ. իրմէ զատ ուրիշ Աստուած չկայ. կռապաշտներէն հեռացիր:

107. Եթէ Աստուած ուզէր անոնք չպիտի պաշտէին Աստուածները. գուն անոնց ո՛չ պահապանը ո՛չ ալ պաշտպանը պիտի ըլլաս:

108. Մի՛ նախատեր բնաւ անոնց պաշտած Աստուածները, գուցէ անոնք ալ իրենց տգիտութեամբ զԱստուած նախատեն, (այսպէս է որ) մարդոց ցոյց կուտանք իրենց պարտականութիւնները. ամենքն ալ պիտի ելլեն Աստուծոյ առջեւ, որ ցոյց պիտի տայ պատկերն անոնց արարքներուն:

109. Անոնք հանդիսաւորապէս երդում րրած են Աստուծոյ առջեւ, որ եթէ հրաչք մը գործէ աչքերնուն առջեւ, այն ատեն պիտի հաւատան Աստուծոյ, բայ՛ անոնց. հրաչք գործելը Աստուծոյ կարողութեան սահմանին մէջ է բայց չի գործեր, որովհետեւ (անհաւատները) հրաչքը գործուելէն ետք ալ հաւատքի չպիտի գան:

110. Անոնց աչքերը և սրտերը ճշմարտութենէն պիտի հեռացնենք, (քանի որ) առաջին հրաչքին չհաւատացին պիտի ձգենք զանոնք որ թափառին մոլորութեան խաւարին մէջ:

111. Եթէ մինչև իսկ հրեշտակներ իջեցնէինք երկինքէն, եթէ մեռելները խօսէին իրենց, եթէ բոլոր հրաչքները անոնց առջեւ հաւաքէինք, դարձեալ չպիտի հաւատային, եթէ Աստուած չկամենար. (բայց) իրենցմէ մեծագոյն մասը կ'անգիտանայ այս ճշմարտութիւնը:

112. Մարգարէներուն իբր թշնամի ուրինք մարդոց և ոգիներուն փոքրիկ (1). անիկա հրապուրիչ խօսքեր կը

(1) «Ահա՛ այս կերպով յարուցինք թշնամի մը իւրաքանչիւր մարգարէի դէմ, և փոքրիկ սատանաներ, ոգիներուն և մարդոց մէջէն.» (Քագիմիրքի)

գործածէ զանոնք հրապուրելու համար. (եթէ Աստուած ուզէր, այս բաներ չէր ըլլար.) հետացի՛ր անկէ և իր սուտերէն։

113 *Հանդերձեալ կեանքը ուրացողները ձգէ՛ իրենց սիրտերը բանան այն հրապոյրներուն զորս չատ կը սիրեն. ձգէ՛ թող ատանան այն վարձքը որուն արժանի են։*

114. *Աստուծմէ զատ ուրիշ դատաւոր ինչո՞ւ փնտռեմ պիտի. ան է որ երկինքէն ղրկեց Քուրանը, (մաս առ մաս) անոր մէջ բարին ու չարը կշռուած են. Հրէաները գիտեն թէ Քուրանը իրապէս երկինքէն իջած է. ուրեմն չ՚ըլլայ որ կասկածիս։*

115. *Աստուծոյ խօսքը կը կատարուի ճշմարտութեամբ և արդարութեամբ (1). ոչ մէկ բան կրնայ փոխել իր պատուէրները. ամէն ինչ գիտէ և կ՚իմանայ ան։*

116. *(Այս երկրին մէջ ապրող) մարդիկը մեծ մասամբ սուտերէ և կարծիքներէ կ՚առաջնորդուին. եթէ հետևիս անոնց, Աստուծոյ ճանապարհէն պիտի հեռացնեն զքեզ։*

117. *Աստուած, (Քու Տէրդ) ամենէն աղէկ գիտէ թէ ո՛վ մոլորութեան մէջ է, և ո՛վ լուսաւորուած է հաւատքով։*

118. *եթէ կը հաւատաք իրեն, կերէ՛ք միայն այն կենդանիները որոնց վրայ Աստուծոյ անունը կոչած էք։*

119. *Եւ ինչո՞ւ չպիտի հետևիք այս պատուէրին, քանի որ Աստուած գիտցուցած է ձեզ արգիլուած ուտելիքներուն անունները. միայն հարկեցուցիչ պարագաններու մէջ անոնք թոյլատրելի կ՚ըլլան։ Մարդիկ մեծ մասամբ կը մոլորին (2) հրապուրուելով իրենց կիրքերէն և կուրացած՝ իրենց տգիտութենէն. բայց Աստուած կը ճանչնայ ամբարիշտները։*

---

(1) «Քու Աստուծոյդ խօսքը լրումն է ճշմարտութեան և արդարութեան.» (2) «Ուրիշները կը մոլորեցնեն»

120. Ոճիր (1) մի՛ գործէք, գաղանապէս թէ յայտնապէս, որովհետեւ չարագործները պիտի առնուն իրենց արժանի վարձքը։

121. Մի՛ ուսէք բնաւ այնպիսի կենդանիներ, որոնց վրայ կոչուած չէ Աստուծոյ անունը. ոճիր է։ Աստանոնները պիրենք պաշտողները պիտի թեւալպրեն այս մասին վիճաբանիլ ձեզի հետ. եթէ սեղի տաք, կռապաշտ պիտի ըլլաք։

122. Այն՝ որ մեռած էր, և որուն տուինք կեանք և լոյս, որպէս զի մարդոց մէջ չիտակ ճամբէն ընթանայ, մեթէ նման պիտի ըլլայ անոր՝ որ խաւարի մէջ մնըրճուած է, և անկէ դուրս չպիտի կրնայ բնաւ։ Ջարտիտներուն աչքին՝ ոճիրը կը գեղեցկանայ (2)։

123. Իւրաքանչիւր քաղաքի մէջ ապրտաններ պրինք, որպէս զի խաբեն (3) բայց անոնք միայն ինքզինքնին կը խաբեն, և չեն գիտեր։

124. Մէքքէի բնակիչները հրաչքի մը ակնառուես ըլլալ եւոք ըսին. մենք չպիտի հաւատանք, մինչեւ որ չտեսնենք մարգարէներուն գործածին նման հրաչքներ։ Աստուած (ամենէն աղէկ) պիտի թէ ո՛ւր պիտի ուղղէ իր առաքելութիւնը։ Յանցաւորները նախատինքի և չարաչար տանջանքներու պիտի ենթարկուին, ի վարձ իրենց անօրէնութեանց։

---

(1) « Մեղք »

(2) « Ահա՛ այս կերպով անհաւատներուն գործերը առաջուընէ կը պատրաստուին։ »

(3) « Ա՛նպէս մը ըրինք, որ ամէն մէկ քաղաքի մեծամեծները ոճրապարտ մարդիկ ըլլան » կը թարգմանէ Քազիմիրսքի, և կը յարէ թէ Մուհամմէտ կ'ակնարկէ Մէքքէի հարուստներուն և ազդեցիկներուն, որոնք ժողովուրդը իրեն դէմ կը հանէին։

125. Աստուած (Իսլամին համար) պիտի բանայ սիրտն անոր զոր լուսաւորել կ՚ուզէ. Իսլամութեան քաղցրութիւնները ճաշակել պիտի տայ. իսկ ան՝ զոր պիտի մոլորեցնէ, ճնշուած սիրտ մը պիտի ունենայ նման անոր որ կը տապալակի բարձրանալու համար: Անհաւատներուն պատիժը ահա ա՛յս պիտի ըլլայ:

126. Ասիկա Աստուծոյ կրօնքն է. ճշմարիտ է ան. արդէն (մանրամասնօրէն) բացատրած ենք անոնց՝ որ մտածող են:

127. Աստուած անոնց պատրաստած է խաղաղութեան բնակավայրը. ի վարձատրութիւն իրենց արարքներուն, անոնց պաշտպանը պիտի ըլլայ:

128. Այն օրը՝ ուր ամէնքը պիտի հաւաքուին Աստուծոյ առջեւ, ոգիներուն պիտի ըսենք. «Ո՛վ ոգիներ, դուք խարեցիք մարդիկը: Տէր, պիտի ըսեն միրենք պաշտողները, անոնք մեզմէ չտաներուն օգնութեան համար (մենք փոխադարձ ծառայութիւններ կը մատուցանէինք) այս կեանքի ընթացքին որուն նախասահմանուած վախճանին հասանք ահա: Աստուած պիտի պատասխանէ. «կրակը պիտի ըլլայ ձեր բնակավայրը. հոն պիտի կենաք (յաւիտեանապէս) և իմ կամքովս: Բարձրեալը պիտուն է և իմաստուն:

129. Յանցաւորները, իրենց արարքին համեմատ, դասակարգերու պիտի բաժնենք (1):

130. Ձայն մը պիտի դոչէ. «Ո՛վ հաւաքոյթ մարդոց և ոգիներու. դուք ձեր մէջ չունեցա՞ք միթէ (ձեր մէջէն բնատուած) Աստուծոյ մարգարէները. միթէ անոնք չհայտնեցին իր հրաշալիքները. մեծ օրուան յիշատակը չարթընցուցին միթէ ձեր մէջ: Անհաւատները պիտի պա-

(1) . Զարերուն մէջէն ոմանք պետ կը կարգենք միւսներուն:

սահմանեն. հակառակ մեզի կը խոստովանինք։ Այս աշխարհի կեանքը հրապուրած էր զանոնք. անոնք պիտի խոստովանին թէ անհատաա եղած են։

131. *Եւ ասիկա այսպէս եղաւ* (1). *Աստուած մարգարէներ ղրկեց անոնց, որովհետեւ անիկա չի պատժէր բնաւ յանցաւոր քաղաքները, բնակիչներուն ազդարարելէ առաջ։*

132. *Արժանիքներուն համաձայն պիտի որուին վարձատրութիւնները* (2). *Աստուած ուշադիր կը դիտէ ձեր արարքները։*

133. *Աստուած հարուստ և ողորմած է. եթէ ուզէ կրնայ զձեզ բնաջինջ ընել և նոր մարդիկ բերել ձեր տեղը, ինչպէս որ ձեզ ծնեցուց նախկին սերունդներէն։*

134. *Իր խոստումները* (3) *պիտի իրագործէ, և դուք չէք որ պիտի կարնաք ջնջել (Աստուծոյ վճիռները։)*

135. *Ըսէ՛ մարգոն*(4). *այժերուդ համաձայն ապրեցէ, ես ալ իմ կարողութեանս համապատասխան պիտի ընեմ բարիքները։*

136. *Պիտի տեսնէք թէ որո՛նց առջև պիտի բացուի արքայութիւնը. կռապաշտները բնաւ չպիտի վայելեն (աստուածային) երջանկութիւն։*

137. *Անոնք (Աստուծոյ ծնեցուցած) հունձքին և հաւերուն մէկ մասը Աստուծոյ կուտան, և մէկ մասն ալ իրենց չաստուածներուն. Աստուած մերժից ընդունիլ ա-*

---

(1) *Աստուած քաղաք մը պատժելէ առաջ մարգարէներ կը ղրկէր, որոնք պատճառ ունէին ազդարարելու։*

(2) *« Ամէն հոգի իր արարքներուն համապատասխան ատիճան մը պիտի գրաւէ. »*

(3) *« Սպառնալիքները »* (4) *« Ժողովուրդիդ »*

նոյց ընծան, և անոնք կուռքերուն մասուցին զայն. որ-քան սխալ են իրենց դատողութիւնները (1):

138. Իրենց հաւատալիքները հաստատելու և իրենց նմանները անդունդին մէջ քաշելու համար կռապաշտները պարծանք կը համարէին իրենց զաւակները ապաննել: Եթէ Աստուած ուզէր, կրնար արգիլել այս բարբարոսութիւնը. (բայց ձգէ որ ուզածնին ընեն.) անոնցմէ և անոնց հնարած սրբապղծութիւններէն հեռացի՛ր:

139. Անոնք կ'ըսեն. այս ինչ կենդանիները և այն ինչ հունձքերը արգիլուած են. առանց մեր արտօնութեան ոչ ոք պիտի կրնայ անոնցմով. երեւակայական վճիռներու մէջ կը մոլորին. կենդանիներ ունին, որոնց բեռ կրել չեն տար. ուրիշ կենդանիներ կը մեղմեն, առանց Աստուծոյ անունը յիշելու. իրենց բոլոր սուտերը Աստուծոյ վրայ կը նետեն. Աստուած անոնց արարքներուն համաձայն պիտի տայ վարձքը:

140. Անոնք կ'ըսեն. (այսինչ) կենդանիներու ընդերքը (2) թոյլատրուած է այր մարդոց (3) և արգիլուած է կիներուն. բայց ամենքն ալ կ'ուտեն մեռած կենդանիին սաղմը (վիժած): Աստուած պիտի հատուցանէ իրենց արարքները. պիտուն և իմաստուն է ան:

---

(1) Կռապաշտ Արաբները սովոր էին երկու մասի բաժնել իրենց հոգերը, պատուղները և հունձքը. մէկ մասը գերագոյն Աստուծոյ կը յատկացնէին, միւսը՝ կուռքերուն. Աստուծոյ բաժինը կը գործածէին անուանելու համար աղքատները և ուղեւորները. իսկ կուռքերուն բաժինը կը նուիրէին իրենց կրօնաւորներուն. եթէ Աստուծոյ սահմանուած պատուղ մը չնար կուռքերուն սահմանուած հոգին մը վրայ. կուռքին կատային զայն, որովհետեւ Աստուած հարստահ ըլլալով պէտք չունի, կ'ըսէին: (Բազմիմբաքի)

(2) «Զագը» (3) «Մեր մանչերուն»:

141. Անգունդը կանած է զանունք որ իրենց կոյր ապիտութեանը մէջ կը սպաննէին իրենց տղաքները, և սուտերու վրայ յենլով՝ կ'արդիլէին այն ուսմանները զորս Թոյլատրած է Աստուած: Անոնք մոլորած են և ճըշմարիտ ճամբուն մէջ չեն գնար:

142. Աստուած է որ կը բուսցնէ տունկերը և ծառերը որոնք կը զարդարեն ձեր պարտէզները. ան է որ կը ծաղկեցնէ ձիթապտուղները, (արմաւենիները և տեսակ տեսակ ցորեններըը,) նարնջենիները, (նռնենիները,) և բազմազան պտուղներ որոնց ձեւն ու համը միևնոյնը տարբեր են: (Անիկա ըսաւ.) ձեզի եղած ընծաներով մնանեցէք, և հունձքի օրը տասանորդը տուէք. զգուշացէք մեղաւ մնալէ. Աստուած չի սիրեր չապաշխարները:

143. Ձեր ընտանի կենդանիներուն մէջ կան որ տեղծուած են բեռ կրելու համար, և կան ալ որ անկարող են այդ բանին (1). կերէք այն կենդանիները որոնց միսը Թոյլատրուած է ձեզի, և մի՛ անսաք սատանային հրապոյրներուն, որովհետև ձեր յայտնի Թշնամին է ան:

144. Կռապաշտները կը պնդեն Թէ Աստուած արգիլած է ուխտը զոյգ կենդանի (2). ասոնցմէ երկու զոյգը ոչխարի ցեղէն են և երկուքը՝ այծի. հարցո՛ւր իրենց. Աստուած էգերը Թէ արուները արգիլեց, Թէ՝ էգերուն կրած սաղմերը արգիլեց. բանաւոր պատասխան մը տուէք ինծի, եթէ անկեղծ էք:

145. Անոնք կ'ըսեն զարձեալ Թէ Աստուած արգիլեց երկու զոյգ ուղտեր և երկու զոյգ եզներ. հարցո՛ւր անոնց. Աստուծոյ արգիլածները արունե՞րն են Թէ՝ էգերը,

---

(1) « Եւ ամենք ալ սպաննուելու համար. » (Քազիմիրսքի)

(2) « Ուխտը տեսակ արջառ, որոնք զոյգեր կը կազմեն. »

կամ թէ՝ էգերուն ընդերքին մէջ գտնուածնե՞րն են. զուք ներկա՛յ էիք երբոր Աստուած այս պատուէրը տուաւ. ի՞նչ կայ աւելի ամբարիշտ քան Աստուծոյ վերապրել սուտ մը, ազէտ մարդիկը մոլորեցնելու համար: Անաստակոյս Աստուած չպիտի առաջնորդէ նենգամիտները:

146. Ըսէ՛ անոնց. ուտեստի մասին ինծի յայտնած օրէնքին մէջ արգելք դրուած է միայն մեռած կենդանիներու ուտելուն դէմ, ինչպէս նաեւ խոզի միսին և (հոսող) արիւնին դէմ (1). սոսկ ուտելը սրբապղծութիւն է. նմանապէս արգիլուած է ուտել այն կենդանիները, որոնց վրայ Աստուծոյ անունը չէք կոչեր (սպանուած ատենիդ:) Ան որ անհրաժեշտ հարկէ մղուած և ո՛չ թէ իր փափաքը գոհացնելու կամ անհնազանդ ըլլալու համար այս պատուէրը ոտնակոխ ընէ, Աստուծոյ գութին պիտի արժանանայ:

147. Գալով Հրէաներուն, մենք անոնց արգիլեցինք բոլոր այն կենդանիները որոնց ոտքին կճղակը ճեղքուած չէ. անոնց արգիլեցինք նաեւ եզան և ոչխարի ճարպը, ի բաց առեալ կռնակի, աղիքներու և ոսկորներու հետ խառնուած ճարպը. այս արգելքը դրինք ի պատիժ իրենց ոճիրներուն. մենք արդարացաւ ենք:

148. Եթէ զքեզ ամբաստանեն իրր խաբեբայ, ըսէ՛ անոնց. ձեր Աստուածը անհուն գթութեամբ լեցուն է, բայց ապիրատներուն պիտի զգացնէ իր վրէժխնդրութիւնը:

149. Կռապաշտները պիտի ըսեն որ՝ եթէ Աստուած ուզէր, ո՛չ մենք ո՛չ ալ մեր հայրերը խունկ պիտի ծխէին կուռքերուն առջև, բայց մեզի արգելք մը դնող չ'եղաւ:

---

(1) Լեարդը և հօրթի թաղը զոր Արաբները կը նկատէին թանձրացած արիւն, արգիլուած չէին, որովհետեւ Քուրանը կ'արգիլէ միայն հեղուկ արիւն ուտելը:

Այս լեզուն գործածեցին նաեւ անոնք (այն մարդաբէնեռուն) որ իրենցմէ առաջ եկան, մինչեւ այն վայրկեանը երբ մեր պատուհասները խափեցան անոնց գլխուն. պատասխանէ՛ անոնց. եթէ այս խօսքերնիդ հիմ մը ունի, հասկցուցէ՛ք մեզի. բայց դուք կարծիքէ միայն կ՛առաջնորդուիք եւ անպարկեշտօրէն կը սուտ։

150. Ըսէ՛ անոնց. միայն Աստուծոյ վճիռը ճշմարիտ է. եթէ ան ուզէր զձեզ բոլորդ կը լուսաւորէր։

151. Ըսէ՛ անոնց. ո՞ւր են ձեր վկաները որոնք կաբենան վկայել թէ Աստուած արգիլած է ձեր ըսած կենդանիները. եթէ երբէք վկայութիւն ալ տան, չ՛ըլլայ որ դուն ալ անոնց պէս ընես։ Մի՛ հետեւիր անոնց՝ որոնք Խաղամութեան դէմ կը խօսին (1), ո՛չ ալ անոնց՝ որոնք կ՛ուրանան հանդերձեալ կեանքը եւ կուռքերուն խունկ կը ծխեն։

152. Ըսէ՛ անոնց. եկէ՛ք և ես ձեզի պիտի կարդամ թէ ի՞նչ բան արգիլած է ձեր Աստուածը։ Ոչ ոք Աստուծոյ հաւասար դասեցէք. ձեր ազգականներուն բարիք ըրէք. ազքատաթենէ վախնալով ձեր տղաքը մի՛ սպաննէք (2). մինչ ձեզի պիտի տանք հարկ եղած ամէնը, թէ՛ անոնց և թէ ձեզի համար։ Թէ՛ հրապարակային և թէ գաղտնի ոճիրէ(3) խուսափեցէք. ձեր նամանները մի՛ սպաննէք բնաւ, սարբեր խնդիր է եթէ արդարութիւնը այնպէս կը պահանջէ. Աստուծոյ արգելքը բացարձակ է այս մասին։ Ահա սուրբ են Աստուծոյ պատուէրները զորս կուտայ ձեզի, որպէսզի իմաստուն դառնաք (վերջապէս։)

---

(1) « Մի՛ փնտռեր համակրանքը անոնց՝ որոնք սուտ կը հրեռչակեն մեր նշանները. » (Բագիմիրեան)

(2) Կռապաշտ Արաբները սովոր էին իրենց աղջիկները սպանել սովի միջոցին։ (3) « Ամեն տեսակ գործերէ »

153. *Մի՛ դպչիք բնաւ, որքերու աստցուածքին. ասոր-բեր խնդիր է եթէ կ՚ուզէք արդիւնաւորել զայն, մինչեւ որ որդը չափահասութեան տարիքը թեւակոխէ: Կչռելու և չափելու մէջ արդար եղէք. ամէն մէկէն իր կարողու-թեան չափով բան պիտի պահանջենք: Ձեր խօսքերուն, ձեր երդումներուն (և վճիռներուն) մէջ ճշդրիտ եղէք, եթէ նոյն իսկ ձեր անձին դէմ(1) խօսիլ պէտք ըլլայ: Ահա ասոնք են Աստուծոյ պատուէրները, մաքերնիդ պահեցէք զանոնք:*

154. *Փրկութեան ճամբան այս է. ուղիղ է այդ ճամբան. մի՛ հեռանիք այնպիսի ճամբաներու որոնք զձեզ մոլորեցնէին թերեւս. Աստուած պատուէրներ կուտայ ձեզի, որպէսզի երկնչիք իրմէ:*

155. *Մենք առինք Մովսէսին օրէնքի սահմանակ-ները (կատարեալ գիրքը,) որոնք արդարները կ՚առաջնոր-դեն դէպի կատարելութիւն. անոր մէջ Հրէաները կը գտնեն ամէն բանի մասին մանրամասն բացատրութիւն, լոյս, դիմութիւն և հանդերձեալ կեանքի վրայ հաւատք:*

156. *Հաւատացէ՛ք Քրիստոսին որ երկինքէն իջեցու-ցինք. օրհնեալ Գիրքը մըն է ան. (հետեւեցէք անոր) և երկնչեցէք Տիրոջմէն, որպէս զի իր դիմութեան արժա-նանաք:*

157. *Դուք այնուա չպիտի ըսէք թէ մեզմէ առաջ եր-կու ազգեր (2) երկինքէն ընդունեցին նախրական մաս-նաւորները, և թէ դուք ուսումնասիրած չէք զանոնք:*

158. *Դուք այնուա չպիտի ըսէք որ եթէ ձեզի ալ գիրք մը ղրկուած ըլլար, անոնցմէ աւելի լուսաւորուած*

---

(1) «Ազգականի մը դէմ» (Քազիմիրսքի)

(2) Քրիստոնեաները և Հրէաները:

պիտի բլլայիք. զուք արդէն ստացաք աստուածային պատգաճները, լոյս և երկնային չնորհներ։ Արդ՝ որքա՜ն ան օբէն արարք մըն է անարգել սուրբ կրօնքը և անկէ ուծանալ։ Մեր կրօնքը մերժողներուն վերապահած ենք սարսափելի պատիժ մը որ արդար վարձքն է իրենց անհնազանդութեան։

159. Արգիօք անոնք կը սպասեն որ հրեշտակնե՞րը գան, կամ Աստուած ինքը անձա՞մբ գայ, և իր նշաններն ու վրէժները երեւա՞ն գան. այն օրը ուր Աստուած ցոյց տայ զանոնք, հաւատքը անօգուտ պիտի բլլայ անոր՝ որ մինչեւ այն ատենը հաւատացած չէր և բարիք գործած չէր։ Ըսէ՛ անոնց. եթէ զուք սպասէք, մենք ալ պիտի սպասենք։

160. Չ՚բլա՛յ որ անցեալ անոնց կողմի՝ որոնք իրենց կրօնքին մէջ պառակտուած բլլալով, տարբեր տարբեր յարանուանութիւններ կազմած են. Աստուծոյ միայն անկէ գտնել զանոնք և ցոյց տալ իրենց արարքները։

161. Ո՛վ որ բարիք մը գործէ, տասնապատիկ աւելի պիտի վարձատրուի. ո՛վ որ չարիք մը գործէ, միայն այդ չարիքին համարժէք պատիժ մը պիտի ընդունի. ոչ ոքի անարդարութիւն պիտի բլլայ։

162. Ըսէ՛ անոնց. Աստուած զիս առաջնորդեց ուղիղ ճամբուն մէջ և ինծի տպվեցուց սուրբ կրօնքը, հաւատքը Աբրահամի՝ որ հաւատաց միակ Աստուծոյ և որ մերժեց խունկ ծխել կուռքերուն։

163. Ըսէ՛ անոնց. իմ աղօթքս, իմ հաւատքս, իմ կեանքս և իմ մահս Աստուծոյ կը պատկանին. անիկա տիեզերքի վեհապետն է. ոչ ոք անոր հաւասար է. ինքը հրամայեց այսպէս հաւատալ, ու ես առաջինն եմ Իսլամներուն։

164. *Ինչո՞ւ պիտի փնտռեմ աչխարհը կառավարող Աստուծմէ զատ ուրիշ մը. ամէն մարդ իր գործերուն հաչիւը պիտի տայ, ոչ ոք ուրիչին բեռը պիտի կրէ. մարդիկ բոլորն ալ Աստուծոյ առեանին առջեւ պիտի ելլեն. Աստուած անոնց պիտի ըսէ թէ՝ ի՛նչ բանի մէջ հետացան իր պատուէրներէն:*

165. *Ան է որ զձեզ հաստատեց երկրի վրայ, նախորդ սերունդներուն տեղը լեցնելու համար. մէկը միւսէն աւելի վեր կը բարձրացնէ ան, որպէս զի (այս կերպով) փորձութեան ենթարկէ զձեզ: Աստուած արագ է իր պատիժներուն մէջ, բայց նաեւ զիջած և անյիչաչար է:*

ՎԵՐՋ Ջ. ԳԼՈՒԽԻ

ԳԼՈՒԽ Է.

ԷԼ ԱՐԱՖ [1]

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 205 տուն

Ցաճուն ողորմած եւ անյիշաչար Ասուծոյ.

1. Էլիֆ, լամ, միմ, սաս: *Ահաւասիկ այն Գիրքը (Քուրանը) որ երկինքէն ղրկուեցաւ քեզի. (անոր մասին սրտիդ մէջ ո՛ եւ է անհանգստութիւն թող չ'ըլլայ) և մի՛ վախնար զայն գործածելու՝ չարերուն սպառնալու և հաւատացեալները քաջալերելու համար:*

2. *Հետեւեցէք այն կրօնքին որ Աստուծմէ եկած է ձեզի. իսկ զատ ուրիշ պաշտպան մի՛ ունենաք. որքա՜ն քիչերը պիտի անսան այս խորհուրդներուն [2]:*

3. *Քանի՛ քաղաքներ կործանեցինք (երբ մեր զայրոյթը իջաւ անոնց վրայ) գիշերուան խաւարին մէջ կամ օրը ցերեկով, մինչ բնակիչները հանգիստի քաղցրութիւնները կը վայելէին:*

4. *Մեր վրէժխնդրական արարքներէն հալածուած՝ անոնք կը գոչէին. այո՛, յանցանք գործեցինք (ամբարիշտ եղանք:)*

---

(1) **Էլ Ա.րաֆը** անունն է այն պատին որ կը կանգնի գժոխքին և արքայութեան մէջտեղը. դատապարտեալները հոն կը զատուին արքայութիւն գացողներէն. Ա.եսակ մը քաւարան է էլ Ա.րաֆը, որ սահմանուած է՝ իրենց ծնողաց կամքին հակառակ նուիրական պատերազմ մղողներուն: (Ճէլալէտտին)

(2) «Որքա՜ն քիչ կը մնաձէք այս բաներուն վրայ:» (Բազիմիրսքի)

5. Հաշիւ պիտի պահանջենք այն ժողովուրդներէն, որոնց մարգարէներ ղրկեցինք, և նաև հաշիւ պիտի պահանջենք մեր մարգարէներէն։

6. Մենք գիտակցաբար անոնց աչքին առջեւ պիտի ներկայացնենք բրածնին, որովհետեւ ականատես էինք մենք։

7. Մեծ օրուան դատաստանը արդար պիտի ըլլայ. անոնք որ կչտուին (և ծանր գան) և կչխին նժարը հաւկեցնեն, երանութիւն պիտի վայելեն (1)։

8. Անոնք՝ որոնց գործերը կչտուելով պակաս պիտի գան, պիտի կորանցնեն հոգիները, որովհետեւ մեր կրօնքը արհամարհեր էին։

9. Մենք զձեզ հաստատեցինք աշխարհի վրայ, մենք ձեզի ուսելիք տուինք. որքա՜ն քիչ երախտագէտ էք։

10. Մենք առեղծեցինք և կազմեցինք զձեզ նախամարդով. յետոյ ըսինք հրեշտակներուն, պաշտեցէ՛ք Ադամը, և անոնք պաշտեցին. միայն Էպլիս մերժեց պաշտել։

11. Աստուած ըսաւ անոր. ինչո՞ւ չես հնազանդիր իմ հրամանիս, (ի՞նչ բան կ՚արգիլէ զքեզ։) Էպլիս պատասխանեց. ես Ադամէն աւելի գերազանց եմ մը ունիմ. զանն դուն առեղծեցիր հուրէն, մինչ զայն առեղծեցիր անչան հողէն։

12. Աստուած հրամայեց. կորսուէ՛, դնա՛ այս տեղէն. արքայութիւնը գոռոզներուն տեղը չէ. վախէ՛ր, դնա՛, արհամարհիներուն կարգը պիտի դասուիս։

---

(1) Մահմետականները պարտին հաւատալ թէ մահկանացու-ներուն արարքները կշռող կշռոգին նժարները երկինքի և երկրի տարածութեան չափ ընդարձակ պիտի ըլլան։ (Էլ Կազէլ)

13. Անհնազանդ հրեշտակը այն առեն յարեց. պա-
տիժդ յետաձգէ մինչեւ յարութեան օրը:

14. Լա՛ւ, բաւ. Ամենակարողը:

15. Քանի որ փորձեցիր զիս, յարեց Էպլիս, պիտի
աշխատիմ մարդիկը մոլորեցնել քու (չխաակ) ճամբայէդ:

16. Յարձակումներս պիտի բազմապատկեմ. որո-
գայթ պիտի լարեմ, անոնց աչ ու ձախ կողմերը, ետեն
և առջեն: Շատ քիչերը միայն քեզի երախտապիտական
ցոյցեր պիտի բնեն:

17. Յաւիտենականը սա բառերը արտասանեց. կոր-
սուէ՛ արքայութենէն, նախատինքով ծածկուած և առանց
ներողութեան արժանանալու յոյսի. քեզի հետեւողները
դժոխքի ընկերներդ պիտի ըլլան (1):

18. Իսկ դուն, ո՛վ Ադամ, կողակիցդ հետ բնակէ՛
արքայութեան մէջ, ու հոն բուսնող բոլոր պտուղներէն
կերէք ուզածնուդ չափ. միայն թէ մի՛ մօտենաք սա ծա-
ռին, գուցէ մեղքի մէջ իյնաք:

19 Սատանան անոնց թելադրութիւններ ըրաւ, աչ-
քերնին բանալու և ցոյց տալու մերկութիւննին (զոր մին-
չեւ այն առենը չէին տեսած) և բաւ. Աստուած արգիլեց
ուտել այս ծառին պտուղէն, որովհետեւ կը վախնայ որ
եթէ ուտէք երկու հրեշտակներ կ'ըլլաք ու կ'անմահա-
նաք:

20. Երդումով վստահացուց զանոնք որ ճշմարիտ կը
խօսի և իրենց հաւատարիմ խորհրդականն է:

21. Այս ծուղակէն խաբուելով, անոնք կերան ար-
գիլուած պտուղը, և անմիջապէս տեսան թէ մերկ են.

---

(1) «Եւ ո՛վ որ քեզի հետեւի . . . դժոխքը պիտի լեցնեմ
ձեզմով,» (Բազիմիրսքի)

սկսան ծածկուիլ (պարտէզին մէջ գտնուող) տերևներով (1) Աստուած գոչեց. ո՛վ Ադամ, քեզի արդիւնք չէի այս ծառին պտուղը ճաշակելը, քեզի չ՚ազդարարեցի՞ որ սա՝ սատանան ձեր թշնամին է:

22. Անոնք պատասխանեցին, Տէր, յանցաւոր ենք, և եթէ գութդ չգտնուիր մեզի, ատուդապէս կորսուած ենք:

23. Աստուած ըսաւ. վա՛ր իջէք, իրարու թշնամի եղած այլևս (2). երկիրը պիտի ըլլայ ձեր բնակավայրը և առժամեայ վայելքը:

24. Հոն պիտի ապրիք, հոն պիտի մեռնիք. հոնկէ յարութիւն պիտի առնէք օր մը:

25. Ո՛վ Ադամի զաւակներ, ձեզի զգուշա ըրկեցինք որպէս զի մերկութիւննիդ ծածկէք. (ըրկեցինք նաև թանկագին զարդեր) բայց ամենէն թանկագին ծածկոցը բարեպաշտութիւնն է: Ահա սոքա են Աստուծոյ պատուիրանները. (թերևս) մարդիկ խորհրդածեն անոնց վրայ:

26. Ո՛վ Ադամի զաւակներ. թող սատանան չհրապուրէ զձեզ, ինչպէս հրապուրեց ձեր հայրերը. արքայութենէն վտարուելնուն պատճառ եղաւ, երբ զանոնք ծածկող քողը ձգելով մերկութիւննին երևան հանեց. սատանան և

---

(1) Արաբ մեկնիչներէն ետևեան կ՚ըսէ որ ինքը Մուհամմէտի բերնէն լսեր է հետեւեալը. — Ադամ բարձր արմաւենիի մը հասակը ունէր. ուսերուն վրայ երկարած էին մազերը. իր անհնազանդութենէն վերջ նշմարեց թէ մերկ է և փախաւ ծածկուելու համար. մազերը ծառի մը կառչեցան, որով կանգ առաւ. ձգէ՛ դիս, ըսաւ Ադամ. ծառը պատասխանեց՝ գնա՛. յետոյ Ադամ լսեց Աստուծոյ ձայնը որ զինքը կը կանչէր, և ըսաւ՝ կ՚ամչնամ երեւալու:

(2) Ա յսինքն թէ՝ մարդիկ և սատանան յաւիտենապէս թշնամի եղան իրարու: (Բազիմիրսքի)

իր աբբանեակները կը տեսնեն զձել, բայց դուք չէք տեսներ զանոնք. անհատաներուն պատերն են անոնք։

27. Երբ նենգամիտները ոտնակոխ ընեն օրէնքները (1), կ'ըսեն. մեր նախահարց սովորութիւնն կը հետեւինք. Աստուած այսպէս գործել կը հրամայէ։ Պատասխանէ՛ ա-նոնց. անկարելի է որ Աստուած հրամայած ըլլայ ամօթալի գործ մը ընել. Աստուծոյ մասին չգիտցած բաներնուդ վրայ ինչո՞ւ կը խօսիք։

28. Ըսէ՛ անոնց. Աստուած հրամայած է ինծի արդարութիւնն ի գործ դնել. ձեր ճակատը դարձուցէք հան՝ ուր կը պաշտուն զայն. իր անունը կոչեցէք. անկեղծ եղէք ձեր հաւատքին մէջ. ինչպէս (ոչինչէն) ստեղծեց զձեզ, այնպէս ալ իր մօտ պիտի կանչէ. (ձեր մէջէն) ոմանք կը լուսաւորէ, իսկ միւսները մոլորութեան մէջ կը թողու. այս վերջիններն (փոխանակ Աստուծոյ) աստուածներն առին իրր պաշտպան, ու կը կարծեն թէ չիտակ ճամբէն կ'ընթանան։

29. Ո՛վ Ադամի զաւակներ. ամէն անգամ որ մզկիթի (2) երթաք, ձեր ամենէն գեղեցիկ զգեստները հագէք. կերէք և խմեցէք, բայց չափաւորութեամբ, որովհետև Աստուած չի սիրեր չափազանցութեան մէջ ինկողները։

30. Ըսէ՛ անոնց. ո՞վ կրնայ արգիլել Աստուծոյ ծառաներուն՝ ի պատիւ իրեն պճնուելէ այն զարդերով զոր ինք չնորհած է, և անոնք այն ուտեստներով զոր

---

(1) «երբ նենգամիտները ամօթալի գործ մը կատարեն.»

(2) Քազիմիրեանի դիտել կուտայ թէ Քուրանին մէջ եաման բառը գործածուած չէ բնաւ, այլ ըսուած է մէսճիտ, որ Հայերէն մզկիթ բառին կը համապատասխանէ։ Այսօր իսլամները առհասարակ եաման կ'անուանեն իրենց ընդարձակ աղօթավայրերը, միայն Մէքքէի աղօթավայրն է որ կը պահէ մէսճիտ յորջորջումը։

իր առաքելութեամբը բաշխած է. ասոնք իրաւունքներն են անոնց որ կը հաւատան այս աշխարհի մէջ և հանդերձեալ կեանքին (1)։ Այս կերպով է որ Աստուած իր պատուիրանները կը բացատրէ խնամատուներուն։

31. Աստուած արգիլած է գազանապէս և չայտնապէս գործուած սպանդը. անօրէնութիւնը և անարդար բռնութիւնները ալ արգիլած է. ձեզի կրկէք իշխանութիւն չէ տուած կուռքեր չմնելու և ոչ ալ թոյլատրած է որ իրեն մասին չգիտցած բաներնիդ խօսիք։

32. Կեանքի սահմանը (իւրաքանչիւր ազգի համար) որոշած է կանխապէս. (երբ հասնի վայրկեանը) ոչ ոք կրնայ զայն եւս մնալ կամ փութացնել։

33. Ո՛վ Ադամի զաւակներ. ձեր մէջէն մարգարէներ պիտի ելլեն, որոնք իմ պատուիրաններս պիտի հաղորդեն ձեզի. ով որ Տիրոջմէն երկնչի և առաքինի գործեր կատարէ, սոսկումէ և չարչարանքէ զերծ պիտի մնայ։

34. Այն գոռոզները որոնք Իսլամութենէ կը հեռանան (2) և անոր ճշմարտութիւնը կ'ուրանան, յաւիտենական բոցերուն մէջ պիտի նետուին։

35. Ի՞նչ կայ ամբարիշտ քան Բարձրեալը նախատելը, և իր պատգամները սուտ համարելը։ Կռապաշտները պիտի վայելեն Դուրանի մէջ յայտնուած բարիքներուն մէկ մասը, մինչև որ մահուան հրեշտակը գայ և իրենց հարցնէ. ո՞ւր են այն չաստուածները զորս կը կոչէիք (և Աստուծոյ անուան քով կը դնէիք)։ Պիտի պատասխանեն. անոնք անհետացան գացին։ Եւ այս խոստովանութեամբ իրենք իսկ վկայած պիտի ըլլան իրենց անհաւատութեան։

(1) « Ասոնք կը պատկանին հաւատացեալներուն, այս աշխարհի մէջ, և մանաւանդ՝ յարութեան օրը։ »

(2) « Որոնք մեր նշաններս սուտ կը հռչակեն »

36. Աստուած պիտի ըսէ անոնց. մեր՛ք գժոխքին մէջ այն ոգիներուն և մարդոց հետ որոնք հոն մնալու դատապարտուած են (և անհետացած են ձեզմէ առաջ.) բոցերուն մէջ մխրճուելո՛ք. (ամէն անգամ որ նոր տեսարան մը գժոխք մտնէ) պիտի անիծէ իրմէ առաջ մտածը, մինչեւ որ ամէնքն ալ հոն հաւաքուին. այն առեն վերջին անգամ մտնողը (առաջինը ցոյց տալով) պիտի ըսէ. Տէ՛ր, ահա՛ այն հերձուածողները որոնք մոլորեցուցին զմեզ. մեր կրած պատիժին կրկին անգամը տուր անոնց։ Բայց Աստուած պիտի ըսէ. ձեր ամէնքին ալ պատիժը (կրկնապատիկ) աւելցուցած ենք, բայց դուք չէք գիտեր։

37. Եւ առաջինը բաւ վերջինին. մեր վրայ ինչ առաւելութիւն ունիք. ճաշակեցէք հիմա այն պատիժը որուն արժանի եղաք ձեր արարքներով։

38. (Անառարակոյս) ամբարիշտները որոնք գոռոզութեամբ սուտ հաւակնեցին մեր վարդապետութիւնը, իրենց առջեւ գոց պիտի գտնեն երկինքի դուռները (1). անոնք այն առեն միայն պիտի կարենան մտնել արքայութենէն ներս, երբ ուղտը կարենայ անցնիլ ասեղին ծակէն(2). ապրեսխաները այս կերպով պիտի վարձատրենք։

---

(1) ձեղաէտսին կըսէ թէ, միայն արդարներուն հոգիները պիտի ընդունուին եօթներորդ երկինքին մէջ. իսկ ամբարիշտները իրենց առջեւ գոց պիտի գտնեն արքայութեան դուռները և գժոխք պիտի գահավիժին։ Արքայութեան մէջ մահկանացուները պիտի վայելեն մշտադալար թուփերը, անդադար հոսող գետերը, ախորժահամ պտուղներ և անուշահոտ կոյսերը, որոնք միայն սիրել գիտեն։

(2) Այս բազդատութիւնը Աւետարանին մէջ ալ եղած է։ Աւետարանի յաւնարէն մէկ թարգմանութեան վրայ յենլով ոմանք կըսեն որ, ո՛չ թէ ուղտին, այլ մալուխին համար բսուած է։ Եթէ կարենայ անցնիլ ասեղի ծակէն.։ սակայ անշուշտ աւելի արամբարանական բազդատութիւն մըն է. թէեւ Քուրանին մէջ ալ ուղտ բսուած է, բայց արաբերէն ճէմէլ (ուղտ) և հապլ (մալուխ) բառերը իրարու շատ մօտ են։

39. Գետնոյ պիտի ըլլայ իրենց անկողինը, կրակը՝ իրենց ծածկոյթը. ասիկա արդար վարձքն է ամբարիշտներուն:

40. Մենք ոչ ոքէ (որ հաւատացեալ է) չպիտի պահանջենք կարողութենէն վեր բան մը. այն հաւատացեալները, որոնք բարիք կը գործեն պիտի բնակին արքայութեան մէջ, որ յաւիտենական երանութեանց վայրն է:

41. Անոնց սրտերէն պիտի վանենք նախանձը. անոնց քայլերուն տակ գետիր պիտի հոսին, ու անոնք պիտի գոչեն. Փա՛ռք Յաւիտենականին որ զմեզ այստեղը մտցուց. եթէ իր լոյսը մեզի չ՚առաջնորդէր, մենք չպիտի գտնէինք այն ճամբան որ հոս բերաւ զմեզ. Մարգարէներուն խոստումները իրականացան: Ձայն մը անոնց պիտի լսեցնէ սա խօսքերը. ահա՛ արքայութիւնը վոր ժառանգեցիք ձեր գործերով:

42. Երանութեան պարտէզին մէջ ապրողները պիտի բան կրակի բնակիչներուն. Աստուծոյ խոստումներուն ճշմարտութիւնը փորձով հաստատեցինք, և զուք ալ հաստատեցի՛ք արդիօք. և անոնք պիտի պատասխանեն. այո՛ հաստատեցինք: Ու անոնց մէջէն մուեզիկ մը պիտի կանգնի ու սա բառերը պիտի արտասանէ. Աստուծոյ անէծքը թող իջնէ ամբարիշտներուն վրայ,

43. Ու անոնց վրայ նաև, որոնք իրենց նմանները կը մոլորեցնէին Աստուծոյ ճանապարհէն, և որոնք ջանացին անոր մաքրութիւնը ոչնչանալ և չը հաւատացին հանգերձեալ կեանքին:

44. Երանելիներուն և աստուածամերժներուն միջև պատուար մը պիտի բարձրանայ. Եւ Աբրահամ վրայ պիտի գտնուին այն մարդիկը՝ որոնք միւսները պիտի ճանչնան մանաւոր նշաններով և պիտի գոչեն արքայութեան

բնակիչներուն. խաղաղութիւն ընդ ձեզ: Բայց հակառակ բուռն փափաքնուն չպիտի կրնան արքայութիւն մտնել աստուածամերժները:

45. Երբ անոնք իրենց նայուածքը դարձնեն դժոխքի բնակիչներուն, պիտի գոչեն. ո՛վ Աստուած, զմեզ անօրէններուն հետ մի՛ դատեր:

46. (Էլ Արաֆի վրայ գտնուողները) պիտի գոչեն աստուածամերժներուն թէ դիրենք կը ճանչնան ճակատնուն վրայ դրոշմուած պարսաւի կնիքէն, ու պիտի հարցնեն. ինչ օգուտ ունեցան ձեր հարստութիւնը և զօրութիւնը:

47. Անոնք որ ձեր երգումներուն համաձայն (1) երբէք չպիտի արժանանային աստուածային գութին, միթէ չը լսեցի՞ն աս մխիթարական խօսքերը. մտէ՛ք արքայութեան մէջ, երկիւղը և վիշտը ձեզ հետ չեռանան ձեր սրտերէն:

48. Կրակի բնակիչները պիտի գոչեն արքայութեան հիւրերուն. քիչ մըն ալ մեր վրայ սիրեցէք այն ջուրը և չնորհները որոնցմով Աստուած կը մնուցանէ զձեզ. բայց անոնց պիտի պատասխանուի. այդ չնորհները արգիլուած են անհաւատներուն:

49. Անհաւատները ծաղրելին կրօնքը (և զայն խաղալիքի մը վերածեցին.) անոնք աշխարհային կեանքի հրապոյրներէն տարուեցան. մենք զանոնք անտես կ՚ընենք այսօր, որովհետև անոնք ալ անտես ըրին վերջին դատաստանի օրը և մեր պատգամները սուտ հռչակեցին:

50. (Եւ ասկայն) մենք անոնց բերած էինք Գիրք մը որուն մէջ կը փայլի գիտութիւնը՝ հաւատացեալներու լու-

(1) « Ասոնք այն մարդիկն են որոնց մասին դուք երդում ըրած էիք թէ ... » (Բազիմիրսքի)

սաւորելու համար և աստուածային գումը չնորհելու առնոց։

51. Արդեօք անոնք կը սպասեն որ Քրիստոսը լրանա՞յ (1). այն օրը ուր լրանայ, Քրիստոսի պատուիրանին դէմ գործողները պիտի ըսեն. Աստուծոյ առաքեալները ճշմարտութիւնը կը քարոզէին մեզի, հիմա ո՞ւր պիտի գտնենք բարեխօս մը, և ինչ յոյս ունենք կրկին աշխարհ դառնալու՝ ինքզինքնիս ուղղելու համար. (ա՜հ, եթէ կարենայինք դառնալ, ուրիշ կերպով պիտի վարուէինք.) բայց, արդէն (անդառնալի կերպով) անոնք կորսնցուցած պիտի ըլլան իրենց հոգին և իրենց պատրանքները փաթաթած պիտի ըլլան (2)։

52. Ձեր Աստուածը սահմանեց երկինքն ու երկիրը վեց օրուան մէջ, ու յետոյ (հանգստացաւ էն) նստաւ իր գահին վրայ. ցերեկուան յաջորդել սուաւ գիշերը, որ կը հետեւի ցերեկին առանց ընդմիջման. անոնք սահմանեց արեւը, լուսինը և աստղերը, որոնք խնամարհատար ենթակայ են իր օրէնքներուն։ Իրեն կը պատկանի սահմանապատումները և էակները կառավարելու իրաւունքը։ Օրհնեա՛լ ըլլայ Աստուած՝ տիեզերքի վեհապետը։

53. Տիրոջ անունը յիշեցէք գաղանապէս և հրապարակաւ (3). բայց հեռու կեցէք ցոյցերէն. Աստուած կ'ատէ դառնղները։

54. Մի՛ պղծէք երկիրը (4) մինչ մաքրագործուած է ան. երկիւղով և յոյսով աղօթեցէք առ Աստուած (որովհետեւ) իր պիտումիւնը մօտ է անոնց որ բարիք կը գործեն։

---

(1) « կը սպասեն որ Քրիստոսը մեռնի՞ » (Քազիմիրսքի)

(2) « եւ իրենց հնարած չաստուածները պիտի անհետանան։ »

(3) « Համեստութեամբ »

(4) « երկրի վրայ անկարգութիւններ մի՛ ընէք։ »

55. Աստուած է որ կը ղրկէ հովերը, որոնք իր շնորհներուն (1) յառաջընթացներն են. մենք՝ անձրեւով լեցուն ամպերը կը մղենք չորցած դաշտերուն վրայ, անձրեւ կ'իջեցնենք, ամուլ հողը կը բարգաւաճեցնենք և առատ պտուղներ կը բուսցնենք: Այսպէս ալ մեռելները պիտի յարուցանենք իրենց գերեզմաններէն, որպէսզի (Թեբեա) խորհրդածէք այս բաներուն վրայ:

56. Լաւ հողը կ'արտադրէ աղէկ պտուղներ՝ Աստուծոյ թոյլտուութեամբ. գէշ հողը միայն գէշ պտուղներ կուտայ. այս կերպով է որ մենք կը բացատրենք աստուածային վարդապետութիւնը այն մարդոց՝ որոնք երախտագիտական արարքներ կը գործեն:

57. Մենք Նոյը իբր առաքեալ ղրկեցինք (2). անիկա բաւ իր ժողովուրդին. պաշտեցէ՛ք ձեր Տէրը, իրմէ զատ ուրիշ Աստուած չի կայ. (ինչո՞ւ ուրիշ չաստուածներ պաշտէ.) կը վախնամ որ մեծ օրուան պատիժին ենթարկուիք:

58. Իր ժողովուրդին մեծամեծները պատասխանեցին. դուն ծայրայեղ կուրութեան մը մէջ կը գտնուիս:

59. Նոյ յարեց. ո՛վ իմ ժողովուրդս, ես մոլորութեան մէջ չեմ բնաւ, այլ՝ տիեզերքի վեհապետին առաքեալն եմ:

60. Ես եկած եմ ձեզի յայտնելու Բարձրեալին պատուիրանները և ձեզի տալ վրկարար խորհուրդներ. Աստուած ինծի տուաւ այնպիսի ճանաչութիւններ զորս չունիք դուք:

---

(1) Ա.յսինքն՝ անձրեւին. Արաբիոյ չերժին կլիմային համար անձրեւը շնորհի տեղ կ'անցնէր, այնպէս որ շնորհ բառը հոմանիշ դարձած է անձրեւի:

(2) Նոյ նահապետ որ նախապէս աստղագործ էր, 50 տարեկանին Աստուծմէ պաշտօն ընդունեց քարոզութիւն ընել:

61. Դուք կը զարմանա՞ք որ Աստուծոյ խոստումները և սպառնալիքները ձեզի կը հաղորդուին ձեր մէջէն ընտրուած մարդու մը միջոցաւ, որպէս զի արժանի ըլլաք իր չնորհին:

62. Նոյը խաբերայ մը համարուեցաւ (այդ մարդոցմէն) և մինչ ապաւինելիք զայն ու անոր հետ տապանը մտողները· իսկ այն կոյսերը որոնք մեր հաւատքը ուրացած էին, Ջուրերուն մէջ խեղդուեցան:

63. Մինչ Յովսէր զրկեցինք իր արենակից Աստուածկանները (1)· Յովսէ բսաւ անոնց· ո՛վ իմ ժողովուրդս, պաշտեցէք Տէրը, իրմէ զատ ուրիշ Աստուած չկայ· չէ՞ք վախնար Աստուծմէ:

64. Ժողովուրդին իշխանները (որոնք անհաւատ էին) պատասխանեցին· կը տեսնենք որ մտքի խանգարում ունիս· և չիտակը, կը կարծենք թէ խաբերայ մըն ես դուն:

65. Յովսէ պատասխանեց· ես յիմարացած մը չեմ բնաւ երբէք, այլ տիեզերքի վեհապետին առաքեալն եմ:

66. Ես կը կատարեմ ինծի յանձնուած առաքելութիւնը և եկած եմ ձեզի տալու վերկարար (և անկեղծ) խորհուրդներ:

67. Զարմանալի՛ կը գտնէք որ Բարձրեալը ձեր մէջէն մէկը ընտրեց իր պատուէրները ձեզի հաղորդելու համար· յիշեցէ՛ք որ Նոյի սերունդին տեղը զձեզ հաստատեց երկրի վրայ, որ զձեզ բազմապատկեց (2) և ձեր զօրութիւնը

---

(1) Նոյի ցեղէն սերած կռապաշտները, որոնց զրկեր է Աստուած Յովսէ, իրենց ցեղէն, որպէս զի միակ Աստուծոյ վարդապետութիւնը ընդունիլ տայ անոնց:

(2) «Տիտանի հաստակներ տուաւ ձեզի:» (Քագիմիրեքի)

աւելցուց. յիշեցէ՛ք Աստուծոյ բարիքները, եթէ կ՛ուզէք երջանիկ ըլլալ։

68. Առաքեալները բսին անոր. դուն եկած ես միակ Աստուծոյ կրօնքը քարոզելու մեզի և մեր հայրերուն պաշտածները լքո՞ղ տալ կ՛ուզես. եթէ ապառնալիքներդ լուրջ են, գործադրէ տեսնենք։

69. Մարգարէն յարեց. Աստուծոյ վրէժխնդրութիւնը և զայրոյթը քիչ առնէն ձեր վրայ սիրտ թափին. ինծի հետ սիրտ վիճաբանի՞ք այն անուններուն մասին, զորս դուք և ձեր հայրերը տուիք ձեր կուռքերուն. Աստուած ո՛չ մէկ կարողութիւն չնորհած է անոնց. ապաւեցէք, ես ձեր քանդուելուն ականատես պիտի ըլլամ։

70. Մեր գիտնական չնորհիւ ապաւեցինք Յովսէ և բոլոր անոնք որ հնազանդեցան իր ձայնին և մինչեւ վերջին անհատաւոր բնակինջ ըրինք, որովհետեւ սուտ կը հաչակէին մեր կրօնքը։

71. Թէժմատականներուն պրկեցինք (իբրեւց հայրենակիցներէն մին) Սալէհը, որ անոնց բսաւ. ո՛վ իմ ժողովուրդս, պաչտեցէք զԱստուած. անկէ զատ ուրիշ Աստուած չկայ (ինչո՞ւ ուրիշներ պիտի պաչտէիք.) սա էգ ուղտը իր զօրութեան ապացոյցն է. ձգեցէք որ ճարակի ան Տիրոջը դաշտին մէջ. անոր կեանքին դէմ մի՛ դաւէք. յետոյ չարաչար կը պատժուիք (1)։

---

(1) Սալէհ գացած էր Արաբիոյ լեռնոտ մէկ մասին կռապաշտ ժողովուրդը աստուածապաշտ դարձնելու. ժողովուրդը բսաւ անոր. եթէ իրօք Աստուծոյ մարգարէն ես, սա ժայռէն էգ ուղտ մը ծնեցուր։ Սալէհ սկսաւ աղօթել, և ի վերջոյ Աստուած ժայռին մէջէն էգ ուղտ մը դուրս հանեց իր ձագովը միասին. այս ուղտը ամէն իրիկուն ձրի կաթ կը բաժնէր ժողովուրդին։ Տեղացի շատ հարուստ կին մը նախանձելով սպաննել տուաւ թէ՛ ուղտը և թէ ձագը. սպանողները իրը վարձատրութիւն ստացան հարուստ կնոջը գեղեցիկ աղջիկը. բայց քանի մը օր ետք երկինքէն ահարկու ձայն մը դիրենք լեղապատառ ընելով մեռցուց։ (Արաբ մեկնիչներ)

72. Ցիշեցէք որ Աստ սերունդին տեղը զձեզ հաստատեց երկրի վրայ, ձեզի տուաւ գաչտեր, որպէս զի պալատներ կառուցանէք, և ժայռեր՝ որպէս զի անոնց մէջ փորէք ձեր բնակարանները։ Ցիշեցէք երկինքի բարիքները և երկրի վրայ ապականութիւն մի՛ տարածէք։

73 Թէմուտտականներուն գոռոզ իշխանները ըսին հասարակ ժողովուրդին, որ աւելի խոնարհ ըլլալով հաւատացած էր մարգարէին. կը հաւատա՞ք դուք որ Սալէհ Աստուծոյ առաքեալն է։ Հասարակ ժողովուրդը պատասխանեց. մենք կը հաւատանք իր առաքելութեանը։

74. Իշխանները անխախտ մնալով իրենց գոռոզութեանը մէջ, ըսին, մենք չենք հաւատար ձեզի նման։

75. Անոնք էգ ուղտին ոտքերը (1) կտրեցին, Աստուծոյ պատուէրին դէմ գործեցին և յետոյ ըսին Սալէհին. սպառնալիքներդ ի գործ դիր տեսնենք, եթէ իրօք Աստուծոյ առաքեալն ես։

76. Նոյն պահուն երկիրը չարժեցաւ իրենց տակը բուն տակ, և (յաջորդ) առտուն անոնք գտնուեցան մեռած իրենց տուներուն մէջ (և երեսի վրայ պառկած։)

77. Մարգարէն թողուլ ժողովուրդը, բսաւ անոնց. (ձեզի հաղորդեցի Աստուծոյ պատուէրները) ձեզի խմաստուն խորհուրդներ տուի, բայց դուք չէք սիրեր գնոնք (որ ձեզի խորհուրդներ կուտան։)

78. (Մենք զրկեցինք նաեւ Ղովտը դէպ ի իր ժողովուրդը.) Ղովտ բսաւ Սոդոմի բնակիչներուն. դուք պիտի գործէ՞ք այնպիսի ոճիր մը զոր չէ գործած երբէք ո և է ժողովուրդ՝ ձեզմէ առաջ։

79. Ձեր վաւաչոտ վարմունքները գոհացնելու համար

(1) «Աքերը» այսինքն՝ ծունկին եաեւի կողմը։ (Քազիմիրսքի)

ինչո՞ւ կը մերձենաք այր մարդոց, փոխանակ մերձենալու կանոնց. բնութեան օրէնքները պիտի բնաւարէ՞ք դուք(1):

80. Սոդոմի բնակիչները պատասխան չ՚ուտին, այլ ըսին իրարու. վռնտենք Ղովտ (և իրենները) մեր քաղաքէն, քանի որ չեն ուզեր մեր օրինակին հետեւիլ (2):

81. Մենք ազատեցինք Ղովտ և իր ընտանիքը բայց իր կինը պատժուեցաւ (3):

82. Վրէժխնդիր անձրև մը իջեցուցինք անոնց վրայ և վճռացուցինք յանցաւորները. տե՛ս թէ ինչ կ՚ըլլայ ապիրատներուն վախճանը (4):

83. Մենք ղրկեցինք Շախալը դէպ ի իր հայրենակիցները՝ Մատէանականներուն. ո՛վ իմ ժողովուրդս, բաւ անոնց. պաշտեցէք տիեզերքի միակ Աստուածը. (ինչո՞ւ ուրիշ չաստուածներ պաշտէք.) Աստուած իր զօրութեան նշանները ցոյց տուաւ ձեզի. կշռելու և չափելու մէջ արդար եղէք, ինչ պարտք որ ունիք մարդոց, ամբողջութեամբ հատուցէք. մի՛ պղծէք երկիրը անոր մաքրագործուելէն ետք. ձեր արարքին պատուղները պիտի քաղէք եթէ հաւատք ունենաք:

84. Ճամբաներուն վրայ սոսկում մի սփռէք բնաւ(5)

---

(1) « Իրաւ որ չափազանցութեան մէջ ինկած ժողովուրդ մըն էք դուք: » (Քազիմիրսքի)

(2) « Անոնք մարդիկ են որոնք սրբութիւն կը ծախեն: »

(3) Արաբ մեկնիչները կ՚ըսեն թէ երկինքէն քար մը ինկաւ Ղովտի կնոջ գլխուն և զայն սպաննեց, որովհետեւ կռնատ և ետին նայած էր:

(4) Այդ վրէժխնդիր անձրեւը կը բազկանար դժոխքի խարոյկներուն տաք քարերէն, որոնք կ՚իջնային յանցաւորներուն գլխուն վրայ և անմիջապէս կը մեռցնէին զանոնք: (Ջէլալէտտին)

(5) « Ծուռդակ մի՛ լարէք: » (Քազիմիրսքի)

Աստուծոյ հաւատացողները հաւատքի ճամբէն մի՛ մոլորեցնէք, սխալ մեկնութիւններ մի՛ տաք անոր. յիշեցէք թէ դուք պզտիկ ժողովուրդ մըն էիք և Աստուած աճեցուց զձեզ. ձեր ակնարկը աչխարհի վրայ պատցուցէք և տեսէք թէ ինչ եղած է չարերուն վախճանը։

85. Եթէ ձեր մէջէն մաս մը հաւատայ իմ առաքելութեանս, մինչ միւս մասը մերժէ, սպասեցէք որ Աստուած ձեր անհամաձայնութեան վճիռը արձակէ. դատաւորներուն ամենէն արդարն է ան։

86. Մատէանականներուն ցեղապետները դողդողութեամբ գիտցած՝ ըսին Շախպի. դքեզ պիտի վռնտենք քաղաքէն քեզի հետեւողներուն հետ միասին, եթէ չ'ընդունիք մեր հաւատքը. Շախպ յարեց. դուք պիտի փափաքէիք յաղթել այն սոսկումին որ ձեր կրօնքը կը ներչնչէ մեզի (1)։

87. Մենք Աստուծոյ առջեւ սուտ խօսած պիտի ըլլայինք եթէ ձեր հաւատքը ընդունէինք. քանի որ անգամ մը Աստուած փրկած է զմեզ, միայն ինքը կրնայ հրամայել մեզի որ այլ կրօնքը վերստին ընդունինք. իր գիտութիւնը կ'ընդգրկէ ամբողջ տիեզերքը, մենք անոր վրայ դրած ենք մեր վստահութիւնը. Տէր, մեր և ժողովուրդին միջեւ բռնէ կշիռը, դուն դատաւորներուն ամենէն արդարն ես։

88. Անոնց մէջէն այն ցեղապետները որոնք մերժած էին հաւատալ, ըսին ժողովուրդին. եթէ հետեւիք Շախպին, ստուգապէս պիտի կորսուիք։

89. Երկրաշարժ մը յանկարծ տապալեց զանոնք ու

---

(1) «Մատէանականները պատասխանեցին. ինչպէ՞ս կարելի է որ մենք հաւատանք, քանի որ առելութիւն ունինք անոր դէմ»։

առաուն բոլորը մեռած գտնուեցան իրենց տուներուն մէջ, երեսնին գետնի վրայ։

90. Անոնք որ Շախալը իրր խաբեբայ հռչակեցին, անհերեւոյթ եղան, (ինչպէս եթէ երբէք բնակած չ'ըլլային այս երկրին մէջ) և եպերելի գործերու անձնաուբ եղան։

91. Շախալ Մատէանականներէն հեռացած ատեն բաւական մի կատար հանեցի այն առաքելութիւնը զոր Աստուծմէ ընդունած էի, ձեզի խմաուտուն խորհուրդներ տուի. ինչո՞ւ անհաւատներուն կրելիք պատիժներուն համար տխրիմ։

92. Մենք ամէն անգամ որ առաքեալներ ղրկած ենք քաղաքներու մէջ, մեր պատիժներն ալ միասին ղրկած ենք. ժողովուրդները կը պատժենք որպէս զի խոնարհ ըլլան անոնք։

93. Դժբազդութիւնը կրկնէն եաքը, յաջողութիւններ աուինք անոնց. մինչ անոնք մեր չնորհներէն գոհացած կ'ըսէին թէ՝ մեր հայրերուն նման մենք ալ ունեցանք աղէկ և գէշ բաղդ. նոյն վայրկեանին, անակնկալ կերպով մը զանոնք բնաջինջ ըրինք։

94. Եթէ յանցաւոր քաղաքներու բնակիչները հաւատացեալ ըլլային և Աստուծմէ երկնչէին, երկինքի և երկրի օրհնութիւնները անոնց վրայ պիտի թափէինք. (բայց անոնք սուտ հռչակեցին մեր նշանները) և իրենց սուտերուն փոխարէն պատուհասուեցան։

95. Ո՞վ կրնար վստահացնել այդ քաղաքներու բնակիչները թէ մեր զայրոյթը չպիտի թափէր գիշերուան մէջտեղին, մինչ անոնք քունի բաղուկներուն մէջ էին։

96. Ո՞վ կրնար վստահացնել զանոնք որ մեր զայ-

բոլոր չպիտի պոռթկար անոնց վրայն, ցերեկ ժամանակ, մինչ իրենք հաճոյքի մէջ էին։

97. *Կը կարծէին թէ պիտի խուսափի՞ն Աստուծոյ հակոզութենէն, և ո՞վ կը կարծէ թէ կրնայ խուսափիլ, իրաց առեալ անոնք՝ որոնք կորստեան դատապարտուած են։*

98. *Իրենք որ ժառանգորդներն են այն երկրին զոր Թագուցին անհետացած սերունդները, տակաւին չե՞ն հաղկընար թէ մենք կարող ենք (եթէ ուզենք) պատժել զիրենք. թէ մենք կրնանք մեր կնիքը դրոշմել անոնց սրտին վրայ, որպէս զի չը կարենան բան մը հասկնալ։*

99. *Մենք քեզի պիտի պատմենք թէ ի՛նչ դժբազդութիւններ եկան այն քաղաքներուն վրայն, որոնց ըրկեցինք մարգարէներ հրաչք գործելու կարողութեամբ։ Այդ քաղաքներու բնակիչները չարունակ կը մերժէին հաւատալ վարդապետութեան մը զոր կեղծ հռչակած էին արդէն. այս կերպով է որ Աստուած կը փակէ անհաւատներուն սիրտը (իր կնիքը դրոշմելով)։*

100. *Այդ քաղաքներուն մէջ մենք չատ քիչ մարդիկ գտանք որոնք հաւատարիմ ըլլան իրենց ուխտին (1). մեծ մասը ենթադիտեցինք կը բաղկանար։*

101. *Մովսէս, զոր ղրկեցինք այս մարգարէներէն ետք, ներկայացաւ Փարաւոնի արքունիքը մեր նշաններով զինուած, բայց չը կրցաւ յաղթել Թագաւորին և ժողովուրդի մեծամեծներուն յամառութեանը. դուն պիտի տեսնես թէ ի՛նչ է չարերուն վախճանը։*

102. *Մովսէս բաւ Փարաւոնին. ես տիեզերքի վեհապետին առաքեալն եմ։*

---

(1) «Այդ մարդոց մեծ մասին քով ո՛ եւ է հաւատարմութիւն չը գտանք իրենց ուխտին։» (Քազիմիրսքի)

103. *Աստուծոյ կողմէն իմ յայտնելիք հրահանգներս ճշդրիտ են, ձեր առջեւը պիտի գործեմ հրաշքներ իր զօրութիւնը յայտնող. թող տուր որ ինծի հետ մեկնին Իսրայէլի զաւակները։ Փարաւոն պատասխանեց, եթէ դուն հրաշք գործելու կարողութիւն ունիս, գործէ՛, որպէս զի քու առաքելութեանդ հաւատանք։*

104. *Մովսէս իր գաւազանը նետեց և յանկարծ օձի փոխուեցաւ անիկա (չատ սրոչ կերպով։)*

105. *Յետոյ Մովսէս իր ձեռքը ծոցէն հանեց և առնոր սպիտակութիւնը ապշեցուց ներկայները (1)։*

106. *Փարաւոնի պալատականները գոչեցին. այս մարդը ճարտար կախարդ մըն է։*

107. *Փարաւոն բաւ. անիկա կ՚ուզէ որ մենք հեռանանք մեր երկրէն. ի՞նչ պարտիմ ընել։*

108. *Անոնք պատասխանեցին. վար դիր զինքը և իր եղբայրը(2), և պետութեանդ բոլոր քաղաքներուն մէջ ղրկէ,*

109. *Հրաման ընելով որ բոլոր ճարտար կախարդները հաւաքեն և քեզի բերեն։*

110. *Մեծ թուով կախարդներ հաւաքուելով (Փարաւոնի մօտ) սա խնդրանքը ըրին. տէր արքայ, մենք պիտի վարձատրուինք եթէ յաղթենք անոր։*

111. *Փարաւոն պատասխանեց. այո, անտարակոյս դուք իմ չնորհներուս պիտի արժանանաք։*

---

(1) *Մեկնիչները կ՚ըսեն թէ Մովսէսի մորթը պղնձագոյն էր, այնպէս որ երբ իր ձեռքը ծոցէն դուրս հանելու միջոցին ձիւնափայլ սպիտակութեամբ երեւցաւ, բնական էր որ հրաշք մը նկատուեցաւ ասիկա. իսկ Եբրայեցիներուն համար Մովսէսի սպիտակ ձեռքը հոմանիշ դարձած է «զօրաւոր ձեռք» ի կամ «զօրութեան» որուն շընորհիւ Իսրայէլացիները ազատեցան գերութենէ։*

(2) «*Ժամանակ շահէ իրեն և իր եղբօրը հետ*» (Գազիմիրսքի)

112. *Այն առեն կախարդները ըսին Մովսէսի. Նեռէ՛ գառաղանդ, թէ չէ՝ մենք կը նեռանք* (1):

113. *Մովսէս ըսաւ. դուք նեռեցէք առաջ. և ա-նոնք նեռեցին իրենց գառաղանները և ներկանեռուն առ-ջեւ ապչեցուցին տեսարան մը պարզեցին:*

114. *Այն առեն մեր մարգարէն ներշնչեցինք որ իր գառաղանը նեռէ. յանկարծ անոր գառաղանը օձի փոխուե-լով գիշատեց միւսները (որ նոյնպէս օձի փոխուած էին:)*

115. *Ճշմարտութիւնը իր բոլոր փայլով երեւան ե-կաւ և կախարդներուն վարկը կոտրեցաւ:*

116. *Անոնք պարտուած ետ քաշուեցան:*

117. *Առտուած պաշտելու համար գետին խոնարհեցան*

118. *Եւ ըսին. մենք կը հաւատանք տիեզերքի Ա-ստուծոյն.*

119. *Մենք կը հաւատանք Մովսէսի և Ահարոնի Ա-ստուծոյն:*

120. *Այն առեն Փարաւոն ըսաւ անոնց. ինչպէս, դուք ինչո՞ւ կը հաւատաք մինչ ես չեմ արտօնած զձեզ որ հաւատաք, դուք այս խարեբայութիւնը կանխապէս ծրագրեցիք քաղաքին մէջ, որպէս զի բնակիչները դուրս հանէք, բայց քիչ առենէն պիտի տեսնէք:*

121. *Ձեր ոտքերը և ձեռքերը (փոխնիփոխ) կտրել պիտի առամ* (2) *և կետոյ ձեզ ամենքդ խաչել տամ պիտի:*

122. *Կախարդները պատասխանեցին, մենք ամենքս Աստուծոյ պիտի վերադառնանք արդէն:*

---

(1) «Առաջ դո՞ւն պիտի նեռես թէ՝ մենք:»

(2) Ակսինքն՝ ձախ ոտքն ու աջ ձեռքը, կամ ձախ ձեռքը և աջ ոտքը կտրել պիտի տամ, պատիժ մը որ կը գործադրուէր Արեւելքի մէջ:

123. Դուն կը բարկանաս մեզի և վրէժխնդիր կ'ուզես ըլլալ անոր համար որ հաւատացինք մեր տեսած հրաշքներուն. ՏԷր, համբերութիւն տուր մեզի և ըրէ որ իրր հաւատացեալ մնանինք։

124. Փարաւոնի պալատականները այն առեն ըսին. Թոյլ պիտի տա՞ս որ Մովսէս և Ահարոն (և իր ցեղը) մնկնին հոսկէ և երկիրը պղծեն իրենց ոճիրներով (1) և քեզ զքեզ եւ չաստուածներդ։ Փարաւոն պատասխանեց. ուրեմն սպաննենք անոնց արու զաւակները, միայն աղջիկներուն խնայենք, որպէս զի անոնցմէ աւելի զօրաւոր ըլլանք։

125. Մովսէս բաւ Իսրայէլացիներուն. երկինքի դիմութիւնը հայցեցէք. համբերատար եղէք, որովհետեւ աշխարհ կը պատկանի Աստուծոյ. անիկա իրեն հաճոյ թուածներուն կը չնորհէ երկրի ժառանգութիւնը. հանգերձեալ կեանքը բաժինը պիտի ըլլայ անոնց՝ որոնք իրմէ կ'երկնչին։

126. Իսրայէլացիները պատասխանեցին անոր. քու գալէդ առաջ հարատահարուած էինք, և յետմէհետէ դուն մեր առաջնորդն ես, զարձեալ կը հարատահարուինք։ Պատասխանեց. Աստուած կրնայ ձեր թշնամիները բնաջինջ ընել և ձեզի տալ անոնց թագաւորութիւնը, տեսնելու համար թէ ի՛նչպէս պիտի ընթանաք։

127. Արդէն Փարաւոնի ժողովուրդին զգացուցինք սովը և երաշտութիւնը, որպէս զի անոր աչքերը բանանք։

128. (Ցետոյ, երբ եգիպտացիներուն յաղթութիւններ տուինք,) անոնք իրենց վայելած բարիքները պահանջ մը համարեցին, անոնք Մովսէսի և իր ժողովուրդին վրայ կը նետեն իրենց կրած աղէտներուն պատճառը,

(1) «եւ երկրի վրայ անկարգութիւններ չհանեն։» (Գալիլիրքի)

մինչեւ Աստուծոյ պէտք է վերապրեն, բայց մեծ մասամբ կ'անպիտանան այս բանը:

129. Եգիպտացիները յայտարարեցին Մովսէսի որ բնաւ չպիտի հաւատան անոր, զիրենք հրապուրելու համար ինչ հրաշք որ ալ գործէ:

130. Այն աեեն անոնց ըրկեցինք ջրհեղեղը, մարախները, գարշաճճիները, գորտերը և արիւն մեր զօրութեան իբր նշաններ, բայց անոնք չհաւնակեցան մեռնիլ իրենց գոռոզութեան և ամբարշտութեան մէջ:

131. Ամէն անգամ որ Աստուծոյ բազուկին տակ ճգմուեցան, Մովսէսին ըսին անոնք. օգնութեան կանչէ քու Աստուածդ, քանի որ անոր հետ դաշինք կնքած ես. եթէ զմեզ ազատէ այս աղէտներէն, պիտի հաւատանք քեզի և պիտի թոյլ տանք որ մեկնիս Իսրայէլի զաւակներուն հետ: Մեր պատիժները կատեցուցինք անոնց խնդրած ժամանակամիջոցին ապաշխարհեմք, բայց անոնք իրենց երդումը չը պահեցին:

132. Այն աեեն վրէժ լուծեցինք իրենցմէ. ծովուն անդունդներուն մէջ խեղդեցինք զանոնք, որովհետեւ մեր նշանները սուտ նկատեցին (և անոնց ուշադրութիւն չ'ընծայեցին:)

133. Արեւելքի և արեւմուտքի երկիրները տուինք տակ ազգերուն, և անոնց վրայ տարածեցինք մեր օրհնութիւնը. Իսրայէլացիները տեսան մեր (հրաշալի) խոստումներուն լրացումը. անոնք իրենց կրած վիշտերուն համար վարձատրուեցան (1). Փարաւոնի և իր ժողովուրդին գործերն ու չէնքերը քանդեցինք:

---

(1) «Որովհետեւ խոստումնապահ եղան.» (Ղազիմիրսքի)

134. Մովսէս չուբերուն մէջէն ճամբայ բացինք Խաբայեցիներուն, ու անոնք հասան կռապաշտներու երկիր մը։ Անմիջապէս Մովսէսէն խնդրեցին որ անոնց պաշտած կուռքերուն պէս իրենց ալ չինէ. մարգարէն բաւ անոնց. Իսրայէլի զաւակներ, դուք ոչխտ ժողովուրդ մըն էք։

135. Անոնց պաշտած չաստուածները անվաւեր են, զուր և սրբապիղծ է անոնց պաշտամունքը։

136. Կրնա՞ն ձեզի առաջարկել ուրիշ Աստուած մը քան այն, որ զձեզ բարձրացուց բոլոր ազգերէն վեր.

137. (Յիշեցէք որ) մենք զձեզ ազատեցինք Փարաւոնի մարդոցմէն որոնք բռնութիւն կը բանեցնէին ձեր վրայ, և ձեր արու զաւակները կը սպաննէին, միայն աղջիկներուն խնայելով. ասիկա աստուածային բարութեան ցայտուն մէկ նշանն է։

138. Մենք նշանակեցինք երեսուն գիշերներ, որ ատեն Մովսէս պարտաւոր էր կենալ լերան վրայ, յետոյ տասն ուրիշ գիշերներ եւս աւելցուցինք, այնպէս որ Աստուծոյ հետ իր ունեցած տեսակցութիւնը քառասուն գիշեր տեւեց (1)։ Մովսէս մեկնած ատենը բաւ իր եղբօրը՝ Ահարոնի. իմ ժողովուրդիս քով փոխանորդ՝ ինծի, արդարութեամբ գործէ և ամբարիշտներուն ճամբուն մի հետեւիր բնաւ։

---

(1) Արաբները գիշեր բառը կը գործածեն փոխանակ ցերեկի. անտարակոյս Արաբիոյ խիստ տաք կլիման է որ տեղի տուած է այս գործածութեան։ Ցերեկ ատեն մինչ հրավառ արեւը հորիզոնին վրայ է, Արաբները չէին կրնար իրենց վրաններէն դուրս ելլել. միայն գիշերը կրնային դուրս գալ և ընել այն բաները զոր բարեխառն երկիրներու բնակիչները կ'ընեն ցերեկը. այս է պատճառը որ Արաբ բանաստեղծները երբէք չեն գովաբանած գեղեցիկ օրուան մը հրապոյրները, այլ իրենց երգերուն մէջ շարունակ կրկնած են լէյլի՛ լէյլի՛ բառերը, որ կը նշանակէ՝ ո՛վ գիշեր, ո՛վ գիշեր։

139. *Երբ Մովսէս նչանակուած ժամուն հասաւ լեռան վրայ և լսեց Աստուծոյ ձայնը, սա աղօթքը ուղղեց անոր. Տէր, բարեհաճէ ցոյց տալ ինձ դէմքդ (որպէս զի հոգեպէս նայիմ քեզի.) Աստուած պատասխանեց. դուն չե՛ս կրնար իմ դէմքիս տեսքին հանդուրժել, նայէ՛ լեռան, եթէ անիկա անչարժ մնայ այն առեն պիտի տեսնես զիս. ու ահա Աստուած իր փառքովը չրջապատուած երեւցաւ, լեռը փուխի վերածուելով կքեցաւ և Մովսէս՝ ահաբեկած գետին տապալեցաւ:*

140. *Երբ Մովսէս ինքզինքին եկաւ, գոչեց. փա՜ռք Բարձրեալին, իր կամքին կը հպատակիմ (1) և ես առաջինն եմ հաւատացեալներուն:*

141. *Աստուած բաւ. ո՛վ Մովսէս, բոլոր մարդոց մէջէն ընտրեցի, որպէս զի իմ հրամանները անոնց հաղորդես. միայն քեզի լսելի ըրի իմ խօսքս. ուրեմն ընդունէ այս չնորհը և երախտապարտ եղիր:*

142. *Իրեն համար սահմանները վրայ արձանագրեցինք պատուէրներ և օրէնքներ, որպէս զի մարդիկ կարենան առաջնորդուիլ իրենց բոլոր գործերուն մէջ. իրեն հրամայեցինք սիրով (2) ընդունիլ զանոնք և ժողովուրդին յարգել տալ. ես ժողովուրդին ցոյց պիտի տամ թէ չարերուն բնակավայրը ո՛րն է:*

143. *Անօրէն և դառը մարդիկը իմ հաւատքէս պիտի հեռացնեմ. անոնք եթէ հրաչքները աչքովնին տեսնեն*

---

(1) «Իրեն կը վերադառնամ զղջում յայտնելով» կը թարգմանեն Քաղիմիրսքի և կը յարէ թէ Իսլամները կը հաւատան թէ ո՛վ որ տեսնել կ'ուզէ զԱստուած, չանցնիք գործած կ'ըլլայ և չանկարծ կը մեռնի. Քուրանի այս հատուածը չատախ յիշատակուած է Իսլամ միսթիքականներու գործերուն մէջ:

(2) «Հաստատակամութեամբ»

ալ, զարձեալ անհաւատ պիտի մնան. չիտակ ճանապարհը մոլար պիտի թուի իրենց, և երբ մոլորութեան ճամբան տեսնեն, ուղիղը պիտի կարծեն զայն:

144. Այս կուրութիւնը պիտի գայ իրենց՝ իմ նշաններս սուտ հռչակած և պատուիրաններս արհամարհած ըլլալնուն ի պատիժ:

145. Կրօնքի դէմ (1) խօսողներուն և յարութեան օրին չհաւատացողներուն արարքները պարապ պիտի ելլեն. չէ՞ որ իրենց բրածին փոխարէնը պէտք է գտնեն:

146. Մովսէսի մեկնութենէն ետք, Իսրայէլացիները իրենց մատանիները հալեցուցին և (մարմին ունեցող) ու բառաչող հորթ մը չինեցին (2). Չէ՞ն հասկնար թէ այդ հորթը չէր կրնար խօսիլ իրենց հետ, ոչ ալ չիտակ ճամբան առաջնորդել զիրենք:

147. Անոնք այս հորթը իբր Աստուած պաշտեցին և սրբապիղծներ դարձան:

148. Եւ երբ հորթը տապալեցաւ իրենց առջեւ (3),

---

(1) «Իմ նշաններուս դէմ»

(2) Քուրանի մեկնիչները կ'ըսեն թէ Իսրայէլացիներուն պաշտած ոսկի հորթը կը բառաչէր, որովհետեւ Գաբրիէլ հրեշտակապետի ձին, անոր քովէն քառասմբակ անցած ատեն, բերանը փոշի մացուցած էր, ու կը պնդեն թէ հրեշտակապետին ձիուն ոտքերը կեանք կուտան բոլոր անոնց որոնց կը դպչին (Սամարի:) — 146րդ տունին մասին մեկնիչներուն տուած բացատրութիւնը գոհացուցիչ չէ. անոնք կ'ըսեն թէ ոսկի հորթը ձուլող Սամարացին հորթին բերնին մէջ նետեց բուռ մը փոշի, զոր հրեշտակապետին ձին հաւնած էր. այս փոշիին շնորհիւ է որ հորթը կեանք առաւ և սկսաւ բառաչել, և կամ՝ Սամարացին այնպէս մը ձուլեց հորթին բերանը, որ հովը անոր մէջէն անցած միջոցին բառաչիւնի նմանող ձայն կը հանէր (Բազիմիրքի)

(3) «Եւ երբ զղջում յայտնեցին,» (Բազիմիրքի)

իրենց մոլորած ըլլալը ընդունեցին և ըսին. մեր գործը գէշ է, եթէ պիտի եւ անյիշաչար Աստուած մեզի չներէ։

149. Երբ Մովսէս Իսրայելացիներուն մօտ վերադարձաւ, զայրոյթով (և վիշտով) լեցուն՝ ըսաւ. իմ մեկնելէս ետք ըրածնիդ ահաւոր բան մըն է. կ'ուզէք որ Աստուծոյ վրէժխնդրութիւնը փութով հասնի. (օրէնքին) տախտակները գետին նետեց, եղբօրը գլուխէն բռնեց և իրեն քաշեց զայն. Ահարոն ըսաւ. ո՛վ իմ մօրս զաւակը, ժողովուրդը բռնութիւն բանեցուց վրաս, քիչ մնաց պիտի սպաննէր զիս, զիս մի՛ պատժեր, որպէս զի թշնամիները չ'ուրախանան, ննդամիանութիւն կարգը մի՛ դաներ զիս։

150. Այն ատեն Մովսէս գոչեց. ողորմած Աստուած, պիտ՛ իմ և եղբօրս վրայ, քու անհուն գթութենդ բաժին մը հանէ մեզի։

151. Անոնք որ հորթ պաշտեցին, աստուածային զայրոյթին ենթարկուելով, աշխարհին մէջ նախատինքներով պիտի ծածկուին, այսպէսով է որ մենք կը փոխարինենք սրբապիղծները։

152. Անոնք որ անկեղծօրէն զղջալով իրենց ոճիրներուն վրայ կը հաւատան Աստուծոյ, անոր գթութեան արժանի պիտի ըլլան։

153. Երբ Մովսէսի զայրոյթը հանդարտեցաւ, առաւ օրէնքի տախտակները, որոնց վրայ հաւատացեալները կը սեանեն լոյսին և աստուածային գութին փայլիլը։

154. Մովսէս ժողովուրդէն ընտրեց եօթանասուն Իսրայելացիներ մեր պատուէրին համաձայն (և զանոնք մեր առջև հանեց) երկրաշարժ մը զանոնք կլանեց։ Մովսէս ըսաւ. Տէր, դուն կրնայիր զանոնք փճացնել այս օրէն առաջ և զիս թաղել անոնց աւերակին տակ, մեր

մէջէն քանի մը անմիտներ կրկնուն համար պիտի ընա-
ջինջ ընես զմեզ. դուն ըսա կամս կը մոլորեցնես և ու-
ղիղ ճամբան կ'առաջնորդես մարդիկը. դուն մեր պաշտ-
պանն ես, դուն ուզեցիր ժողովուրդդ փորձել, ներէ մեր
մեղքերուն և դիմա՛ մեր վրայ. քու դիմութիւնդ անսահ-
ման է։

155. Քու չնորհներդ թափէ մեր վրայ թէ այս աշ-
խարհին և թէ հանդերձեալին մէջ, որովհետև մենք քե-
զի վերադարձանք (զղջում յայտնելով։) Աստուած պա-
տասխանեց. ես պիտի ընտրեմ այն գոհերը որոնց վրայ
պիտի թափեմ իմ վրէժս. իմ դիմութիւնս բոլոր էակնե-
րուն վրայ կը տարածուի, երկիւղածները, պատուիրուած
ողորմութիւնը տուողները և իմ նշաններուս հաւատա-
ցողները իրր վարձատրութիւն պիտի տանեմ իմ դիմու-
թիւնս,

156. Նաև անոնք՝ որոնք պիտի հաւատան մարգա-
բէին զոր մարդկային դիտութիւնը չէ լուսաւորած (1), ո-
րուն մասին յիշատակուած է Հնգամատեանին և Աւետա-
րանին մէջ. նաև անոնք՝ որոնք կը պատուէն զայն,
կ'օգնեն անոր և երկինքէն իջած լոյսին կը հետեւին, ա-
նոնք բոլորը երանութիւնը պիտի ունենան իրենց բաժին.
մարգարէն անոնց կը պատուիրէ բարիք գործել և կ'ա-
զդէ չարիքը, լաւ անուղղներու գործածութիւնը կը հոչ-
ակէ և անմաքուր անուղղները կ'արգիլէ, անոնց
բեռները կը թեթևցնէ և զանոնք ընկճող չղթաները կը
վերցնէ։

157. Ըսէ անոնց. ո՛վ մարդիկ, ես Աստուծոյ առա-
քեալն եմ (որ եկած եմ դէպ ի ձեզ։)

(1) «Կարգալ գրել չը գիտցող մարգարէին.» (Քազիմիրսքի)

158. *Իմ առաքելութիւնս աստուածային է, Աստուած կ'ընդգրկէ մարդկային ցեղը, իրմէ զատ ուրիշ Աստուած չի կայ. կեանքը և մահը ան կուտայ, ընդունեցէք Իսլամութիւնը. հետեւեցէք Մարգարէին որ մարդկային դիտումնամբ լուսաւորուած չէ, բայց ինքն ալ կը հաւատայ Աստուծոյ և անոր խօսքին. հետեւեցէք անոր և փրկութեան ճամբէն պիտի քալէք:*

159. *Իսրայէլացիներուն մէջ կան արդարասէր դատաւորներ և աստուածաբանութիւններ* (1):

160. *Մենք Իսրայէլացիները բաժնեցինք տասներկու ցեղերու, և երբ անոնք Մովսէսէն ջուր խնդրեցին մենք ներշնչեցինք Մովսէսը որ իր գաւազանը ժայռին զարնէ. տասներկու աղբիւրներ բղխեցան անկէց և իւրաքանչիւր ցեղ գիտցաւ թէ ո՛ր աղբիւրէն պիտի անցընէ իր ծարաւը: Ցետոյ ամպերը իջեցուցինք անոնց վրայ չուք տալու համար. անոնց ղրկեցինք մանանայ և լորամարգիներ և ըսինք անոնց. անանկէ՛ք այն բաներով զորս ձեզի կը նուիրենք. իրենց սրտունջները միայն ինքզինքնուն վնասեցին:*

161. *Մենք ըսինք անոնց* (2). *բնակեցէ՛ք այս քաղաքին մէջ և անանկեցէք անոր պարունակած բերքերով, ինչպէս որ ուզէք. Տէրը պաշտեցէք հոն մտած ատենիդ, իր դիմումութիւնը հայցեցէք. (այն ատեն) ձեր յանցանքները պիտի ներենք և արդարները մեր չնորհներով պիտի ոզոզուին:*

162. *Բայց անոնց մէջէն ամբարշտութեան անձնա-*

---

(1) « Կան մարդիկ որոնք ճշմարտութիւնը իրենց առաջնորդ ընտրած են և արդարութիւնն ի գործ կը դնեն: » (Բազիմիրսքի)

(2) « Անոնց կ'ըսէին, »

սուբ եղողները Աստուծոյ հրամանը ոտնակոխ ըրին, ու այն աատն վրէժը պատժեց իրենց անհնազանդութիւնը։

163. Հարցուցէք անոնց թէ ինչ եղած է պատմութիւնը այն ծովեզերեայ քաղաքին, որուն բնակիչները չարաթը պահելու պատուէրը ոտնակոխ ըրին։ Անոնք այդ սուրբ օրը կը տեսնէին որ ձուկերը չուրին երեսը կ'ելլեն և միւս օրը կ'անհետանան. այս կերպով է որ մենք զանոնք կը փորձէինք և ցոյց կուտայինք իրենց ամբարիշտ ըլլալը։

164. Իրենց մէջէն մաս մը սակէս կ'ըսէր չարերուն խորհուրդ տուողներուն. երթինք զանոնք բնաջինջ պիտի ընէ կամ ամենէն ծանր պատիժներուն պիտի ենթարկէ զանոնք. (ուրեմն ինչո՞ւ քարոզութիւն ընել այսպիսի ժողովուրդի մը.) իմաստունները պատասխանեցին. մենք անոնց քարոզութիւն կ'ընենք որպէս զի Աստուծոյ առջեւ ինքզինքնիս արդարացնենք ու անոնց ներշնչենք Աստուծոյ երկիւղը։

165. Ու երբ չարերը մոռցան այս փրկարար խորհուրդները, մենք փրկեցինք զանոնք՝ որոնք խորհուրդ տուած էին անոնց, և յանցաւորներուն կրել տուինք իրենց անօրէնութեան արժանի պատիժները։

166. Անոնք գոռոզաբար յարատեւեցին իրենց անհնազանդութեանը մէջ որով զանոնք գարշելի կապիկներու փոխակերպենք (և ծալին մէջ թափեցինք.) Աստուած ծանոյց Հրէաներուն որ գժրաղդութիւնը պիտի հասցէ մինչեւ վերջին դատաստանին օրը (1). Աստուած իր պա-

---

(1) « Աստուած յայտարարեց այն աատն թէ իրենց դէմ ազգ մը պիտի ղրկէ, այն օրէն մինչեւ յարութեան օրը և սարսափելի չարիքներ պիտի պատճառէ անոնց. » (Քալմիքրաքի)

տուհաններուն մէջ արագ է, բայց նաեւ դիմած եւ անյիշաչար է։

167. Մենք գանունք ցիրուցան բրինք ամբողջ աշխարհի վրայ (1). անոնց մէջ կան մարդիկ՝ որոնք արդարամիտ են եւ կան ալ որ անարդար են. մենք գանունք փորձելու համար տուինք բարօրութիւնը եւ դժբաղդութիւնը, որպէս զի դէպ ի մեզ դան։

168. Ուրիշ սերունդ մը յաջորդեց անոնց աշխարհի վրայ. այս սերունդը Աստուծոյ ապաւինած եւ իր վստահութիւնը երկնային գութին վրայ դրած էր. անիկա ընդունեց Հնգամատեանին ուխտը պայմանաւ որ Աստուծոյ նկատմամբ ճչմարտութիւնը միայն պիտի խօսի ու եւանդով պիտի նուիրուի նուիրական մատեաններուն ուսումնասիրութեանը։ Երկիւղի ճամբուն մէջ քալողներուն առաջ վարձատրութիւնը պիտի ըլլայ արքայութիւնը. չէ՞ք հաւկնար այս բանը։

169. Աստ որ Հնգամատեանը յարատեւաբար կը կարդան եւ պատուիրուած ազօթքները կը կատարեն, պիտի աստնան վարձքը իրենց բարի գործերուն։

170. Երբ Սինա լեռը բարձրացուցինք անոնց գլխուն վերեւ իբր առաւր ածոլ, անոնք կարծեցին թէ լերան գլորդող գագաթը իրենց գլուխներուն վրայ պիտի փլչի, այն տեղն մենք ըսինք անոնց. այս ամատակները զոր ձեզի կը նուիրենք ընդունեցէք (գանունք յարգելու) հաստատ ուրախութեամբ, եւ միաբերնիվ պահեցէք այն տեղ արձանագրուած պատուիրանները որպէս զի Տիրոջմէն երկնչիք։

171. Աստուած Ադամի ամբողջ սերունդը անոր որ-

---

(1) Պահնարկէ Հրէաներուն բայց չը գիտցուիր թէ անոնց պատմութեան ո՛ր շրջանին կը վերաբերի այս հատուածը։

պինեռուն երիկամունքէն հանեց և հարցուց անոնց (1)· ես ձեր Աստուածը չե՞մ. անոնք պատասխանեցին. այո՛, մեր Աստուածն ես: Մենք պահեցինք անոնց վկայութիւնը որպէս զի վերջին դատաստանի օրը չը կարենաք ինքզինքնիդ չքմեղացնել, ըսելով թէ չէինք գիտեր:

172· Ու նաեւ չը կարենաք ըսել՝ մեր հայրերը կռապաշտ էին, մենք ինչո՞ւ պիտի պատժուինք անոնց գործած ոճիրներուն համար:

173· Ահա այսպէս մենք կը բացատրենք մեր վարդապետութիւնը, որպէսզի մարդիկ ճշմարիտ հաւատքին բերուին:

174· Պատմէ՛ անոնց՝ պատմութիւնն անոր որ մերժեց հաւատալ մեր կրօնքին (2)· սատանան հետեւեցաւ անոր և իր ծուղակին մէջ ձգեց:

175· Եթէ մենք ուզէինք, զայն (այս հրաշքով) բարձրացուցած կ'ըլլայինք· բայց անիկա յարած էր աշխարհի և միայն իր կիրքերուն կ'անսար, նման այն շունին որ կը հաչէ երբ զայն կը վռնտես, որ կը հաչէ նորէն երբ

---

(1) Էլ Հասան կը վկայէ թէ Արաբ մատենագիրները սակայն կը մեկնեն այս հատուածը — Աստուած Ադամը իջեցուց Հնդկաստանի մէջ և ձեռքով չփեց անոր կռնակը և անոր ու սերունդին երիկամունքներէն դուրս քաշեց բոլոր այն մարդիկը որոնք պիտի ծնէին մինչեւ յարութեան օրը. յետոյ ըսաւ անոնց. ես ձեր Աստուածը չե՞մ. անոնք պատասխանեցին. կը վկայենք թէ մեր Աստուածն ես. Աստուած ըսաւ հրեշտակներուն. վկայ եղէք անոնց հաւատքին. ու անոնք ըսին՝ թէ վկայ են: Այն ատեն Աստուած Ադամի սերունդը կրկին մտցուց երիկամունքներուն մէջ:

(2) Կ'ակնարկէ Բաղաամի, որ նուէրներ ընդունած էր Մովսէսի դէմ անէծք կարդալու համար, բայց ի պատիժ ասոր, էշը նրան բերնէն դուրս ելաւ և ինկաւ մինչեւ կուրծքին վրայ:

(Ճէլալէյնին)

անկէ կը հեռանաս։ Ահա այսպէս են նաեւ անոնք որ մեր կրօնքը սուտ կը հռչակեն։ Անոնց տուր այս օրինակը, որպէս զի իրր ազդարարութիւն ծառայէ։

176. Անոնք՝ որ Իսլամութեան դէմ կը խօսին եւ իրենց հոգիները կը պղծեն, թշուառականօրէն իրարու կը նմանին (1)։

177. Անոնք որ Աստուծոյ չնորհիւ լուսաւորուած են. փրկութեան ճամբէն կ'ընթանան. ով որ մոլորած է Աստուծոյ ձեռքով, կորսուած է այլեւս։

178. Մենք քանի մարդեր եւ ոգիներ առեղծեցինք, որոնց բաժինը գեհենը պիտի ըլլայ. անոնք սիրտ մը ունին. բայց չեն զգար, աչք ունին եւ չեն տեսներ, ականջ ունին եւ չեն լսեր. անոնք կը նմանին գազաններու. անոնցմէ աւելի կոյր են եւ կը մնան իրենց փիճամբութեան մէջ։

179. Ամենէն գեղեցիկ անուններր Աստուծոյ կը պատկանին (2). այդ բաներր գործածեցէք իր օգնութիւնը հայցելու համար, եւ հեռացէք անոնցմէ որոնք սրբապղծօրէն կը գործածեն զանոնք. անոնք իրենց արարքներուն վարձքը պիտի տանին։

180. (Մեր առեղծած) էակներուն մէջ կան մարդիկ որոնք ուղիղ ճամբէն կ'ընթանան եւ որոնց արարքներուն վրայ արդարութիւնը կ'իյնէ։

181. Փաթիլ անոնց, որ սուտ կը հռչակեն Իսլամութիւնը (3), պիտի պատժուին այնպիսի աստիճ մը երբ բնաւ չէին սպասեր։

---

(1) « Դէշ բանի մըն է որ կը նմանին մեր նշաններրը սուտ հըռչակողներրը, և ինքզինքնուն է որ չարիք կը հասցնեն։» (Բազմիբսքի)

(2) Արաբ մատենագիրներրը կ'ըսեն թէ Մահմետականներրը 99 տեսակ ածական ունին Աստուած բառին համանիշ։

(3) « Մեր նշաններրը »

182. *Եթէ իմ վրէժխնդրութիւնս դանդաղօրէն կու գայ, ահաւոր է սակայն անխիղճ* (1):

183. (Արարիները) չե՞ն մտածեր թէ Մուհամմէտ (իրենց ընկերը) դիւահար մը չէր թնաւ, և ուրիշ առաքելութիւն չ'ունէր, այլ՝ աստուածային կրօնքը քարոզել:

184. *Ինչո՞ւ չեն ուզեր իրենց ակնարկը երկինքի և երկրի թագաւորութեան և Աստուծոյ ստեղծած էակներու օգակին, չե՞ն տեսներ թէ մահը կրնայ յանկարծակի բերել զիրենք. ուրիշ ի՞նչ գիրքի պիտի հաւատան. (եթէ Բուրանին չ'հաւատան:)*

185. *Անունք զոր Աստուած մոլորութեան մէջ պիտի մնրճէ, այլեւս լոյսէ մը չպիտի առաջնորդուին. Աստուած զանոնք պիտի լքէ իրենց կուրութեանը մէջ:*

186. *Ինչի պիտի հարցնեն թէ ժամը ե՞րբ պիտի հասնի: Պատասխանէ՛ անոնց. ատիկա միայն Աստուած գիտէ. իրմէ զատ ոչ ոք կրնայ յայտնել. այդ օրը սոսկում կը պատճառէ թէ՛ երկինքի և թէ՛ երկրի վրայ գտնուողներուն* (2) *մահկանացուներդ յանկարծակիի պիտի բերէ:*

187. *Ինչի պիտի հարցնեն թէ տեղեկութիւն մը ունի՞ այդ մասին. պատասխանէ՛ ոնոնց. միայն Աստուած գիտէ, և մարդոց մեծամասնութիւնը կ'անգիտանայ այս ճշմարտութիւնը:*

188. *Ըսէ՛ անոնց. ես ոևէ իշխանութիւն չունիմ թէ՛ ինծի օգտակար բան մը հայթայթելու և թէ՛ վնասակար եղող բանէ մը խուսափելու. առանց Աստուծոյ կամ-*

---

(1) «Անոնց պիտի տամ երկար պայմանաժամ մը, որովհետեւ իմ հնարամտութիւնս անպարտելի է:» (Բազիմիրսքի)

(2) Այսինքն՝ այնքան մարդոց, որքան հրեշտակներուն մտահոգութիւն կը պատճառէ այդ օրը:

քին։ Եթէ ապագայի (գաղտնի) բաները յայտնուէին ինծի, գանձեր պիտի հաւաքէի և բաղդին հարուածներէն զերծ պիտի կացուցանէի ինքզինքս. բայց ես մարդ մըն եմ, որուն սակ պաշտօն յանձնուած է հաւատացեալներուն յայտնել Աստուծոյ խոստումները և ապառնալիքները։

189. Աստուած զձեզ ամենքդ ստեղծեց միակ մարդէ մը, որմէ կազմեց կինը, որպէս զի անոր կենակիցը ըլլայ. և երբ անոնք զուգացան, կինը իսկզբան թեթեւ բեռ մը զգաց իր մէջը, որ զինքը չէր նեղեր քալած միջոցին։ Բայց յետոյ երբ բեռը աւելի ծանրացաւ, այր և կին սա՛ աղօթքն ուղղեցին երկինք. Տէր, եթէ մեզի տաս բարեկազմ (1) տղայ մը, քեզի երախտագէտ պիտի ըլլանք (2)։

190. Աստուած լսեց անոնց խնդրանքը (բարեկազմ զաւակ մը տալով) բայց անոնք փոխարէնը Աստուծոյն հետեւելով կուռք պաշտեցին. հետո՛ւ իրմէ այս սրբապղծութիւնը։

---

(1) Աբարեքէն սալիհան բառն է, որ կը նշանակէ նաեւ առաքինի ; բարի ։ (Բագիմիրեան)

(2) Եահեա կը պատմէ թէ երբ Եւա գգացեր է թեթեւ ծանրութիւն մը իր մարմնին մէջ, Աստուած՝ մարգու կերպարանք առած ներկայացեր և հարցուցեր է թէ ի՞նչ կայ փորին մէջը. Եւա պատասխաներ է. չեմ գիտեր ։ Աստուած յարեր է. թերեւս սա ճարակողն պէս կենդանի մըն է ։ Բայց երբ Եւայի յղութիւնն յառաջացեր է, աստուան նորէն եկեր է և ինչպէս ըլլալը հարցուցեր է. այն ատեն Եւա պատասխաներ է. « վախնամ գուշակութիւնդ ճիշդ ելլէ. քալած և նստած ատենս նեղութիւն և ցաւ կըզգամ ։ » Աստուան այն ատեն ըսեր է. « եթէ Աստուած իմ խնդրանքովս, քեզի և Ադամին նման զաւակ մը տայ, իմ անունովս պիտի կոչե՞ս ։ » Եւա խոստացաւ ։

191. *Կարելի՞ է Աստուծոյ հաւասար դասել չաստուածներ, որոնք ոչինչ կրնան ստեղծել, որոնք իրենք ստեղծուած են, որոնք անկարող են օգնութիւն ընծայելու և ինքզինքնուն ալ չեն կրնար օգնել:*

192. *Զանոնք երբ փրկութեան ճամբան հրաւիրէք, չպիտի հետեւին ձեզի. զանոնք հրաւիրէք թէ՝ ոչ, ո՛և է օգուտ յառաջ չի գար:*

193. *Անոնք (զոր Աստուծոյ կարգը կը դասէք) ձեզի նման գերիներ են. ուրեմն աղօթեցէք անոնց և տեսնենք թէ մարիկ պիտի ընե՞ն ձեր խնդրանքին, եթէ անկեղծ էք:*

194. *Անոնք ոտք ունի՞ն քալելու համար, ձեռք ունի՞ն բան մը բռնելու, աչք ունի՞ն տեսնելու, ականջ ունի՞ն լսելու համար: Ըսէ՛ անոնց. կանչեցէք ձեր չաստուածները և ծուղակ մը լարեցէք ինծի դէմ. մի՛ կարծէք թէ կը վախնամ անոնցմէ,*

195. *Որովհետեւ իմ պաշտպանս Աստուած է, ան որ Քուրանը իջեցուց երկինքէն և որ կը պաշտպանէ արդարները:*

196. *Կուռքերը որոնց խունկ կը մատուցանէք, անկարող են ձեզի օգնութեան հասնելու. անոնք ինքզինքնուն ալ չեն կրնար օգնել:*

197. *Երբ սախպէք զանոնք որ փրկութեան ճամբուն մէջ մնանեն, քեզի չպիտի անսան երբէք. քեզի կը նային, բայց բան մը չեն տեսներ:*

198. *Ներողամիտ եղիր, բարիք գործել հրամայէ և փախիր ապէտներէն:*

199. *Եթէ սատանան թելադրութիւն մը ընէ քեզի, Աստուծոյ ապաստանէ՛, որովհետեւ ամէն բան գիտէ և կ՛իմանայ ան:*

200. *Անոնք՝ որ Աստուծմէ կ'երկնչին (աստանալին) փորձութեան ենթարկուած առեններին պիտի յիշեն իր բարիքները և անմիջապէս լուսաւորուին պիտի։*

201. *Բայց անհաւատները (1) այնպէս չպիտի կարենան փարատել այն խաւարակուռ ամպը, զոր աստանան պիտի թանձրացնէ անոնց շուրջը։*

202. *Եթէ անոնց աչքերն առջեւ չփայլեցնես ցայտուն նշաններ (2), պիտի ըսեն. «Ինչ պատմութիւն ընելով կ'ուզես օթօրել մեզի։ Պատասխանէ անոնց. Ձեզի կը քարոզեմ միայն այն բանը, զոր Աստուած յայտնեց ինծի. այս Գիրքը կը պարունակէ աստուածային պատուիրաններ. հաւատացեալներուն լոյս է ան և աստուածային դիմութեան դրաւականը։*

203. *Քուրանը կարդացուած ժամանակ լսութեամբ (և ուշադրութեամբ) մտիկ ըրէք, որպէս զի արժանի ըլլաք աստուածային դիմութեան։*

204. *Սրտիդ մէջ պահէ Աստուծոյ յիշատակը, երկիւղով և խոնարհամտութեամբ և առանց ցուցամոլութեան ազօթէ՛. այս պարտականութիւնը լրացուր առտու իրիկուն։*

205. *Բարձրեալին քովը եղող հրեշտակները ոչ միայն գոռոզաբար չեն մերժեր հնազանդիլ իր օրէնքներուն, այլ անդադար կը գովաբանեն զայն և պաշտամունք կը մատուցանեն։*

---

(1) «Իրենց եղբայրները» կը թարգմանէ Քազիմիրսքի և կը յաբէ որ յայտնի չէ թէ՝ Սատանային յատուկ մարդիկը պէտք է հասկնալ, թէ չէ՝ սատանաները։

(2) «Եթէ անոնց չբերես Քուրանի տուն մը»

ՎԵՐՋ Է. ԳԼՈՒԽԻ

ԳԼՈՒԽ Ը.

Ա Խ Ա Ր Ը

Տրուած՝ Մէսիճէի մէջ. — 76 տուն

Ցանուց ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ

1. Քեզի պիտի հաբյնեն աւարի մասին[1]. պատասխանէ՛ անոնց. աւարը կը պատկանի Աստուծոյ և իր առաքեալին։ Երկնչեցէք Տիրոջմէն, հաշտութեամբ կարգադրեցէք ձեր մէջեւ եղած անհամաձայնութիւնները եւ եթէ հաւատացեալ էք, հնազանդեցէք Աստուծոյ և իր Մարգարէին։

2. Այն հաւատացեալները որոնք իրենց սրտին մէջ ունին Աստուծոյ երկիւղը, որուն հաւատքը կ'աւելնայ քանի կարդան աստուածային պատուիրանները, որոնք Աստուծոյ վրայ կը դնեն իրենց միակ յոյսը,

3. Որոնք աղօթք կընեն և ողբասին գոյք կը թափեն իրենց չնորհած ինչքերուն մէկ մասը,

4. Այդպիսիները ճշմարիտ հաւատացեալներն են, և երկնային թագաւորութեան մէջ պիտի գրաւեն բարձր աստիճան մը (Աստուծոյ քով) և պիտի վայելեն Աստուծոյ պիտութիւնն ու չնորհները։

5. Աստուած ինքն է որ քեզի թելադրեց հաղորդ քու

---

(1) Պետրի պատերազմէն վերջ աւարի բաժանութեան միջոցին հաւատացեալներու միջեւ անհամաձայնութիւն յառաջ եկաւ. այդ առթիւ Մուհամմէտ առաւ իր ժողովուրդին այս գլուխը. ուր նշանակուած են աւարի մասին օրէնքները։

տունդ, հակառակ անոր որ հաւատացեալներուն մէկ մասը կ'ընդդիմանար (1)։

6. Անոնք քեզի հետ կը վիճաբանէին այն ճշմարտութեան մասին որ արդէն յստակ կերպով երեւցած էր իրենց աչքին. (քեզի կը հետեւէին ակամայ) այնպէս ինչպէս եթէ դէպի մահը երթային, կամ զայն իրենց աչքին առջեւ ունենային։

7. Աստուած ձեզի խոստացած էր որ երկու ազգերէն մին (2) պիտի իյնար ձեր սուրին տակ. զուք փափաքեցաք որ զէնք չ'ունեցող ազգը ձեզի յանձնուի. բայց Աստուած ուզեց լրացնել իր խոստումները մինչեւ որ վերջին անհատը բնաջինջ ըլլայ.

8. Որպէս զի ճշմարտութիւնը փայլի, սուրը փառաւոր, հակառակ՝ ամբարիշտներու չանքերուն։

9. Երբ զուք Բարձրեալին օգնութիւնը խնդրեցիք, անիկա (ձեր խնդրանքը ընդունելով) պատասխանեց. հազար հրեշտակներ ձեզի օգնութեան պիտի ղրկեմ։

10. Ձեզի այս խոստումը տուաւ, որպէսզի ուրախութիւն և յոյս ծնեցնէ ձեր սրտերուն մէջ. ամէն օգնութիւն կուգայ Աստուծմէ, որ հզօր և իմաստուն է։

11. Աստուած ձեզի ղրկեց ապահովութեան քունը (յիշեցէք այդ վայրկեանը.) անիկա երկիրքէն անձրեւ իջեցուց որպէս զի մաքրագործութիւք և առատնայեան պարչանքներէն հեռանաք, ձեր սրտերը հաւատքին կապուին ու կորովիով հաստատուն ըլլայ։

---

(1) «Հակառակ որ հաւատացեալներուն մէկ մասը չուզելով կը հեռեւէր քեզի.» կ'ակնարկէ Մուհամմէտի փախուստին՝ դէպ ի Մէքքէ։

(2) «Որ երկու բանակներէն մին»

12. Այն առեն Աստուած ըսաւ իր հրեշտակներուն. ձեզի հետ եմ ես, քաջալերեցէք հաւատացեալները. ամբարիշտներուն սրտին մէջ սոսկումի պիտի թափեմ, իսկ դուք ձեր բազուկը իջեցուցէք անոնց գլուխներուն վրայ, ոտքերնուն և ձեռքերնուն զարկէք և անոնցմէ ոչ մէկուն խնայեցէք։

13. Այսպէս թող անոնք պատժուին, Աստուծմէ և իր առաքեալէն բամբասիչներուն համար. ո՛վ որ Աստուծմէ և անոր Մարգարէէն հեռանայ, փորձով պիտի զգայ թէ Աստուած անաւոր է իր վրէժներուն մէջ։

14. Թող անոնք կրակին չարչարանքները կրեն ո-րովհետեւ անհաւատներուն համար պատրաստուած է ան։

15. Ո՛վ հաւատացեալներ, երբ տեսնէք որ թշնամի բանակը կարգապահութեամբ յառաջ կ'ընթանայ, փախուստ մի՛ տաք։

16. Ո՛վ որ պատերազմի օրը կռնակը դարձնէ եթէ նոր ուժով մը վերսկսին յարձակելու կամ համախմբուելու համար չէ, Աստուծոյ բարկութեանը պիտի ենթարկուի, իր բնակավայրը դժոխքը պիտի ըլլայ. ասոնք փրկելի բնակավայր։

17. Դուք չէք զանոնք սպաննողը. Ամենակարողին սուրին տակ է որ ինկած են անոնք. դուն չես, Մուհամմէտ, անոնց վրայ յարձակողը, այլ Աստուած՝ որպէս զի հաւատացեալներուն տայ նշաններ՝ իր պաշտպանութեանը. Աստուած ամէն բան գիտէ և կ'իմանայ։

18. Իր բազուկը պաշտպանած է զձեզ, ինքն է որ թշնամիին հնարամտութիւնները ոչինչի կը վերածէ։

19. Ո՛վ անհաւատներ, (դուք յաղթութիւն ուզեցիք, բայց) յաղթութիւնը մեր կողմը եղաւ և մեր դասը պահովեց։ Եթէ (ամէնէն առաջ դուք) դադրիք մեզի

դէմ կռուիլէ ձեզի աւելի նպաստաւոր կ'ըլլայ. եթէ դուք կրկին պատերազմ մղէք, մենք ալ կը մղենք. ձեր բանակը ինչքան ալ մեծաթիւ ըլլայ, լաւագոյն վիճակ մը չպիտի ապահովէ ձեզի, որովհետեւ Աստուած հաւատացեալները կը պահպանէ։

20 Ո՛վ հաւատացեալներ, հնազանդեցէք Աստուծոյ և իր Մարգարէին. այս պարտականութիւնը բարձի թողի մի՛ ընէք երբէք. դուք լսեցիք իր խօսքը։

21. Մի՛ նմանիք անոնց՝ որ կ'ըսեն՝ մենք կ'ընենք ձեզի, բայց մենք չենք ըներ։

22. Յանիսնականին աչքին առջեւ գազանները աւելի զարհուրելի ըլլալ է՝ խուլ, համր և տգէտ ըլլալը։

23. Եթէ Աստուած ազէկ տրամադրութիւն մը գտնէր անոնց մօտ, բանականութիւն պիտի տար անոնց. բայց եթէ այս չնորհը ընդունէին, չատ աւելի յամառութեամբ պիտի հեռանային հաւատքէն։

24. Ո՛վ հաւատացեալներ, պատասխանեցէք Աստուծոյ և Մարգարէին կոչին, քանի որ զձեզ կ'ապրեցնէ. միաբերնիդ պահեցէք թէ Աստուած կը տպրդի մարդուն և անոր սրտին միջեւ, և թէ դուք ամենքդ իրեն պիտի վերադառնաք։

25. Երկնչեցէ՛ք անհնազանդութենէ (1). միայն ամբարիշտները չե՛ն որ ենթակայ պիտի ըլլան անոր. գիտցէք թէ Ամենակարողը ահարկու է իր վրէժխնդրութեան մէջ։

26. Յիշեցէ՛ք, թէ այս քաղաքին (Մէքքէի) պատերուն մէջ փոքրաթիւ և ակար էիք առհասարակ, և կը վախնայիք որ բնաջինջ պիտի ըլլաք ձեր թշնամիներէն. բայց Աստուած պաշտպանեց ձեր ակարութիւնը և տպաստա-

(1) « Վախցէ՛ք փորձութենէն. »

նարան մը ու առաջ անունդ տուաւ, որպէս զի երախտապարտ ըլլաք իրեն։

27. Ո՛վ հաւատացեալներ, զգուշացէ՛ք խաբելէ զԱստուած և Մարգարէն. ձեր յանձնառութեանց միջոցին խարդախութիւններ մի՛ ընէք, քանի որ լուսաւորուած էք։

28. Մտածեցէք որ ձեր հարստութիւնները և զաւակները փորձութեան առարկաներ են, ու մրցանակը՝ զոր Աստուած կը պատրաստէ ձեզի համար, աքանչելի է։

29. Ո՛վ հաւատացեալներ, եթէ կ՚երկնչիք Աստուծմէ, անիկա ձեզ պիտի բաժնէ չարութեն. անիկա պիտի քաւէ ձեր մեղքերը, պիտի նէրէ, ու ձեզ ողորմէ պիտի իր առատաձեռնութեան գանձերովը։

30. Մինչ անհաւատները ծուղակներ կը լարէին քեզի դէմ (ո՛վ Մուհամմէտ), մինչ կը փափաքէին զքեզ ձերբակալել, սպաննել կամ վտնտել, Աստուած, որ չատ աւելի արմնամիա է քան խաբեբաները, ի գերեւ հանեց անոնց դաւադրութիւնները։

31. Երբ անհաւատներուն կարդաք մեր աստուածային պատուիրանները, կ՚ըսեն. արդէն խմացած ենք ատոնք, մենք ալ կրնանք այդպէս բաներ արտադրել. հին պատմութիւններու հիւսուածք մըն է այդ։

32. Անոնք կ՚ըսեն. ամենակարո՛ղ Աստուած, եթէ ճշմարտութիւնը կը պարունակէ, մեր գլուխներուն վրայ քար թափել տուր երկինքէն և ամենէն ահաւոր պատուհասները կրկ տուր մեզի։

33. (Բայց դիտցիր որ) Աստուած չի պատժէր զանոնք, որովհետև (1) դուն անոնց մէջն ես, և քու ներոյժութիւնդ կը հայցեն։

(1) « ԵՒ ինքան տեն որ » (Քազիմիրսքի)

34. Աստուած կարող էր իր վրէժին ենթարկել զանոնք, երբ հաւատացեալները կը մոլորեցնէին Մէքքէի տաճարէն. բայց իրենք ալ տաճարին բարեկամները չէին (1)։ Միայն առաքինի մարդիկ արժանի են տաճարին պահապաններն ըլլալու, բայց անոնք մեծ մասամբ չեն դիտեր այս բանը։

35. Նուիրական տունին մէջ անոնց լրած աղօթքը կը բազկանայ սոսկ չրթունքներով սուլելէն և ձեռքերնին իրարու զարնելէն (2)։ Անոնք օր մը սա բառերը պիտի լսեն. ձեր ամբարշտութեան պատիժը ճաշակեցէ՛ք։

36. Անհաւատները իրենց հարստութիւնը կը ծախսեն կրօնքին դէմ մաքառելով (ուրիշները Աստուծոյ ճանապարհէն մոլորեցնելու համար.) անոնք պիտի ծախսեն իրենց ունեցածը չ'ունեցածը, բայց յետոյ դառնօրէն պիտի զղջան և պիտի յաղթուին։

37. Բոլոր անհաւատները դժոխքին մէջ պիտի ժողովուին։

38. Աստուած պիտի բաժնէ աղէկները զէշերէն, պիտի հաւաքէ ապիրատները և կրակին չարչարանքներուն մէջ պիտի նետէ. այնատեն բոլոր չարերը պիտի վճռանան։

39. Ենթգամիանները ըսէ՛, որ եթէ վերջ մը գտնեն իրենց անհաւատութեան, անցեալը պիտի ներուի. բայց

---

(1) «Պահապանները չէին։» Մէքքէի տաճարին պահապանը ըլլալը մեծ պատիւ մըն էր։

(2) Արաբ մեկնիչները կ'ըսեն թէ կռապաշտները բոլորովին մերկ կը պտտէին տաճարին մէջ, թէ՛ այր և թէ կին, թեւ թեւի մտած, ու Մուհամմէտի աղօթքը խանգարելու համար մատներով կը սուլէին և աղմուկ կը հանէին։

եթէ անգամ մըն ալ իյնան նոյն յանցանքին մէջ, թող աչքի առջեւ բերեն հին ժողովուրդներու օրինակը։

40. Պայքարեցէ՛ք անոնց դէմ մինչեւ որ հերձուածը (1) անհետանայ և սուրբ կրօնքը յաղթանակէ ամբողջ սիեզերքի վրայ։ Եթէ անոնք իրենց ամբարշտութեանց վերջ մը դնեն, Աստուած վկայ պիտի ըլլայ անոնց ապաշխարութեան։

41. Եթէ անոնք յամառին մնալ իրենց անհնազանդութեան մէջ, մտածեցէ՛ք թէ Աստուած ձեր պաշտպանն է և դուք պարտաւոր էք ապաւինիլ անոր հզօր պաշտպանութեանը։

42. Գիտցէ՛ք որ երբ աւար մը ձեռք ձգած էք, անոր մէկ հինգերորդ մասը կը պատկանի Աստուծոյ, Մարգարէին, ազգականներուն, որբերուն, աղքատներուն և ճամբորդներուն, եթէ կը հաւատաք Աստուծոյ և մեր ծառային եղած յայտնութիւններուն, այն յիշատակելի օրը, երբ երկու բանակներ իրարու բաղխեցան (2)։ Աստուծոյ զօրութիւնը անսահման է։

43. (Յիշեցէ՛ք այն օրը երբ) դուք գետին մօտ (3) բանակած էիք մինչ թշնամին հակառակ եզերին վրայ էր և ձեր հետեւազօրքը առորագոյն էր։ Հակառակ ձեր յանձնառութեանց անհամաձայնութիւնը պիտի մտնէր ձեր

---

(1) « Կռապաշտութեան փորձութիւնը » — Արաբերէն Ֆիթնէ բառն է այս, որ կը նշանակէ նաեւ անկարգութիւն, խառնակչութիւն։

(2) Ասիկա Գետրի կռիւին օրն է երբ առաջին անգամ հաւատացեալները դէմ յանդիման գտնուեցան անհաւատներուն և երբ, այս վերջիններուն պարտութեամբ երկու կրօնքներուն միջեւ բաժանում եղաւ։

(3) « Ալինէն մերձակայ անցքին վրայ » (Քազիմիրսքի)

միջև, բայց Ամենակարողը ուզեց լրացնել այն՝ զոր հրամայած էր իր պատուիրաններուն մէջ,

44. Որպէս զի կորսուելու դատապարտուածը ճգմուէր (երկինքի մէկ ակնթարթ նշանակը) և յաղթանակէն վերապրելու սահմանուածը վկայ ըլլար իր փառքին: Աստուած ամէն բան գիտէ և կը լսէ:

45. (Ցիչէ, ո՛վ Մուհամմէտ թէ) Աստուած երազիդ մէջ ցոյց տուաւ թշնամի բանակը շատ փոքրաթիւ, եթէ ուզէի անարկու ցոյց տար զայն, քաջալերիչներդ պիտի կորնչցնէիք և անհամաձայնութիւնը իրարմէ պիտի զատէր զձեզ: Աստուած ինայեց ձեզի այս բանը, որովհետև սրտերու խորը կը ճանչնայ ան:

46. Երբ պատերազմը սկսաք Աստուած ձեր աչքին առջև նուազեցուց թշնամիին թիւը. միւս կողմէ անոր աչքին առջև պզտիկ ցոյց տուաւ ձեր զինուորներուն բանակը որպէս զի ի կատար հանուի իր հրամաններուն մէջ վճռուածը. Աստուած վախճանն է ամէն բանի:

47. Ո՛վ հաւատացեալներ, երբ թշնամի բանակի մը դէմ կը դառնաք, անխորտակելի եղէք, ամէն վայրկեան յիշեցէք զԱստուած որպէս զի երջանիկ ըլլաք:

48 Հնազանդեցէք Աստուծոյ և Մարգարէին. անհամաձայնութիւններ մի՛ հանէք, զուցէ մարի ձեր քաջութիւնն ու. հաստատակամ եղէք. Աստուած յարատեւութեամբ պայքարողներուն հետ է:

49. Մի՛ նմանիք անոնց՝ որոնք ցուցամոլութեամբ իրենց բնաւորական օճախը կը ձգեն իրենց նմանները Աստուծոյ ճամբէն չեղեցնելու համար. Աստուած կը տեսնէ անոնց արարքները:

50. Աստուած անոնց արարքներուն արժէքը չափազանցելով բաւ անոնց. այսօր դուք անընդհատ պի-

սի բլլաք. ձեր գլուխը անցնելով առաջ պիտի ընթանամ։ Բայց երբ երկու բանակները երեան ելան, ետ դարձաւ և բաւ. զձեզ կը լքեմ. ես կը տեսնեմ այն բաները զոր չէք տեսներ դուք (1)։ Ես կը վախնամ Աստուծմէ որուն պատուհասները սոսկալի են։

51. Անհաւատները և անոնք՝ որոնց սիրտը ապականած է, այն տեղն բսին. անոնց հաւատքը խարեց զիրենք. ո՛վ որ իր վստահութիւնը Աստուծոյ վրայ կը դնէ փորձով կը հաստատէ թէ անիկա զիաուն և իմաստուն է։

52. Ինչ տեսարան պիտի պարզուի երբ հրեշտակները մահ ափսեն անհաւատներուն մէջ (2). հրեշտակները անոնց երեսին և երիկամունքներուն պիտի զարնեն և սա խօսքերը պիտի բսեն. զայն՛ք հիմա ճաշակեցէք կրակի պատիժը։

53. Այս չարչարանքը իրենց ոճիրներուն հետեւանքն է, որովհետեւ Աստուած երբէք անարդարութիւն չ՛ընէր իր ծառաներուն։

54. Անոնց ճակատագիրը նման է Փարաւոնի մարդոց և անոնցմէ առաջ ապրած անհաւատներուն ճակատագրին. Աստուած զանոնք յանկարծակիի բերաւ (3). իրենց

---

(1) Ձէլալէտտին կ'ըսէ թէ սատանային տեսածը հրեշտակներ էին։

(2) Էլ Կազէլ կ'ըսէ թէ երբ մարդիկ մեռնին, երկու հաւատոր հրեշտակներ պիտի գան զանոնք հարցաքննել. զանոնք ոտքի վրայ կեցնելով պիտի հարցնեն, ո՞րն է Աստուածդ, մարգարէդ և կրօնքդ։ Երբ տեսնեն որ անհաւատ է, սարսափելի հարուած մը կուտան անոր։ Թալմուտականները գրեթէ միեւնոյն բանը ունին այս մասին սա տարբերութեամբ որ, երբ հարցաքննուղը չանցաւոր ելլէ, մահուան հրեշտակը հարուածը կ'իջեցնէ չղթայով մը որուն կէսը երկաթ է և կէսը կրակ։ (Թալմուտ)

(3) « Զանգ բնաջինջ ըրաւ » (Քապիմիրսքի)

չարագործութեանց միջոցին. անիկա ահարկու է իր պատիժներուն մէջ։

55. Աստուած ժողովուրդի մը չնորհած իր բարիքները երբէք եւ չ'առներ, մինչեւ որ անոնց սիրտը նեղամտութեան չի դառնայ. ամէն բան կը տեւէ և կը լայ անիկա։

56. Անոնք կը նմանին Փարաւոնի ընտանիքին և անոնց՝ որ աւելի առաջ ուրացան մեր հաւատքը։ Մեր վրէժխնդրութիւնը անոնց վրայ թափեցաւ գործած ոճիրներնուն համար. այսպէս մենք փճացուցինք Փարաւոնի բանակը ջուրերուն մէջ, որովհետեւ ամբարիշտներէ կը բաղկանար ան։

57. Յաւիտենականին աչքին առջեւ Իսլամութեան հաւատքը մերժողը աւելի անարդ է քան անասուները։

58. Անոնք որ ամէն վայրկեան կը խզեն քեզի հետ կնքած դաշինքնին, Աստուծոյ երկիւղը չ'ունին բնաւ։

59. Երբ պատերազմի միջոցին անոնք քու ձեռքդ իյնան, չարչարանքներ կրել տալով ահաբեկէ իրենց հետեւողները, որպէս զի խորհրդածեն։

60. Երբ ժողովուրդի մը կողմէ մատնութիւն մը կրես, միեւնոյն ըրէ անոր. անոնց ըրածը փոխարինէ որովհետեւ Աստուած կ'ատէ մատնիչները։

61. Անհաւատը թող չի կարծէ թէ աստուածային վրէժխնդրութենէ պիտի խուսափի. անիկա չի կրնար կասեցնել (Աստուծոյ զօրութիւնը։)

62. Ձեր ջանքերը միացուցէք, (զօրաւոր ջոկատներ կազմեցէք) ձեր ձիերը հաւաքեցէք որպէս զի կարենաք սոսկում ազդել Աստուծոյ և ձեր թշնամիներուն, և նաեւ ձեր չը ճանչցած մարդոց թշնամիներուն պատին մէջ. Աստուած կը ճանչնայ զանոնք։ Աստուծոյ ծառայութեան

համար ինչ որ ծախսէք, փոխարէնը պիտի առնուք. ա-նիրաւութիւն չպիտի ըլլայ ձեզի։

63. Եթէ անունք հաշտութիւն խնդրեն, դուն ալ հաշտուէ. վասնզի Աստուծոյ վրայ դիր. անիկա ա-մէն բան պիտէ և կ'իմանայ։

64. Երբ զբնդ մտանել ուզեն Աստուած պիտի ար-գիլէ անոնց դատապրութիւնները. իր և հաւատացեալնե-րուն օգնութեամբ զբնդ պիտի զօրացնէ. անոնց սրտերը պիտի միացնէ. աշխարհի բոլոր գանձերը անկարող պիտի ըլլային կազմելու այս միութիւնը. Աստուծոյ բարու-թեամբ միայն կը կազմուի ան. հզօր և իմաստուն է Աստուած։

65. Ով Մարգարէ, Աստուծոյ պաշտպանութիւնը բաւական է քեզի և անոնց՝ որ կը հետեւին քեզի։

66. Ով Մարգարէ, հաւատացեալները պատերազմի մղէ. ձեր մէջէն քսան քաջեր կարող են գետին տապա-լել երկու հարիւր անհաւատներ. ձեզմէ հարիւր հոգի կրնան հազար անհաւատ ի փախուստ դարձնել, որովհե-տեւ անոնք խելք չունին։

67. Աստուած կը փափաքի ձեր չանքերը մեղմացը-նել. անիկա գիտէ թէ դուք որքան տկար էք. ձեր մէ-ջէն հարիւր քաջեր պիտի կարենան յաղթել երկու հա-րիւր թշնամիի. իսկ հազար քաջեր պիտի յաղթե՛նակեն երկու հազարի, շնորհիւն Աստուծոյ որ քաջ մարդոց հետ կ'ըլլայ։

68. Ո՛չ մէկ մարգարէ կրցաւ գերիներ բռնել մին-չեւ որ աշխարհի վրայ մեծ կոտորածներ չի տարբեց թըշ-նամիին արիւնը թափելով. դուք կը փափաքիք աշխար-հային բարիքները վայելել, բայց Աստուած կ'ուզէ տալ երկինքի գանձերը. հզօր և իմաստուն է ան։

69. *Եթէ ձեզի Աստուած նախապէս պատուէրներ ղրկած չըլլար* (1), *ձեր գրաւած աւարները կրնային Աստուծոյ վրէժխնդրութիւնը ձեր վրայ հրաւիրել։*

70. *Ձեր թշնամիներէն գրաւուած և արտօնեալ բաներով անանցեցէք և Աստուծմէ երկնչեցէք. գիշած և անյիշաչար է ան։*

71. *Ո՛վ Մարգարէ, ձեր ձեռքը ինկած գերիներուն ըսէք. եթէ Աստուած տեսնէ որ ձեր սիրտերը ուղիղ են, պիտի տայ չատ աւելի թանկագին հարստութիւններ քան ձեզմէ խլուածները, ու ձեզի պիտի ներէ որովհետեւ գիշած և անյիշաչար է։*

72. *Բայց եթէ գերիները քեզ խաբել ուզեն, արդէն Աստուծոյ հանդէպ ալ խարեբայութիւն րրած են* (2). *անոնց բաղդին իրաւարարը դուն ես* (3). *հզօր և իմաստուն է ան։*

73. *Այն հաւատացեալները որոնք իրենց բնաւորիքը թողլով կ'երթան իրենց կեանքն ու ինչքը պահելու Աստուծոյ դաշին համար, աւարը պիտի բաժնեն* (4) *անոնց հետ որոնք Մարգարէին օգնութիւն եւ ապաստան կ'րնծայեն։ Դուք չպիտի ընկերութիւն հաստատէք այն հաւատացեալներուն հետ, որոնք իրենց տուներուն մէջ կը մնան մինչեւ որ անոնք ալ պատերազմի չ'երթան, բայց երբ ձեր օգնութիւնը խնդրեն կրօնքի պաշտպանութեան համար, տուէք, միայն թէ ձեր դաշնակիցներուն դէմ չ'ըլլայ. Բարձրեալը կը տեսնէ ձեր բոլոր գործերը։*

---

(1) Գերիները ազատ արձակելու մասին։

(2) Իբր անհաւատներ Աստուծոյ հանդէպ միշտ խաբեբայ կը տեսնին արդէն։

(3) «Աստուած զանոնք քու ձեռքդ յանձնած է»։ (Քաղվիրոքի)

(4) «Ագգական պիտի համաձուին։» (« «)

74. Անհաւատները իրարու փոխադարձ օգնութիւն կ'ընծայեն, եթէ դուք ալ միեւնոյն ձեւով միութիւն մը չի հաստատէք ձեր միջեւ, անկարգութիւններ և մեծամեծ չարիքներ պիտի թափին երկրի վրայ:

75. Անոնք որ Աստուծոյ հաւատալով իրենց հայրենիքը կը թողուն հաւատքին դրօշին տակ մաքառելու համար, և անոնք որ օգնութիւն ու ապաստան կ'ընծայեն Մարգարէին, ճշմարիտ հաւատացեալներ են և պիտի վայելեն Աստուծոյ գթութիւնը ու արքայութեան փառաւոր չնորհները:

76. Անոնք որ ձեզմէ վերջ կը հաւատան Աստուծոյ և իրենց հայրենիքը ձգելով Իսլամութեան համար կը կռուին, ձեր ընկերները կը համարուին. բայց անոնք որ (արեան) կապերով ձեզի միացած են, իրարու աւելի մերձաւոր կը համարուին. անհաւասիկ թէ ինչ գրուած է Գիրքին մէջ, Ամենակարողին գիտութիւնը կ'ընդգրկէ ամբողջ տիեզերքը:

ՎԵՐՋ Ը. ԳԼՈՒԽԻ

ԳԼՈՒԽ Թ.

ՋԱՋՈՒՄ (1)

Տրուած՝ Մէտինէի մէջ. — 130 տուն

1. *Ահաւասիկ ապահարկութեան գեկոյցը զոր Աստուած և իր Մարգարէն բրին, այն կառապաշտներուն նկատմամբ որոնց հետ դաշինք կնքեցիք։*

2. *Դուք (հաւատացեալներդ) չորս ամիս ճամբորդեցէք խաղաղութեամբ, և խորհեցէք թէ չէք կրնար կասեցնել Ամենակարողին բազուկը որ նախատինքով պիտի ծածկէ անհաւատները։*

3. *Աստուած և իր Մարգարէն կը յայտարարեն (մարդոց) թէ ուխտադնացութեան օրերէն ետք կառապաշտները այլեւս չպիտի արժանանան պիտի (2). պէտք է փոխէք հաւատքնիդ. եթէ յամառիք մնալ անհաւատութեան մէջ, յիշեցէք որ չպիտի կրնաք ազատիլ Աս-*

---

(1) Այս գլուխը **Ջոջում** և կամ **Ապահարկութիւն** կը կոչուի, *որովհետեւ անոր մէջ խօսուած է ապահարկութեան մասին զոր Մուհամմէտ կուտայ անհաւատներու, տասնի մը համար, և կամ՝ որովհետեւ այդ պայմանաժամը լրանալուն հաւատացեալները ազատ պիտի ըլլան ուզած կերպովնին վարուելու կառապաշտներուն հետ։ Աթիկա Քուրանին միակ գլուխն է որ «յանուն ողորմած և անյիշատակ Աստուծոյ» բանաձեւը չի կրեր, որովհետեւ, կ'ըսեն Արաբները, վրէժխնդրութեան վրայ խօսուած է անոր մէջ. Նաեւ՝ այս գլուխը միակն է՝ զոր միանուագ կերպով տուած է Մուհամմէտ։*

(2) «Աստուած և իր Մարգարէն ո՛եւ է յանձնառութիւն չեն առանձներ կառապաշտներուն հանդէպ.» (Ռազիմիրզքի)

տուծոյ վրէժխնդրութենէն։ Անհաւատներուն յայտարարէ թէ ինչքան անաւոր պատիժներու պիտի ենթարկուին։

4. (Այսուհանդերձ) կռապաշտներուն հետ ձեր կնքած դաշինքին հաւատարիմ մնացէք, եթէ անոնք ալ հաւատարիմ կը մնան, և եթէ ձեր թշնամիներուն չեն օժանդակեր։ Աստուած կը սիրէ զանոնք որ իրմէ կ'երկնչին։

5. Երբ (տօրա) նուիրական ամիսները անցնին, կռապաշտները մեռցուցէք, ուր որ ալ գտնէք զանոնք· գերի բռնեցէք և պաշարեցէք զանոնք, ամէն կողմ թակարդներ լարեցէք։ Բայց երբ փոխեն հաւատքնին, ազօթք ընեն, ողորմութիւն տան, այն ատեն հանգիստ ձգեցէք զանոնք, որովհետեւ Աստուած զթած եւ անդիւչաչար է։

6. Երբ կռապաշտ մը ապաստանարան մը խնդրէ քեզմէ, տո՛ւր, որպէս զի կարենայ լսել Աստուծոյ խօսքը· յետոյ զայն տար ապահով տեղ մը, որովհետեւ տգիտութենէն խաւարին մէջ թաղուած է անիկա։

7. Աստուած և Մարգարէն միթէ կրնա՞ն դաշինք կնքած ըլլալ կռապաշտներուն հետ. սակայն և այնպէս, եթէ անոնք յարգեն Մէքքէի տաճարին մօտ կնքուած դաշինքը, դուք ալ հաւատարիմ եղէք անոր· (այնքան ատեն որ անոնք օրինաւոր ընթացք մը ցոյց տան ձեզի, դուք ալ փոխադարձաբար նոյնը ըրէք·) Աստուած կը սիրէ զանոնք որ իրմէ կ'երկնչին։

8. Անոնք ինչպէ՞ս պիտի կարենան յարգել այն դաշինքը, եթէ իրենք յաղթական ելլեն, ո՛չ արեան կապ-ակցութիւն և ոչ ալ իրենց երդումին յարգ պիտի ընծայեն· (բերանով հաւանութիւն կը յայտնեն, մինչ իրենց սրտով կ'ուրանան· անոնք մեծ մասամբ ոճրագործներ են։)

9. *Քուրանի վարդապետութիւնը* (1) *ծախեցին գնուճ չահու մը փոխարէն. հաւատացեալները ուղիղ ճանապարհէն մոլորեցուցին. անոնց բոլոր արարքները անօրէնութեան նշանը կը կրեն:*

10. *Բոլոր սանձերը խորտակեցին. (հաւատացեալներուն հետ) իրենց կնքած բոլոր դաշինքները և սրեան կապերը խզեցին (որովհետեւ անօրէն են:)*

11. *Բայց երբ իրենց սխալները ուղղեն, ազօթք կատարեն և ողորմութիւն տան, ձեր կրօնակից եղբայրները կ'ըլլան. Աստուծոյ պատուիրանները (յստակ կերպով) կը բացատրեմ անոնց՝ որ կրնան հասկնալ:*

12. *Եթէ, սակայն, իրենց հանդիսաւոր դաշինքը ուրանան և ձեր կրօնքը խանգարեն, յարձակեցէ՛ք անհաւատներու պետերուն վրայ (որպէս զի իրենց չարագործութիւնները դադրեցնեն,) որովհետեւ անոնց համար նուիրական երդում չի կայ բնաւ:*

13. *Դուք պիտի մերժէ՞ք կռուիլ ուրացող ժողովուրդի մը դէմ որ կը ջանայ ձեր Մարգարէն վտարել. այդ ժողովուրդը ինքը կ'ըլլայ նախայարձակ, պիտի վախնա՞ք անկէ. բայց եթէ դուք հաւատացեալ էք, միթէ պէտք չէ՞ որ երկնչիք Աստուծմէ:*

14. *Յարձակեցէ՛ք անոնց վրայ որպէս զի Աստուած պատժէ զանոնք ձեր ձեռքով, ու նախատինքով ծածկէ զանոնք. զձեզ պիտի պաշտպանէ անոնց դէմ և հաւատացեալներուն սիրտը պիտի զօրացնէ:*

15. *Անհաւատներուն սրտին մէջէն զայրոյթը պիտի ջնջէ և իրեն հաճոյ թուածին պիտի ներէ, որովհետեւ գիտուն եւ իմաստուն է Աստուած:*

---

(1) « Աստուծոյ պատուիրանները »

16. Դուք այնպէս խորհեցաք թէ պիտի լքուի՛ք, իբր թէ Աստուած չի պիտնար թէ որոնք են ձեր մէջէն կռիւ գացողները. երբ դուք, առանց զինակցի մնացած, ունէիք իբր միակ յենարան Աստուծոյ, իր Մարգարէին և մեկ քանի հաւատացեալներու բազուկը. Բարձրեալը կը տեղեկանայ ձեր արարքներուն։

17. Նուիրական տաճարին մուտքը արգիլուած պէտք է ըլլայ կռապաշտներուն, իրենց անկրօնութիւնը անարժան կը կացուցանէ զիրենք նուիրական տաճարին. պարսպը պիտի երթան իրենց բոլոր գործերը ու կրակը պիտի ըլլայ իրենց յաւիտենական բնակարանը։

18. Աստուծոյ տաճարը թո՛ղ բաց ըլլայ անոնց առջեւ որոնք կը հաւատան Աստուծոյ և վերջին դատաստանին, որոնք աղօթք կ'ընեն և ողորմութիւն կուտան և Աստուծմէ զատ ո՛չ ոքէ կ'երկնչին. այսպիսիներուն համար փրկութեան ճամբէն ընթանալը դիւրին է։

19. Անոնք որ ուխտաւորներուն ջուր կը տանին(1), կամ անոնք որ նուիրական վայրերը կ'այցելեն, մինչ հաւատա՞ր արժանիք պիտի ունենան այն հաւատացեալին հետ որ զէն ի ձեռին կը պաշտպանէ հաւատքը. Աստուած անոնց արարքներուն տարբեր տարբեր վարձատրութիւններ սահմանած է, և չարերը չ'առաջնորդեր բնաւ։

20. Երկինքի թագաւորութեան մէջ ամենէն պատուաւոր տեղերը պիտի տրուին այն հաւատացեալներուն, որոնք իրենց բնականոն երդիքէն բաժնուելով կ'երթան կռուիլ Աստուծոյ դրօշին տակ, եւ կը զոհեն իրենց կեանքին ու ստացուածքը։

---

(1) Ասիկա Զէմզէմի աղբիւրին ջուրն է, զոր հրեշտակը ցոյց տուաւ Հագարին և ուրկէ կը խմեն ուխտաւորները. կրօնական յարգանքով մը։

21. Աստուած այսպիսիներուն կը խոստանայ իր գըթութիւնը. անոնք ինքնակայ պիտի ըլլան իր հաճոյակատարութեան և պիտի բնակին երանութեան պարտէզներու մէջ ուր կը տիրապետէ գերագոյն երջանկութիւնը:

22. Հոն պիտի վայելեն անվերջանալի, հաճոյքներ որովհետեւ Աստուծոյ վարձատրութիւնները չքեղ են:

23. Ո՛վ հաւատացեալներ, երբ ձեր հայրերն ու հոգեյարները նախամիաժար համարեն անհաւատ ըլլալ, զգըրեցէ՛ք զանոնք սիրելէ. եթէ սիրէք զանոնք, նենգամըթիւն գործած պիտի ըլլաք:

24. Ձեր ծնողքը, ձեր ազգը, ձեր հզրայրները, ձեր կիները, ձեր ազգականները, ձեր ձեռք ձգած հարստութիւնները, ձեզի հաճելի եղող բնակարանները և այն առեւտուրը որուն փճանալուն վրայ կը վախնաք, եթէ ձեր սրտերուն վրայ աւելի մեծ ազդեցութիւն ունին քան Աստուած, քան իր Մարգարէն և նուիրական պատերազմը, սպասեցէք Բարձրեալին վճիռին. Աստուած երբէք չ՚առաջնորդեր ամբարիշտները:

25. Քանի՛ քանի՛ անգամներ Ամենակարողը ձեզի զգացուց իր պաշտպանութեան արդիւնքները. յիշեցէ՛ք Հունէյնի օրը (1) երբ ձեր բանակին մեծ թիւը կ՚ուռեցնէր ձեր սիրտը. այդ ահաւոր բանակը ի՞նչ բանի ծառայեց. երկիրը ձեզի չատ նեղ կուգար ձեր վախած միջոցին:

26. Աստուած յետոյ իր պաշտպանութիւնը իջեցուց իր առաքեալին և հաւատացեալներուն վրայ. անտեսանելի հրեշտակներու զօրագունդեր իջեցուց անհաւատները պատժելու համար. այս է պատիժը ամբարիշտներուն:

---

(1) Մէքքէէն երեք մղոն հեռու քաղաք մըն է այս, ուր Մահամմէտ 12000 հոգիով յաղթեց, Հիճրէթի ութերորդ տարին:

27. Աստուած պիտի ներէ որու որ ուզէ, որովհետեւ զիմած և անյիշաչար է։

28. Ո՛վ հաւատացեալներ, կռապաշտները պիղծ են. այս տարին յրանալէն վերջ թող այլեւս չը մերձենան Մէքքէի տաճարին. եթէ կը վախնաք որ աղքատ կը մնաք (1) Աստուած ձեր առջեւ պիտի բանայ իր գանձերը. անիկա գիտուն եւ իմաստուն է։

29. Կռուեցէք ընդդէմ անոնց որոնք բնաւ չեն հաւատար Աստուծոյ, ոչ ալ վերջին դատաստանին, որոնք արգիլուած չեն համարեր այն բանը զոր Աստուած և իր Մարգարէն արգիլած են, և որոնք չեն դաւանիր Հրէաներուն և Քրիստոնեաներուն ճշմարիտ կրօնքը։ Պայքարեցէք անոնց դէմ, մինչեւ որ իրենց ձեռքով վճարեն հարկը և ձեզի հնազանդին։

30. Հրէաները կ'բսեն. Օզայիր Աստուծոյ որդին է. Քրիստոնեաները միեւնոյն բանը կ'բսեն Մեսիային համար (իրենց խօսքերը սուտ են.) անոնք իրենցմէ առաջ եկող անհաւատներուն պէս կը խօսին. Աստուած պիտի պատժէ անոնց ստախօսութիւնները։

31. Անոնք տէր անուանեցին (2) իրենց քահանայապետները, զպիրները և Մարիամի որդի Յիսուսը, փոխանակ միայն զԱստուած տէր կոչելու։ Եւ սակայն իրենց հրաման եղած էր պաշտել միակ Աստուածը որմէ

(1) Քանի որ Մէքքէ եկողներուն հետ առեւտրական յարաբերութիւն չպիտի կրնային ունենալ։

(2) Կ'ակնարկէ Հրէաներուն գործածած Բաբբի (տէր) տիտղոսին զոր անոնք կուտային իրենց քահանայապետներուն իսկ Քրիստոնեաները իրենց քահանաներուն, մինչդեռ Արաբները միայն Աստուծոյ կուտային այդ տիտղոսը։

զատ ուրիշ չկայ. անէծք անոնց՝ որոնք չատուածները անոր հատասար կը դառնան։

32. Անհատանները պիտի ուզէին իրենց չունչովը մարել Աստուծոյ լոյսը, բայց Աստուած ա՛լ աւելի պիտի պայծառացնէ զայն, հակառակ՝ անհատանելուն զգացած տակուռմին։

33. Աստուած զրկեց իր Մարգարէն ճչմարիտ հատատքը քարոզելու համար, ու կրօնքին յաղթանակը կանդնելու միւս կրօնքներու աւերակին վրայ, հակառակ կռապաշտներուն մղած չանքերուն։

34. Ո՛վ հատատացեալներ, պիտցէք որ քահանանեռւն և գպիրներուն մեծ մասը անօգուտ կերպով կը մեխէ ուրիշներու ատացուածքը (1) և մարդիկը կը հեռացնեն Աստուծոյ ճամբայէն։ Իսկ տուր անոնց որոնք իրենց գանձերուն մէջ տակի (և արծաթի) կը հատաքեն բայց կը մերժեն հատատքի պաշտպանութեան համար դրամ տալ, թէ ատատր չարչարանքներ պիտի կրեն։

35. Այն օրը ուր գեհենի կրակը կարմրի այդ տակին (և արծաթը) կիզիչ խարակներու փոխուելով պիտի փակցուին անոնց ճակտին, կողերուն և երիկամունքներուն վրայ ու անոնց պիտի բսուի. ատա ձեր հատաքած գանձերը, հիմա անոնց համը առէք։

36. Երբ Ամենակարողը երկինքը ու երկիրը ստեղծեց տասներկու ամիսներ տարուան համար։ Այս թիւը արձանագրուեցաւ նուիրական մատեանին մէջ։ Այս ամիսներէն չորս հատը նուիրական են անխախտ հատատալիք մըն է այս. յիշեալ ամիսներու ըն-

---

(1) Կ՚ակնարկէ այն նուէրներուն զորս Հրէաները կուտային իրենց քահանաներուն, թողութիւն ստանալու համար։

թագրին անօրէնութիւն մի՛ գործէք, բայց կռապաշտութեան դէմ մաքառեցէք ամէն ժամանակ, ինչպէս որ անոնք ձեզի դէմ կը մաքառին։ Գիտցէք որ Աստուած իրմէ երկրնչողներուն հետ է։

37. Նուիրական ամիսները ուրիշ ժամանակի մը փոխադրելը անհաւատութիւնը աւելցնել կը նշանակէ. կապաշտները այս փոփոխութիւնը կը թոյլատրեն տարի մը և յաջորդ տարին կ՚արգիլեն, որպէս զի Աստուծոյ կողմանէ նուիրական յայտարարուած ամիսները լրացուին։ Այս ձեւով անոնք կը թոյլատրեն այն բաներ զոր Աստուած արգիլած է. իրենց զեշ արարքներով կը պարծենան (1)։ Աստուած երբէք չ՚առաջնորդեր ամբարիշտները։

38. Ո՛վ հաւատացեալներ, ինչո՞ւ անարեկկեցաք երբ ձեզի ըսին՝ գացէք կռուիլ հաւատքին համար։ Աչխարհային կեանքը նախապատի՞ւ կը համարէք քան հանդերձեալ կեանքը. (զուք ինքզինքնիդ ցոյց տուիք այս աչխարհին կապուած, և գանդաղաչարժ եղաք։) Բայց ի՞նչ կ՚արժեն աչխարհային վայելքները բաղդատմամբ երկնային չնորհներուն։

39. Եթէ պատերազմի չ՚երթաք, Աստուած խստօրէն պիտի պատժէ զձեզ. ձեր տեղը ուրիշ ժողովուրդ մը պիտի դնէ, ու զուք չպիտի կրնաք կասեցնել անոր վրէժխնդիր բազուկը, որովհետեւ իր զօրութիւնը անսահման է։

40. Եթէ մերժէք Մարգարէին օգնութիւն ընծայել, Աստուած պիտի ըլլայ անոր օգնականը, ինչպէս որ արդէն անոր բազուկը պահպանեց Մարգարէն երբ անհա-

---

(1) «Անոնց զեշ արարքները յատկապէս պատրաստուած են երկնց համար աստանային ձեռամբ.» (Բազիմիրսքի)

ատներդ զայն վտարեցին։ Իր փախուստի ընկերներէն մին օգնութեան հասաւ, երբ ապաստանած էին քարայրի մը մէջ (1)*. այն ատեն Մուհամմէտ ըսաւ անոր. սիրտդ մի՛ հաներ, Աստուած մեզի հետ է։ Ձեր աչքերուն անտեսանելի եղող հրեշտակներու գունդ մը իջեցուց երկինքէն, զանոնք պահպանելու համար։ Անհաւատներուն խօսքերը պարապը եղան, Աստուծոյ խօսքը փառաբանուեցաւ։ Հզօր և իմաստուն է անիկա։*

41. *Երիտասարդնե՛ր և ծերե՛ր* (2)*. պատերազմի գացէք, ձեր կեանքը և ինչքը զոհեցէք հաւատքի պաշտպանութեանը համար. ասիկ աւելի փառաւոր բան չի կայ ձեզի համար. եթէ գիտնայի՛ք։*

42. *Եթէ վերահաս և դիւրին յաղթանակի մը յոյսը ունենայինն անոնք, անմիջապէս պիտի վազէին դէպ ի պատերազմ* (3)*, բայց ճամբուն երկայնութիւնը դիրենք վախցուց։ Այսուհանդերձ անոնք կ'երդնուն յանուն Աստուծոյ ըսելով՝ եթէ կարենայինք, քու արշաւանքիդ պիտի մասնակցէինք։ Անոնք այս կերպով իրենց կորուստը կը պատրաստեն, որովհետեւ Աստուած դիտէ թէ ստա կը խօսին։*

---

(1) Կ'ակնարկէ Մուհամմէտի Մէքքէէն փախուստին, ընկերակցութեամբ Ապուպէքրի։ Կռապաշտները զանոնք հալածեցին, փախստականները մնան քարայրի մը մէջ, Աստուած սարդի մը հրամայեց որ սոսոյն մը հիւսէ քարայրի դրան վրայ, երբ կռապաշտները հասան քարայրին առջեւ ու տեսան սոսոյնը, եզրակացուցին թէ ոչ ոք կար ներսը, և հեռացան։

(2) «Ծանրաբեռնուած բլլալ թէ՝ թեթեւցած» կը թարգմանէ Ֆազիմիրսքի և կը յաւելէ թէ այս խօսքը կը նշանակէ «ձիաւոր բլլալ թէ հետեւակ»։

(3) Կ'ակնարկէ Թապուքի արշաւանքին, ուր Մուհամմէտ կը-ուեցաւ, ցոյներուն դէմ 30000 զինուորներով։

43. Երանի թէ Աստուած ներէ քեզի անոնց փա-փաքին գոհացում տուած ըլլալուդ համար. քեզի ժամա-նակ պէտք էր, որպէս զի կարենայիր տահիսներդ զա-նազանել ճշմարտահաւատներէն։

44. Անոնք որ կը հաւատան Աստուծոյ և իր վերջին դատաստանին, բնաւ չպիտի խնդրեն քեզմէ որ զիրենք զերծ կացուցանես կռուելէ, այլ իրենց բոլոր հարստու-թիւնը պիտի տան և արիւններն պիտի թափեն Աստուծոյ դաւին համար. անոնք պիտի թէ որո՛նք կ'երկնչին իրմէ։

45. Իսկ անոնք որ ո՛չ Աստուծոյ, ո՛չ վերջին դա-տաստանին կը հաւատան, և որոնք տարակոյսի տարտա-մութեան մէջ կը տատանին, քեզմէ պիտի խնդրեն որ պատերազմիլէ զերծ կացուցանես զիրենք։

46. Եթէ հաւատքի դրօշին հետեւելու նպատակ ու-նեցած ըլլային, պատրաստութիւններ տեսած կ'ըլլային. բայց Աստուած որ զղուած էր անոնց ծառայութենէն, ա՛լ աւելի տատակացուց անոնց վատութիւնը և ըսաւ. կնիկներուն քով կեցէք (1)։

47. Եթէ երթէք ձեզի հետ մեկնած ըլլային, միայն ձեզի նոր ծախքեր պիտի պատճառէին ու ձեր բանակին մէջ պատակաուք պիտի սերմանէին (պիտի չանա-չին ըմբոստութիւն գրգռել.) արդ, ձեր մէջ կան մարդիկ որոնք կրնային անսալ անոնց խռովարար խօսքերուն. բայց Աստուած կը ճանչնայ նենգամիտները։

48. Արդէն նախապէս չանացին վառել խառնակչու-թեան կրակը. անոնք մինչեւ իսկ քու ծրագիրներուդ հա-կառակեցան, մինչեւ որ ճշմարտութիւնը իջաւ երկինքէն, Աստուծոյ կամքը յայտնուեցաւ ի հեճուկս անոնց։

---

(1) « Կեցէք անոնց քով որ տունը կը մնան։ » (Բազիմիքոքի)

49. Անոնցմէ ոմանք պիտի բսեն քեզի. պատերազմի հարկէն զերծ ըրէ զմեզ, երկպառակութեան մէջ մի՛ մնար-ձեր զմեզ (1). արդէն մնրճուած չենք միթէ. բայց գիտենը պիտի չըլլապատէ անհատականները։

50. Ձեր յաջողութիւնները անոնց վիշտ պիտի պատճառեն, և երբ ձախորդութիւն մը հասնի ձեզի, անոնք պիտի գոչեն. մենք մեր միջոցները ձեռք առինք առաջուընէ։ Ցետոյ անհատականութեան պիտի դառնան, և ձեր կրած ձախորդութեանց համար պիտի ուրախանան։

51. Ըսէ՛ անոնց. ձեր գլուխն կուգայ միայն այն բանը, զոր Ցաւիտենականը գրած է. մեր Տէրն է ան, հաւատացեալները թո՛ղ անոր վրայ դնեն իրենց վստահութիւնը։

52. Ըսէ՛ անոնց. ի՞նչ կ՛ակնկալէք դուք, եթէ յաղթական ըլլանք և կամ թէ՝ մարտիրոս (2). գալով մեզի, պիտի յուսանք որ Աստուած պիտի պատժէ զձեզ, և կամ ձեզմէ վրէժխնդիր ըլլալը մեզի պիտի յանձնէ. սպասեցէ՛ք և մենք ալ ձեզի հետ պիտի սպասենք։

53. Ըսէ՛ անոնց. ձեր ինչքը կամովին թէ ակամայ նուիրէք, ընդունելի չպիտի ըլլայ, որովհետեւ անհատանելու ժողովուրդ մըն էք դուք։

54. Աստուած կը մերժէ անոնց ընծաները, որովհետեւ չեն հաւատար իրեն և իր Մարգարէին. որովհետեւ չ՛ուզելով ազօթք կ՛ընեն ու ակամայ ազդումներ կուտան։

55. Անոնց հարստութիւնները և զաւակները թող չը հրապուրեն զքեզ. ապիտարեր չնորհներ են ատոնք

---

(1) «Փարձաթեան մի՛ ենթարկէք զմեզ» (Քագիմիրսքի

(2) «Եթէ երկու գեղեցիկ բաներէն մեկը պատահի մեզի» (Քագիմիրսքի։

զոր Աստուած տուած է, որպէս զի պատժէ զանոնք ու անհաւատութեան մէջ մեռցնել տայ։

56. Յանուն Աստուծոյ կ'երդնուն որ ձեզի գաղափարակից են, մինչդեռ հակառակն է. ձեզմէ վախնալնուն համար այս սուտը կը խօսին։

57. Անոնք կը փնտռեն անձաւներ կամ քարայրներ (կամ ապաստարան մը) ու հոն կը վազեն իրենց դասալքութիւնը ծածկելու համար։

58. Անոնց մէջ կան մարդիկ՝ որոնք կը գրպարտեն ղեկավարութիւն բաշխելուդ համար, բայց երբ իրենց բաժին մը հանես այդ ղեկավարենէն, գոհ կ'ըլլան. երբ բան մը չի տաս իրենց՝ կը բարկանան։

59. Ինչո՞ւ գոհ չեն ըլլար Աստուծոյ և Մարգարէին տուածովը, և ինչո՞ւ չեն ըսեր. Բաւական է մեզի. Աստուած և Մարգարէն չնորհներով պիտի ողողեն զմեզ, որովհետեւ Տիրոջը անունը կը յիշենք։

60. Նպաստը միայն անոնց համար է, որոնք աղքատ եւ չքաւոր են, որոնց սիրտը Իսլամութեան նուիրուած է (1). գերիներուն ազատագրութեան համար է ան, պարտքերնին վճարելու անկարողներուն, ճամբորդներուն և նուիրական պատերազմի ծախքերուն համար է. Աստուած կը հրամայէ այսպիսի բաշխում մը կատարել. գիտուն և իմաստուն է։

61. Չդպարտիչները կը յարձակին Մարգարէին վրայ և կը մեղադրեն զայն որ ականջ կտրած է և ամէն խօսքի կարեւորութիւն կուտայ։ Պատասխանէ՛ անոնց. ականջ մարիկ կ'ընէ ամէն բան որ ձեզի օգտակար է ու կը հաւատայ Աստուծոյ և հաւատացեալներուն։

---

(1) Հոգեյին պատերազմէն վերջ Մուհամմէտ նուէրներ բաշխեց Արաբներուն, զանոնք Իսլամութեան դարձի շահելու համար։

62. Գիւտիքիւնը հաւատացեալներուն վերապահուած է. անոնք որ Աստուծոյ Մարգարէին չարիք մը կը հասցնեն, սարսափելի պատիժի մը պիտի ենթարկուին:

63. Անհաւատները յանուն Աստուծոյ կ'երդնուն ձեր բարեացակամութիւնը չվնասելու համար, բայց եւ՛ է հաւատացեալ եղած ըլլալին, իրենց համար աւելի նպաստաւոր պիտի ըլլար Աստուծոյ և Մարգարէին չնորհը վնտռլը:

64. Անոնք չե՞ն գիտեր որ Աստուծոյ և իր Մարգարէին ընդդիմացողները ժխոխքին մէջ պիտի բնակին յաւիտենապէս, և նախատինքներով պիտի ծածկուին:

65. Ամբարիշտները կը վախնան որ Աստուած երկինքէն կ'իջեցնէ Քուրանի գլուխ մը և իրենց սրտին մէջ եղածները երեւան կը հանէ: Ըսէ՛ անոնց. դուք խնդացէք, Աստուած երեւան պիտի հանէ ինչ որ կը ծածկէք:

66. Երբ իրենց հարցուր ուղղես այս վախին (1) մասին, կը պատասխանեն. մենք յաւակապէս ըրինք, մենք կեղծեցինք, զձեզ կը ծաղրէինք: Պատասխանէ անոնց. ուրեմն Աստուծոյ հետ խաղա՞լ կ'ուզէք և իր կրօնքն ու Մարգարէն ծաղրե՞լ կ'ուզէք:

67. Այլեւս չանք մի՛ ընէք զձեզ արդարացնելու. մոլորութեան հետեւելու համար հաւատուրացեալ եղաք. եթէ ձեզմէ ոմանց ներենք, միւսները պիտի պատժենք, որովհետեւ ամբարշտութեան անձնատուր եղած են:

68. Ենթադրեալները (այր թէ կին) միասր կը գրգռեն չարիք գործելու, և արդարութեան գործը կասեցնելու համար. անոնք ձեռքերնին կը գոցեն ողորմութիւն ը տալու համար, կը մոռնան զԱստուած, և Աստուած ալ իր կարգին զանոնք պիտի մոռնայ, որովհետեւ ենթադրեալներ են անոնք:

---

(1) «Խնդալուն մասին» (Քագիմիրեան)

69. Աստուած գեհենին կրակովը կը սպառնայ անհաւատներուն և ապիրատներուն (այր ըլլան թէ՝ կին.) իրենց չարագործութիւնները հան պիտի քաւեն Աստուծոյ անէծքը կրելով, և յաւիտենական չարչարանքներէն պիտի չազատուելով։

70. Դուք կը հետեւիք այն ամբարիշտներուն որոնք ձեզմէ առաջ եկան. անոնք աւելի ուժով ու աւելի կատղած էին իրենց հարստութեամբ և զաւակներով. (առանց երբեք խորհելու հանդերձեալ կեանքին վրայ) երկնային հաճոյքները լիուլի վայելեցին։ Դուք ալ անոնց նման ձեր բաժինը վայելեցէք. անոնց ըրած խօսքերը կրկնեցէք։ Անոնց արարքները այս աշխարհին եւ հանդերձեալին մէջ պարապ եան ու անոնք կորստեան դատապարտուեցան։

71. Անոնք չէն պիտի պատմութիւնը նախընթաց ժողովուրդներուն, Նոյի, Սաի, Աբրահամի, Թէմուտի, Մատեան քաղաքի բնակիչներուն և կործանուած քաղաքներուն (1). անոնք մարգարէներ ունեցան որոնք աչքերնուն առջեւ հրաշքներ գործեցին. Աստուած երբեք անարդարութեամբ չը վարուեցաւ անոնց հետ. իրենց կորստեան պատճառը իրենք են։

72. Հաւատացեալները (այր ըլլան թէ՝ կին) բարեկամական ընկերակցութիւն մը կը կազմեն. արդարութիւնը կը ծաղկեցնեն, անօրէնութիւնը կ'արգիլեն, ճշդապահութեամբ աղօթք կը կատարեն, նուիրական ողորմութիւնը կատան, և կը հնազանդին Աստուծոյ և իր Մարգարէին։ Անոնք պիտի վայելեն Աստուծոյ գթութիւնը, որովհետեւ հզօր և իմաստուն է ան։

---

(1) Կործանուած քաղաքները կը կոչուին «Հնգաքաղաք» կամ այն հինգ քաղաքները որոնք Մեռեալ ծովին վրայ հաստատուած էին։

73. Աստուած հաւատացեալներուն (այր բլան թէ՝ կին) կը խոստանայ գետերով ուռգուած պարտէզներ, զանոնք պիտի մտցնէ Եդեմի ախորժելի բնակավայրին մէջ, ուր պիտի վայելեն յաւիտենապէս Աստուծոյ չնորհները և գերագոյն հաճոյքը:

74. Ո՛վ Մարգարէ, անհաւատներուն և ամբարիշտներուն դէմ կռիւ մղէ. խստութեամբ վարուէ անոնց հետ. գիտնը պիտի բլլայ անոնց անասուր բնակարանը:

75. Յանուն Աստուծոյ կ՝երդնուն անոնք որ երբէք գրպարտած չեն գքեզ. և սակայն թէ՛ իրենց խօսքերով և թէ իրենց հաւատքով ամբարիշտ եղած են (Իսլամութիւնը ընդունելէ ետքը անհաւատ գարձած են.) իրենց բուռն փափաքները չեն գոհացած (1). անոնք ապերախտ եղած են որովհետեւ Աստուած և Մարգարէն չնորհներով ողողած են զանոնք. եթէ հաւատքնին փոխեն նպաստաւոր պիտի բլլայ իրենց. այլապէս Աստուած զանոնք պիտի պատժէ թէ՛ այս աշխարհին և թէ հանդերձեալին մէջ: Ամբողջ աշխարհի վրայ ո՛չ պաշտպան և ո՛չ ալ բարեկամ պիտի ունենան:

76. Իրենցմէ ոմանք խոստացած են Աստուծոյ որ եթէ իր բարեմիտան գանձերը բացուին իրենց առջեւ, ողորմութիւն պիտի տան և առաքինի գործեր պիտի կատարեն:

77. Աստուած լրացուց անոնց փափաքները, բայց անոնք ապահ եղան գարձեալ. հաւատքէն հեռացան փոխարէն իրենց եղած բարիքներուն:

78. Աստուած տեւել պիտի տայ անարգարութիւնն անոնց սրտին մէջ մինչեւ այն օրն ուր իր առջեւ կրլնն

---

(1) Այսինքն՝ Մուհամմէտը չեն կրցած սպաննել:

(հայիւ տալու համար.) անոնք իրենց երդումները մոռնալով հաւատուրաց եղան։

79. Չէին գիտեր միթէ որ Աստուած ծանօթ է իրենց գաղտնիքներուն և ծածուկ խօսքերուն. Աստուած կատարեալ է բոլոր գաղտնի բաներուն։

80. Անոնք՝ որ վհատած հաւատացեալներու տուած ողորմութիւնը կը պարտաւոր, այնպիսիներուն՝ որոնք իրր ապրուստ իրենց աշխատութեանց պտուղը միայն ունին և որոնք կը ծաղրեն անոնց դիւրահաւատութիւնը, Աստուծոյ ծաղրին նշաւակ պիտի ըլլան և անոր չարչարանքներուն զոհը։

81. Ի զուր անոնց համար պիտի հայցէիր Հօրմէն Աստուն անգամ աստուածային գութը, Աստուած չպիտի նայէ անոնց երեսէն, որովհետեւ մերժեցին հաւատալ ընծայել իրեն և Մարգարէին. անոնք երբէք չ՚առաջնորդեր ամբարիշտները։

82. (Թագաւորի արշաւանքին միջոցին) իրենց տունը ճեպողները գոհ եղան որ Մարգարէին թոյլ տուին որ երթայ. անոնք մերժեցին պաշտպանել Աստուծոյ դասը իրենց ինչքովը ու կեանքովը։ Անոնք ըսին. այս տաք եղանակին պատերազմի չ՚երթանք։ Պատասխան տո՛ւր անոնց. գեհենին կրակին ջերմութիւնը չատ աւելի կիզիչ է. եթէ գիտնային։

83. Թո՛ղ քիչ մը աւելի խնդան. յետոյ երկար ժամանակ պիտի լան, ի պատիժ իրենց վարմունքին։

84. Երբ Աստուած զքեզ ետ դարձնէ պատերազմէն (բանակի մը մէջտեղ,) այդ մարդիկը քեզմէ թոյլտուութիւն պիտի խնդրեն որ կռիւ երթան. ըսէ՛ անոնց. զձեզ երբէք չպիտի ընդունիմ իմ զինուորներուս դասին մէջ. ուրեք երբէք չպիտի կռուիք թշնամիին դէմ իմ դր-

բոչիս տակ. քանի որ առաջին անգամուն դուք նախա-
մեծար հա արեցիք ձեր տունը մնալ քան թէ պատերազ-
մի երթալ, մնացէք ուրեմն ոտքերուն հետ։

85. Երբ անոնց մէջէն մէկը մնանի, երբէք մի՛ ա-
զօթեր անոր համար. անոր գերեզմանին վրայ կանգ մի՛
առներ. որովհետեւ անոնք երբէք չը հաւատացին Աստու-
ծոյ և իր Մարգարէին և անհնազանդութեան մէջ մեռան։

86. Անոնց ճոխութիւններն ու բազմաթիւ զաւակ-
ները թո՛ղ չը շլացնեն զքեզ. Աստուած զանոնք պիտի
պատժէ այդ չնորհներովն իսկ, ու անօրէնութեան մէջ
պիտի մեռնին անոնք։

87. Երբ Աստուած Ռասուլին գլուխ մը իջեցուց եր
կինքէն և հրաման ըրաւ որ հաւատան իրեն ու իր Մար-
գարէին և հետեւին անոր պատերազմի միջոցին, անոնց
մէջէն ամենէն ազդեցիկները խնդրեցին որ վրանք գերծ
կացուցանէ և ըսին. զմեզ հոս ձգէ, մենք տունը մնացող-
ներուն քով կ'ուզենք կենալ։

88. Անոնք նախամեծար համարեցին ոտքերուն (1)
հետ մնալ. Աստուած իր կնիքը դրոշմեց անոնց սրտին
վրայ, այլեւս չպիտի լսեն իմաստութեան ձայնը։

89. Իսկ Մարգարէն և այն հաւատացեալները որոնք
Իսլամութեան պաշտպանութեանն համար իրենց կեանքն
ու ինչքը կը զոհեն, երկնային չնորհներով պիտի ողող-
ուին և երանութիւն պիտի վայելեն։

90. Անոնք յաւիտենապէս պիտի բնակին Աստուծոյ
պատրաստած երանութեան պարտէզներուն մէջ, ուր գի-
տեր կը հոսին և ուր կը տիրէ գերագոյն երջանկութիւնը։

91. Անապատի Արաբներէն չատերը եկան Թոյլտու-

---

(1) կիներուն, ազգ և հիւանդներուն հետ։

ութիւն խնդրելու որ զերծ ըլլան պատերազմի երթալէ. անոնք որ չեն հաւատար Աստուծոյ և Մարգարէին, իրենց տուները ճեացին. սարսափելի պատիժ մը պիտի կրեն այդ անհաւատները։

92. Տկարակազմները, հիւանդները և անոնք որ ապրուստի միջոցներէ զուրկ են, հարկադրուած չեն պատերազմի երթալ, կը բաւէ որ Աստուծոյ և իր Մարգարէին հանդէպ անկեղծ ըլլան. բարիք գործողներն ալ մի եւնոյն պատուէրին ենթակայ են. Աստուած դիւած եւ անլիշաչար է։

93. Այն հաւատացեալները որոնք գեղի եկան եւ ձի խնդրեցին ու դուն ձի չ'ունենալուդ համար չկրցար տալ և անոնք արցունքոտ աչքերով ետ դարձան, յաւտահաստած՝ որ իրենց արիւնը չեն կրնար թափել Աստուծոյ դատին համար, նմանապէս զերծ պիտի ըլլան պատիժէ։

94. Բայց այն հարուստները որոնք ապահարկութիւն կը խնդրեն, յանցաւոր պիտի նկատուին, անոնք նախամիտար կը համարեն իրենց տուներուն մէջ ճեալ. Աստուած իր գաւազան-թուխեան կնիքը կը դրոշմէ անոնց սրտին վրայ, բայց չեն գիտեր։

95. Երբ դուք պատերազմէն վերադառնաք անոնց քով, ներողութիւն պիտի խնդրեն ձեզմէ. ըսէ՛ անոնց պարապ տեղը ներողութիւն մի՛ խնդրէք, ձեզի չենք հաւատար. Աստուած ձեր ինչ ըլլալը հասկցուց մեզի, Աստուած եւ իր Մարգարէն պիտի դատեն զձեզ, դուք պիտի տարուիք անոր առջեւ որ գիտէ յոյտ տեսանելի եւ անտեսանելի բաները եւ անիկա ձեր աչքին առջեւ պիտի պարզէ ձեր բրածները։

96. Պատերազմէ վերադարձած ատենիդ, անոնք յանուն Աստուծոյ պիտի խնդրեն ձեզմէ, որ իրենց քով

չ՝կենաք (և դիրենք չըպատժէք)· այո՛, մի՛ կենաք անոնց քով, անոնք գարչելի են, գեհենը պիտի ըլլայ անոնց արարքներուն վարձքը։

97· Անոնք ձեզմէ պիտի խնդրեն որ բարեպաշտամ ըլլաք իրենց· բայց եթէ գոհացում տաք անոնց փափաքին, յիշեցէ՛ք որ Աստուած կ՝ատէ ամբարիշտները։

98· Անապատին Արաբները, անհաւատութեան և կեղծաւորութեան մէջ ամենէն յամառներն են, և բնական է որ չըգիտնան այն պատուիրանները զորս Աստուած յայտնեց իր Մարգարէին Աստուած պիտուն է և իմաստուն։

99· Անապատի Արաբներուն մէջ կան չատեր որոնք կը կարծեն թէ արուած սպրմութիւնները կը գործածուին ժոզովրդեան պարտքերը հատուցանելու (1)։ Անոնք կը սպասեն որ ձախորդութեանց հանդիպիք, բայց իրենք են որ դէշ բաղդին պիտի ենթարկուին· Աստուած պիտէ և կ՝իմանայ։

100· Արաբներուն մէջ կան ոմանք՝ որոնք կը հաւատան Աստուծոյ և վերջին դատաստանին և նուիրական տուրքը կը համարին միջոց մը Աստուծոյ մօտենալու և Մարգարէին ազօթքներուն մասնակցելու, անոսրակոյս նուիրական տուրքը զոնոնք կը մերձեցնէ Աստուծոյ· Աստուած իր անյիշաչարութեամբ ու գթութեամբ պիտի հասկընէ իրենց այս բանը։

101· Անոնք՝ որ ամենէն առաջ ձգեցին իրենց տուներ տեղը, նուիրական պատերազմին երթալու համար, ու անոնք որ այս փառաւոր օրինակին հետեւեցան, արժանի եղան բարեկամութեանն Աստուծոյ, որ կը սիրէ զանոնք· Աստուած անոնց համար պատրաստած է պարտէզներ ուր

(1) « Որոնք տուրք մը կը նկատեն զոյն » (Քազիմիրսքի)

գետերը կը հոսին և ուր անոնք պիտի վայելեն յաւիտենական հաճոյքներ։

102. Ձեր մօտերը բնակող խաչնարած Արաբներուն և Մէտինէի բնակիչներուն մէջ կան Արաբներ որոնք իրենց ամբարչտութեան մէջ կը յամառին ընել. դուն զանոնք չես ճանչնար, ո՛վ Մուհամմէտ, բայց մենք կը ճանչնանք. կրկնակ պատիժներու պիտի ենթարկենք զանոնք (1) և յետոյ գարհուրելի չարչարանքներու պիտի ենթարկուին։

103. Ուրիշներ ալ կան որոնք յանցաւոր բլլալնին խոստովանած են. այսպէսով անոնք ուզած են իրենց յանցանքը քաւել լաւ գործով մը. թերևս Աստուած անոնց վրայ պիտի խնայարհեցնէ իր զթած նայուածքը, ողորմելուս ներողամիտ և անսիրտ չէ ան։

104. Անոնց հարստութենէն մէկ մաս մը ա՛ռ իրր նպաստ, որպէս զի մաքրագործես զանոնք և իրենց մեղքերը քաւել տաս. ազօթէ՛ անոնց համար. քու ազօթքներդ խաղաղութիւն պիտի պարգեւեն անոնց հոգիներուն. Աստուած գիտէ և կ՛իմանայ ամէն բան։

105. Ձե՛ն պիտի անոնք թէ Աստուած կ՛ընդունի իր ծառաներուն զղջումը և աստուածպարմութիւնը. զթած և անսիրտ չէ ան։

106. Ըսէ՛ անոնց գարձեալ. գործեցէ՛ք. Աստուած և իր Մարգարէն և հաւատացեալները ականատես են ձեր գործերուն. դուք գաստատուելու աշխարհի պիտի երթաք ան՝ որ կը տեսնէ բոլոր տեսանելի և անտեսանելի բաները։ Անիկա ձեզի ցոյց պիտի տայ ձեր արարքները։

107. Ուրիշներ ալ կան որոնք կրապաւեն Աստուծոյ

---

(1) Այսինքն՝ այս աշխարհին և հանդերձեալին մէջ։

վճիռին և պատրաստ են հպատակելու անոր պատիժնեբուն կամ չնորհներուն. Բարձրեալը պիտուն է և իմաստուն:

108. Անոնք որ կանգնեցին այս տաճարը (հաւատացեալներուն ժողովելու համար) և նպատակ ունենալով զանոնք իրարմէ բաժնել և որպէս զի Աստուծոյ և Մարգարէին դէմ կռուողները այնտեղ կարենան լսել իրենց ծուղակները, պիտի ըսեն թէ իրենց նպատակը բարի էր. բայց Ամենակարողը վկայ է իրենց սուտին (1):

109. Չլլա՛յ որ մանես այդ տաճարէն ներս. ճշմարիտ տաճարը բարեպաշտութեան հիման վրայ կանգնած է (2). դուն հոն միայն պարտաւոր ես աղօթել. մահկանացուները այնտեղ միայն պէտք է փափաքին մաքրագործուիլ, որովհետեւ Աստուած կը սիրէ մաքրագործուածները:

110. Երկու տաճարներէն ո՞րը աւելի կ'արժէ և ո՞րը հիմնուած է աւելի հաստատուն հիման մը վրայ. անկա՞ր որ Աստուծոյ երկիւղին վրայ կառուցուած է (և անոր հաճոյ ըլլալու համար,) թէ ան՝ որ կառուլ չինուած է ու հեղեղը փոս մը բացած է անոր տակ, և ենթակայ է դժոխքի կրակին մէջ փլչելու: Աստուած երբէք չ'առաջնորդեր չարերը:

111. Անոնց արտերը պատառ պատառ պիտի ըլլան, երբ իրենց կասկածներովը բարձրացած այդ չէնքը քանդուի. Աստուած պիտուն է և իմաստուն:

---

(1) Պէնու Կանէմ ցեղը տաճար մը կանգնած էր և Մուհամմէտը հոն հրաւիրած էր որ աղօթք ընէ, նպատակ ունենալով արշաւանքէ մը առ կեցնել զայն, կամ անոր դէմ դաւադրութիւն մը լարել:

(2) Կ'ակնարկէ Քօպայի տաճարին զոր Մուհամմէտ կանգնած էր Մէքքէէն փախչելէն վերջ:

112. Աստուած հաւատացեալներուն կեանքն ու ինչ-
քը գնած է փոխարէնը տալու համար արքայութիւնը.
անոնք պիտի կռուին, իրենց թշնամիները պիտի սպան-
նեն և իրենք ալ պիտի սպաննուին: Աստուծոյ խոստումը
ճշմարիտ է. Հնգամատեանին, Աւետարանին և Քուրա-
նին մէջ ինչ խոստում որ տուած է, պիտի գործադրուի:
Մի՛թէ կա՛յ մէկը որ Աստուծմէ աւելի հաւատարիմ ըլլայ
իր գոյիւնքին. ուրախացէ՛ք ձեր կնքած գաշինքին համար,
անոնք երջանկութիւն մըն է ան:

113. Անոնք որ զղջում կը յայտնեն և կը պաշտեն
զԱստուած, կը գովաբանեն զայն, կ՚ողջոյնեն անոր,
կ՚երկրպագեն, ծոմ կը պահեն, արգարութիւն ի գործ կը
դնեն, չարագործութիւնները կ՚արգիլեն և աստուածային
պատուիրանները կը պահեն, երջանիկ պիտի ըլլան: (Այս
բարի լուրը ուղղակի հաւատացեալներուն:)

114. Մարգարէն և հաւատացեալները պէտք չէ որ
Աստուծոյ մօտ բարեխօսեն կռապաշտներուն ի նպաստ,
եթէ նոյն իսկ անոնք ըլլան իրենց ազգականները, քանի
որ գիտեն թէ կռապաշտները դժոխքին մէջ պիտի ըլլան:

115. Աբրահամ իր հօրը խոստացած ըլլալուն համար
էր որ Աստուծոյ գիմումները խնդրեց անոր համար. բայց
երբ յայտնի եղաւ որ իր հայրը Աստուծոյ թշնամին էր,
իր յանձնառութիւնը խզեց, հակառակ որ Աբրահամ բա-
րեպաշտ և մարգասէր էր:

116. Աստուած չի մոլորեցներ այն ժողովուրդը որ
ճիշտ ճամբան առաջնորդած է արդէն՝ մինչեւ որ անոր
չի յայտնէ թէ ինչ բանէ պէտք է երկնչի, որովհետեւ իր
գիտութիւնը անսահման է:

117. Երկինքի և երկրի վերնատունը Աստուած է.
կեանքը և մահը ան կուտայ. իրմէ զատ ուրիշ պաշտ-
պան և տէր չ՚ունիք:

118. Աստուած իր բարութիւնը յայտնեց Մարգարէին, հաւատացեալներուն և անոնց ընկակիցներուն (1) կռիւին օրը. երբ հաւատացեալներուն մէկ մասը փախուստ տալու վրայ էր. բայց եղբայր նայուածք մը զանոնք կանգնցուց։ Աստուած անոնց նայեցաւ որովհետեւ բարութեամբ և գթութեամբ լեցուն է։

119. Անոնց մէջէն երեք հոգի ետ մնացած էին. բնակարան չրջանակներէ վտարուած, իրենց քաղաքացիներուն մէջ աքսորի ենթարկուած կը զգային ինքզինքնին (2), և իրենց անձկութեան մէջ կը խորհէին թէ Աստուծմէ զատ ուրիչ ապաստան չ'ունէին։ Աստուած անոնց վրայ նայեցաւ բարութեամբ, որովհետեւ անոնք իրեն դիմեցին և որովհետեւ (մեղանչողներուն հանդէպ) գթած և ներողամիտ է։

120. Ո՛վ հաւատացեալներ, երկնչեցէք Աստուծմէ և արդարութիւն ի գործ դրէք։

121. Մէտինէի բնակիչները և շրջակայ (Խափատչրջիկ) Արաբները ո՛չ մէկ պատճառ ունէին Մարգարէն լքելու, և իրենց կեանքը նախամեծար համարելու քան անոր կեանքը. անօթութիւնը, ծարաւը, յոգնութիւնը զոր կրեցին Աստուծոյ դաշին համար, անհաւատներուն դէմ մղած իրենց կռիւները, անոնցմէ կրած նեղութիւնները, իրր արժանիքներ նկատի կ'առնուէին, որովհետեւ Աստուած երբէք կորնչցնել չի սար բարիք գործողներուն վարձատրութիւնը։

122. Անոնց բրած ծախքերը (3), (պատերազմի գացած միջոցնուն)ինչ հեղեղներու վրայէ որ անցնին, Ա-

(1) «Մուհաճիրներուն և Անսարներուն» (Քաղխիրաքի)

(2) «Աշխարհը նեղ կուգար իրենց»

(3) «Մեծ թէ փոքր ի՛նչ նպաստ որ տան»

աստծոյ Գիրքին մէջ գրուած բոլոր այն ձեռնարկները զորս կը կատարեն (1), միմիայն արժանի կը գտնուին Աստուծոյ չքեղ պարգեւներուն։

123. Պէտք չի կայ որ հաւատացեալները միաժամանակ ջենք առնեն պատերազմի երթալու համար, լաւ է որ իւրաքանչիւր ցեղէ մաս մը մնայ, որպէս զի հաւատքի ուսումը չարունակէ, և երբ պատերազմի գացողները վերադառնան, անոնց ալ ուսուցանէ։

124. Ո՛վ հաւատացեալներ, ձեզի դրացի եղող անհաւատներուն դէմ պատերազմեցէք. յանձին ձեր՝ թող անոնք գտնեն անպնդելի թշնամիներ. յիշեցէք որ Բարձրեալը իրմէ երկնչողներուն հետ է։

125. Երբոր Քուբանի նոր գլուխ մը դրկուի ձեզի երկինքէն, անոնք պիտի ըսեն. ձեր մէջէն ո՞վ կը հաւատայ այն վարդապետութեան (2), այո՛, անիկա պիտի զօրացնէ հաւատացեալներուն հաւատքը, և անոնք անոր մէջ պիտի գտնեն իրենց միսիթարութիւնը։

126. Բայց անոնք՝ որոնց սիրտը վատահատուրած է, վէրքերնին աւելի պիտի աճի Աստուծոյ ձեռքով (3) և անոնք պիտի մեռնին իրենց ամբարշտութեանց մէջ։

427. Ձե՞ն տեսներ որ տարին մէկ երկու անգամ երկինքի վայրոյթը իյնայ անոնց վրայ. բայց այս ազդարարութիւնները տակաւին չը բացին անոնց աչքերը և անոնք զղջում չը յայտնեցին։

128. Երբ Քուբանի ուրիշ գլուխ մը դրկուի իրենց

---

(1) « եթէ նոյն իսկ Աստուծոյ գիրքին մէջ գրուած չ'ըլլան »

(2) « Ա՛յս նոր գլուխը կրնա՞յ զօրացնել ձեր մէջէն ո եւ է մէկուն հաւատքը, » (Քազիմիրսքի)

(3) « Աստուած անարգանք անարգանքի վրայ պիտի դիզէ անոնց վրայ, »

երկինքէն, փոխադարձաբար իրարու պիտի նային և պիտի ըսեն. մէկը կը նայի՞ մեզի, յետոյ պիտի փախչին։ Աստուած անոնց սիրտերը մոլորեցուցած է, որովհետեւ խնամատարեան ձայնին չեն անսար բնա՛ւ։

129. Ձեր մէջէն նշանաւոր մարգարէ մը երեւան ելաւ. անիկա ձեր յանցանքներուն ծանրութիւնը իր վրայ կը կրէ. ձեր փրկութեան փափաքովը կ՚այրի ան, ու հաւատացեալները իրմէ գիժութիւն եւ անյիշաչարութիւն միայն պիտի ակնկալեն։

130. Եթէ անոնք մերժեն հաւատալ այն կրօնքին զոր դուն կ՚ուսուցանես իրենց, ըսէ՛. Աստուած բաւական է ինծի, իրմէ զատ ուրիշ Աստուած չի կայ. իմ վստահութիւնս անոր վրայ դրած եմ. անիկա գերագոյն գահուն վեհապետն է։

ՎԵՐՋ Թ. ԳԼՈՒԽԻ

ԳԼՈՒԽ Ժ.

ՅՈՎՆԱՆ

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 109 տուն

Յանուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ

1. Էլիֆ, լամ, րէ. *ահա սոյնք են իմաստութեան գիրքին նշանները։*

2. *Մարդիկ պէ՞տք է զարմանան որ մեր յայտնութիւններ ընդհակինք իրենց քաղաքացիներէն մէկուն, և անոր հրաման ըրինք յայտնել չարերուն սահմանուած պատիժները ու հաւատացեալներուն վարձատրութիւնները։ Ասոր հետ մէկտեղ անհաւատները ըսին. այդ մարդը կախարդ մըն է։*

3. *Ձեր տէրը այն Աստուածն է որ վեց օրուան մէջ ստեղծեց երկինքն ու երկիրը, և յետոյ նստաւ իր գահոյն վրայ տիեզերքի գործերը կառավարելու համար։ Կարելի չէ բարեխօսել իրեն մեռ մինչեւ որ չի հոյլատրէ. անիկա ձեր Աստուածն է, պաշտեցէ՛ք անոր զերազոյն վեհափառութիւնը։ Ա՞չքերնիդ չպիտի բանաք դուք։*

4. *Դուք ամենքդ իրեն պիտի վերադառնաք, իր խոստումները անխախտական են. ան որ մարդը ստեղծեց, իր տեսանին առջեւ պիտի հանէ, արդարութեամբ պիտի վարձատրէ հաւատացեալները որոնք առաքինի եղած են։ Անհաւատները ծարաւնին անցընելու համար եռացող ջուր պիտի խմեն, և իրենց անհաւատութեան արժանի չարչարանքներ պիտի կրեն։*

5. Աստուած է որ արեւին տուած է լոյս և լուսինին՝ պայծառութիւն(1). Աստուած է որ կարգ կանոնի դրած է անոնց չարժուիլները, որոնք կը ծառայեն մարդոց ժամանակի բաժանումները կատարելու և տարիները հաշուելու: Աստուած այս բոլորը պարապ տեղը չը ստեղծեց. անոնք ամենուրեք իր զօրութեան նշաններ կուտայ խնամատուներուն:

6. Գիշերուան և ցերեկուան յաջորդականութիւնը, երկինքի մէջ և երկրի վրայ ստեղծուած մարմինները, ցայտուն նշաններ են անոնց համար՝ որոնք կ'երկնչին Աստուծմէ:

7. Անոնք որ չեն ապաւեր բնաւ չարութեան օրին, և որոնք աշխարհային կեանքի հրապոյրներէն գրաւուած անհոգութեամբ կը քնանան, և անոնք որ մեր պատգամները կ'արհամարհեն,

8. Դժոխքին կրակը պիտի ստանան ի վարձ իրենց արարքներուն:

9. Իսկ անոնք որ կը հաւատան և առաքինի են, Աստուծոյ ձեռքով պիտի առաջնորդուին, և պիտի հանգչին երանութեան պարտէզներուն մէջ գետերուն ափին վրայ:

10. Անոնք հոն պիտի փառաբանեն Բարձրեալը, և դիւրաւ ողջունելու համար պիտի ըսեն չարունակ. խաղաղութիւն ընդ ձեզ:

11. Անոնց աղօթքը սա բառերով պիտի վերջանայ. փա՛ռք Տեառն, տիեզերքի վեհապետին:

12. Եթէ Աստեղարոցին ձեռքը մահկանացուներուն

---

(1) «Աստուած արեւը ստեղծեց լոյս սփռելու և լուսինը՝ լուսաւորելու համար.» (Բագիմիրեանի)

պատիժ տար նոյն այն արագութեամբ որով կը փափաքին ունենալ վարձատրութիւնը, իրենց օրերը փայլակի մը տեւողութիւնը միայն պիտի ունենային: Բայց անոնք որ չեն հաւատար թէ իրենց մահէն վերջ օր մը կրկին գալով պիտի տեսնեն, կը խաղանք որ ճնան իրենց մոլորութեան մէջ:

13. Երբ մարդուն դժբաղդութիւն մը այցելէ, անիկա պատկած ըլլայ թէ ոտքի վրայ, մեզի դէմ գանգատ կը բարձրացնէ. հապա թէ զայն կ'ազատենք զի՛քր ճրնչող բնէն, այնպիսի բաներ կ'ընէ որ կարծես թէ մեր օգնութիւնը խնդրած չ'ըլլար և վնքը մխիթարած չ'ըլլայինք. ահա այսպիսի բաներ ընել կուտայ ապերախտութիւնը ամբարիշտին:

14. Զեզմէ առաջ մեր վրէժխնդրութիւնը փճացուց ոճրագործ ազգերը, որոնց մարգարէներ զրկած էինք զիրենք ճշմարիտ ճամբուն մէջ բերելու համար. մենք ահա այսպէս կը պատժենք ամբարիշտները:

15. Աշտոնց փճացումէն վերջ զձեզ հաստատեցինք այս երկրին վրայ, որպէս զի տեսնենք թէ ինչ ընթացք պիտի բռնէք դուք:

16. Երբ անոնց առջեւ պարզեցինք Իսրամական կրօնքը (1), անհաւատները ըսին. մեզի ուրիշ Քուրան մը իջեցո՛ւր երկինքէն, կամ ասիկա (քիչ մը) փոխէ: Պատասխանէ՛ անոնց. ես բան մը չեմ կրնար փոխել (իմ նախաձեռնութեամբս) ես կը գրեմ ինչ որ յայտնուի ինծի. եթէ Աստուծոյ անհնազանդ ըլլամ, կը վախնամ ահաւոր օրուան տանջանքներէն:

17. Ըսէ՛ անոնց. եթէ Աստուած ուզէր, ես ձեզի երբէք չէի կարդար Քուրանի պատուիրանները և զա-

(1) «Մեր պատուիրանները.» (Քազիմիրսքի)

նոնք չէի ուսուցաներ ձեզի։ Ձեր մէջ երկար տարիներ ապրած եմ առանց քարոզութիւն ընելու (1)։ Ձէ՞ք հասկնար դուք։

18. Ի՞նչ բան կայ աւելի յանցաւոր, քան Աստուծոյ վերագրել սուտ մը և անոր նշաններուն հաւատա չընծայել. ամբարիշտներուն գործը երբէք չպիտի բարգաւաճի։

19. Անոնք Աստուծոյ վայել պաշտամունք կը մատուցանեն կուռքերուն, որոնք ո՛չ կրնան վնասել իրենց, ոչ ալ օգնութիւն հասնիլ, ու անոնք կ՚ըսեն. ահա՛ մեր բարեխօսները Աստուծոյ մօտ։ Հարցո՛ւր անոնց. Ամենակարողին կրնա՞ք սորվեցնել բան մը, զոր գիտցած չ՚ըլլայ երկինքի մէջ և երկրի վրայ. գովեա՛լ է իր վեհ անունը. անէ՛ծք երեւակայական չաստուածներուն. (Աստուած այնքան բարձր է, որ ոչ մէկ կուռք կը հասնի անոր։)

20. Բոլոր մարդիկ ի սկզբան միակ հաւատք մը (2) կը ձեւացնէին. այնուհետեւ անոնք կրօնական վիճաբանութիւններու մէջ մտան. եթէ Աստուծոյ խօսքը ի սկզբանէ չի յայտնուէր, իրենց վիճաբանութեան տեղի տուող խնդիրը կարգադրուած կ՚ըլլար մինչեւ հիմա։

21. Անոնք կ՚ըսեն. եթէ գոնէ Աստուած նշանակ մը յայտնած ըլլար իր Մարգարէն, մենք պիտի հաւատայինք։ Պատասխանէ՛. գազանիքները իրեն կը պատկանին. ապաւեցէք, ես ալ պիտի սպասեմ։

22 Մեր գիւղիքները չնորհեցինք անոնց (3), ու անոնք ազատեցան պիրենք վշտահար ընող գժբաղդութիւններէն. բայց անոնք խաբեպայութեամբ վարուեցան մեր

---

(1) Ինչպէս կը յիշուի, Մուհամմէտ 40 տարեկան էր, երբ քարոզութեան ձեռնարկեց։

(2) «Միակ ժողովուրդ մը»

(3) Կ՚անդրադառնէ՝ Մէքքէի ժողովուրդին։

նշաններուն հետ։ Ըսէ՛ անոնց. Աստուած ամէն կարող է խաբեբային հետ պլտխ ելլելու համար. հրեշտակները զձեզ կը պահեն և ձեր խաբեբայական արարքները գրի կ՛առնեն։

23. Աստուած է որ ձեր ճամբան կը բանայ երկրի և ծովուն վրայ. երբ դուք նաւարկէք նաւով մը որ նպաստաւոր հովի մը չնորհիւ կ՛ընթանայ, կ՛սկսիք երջանկութիւն. բայց երբ հովը սաստկանայ, փոթորիկը մռնչէ, ալիքները ամէն կողմէ պոռթկան, այնպէս որ կը կարծէք թէ պիտի խեղդուիք, ձեր օգնութեան կը կանչէք զԱստուած և անկեղծ հաւատք մը ցոյց տալով կը գոչէք. Տէր Աստուած, եթէ զմեզ այս վտանգէն ազատես, երախտապարտ պիտի ըլլանք քեզի։

24. Բայց հազիւ թէ կ՛ազատիք ձեր կիրքերուն ձայնին անսալով, անօրէնութիւններ կը գործէք։ Ո՛վ մահկանացուներ, աշխարհային վայելքներուն փոխարէն ձեր հոգին կը կորնչցնէք. յիշեցէք թէ օր մը Աստուծոյ առեանին առջեւ պիտի ելլէք ու մենք ձեզի ցոյց պիտի տանք ձեր գործերը։

25. Աշխարհային կեանքը նման է անձրեւին զոր երկինքէն կ՛իջեցնենք. անիկա հողին մէջ կը մնայ ուռճացնելու համար անոր բոյսերուն, որոնցմով կը սնանին մարդիկ եւ կենդանիներ։ Բոյսերը կ՛աճին, երկիրը կը զեղեցկանայ անոնց զարդերովը և բնակիչները կը յուսան նոր հարստութիւններ չահիլ (1)։ Եւ անա յանկարծ պիշերուան մթութեան մէջ, կամ լոյս ցերեկով, մենք կը ղրկենք աւերը, հունձքերը կը փճանան այնպիսի ձեւով մը որ նախորդ օրը իբրեւ թէ բնաւ ճոխացուցած չ՛ըլլայինք

(1) « Եւ երկրի բնակիչները կը կարծեն թէ իրենք են անոնց տէրերը։ » (Բազմաիրաքի)

պաշտերը: Ահա այս կերպով է որ մենք կը բացատրենք Բարձրեալին հրաշալիքները, որպէս զի մարդիկ աչքերնին բանան:

26. Աստուած մարդկային էակները կը հրաւիրէ խաղաղութեան բնակավայրը (1) ու իր ուղածը կ'առաջնորդէ փրկութեան ճամբուն մէջ:

27. Անոնք որ բարիք կը գործեն, չքեղ վարձատրութիւն մը պիտի առանան. անոնց ճակտին փայլը երբեք չպիտի մթագնի ամօթով. անոնք յաւիտենապէս պիտի բնակին երանութեան բնակավայրին մէջ:

28. Զարադործները պիտի առանան իրենց ոճիրներուն համաժէք պատիժը. նախատինքներով պիտի ծածկուին անոնք. Աստուծոյ մօտ ոչ մէկ բարեխօս պիտի ունենան. խաւար պիշերուան մէկ կտորին պէս քօղ մը պիտի ծածկէ անոնց դէմքերը ու անոնք յաւիտենական կրակին զոհերը պիտի ըլլան:

29. Այն օրը ուր հաւաքենք բոլոր մարդիկը, կատապչանքերուն պիտի բանք. անաւասիկ ձեր տեղը և անաւասիկ ձեր պաշտած կուռքերուն տեղը: Եւտոյ զանոնք իրարմէ պիտի զատենք, այն տեսն իրենց ընկերները պիտի բսեն. դուք զմեզ չէ որ պաշտեցիք, (այլ ձեր կիրքերը:)

30. Աստուած վկայ է ձեր և մեր միջեւ թէ մենք ձեզի խոտնկ չէինք ծխեր:

31. Արարիչին առջեւ հաւաքուած, անոնք ճչմարիտ Աստուծմէ պիտի ընդունին իրենց գործած արարքներուն փոխարէնը և իրենց կուռքերը պիտի անհետանան:

---

(1) Խաղաղութեան բնակավայրը, shrէսսէլամ, արքայութիւնն է:

32. Հարցուցէ՛ք անոնց. ո՞վ կը կերակրէ զձեզ երկրային և երկնային մտունդներով. ո՞վ է ձէրը լսելիքին և տեսանելիքին. ո՞վ է այն որ մահուան ծոցէն կանչ կը հանէ և կեանքի ծոցէն՝ մահ. ո՞վ է տիեզերքի կառավարիչը: Անոնք պիտի պատասխանեն. Աստուած է: Ըսէ՛ անոնց. ուրեմն ինչո՞ւ չէք երկնչիր իրմէ:

33. Այդ Աստուածը ձեր ճշմարիտ Տէրն է. ճշմարտութիւնէն զուրս ինչ կը մնայ ձեզի, եթէ ոչ սխալը: Ուրեմն ինչո՞ւ կը հեռանաք հաւատքի ճամբէն:

34. Ահա այսպէս իրագործուեցաւ Աստուծոյ խօսքը ընդդէմ անոնց, որոնք ոճիր կը գործէին, բայց անոնք երբէք չպիտի հաւատան Աստուծոյ:

35. Ըսէ՛ անոնց. ձեր պաշտած չաստուածներէն մէկը կրնա՞յ կազմել մարդկային էակ մը ու զայն իր առջեւ հանել (1). իսկ Աստուած ստեղծած է մարդիկը ու զանոնք պիտի հաւաքէ իր ատեանին առջեւ. ուրեմն ինչո՞ւ կը մերժէք անոր պաշտամունք մատուցանել:

36. Ըսէ՛ անոնց. ձեր պաշտած չաստուածներուն մէջ կա՛յ մէկը որ ճշմարտութեան ճամբան առաջնորդէ: Աստուած միմի՛ակը որ ճշմարտութեան ճամբուն մէջ. ուրեմն ինչը աւելի արժանի չէ՞ պաշտողներ ունենալու քան անոնք, որոնք խաւարի մէջ մխրճուած բլլալով ոչ ոք կրնան լուսաւորել. ուրեմն ինչ բանի վրայ հիմնուած է ձեր դաստոզութիւնը:

37. Անոնք մեծ մասամբ կը հետեւին իրենց կարծիքին, որ ճշմարտութեան համապատասխան չէ բնաւ. Բարձրեալը պիտէ թէ անոնք ինչ կ'ընեն:

38. Քաւրանը Աստուծոյ գործն է միայն. անիկա կը

---

(1) «Ու զայն ոչինչէ վերածել կուգայ.» (Քազիմիրսքի)

հաստատէ իրմէ առաջ ըրկուած մատեաններըը. անոնց մեկնութիւնն է ան, որուն մասին չէ կարելի կասկածիլ. տիեզերքի վեհապետը երկինքէն իջեցուց զայն։

39. Երբ անոնք բսան թէ Քուբանի հնարիչը Մուհամմէտն է, պատասխանէ՛. ուրեմն անոր պարտնակածին նման գրուխ մըն ալ դուք կազմեցէք անոնց և եթէ կրնաք, Աստուծմէ զատ ուրիշ մեկը օգնութեան կանչեցէք։

40. Անոնք կեղծ կը հռչակեն Գիրքը վր ոսուն պիտութիւնը ըմբռնելու կարող չեն և որուն լրումը չէ եղած տակաւին (թէև բացատրութիւններր տուինք անոնց.) անոնք աւելի առաջ եկած մարգարէներուն հետ ալ այսպէս վարուեցան ու զանոնք տանջօանքներ հռչակեցին, բայց նայեցէք թէ ինչ եղած է ամբարիշտներուն վախճանը։

41. Անոնց մէջ կան մարդիկ, որոնք կը հաւատան Քուբանի ու կան ալ որ կը մերժեն զայն. բայց Աստուած կը ճանչնայ ապականեալ մարդիկը։

42. Եթէ զքեզ տանջօս հռչակեն, պատասխանէ՛ անոնց. իմ գործերս ինծի բաւական են. իմ՛ձ ձեր գործերն ալ ձեզի ի նպաստ խօսին. դուք երբէք պատասխանատու չպիտի ըլլաք այն բանին համար զոր ես կ՛ընեմ ու ձեր րրածներուն մեղքն ալ իմ վրաս չպիտի ծանրանայ։

43. Անոնց մէջ կան մարդիկ, որոնք քեզի կուգան մտիկ ընելու վարդապետութիւնդ, բայց դուն կրնա՞ս խուլերուն բան մը լսելի ընել, քանի որ ոչինչ կը հասկնան։

44. Ուրիշներ ալ կան որոնք քեզի կը նային առանց բան մը տեսնելու, բայց դուն կրնա՞ս լուսաւորել կոյրերը. անոնց աչքերը փակ են լոյսին առջեւ։

45. Աստուած երբէք անարդարութիւն չի գործեր

մարդոց հանդէպ. մարդիկ իրենք են որ անարդարութիւն կ'ընեն իրարու հանդէպ։

46. Այն օրը ուր զանոնք հաւաքէ իր առջեւ, աշխարհի վրայ (1) իրենց ապրած կեանքը ժամու մը տեւողութիւներ ունեցած ըլլալ պիտի թուի ու անոնք միտքերնին դարձարար պիտի ճանչնան, այն ժամանակ վերջին դատաստանը տալ համարողները որոնք չիտակ ճամբէն չէին ընթանար, կորսուեան պիտի մանուին։

47. Անոնց համար մեր պատրաստած պատիժներուն մէկ մասը քու առջեւդ տանք թէ ոչ, անոնցմէ առաջ զքնդ մեր քովը կանչենք թէ ոչ, անոնք բոլորը մեր առջեւը պիտի ելլեն ու Ամենակարողը վկայութիւն պիտի տայ անոնց գործերուն։

48. Իւրաքանչիւր ազգ ունեցաւ իր մարգարէն, և զայն դատեց արդարութեամբ (2). մարգարէները բնաւ անարդար վարմունք չկրեցին (3)։

49. Անհաւատները կը հարցնեն. քու սպառնալիքները ե՞րբ պիտի գործադրուին, ըսէ՛ մեզի ժամանակը, եթէ ճշմարտախօս ես։

50. Պատասխանէ՛ անոնց. երկնային չնորհները և վրէժխնդրութիւնները իմ ձեռքս մէջ չեն(4), միայն Աստուած է անոնց մատակարարը. իւրաքանչիւր ազգի կեանք

---

(1) « Գերեզմանին մէջ » (Բազիմիրսքի)

(2) « Իրենց միջեւ եղած անհամաձայնութիւնը արդարութեամբ կարգադրուեցաւ. »

(3) Բազիմիրսքի դիտել կուտայ թէ Մէքքէի անհաւատներուն կ'ակնարկուի հոս։

4) « Օգտակար և վնասակար բաներուն վրայ իշխանութիւն չունիմ ես, » (Բազիմիրսքի)

իր պայմանաժամը ունի. վայրկեան մը իսկ կարելի չէ փութացնել և կամ յապաղեցնել վախճանը։

51. Երբ Աստուծոյ պատիժը ձեր վրայ թափի, ցեղեկ թէ գիշեր առեն՝ կը կարծէք թէ ամբարիշտներն են որ փութացուցին զայն։

52. Երբ տեսնէք զայն, այն առեն պիտի հաւատա՞ք. ձեր փութացնել ուզած պատուհասները այն առեն պիտի կրէք։

53. Ամբարիշտներուն պիտի բաւէ այն ժամանակ. յաւիտենական պատիժը կրելէք. ձեր արարքներուն վարձքը ստացէք։

54. Անոնք քեզի պիտի դիմեն հասկնալու համար թէ այս սպառնալիքները պիտի իրագործուի՞ն. բայ՛ ասնոնց. այո՛ կ'երդնում յանուն Աստուծոյ, չմարտութիւնն իսկ է անիկա, ու դուք չէք կրնար արգիլել անոնց գործադրութիւնը։

55. Այն ժամանակ ամբարիշտները պիտի ուզեն իրենց հոգին փրկել աշխարհի բոլոր գանձերը տալով. երբ անոնն աստուածային վրէժխնդրութիւնը, իրենց ղրկուած (1) պիտի ծածկեն։ Մարդկային ազգը արդարութեամբ պիտի դատուի, և ոչ ոքի անիրաւութիւն պիտի ըլլայ։

56. Ամէն ի՛նչ որ կայ երկինքի մէջ և երկրի վրայ միթէ Աստուծոյ չի՞ պատկանիր. անոր խոստումները միթէ ճշմարիտ չե՞ն. բայց մարդոց մեծամտութիւնը չի դիտեր այս բանը։

57. Անիկա է որ կուտայ կեանքը և մահը, ու դուք ամենքդ անոր առջեւ պիտի կոչէք։

58. Ո՛վ մահկանացուներ, Աստուած ազդարարութիւնները ղրկած է ձեզի, ու նաեւ ձեր սրտերը կրծող

(1) « Վիշտը » (Քագիմիրսքի)

ցաւին՝ դարման, և հաւատացեալներուն յոյս և գիւթիւն պրկած է,

59. Որոնք թանկագին չնորհներն են իր առատաձեռնութեան. զանոնք վայելեցէք և ուրախութեամբ լեցուեցէք. սոսկ չատ աւելի նախապատիւ են քան աշխարհի հարստութիւնները։

60. Հարցո՛ւր անոնց. Աստուծոյ ձեզի չնորհած սքանչելիներուն մէջ մէկ քանիներուն գործածութիւնը կ՛արգիլէք և միացածը կ՛արձակէք. այս պատուէրը Աստուած ի՞նչն է որ տուաւ ձեզի, թէ չէ՝ դուք սոսկոյսաբար անոր կը վերագրէք զայն։

61. Յարութեան օրը ուրացող սրբազրիծը ի՞նչ բանի վրայ կը խորհի (1). անտարակոյս Աստուած բարութեամբ լեցուն է մարդոց համար, բայց անոնք մեծ մասամբ ապերախտ կ՛ըլլան։

62. Ինչ վիճակի մէջ ալ որ գանուիք, մենք ձեզ կը սեանենք. երբ Քրիստոս կը կարգաք, ներկայ ենք մենք. ձեր բոլոր արարքներուն ականատես ենք, ու անոնց մասին վկայութիւն պիտի տանք. մրջիւնի մը ծանրութիւնը երկրի վրայ կամ երկինքի մէջ, ամենաւիրաբր ծանրութիւնը ինչպէս ամենամեծը, Բարթերեմին աչքէն չեն վրիպիր։ Ցայտնութեան գիրքին մէջ ամէն բան պարուսած է։

63. Աստուծոյ բարեկամները զերծ պիտի ըլլան երկիւղէ եւ վիշտէ։

64. Անոնք որ հաւատքը և բարեպաշտութիւնը կը միացնեն,

65. Այս աշխարհին մէջ երջանկարար խոստումներով

---

(1) « Բայց ի՞նչ պիտի խորհին յարութեան օրը անոնք՝ որոնք Աստուծոյ սուտեր կը վերագրեն ։ » (Քազիմիրսքի)

պիտի միխիթարուին և հանդերձեալին մէջ պիտի տեսնեն այդ խոստումներուն իրագործումը. Աստուծոյ խօսքը անփոխոխելի է. անոնք գերագոյն երջանկութիւնը պիտի վայելեն։

66. Ամբարիշտներուն խօսքերը թող քեզի վիշտ չը պատճառեն երբէք. ամէն զօրութիւն Աստուծոյ կը պատկանի. անիկա գիտէ և կ'իմանայ ամէն բան։

67. Երկինքի և երկրի մէջ եղածները իր սեպհականութիւնն են, անոնք որ ուրիշ չաստուածներ կը պաշտեն, իրենց անձնական կարծիքին (1) միայն հետեւած կ'ըլլան. անոնք աստիճանաբար զատ ուրիշ յիմարան ունին։

68. Աստուած է որ հաստատեց գիշերը մարդոց հանգիստին համար և ցերեկը աշխատութեան համար (2). ատոնք նշաններ են անոնց համար՝ որոնք կ'անսան իրեն։

69. Անհատականները կ'բսեն. Աստուած որդի մը ունի. հետո՛ւ իրմէ այս նախատինքը. անիկա ինքզինքին բաւական է. երկինքի մէջ և երկրի վրայ եղածները իրեն կը պատկանին։ Դուք ձեր ըրածը ինչ բանի վրայ կը հիմնէք. չըլա՛յ որ չգիտցած բաներնիդ խօսիք Աստուծոյ մասին։

70. Ըսէ՛ անոնց. անոնք որ սուտ կը հոչակեն Աստուծոյ գերագոյն վեհափառութիւնը, երջանկութեան բնակավայրը չպիտի հասնին բնաւ։

71. Աշխարհի վրայ կարճատեւ վայելքներէ վերջ դանոնք մեր տեսանին առջեւ պիտի հանենք և անոնց անհատականութիւնը տակալի չարչարանքներով պիտի պատժենք։

---

(1) « Զուր հաւատքի մը » (Փոպիմիրսքի)

(2) « Որպէս զի ամէն բան տեսնէք. »

72. Անգամ մըն ալ կարդա՛ անոնց պատմութիւնը Նոյի, որ բաւ իր ժողովուրդին. եթէ ձեզի անհանելի է Աստուծոյ պատուիրաններուն կանխասացութիւնը և իմ բնակութիւնս ձեր մէջ, ես իմ վատահութիւնս կը դնեմ միակ Աստուծոյ վրայ. հաւաքեցէք ձեր ջանքերը և ձեր չաստուածները, ձեր մտադրութիւնները մի՛ ծածկէք. իմ մասիս վճիռ մը արձակեցէք ու դիս մի՛ սպասեցնէք:

73. Եթէ մերժէք ընդունիլ իմ հրահանգներս, ձեզմէ ո՛ւ է բան չեմ պահանջեր. ես միայն երկինքէն կ՛ակնկալեմ իմ վարձատրութիւնս. անիկա ինձի հրամայեց Իսրամութիւնն ընդունիլ:

74. Նոյը սահմոս հչակեցին, և մենք ազատեցինք պինքը և ընտանիքը, սապանին միջոցաւ. անոր սերունդը աշխարհի վրայ հաստատեցինք. անոնք որ մեր կրօնքը կ՛ուրանային, ջուրերուն մէջ խեղդուեցան: Ահա՛ այս է անհաւատներուն վախճանը:

75. Նոյէն ետք, մենք ժողովուրդներուն ղրկեցինք մարգարէներ, հրաշք գործելու իշխանութեամբ: Բայց ժողովուրդները չուզեցին հաւատալ այս բանին զոր նախապէս մերժած էին արդէն: Ահա՛ այս կերպով է որ մենք կը կարծրացնենք անօրէններուն սիրտը:

76. Այնուհետեւ ղրկեցինք Մովսէսը և Ահարոնը, որոնք պաշտօն ունէին մեր կամքը յայտնելու Փարաւոնին ու անոր պալատականներուն, բայց ապ-կանութեան մէջ թաթխուած ժողովուրդը արհամարհանքով ընդունեց զանոնք:

77. Երբ սեսան ճշմարտութիւնը՝ մեր կողմէ ղրկուած, բսին. ասիկա պարզապէս կախարդութիւն է:

78. Այն առեն Մովսէս բաւ անոնց. այսպէ՞ս կը խօսիք այն ճշմարտութեան մասին, որ գձեզ կը լուսաւորէ. սանոք կախարդութիւններ են միթէ. կախարդները երբէք չպիտի բարգաւաճին:

79. *Փարաւոնի պալատականները դժկեցին. դուք ո-րոշած էք մեր հայրերուն դաւանութենէն հեռացնել զմեզ և մեր մէջ սիրապետել* (1). *մենք երբէք չպիտի հա-ւատանք ձեզի։*

80. *Այն ատեն Փարաւոն կանչել տուաւ բոլոր ճար-տար կախարդները, և երբ անոնք հաւաքուեցան, Մով-սէս բաւ. ձեր դաւազանները նետեցէք* (2)։

81. *Կախարդները հնազանդեցան. Մովսէս յարեց. Աստուած պիտի ոչնչացնէ ձեր գործած կախարդութիւնը, որովհետեւ անիկա երբէք չի յաջողցներ չարերուն գործը։*

82. *Աստուած իր խօսքերուն ճշմարտութիւնը կը հաստատէ, հակառակ՝ ամբարիշտներուն ցոյց տուած ընդդիմութեանը։*

83. (*Ոչ ոք հաւատաց Մովսէսի.*) *միայն Իսրայէլացի-ները հաւատա ընծայեցին. Եգիպտացիները վախցան Փա-րաւոնի և մեծամեծներուն հարստահարութենէն, որով-հետեւ Փարաւոն այդ երկրին մէջ ամէնազօր էր և ամ-բարիշտ* (3)։

84. *Մովսէս այն ատեն բաւ իր ժողովուրդին. եթէ կը հաւատաք Աստուծոյ, ձեր ամբողջ յոյսը անոր վրայ դրէք, եթէ դուք իրականապէս ինքզինքնիդ անոր յանձ-նած էք։*

85. *Իսրայէլացիները պատասխանեցին. անիկա մեր միակ ապաւէնն է. Տէր, զմեզ մի՛ ըներ հարստահարիչ ժողովուրդի մը փորձութեանց դիմերը։*

---

(1) «*Եւ որպէս զի այս երկրին մեծութիւնը ձեր երկուքին պատկանի.*»

(2) *Կը յիշուի թէ նդնիմասա հաւատացներ կան նաեւ Ի. Գէ-նեսիսին մէջ, 109րդ տունին և յաջորդ տուներուն մէջ։*

(3) «*Մպրպտիզութիւններ ի գործ կը դնէր.*»

86. Քու գիտութեամդ ազատէ՛ զմեզ անհաւատանելոյն ձեռքէն:

87. Այն առեն Մովսէսին և եղբօրը ներչնչեցինք եգիպտոսի մէջ տուներ չինել Իսրայէլացիներուն համար և զանոնք դարձնել հոն՝ ուր ազօթք կ՚ընեն, Բարձրեալին փառաբանութիւնն ընել և մեր վարձատրութիւնները աւետել հաւատացեալներուն:

88. Մովսէս գոչեց. Տէ՛ր, Փարաւոնին և անոր մեծամեծներուն տուիր աշխարհային հարստութիւններ և պերճութիւններ. զանոնք հեռացո՛ւր քու օրէնքէդ (1). փճացո՛ւր անոնց հարստութիւնները, կարծրացո՛ւր անոնց սրտերը. թո՛ղ անոնք անհաւատ մնան, մինչեւ որ իրենց վրայ թափին սոսկալի տանջանքները:

89. Աստուած պատասխանեց. քու խնդրանքդ ընդունուած է, քալեցէք չիտակ ճամբայէն և հեռացէք անոնցմէ՝ որոնք կուրութեան մէջ ինկած են:

90. Իսրայէլացիներուն առջեւ բացինք ճամբայ մը ծովերուն մէջէն. Փարաւոն և իր բանակը զանոնք հալածկելին գէն ի ձեռին, բայց յանկարծ ալիքներուն մէջ խեղդուեցան: Այն առեն Փարաւոն գոչեց. կը հաւատամ որ Իսրայէլացիներուն Աստուծմէն զատ ուրիշ Աստուած չի կայ. անոնց հաւատքը կ՚ընդունիմ:

91. Այո՛, հիմա կը հաւատաս, բայց դեռ քիչ ժամանակ առաջ անհնազանդ և չար էիր:

92. Այսօր քու դիակդ ծովէն դուրս պիտի հանենք(2), որպէս զի ապագայ սերունդին օրինակ ըլլայ, որքան

(1) « Որպէս զի քու ճամբայէդ հեռանան . »

(2) Իսրայէլացիները ամենք կասկած յայտնած ըլլալով թէ Փարաւոն չէ մեռած, Տէրը կամեցաւ ծովէն դուրս քաշեց և անոնց աչքին առջեւ ցուցադրեց:

փոքր է թիւն է այն մարդոց, որունք կրօնքին համար նախանձախնդիր չ'են։

93. Իսրայէլի զաւակներուն համար ապահով բնակավայր մը (1) և աքանչելի բաներ տեսնելով իրր մնալով, անոնք այն տեղն միայն պատակեցան, երբ տեսան երկինքէն իջած լոյսը։ Բարձրեալը պիտի դատէ անոնց անհամաձայնութիւնները վերջին դատաստանին օրը։

94. Եթէ մեր վարդապետութիւնը քու սրտիդ մէջ կասկած մը յարուցանէ, անհնկութիւն հարցուր անոնց, որունք քեզմէ առաջ դրկուած նուիրական մատեաններըը սուացան. Աստուած քու վրադ իջնցուց ճշմարտութիւնը, չ'ըլլայ որ կասկածես անոր մասին։

95. Մի՛ հետեւիր անոնց՝ որունք սուտ կը հռչակեն Աստուծոյ նշանները, եթէ չես ուզեր դատիլ աստուածամերժներուն կարգը։

96. Անոնք՝ որոնց դէմ Աստուած արձակած է իր անփոփոխելի վճիռները, ինչ՞ւ չպիտի հաւատան։

97. Եթէ նոյն իսկ մեծամեծ հրաշքներ գործես, անոնք պիտի յամառին իրենց անհաւատութեան մէջ, մինչեւ որ ինքզինքնին դժոխքի կրակներուն մէջ գտնեն։

98. Եթէ այնպէս չ'ըլլար, հաւատացեալ եղող քահանայ մը վրդոված կ'ըլլար, բայց միայն Յովնանի ժողովուրդն է որ հաւատաց անոր մարգարէութեան և ազատեցաւ այն սարսափելի պատիժներէն, որունք իրեն կը

(1) Սուրբ երկիրը։

սպառնային այս աշխարհի մէջ. մենք ինչ տուինք որ անիկա ապրի մինչեւ որոշ տարին մը (1):

99. Եթէ Աստուած ուզէր, աշխարհի բոլոր մահկանացուները միեւնոյն հատատքը կ'ունենային. դուն կ'ուզես բնագաւառել մարդիկը որ հատատացնալ ըլլան:

100. Հատատքը Աստուծոյ մէկ չնորհն է զոր ան ըստ կամս կը բաշխէ: Աստուած իր զայրոյթին առարկայ պիտի ընէ անոնք՝ որոնք չեն ուզեր երբէք հաւկնալ:

101. Ըսէ՛ անոնց. երկինքի և երկրի հրաշալի տեսարանները և հրաշքներն ու ազդարարութիւնները ո՛չ մէկ բանի պիտի ծառայեն անոնց համար՝ որոնք չեն հաւատար:

102. Ի՞նչ կը յուսան անոնք. իրենցմէ առաջ ապրած ժողովուրդները ի՞նչ վախճան որ ունեցան, նոյնը պիտի ունենան իրենք. ըսէ՛ անոնց. սպասեցէ՛ք, ես ալ ձեզի հետ պիտի սպասեմ:

(1) Իսմայիլ՝ որդի Ալիի, Յովհաննի վրայ գրած իր մէկ գործին մէջ կը պատմէ թէ Յովհան իր կնոջ և երկու տղոցը հետ ճամբայ ելած էր դէպի Նինուէ, կռապաշտութեան տեղ ճշմարիտ կրօնքը քարոզելու համար։ Տիգրիս գետին վրայ իր կինն ու զաւակները կորսընցուց և սկսաւ գանձօրէն տրտալ, բայց Աստուած իրեն յայտնեց թէ վերստին պիտի գտնէ իր կինը։ Յովհան Նինուէցիներուն քարոզած միջոցին ծարր ու ծանակի ենթակայ եղաւ. Աստուած ալ զանոնք պատժելու համար հրեղէն ամպ մը իջեցուց Նինուէի վրայ, այնպէս որ բոլոր բնակիչները դուրս փախան, և Յովհաննէն խնդրեցին որ ինքնիր այս փորձանքէն ազատէ։ Աւելի ուշ, Յովհան մեկնեցաւ Նինուէէն, և Տիգրիս գետին վրայ նաւ մը նստաւ, բայց նաւը խրեցաւ ծովց. այն տանն նաւապետը վիճակով Յովհաննը բռնեց ու գետը նետեց, ձուկ մը կլլեց Յովհաննը և վեց օր վերջ տարաւ նետեց զայն Ալյա քաղաքի եզերքը։ Աստուած գթմունի մը բուսցուց և տերեւներովը ծածկեց զայն, որովհետեւ մերկ էր. հրեշտակապետը գոռաւ անոր գլուխին և մազերով ծածկեց զայն, յետոյ Աստուած տուաւ անոր կինն ու զաւակները և Նինուէ վերադարձուց։

103. *Մեր պաշտպանութիւնը ազատեց մարգարէները և հաւատացեալները, անոնց փրկութիւնը օրէնք մըն է մեզի համար:*

104. *Մահկանացուներ, եթէ իմ կրօնքս տարակոյսի մէջ կը թողու զձեզ, կը յայտարարեմ ձեզի որ չ'ակնկալէք թէ ես կը պաշտեմ ձեր չաստուածները, այլ ես կը պաշտեմ այն Աստուածը որ ձեզի մահը պիտի ղրկէ. ահնիկա ինծի հրամայեց Իսլամութիւն ընդունիլ:*

105. *Ինծի ըսաւ. բա՛ց քու սիրտդ Աստուծոյ միութեան կրօնքին, և մերժէ՛ խաւնկ ծխել կուռքերուն առջեւ:*

106. *Երբէ՛ք օգնութեան մի կանչեր երեւակայական չաստուածներ, որոնք ո՛չ կրնան օգնել քեզի, ոչ ալ՝ վնասել, եթէ այս արգելքին դէմ գործես, ամբարիշտներուն կարգը պիտի դասուիս:*

107. *Միայն Աստուած կրնայ զքեզ փրկել դժբաղդութիւններէ մը. (եթէ քեզի երջանկարեր բան մը ղրկէ, ոչ ոք կրնայ կասեցնել իր չնորհները.) անիկա ըստ կամս կը բաշխէ իր ծառաներուն իր բարիքները: Թիաած և անյիշաչար է ան:*

108. *Մահկանացուներ, ճշմարտութիւնը կը փայլի ձեր աչքերուն առջեւ (1). ո՛վ որ տեսած է զայն, անոր հոգին յայտով լեցուած է. ո՛վ որ կը հեռանայ անկէ, իր հոգիին փրկութիւնը կը կորնչցնէ, ես լիազօր մը չեմ բնա՛ւ:*

109. *Հետեւաբար, քեզի եղած աստուածային յայտնութիւններուն հետեւէ, և ապաստ քու Աստուծոյդ վճիռին. դատաւորներուն ամենէն արդարն է ան:*

---

(1) « Ճշմարտութիւնը եկած է ձեզի՝ Աստուծոյ կողմէ. »
(Քազիմիրսքի)

ՎԵՐՋ Ժ. ԳԼՈՒԽԻ

ԳԼՈՒԽ ԺԱ.

ՅՈՎՏ

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 123 տուն

Յաճուն ողորմած եւ անլիճաչար Աստուծոյ

1. Էլիֆ, լամ, րէ. այս Գիրքը որուն առնները ի սկզբան դրուած են հաստատուն հիման վրայ, եկած է անկէ՝ որ Տէրն է իմաստութեան և գիտութեան:

2. Անոր մէջ ձեզի կը հրամայուի հաւատալ Աստուծոյ միութեան, ես պատգամաւոր մըն եմ որ պաշտօն ունիմ ձեզի յայտնելու անոր պատիժները և վարձատրութիւնները:

3. Հայցեցէ՛ք Աստուծոյ ներողամտութիւնը, ընդունեցէ՛ք իր կրօնքը. Աստուած իր չնորհներովը պիտի ողողէ զձեզ մինչեւ նախապէս նշանակուած վախճանը, և այն որ ինքզինքը արժանի կը հանդիսացնէ, պիտի վայելէ Աստուծոյ առատաձեռնութիւնը. եթէ մերժէ՛ք հաւատալ ինծի, կը վախնամ որ մեծ օրուան պատիժին ենթարկուիք:

4. Դուք պիտի ելլէք Աստուծոյ առեանին առջեւ. անոր զօրութիւնը անսահման է:

5. Միթէ անոնք չե՞ն ծածկեր իրենց սիրտը կրկնապատիկ քողով մը (1) Բարձրեալին ակնարկէն խուսափելու համար:

(1) « Ծալքեր կը կազմեն իրենց սրտերուն մէջ. » կը թարգմանեն Քափիմիրեքի և կը յարեն թէ Քուրանը միշտ կը նմանցնէ սիրտը պատուաւի կտորի մը զոր կը ծալլեն քան մը ծածկելու համար հո՛ւ

6. Բայց ինչ ճիգ որ ալ բնեն (իրենց զգեստներով) ծածկուելու համար, Աստուած գիտէ թէ ի՛նչ բան կը ծածկեն և ի՛նչ բան երեւան կը հանեն:

7. Անտարակոյս անիկա կը խուզարկէ անոնց սրտերը:

8. Աչխարհի վրայ չկայ կենդանի մը որ իր մտածումը Աստուծոյ ձեռքէն չտանայ. անիկա կը ճանչնայ ամենէն տարբեր տպաւորութիւնը, ու գիտէ թէ ո՛րտեղ պիտի մնանի ան: Գայանութեան գիրքին մէջ ամէն բան գրուած է:

9. Աստուած երկինքն ու երկիրը ստեղծեց վեց օրուան մէջ. (ստեղծագործութիւնէն առաջ) անոր գոնը ջուրերուն վրայ հաստատուած էր. անիկա կ'ուզէր գիտնալ թէ ձեր մէջէն ո՛վ արժանի է ստեղծագործութեան:

10. Երբ անհաւատներուն լսես որ օր մը յարութիւն պիտի տանին, անոնք կը պատասխանեն. տանք կախարդի խօսքեր են:

11. Եթէ պատիժը յետաձգենք մինչեւ որոշուած ժամանակը, անոնք կ'ըսեն. ինչո՞ւ համար յետաձգել անոր գործադրութիւնը: Անոնք օր մը պիտի կրեն այդ պատիժները, զորս կը ծաղրէին ու ոչ ոք պիտի կրնայ զիրենք ազատել անոնցմէ:

12. Երբ մարդիկը զրկենք այն բարիքներէն, զորս վայելել տուինք իրենց, յուսահատութեան մէջ կ'իյնան և կ'ըլլան ապերախտ (անհաւատ:)

13. Երբ անոնց վրայ ճնշող դժբաղդութեան յաջորդել տանք բարգաւաճ օրեր, կ'ըսեն. դժբաղդութիւնը հեռացաւ մեզմէ, ու ինքզինքին կատարեալ հաճոյքի և զուարճութեան գինովութեանց:

14. Անոնք որ համբերատարութեամբ կը տոկան և

բարի գործեր կ՚ընեն, արժանի պիտի ըլլան մեր գթու-
թեան և չքեղ վարձատրութեան մը։

15. Եթէ մեր պատուիրանները մին մոռնաս գուն, եթէ քեզմէ պահանջեն որ գանձ մը երեւան հանես կամ հրեշտակ մը քեզի ընկերանայ, մի՛ վհատիր. քու պաշտօնդ միայն քարոզել է։ Բոլոր էակներուն կատարելու գործը Աստուծոյ կը պատկանի։

16. Երբ անոնք ըսեն թէ Մուհամմէդի հետքած մէկ գիրքն է, պատասխանէ՛. լաւ, անոր պարունակածին նման տասը գլուխներ ալ դուք բերէք, և Աստուծմէ զատ ուրիշ ո՛վ որ կրնաք օգնութեան կանչեցէք, եթէ անկեղծ էք։

17. Բայց եթէ չկրնաք բերել, գիտցէք որ այս գիրքը Բարձրեալին գիտութեամբը լեցած է երկինքէն, և իրմէ զատ ուրիշ Աստուած չկայ։ Ձգիտե՞ք այս բանին։

18. Անոնք որ աշխարհային կեանքին յարած, անոր հաճոյքները միայն պիտի բաղձան վայելել, իրենց ա-
րարքներուն վարձքը պիտի ստանան աշխարհի մէջ ճշդրիտօրէն։

19 Բայց յաւիտենական կեանքին համար անոնց ա-
րարքները զուր և անարժէք պիտի ըլլան, և կրակը պիտի ըլլայ իրենց բաժինը։

20. Պիտի հաւատան իր վարդապետութեան անոնք՝ որ Մարգարէին պատուէրներուն կը հնազանդին, պատուէրներ՝ զորս կուտայ Մարգարէին ընկերացող հաւատարիմ մէկը (1), որ եկաւ Հնգամատեանէն ետք, ուր կը փայլի աստուածային լոյսն ու գիտութիւնը։ Իսկ չհաւա-

(1) « Աստուծոյ կողմէ եկած մէկը »

ասացողները գժոխքին չարչարանքներուն պիտի ենթար-
կուին: Թո՛ղ Քուրանը ոևէ տարակոյս չթողու մտքիդ
մէջ. երկինքէն իջած ճշմարտութիւնն է ան. և սակայն
մարդոց մեծամասնութիւնը կը յամառի իր անհաւատու-
թեան մէջ:

21. Աստուած սահման հոչակելէ ամէն անձի ո-
ճիր մը կա՛յ միթէ: Այս յանցանքը գործողները անոր
առեանին առջեւ պիտի երթեն ու վկաները պիտի ըսեն.
ահա՛ այն մարդիկը որոնք Ամենակարողին դէմ սրբապիղծ
խօսքեր ըրին. Աստուծոյ անէծքը միթէ ամբարիշտներուն
վրայ չպիտի թափի:

22. Անոնք որ իրենց նմանները կը հեռացնեն Աս-
տուծոյ ուղիէն, անոնք որ սխալ մեկնութիւններ կուտան
անոր կրօնքին և երբէք չեն հաւատար հանդերձեալ
կեանքին, այս աշխարհի վրայ անկարող չպիտի դարձնեն
զԱստուած ու անոր զայրոյթին դէմ չպիտի կրնան պաշտ-
պանուիլ: Անոնց կրած չարչարանքները անաւոր պիտի
ըլլան, որովհետեւ ո՛չ տեսնել, ոչ ալ լսել ուզեցին:

23. Անոնք կորսուեան մասնեցին իրենց հոգիները
և իրենց հնարած երեւակայական Աստուածներուն վճա-
նապարհ տեսան:

24. Ո՛չ մէկ տարակոյս կայ որ անոնք հանդերձեալ
կեանքին մէջ ամենէն դժբաղդները պիտի ըլլան:

25. Իսկ այն հաւատացեալները որոնք առաքինի են,
իրենց վստահութիւնը Աստուծոյ վրայ կը դնեն և յաւի-
տենապէս պիտի բնակին երանութեան բնակավայրին մէջ:

26. Մարդոցմէ ոմանք կը նմանին խուլերու և կոյ-
րերու, իսկ ոմանք ալ՝ լսողներու և տեսնողներու. իրա-
րու հաւասար կրնա՞ն նկատուիլ անոնք. ինչո՞ւ չէք խոր-
հիր այս օրինակին վրայ:

27. Մեր կողմէ ղրկուած Նոյը բաւ իր ժողովուրդին. եւ պաշտօն ունիմ Աստուծոյ խօսքը քարոզելու ձեզի:

28. Միակ Աստուած մը պաշտեցէք. այլապէս՝ դուք ենթարկուիք վիշտի օրուան պատիժներուն:

29. Անհաւատութիւն ուխտած ժողովուրդին մեծամեծները պատասխանեցին, դուն ալ մեզի պէս մարդ մըն ես, ժողովուրդին ամենէն ստորին հատուածն է որ քեզի հետեւած է առանց խորհելու. դուն չունիս ո և է արժանիք որ դուն աւելի գերազանց ընէ. դուն և քեզի պէսները խաբեբաներ էք:

30. Նոյ գոչեց. ո՛վ իմ ժողովուրդս, ինչ կը խորհիք դուք. միթէ ես պիտի խնդրէի՞ որ դուք Աստուծոյ լոյսը փնտռէիք, եթէ ես ինքս ուղղուած չըլլայի անկէ և ընդունած չըլլայի Աստուծոյ չնորհները, որոնք աւա՛ղ, չը կամ ձեզի համար:

31. Ո՛վ իմ ժողովուրդս, իմ ցոյց տուած եռանդիս փոխարէն դրամ չեմ ուզեր ձեզմէ. Աստուած միայն պիտի վարձատրէ զիս. բայց ես չեմ կրնար ինձմէ հեռացընել հաւատացեալները. անոնք Աստուծոյ տաճար պիտի կլլեն, մինչդեռ դուք ապիտութեան մէջ թաղուած էք:

32. Ո՛վ իմ ժողովուրդս, եթէ ես չընդունիմ զանոնք որ կը հաւատան Աստուծոյ, ո՞վ պիտի պաշտպանէ զիս Տէրոջը քով. այս բաներուն վրայ երբէք չպիտի՞ խորհիք դուք:

33. Ձեզի չեմ ըսեր բնաւ թէ երկինքի գանձերը իմ սեփականութեանս տակ են, թէ ես ապագան կը կարդամ ու հրեշտակ մըն եմ: Ես չեմ ըսեր անոնց զորս կ՚արհամարհէք դուք՝ թէ Աստուած ո և է բարիք չպիտի չնորհէ անոնց: Եթէ այսպիսի խօսքեր ըսէի, ոճիր գործած

կ՚ըլլայի։ Յաւիտենականը կը կարդայ սիրտերու խորը։

34. Անոնք պատասխանեցին Նոյի. երկար առնէ ի վեր կը վիճաբանիս մեզ հետ (և՝ ի վեր կռիւները աւելցնելէ զատ ուրիշ բան բրած չունիս). քու ապառնալիքներդ գործադրել սուբ տեսնենք, եթէ ճշմարիտ կը խօսիս։

35. Այո՛ւշտ, պատասխանեց Նոյ, Աստուած միմ գործադրէ՝ եթէ ուզէ. և դուք չէք որ պիտի կրնաք մեզմացնել անոր խոստումները։

36. Իմ տուած վերկարար խորհուրդներս անօգուտ պիտի ըլլան ձեզի, եթէ Աստուած ուզէ մոլորութեան մէջ ձեզ նետել զձեզ։ Անիկա ձեր ալ, իմ ալ Տէրն է. մենք ամենքս անոր պիտի վերադառնանք։

37. Երբ անոնք քեզի բանն թէ Մուհամմէտն է Քուրանը հնարողը, պատասխանէ՛. եթէ ես հնարած եմ զայն՝ մեղքը վրաս, բայց ձեր մեղքերէն քաւեալ եմ ես։

38. Այնուհետեւ Նոյի սա յայտնութիւնը բրաւ Աստուած. քու ժողովուրդիդ մէջէն միայն անոնք հաւատացեալ պիտի նկատուին, որոնք արդէն հաւատացած են. ամբարիշտներու բրած գործերուն համար ցաւ մի զգար։

39. Մեր աչքին առջեւ կերտէ այն տապանը որուն յատակագիծը տուինք քեզի. նենգամիտներուն ի նպաստ ձայնդ մի բարձրացներ այլեւս. անոնք ջրհեղեղին մէջ պիտի կորսուին։

40. Ու Նոյ կերտեց իր տապանը. և ամէն անգամ որ իր ժողովուրդին մեծամեծները կ՚անցնէին քովէն, կը ծաղրէին զինքը։ Նոյ կ՚ըսէր. դուք կը ծաղրէք զիս, բայց ես ալ իմ կարգիս պիտի ծաղրեմ զձեզ և պիտի տեսնէք։

41. Քիչ առնէն պիտի հասկնաք թէ որի՞ վրայ պիտի թափի աստուածային զայրոյթը, որ անխոտոր կորոշ

յանցաւորներուն պիտի կրկ տայ յաւիտենական չարչարանքները :

42. Ու այսպէս ալ եղաւ մինչեւ այն վայրկեանը երբ մեր հրամանը գործադրուեցաւ (եւ ջուրի ամբարտնոցը պոռթկաց) (1): Այն առեն մենք բսինք Նոյի, տապանին մէջ մացո՛ւր իւրաքանչիւր կենդանիի ցեղէ մէկ զոյգ, ինչպէս նաեւ քու ընտանիքիդ անդամները, ի բաց առեալ այն որ կորստեան դատապարտուած է (2) հոն մացո՛ւր նաեւ հաւատացեալները, բայց անոնց թիւը չատ պզտիկ էր :

43. Նոյ բսաւ անոնց. մակ՛ք տապանին մէջ. Աստուծոյ չնորհիւ անիկա պիտի նաւարկէ ու յետոյ խաբիսխ պիտի նետէ, որովհետեւ Աստուած գթած և ներողսրտիա է :

44. Տապանը (3) կը տատանէր ալիքներուն վրայ պրկուք լեռներու պէս կը բարձրանային : Նոյ կանչեց իր

---

(1) Արաբ մեկնիչները անհամաձայն են ջրամբար բառին Թէ՛ իմաստին և Թէ գտնուած տեղւոյն մասին, ոմանք կ՛ենթադրեն Թէ այդ ջրամբարը պոռթկաց, ջրհեղեղը յառաջ բերելու համար. գալով տեղւոյն, ոմանք կ՛բսեն Թէ Հնդկաստանի մէջ էր, ոմանք՝ Միջագետքի մէջ, ոմանք ալ՝ Արարիոյ Փուֆա քաղաքին մէջ : Արաբերէն բնագրին մէջ գործածուած է թանիւր բառը, կամ գործածական լեզուով թանուր, որ տեսակ մը Թանիր է, ուր հաց կ՛եփեն արեւելքի մէջ : Փուրանի մեկնիչներէն ոմանք բնագրին թանիւր բառը Թանիր Թարգմանելով զուարճաբանօրէն կ՛բսեն Թէ ջրհեղեղ յառաջ բերող Թանիրը այն էր ուր նոա հաց կ՛եփէր :

(2) Ել Հասան կը կարծէ Թէ ասիկա Նոյի որդիներէն մէկն է, որ քսա աւանդութեան, անհաւատութեան մէջ ձեացած էր : Արաբ հեղինակներ կ՛բսեն Թէ Նոյի տապանին մէջ մնացողներուն Թիւը 80ի կը հասնի :

(3) Ըստ Ել Հասանի, տապանը ունէր 1200 կանգուն երկայնութիւն և վեց հարիւր՝ լայնութիւն. բայց ուրիշ Արաբ մեկնիչ մը Թիմոդէի կը գտնէ որ նաև մը այս ձեւը ունենայ :

որդին որ դուրսը մնացած էր ու բսաւ անոր. ո՛վ իմ զաւակս, ներս եկո՛ւր, անհաւատներուն հետ մի կենար։

45. Անիկա պատասխանեց. ես լեռան մը վրայ պիտի բարձրանամ ու ջրհեղեղէն զերծ պիտի ըլլամ։ Նոյ յաբեց. Աստուծոյ պատիժէն ոչ ոք պիտի խուսափի, բացի անոնցմէ որոնց վրայ պիտի գթայ անիկա։ Ջուրերը բարձրացան ու բոլոր մարդիկ խեղդուեցան (Նոյի որդին ալ միասին)։

46. Աստուած բսաւ. ո՛վ երկիր, ծծէ՛ ջուրերը, և ո՛վ երկինք՝ դադրեցէ՛ք։ Ու ջուրերը իջան, Աստուծոյ հրամանը գործադրուեցաւ, տապանը հանդչեցաւ Էլ Ճուտի լերան վրայ ու ձայն մը գոչեց. ամբարիշտները թո՛ղ հեռանան տակէ (1)։

47. Այնատեն Նոյ սա աղօթքը ուղղեց Աստուծոյ. տէ՛ր, իմ զաւակս ալ իմ ընտանիքիս կը պատկանի. քու խոստումներդ ճշգրիտ են ու դուն դատաւորներուն ամենէն արդարն ես։

48. Աստուած պատասխանեց. ո՛վ Նոյ, քու զաւակդ ընտանիքիդ անդամ չի նկատուիր. բրածդ անարդար բան մըն է, չգիտցած բանդ խնձմէ մի խնդրեր, քեզի կ՛ազդարարեմ որպէս զի ապէշներուն դասէն չըլլաս։

49. Տէ՛ր Աստուած, յարեց Նոյ, ես քեզի կ՛ապաւինիմ, թոյլ մի տար որ իմ չգիտցած բաներս խնդրեմ

(1) Մահմետական աւանդութիւնը կ՛ըսէ թէ այս փոքրիկ լեռը կը գտնուի Միջագետքի Հարաւային մասին մէջ, Հայաստանի սահմանագլուխն վրայ, քիչ հեռու այժմու Ձեզիրէ քաղաքէն. Քալմիւքքի դիտել կուտայ թէ նոյն աւանդութիւնը Քաղդեացիներն ալ ունին. Ճուտի բառը համապատասխան է Ձորտիին կամ Կորթեան լեռներուն, որոնց մէկ ազատագումն է թերեւս այս բոլորին հակառակ, Ընդհանրապէս կը վկայէ թէ Նոյի տապանը կանգ առաւ Հայաստանի Արարատ լերան վրայ։

քեզմէ. իմ գործս դէշ է, եթէ ինծի չներես և չգթաս վրաս։

50. Այն ատեն Աստուած ըսաւ. ո՛վ Նոյ, դուրս ե՛լ տապանէն. մեր օրհնութիւնը և փրկութիւնը թող քու վրադ ըլլայ, նաեւ անոնց վրայ՝ որոնք քեզի հետ են. միւսները պիտի թողունք որ աշխարհային հաճոյքներու մէջ մխրճուին ու այնուհետեւ կրեն մեր պատիժները։

51. Ո՛վ Մուհամմէտ, քեզի կը յայտնենք այս պատմութիւնը որ քաղուած է գաղտնիքներու գիրքէն. ո՛չ դուն ոչ ալ քու ժողովուրդդ անոր մասին բան մը գիտէիք յարգ, համբերատար եղէ՛ք, Աստուծմէ երկիւղածներու երջանիկ վախճան մը պիտի ունենան։

52. Առէականներուն դրկեցինք Յովէլ, մարգարէ Աստուծոյ. անոնք ըսաւ իր ժողովուրդին. պաշտեցէ՛ք զԱստուած, իրմէ զատ ուրիշ Աստուած չկայ, ձեր հնազոյն աստուածները երեւակայական են։

53. Ո՛վ իմ ժողովուրդս, ես ձեզմէ դրամ չեմ պահանջեր, իմ վարձքս Աստուած պիտի տայ. աչքերնիդ չպիտի բանաք դուք։

54. Ո՛վ իմ ժողովուրդս, Աստուծոյ գթութիւնը հայցեցէ՛ք, ապաչեցէ՛ք իրեն ու անոնք անձրեւ պիտի բերել սայ ձեր դաշտերուն վրայ (1)։

55. Անոնք պիտի աճեցնէ ձեր այժր. կուապաշտութեան սխալը մի՛ գործէք կրկին։

56. Անոնք պատասխանեցին. ո՛վ Յովէլ, քու ազգակցութեանդ մասին ո՛ւր է ապացոյց չունիր մեզի. միմիայն խօսքերուդ վրայ հիմնուած չենք կրնար ձգել մեր չաստուածները. քեզի չպիտի հաւատանք քնաւ։

57. Մեր աստուածներէն մին իր վրէժխնդիր հար-

(1) Առէականները երաշտութենէ կը տառապէին։

ուածը իմ կեցուցը քու վրադ. զԱստուած վկայ կը կոչեմ, բաւ Յովա, և դուք ալ վկայ էք որ ես անպարտ եմ ձեր կատապաստութենէն։

58. Ձեռ չիմապատասխանեցէք Ձեր որոգայթներով եւ մի սպասէք որ անոնցմէ սոսկամ։

59. Որովհետեւ իմ յենակէտս Աստուծոյ բազուկն է, այն Աստուծոյն որ թէ իմ և թէ ձեր տէրն է։ Բոլոր էակները (իրենց մայրերէն) Աստուած բռնած է. անոնց փրկութեան ճամբան կ'ուսուցանէ։

60. Երբ դուք անհաւատութեան մէջ յամառէք մնալ, ես իմ պաշտօնս կատարած կը համարեմ։ Աստուած ձեր տեղը ուրիշ ժողովուրդ մը պիտի դնէ ու դուք չպիտի կրնաք ո և է չարիք հասցնել Աստուծոյ։ Ամբողջ աշխարհը Աստուծոյ կը պատկանի։

61. Երբ մեր վճիռը գործադրելու վրայ էր, Յովա և հաւատացեալները, մեր պաշտպանութեան չուքին տակ մտան և ապահովեան սոսկալի պատիժէ մը։

62. Առէպհանները մեծժան էին հաւատալ Աստուծոյ ճշմարտութեան, անոնք մեր առաքեալին դէմ անրնդդիմադրեցան և հետեւեցան կուռքերէն անհաւատ մեծամեծներու կամքին։

63. Աստուծոյ անէծքը զանոնք հալածեց այս աշխարհի և հանդերձեալին մէջ. անոնք միեմ անհաւատ չէին եղած, և Աստուծոյ ճամբէն չէին հեռացած միեմ։

64. Թէմուտէականներուն գրկեցէք իրենց եղբայրը Սալէհ, որ բաւ. ո՛վ իմ ժողովուրդս, պաշտեցէք զԱստուած, անկէ զատ ուրիշ Աստուած չկայ. անիկա ձեզի հողէն առեղծեց և աշխարհի վրայ բնակարան մը տուաւ ձեզի. իր ներողամտութիւնը հայցեցէք. իրեն վերադարձէ՛ք. անիկա ձեզի մօտ է և կը լսէ զձեզ։

65. Անոնք պատասխանեցին. «Ով Սալէհ, մենք որ քեզի մեծ հաճութեամբ կը սպասէինք, դուն կուգաս մեր հայրերուն պաշտածները արգիլելո՞ւ. քու կրօնքդ կասկածելի կը թուի մեզի, և մենք կը տարակուսինք անոր մասին։

66. Մարգարէն պատասխանեց. «Ասեցէ՛ք ինձ. ես որ երկինքի պատուէրները ընդունած եմ և անոր չնորհներովը ոգեշնչած՝ եթէ անհնազանդ ըլլամ, ո՞վ պիտի պատէ զիս երկինքի դատաստանին. ձեր չանքերը միայն իմ կորուստս պիտի փութացնէին։

67. Ո՛վ իմ ժողովուրդս, սա էգ ուղտը Աստուծոյ զօրութեան մէկ նշանն է. ձգեցէ՛ք զայն որ ճարակի նուիրական գաշտին մէջ. չըլլա՛յ որ վնասէք անոր. եթէ անհնազանդ ըլլաք, շուտով պիտի պատժուիք։

68. Անոնք սպաննեցին էգ ուղտը. այն ատեն Սալէհ բաւ անոնց. երեք օր ձեր հաճոյքը ըմբոշխնեցէ՛ք. անկէ վերջ գոյութիւն չպիտի ունենաք այլեւս. այս վճիռը անհերքելի է։

69. Երբ մեր վրէժխնդրութիւնը պայթեցաւ, Սալէհ և հաւատացեալները մեր պաշտպանութեան թեւին տակ մնալով ազատեցան զարհուրելի չարչարանքներէն. քու Աստուածդ զօրաւոր և ամենակարող Աստուածն է։

70. Յանցաւորները չկրցան ճողոպրիլ մեր պատիժէն (1). յաջորդ առտուն անոնք իրենց տուներուն մէջ մնացած գտնուեցան, երեսնին գետնի վրայ՝ պառկած։

71. Անոնք այլեւս ոտքի չկանգնեցան. չէ՞ որ Աստուծոյ անհնազանդ եղած էին և չէ՞ որ անկէ ուծացած էին։

(1) «Բուռն փոթորիկ մը յանկարծակիի բերաւ չարերը։»

72. Մեր առաքեալները Աբրահամին բարի լուր մը առնելու եկած ըլլալով, ըսին անոր. խաղաղութիւն ընդ քեզ: Աբրահամ բարեւը փոխարինեց և անմիջապէս խոտրոված հորթ մը հրամցուց անոնց:

73. Բայց երբ տեսաւ որ անոնք մսեղէնին չէին դպչիր պատրաստուած կերակուրին, օտարականներ համարեց զանոնք և կասկածեցաւ անոնցմէ: Այն առեն ըսին՝ մի՛ վախնար, մենք Ղովթի ժողովուրդին քով երթալու համար ղրկուած առաքեալներ ենք (1):

74. Աբրահամի կինը ոտքի վրայ կեցած էր. մենք անոր աւետեցինք թէ Իսահակ և Յակոբ պիտի ծնին, բայց կինը ծիծաղեցաւ մեր գուշակութեան վրայ (2):

75. Ո՛վ երկինք, դուխ անիկա. ես զաւակ կրնա՞մ ծնիլ. ես ալ ծեր եմ, ամուսինս ալ, տարօրինակ բան մը կ'ըլլար եթէ զաւակ ունենայի:

76. Հրեշտակները պատասխանեցին. Աստուծոյ զօրութեան հաւատա չե՞ս ընծայեր դուն. Աբրահամի ընտանիքը, աստուածային կիմութիւնը և օրհնութիւնը քու վրադ է: Ամենակարողը միայն արժանի է պաշտամի և փառաբանութեան:

77. Երբ այս երջանկաբեր խօսքերը փարատեցին Աբրահամի սոսկումը, մեզի հետ վիճաբանեցաւ Ղովթի ժողովուրդին ի նպաստ, որովհետեւ Աբրահամ քաղցր, սրտցաւ և անյիշատակ էր:

---

(1) Մահմետականները զիրար բարեւած առեններն կ'ըսեն **սելամ ալէյիւմ** (խաղաղութիւն ընդ ձեզ) և կ'ողջագուրուին. եթէ անծանօթ մահմետական մը բարեւել պէտք ըլլայ, միայն **ալէյիւմ սելամ** կ'ըսեն, իսկ եթէ ծանօթ մը կը բարեւեն, սոսկ «բարե՛ւ» կ'ըսեն: (Մաճարի)

(2) Ֆազիմիրոքի կ'ըսէ թէ «կինը ծիծաղեցաւ»ին փոխարէն կարելի է թարգմանել նաեւ «դաշտանը գադրած էր այլեւս»:

78. Հրեշտակները ըսին անոր. Աբրահա՛մ, դադրէ մեզի աղաչելէ. Աստուծոյ հրամանը ելած է և արձակուած պատիժը ետ չառնուիր։

79. Մեր առաքեալները գացին Ղովտի քով. անոնց համար ցաւ ղգաց, և չկրնալով զանոնք պաշտպանել (1) գոչեց. այս իրաւ դժբաղդ օր է։

80. Երկար ժամանակէ ի վեր ոճիր գործելու վարժուած մարդիկ (իր ժողովուրդէն) եկան խմբովին ներկայացան իրեն. Ղովտ բաւ անոնց. ահա՛ իմ աղջիկներս, դուք նուազ չանցաւոր պիտի ըլլաք, եթէ պղծէք զանոնք. բայց դու մի՛ անպատուէք չանձին իմ հիւրերուս, ձեր մէջ պարկեշտ մէկը չկա՞յ։

81. Այն ատեն Սոդոմի բնակիչները ըսին Ղովտի. դուն գիտես թէ քու աղջիկներուդ պէտք չունինք, չի՞ գիտեր թէ ի՛նչ է մեր ուզածը։

82. Տէր Աստուած, յարեց Ղովտ, չպիտի՞ կրնամ ընդդիմանալ ձեր խայտառակ տենչերուն, և ձեզմէ պաշտպանուելու համար ապաւէն մը չպիտի՞ գտնեմ (հզօր ցեղապետի մը քով։)

83. Այն ատեն հրեշտակները (2) ըսին Ղովտին. մենք քու Աստուծոյդ առաքեալներն ենք, այդ ապիրատները չպիտի կրնան անպատուել զքեզ. այս գիշերուընէ իսկ (ընտանիքիդ հետ) դուրս ելիր քաղաքէն. ձեզմէ ո՛չ ոք թող եռին դառնայ նայելու համար. միայն կինդ այս արդելքը ոտնակոխ պիտի ընէ, ու չանցաւորներուն կրելիք պատիժը անոր վրայ ալ պիտի թափի. երկինքի վրճիտը պիտի գործադրուի արշալոյսը ծագելէն առաջ. ահնոց վճռացումին բոպէն հետու չէ։

---

(1) Որովհետեւ ինքը ծեր էր և անոնք՝ երիտասարդ։

(2) «Օտարականները» (Քազիմիրսքի)

84. Ու ժամը հնչեց. (հրամանը արձակեցինք) Սոդոմ քաղաքը քարուքանդ ըրինք և բնակիչներուն վրայ տեղացուցինք (տաք) քարեր, զորս Աստուած ինք իր ձեռքով նշանակած էր (1). քիչ մնացած է որ Մէքքէցիներն ալ Սոդոմի բնակիչներուն չափ յանցաւոր ըլլան (2):

85. Բարձրեալին առաքեալը՝ Շախ՝ իր եղբայրներուն՝ Մաամէանականներուն մօտ երթալով ըսաւ. ո՛վ իմ ժողովուրդս, պաշտեցէք զԱստուած. անկէ զատ ուրիշ Աստուած չկայ. կշռած և չափած ամէնիդ պակաս մի՛ տաք. դուք բարգաւաճ վիճակի մէջ էք, բայց կը վախնամ որ մեծ օրուան պատիժին ենթարկուիք ամէնդ ալ:

86. Ո՛վ իմ ժողովուրդս, գրիւը մինչեւ բերանը լեցուցէք. արդարութեամբ կշռեցէք. ուրիշին ապացուածքին մի՛ դպչիք. աշխարհի վրայ ապականութիւն մի՛ տարածէք:

87. Աստուծոյ չնորհիւ ձեր քով մնացած ամէնաւորը հարստութիւնն անգամ մեծ օգուտներ յառաջ պիտի բերէ, եթէ հաւատք ունիք:

88. Ես ձեր պահապանը չեմ բնաւ:

89. Անոնք պատասխանեցին, ո՛վ Շախ, քու կրօնքդ կը հրամայէ՞ մեզի որ մեր հայրերուն հաւատքը թողունք. անիկա կ՛արգիլէ՞ զմեզ մեր ինչքերը գործածելէ այնպէս՝ ինչպէս հաճոյ է մեզի: Ուրեմն դուն ամէնէն իմաստուն և քաղցր մա՞րդն ես:

---

(1) Ա.յս տողին իմաստը կը կարծուի թէ սա է որ, Աստուած ամէն մէկ քարին վրայ նշանակած էր անունը այն անձին, որուն գլխուն պիտի իյնար քարը:

(2) Ա.յս վերջին պարբերութիւնը չկայ Քագիմիրեանի թարգմանութեան մէջ. այլ անոր տեղ դրուած է սա տողը «անոնք հեռու չեն ըլլըր չարերէն»:

90. Եաիլ պատասխանեց. դատեցէք վիս. ես որ Բարձրեալին պատուէրները ընդունած եմ ու անոր չըհնազանդիմը ողողած, միթէ կրնա՞մ ընել այն բաները զորս կ'արգիլեմ Ձեզի (1). իմ միակ փափաքս է զձեզ լաւագոյն վիճակի մը մէջ դնել, այնքան՝ որ կրնամ. իմ յոյսս միայն Աստուծոյ վրայ դրած եմ. անիկա իմ ապաւէնս է և ես անոր պիտի վերադառնամ:

91. Ո՛վ իմ ժողովուրդս. երանի թէ ձեր հերձուածող ըլլալը ձեր վրայ թափել չտար այն պատուհասները, որոնցմով փճացան Նոյի ժողովուրդը, Յովաի և Սալէհի ժողովուրդները, ինչպէս նաեւ Սոդոմի բնակիչները, ո՛րոնց կրած պատիժը դեռ չատ թարմ է:

92. Աստուծոյ գթութիւնը հայցեցէք. անոր դիմեցէք, որովհետեւ գթութեամբ և սիրով լեցուն է ան:

93. Մատէանականները պատասխանեցին. ո՛վ Եաիլ, քու վարդապետութիւնդ աղէկ չենք հասկնար. դուն մեր մէջ առանց օդնականի մնացած ես. եթէ չգիտցինք ընտանիքիդ վրայ, քարի կը բռնէինք զքեզ. դուն չէիր կրնար ազատիլ մեր հարուածներէն:

94. Եաիլ չարունակեց. ո՛վ իմ ժողովուրդս, իմ ընտանիքս ձեր սրտերուն վրայ աւելի՛ մեծ իշխանութիւն ունի քան Աստուած. պինդը մոռացութեան դատապարտեցիք. անիկա իր գիտութեամբը կ'ընդդիմէ ձեր բոլոր արարքները:

95. Ո՛վ իմ ժողովուրդս, ձեր փափաքներուն գոհացում տալու համար (չարիք) գործեցէք որքան որ ուզէք. ես ալ իմ կողմէ պիտի գործեմ:

96. Քիչ առենէն պիտի հասկնաք թէ ո՛րն վրայ պիտի պայթի երկնային պատուհասը, և թէ մեզմէ ո՛վ է

(1) «Զորս Աստուած արգիլած է:»

ասախօսը. ապասեցէ՛ք մեծ ժամուն, ես ալ պիտի ապաշեմ:

97. Երբ նշանակուած ժամը հասաւ, մեր պիտուքեամբը ազատեցինք Շախալը և հաւատացեալները. մեր վրէժխնդրութիւնը պայքեցաւ յանցաւորներուն վրայ ու անոնք յաջորդ օրը իրենց տուներուն մէջ մեռած գտնուեցան երեսնին գետնի վրայ:

98. Անոնք այնես չկրցան ոտքի կանգնիլ (1). Նման Թէմուտականներուն, միթէ Մատէանականներն ալ չհեռացա՞ն Աստուծոյ ճամբէն:

99. Մենք դրկեցինք Մոսէսը որ Փարաւոնի արքունիքին մէջ մեր հաւատքը փայլեցուց և հրաշքներ գործեց. բայց պալատականները Փարաւոնին հրամաններուն հետեւեցան. այդ հրամանները անարդար էին:

100. Յարութեան օրը Փարաւոն իր ժողովուրդին գլուխն անցած զայն պիտի առաջնորդէ դէպ ի դժոխքին խարոյկները, որոնք սարսափելի գնակավայր մը պիտի ըլլան իրենց:

101. Իր անիծեալ հետեւորդները թէ՛ այս աշխարհին և թէ հանդերձեալին մէջ իր մօտ պիտի գտնուին. վա՛յ անոնց որ չարերու ընկերակցութիւն մը կը կազմեն:

102. Քեզի այս օրինակները կը յայտնենք քաղաքներու պատմութիւնէն քաղելով. այդ քաղաքներէն ոմանք դեռ կանգուն են, իսկ մնացեալները հիմնայատակ կործանած:

103. Անոնց բնակիչներուն հանդէպ մենք չենք անօրէնութիւն գործած, այլ իրենք իրենց ձեռքով պատրաստեցին կորուստնին, ու այն չաստուածները զորս կը

(1) « Իբրեւ թէ այդ երկրին մէջ բնակած չըլլային բնաւ. »

պաշտէին, ոչ միայն զիրենք չազատեցին երկնային պատիժներէն, այլ և փութացուցին իրենց փճացումը։

104. Ահա այս կերպով է որ քու Աստուածդ կը պատժէ յանցաւոր քաղաքները. իր վրէժը ահաւոր է։

105. Թո՛ղ օրինակ բլլայ անոր որ կը վախնայ հանդերձեալ կեանքի պատիժներէն, ու կը վախնայ նաեւ այն օրէն երբ բոլոր մարդիկ պիտի հաւաքուին և վկայութիւն պիտի տան (1)։

106. Մենք այդ օրը կը յետաձգենք նախապէս նշանակուած պայմանաժամին չափ։

107. Այդ օրը առանց Աստուծոյ թոյլտուութեան, ոչ ոք ձայն պիտի բարձրացնէ. մարդկային ազգին մէկ մասը պատիժներու պիտի ենթարկուի, իսկ միւս մասը երանութիւն պիտի վայելէ։

108. Դժոխքի բոցերուն մէջ գահավիժող, դժբաղդ թշուառականները աղաղակներ և հառաչանքներ պիտի արձակեն։

109. Անոնք հոն պիտի կենան այնքան ատեն որ երկինք և երկիր կանգուն մնան և այնքան ատեն որ Ամենակարողը ուզէ, որովհետեւ անիկա կ'ընէ ինչ որ հաճոյ է իրեն։

110. Երանելիները պիտի բնակին արքայութեան մէջ, որքան ատեն որ երկինք և երկիր տեւեն, և այնքան ատեն որ հաճոյ թուի Աստուծոյ որ զանոնք չպիտի դրկէ բնաւ իր տուած չնորհներէն։

111. Անհատաններուն գաւանած կրօնքին մասին տարակոյսի մէջ մի՛ բլլար բնաւ. այդ մարդիկը կը պաշ-

(1) « Ասիկա պիտի բլլայ այն օրը, զոր երկինք և երկիր պիտի տեսանեն։ » (Բազիմիրսքի)

տեն իրենց նախահարց չաստուածները ու մենք երբէք չպիտի մեղմացնենք անոնց համար պատրաստուած պատիժները։

112. Մենք Հնգամատեանը տուինք Մովսէսին, ու անիկա վէճի առարկայ եղաւ. եթէ երկնային վճիռը արձակուած չըլլար, անհատատներուն վիճաբանութիւնները վերջացած կ'ըլլային։ Հիմա անոնք կը թափառին տարակոյսի տարտամութեան մէջ (1)։

113. Աստուած ամէն մարդու պիտի հատուցանէ իր արարքներուն վրայէնը. ոչինչ կը խուսափի իր պատուիրէնէն։

114. Հաւատքի ճշմարտութեան համբուն ինչպէս հրամայուեցաւ քեզի. բոլոր հաւատացեալները թող այդ ճամբուն հետեւին ու անկէ չհեռանան բնաւ, որովհետեւ Աստուած կը տեսնէ ձեր արարքները։

115. Նենգամիտներուն մի՛ հետեւիք բնաւ, գուցէ դժոխքի բոցերուն զոհ ըլլաք և Ամենակարողին մօտ ո՛չ պաշտպան ո՛չ ալ ապաւէն գտնէք։

116. Աղօթք ըրէք արշալոյսին և վերջալոյսին. նաև՝ գիշերը. բարի գործերը կը վանեն չար գործերը, այս պատուէրը ուղղուած է անոնց որոնք խնամքով կը պահեն Աստուծոյ յիշատակը։

117. Համբերատարութեամբ յարատեւեցէք, որովհետեւ Աստուած երբէք առանց վարձատրութեան չի թողուր բարիք գործողները։

118. Զեզմէ առաջ եկող ազգերուն մէջ գտնուեցան քիչ թուով արդարներ որոնք դիմագրեցին մոլութեան հե-

---

(1) « Թող ժողովուրդդ ալ, ո՛վ Մուհամմէտ, այդ մտքին տարակոյսի մէջ է։ »

ղեղին. մենք զանոնք փրկեցինք, բայց աշխարհային վա-
յելքներու մէջ թաթխուած չարերը ոճիրի մէջ միաբա-
ճուեցան։

119. Յաւիտենական երբէք անարդարութիւն չի գործեր և չի փճացներ այն քաղաքները, որոնց բնակիչ-
ները առաքինի են։

120. Եթէ Աստուած ուզէր, աշխարհի վրայ միակ կրօնք մը (1) կը տիրապետէր. միայն անոնք պիտի միա-
նան իրարու որոնք լուսաւորուած են աստուածային շը-
նորհով. պատակաւոր ոգին բաժան բաժան պիտի ընէ միւս մահկանացուները, անոր համար սահմանուեցան ա-
նոնք որպէս զի իրականանայ սա աստուածային պատ-
գամը թէ դժոխքը պիտի լեցուի բոլոր ազգերուն պատկանող մարդերով ու սրիներով։

121. Այս ճշմարտութիւնները (2) որոնք քաղուած են մեր առաքեալներուն պատմութիւնէն, կը յայտնենք քեզի որպէս զի քու սիրտդ բացուի և զօրանայ ու հաւատաց-
եալները օրինակ առնեն եւ ազդարարուին։

122. Անհաւատներուն ըսէ. Ձեր ուզածին պէս գործեցէք (որքան որ կրնաք.) մենք ալ մեր ընելիքը պի-
տի ընենք։ Բայց վախճանին սպասեցէ՛ք։

123. Աստուած ծանօթ է երկինքի ու երկրի գաղտ-
նիքներուն. անիկա վախճանն է, ուր պիտի յանգի ամէն բան պաշտէ՛ անոր գերագոյն վեհափառութիւնը. յոյսդ անոր վրայ դի՛ր և խորհէ թէ անիկա բաց աչքով կը նայի քու գործերուդ վրայ։

(1) « Միակ ժողովուրդ մը » (Քազիմիրսքի)
(2) « Պատմութիւնները »

ՎԵՐՋ ԺԱ. ԳԼՈՒԽԻ

ԳԼՈՒԽ ԺԲ. (1)

ՅՈՎՍԷՓ

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 111 տուն

Ցաճուն ողորմած եւ անյիշաչար Ասուծոյ

1. Էլիֆ լամ, րէ. *ահա՛ սոսկ են յայտնութեան դրքին նշանները։*

2. *Մենք զանոնք իջեցուցինք երկինքէն արաբերէն լեզուով, որպէս զի հասկնաք զայն։*

3. *Մենք քեզի պիտի պատմենք, ո՛վ Մուհամմէտ, հիանալի պատմութիւն մը, քանի որ քեզի յայտնեցինք Քուրանը (2). անոր գալէն առաջ դուն կ'անգիտանայիր զայն։*

4. *Օր մը Յովսէփ ըսաւ իր հօրը. սոսկմիկ հատ աստղեր և արեւն ու լուսինը տեսայ որոնք ինձ կը պաշտէին։*

5. *Յակոբ պատասխանեց. ո՛վ զաւակս, այդ տեսիլքդ եղբայրներուդ մի՛ պատմեր, դուցէ քեզի թակարդներ լարեն, որովհետեւ սատանան մարդուն թշնամին է։*

6. *Դուն Աստուծոյ ընտրեալն ես. ապագայ դէպքերու մեկնութիւնը քեզի տիտի ուսուցանէ ան. իր շնորհ-*

---

(1) *Ա՛յն Մահմետականը որ այս գլուխը կը կարդայ կամ զայն կ'ուսուցանէ իր բարեկամներուն և իր ծառաներուն, քաղցր մահ մը և ոչ աքի ընախանձելու ուժը պիտի ունենայ։* (Պէտաւի)

(2) «Քեզի պիտի պատմենք Քուրանի մէջ յայտնուած ամենէն գեղեցիկ պատմութիւնը։»

ները պիտի թափէ քու վրադ և Յակոբի ընտանիքին վրայ, ինչպէս որ ձեր նախահարց Աբրահամի և Իսահակի վրայ թափեց, որովհետեւ դիտուն և իմաստուն է ան։

7. Յովսէփ և իր եղբայրներուն պատմութիւնը իբր օրինակ պիտի ծառայէ ապագայ սերունդին (1)։

8. Օր մը՝ Յովսէփի եղբայրները իրենց միջեւ սա խօսքերը ըրին. Յովսէփ և Բենիամին Յակոբի ամբողջ սէրը իւրացուցած են և սակայն մենք անոնցմէ աւելի կ'արժենք։ Մեր հայրը յայտնապէս անիրաւութիւն կը գործէ.

9. Յովսէփը մեռցնենք կամ զայն օտար երկիր մը ղրկենք, որպէս զի մեր հօրը սիրտը սիրէ զմեզ, այնուհետեւ մենք հաւատքնիս պիտի փոխենք։

10. Անոնցմէ մին պատասխանեց. մեր ձեռքերը մեր եղբօր արիւնն մէջ չթաթխենք, այլ զայն նետենք ջրհորի մը խորը. ճամբորդ մը պիտի տեսնէ և պիտի վերցնէ զայն (եթէ անպատճառ բան մը կ'ուզէք ընել։)

11. Անոնք Յակոբին ըսին. ինչո՞ւ համար Յովսէփը մեզի չես վստահիր, մենք իսկամբոյ պիտի պահենք զայն։

12. Թոյլ տուր որ անոնք մեզի հետ մնայնի վաղը, որպէս զի ազատօրէն ինքզինքը տայ մանկութեան զբաղմունքներուն. մենք իր պահապաններն պիտի ըլլանք։

13. Յակոբ բաւ. ձեզի կը յանձնեմ զայն դողդոջելով (2). կը վախնամ որ ձեր անուշադիր դիտուած մէկ

(1) «Օրինակ պիտի ծառայէ հարցում ընողներուն» կը թարգմանէ Քազիմիրսքի և կը յարէ թէ՝ Մուհամմէտ կ'ակնարկէ այն բաներուն որոնք դիրքը նեղը ձգելու համար Յովսէփի պատմութիւնը հարցուցին։

(2) Յակոբ կը վախնար, որովհետեւ իր երազին մէջ տեսած էր որ կատաղի գազան մը կը գիշատէ Յովսէփը։

վայրկեանին տղաս որսը ըլլայ պիշաոիչ գազանի մը։

14. Եթէ գազան մը յարձակի անոր վրայ, մինչ որ տուաբաթիս ենք, զայն պիտի պաշտպանենք մեր կեանքին գնովը։

15. Յետոյ մեկնեցան, Յովսէփը տանելով իրենց հետ, և զայն հոր մը նետեցին. այն տեղն Յովսէփին ըսինք որ այս արարքը (օր մը) պիտի յիշեցնէ իր եղբայրներուն, բայց անոնք չպիտի հասկնան։

16. Իրիկունը հօրերնուն քով դարձան և սկսան լալ։

17. Հա՛յր, ըսին անոր, վազելու փորձեր կ՚ընէինք և Յովսէփը ձգած էինք մեր զգեստներուն մօտը. գազան մը պիշաոեց զայն. դուն մեզի չպիտի հաւատաս, հակառակ որ մենք ճիշտ կը խօսինք։

18. Ահաւասի՛կ, ըսին, իր արիւնոտ շապիկը՝ (որ տուա արիւնով կարմրած էր.) ծերունին պատասխանեց. դուք էք իր մահուան պատասխանատուն. բայց ես պիտի տակամ այս վիշտին. միայն Աստուած կրնայ միխիթարել զիս ձեր յայտնած դժբաղդութեան մէջ։

19. Ճամբորդները անցան Ըհորին քովէն, և մարդ մը վար իջեցուցին որպէս զի ջուր բերէ իրենց. այս մարդը երբ իր դոյլը իջեցուցած էր, յանկարծ գոչեց, ինչ բարեբաղդութիւն, ահաւասիկ տղայ մը։ Զայն պահեցին, որպէս զի ծախեն և դրամ շահին. բայց Աստուած ծանօթ էր անոնց արարքներուն։

20. Եւ զայն ծախեցին վար գնով մը (քանի մը արծաթ սրախամիի փոխարէն) ու խալըսեցան անկէ (1)։

---

(1) Մահմետականներուն համար Յովսէփ գեղեցկութեան սիպառն է. ասկէ ծագում կ՚առնէ «Յովսէփը աննշան գումարի մը փոխարէն ծախել» ասացուածքը, որ համանիշ դարձած է «անգին գանձ մը անարժէք առարկայի մը պէս ծախել» ուն։

21. Այն եգիպտացին, որ գնեց Յովսէփը, բաւ իր կնոջը. վեհանձնօրէն վարուէ՛ այս ազուն հետ. օր մը մեզի օգտակար կրնայ ըլլալ. իբր զաւակ որդեգրենք զայն: Ահա այս կերպով է որ Յովսէփը հաստատեցինք եգիպտոսի մէջ. անոր սորվեցուցինք ապագան գուշակել. Բարձրեալին կամքը անպատճառ կը կատարուի, և մարդիկ մեծ մասամբ չեն գիտեր այս ճշմարտութիւնը:

22. Երբ Յովսէփ արբունքի հասաւ, անոր տուինք գիտութիւն և իմաստութիւն, որոնք արդար վարձատրութիւններն են առաքինութեան:

23. Եգիպտացի տանուտէրին կինը աչք տնկեց Յովսէփին. տանը դուռները (1) գոցեց և իր կիրքը յայտնեց անոր. (քո՛վիկս եկուր՝ բաւ անոր:) Բայց Յակոբի որդին պատասխանեց. Աստուած իր շնորհներովը ողողեց զիս այս տանը մէջ (2). ապերախտները չեն բարգաւաճիր:

24. Բայց կինը չարունակեց թախանձել յաղթելու համար Յովսէփի ընդդիմութեանը. Յովսէփ տեղի տալու վրայ էր կնոջը փափաքներուն, երբ տեսիլք մը կեցուց զինքը (3). ահա՛ այս կերպով զայն հետացուցինք ճիրէն, որովհետեւ մեր հաւատարիմ ծառան է ան:

25. Կինը վազեց Յովսէփի եաեւէն, որ դէպ ի դուրս կ՚երթար և անոր պատմուճանը եաեւէն պատռեց քաշած միջոցին: Ցանկարծ տեսաւ որ ամուսինը դրանը առջեւ կեցած է. կինը բաւ. քու կնոջդ պատիւին դէմ

---

(1) Որոնք եօթը հատ էին:

(2) «Իմ աչքս հիւրընկալեց զիս վեհանձնօրէն:»

(3) Յակոբ երեւցաւ Յովսէփի և անոր կուրծքին զարնելով տափռնքի կրակը գուրս թափեց: (Ձեւլալէատին)

գործողը ինչ բանի արժանի է, եթէ ոչ՝ բանտարկութեան կամ ամենախիստ պատիժ մը կրելու։

26. Յովսէփ բաւ. ահա իմ, ձեր կինն է որ ինձ հրապուրել ուզեց։ Կնոջը ազգականներէն մին սա բառերը արտասանեց. եթէ պատմուճանը առջեւի կողմէն պատռած է. կինդ է որ ճշմարիտ կը խօսի ու Յովսէփ յանցաւոր է։

27. Բայց եթէ ետեւէն պատռած է, կինդ յանցապարտ է ու Յովսէփ անմեղ։

28. Այն տեսնելով ամուսինը հաստատելով որ ետեւէն պատռած է Յովսէփի պատմուճանը, բաւ իր կնոջ. դուն ա՛ւտ ալ կը խօսիս. ո՞վ գիտէ ինչ մեծ խարեբայութիւններ ըրած ես։

29. Ո՛վ Յովսէփ, դուն այս խնդրով մտահոգ մի՛ ըլլար, և դուն, ո՛վ կին, միակ յանցաւորն ես, որովհետեւ մեղանչեցիր։

30. Քաղաքին կիները այս դէպքը իրարու պատմելով ըսին. Ազիզին (1) կինը իր տունի երիտասարդ ստրուն աչք անկեր է և զայն սիրեր է, այդ սէրը վառեր է անոր սիրտը ու անիկա մոլորեր է։

31. Ազիզի կինը երբ այս խօսքերը լսեցաւ, մեծ

---

(1) **Ազիզ** արաբերէնի մէջ կը նշանակէ «զօրաւոր» և միանգամայն «սիրելի». երբ առաջին իմաստով առնուի, Աստուծոյ համար կը գործածուի, իսկ հոս գործածուած է եգիպտոսի գանձային նախարարին համար. այս բառը իբր տիտղոս, երկար տեսնել կը տրուէր եգիպտոսի կառավարիչներուն ու Թալիփային եգիպտոսի փոխանորդներուն։

կոչունքի հրաւիրից զանոնք (1) իւրաքանչիւր կնոջ սրաւաւ սուր դանակ մը. յետոյ հրամայեց Յովսէփին որ իրենց առջեւ գայ. բոլոր կիները անոր գեղեցկութենէն հրապուրուած սկսան ցանկալ անոր և անոր գովեստն հիւսել. այնքան մարքերնին գրաւուած էր անով որ մատներնին կը կտրէին(2) և կը գոչէին. Տէր Աստուած, ասիկա մարդկային արարած մը չէ, այլ հրապուրիչ հրեշտակ մը:

32. Այն ատեն Ազիզի կինը ըսաւ անոնց. ահա այն որ ինձ յանդգնաւոր համարել տուաւ ձեր աչքին առջեւ. ան է որ իմ մէջս փափաքներ արթնցուց և ես ուզեցի որ զոհացում տայ ինծի. բայց ցարդ տեղի չտուաւ. բայց եթէ վերջի վերջոյ իմ բանաձս չընէ, բանտի մը մէջ պիտի նետեմ զայն ու թշուառ կեանք մը պիտի ունենայ:

33 Այն ատեն Յովսէփ գոչեց. Տէր Աստուած, աւելի կը նախընտրեմ բանտ երթալ քան այդ ոճիրը գործել. բայց եթէ դուն չազատես զիս այս կիներուն հետապնդութենէն, տեղի պիտի տամ անոնց և անմիտներուն դասէն պիտի ըլլամ:

34. Աստուած ընդունեց անոր թախանձանքը և ա-

---

(2) Եգիպտոսի կիները սովորութիւն ունէին յաճախ իրարու այցելել և հացկերոյթներ տալ. էրիկմարդիկ չէին ընդունուեր այս կոչունքին ու միայն գերիները կը գործածուէին սպասաւորելու համար. սեղանի վրայ ուտել խմելէ առք նուագով և պարով կը զբաղճանային և զիրար ցանկալով կը սիրուբաէին. Ալվէնները, այսինքն ճարպիկ ազջիկները այս կոչունքներուն մասնաւոր հրապոյրը կը կազմէին. սիրային երգեր կ'երգէին և ի վերջոյ կը պարէին այնպիսի տափական պարեր, որոնք յաճախ ծայրայեղութեան կը հասնէին:

(2) Փոխանակ կարելու այն նարինջները, զորս Ազիզի կինը տուած էր իրենց:

զատեց զայն իր անմեղութեանը դէմ յարուցած թակարդներէն. Աստուած ամէն բան գիտէ եւ կ'իմանայ:

35. Բայց հակառակ իր անմեղութեան բանտ նետուեցաւ. երկու երիտասարդ մարդիկ օր մը բանտ մտան և անոնցմէ մին Յովսէփի ըսաւ. այս գիշեր երազ տեսայ որ ձեռքովս խաղող կը ճզմէի. միւսն ալ յարեց. ես ալ տեսայ որ գլխուս վրայ կը կրէի հացեր, զորս թռչունները կուգային կոտղ. ո՛վ դուն, որ արդար ես, այս երազներուն մեկնութիւնը տուր մեզի:

36. Յովսէփ ըսաւ. ձեր օրուան ուտեստը գոն չըսացած մեկնութիւնը պիտի տամ. Աստուած զիս լուսաւորած է և գիտուն ըրած է, որովհետեւ ես քեզի դաւանանքն անոնց՝ որոնք ո՛չ Աստուծոյ կը հաւատան ոչ ալ՝ հանդերձեալին կեանքին:

37. Ես կը դաւանիմ կրօնքը իմ հայրերուս, Աբրահամին, Իսահակին և Յակոբին, կուռքեր պաշտելը արգիլուած է մեզի:

38. Ասիկա Աստուծոյ մէկ չնորհն է որ իր բարիքներով կ'ողողէ բոլոր մարդիկը, բայց անոնք մեծ մասամբ չնորհապարտ չեն ըլլար անոր:

39. Ո՛վ իմ գժբաղդութեան ընկերներս (1) ո՞րը աւելի նախապատիւ է, կուռքե՞րը թէ միակ Աստուա՞ծը, որուն գօրութիւնը կը տարածուի տիեզերքի վրայ:

40. Ձեր պաշտած կուռքերը անիմաստ անուններ են, զորս դուք հնարած էք կամ ձեր հայրերէն ընդունած. անոնք ոչ մէկ գօրութիւն ունին, միայն Աստուած է որ դատելու կարողութիւնն ունի. անիկա հրամայած է որ սուկ պինդը պաշտենք. ճշմարիտ կրօնքը այս է, բայց մարդիկ մեծ մասամբ չեն գիտեր:

(1) «Բանտի ընկերներս» (Քազիմիրսքի)

41. Ո՛վ իմ զժբաղդութեան ընկերներս, ձեզմէ մէկը թագաւորին մատռուակը պիտի ըլլայ, իսկ միւսը պիտի խաչուի և թռչունները պիտի սնանին անոր միսովը. անտասիկ ձեր երազին մեկնութիւնը։

42. Յովսէփ բաւ անոր որ մատռուակը պիտի ըլլար. երբ թագաւորին քով երթաս, յիշէ զիս։ Բայց սատանան մոռցնել տուաւ Յովսէփի յիշատակը ու անիկա երկար տարիներ բանտին մէջ մնաց։

43. Եգիպտոսի թագաւորը օր մը իր պալատականներուն բաւ. երազիս մէջ տեսայ որ հօթը պարարտ եղինջներ գիշատեցին հօթը նիհար երինջներ ու յետոյ տեսայ հօթը պարարտ հասկեր, որոնց յաջորդեցին հօթը չորցած հասկեր. մեկնեցէք այս երազս, եթէ այս պիտութիւնը ունիք։

44. Ու անոնք պատասխանեցին. տէր արքայ, ատոնք քունի մէջ տեսնուած տեսիլքներ են ու մենք չենք գիտեր երազներ մեկնել։

45. Այն ատեն մատռուակը Յովսէփը յիշելով բաւ թագաւորին. տէր արքայ, ձգեցէք երիտասարդ և տուր մեկնութիւնը բերեմ ձեզի։

46. Եւ բաւ Յովսէփին. ո՛վ դուն, որ ճշմարտութիւնը կը խօսիս, բացատրէ ինծի թէ ի՛նչ կը նշանակէ հօթը պարարտ երինջներուն գիշատելը հօթը նիհար երինջները, և հօթը պարարտ հասկերուն հաւէն հօթը չորցած հասկերուն գալը. երբ ինծի բացատրես ատոնք, ես ալ պիտի հասկցնեմ անոնց որ զիս ղրկեցին։

47. Յովսէփ պատասխանեց. հօթը տարի իրաւ հաւէն պիտի ցանէք, բաւ սովորութեան. ձեր հնձած ցորենը իր հասկին մէջ ձգեցէք (1) և ձեզի անոր-

(1) Այսինքն՝ ձեր շտեմարաններուն մէջ պահեցէք։

բաժնչա եղած փոքրիկ մէկ մասը միայն խնամքով պահեցէք։

48. Անոնց պիտի յայտարկեն եօթը ամուլ տարիներ, որոնց միջոցին պիտի ապառէք գրեթէ այն ամբողջ պաշարը, զոր մէկ կողմ դրած էիք։

49. Յետոյ պիտի յայտարէ տարի մը, որուն միջոցին (այս երկրին) բնակիչները պիտի ապականին (1) և խաղող (ու ձիթապտուղ) պիտի ճզմեն։

50. Այն ատեն թագաւորը բսաւ. Ինծի բերէ՛ք Յովսէփը։ Պատգամաւորը գնաց անոր մօտը և բսաւ (2)։ դարձի՛ր տէրոջդ քով և հարցուր թէ ի՛նչ ընել կ՚ուզէին այն կիներըը որոնք մատներնին կը կարէին, որովհետև իշխանը (3) կատարեալապէս տեղեակ է անոնց մեքենայութեանց։

51. Թագաւորը այն ատեն հարցուց կիներուն. Յովսէփը հետաքննելով ի՞նչ յայտութիւն ձեռք ձգեցիք։ Անոնք պատասխանեցին. տէ՛ր արքայ անոր սիրտը փորձութեան դիմադրեց (և մեր գիտցած մեղքերէն ո՛չ մին գործեց։) Իսկ Ազիզի կինը յարեց. ճշմարտութիւնը պարզ կը դնէ վրաս՝ խոստովանիլ թէ ես ուզեցի այդ երիտասարդը հրապուրել, բայց անիկա դիմադրեց. (անիկա միշտ ճշմարտութիւնը խօսեցաւ։)

52. Այն ատեն Յովսէփ բսաւ. Թո՛ղ իմ նախկին տէրս գիտնայ, թէ երբէք չխաբեցի զինքը, իր բացակայ եղած միջոցին. Աստուած չարերուն դաւադրութիւնները երբէք չի յայտներ։

53. Ես ինքս բոլորովին զերծ չմնացի փորձութենէն. մարդ էակը հակամէտ է չարիքի. միայն անոնք կրնան

(1) « Շատ անձրեւ պիտի ուենան։ »
(2) « Յովսէփ բսաւ անոր։ »
(3) « Իմ Աստուածս »

խուսափիլ՝ որ ընդունած են երկինքի չնորհները. Աստուած պիտի և ողորմած է։

54. *Այն ատեն Թագաւորը ըսաւ. Յովսէփը ինծի բերէք. իմ ծառայութեանս մէջ պիտի առնեմ զայն։ Անոր հետ քիչ մը խօսակցելէ վերջ ըսաւ. այս օրէն սկսեալ իմ քովս կեցիր և վայելէ իմ վստահութիւնս (և իշխանութիւնս։)*

55. *Յովսէփ պատասխանեց. տէր արքայ, կայսրութեանդ ցորենի չտմարաններուն վարչութիւնը ինծի յանձնէ. չատ լաւ պիտի պահպանեմ զանոնք։*

56. *Ահա այս կերպով է որ Յովսէփը հաստատեցինք Եգիպտոսի մէջ։ Անոնց իր բնակութիւնը ընտրից ըստ կամս. մենք մեր չնորհներովը կ՝ոգողնենք մեզի հաճոյ թուղթները և երբէք զանց չենք ըներ առաքինութիւն գործողներուն վարձատրութիւնը։*

57. *Հանդերձեալ կեանքին վարձատրութիւնը, որ չատ աւելի հրաշալի է, պիտի վայելեն անոնք՝ որ հաւատացեալ են ու Աստուծմէ կ՝երկնչին։*

58. *Պատահեցաւ որ Յովսէփի եղբայրները Եգիպտոս գան և իրեն ներկայանան. Յովսէփ զանոնք անմիջապէս ճանչցաւ, բայց պինքը չը ճանչցան անոնք։*

59. *Անոնց բերել տուաւ բոլոր այն բաները որոնց պէտք ունէին. յետոյ ըսաւ. ինծի բերէք ձեր այն եղբայրը որ ձեր հօրը քովը մնաց. չէ՞ք տեսներ թէ լաւ կը կշռեմ և իմ հիւրերս լաւ կ՝ընդունիմ։*

60. *Եւ եթէ միւս անգամ գալերնուդ ձեր եղբայրը միասին չբերէք, թոյլ չպիտի տամ որ ցորեն գնէք ու ինծի ներկայանաք։*

61. *Անոնք պատասխանեցին. ձեր ուզածը անմիջա-*

պէս պիտի հաղորդենք մեր հօրը և անտարակոյս պիտի գոհացնենք զձեզ։

62. Յովսէփ իր ծառաներուն հրամայեց որ անոնց տապրակներուն մէջ դնեն գնած ցորեննուն արժէքը. որպէսզի, բաւ, երբ իրենց տունը երթալով գտնեն, հոս վերադառնան (դրամը հաւուցանելու համար։)

63. Երբ վերադարձան իրենց հօրը քով, բսին անոր. (Եգիպտոսի մէջ) մեզի թոյլ չեն տար որ ցորեն գնենք այլեւս. մեր Բենիամին եղբայրը ղրկէ մեզի հետ, եթէ կ'ուզես որ կրկին անգամ ցորեն առնենք, անոր պահպանութեան հոգը մեզի յանձնէ։

64. Յակոբ բաւ. ա՛յս ալ ձեզի վստահիմ, ինչպէս վստահեցայ իր եղբայրը ձեզի յանձնած առենս։ Բայց Աստուած պահապաններուն լաւագոյնն է ու իր գթութիւնը անսահման է։

65. Երբ իրենց տապրակները բացին ու գնած ցորեննուն արժէքը գտան հոն, գոչեցին. ո՛վ Յակոբ, ալ ինչ կ'ուզենք, մեր գնած ցորենին արժէքը մեզի վերադարձուցեր են, երկրորդ անգամ պիտի երթանք մեր ընտանիքին համար ցորեն գնելու. մեր եղբայրը լաւ պիտի պահպանենք ու այս անգամ ուղտի մը բեռ աւելի ցորեն պիտի բերենք. մեզի դիւրին պիտի ըլլայ առանց այս պարգեւը։

66. Յակոբ բաւ. երբէք թոյլ չպիտի տամ որ Բենիամինը ձեզի հետ տանիք, մինչեւ որ չերդնուք Աստուծոյ առջեւ որ զայն ողջ առողջ ետ պիտի բերէք, ի բաց առեալ այն պարագան, երբ անյաղթելի արգելքի մը հանդիպիք։ Երբ այս խոստումը տուին անոնք, Յակոբ գոչեց. երկինք վկայ է ձեր երդումին։

67. Յետոյ յարեց. ազա՛քս, երբ Եգիպտոս հասնիք,

բոլորդ մէկ մի մանէք քաղաքին մէջ (միակ դուռնէ մը), այլ մտէք զանազան դուռներէ. ամէն պարագայի տակ, միայն Աստուած կրնայ օգտակար ընծայել այս նախազգուշութիւնը. իմաստունը ան է. իմ վստահութիւնս այնոր վրայ դրած եմ ու բոլոր հաւատացեալները անոր վստահելու են:

68. Ու անոնք մտան քաղաքին մէջ, իրենց հօրը պատուէրին համաձայն. բայց այդ նախազգուշութիւնը որ և է օգտակարութիւն չունեցաւ, այլ միայն Յակոբին վախաքը ի գործ դրուած եղաւ այսպէսով: Արդ, Յակոբ լուսաւորուած էր. մենք անոր միտքը լուսաւորեցինք իսկ մարդիկ մեծ մասամբ կուրացած են ագիտութեամբ:

69. Անոնք ներկայացան Յովսէփին, որ իր Բենիամինին եղբայրը քովը կանչեց (և զայն ճաշի վար դրաւ) ու ըսաւ անոր. ես քու եղբայրդ եմ, անոնց գործած ոճիրին համար ցաւ մի՛ զգար:

70. Յովսէփ հարկ եղած պաշարը անոնց տալէ վերջ Բենիամինի տոպրակին մէջ բաժակ մը ապրդեցուց. անոնց մեկնած միջոցին մունետիկ մը (Յովսէփին հրամանով) գոչեց. էյ, ճամբորդներ, ձեր մէջ գող մը կայ:

71. Յակոբի որդիները ետ դարձան և ըսին. զո՞վ կ՚ուզէք:

72. Անոնք պատասխանեցին. մենք կը փնտռենք թագաւորին բաժակը. ո՛վ որ զայն երեւան հանէ, իրր վարձատրութիւն պիտի ստանայ այնքան ցորեն որքան ուղտ մը կրնայ կրել: Մենք այս խոստումին գործադրութիւնը կ՚երաշխաւորենք:

73. Յակոբի որդիները պատասխանեցին. յանուն Աստուծոյ կ՚երդնուինք որ մենք հոս գողութիւն ընելու չենք եկած և ոչ ոք մեզ ամբաստանած է իրր գող:

74. Եգիպտացիները պատասխանեցին. հապա եթէ սուտ կը խօսիք, ինչ պատիժ տանք բաժակը գողցողին։

75. Թո՛ղ ան, որուն գոյքերուն մէջէն պիտի գտնուի բաժակը, ձեր մօտ գերի պահուի իբր քաւութիւն իր յանցանքին. մենք այս կերպով կը պատժենք յանցաւորները (1)։

76. Անոնք սկսան խուզարկել նախ Բենիամինի եղբայրներուն տոպրակները ու յետոյ՝ Բենիամինի տոպրակը, ուրկէ գտան բաժակը։ Այս հնարամտութիւնը մենք թելադրեցինք Յովսէփին. անիկա չպիտի կրնար իբր գերի պահել իր եղբայրը, եթէ Աստուած չուզէր։ Մենք կը բարձրացնենք զայն որ մեզի հաճոյ է, բայց բոլոր գիտուններէն աւելի գիտուն է Աստուած։

77. Յակոբի որդիները բսին այն ատեն. եթէ Բենիամին այս գողութիւնը գործած է, իր Յովսէփ եղբայրն ալ աւելի առաջ գողութիւն բրած էր (2)։ Յովսէփ ճշմարտութիւնը իր սրտին խորը պահեց և բան մը չյայտնեց. անիկա ինքնիրեն կ'բսէր. դուք մեր երկուքէն աւելի ողբալի վիճակ մը ունիք. Աստուած աւելի աղէկ գիտէ ձեր պատմածը։

78. Այն ատեն բսին Յովսէփի որդիները. ո՛վ Տէր, Բենիամինը ծերունի (և պատկառելի) հայր մը ունի, անոր տեղ մեզմէ մէկը վար դիր. մենք գիտնք որ դուք վեհանձն էք։

79. Յովսէփ պատասխանեց. Աստուած չընէ որ յան-

---

(1) Հրէաները սովորութիւն ունէին գող մը բռնած ատեննին զայն գերի համարել։

(2) Արաբ մեկնիչները կ'բսեն թէ, Յովսէփ իր մեծ հօրմէն սկեղէն կուռք մը գողցած և կոտրած էր. ուրիշներ ալ կ'բսեն թէ գողցածը հաւ մըն էր, զոր տուաւ տգբատի մը։

ցաւորէն զատ ուրիշ մէկը վար դնեմ. եթէ այդպէս ընէի ես ինքս անօրէն կ'ըլլայի։

80. Երբ անոնք յուսահատեցան Յովսէփը համոզել, առանձնացան խորհրդակցելու համար. եղբայրներուն անդրանիկը ըսաւ. մոռցա՞ք որ Յակոբ Աստուծոյ առջեւ մեր կրդուելը առաւ. յիշեցէք թէ ինչ ըրիք Յովսէփի. ես եղիպտոսէն չպիտի կրնամ բնաւ, մինչեւ որ Յակոբ չհոյլատրէ և կամ Աստուած չյայտնէ իր կամքը. անիկա դառաւորներուն ամենէն արդարն է։

81. Վերադարձէ՛ք ձեր հօրը քով և ըսէք անոր. Տա՛ր, քու զաւակդ գողութիւն մը ըրաւ, մենք միայն մեր սեռած բանին համար կրնանք վկայութիւն տալ և չնախատեսուած բաներուն համար չենք կրնար երաշխաւորել։

82. Տեղեկութիւն հարցո՛ւր այն քաղաքէն ուր գացինք մենք, և այն վաճառականներէն (1) որոնց հետ մեկնեցանք. անոնք պիտի վկայեն թէ մենք ճշմարիտը կը խօսինք։

83. (Երբ անոնք իրենց տոպրը դարձան) Յակոբ ըսաւ անոնց. դուք հնարեցիք այս սուտը. միակ դարմանը այս դժբաղդութեանց, համբերելն է. թերեւս Աստուած երկու զաւակներս միասին դարձընէ ինծի. անիկա դիտուն և խնամառուն է։

84. Յակոբ իր զաւակներէն հեռացաւ և գոչեց, վա՛խ Յովսէփ, իմ վշտիս առարկան, ու միշտ գուշատ ըրաւ զինքը և իր սիրտը դառնութեամբ լեցուեցաւ։

85. Այն ատեն իր զաւակները ըսին. Աստուած սիրես, դուն չպիտի՞ դադրիս խօսելէ Յովսէփի վրայ, մինչեւ

(1) « Կարաւանէն » (Քափիմիրոքի)

մահդ (և կամ մինչեւ որ վիշտը վերջացնէ քու օրերդ։)

86. Աւա՛ղ, ես կը գանգատիմ իմ վիշտս անկարողութենէն պատասխանելոյ ծերունին. ես իմ վիշտս և սէրս մինչեւ Աստուծոյ առջեւ պիտի տանիմ, անիկա ինծի յայտնած է այնպիսի բաներ զորս դուք չէք գիտեր։

87. Ո՛վ զաւակներս, գացէք տեղեկութիւն առէք Յովսէփի և իր եղբօրը մասին. աստուածային գթութենէն մի՛ յուսահատիք, միայն անհաւատները յոյսերնին կը կտրեն։

88. Անոնք եգիպտոս, Յովսէփի մօտ վերադարձան և ըսին անոր. տէր, թշուառութիւնը ծանրացաւ մեր և մեր ընտանիքին վրայ. մենք դէպ ի քեզ կուգանք համեստ գումարով մը, բայց մեր գրիւը լեցուր կրկին ու քու ողորմութիւնդ անպակաս ըրէ. Աստուած կը վարձատրէ բարերարները։

89. Յովսէփ բաւ անոնց. դուք մոռցա՞ք թէ ի՛նչ ըրիք Յովսէփին եւ անոր եղբօրը, երբ մոլորութեան մէջ էիք։

90. Ու անոնք գոչեցին. արդեօք դուն Յովսէ՞փն ես. պատասխանեց. այո՛, Յովսէփն եմ ու ահաւասիկ իմ եղբայրս. Աստուած գթած ձեր վրայ. ան՝ որ կ'երկնչի Տիրոջմէն ու համբերութեամբ կը տոկայ, փորձով պիտի հաստատէ թէ Աստուած երբէք զանց չընէր վարձատրել առաքինիները։

91. Այն ատեն անոնք ըսին. Աստուած զքեզ բարձրացուց մեզմէ վեր (1), որովհետեւ մենք մեղք գործեցինք։

---

(1) «Աստուած թղլատրեց զքեզ որ բարիք ընես մեզի.» (Քազիմիրսքի)

92. Յովսէփ չարունակեց. մի՛ կարծէք որ զձեզ պիտի մեղադրեմ այսօր. Աստուած պիտի ներէ ձեր յանցանքներուն, որովհետեւ իր գթութիւնը անսահման է:

93. Գացէ՛ք այս պատմուճանը տուէք իմ հօրս և անոր դէմքը ծածկեցէք այդ պատմուճանով. Յակոբի աչքերը պիտի բացուին անով, յետոյ ամբողջ ընտանիքս հոս բերէք (1):

94. Երբ կարաւանը Եգիպտոսէն մեկնեցաւ, Յակոբ բսաւ իր քովը եղողներուն. Յովսէփին հոտը կ՝առնեմ և մի՛ կարծէք թէ կը զառանցեմ:

95. Անոնք պատասխանեցին. ահա՛ գարձեալ բնկար հին սխալիդ մէջ:

96. Երբ բարի լուրը աւետող պատգամաւորը հասաւ, պատմուճանը նախ քան Յակոբի երեսին վրայ ու անիկա սկսաւ տեսնել վերստին:

97. Յակոբ բսաւ այն ատեն. Ձեզի չէի՞ ըսեր թէ Աստուած ինձի յայտնած է այնպիսի բաներ, զորս դուք չէք գիտեր:

98. Իր որդիները ըսին. Աստուծմէ ներողութիւն խնդրէ մեզի համար, որովհետեւ մեղք գործեցինք:

99. Ներեմ պատասխանեց. ձեզի համար պիտի աղօթեմ Աստուծոյ, անիկա գթած եւ անյիշաչար է:

100. Երբ Յակոբի ընտանիքը հասաւ Եգիպտոս, Յովսէփ ընդառաջ գնաց իր հօրը և մօրը և բսաւ անոնց.

---

(1) Արաբ մեկնիչ մը կ՝ըսէ թէ այս պատմուճանը հրաշագործ էր. Դաբրիէլ հրեշտակապետը զայն բերած էր Աբրահամին, երբ անիկա բոցերուն մէջ կը գտնուէր. այդ պատմուճանը շինուած էր արքայութեան մետաքսով. Աբրահամ զայն ձգեց Իսահակին, որ փոխանցեց Յակոբին, որմէ ալ անցաւ Յովսէփին:

մէ՛ք եգիպտոս, սա՛յր երկինք որ խաղաղութեամբ անցընէիք ձեր օրերը այստեղ։

101. Իր հայրը ու մայրը նահեցուց գահին վրայ ու ամենքն ալ երկրպագեցին անոր. Յովսէփ ըսաւ. ահա իմ երազիս մեկնութիւնը. Աստուած իրականացուց զայն և իր չնորհներովը ողողեց զիս. բանտէն ազատեց, անիկա զձեզ անապատէն դուրս հանեց, իմ մօտս բերելու համար, մինչ սատանան չկանացած էր իմ և եղբայրներուս միջև պատակառում ձգել։ Աստուած դիւրաւ կը հասնի իր նպատակներուն. դիւրաւ և իմաստուն է ան։

102. Տէ՛ր, դուն ինծի իշխանութիւն տուիր և սորվեցուցիր երազներու մեկնութիւնը, երկինքի և երկրի արարի՛չ, դուն այս աշխարհի և հանդերձեալին մէջ իմ նեցուկս ես. բրէ՛ որ ես քու հաւատքիդ հաւատարիմ մնամ ու զիս մացուր արդարներու դասին մէջ։

103. Քեզի կը յայտնենք այս պատմութիւնը (ո՛վ Մուհամմէդ,) անիկա քաղուած է խորհուրդներու գրքէն. դուն անոնց հետ չէիր երբ միաբանեցան իրենց եղբօրը դէմ թակարդ լարելու և զայն ի կորուստ մատնելու, բայց մարդիկ մեծ մասամբ չպիտի հաւատան, հակառակ քու փափաքիդ։

104. Քու բանի վարդապետութեան համար (1) դրամ մի՛ ուզեր անոնցմէ. անիկա երկինքէն ղրկուած է, որպէս զի մարդիկ իրենց պարտականութիւնը ճանչնան։

105. Երկինք և երկիր կը յայտնեն անթիւ հրաշքներ անոնց աչքին առջեւ. անոնք կ՛անցնին բայց չեն ուզեր աչքերնին բանալ։

106. Անոնք մեծ մասամբ չեն հաւատար Աստուծոյ, մինչեւ որ կուռքերն ալ միասին չը պաշտեն։

---

(1) «Ա՛յս պատմութիւնը ընելու համար.» (Քազիմիրսքի)

107. Անոնք կարո՞ղ են ապահով ըլլալ որ աստուածային պատիժը չպիտի չրջապատէ զիրենք և աղետալի ժամը յանկարծակիի չպիտի բերէ զիրենք, երբ այս ճըշմարտութեանց վրայ չեն խորհիր։

108. Ըսէ՛ անոնց. ահա՛ իմ կրօնքս, ես մարդիկը կը հրաւիրեմ առ Աստուած ու հրաշքներ ցոյց կուտամ անոնց՝ որ ինծի կը հետեւին. Բարձրեալին չնորհակալ կ՚ըլլամ կապաչառութեան մէջ ինկած չըլլալուս համար։

109. Մենք քեզմէ առաջ զրկեցինք միայն ներչնչուած և ընտրեալ մարդիկներ (գանազան քաղաքներու ժողովուրդներէն) կապաչաները երբէք ճամրորդած չե՞ն աչխարհի վրայ ու չե՞ն տեսած թէ ինչ եղած է վախճանն անոնց՝ որոնք իրենցմէ առաջ ապրած են։ Անտարակոյս, հանդերձեալ կեանքը լաւագոյն է անոնց համար, որոնք կ՚երկնչին Աստուծմէ։ Չե՞ն հասկնար այս բանը։

110. Երբ ի վերջոյ մեր առաքեալները յուսահատեցան և հասկցան որ իրենք առասլսի տեղ պիտի դրուին, մեր պաչտպանութիւնը վայելեցին։ Մենք փրկեցինք զանոնք որ ընտրեալներ էին. բայց մեր վրէժը երբէք չպիտի հեռանայ ամբարիչտներուն գլուխն վրայէն։

111. Մարգարէներուն պատմութիւնը լեցուն է հրահանգիչ օրինակներով զորս բանիմաց մարդիկ պէտք է միտքերնին պահեն. այս գիրքը գուարճանալու համար չգուած առարկայ մը չէ. անիկա կը հասասատէ աւելի առաջ զրկուած նուիրական մատեաններըը, յատակօրէն կը բացատրէ ամէն բան. հաւատացեալներուն համար աստուածային լոյս ու չնորհն է ան։

ՎԵՐՋ ԺԲ. ԳԼՈՒԽԻ

ՈՐՈՏՈՒՄԸ

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 43 տուն

Ցանուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ

1. Էլիֆ, լամ, միմ, րէ. *ահա՛ սոսկ են Քուրանի նշանները. այն կրօնքը զոր երկինքէն ընդունեցիր, ճըշմարիտ է. այսուհանդերձ, մարդոց մեծամասնութիւնը չը պիտի հաւատայ։*

2. *Աստուած բարձրացուց երկինքը առանց տեսանելի սիւներու, և նստաւ իր գահուն վրայ. անիկա արեւին և լուսնին հրամայեց իրենց պարտքը կատարել. բոլոր երկնային մարմինները (1) կը չարժին իրենց գծուած ճամբէն. ան է տիեզերքի կառավարիչը. անիկա ձեզի ցոյց կուտայ անթիւ հրաշքներ, որպէս զի վերջ ի վերջոյ հաւատաք թէ օր մը իր առջեւ պիտի ելլէք։*

3. *Ան է որ երկիրը տարածեց ու լեռները բարձրացուց, գետեր կազմեց և զանազան պտուղներ տուաւ ձեզի. ան է որ տեղծեց մարդը և կինը, և դիշերուան յաջորդել տուաւ ցերեկը. անտարակոյս այս բոլորը նշաններ են անոնց համար՝ որոնք կը խորհին։*

4. *Երկիրը՝ ամէն մէկ քայլ առնելնուդ՝ զանազան պատկերներ կը ներկայացնէ. մէկ կողմը կը տեսնէք որթատունկերով և բանջարեղէնով զարդարուած պարտէզ-*

---

(1) « Աստղերը » (Քափիմիրցի)

ներ. ուրիշ կողմ մը կ'աճին անջատ կամ մէկ կոճղի վրայ միացած արմատներներ. միևնոյն ջուրը կ'ոռոգէ բոլոր պուտղները. ասով հանդերձ իրարմէ կը տարբերին իրենց հրապոյրովը(1). ահա այսպէս մենք մեր զօրութեան նշանները կուտանք անոնց՝ որոնք կը խորհրդածեն։

5. Եթէ անոնց անհատատութիւնը կը զարմացնէ քեզի, ապա ուրիշն որքա՜ն մեծ պիտի ըլլայ ապշութիւնդ, երբ լսես իրենց սա խօսքերը. կարելի՞ բան է որ մեր մարմիններուն փոչին նոր էակի մը վերածուի։

6. Անոնք երբէք չեն հաւատար Աստուծոյ. չղխաները պիտի կախուին անոնց վիզն ի վար, ու անոնք յաւիտենապէս բոցերու զոհ պիտի ըլլան։

7. Անոնք քեզի պիտի թախանձեն որ փութայնես աւելի երկնային պատիժը քան թէ զիրենք. անոնցմէ առաջ ալ այսպիսի բաներ եղած են. բայց եթէ Աստուած ներողամիտ է յանցաւորին համար, անարկու կը դատապարտէ իր պատիժներուն մէջ։

8. Անհատանները կը հարցնեն. մինչէ Աստուած Մարգարէին ո՛ւ եւ է իշխանութիւն տուած է հրաշք գործելու։ Քու պաշտօնդ միայն քարոզելն է և իւրաքանչիւր ժողովուրդ առաքեալ մը ունեցած է և անկէ առաջնորդուած։

9. Աստուած գիտէ թէ կինը (2) ի՛նչ կը կրէ իր ծոցին մէջ, ու անոր արգանդը որքան կը նեղնայ կամ կը լայնայ։ Աստուծոյ առջեւ ամէն բան կշռուած է։

10. Անոր աչքին առջեւ ոչ մէկ գաղտնիք գոյութիւն ունի։ Անիկա մեծն է, Բարձրեալն է։

11. (Անոր համար ամէն բան հաւասար է.) գաղտնաբար և յայտնաբար խօսողները, գիշերուան աստուերին

(1) « Անոնք իրարմէ գերազանց են իրենց համովը։ »
(2) « Իւրաքանչիւր էգ արարած » (Բազիմիրսքի)

մէջ ծածկուողները և լոյս ցրելով յայտնուողները հաւասարապէս կը ճանչնայ անիկա։

12. Մարդ էակը շրջապատուած է հրեշտակներով, որոնք անդադար իրարու կը յաջորդեն (1). Աստուած առանց պաշտօն յանձնած է հակել մարդոց վրայ. անիկա իր շնորհները եւ չպիտի առնէ մարդոցմէն, եթէ անոնք չապականին. և երբ ուզէ զանոնք պատժել, ոչ մէկ բան պիտի կրնայ արգիլել, որովհետեւ իր զօրութեան դէմ ոչ մէկ թուրմ կրնայ կանգնիլ. (մարդոց պաշտպանը միայն ան է։)

13. Աստուած ձեր աչքին առջեւ կը փայլեցնէ կայծակը, որպէս զի երկիւղ և յոյս ներշնչէ. ան է որ անձրեւով ծանրաբեռնուած ամպերը յառաջ կը բերէ (2)։

14. Որոտումը կը պատմէ Աստուծոյ փառքը. հրեշտակները կը զգայան անոր ներկայութեանը և կը պաշտեն զԱստուած. ան է որ կ'արձակէ կայծակը և կը զարնէ զանոնք որ կը վիճին Աստուծոյ մասին. անիկա հզօր է և իմաստուն (3)։

---

(1) ԵՒրաբ մեկնիչ մը կ'ըսե թէ՝ իւրաքանչիւր մարդու գործերուն վրայ հսկելու համար չորս հրեշտակներ դրուած են, որոնցմէ երկուքը ցրեկ աեն և երկուքն ալ գիշեր աեն իրարու յաջորդելով իրենց տրուած պաշտօնը կը կատարեն։

(2) Փայլակը շողացնող հրեշտակը ամպերու վրայ իշխողն է. այդ հրեշտակը զանազան իրարու դէմ կը մղէ, ցաւիտենականին վճռեմութիւնները կը պատմէ և անդադար կը կրկնէ. գովեա՛լ է Աստուած։ (Ձէլալէտտին)

(3) Մուհամմէտ Եուանդուն իսլամ մը գրկած էր կռապաշտի մը մօտ, որպէս զի զայն հաւատքի դարձնէ. անհաւատը հարցուց անոր, «ո՞րն է քու աստուածդ, ոսկի՞է, արծաթէ՞, թէ պղինձէ շինուած է. յանկարծ կայծակ մը իջաւ ամբարիշտին վրայ ու զայն սպաննեց։ (Ձէլալէտտին)

15. *Միայն Աստուած արժանի է ապերախ. անունք որ ուրիշ չաստուածներու գիտութիւնը կը հայցին, երբեք չը պիտի սահանան իրենց խնդրածը. անունք կը նմանին այն ճամբորդին որ ծարաւէ տառապած միջոցին, իր ձեռքը կ'երկարէ դէպ ի ջուրը, բայց չի հասնիր անոր: Անհաւատներուն աղաղակները կը մոլորին մթութեան մէջ* (1):

16. *Ամէն ինչ որ կայ երկինքի մէջ և երկրի վրայ, Յաւիտենականին կը յայտնէ կամաւոր կամ բռնադատեալ պաշտամունք մը. մինչեւ իսկ (բոլոր արարածներուն) սատերները կը խոնարհին անոր առջեւ դիշեր և ցորեկ:*

17. *Ըսէ՛. ո՞վ է երկինքի և երկրի վեհապետը. միայն Աստուած է. ուրեմն պիտի մոռնա՞ք զայն, փնտռելու համար անկարող պաշտպաններ, որոնք ոչ կրնան ինքզինքնին պաշտպանել և ոչ ալ ինծանել. կարելի՞ է բաղդատութեան դնել կոյրը տեսնողին հետ և խաւարը՝ լոյսին հետ. անոնց երեւակայական կուռքերը կրցա՞ծ են ստեղծել նման արարչագործութիւն մը: Տիեզերքը անոր երկին է. անիկա միակ Աստուածն է ու ամէն բան հնազակայ է իր իշխանութեան:*

18. *Ան է որ երկինքէն կ'իջեցնէ անձրեւը. ու հեղհեղները կը հոսին իրենց փոսին մէջ, իրենց ընթացքին հետ տանելով այն փրփուրը որ կը ծածանի ջուրերուն վրայ. ան է որ ստեղծած է այն մետաղները զորս մարդիկ կը հալեցնեն իրենց օգտակար գործիքներ և զարդեր պատրաստելու համար. այդ մետաղները նման փրփուր մը կ'արտադրեն: Այս կերպով է որ Աստուած ճշմարտութենէն և ունայնամտութենէն դաս մը կը հանէ: Փրփուրը կ'անհետանայ անմիջապէս, բայց ինչ որ*

(1) *Այսինքն՝ Աստուծոյ չեն հասներ:*

օգտակար է մարդոց՝ կը ձնայ երկրի վրայ։ Աստուած այս կերպով կը բացատրէ իր առակները. անոնք որ իր կամքին կը հնազանդին, գերագոյն բարիքը պիտի առանան. բայց անհաւատները եթէ նոյն իսկ ուղնեան աչխարհի պարունակած հարստութեանց կրկինը, չպիտի կրնան փրկուիլ իրենց սանմանուած չարչարանքներէն. իրենց բնակավայրը գեհենը պիտի ըլլայ ու անոնք հոն պիտի պառկին վշտի անկողնին մէջ։

19. Ան որ պիտէ թէ Աստուած քեզի զրկած է ճշմարտութիւնը, կոյրի մը պէս պիտի վարուի. իմաստունները պիտի բանան իրենց աչքերը։

20. Անոնք որ Աստուծոյ պատուէրներուն հնազանդելով երթէք չեն խզեր անոր դաշինքը,

21. Անոնք որ կը միացնեն այն զոր Աստուած հրամայած է միացնել և որոնք կ'երկնչին Աստուծմէ և անոր սալիք իրենց հաշիւէն (1),

22. Անոնք որ զԱստուած տեսնելու յոյսով միշտ անվհատ կը ձնան զժբաղդութեանց միջոցին, որոնք աղօթք կընեն, որոնք գաղտնապէս կամ յայտնապէս կուտան իրենց ստացքնաածքին մէկ մասը զոր չնորհած էինք և անոնք որ իրենց սխալները կը քաւեն բարի գործերով, արքայութեան հիւրերը պիտի ըլլան։

23. Անոնք պիտի մանեն Եդեմի պարտէզներուն մէջ ու իրենց ծնողքը, կիները և զաւակները եթէ արդար եղած են, միևնոյն չնորհները պիտի վայելեն։ Այնտեղ անոնք պիտի ընդունին այցելութիւնը հրեշտակներուն որոնք բոլոր գիւղերէն պիտի մանեն։

---

(1) Արաբ հեղինակները կ'ըսեն թէ «միացնել» այն զոր Աստուած ուզած է միացնել, խօսքով կը հասկցուի՝ հաւատալ բոլոր մարգարէներուն և անոնց միջև որ և է տարբերութիւն չդնել

24. Հրեշտակները պիտի ըսեն անոնց. խաղաղութիւն ընդ ձեզ, դուք համբերատար եղաք. ուրեմն հիմա ալ վայելեցէք այն երջանկութիւնը, որուն արժանի դարձաք ձեր համբերատարութեամբ:

25. Անոնք որ կը խզեն Աստուծոյ պաշինքը (զայն ընդունելէ ետք) անոնք որ կը բաժնեն այն զոր Աստուած միացուցած է և անօրէնութիւն կը տարածեն երկրի վրայ, պիտի դահավիժին գեհենին մէջ անէծքներով բեռնաւոր:

26. Աստուած ըսա կամ իր չնորհները կը բաշխէ կամ կը խնայէ. անոնք այս աշխարհի վայելքներուն անձնատուր կ'ըլլան. բայց այդ վայելքները որքան անհնչան են բաղդատմամբ յաւիտենական երանութեան:

27. Անհատանները կ'ըսեն. անոր առաքելութիւնը երկնային նչանով մը յայտնուած է: Պատասխանէ՛. Աստուած կը մոլորեցնէ զայն որ ուզէ, և կը լուսաւորէ անոնք որ կը զղջան:

28. Աստուծոյ մատուռը խափանութիւն պիտի պարզեւէ հաւատացեալներու հոգիին: Անոր յիշատակը չէ՞ որ անդորրութիւն կը ներշնչէ ամենուն սրտին. այն հաւատացեալները որոնք բարիք կը գործեն, երանութեան պիտի արժանանան:

29. Մենք քեզի դրկեցինք ժողովուրդի մը, որմէ առաջ ուրիշներ ալ եկած էին, որպէս զի անոր ուսուցանես մեր յայտնութիւնները: Անոնք չեն հաւատար բնաւ աստուածային անսահման զօրութեան: Ըսէ՛ անոնց. ահիկա իմ Աստուածս է. անկէ զատ ուրիշ Աստուած չի կայ. իմ հաւատքս դրած եմ անոր բարութեան վրայ. օր մը կրկին պիտի գայ իր տեսանին առջեւ:

30. Եթէ Բաբանը լեռները չարժէր տար, եթէ նոյն

իսկ անիկա աչխարհը երկու մասի բաժնէը և մեռնելութեան խօսիլ սար, զարձնալ չպիտի հաւատացին անոր. բայց Աստուած զատուորին է անոնց արարքներուն. հաւատացեալները չեն պիտեր թէ անիկա կրնայ ըսա կամ լուսաւորել ամբողջ աչխարհը (1):

31. Անհաւատներուն ամէն մէկ քայլին հետ կապուած պիտի ըլլայ դժբաղդութիւնը, որովհետեւ անոնք ոճրագործներ են. մենք անդադար պիտի պաչարենք անոնց քաղաքները, մինչեւ որ երկնային սպառնալիքները իրականանան: Աստուծոյ խոստումները անխախտական են:

32. Քեզմէ առաջ ալ մեր առաքեալները ծաղրանքի առարկայ եղան, բայց անգամ մը որ անհաւատները մխրճուին իրենց հաճոյքին մէջ, պիտի պատժեմ զանոնք և լինչ պիտի ըլլան իմ պատիժները:

33. Ո՞վ է ան՝ որ բոլոր մարդոց արարքները կը դիտէ (2). անոնք Յաւիտենականին հաւատար կուգքեր դրբին: Ըսէ՛ անոնց. ձեր չաստուածներուն անուանները արէ՛ք. զուք կրնա՞ք Աստուծոյ տալիցնել բան մը որ ան չի գիտեր. և կամ ան չի՞ գիտեր որ ձեր ստեղծած չաստուածները պարապ բաներ են: Անոնք իրենց անօրէնութեամբը զարդարուելցան և հեռացան փրկութենէն ամբայէն, որովհետեւ անոնք՝ զորս Աստուած կը մոլորեցնէ, առանց առաջնորդի պիտի ընթանան:

---

(1) Քուրանի այս տունը յայտնուեցաւ Մուհամմէտին երբ անհաւատները ըսին անոր. եթէ իրօք մարգարէ մըն ես դուն, մէքքէի լեռները ուրիշ տեղ փոխադրէ, գետերուն ու գետեր հոսեցնել տուր անոնցմէ, որպէս զի կարենանք հերկել և ցանել, մեր նախահարց սճխիններուն կանչը տուր, որպէս զի անոնք վկայեն թէ դուն Աստուծոյ առաքեալն ես: (Ճէլալէտտին)

(1) «Մարդոց բոլոր արարքներուն վրայ հսկողը միթէ նմանն է անոր որ բան մը չի գիտեր.» (Բազմիրպէի)

34. Անոնք այս աշխարհի մէջ պիտի պատժուին, բայց չատ աւելի անաւոր պատիժներ պիտի կրեն հանդերձեալին մէջ և դիրենք ո՛չ ոք պիտի պաշտպանէ Աստուծոյ առջեւ։

35. Աստուած բարեպաշտներուն իրր վարձատրութիւն պիտի տայ երանութեան պարտէզները, որոնք դիւրաւ ոռոգուած են, և ուր մարդիկ պիտի գտնեն յաւիտենական անուշութիւն մը և մշտադալար ծառերու չուքը. իսկ անհաւատները դժոխքի բոցերը պիտի ունենան իրր վարձք։

36. Անոնք որ ընդունած են նուիրական մատեանները, կը հրամայեն քեզի եղած յայտնութիւններուն համար, ուրիշներ (արաբական ազգէն) մատեան կը մերժեն քու առաջարկած կրօնքդ։ Ըսէ՛ անոնց. Աստուած հրամայեց ինձ պաշտել զինքը և ո՛չ մէկը անոր հաւասար դասել. կը հրաւիրեմ մարդիկը որ պաշտեն զայն. ես ինքս ալ իրեն պիտի վերադառնամ։

37. Մենք քեզի ղրկեցինք Քուրանը (որպէս զի օրինագիրք մը ըլլայ) արաբերէն լեզուով. երկինքէն քեզի հնարուած դիտումները ստանալէ յետոյ եթէ անոնոյ փափաքներուն, ով պիտի պաշտպանէր զքեզ Աստուծոյ վրէժխնդրութեան դէմ։

38. Քեզմէ առաջ ղրկեցինք ուրիշ մարգարէներ ալ և անոնց տուինք կիներ ու զաւակներ (1). այդ մարգարէները ոչ մէկ հրաշք գործեցին առանց Աստուծոյ կամքին. ամէն դարաշրջան իր նուիրական մատեանը ունի։

(1) Մուհամմէտ այս հատուածով կը պատասխանէ այն հրեաներուն որոնք իր բազմակնութեան դէմ կը խօսէին և կ'ըսէ թէ իրմէ առաջ եկած մարգարէներն ալ՝ Աբրահամ, Յակոբ, Դաւիթ և Սողոմոն բազմաթիւ կիներ ունէին։

39. Աստուած կ'ուրէք կամ երազին պէս կը խօսուի՞նչ որ ուզէ. բնագիրը իր ձեռքին մէջն է (1):

40. Մեր ապառնալիքներուն մէկ մասին լացուկը քիչի ցոյց տանք թէ՝ չմտնը հասնի քու վրադ, քու առաքելութիւնդ է մի միայն քարոզել. միայն մեղի կը վերաբերի դատելու պաչտօնը (2):

41. Չի՞ն տեսներ անոնք որ մենք մասած ենք իրենց երկրին մէջ և սեղմած ենք անոր սահմաններըր (3): Աստուած կը գտաէ նաև իր վճիռներր անվերաբերելի են. ո՛նիկա արագ կերպով կը կատարէ իր հայհոյեները:

42. Անոնց նախահայրերը խաչեցեալ Աստուած վարուեցան, բայց կարելի չէ խաչել զԱստուած. անիկա ամէն մարդու արժանիքը կը ճանչնայ. անհատականները պիտի տեսնեն թէ որո՛նք պիտի ըլլան արքայութեան հիւրերը:

43. Անհատականները պիտի ուրանան քու առաքելութեանդ ճշմարտութիւնը: Պատասխանէ՛ անոնց. Աստուծոյ և նուիրական մատեաններու դիտութիւնը ունեցողները վկայութիւնը բաւական ապացոյց մըն է ի նպաստ հինի:

---

(1) Ձէլալէտտին կ'ըսէ թէ «բնագիր» բառով պէտք է հասկնալ այն օրէնքի տախտակը ուր ամէն բան գրուած է և ուր ոչինչ կ'եղծանի։ Ըստ Բոպիմիրքսկի Թարգմանութեան, բնագրին մէջ մեղադրուած արարքէն բառը կը թարգմանուի «Գիրքին Մայրը կամ Բուբանի Նախատիպարը» բացատրութեամբ:

(2) «Իմա՛ հաշիւ մը պահանջելը:» (Բոպիմիրքսկի)

(3) Մուհամմէտ կ'ակնարկէ իր այն արշաւանքներուն, որոնցմով տակաւ գրաւեց կռապաշտ Արաբներուն երկիրը:

ՎԵՐՋ ԺԹ. ԴԼՈՒԽԻ

Ա Բ Ր Ա Հ Ա Մ

Խաղաղութիւն ընդ նմա.

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 52 տուն

Յանուն ողորմած եւ անյիշատակ Աստուծոյ

1. Էլիզ, յամ, րէ: *Այս Գիրքը զրկեցինք քեզի, որպէս զի խաւարին մէջ թաղուած մարդիկը զուրս հանես, դանոնք լուսաւորես և ապաշնորհս փառաւոր և պատուական ճանապարհին մէջ:*

2. *Երկինքի և երկրի մէջ եղած ամէն բան Բարձրեալին կը պատկանի. վայ անհնազանդութեան. անոնք չարչարանքներու զոհ պիտի ըլլան:*

3. *Անոնք որ աչխարհային վայելքները նախապատիժար կը համարին հանգերձեալ կեանքէն և իրենց նմանները կը հետապնդեն նուիրական կրօնքէն, և կը ջանան եղծանել անոր սրբութիւնը, կատաղիան մէջ մեռցուած են:*

4. *Բոլոր այն մարգարէները զուրս զրկեցինք, խօսեցան իրենց քարոզած ժողովուրդին լեզուովը, որպէս զի հասկնայի: Աւետած կը մոլորեցնէ և կ'ապաշնորհէ ոեւէ մը որ ուզէ. հզօր և իմաստուն է ան:*

5. *Մենք Մովսէսը զրկեցինք հրաչք գործելու զօրութեամբ և ըսինք անոր. քու ժողովուրդդ խաւարէն զուրս հանէ և լոյսին բեր, և անոր յիշեցուր Աստուծոյ

հրաշալիքները (1)· անսահման ասոնք Աստուծոյ նչանները են տրուած հաւատացեալներուն և բարեպաշտներուն։

6· Մոլախօս ըլլալ խորհրդոյ հետեւցէք Աստուծոյ բարիքները· անիկա զձեզ ազատից Փարաւոնի ընտանիքէն որ կը հարստահարէր զձեզ (տարտափելի չարչարանքներով,) ձեր արու զաւակները կը սպաննէր և միայն աղջիկներուն կը խնայէր (2)։ Ձեր վրկութիւնը ցայտուն ապացոյց մըն է աստուածային բարեհաճութեան։

7· Աստուած ձեզի խոստացաւ բաղմացնել իր չնորհները ի վարձ ձեր երախտապիտութեան, և խոստացաւ իր պատիժները ի վրէժ ձեր ապերախտութեան։

8· Մոլախօս չարեց· եթէ գուք անհաւատ մնայիք և ամբողջ աշխարհ ամբարիշտ ըլլար, Աստուած հաւատաւոր է և վճռորոշ ըլլալու։

9· Գուք կ'անգիտանաք պատմութիւնն այն ազգերուն որոնք ձեզմէ առաջ եկան, պատմութիւնը Նոյի, Աւսի և Թէմուդի ժողովուրդներուն։

10· Անոնց սերունդներուն պատմութիւնը միայն Աստուած գիտէ· այս ժողովուրդները ունեցան մարգարէներ՝ որոնք իրենց առաքելութեան մասին յայտնի նշանակներ բնծայեցին, բայց անոնք անհաւատութիւն ալհատած ըլլալով ձեռքերնին բերաննուն տարին (3) և պնդ-

---

(1) «Աստուծոյ օրերը» կը թարգմանէ Քաղիմիրսքի և կը ժարե թէ պէտք է հասկնալ այն նշանաւոր դէպքերը և օրերը, որոնք մարդոց մտքին մէջ կը մնան։ Արաբները օր կ'անուանէին պատերազմը։

(2) Ձէլալէտտին կ'ըսէ թէ քահանաներու, եգիպտացիները կը չարչարէին իսրայէլացիները և անոնց արու զաւակները կը սպաննէին այն պատճառաւ որ գուշակ մը ըսած էր թէ իսրայէլի արու զաւակներէն մին պիտի կործանէ Փարաւոնի կայսրութիւնը։

(3) Կա՛մ իրենց բարկութենէն մնանելնին խածնելու համար, կամ խնդութենին բռնելու և կամ այլ մարգարէներուն հասկնալու համար թէ պէտք է լռել։ (Արաբ մեկնիչներ)

ցին. ձեր առաքելութիւնը կ'ուրանաք և կը կասկածինք այն վարդապետութեան վրայ (որուն կը հրաւիրէք զմեզ):

11. Մեր առաքեալները ըսին անոնց. կրնա՞ք կասկածիլ Աստուծոյ մասին, որ Արարիչն է երկինքի և երկրի. անիկա իրեն կը կոչէ զձեզ, ձեր մեղքերուն թողութիւն տալու համար, ու ձեզի կուտայ պայմանաժամ մը որ նախապէս նշանակուած վախճան մը ունի:

12. Անոնք պատասխանեցին. դուք ալ մեզի պէս հասարակ մարդիկներ էք միայն, դուք կ'ուզէք որ թողնենք մեր հայրերուն պաշտածը. այն ատեն հրաչքներ ցոյց տուէք մեզի (և հաստատութիւն ձեր հաւատալուին բուն:)

13. Մարգարէները պատասխանեցին. անհասարակացա մենք ալ ձեզի նման մարդեր ենք. բայց Աստուած իր չընորհներովը կ'ոգոյէ ամէն անոնք որ ուզէ:

14. Մենք միայն Աստուծոյ թոյլատուութեամբը կրնանք հրաչքներ գործել, հաւատացեալները թո՛ղ անոր վրայ դնեն իրենց վստահութիւնը:

15. Եւ ինչպէս կրնանք չը վստահիլ անոր որ գծած է մեր հետեւելիք ճամբան. մենք համբերատարութեամբ պիտի կրենք ձեր հալածանքները. անոնք որ ապաւէն մը կ'ուզեն գտնել, թո՛ղ միայն Աստուծոյ մէջ գտնեն զայն:

16. Կռապաշտները յարեցին. եթէ մեր կրօնքը չ'ընդունիք, զձեզ պիտի վոնտենք մեր երկրէն: Այն ատեն Աստուած աս յայտնութիւնը ըրաւ մարգարէներուն. ամբարիշտները բնաջինջ պիտի ընեմ:

17. Դուք անոնց թողացած երկրին մէջ պիտի բնակիք, այս չորս պիտի վայելեն անոնք՝ որոնք կ'երկնչին իմ պատուիրաններէս և սպառնալիքներէս:

18. Մարգարէները այն ատեն իրենց ձայնը դէպ ի

երկինք բարձրացուցին և Աստուծոյ օգնութիւնը խնդրեցին։ Բոլոր գառով և անհատատ մարդիկը լնաջինջ եղան։

19. Գնհնները կուռ առաւ զանոնք. նեխած ջուրով (1) միայն անոնք իրենց ծարաւը պիտի անցնեն։

20. Անոնք կամիկ կամիկ պիտի կլլեն զայն և այդ հեղուկը դժուարութեամբ պիտի հոսի. մանր պիտի յարձակի անոնց վրայ ամէն կողմէ, բայց անոնք չպիտի մեռնին. այս ըմպելիին հետէն ալ տակալի չարչարանքներ պիտի կրեն։

21. Անհատատներուն արարքները կը նմանին այն փոչիին զոր բուռն հով մը ցիրուցան կ'ընէ փոխադրական օրուան մը մէջ. անոնք ո և է օգուտ չպիտի քաղեն այդ գործերէն. և տակին իրենց մոլորութեան լրումը պիտի ըլլայ։

22. Չէ՞ք տեսներ դուք որ Աստուած տեղնոյ երկինքն ու երկիրը ճչտարտապէս (2)։ Անոնք բան կամ կրնայ զձեզ անհատացնել և ձեր տեղը ուրիշ էակներ գնել։

23. Այս բանը դիւրին է իր զօրութեանը համար։

24. Բոլոր մարդիկ Աստուծոյ առջեւ պիտի ելլեն. կատարածները պիտի ըսեն իրենց պատերազմ. մինչ կը հետեւէիք ձեզի, չէ՞ք կրնար փիչ մը թեթեւցնել (Աստուծոյ առած) պատիժները։

25. Եւ անոնց պետերը պիտի պատասխանեն. եթէ Աստուած ուղղած ըլլար մեզի, մենք ալ չիտակ ճամբան պիտի առաջնորդէինք զձեզ. մեզի համար միեւնոյնն է թէ դուք լռութեամբ կը տանիք ձեր չարչարանքները կամ թէ կը արհնէք. մեզի համար ո և է յոյս չի կայ։

---

(1) Աստուած ամբաժնէրուն մէջ թէն մղած թաւախով։

(2) Ա յսինքն՝ լրջօրէն, իրական նպատակով մը և ո՛չ թէ պարապ տեղը։

26. Երբ հրամանը արձակուի, սատանան պիտի ըսէ անոնց. Աստուծոյ խոստումները ճշմարիտ էին, իսկ իմ տուած խոստումներս՝ խաբեպայական, բայց ես երբէք չէ բռնադատեցի ձեզի որ ինծի հաւատա ընծայէք։

27. Ես միմիայն հրաւիրելի զձեզ ու դուք ընդունեցիք իմ հրաւէրս. պիտի մի այսպանէք բնաւ, այլ միայն ինքզինքիդ մեղադրեցէք. ես ոչ կրնամ ձեզի օգնութիւն մը ընծայել, ա՛չ ալ ձեզմէ օգնութիւն առնուլ։ Այն պատճառն որ դուք պիտի Բարձրեալին հաւատար կը դաւէիք, ես ինքզինքս հաւատար չէի դաւաներ. ամբարիշտները սահուր չարչարանքներ պիտի կրեն։

28. Այն հաւատացեալները՝ որոնք առաքինի են, պիտի մտնեն պարտէզները մէջ ուր գետերը կը հոսին և հոն պիտի բնակին յաւիտենապէս Աստուծոյ թոյլատուութեամբ, ու ըմբոշխնեն պիտի ողջունեն խաղաղութիւն բեղ ձեզ բառերով։

29. Դուք չէ՞ք պիտեր թէ Աստուած ի՛նչ բանի կը նմանցնէ բարի խօսքը. փրկարար ծառ մըն է այն, որ խոր արմատներ արձակած է և որուն ճիւղերը դէպի երկինք կը բարձրանան։

30. Այդ ծառը ամէն եղանակի մէջ պտուղ կ՚արտադրէ. Աստուած առակներով կը խօսի մարդոց, որպէս զի գանոնք դաստիարակէ։

31. Անհատապէս վարդապետութիւնը անիկա կը նմանցնէ դէշ ծառի մը, որուն արմատները հողին մէջ մըխրճուած չեն և որ չունի տոկունութիւն։

32. Աստուած հաւատացեալներուն կրօնքը պիտի տարածէ այս աշխարհին և հանդերձեալին մէջ անյեղլի խօսքով (1). անիկա պիտի մոլորեցնէ չարերը, որովհետեւ ինչպէս որ կ՚ուզէ այնպէս կընէ։

(1) Այդ խօսքը սա է «Աստուածմէ զատ ուրիշ Աստուած չկայ և Մուհամմետ անոր Մարգարէն է։»

33. Ձե՛ս տեսներ դուն թէ այն մարդիկը որոնք երկինքի չնորհները ստանալով ընկալ ամբարիշտ գործեան, ժողովուրդները առաջնորդելին դէպ ի կորուստ:

34. Բայց անոնք գժոխքի խաթոյկներուն մէջ պիտի պահավիժին. ինչ անաւոր բնակարանը:

35. Կառապաններդ Աստուծոյ հաւատար կը դառնան ուրիշները, որպէս զի մարգկային էակները հնազանդին փրկութեան ճամբային. բայ՛ անոնց. վայելեցէք աշխարհային բարիքները և պնռվեցէք անոնցմով, գժոխքը պիտի ըլլայ ձեր վերջին հանգրուանը:

36. Ըսէ՛ իմ հաւատացեալ ծառաներուս. աղօթք ընէք, ձեզի մեր չնորհած հարստութեամբ հրապարակաւ կամ գաղտնի ողորմութիւն տուէք, երբ տակաւին չէ հասած այն օրը ուր կարելի չէ գնել յանցանքները, և երբ բարեկամութեան կապերը պիտի խզուին:

37. Ասուած է որ երկինքն ու երկիրը ստեղծեց ոչինչէն. ան է որ անձրեւը կ՛իջեցնէ երկինքէն, ծաղկեցնելու համար այն բազմազան պտուղները՝ որոնք իրր սնունդ կը ծառայեն ձեզի. իր հրամանովը է որ նաւը կը ճեղքէ ծովին ալիքները, գետերը ձեր սպասքերուն համար պրած է ձեր տրամադրութեան տակ. լուսինին և արեւին հրամայած է ձեզի բաշխել, լիառատ կերպով, իրենց լոյսը. գիշերը և ցերեկը կազմած է, որպէս զի ձեր սպասքերուն ծառայեն. անեկա ձեզի տուաւ բոլոր այն ինչքերը զոր խնդրեցիք իրմէ. իր բարերարութիւնները անթիւ են. ա՜հ, մարդիկ ո՛րքան անիրաւ են իրենց ապերախտութեամբը:

38. Աբրահամ սա աղօթքը ուղղեց Աստուծոյ. Տէր, պահպանէ այս երկիրը (կառավարել անդորրութեան մէջ.)

պիս և իմ սերունդս հետու պահէ կռապաշտութենէ (1)։

39. Ո՛վ Աստուած, անունք արդէն աշխարհի մէկ մեծ մասը խաւարով պատեցին։ Ո՛վ որ ինծի պիտի հետեւի, իմ կրօնքս պիտի դաւանի. իսկ այն որ անհնազանդ ըլլայ ինծի... Տէր, դուն գիտես և անկիչսալար ես։

40. Ո՛վ Աստուած, ես իմ ընտանիքիս մէկ մասը հաստատեցի անպարիսպ ձորի մը մէջ, նախիրական քաղաքին մերձակայները (2)։ Ըրէ՛ որ անոնք աղօթքներն կատարեն, մարդոց սիրտը անոնց ի նպաստ արտադրէ, խնամքը տար անոնց ապրուստին, որպէս զի քեզի երախտապիտական ցոյցեր ընեն։

41. Դուն գիտես թէ մարդիկ ինչ բան կը ծածկեն և ինչ բան կը յայտնեն։ Ամէն ինչ որ կայ երկինքի ու աշխարհի վրայ, քեզի համար պարզ է. վասն Աստուծոյ, որ իմ ներքինիանս օրհնեն ինծի տուաւ Իսահակը և Իսահակը. Աստուած մահկանացուներուն խնդրանքը կը լսէ։

42. Տէր, ըրէ որ ես կարենամ աղօթքս կատարել ու իմ սերունդս հաստատիմ ըլլայ աղօթքին. պիտանի ըսել մեր իղձերը։ Ներէ՛ ինծի, ներէ՛ իմ հայրերուս և հաստատութեանցս, յարութեան օրը։

43. Մի՛ կարծէք որ Աստուած անուշադիր է չարիքու արարքներուն. անիկա պայմանաժամ մը կուտայ, իր պատիժը գործադրելէ առաջ, մինչեւ այն օրը ուր բոլոր նայուածքները երկինք պիտի յառին։

44. Անոնք փութով պիտի վազեն, դլուխնին վեր

---

(1) Ա.յս հաստատին մէջ ակնարկուած երկիրը այն տեղն է, ուր Մէքքէ քաղաքը կառուցուած է. հոն է որ կը դանուի զէմզէմի հրաշագործ հորը։

(2) Աբրահամ, բուն մահմետական աւանդութեան, հիմնեց Քաապան, Մէքքէի տաճարը, և Արաբիոյ մէջ հաստատեց Իսմայէլը։

բռնած, աչքերնին անչարժ և սիրտերնին սոսկումով լեցուն։ Ազգարարէ մարդոց՝ պատիժներու օրը։

45. Ամբարիշտները պիտի գոչեն այն օրը. Տէր, քիչ մը տաճն ալ ապասէ (և պայմանաժամ տուր մեզի։)

46. Ինչ խօսքդ մտիկ պիտի ընենք ու պիտի հնազանդինք առաքեալներուդ։ Բայց անոնց պիտի պատասխանեսի. դուք երդում չէիք ըներ որ երբեք չպիտի փոխէք հաւատքնիդ։

47. Դուք մինչեւ իսկ բնակեցաք անօրէն մարդոց մէջ ու դուք տեսաք թէ ինչ բրինք անոնց. ձեզի լսելի բրինք մեր առակները։ Անոնք անդադար յարեցին իրենց թակարդները, բայց Աստուած կրնար բնաջինջ ընել անոնց դաւադրութիւնները, եթէ նոյն իսկ լեռները չարժէ տալու չափ հզօր ըլլան։

48. Երբէք մի կարծէք որ Աստուած իր մարգարէներուն տուած խոստումները կը դրժէ. անիկա հզօր է և վրէժխնդրութիւնը իր ձեռքերուն մէջ է.

49. Պիտի գայ այն օրը ուր երկինք և երկիր կերպարանափոխ պիտի ըլլան. մարդկային ազգը պիտի ներկայանայ միակ և յաղթական Աստուծոյ առեւանին առջեւ։

50. Այն տաճն դուք պիտի տեսնաք որ ամբարիշտներուն ձեռքն ու ոտքը չղթայակապ եղած են։

51. Անոնք կուպրէ դղեակներ պիտի հաստնին, կրակը պիտի պատէ անոնց դէմքը. որովհետեւ Աստուած իւրաքանչիւր մարդու արարքը կը փոխարինէ։ Անիկա իր վճիռներուն մէջ ճշդրիտ է։

52. Այս ճշմարտութիւնները կը յայտնեմ մարդոց, որպէսզի իրր ազգարարութիւն ծառայեն անոնց ու ապրին պատրաստ թէ միակ Աստուած մը կայ. ալ դուք որ սիրտ մը ունիք, մտքերնիդ պահեցէք ասիկա։

ՎԵՐՋ Ժ.Դ. ԳԼՈՒԽԻ

ՀԷՃՐ [1]

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 99 տուն.

Ցանուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. Էլիֆ, լամ, րէ. *ահա՛ սոյնք են նշանները այն պիրքին որ ճշմարտութիւնը կ՚ուսուցանէ:*

2. *Անհաւատները օր մը պիտի ղղջան Իսլամ եղած չ՚ըլլալնուն համար* [2]:

3. *Թո՛ղ սուբ որ անոնք վայելեն աշխարհի հաճոյքները եւ իրենց սրտերուն մէջ անուշանան քաղցր յոյսեր. բայց չատ չ՚անցած ճշմարտութիւնը պիտի տեսնեն:*

4. *Նախապէս նշանակուած էր վախճանին այն քաղաքներուն զորս մնայինջ ըրինք:*

5. *Ո՛չ մէկ ժողովուրդ կրնայ փութացնել կամ յապաղեցնել իր վախճանը:*

6. *Անոնք ըսին Մարգարէին, ո՛վ դուն որ Ճուրանը ընդունեցիր, քու մէջդ դեւ մտած է:*

7. *Եթէ դուն մեզի ճշմարտութիւնը բերէիր, մինչեւ հրեշտակներուս ընկերացած չպիտի ըլլայիր:*

---

(1) Հէճր անունն է Մէտինէի և Արաբիոյ միջեւ գտնուած ձորի մը. ժամանակաւ հոն կը բնակէին Թէմուտականները՝ որոնք երբ յանցապարտ բնաջինջ եղան Աստուծոյ հրամանով:

(Ձեյլաէտտին)

(2) Այսինքն՝ պիտի ղղջան վերջին դատաստանի օրը, երբ պիտի տեսնեն արդարներուն վարձատրութիւը և յանցաւորներուն պատժութիւը:

(Բաղիմիրզէի)

8. Հրեշտակները պիտի դան այն տանն միայն երբ պէտք ըլլայ. այն ժամանակ՝ անհետանալու այլեւս ապատող չպիտի ըլլայ։

9. Մենք երկինքէն իջեցուցինք ազգարարութեանց Գիրքը (1). մենք անոր պահապաններն ենք։

10. Արգէն քեզմէ առաջ մարգարէներ դրկեցինք հին ազգերու մէջ.

11. Եւ անոնք բոլորն ալ ծաղրի առարկայ եղան։

12. Ահա այսպէս մենք կը կարծրացնենք չարերուն սիրտը (2)։

13. Անոնք բնա՛ւ չպիտի հաւատան, հակառակ իրենցմէ առաջ ապրած ժողովուրդներու օրինակին։

14. Եթէ բանայինք երկինքի դռները և անոնք հոն մտնելու վրայ ըլլային,

15. Պիտի զոչէին. դիմովութիւնը կը մթնցնէ մեր աչքերը. մենք անտարակոյս կախարդուած ենք։

16. Մենք երկինքի վրայ նշաններ դնեցինք (3) և զանոնք այնպիսի կարգով մը դասեցինք որ նայողներուն հաճելի ըլլայ։

17. Մենք զանոնք կը պաշտպանենք ընդդէմ սատա-

---

(1) Աւետարանը, որ յանձնուած է Հրեշտակներուն պահպանութեան. անոնք պէտք է հոգ տանին որ ո՛չ մէկ փոփոխութիւն և եղծում կատարուի անոր մէջ։

(2) «Մէջքէն սէրաֆներուն սիրտը։» (Բաղիմիրսքի)

(3) Կ'ակնարկէ Զոդիակոսի նշաններուն, որոնք տասներկու հատ են։

նանեղու յարձակումներուն, զանոնք ծակծկելով նետերու միջոցաւ (1)։

18. Եթէ ձեզմէ մէկը համարձակի դաղտադողի հոն մտնել բան մը խլելու համար, բացերով պիտի չդժատատուի։

19. Մենք երկիրը տարածեցինք ու հոն հաստատեցինք լճակները. բոլոր առուակները ծաղկեցուցինք հոն՝ հիանալի համեմատութեամբ մը։

20. Մենք հոն դրինք ամէն ինչ որ իրր մնունդ կը ծառայէ ձկան, ու նաեւ այն կենդանիները զորս դուք չէք ուտեցնողը։

21. Ամէն բանի ազբիւրը մեր ձեռքին մէջն է. մենք խմաստուն ինայողութեամբ կը մատակարարենք։

22. Մենք կը ղրկենք հովերը՝ որոնք կը բեղմնաւորեն, և ամպերէն անձրեւ կ'իջեցնենք ձեր ծարաւը անցընելու համար. այդ ջուրերուն մէներանոցը ձեր ձեռքին մէջ չէ։

23. Կեանքը և մահը մենք կուտանք. ամբողջ ալեւղկորքը մեր ժառանգութիւնն է։

---

(1) Մահմետականները կը հաւատան թէ Մուհամմէտի գալէն առաջ դեւերը կը բարձրանային մինչեւ Զոդիակոսի նշանները. հոն մարդ կ'ընէին հրեշտակներուն խօսքերը և յետոյ աշխարհ իջնալով զանոնք կը յայտնէին գուշակներուն և կախարդներուն։ Երբ Մուհամմէտ աշխարհ եկաւ, Աստուած վանեց դեւերը երկնային շրջաններէն և թոյլ չտուաւ որ մարդ ընեն երկինքի գաղտնիքները. հակառակ ասոր, սակայն, կան դեւեր՝ որոնք ջանք կ'ընեն երկինքի մէջ մտնելու. այդ պատճառն է որ հրաւառ նետեր զանոնք վար կը դահավիժեն։ Այն չրջմոլիկ հուրերը որոնք խաւարին մէջ կը փայլին, ըստ Մահմետականներու, Աստուծոյ արձակած հրաւառ նետերն են։ (Սաւարբի)

24. Մինք կը ճանչնանք ձեզմէ առաջ եկողները, ինչպէս նաեւ անոնք՝ որոնք ձեզմէ վերջը պիտի գան։

25. Ձեր Աստուածը իր ժողովուրդը պիտի հաւաքէ բոլոր ըղ. անիկա պիտուն և իմաստուն է։

26. Մինք մարդը ստեղծեցինք հողէն։

27. Անկէ առաջ մինք ստեղծած էինք ոգիները՝ կրակէն։

28. Աստուած բսաւ իր հրեշտակներուն. ես մարդը պիտի ստեղծեմ հողէն։

29. Երբ իմ ձեռակերտս ատարտեմ և իմ չունչովս կենդանութիւն տամ, անոր առջեւ երկրպագեցէք և պաշտեցէք զայն։

30. Ու բոլոր հրեշտակները անոր առջեւ երկրպագեցին։

31. Միայն Էպլիս չը հնազանդեցաւ Աստուծոյ հրամանին։

32. Աստուած հարցուց անոր. ինչո՞ւ համար չես պաշտեր դուն մարդ էակը։

33. Էպլիս պատասխանեց. ես ինչպէ՞ս կրնամ հողէ շինուած մարդու մը առջեւ երկրպագել։

34. Այն ատեն, բսաւ Աստուած, դուրս ելիր ասկէ, դուն աստուածամերժներուն կարգը պիտի դասուիս։

35. Իմ անէծքս քեզի պիտի հետապնդէ մինչեւ վերջին դատաստանին օրը։

36. Էպլիս պատասխանեց. Տէր Աստուած, մինչեւ յարութեան օրը, վրիժառութիւնդ յետաձգէ։

37. Աստուած բսաւ անոր. քեզի չնորհեցի

38. Նախատէս նշանակուած պայմանաժամը։

39. Տէր, բսաւ Էպլիս, քանի որ դիս սրտաբեկիր, ես քեզի անհնազանդ պիտի ըլլամ, մարդոց աչքին չարիք հաճելի պիտի դարձնեմ և բոլորն ալ պիտի հրապուրեմ։

40. Միայն քու անկիղծ ծառանելդ պիտի ինայ-
ուին։

41. Աստուած բաւ. ես եմ վրկութեան ճամբան։

42. Դուն պիա պաշտողներուն վրայ ոչ մէկ իշխա-
նութիւն պիտի ունենաս, միայն անհատաններդ և մայր-
հայրները քու իշխանութեանդ ենթակայ պիտի ըլլան։

43. Անոնց սահմանուած բնակավայրը գնհննի է։

44. Այդ գնհնը հօմը գուռ ունի. իւրաքանչիւր
Գրանը առջեւ անոնք իրենց նշանակուած տեղերը պիտի
ունենան։

45. Գալով Աստուծմէ երկնչողներուն, անոնց բա-
ժինը պիտի ըլլայ պարտէզները և աղբիւրները։

46. Անոնց պիտի բսուի. մտէ՛ք խաղաղութեան և
անդորրութեան մէջ։

47. Մենք անոնց սրտերուն մէջէն նախանձը պիտի
վերցնենք ու անոնք պիտի հանդչին անկողիններու վրայ
երես երեսի) և իրարու համար եղբայրական սէր պիտի
տածեն։

48. Երանութեան բնակավայրին մէջ ոչ ոք յոգնու-
թիւն պիտի զգայ ու անոնք դուրս չպիտի հանուին հոնկէ։

49. Բարդէ՛ իմ ծառաներուս թէ ես գթած եւ ո-
ղորմած եմ։

50. Բարդէ՛ անոնց՝ որ իմ պատիժներս անհատ են։

51. Պատմէ անոնց՝ Աբրահամի հիւրերուն պատմա-
թիւնը։

52. Պատմէ՛ թէ ինչպէս, երբ անոնք մօտեցան Ա-
բրահամի և բարեւեցին զայն, Աբրահամ վախցաւ։

53. Ու անոնք ըսին. մի վախնար մենք եկած ենք
քեզի ուսանելու որ իսհասութեամբ օժտուած զաւակ մը
պիտի ունենաս։

54. Ու Աբրահամ պատասխանեց. իմ այս ծերու-

Քեանա օրերուն ինչպէ՞ս կրնամ պատակ ունենալ. ո՛վ պիտի ապացուցանէ ձեր գաչտկութեան ճշդութիւնը։

55. Հրէշտակները ըսին. ճշմարիտը կ՚ըսենք՝ բնաւ մի՛ յուսահատիր։

56. Աբրահամ պատասխանեց. ո՛վ կրնայ յուսահատիլ ամենազօրին Աստուծմէն՝ ամբարիշտ մարդոցմէն զատ։

57. Ո՛վ պատգամաբերներ, բսաւ Աբրահամ, ձեր առաքելութեան նպատակը ի՞նչ է։

58. Մենք ղրկուած ենք սպրդարձ ժողովուրդ մը բնաջինջ ընելու համար.

59. Միայն Ղովթի բնտանիքը պիտի ազատենք.

60. Բայց ի անդր կնոջմէն, որ ընդհանուր աւերումին մէջ պիտի կորսուի (1)։

61. Երբ հրէշտակները Ղովթի տունը հասան,

62. Ղովթ բսաւ անոնց, դուք օտարներ էք ինծի.

63. Այո՛, անտարակոյս, և մենք կուգանք ի դուռ գնելու ձեզի պատիժը, որուն հասած չեն ընծայներ քա քաղաքացիներդ։

64. Մենք ճշմարիտը կը խօսինք. երբէք խաբեայ չենք եղած.

65. Այս պիղծ բնտանիքիդ հետ գաղթ ելիր քաղաքէն. անոնց ետևէն քալէ. ձեզմէ ո՛չ մէկը թող ետին դարձնէ իր դէմքը. գացէ՛ք տեղ՝ ուր կը հրամայուի ձեզի։

66. Մենք անոր պիտոյքները յանցաւորներուն դէմ սրձակուած վճիռը, որովհետև այդ ժողովուրդը բնաջինջ պիտի ըլլար լոյր ծագելէն առաջ։

67. Ասդամի բնակիչները ուրախ գուարթ եկան Ղովթի տունը։

---

(1) «Որ կա՛ն ետևդ առ՚մանուած է։» (Պատիւ.)

68. Արդար մարդը (Դավիթ) բուռ անունց. ասոնք իմ հիւթերս են, դիս մի՛ անպատուէք:

69. Երկնչեցէք Աստուծմէ և նախատինքով մի՛ ծաղկէք զիս:

70. Անոնք պատասխանեցին. մինչ մենք չ՚արգիլեցինք քեզի՝ ո և է մեկուն ասդնդականութիւն ընծայելը:

71. Դավիթ պատասխանեց. ահաւասիկ աղխինները, զանոնք առէք և անոնցմով գոհ եղէք:

72. Բայց անոնք, ո՛վ Մուհամմէտ, իրենց գիտութեան մէջ բրածնին չէին գիտեր:

73. Երբ արեւը ծագեցաւ, հրեշտակը անոնց վրայ թափեց մեր պատուհասները:

74. Մենք Սողոմը թաղեցինք իր ուխտակիներուն տակ և իր բնակիչներուն վրայ տեղացինք (տապ) քարեր:

75. Ասոնք բոլորը նշաններ են այն մարդոց համար՝ որոնք աչքերնին բաց կը պահեն:

76. Սողոմը հաստատուած է մեծ ճամբուն վրայ(1):

77. Այս օրինակը ապշարարութիւն մըն է հաւատացեալներուն համար:

78. Այկէքցի (2) բնակիչներն ալ ապստամբած էին:

79. Անոնց վրայ թափեցինք մեր պատիժները. (այս երկու քաղաքներն ալ բնաջինջ ըրինք.) անոնք հաստատուած էին հասարակաց ճամբուն վրայ:

80. Հէյճի բնակիչները սուտ նշանակեցին մեր ապացոյցները.

---

(1) «Այս ճամբուն վրայ» կը թարգմանէ Քաղիմիրզաի և կը ժողէ թէ ասիկա այն ճամբան է ուր Մուբիա գացող ճամբորդները կընան դանել Հեճրերը ուխտած քաղաքին:

(2) Այս քաղաքը Հաստատուած էր Մատյանի մօտ, անապատին մէջ, կարմիր ծովուն եզերքը:

81. *Մենք հրաշքներ ցոյց տալիք անոնց, բայց գարձեալ յամառեցան մնալ իրենց անհաւատութեան մէջ։*

82. *Ժայռերու մէջ տուներ փորեցին իրենց համար, և կարծեցին թէ ապահովութեան մէջ են։*

83. *Հրեշտակին ազազակը (1) զանոնք բնաջինջ ըրաւ լոյսը ծագելուն պէս։*

84. *Իրենց փորած տուները օգուտ մը չ'ունենայան։*

85. *Մենք տանգծած ենք երկինքն և երկիրը և ամէն ինչ որ կայ միմեղորտին մէջ. մեր ձեռակերտը ճշմարտութեան համար հիմնեցինք, անտարակոյս ժամը պիտի հնչէ. դուն, ո՛վ Մուհամմէտ, վեհանձնութեամբ նայէ։*

86. *Որովհետեւ քու Առուածդ ստրիչն է և գիտունն է։*

87. *Մենք քեզի տուինք այն հոմին հատուածները (2) որոնք իրր ազօթք պէտք է արտասանուին չորեքշաբթի, ինչպէս Մանկապին Բուբանը։*

88. *Քու ակնարկդ թող կանգ չ'առնէ այն ինչքերուն վրայ, զորս բաշխած ենք անհաւատներուն. անոնց վիճակին համար ցաւ մի՛ զգար. հաւատացեալներուն վրայ տարածէ քու խնամդ։*

89. *Ըսէ՛ անոնց. ես ձեր ճշմարիտ առաքիչն եմ։*

---

(1) « Փոթորիկ մը » (Բազիմիքսքի)

(2) Առաջին գլուխի այն հոմիք տուներն են զորս Մահմետականները կ'արտասանեն օրական հինգ անգամ ազօթք ըրած միջոցին։ Կը կարծուի թէ Բուբանի այդ գլուխը գտաւորուած է Մուհամմէտի կենդանութեան ատենը։

90. *Մենք պատժեցինք*(1) *զանոնք որոնք բաժան բաժան կ'ընեն նուիրական մատեաններդը* (2),

91. *Եւ որոնք Բաբանը մատերու կը բաժնեն։*

92. *Յանուն Աստուծոյ, ով Մուհամմէտ, խիստ հաշիւ մը պիտի պահանջենք իրենցմէ։*

93. *Անոնց բոլոր արարքները պիտի քննուին։*

94. *Ուրեմն, իմ պատուիրաններս յայտնէ կատարեալ նեղուն և հետացի'ր անոնցմէ։*

95. *Մեր օգնութիւնը բաւական է քեզի, ընդդէմ անոնց՝ որոնք կը ծաղրեն կրօնքը,*

96. *Եւ որոնք կուռքեր Աստուծոյ հաւասար կը դասեն. անոնք պիտի տեսնեն։*

97. *Մենք գիտենք թէ անոնց խօսքերը յանգիլ դուն ցաւ կը զգաս։*

98. *Բայց քու Աստուծոյդ փառաբանութիւնն լրի՛ և պաչտէ անոր զերադոյն վեհափառութիւնը։*

99. *Պաչտէ զԱստուած, մինչեւ այն վայրկեանը՝ երբ պիտի հասնի քու օրերուդ վախճանը։*

---

(1) « *Պիտի պատժենք* » (Քազիմիրսքի)

(2) « *Անոնք որ կը բաժնեն* » կը թարգմանէ Քազիմիրսքի, յաբելով թէ. *քան Արաբ մեկնիչներու, Մուհամմէտ կ'ակնարկէ այն տասներկու կռապաշաններուն որոնք իրենք իրենց մէջ բաժնուած էին Մեքքէի հասոյթները, որպէս զի վախցնեն Մեքքեցիները և թոյլ չը տան որ անոնք հետեւին Մուհամմէտի։*

ԳԼՈՒԽ ԺԶ.

ՄԵՂՈՒՆԵՐԸ

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 128 տուն.

Ցաճուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. Երկնային վրէժը կը մօանայ (1), զայն մի՛ վատթարացնէք. դուռնակ է Աստուած, անէծք կուգըներուն:

2. Հրեշտակները իր հրաւերին վրայ վար պիտի իջնեն Աստուծոյ ոգիին (2) ընկերակցութեամբ. անիկա պիտի բսէ. ծանուցէ՛ք մարդոց որ ինձմէ զատ ուրիշ Աստուած չը կայ. երկնչեցէ՛ք ինձմէ:

3. Անիկա երկինքի և երկրի ճշմարիտ արարիչն է. անէծք կեղծ չաստուածներուն (3):

4. Աստուած մարդը սանդնակ հոլէն (4), և տակաւին մարդիկ կը վիճաբանեին բայէ ի բայ (5):

5. Աստուած սանդնակ կենդանիները որոնք ձեզի հագուստ և մնուդ կը հայթայթեն, և որոնցմէ ուրիշ օգտութիւններ կը քաղէք:

---

(1) «Աստուծոյ վճիռները պիտի դրծադրուին.» (Բազիմիրքի)

(2) Ա՛յսինքն Գաբրիէլ հրեշտակապետին.

(3) «Աստուած կուռքերէն շատ բարձր է.» (Բազիմիրքի)

(4) «կաթիլ մը սերմէն.» »

(5) Կատպաշա Արաբ մը, փառած ոսկոր մը բերած էր Մուհամմէտի, և անոր բսած էր թէ, եթէ կարելի է որ այս ոսկորը վերանորոգուի, մեռեալներն ալ այն աաեն կրնան յարութիւն առնել. ի՞նչպէս այս առնը կ'ակնարկէ այդ Արաբին (Բազիմիրքի)

6. Ձեզի համար փառաւոր դրած մըն է այդ կենդանիները փարախը մացնելը, կամ զանոնք ճարակելու տանիլը (1):

7. Այդ կենդանիները ձեր բնակները կը տանին այնպիսի տեղեր ուր գժտարար պիտի երթայիք դուք. ձեր Աստուածը դիմած եւ ողորմած է:

8. Անիկա ոչխարէն տեղացոյ ձիերը, ջորիները և աւանակները՝ որոնք կը ծառայեն ձեզի թէ՛ հեծնելու և թէ հանդիսաւորութեանց համար. Աստուած տեղացած է նաեւ ուրիշ կենդանիներ, զորս դուք չէք գիտեր:

9. Միայն Աստուած է որ ցոյց կուտայ այն ճշմարիտ ճամբան ուրկէ կը հեռանան բոլոր մարդիկ. եթէ ուզէ, ձեզ ամենքդ ալ կ'առաջնորդէ չիտակ ճամբուն մէջ:

10. Ինքն է որ երկինքէն անձրեւ կ'իջեցնէ, որով կ'անցընէք ձեր ծարաւը, և կ'աճին ծառերն ու խոտերը՝ որոնցմով կը սնանին ձեր կենդանիները:

11. Անձրեւին չնորհիւ կ'ուռճանան բոյսերը. ձիթենին, արմաւենին, որթատունկը և միւս բոլոր պտուղները կը ծաղկին. բոլոր ատոնց մէջէ նշաններ չկան Աստուծոյ զօրութեանը՝ անոնց համար որոնք կը խորհրդածեն:

12. Աստուած խօսեցաւ, և անա՛ դիշերը, ցերեկը, արեւը, լուսինը և աստղերը փութացին ձեր պէտքերուն դոհացում տալու. բոլոր ատոնք ցայտուն ապացոյցներ են անոնց համար որոնք կը խորհրդածեն:

---

(1) Մուհամմէտ ըսել կ'ուզէ թէ, այն Արաբները՝ որոնք կենդանիներ կը պահեն, պէտք է պարծանքով խնամեն զանոնք և ճարակել տան. Սակայն կը վկայէ թէ Արաբները պահած ըլլալով իրենց հնամենի բարքերը, մինչեւ այսօր իրենց ցեղապետներովը և կիներովը կ'արածեն իրենց կենդանիները:

13. Աստուած կազմեց այն գոյները (1), զորս ձեր աչքերուն առջեւ կը պարզէ աչխարհ. այս ալ որոշ նշան մըն է անոնց համար որոնք կը խորհրդածեն։

14. Աստուած է որ ծովին հրամայած է գոհացում տալ ձեր պէտքերուն. անոր ծոցին մէջ գտնուած ձուկեր կը սնանիք դուք. անկէ կը հաւաքէք այն զարդերը որով կը պճնիք ձեր զգեստները, և դուք կը տեսնէք որ նաւերը կը ճեղքեն ծովուն ալիքները և հաւասկատ կ'երթայ հարստութիւն փնտռել։ Շնորհակալ եղէք Աստուծոյ։

15. Աստուած բարձր լեռներ գետեղեց երկրի վրայ, որպէս զի անիկա տեղէն չը շարժի. ան է որ գծած է գետերուն ընթացքը և ճամբաները, որպէս զի ուղղութիւն տանեք ձեր ճամբորդութեանց մէջտեղին։

16. Աստուած երկինքի վրայ գետեղեց աստղերը (2), որպէս զի մարդիկ կարդան այն ճամբան որուն պիտի հետեւին։

17. Մի՛մէ ան որ արարիչն է, կրնա՞յ նման բլլալ անոր որ ոչինչ կրնայ ստեղծել. ձեր աչքերը չպիտի բանան երբէք։

18. Կարելի չէ թուել Աստուծոյ բարիքները. անիկա զիտած և անչափաւոր է։

19. Աստուած գիտէ թէ ի՛նչ բան կը ծածկէք և ի՛նչ բան կը յայտնէք։

---

(1) «Ա՛յն զանազան ցեղերը» (Բազմիմբաքի)

(2) «Աստուած ճամբաներուն վրայ նշաններ դրաւ» կը թարգմանէ Բազմիմբաքի, յաբելով թէ Արաբները անապատին մէջ ճամբորդած ատեննին յաճախ իրը նշան դրուած մեծ քարերու միջեւ ճամբանին կը գանեն։

20. *Այն երեւակայական կուռքերը՝ որոնց պիտի կ՚ընեն կառապետները, ա՛յնչ կրնան ստեղծել, որովհետեւ իրենք արդէն ստեղծուածներ են։*

21. *Անոնք կեանքէ եւ զգացումէ զուրկ են։*

22. *Անոնք չեն գիտեր թէ ե՛րբ չքնաւեցան* (1)։

23. *Ձեր Աստուածը միակ Աստուածն է. անոնք որ չեն հաւատար բնաւ հանդկերձեալ կեանքին, իրենց սրտերուն մէջ ունին ամբարչտութիւնը եւ գոռոզութեամբ կը մերժեն ընդունիլ ճշմարտութիւնը։*

24. *Անտարակոյս, Աստուած գիտէ անոնց անուցած յայտնի եւ գաղտնի մտածումները։*

25. *Աստուած չի սիրեր գոռոզները։*

26. *Երբ իրենց հարցնէք թէ Աստուած ինչ տեսակ պիրք մը զրկեց երկինքէն, անոնք կը պատասխանեն թէ հին ու մին առակներու հաւաքածոյ մը զրկեց։*

27. *Անոնք վերջին դատաստանի օրը պիտի կրեն իրենց բոլոր սխիրներուն բեռը. նաեւ բեռներուն մէկ մասը այն ազէ անոնցմէ՝ զորս մոլորեցուցին. ինչ զարհուրելի բեռ։*

28. *Իրենց նախահայրերը խարխափանք էին իրենց նման, բայց Աստուած հիմնայատակ կործանեց անոնց կանգնած չէնքը* (2). *տանիքը փլաւ անոնց գլխուն վրայ, և պատիժը գանոնք յանկարծակիի բերաւ այն կողմէն՝ որուն բնա՛ւ չէին սպասեր։*

---

(1) « Թէ ե՛րբ պիտի յարուիցուն առնեն։ » (Քազիմիրսքի)

(2) Ձէլալէտտին կը կարծէ թէ Մուհամմէտ կ՚ակնարկէ Բաբելոնի աշտարակին։ Նէմրուտ, կ՚ըսէ, աշտարակ մը շինեց 5000 կանգուն բարձրութեամբ, որպէս զի երկինքի մէջ անցած դարձածները տեսնէ և կռիւ մղէ հոն տեղի բնակիչներուն դէմ, բայց Աստուած զարհուրելի երկրաշարժի մը միջոցաւ կործանեց այս աշտարակը։

29. Աստուած զանոնք ամօթով պիտի ծածկէ յաբուխեան օրը և անոնց պիտի հարցնէ. «ո՞ւր են այն կուռքերը՝ որոնց մասին կը վիճաբանէիք»։ Անոնք որ լուսաւորուած են. պիտի գոչեն. «ամօթին ու դժբաղդութիւնը պիտի թափին անհաւատներուն վրայ»։

30. Երբ մահուան հրեշտակը զարնէ ամբարիշտներուն, անոնք պիտի թափին պիտի խնդրեն և պիտի գոչեն. «մենք չարիք չը գործեցինք. բայց հրեշտակը պիտի պատասխանէ. «այո՛, դուք յանցաւոր էք և Աստուած ծանօթ է ձեր չար գործերուն։

31. Մտէ՛ք դեհենին մէջ, ու յաւիտենապէս բնակեցէք գոռոզներուն յատկացուած անաւոր բնակարաններուն մէջ։

32. Արդարներուն պիտի հարցուի. Աստուծմէ ի՞նչ չնորհ ընդունեցիք դուք. անոնք պիտի պատասխանեն. Աստուած իր բարիքներով ողողեց զմեզ երկրի վրայ, բայց հանդերձեալ կեանքի վայելքները չատ աւելի մեծ են. բարեպաշտ մարդիկը մ'ըլլան հաճելի բնակավայրի մը մէջ պիտի բնակին։

33. Անոնք պիտի մտնեն եդեմի պարտէզներուն մէջ, ուր գետերը կը հոսին, ու պիտի վայելեն բոլոր այն բաները՝ զորս կը բաղձան. Աստուած այս կերպով է որ կը վարձատրէ իրմէ երկնչողները։

34. Հրեշտակները արդարներուն կեանքի թելը կըտրելէ վերջ պիտի ըսեն անոնց. խաղաղութիւն ընդ ձեզ. մտէ՛ք արքայութեան մէջ, որ ձեր արարքներուն արժանի վարձատրութիւնն է։

35. Անհաւատներն կ'ապաստնի արիւնօք որ մահուան հրեշտակը մօտենայ իրենց և աստուածային վճիռը արձակուի. իրենց նախահայրերն ալ այսպէս ըրին. բայց

Աստուած չը խաբնց զանոնք, այլ անոնք ինքզինքնին խաբնցին։

36. Իրենց գործած անիրաւութեան պատիժը ընդունեցին. այն վրէժը զոր կը ծաղրէին, յանկարծակիի բերաւ զիրենք։

37. Կառապետները կ'լսեն. եթէ Աստուած ուզէր, մենք և մեր հայրերը միայն գինքը պիտի պաշտէինք, և անոր արգիլած բաները մենք ալ արգիլած պիտի նկատէինք։ Իրենց նախահայրերուն ալ այսպէս կը խօսէին. մեր մարգարէները պաշտօն ունին ճշմարտութիւնը քարոզելու միայն։

38. Բոլոր ժողովուրդները ունենան իրենց մարգարէները՝ որոնք պատուիրեցին պաշտել զԱստուած և արգիլեցին կառապետութիւնը։ Իրենցմէ ոմանք աչքերնին լոյսեր բացին, իսկ ուրիշներ. Աստուծոյ մէկ վճռովը, մոլորութեան մէջ մնացին. չըլսեցի՛ք ամբողջ աշխարհը և տեսէք թէ ինչ եղած է վախճանն անոնց՝ որոնք ատելութեամբ անուանեցին մեր մարգարէները։

39. Եթէ դուն զանոնք փրկելու նամակով խանդավառուած ես, դիտցի՛ր թէ Աստուած երբէ՛ք չ'ատաջնորդեր իր մոլորեցուցածները, և թէ անոնք ո՛ւ և է պաշտպան չպիտի ունենան։

40. Անոնք կ'երդնուն Աստուծոյ վրայ, ամենէն ահարկու (1) երդումով, թէ Աստուած երբէ՛ք յարութիւն չպիտի տայ մեռելներուն. անմիտնե՛ր, մինչ Աստուած կը դրժէ իր խոստումին. բայց մարդիկ մեծ մասամբ չեն գիտեր։

---

(1) «Հանդիսաւոր» (Քաղխիրոքի)

41. Աստուած յարութիւն պիտի տայ անոնց, ցոյց տալու համար ուր ճշմարտութիւնները պիտի մնայն կը վիճաբանէին, և որպէս զի անհատականները գիտնան թէ իրենք սահմանեալ էին:

42. Երբ մենք փափաքինք որ բան մը գոյութիւն առնէ, կ'բանենք՝ եղիցի, և կ'ըլլայ:

43. Մենք ալ խոստանք վրայ պատուաւոր բնակավայր մը պիտի տանք անոնց՝ որոնք անօրէնութեամբ հալածուած ըլլալնուն համար լքեցին իրենց տունն ու տեղը ի պաշտպանութիւն Աստուածքի: Բայց հանգերձեալ կեանքին վարձատրութիւնը չատ աւելի չքեղ պիտի ըլլայ. եթէ գիտնային:

44. Մենք պիտի վարձատրենք զանոնք որ համբերատարութեամբ կը տանին դժբաղդութեանց, և իրենց վստահութիւնը Աստուծոյ վրայ կը դնեն:

45. Բոլոր այն մարգարէները զորս քեզմէ առաջ ղրկեցինք, պարզ մարդիկներ էին, զորս ներշնչեցինք և անոնց յայտնեցինք մեր կամքը. եթէ չէք գիտեր, հարցուցէք նուիրեալ մտաւանները ընդունողներուն:

46. Մենք զանոնք ղրկեցինք վիրքերով և հրաշք գործելու կարողութեամբ: Բեզի ալ տուինք Բառանը, որպէս զի մարգոց յիշեցնես իրենց առացած վարդապետութիւնը, և որպէս զի միաբերնին պահեն անոր յիշատակը:

47. Անոնք որ քեզի դէմ թակարդներ լարեցին, ապահովութեան մէջ կը կարծեն ինքզինքնին. մինչ Աստուած վին մը չպիտի՞ բանայ իրենց ոտքերուն տակ և զիրենք կուլ չպիտի՞ տայ չսպասուած վայրկեանի մը:

48. Մինչ Աստուած չանկարծակիի չպիտի՞ բերէ զանոնք իրենց ամբարտութեանց միջոցին. անոնք կըրնա՞ն կասեցնել աստուածային վրէժխնդրութիւնը:

49. *Կամ միթէ զանոնք չպիտի պատժէ, կոթաւանն մատնելով անոնց ինչքերը։ Բայց անապարակոյս Աստուած պիտի եւ անյիշաչար է։*

50. *Ձի՞ն տեսներ անոնք, որ Աստուծոյ ատելած բոլոր արարածները աչ ու ձախ կը ծախեն, զայն պաշտելու համար եւ երկրպագելու համար անոր առջեւ։*

51. *Երկինքի մէջ եւ աչխարհի վրայ գտնուող բոլոր արարածները կ'երկրպագեն Աստուծոյ. հրեշտակներն ալ (կենդանիներու նման) կը պաչտեն եւ դասդասիւն չեն ըներ բնաւ։*

52. *Անոնք ամէնքն ալ կը վախնան Աստուծմէ, որ իրենցմէ վեր բարձրացած է (1) եւ ի գործ կը դնեն անոր հրամանները։*

53. *Աստուած բաած է. երկու չաստուածներ մի՛ պաչտէք բնաւ. ան եմ միակ Աստուածը, երկնչեցէք ինձմէ։*

54. *Անիկա վեհապետն է երկինքի ու երկրի. իրեն պարտական ենք մատուցանել մշտնջենական պաչտամունք մը. զուր ուրիչ աստուած պիտի պաչտէք։*

55. *Ձեր վայելած բոլոր ինչքերը ան կուտայ. երբ դժբաղդութիւններ այցելէ ձեզի, իրեն է որ կ'ապաւինիք ձեր ողաչանքը։*

56. *Բայց զձեզ դժբաղդութենէն ազատելուն պէս, ձեզմէ չատերը կ'երթան խառնիճաղանջ մատուցանել կեղծ աստուածներուն։*

57. *Մեր չնորհները ապերախտ կը գտնեն զիրենք. վայելեցէ՛ք, ննջեցմանի՛ր, քիչ առնէն պիտի տանիք։*

58. *Անոնք մեր չնորհած հարստութիւնն մէկ մասը կը նուիրեն անձնաւոր չաստուածներու. կ'երդնուին յա-*

(1) «Որ մի՛ գուցէ վերջն իջնայ երկնից վրայ» (Բազմերգքի)

նուն Ամենակարողին, որ ձեր հնարած սուտերուն հաշիւը պիտի տայ։

59. Անոնք կ'ըսեն թէ Աստուած ազգիկներ ունի (1). հետ՛ւ իրմէ այս նախատինքը. իրենք իսկ ուրիշ իղձեր կը մտածանեն (2)։

60. Երբ իրենցմէ մէն լսէ թէ ազգիկ գաւակ մը ծնած է, տխրութեան ամպ մը կը բարձրանայ իր ճակատին վրայ։

61. Այս (տխուր) լուրին բնական տակ ձնչուած, մարդոցմէ կը ծածկէ ինքզինքը, ու չի գիտեր թէ ալ՛ տեղ է պահել այդ լուրը և անոր ամօթէն կրկէ, թէ չէ՛ զայն թաղել հողին տակ. որքան յիմարական է իրենց դատողութիւնը (3)։

62. Անոնք որ բնաւ չեն հաւատար հանդերձեալ կեանքին, կը նմանին չարերու. բայց Աստուած Բարձրեալն է, Ամենակարողն է, Իմաստունն է։

63. Եթէ Աստուած ուզէր պատժել մարդիկը իրենց գործած մեղքերուն համար, աշխարհի վրայ կենդանի էակ մը չպիտի մնար. բայց անիկա պայմանաժամ կուտայ, նախապէս նշանակուած ժամանակամիջոցով մը, զոր ո՛չ փութացնել և ոչ ալ յապաղեցնել կարելի է, նոյն իսկ մէկ ժամ։

64. Անոնք Աստուծոյ կը վերագրեն այն բանը զոր իրենք իսկ կ'արհամարհեն. անոնք կը սանձն, երբ կ'ըսեն

---

(1) Կաթոլիկ Արաբները կը կարծեն թէ Հրեշտակները Աստուծոյ ազգիկներն են։ (Ձվալէտտին)

(2) «Բայց իրենք չեն ուզեր ազգիկ ունենալ» (Քափմիրբէր)

(3) Կաթոլիկ Արաբները սովոր էին մեծ դժբաղդութիւն մը համարել ազգկանց ծնունդը. և նոյն իսկ ազգ ազգ կը թաղէին զանոնք։

թէ արքայութիւնը պիտի ըլլայ իրենց վարձատրութիւնը. (չիտակը, իրենց վերապահուած տեղը) դժոխքն է, որուն բոցերուն մէջ պիտի դահավիժին։

65. Կ'երդնում, յանուն Յաւիտենականին, որ ձեզմէ առաջ մարգարէներ ղրկեցինք դատապատ ազգերու։ Սատանան ծագկներով զարդարած էր մոլութիւնը (1). անոնց անունց պաշտպանն է աչխարհի վրայ. բայց անառակ պահիժ մը կը սպասէ իրենց։

66. Մենք քեզի ղրկեցինք Քուբանը որպէս զի լսեսպանեն անոնց վիճաբանութիւնանց առարկայ եղող իրերդիրները, և որպէս զի հաւատացեալները առաջնորդուին անով, ու սատանային չնորհները յանեն։

67. Առաւած երկինքէն կ'իջեցնէ անձրեւը, և այսպէսով կը բարգաւաճեցնէ անպտուղ երկիրը. ասիկա հրաչք մը չէ՞ անոնց համար՝ որոնք կը հաւատան։

68. Կենդանիները ձեր ակչին առջեւ կը պատկերացընեն հրահանգիչ դասեր. ձեզի համար առատաչարաբմպելի մը կը գտնայ անոնց կաթը, որ կը պատրաստուի սատանքի մէջ, ու կը մնայ մսակերին և արիւնին մէջ. (այս անպատճառ կաթը չատ քաղցր է բոլոր անոնց համար՝ որ կը խմեն զայն։)

69. Արմաւենիին և որթատունկին պատուղներէն դուք կը չինէք արբեցուցիչ ըմպելի մը և առատչարաբ սնունդ մը. բոլոր սանք նչաններ են անոնց համար՝ որոնք կը հասկնան։

70. Առաւած մեզմէն ներչնչեց որ իրեղէնքին համար տուն մը չինէ լեռներուն վրայ, և կամ ծառերուն մէջ, և կամ բնակիլ մարդոց չինած տուներուն մէջ։

(1) «Սատանան պատրաստած էր անոնց դործերը։»
(Բագիմիրքի)

71. Աստուած բաւ մեզ մեր. ամէն անօգուտ պատմութիւնէ փախչիլ պէտք է, և քու Տիրոջմէդ գիտցած ճամբաներէն գնալ: Մեղքն իր ծոցէն կը հանէ հեզուկ նիւթ մը զանազան գոյներով և առողջապար՝ մարդոց համար (1). բոլոր սուրբք աչքառու նշաններ են՝ խորհուրդ մարդոց համար:

72. Աստուած սանդուխ դնէց, և Աստուած պիտի անէ ձեր կեանքը: Չեզմէ ոմանք խոր ծերութիւնն հասակի պիտի հասնին և պիտի մոռնան իրենց ապրուածները: Աստուած գիտուն և հզօր է:

73. Աստուած ձեզմէ ոմանց աւելի բախտ իր չընարհները, բայց անոնք որ պղտութեան այդ չնորհներով արդիւք իրենց գերիներուն ալ կը բժշկեն, զանոնք իրենց հաւատար դարձնելուն համար. Աստուծոյ բարիքները պիտի ուրանան արդիւք:

74. Աստուած ձեզի տուաւ կիներ՝ որոնք ծնած են ձեր արիւնէն. այդ կիներուն միջոցաւ ձեզի կուտայ զաւակներ և իմաներ. իր բարութեամբը կը մեղցանէ համիզ մտածմունքներով: Բայց գուք կուգրեր՞ն պիտի հաւատաք կրկին, ու Աստուծոյ չնորհածներուն փոխարէն ապերախտ պիտի ըլլաք իրեն:

75. Անոնք կը պաշտեն այնպիսի չաստուածներ՝ որոնք ո և է իշխանութիւն չ'ունին, և չեն կրնար բանալ մարդոց առջեւ երկինքն ու երկրի դռնեները:

76. Աստուծոյ հաւատար ո՛չ ոք գտանիցէ(2). անիկա պիտի ամէն բան և գուք չէք պիտեր:

---

(1) «Զոր մարդիկ իբր գեղ կը դատեն»: (Քաղուածքէ)

(2) Ձեր բազդատութեանց միջոցին Աստուծոյ անունը տարակոյս մի՛ ընէք»: (Քաղուածքէ)

77. Աստուած ձեզի կ'ընծայէ օրինակը (քաղաքակրթութեան համար) դերիվ մը՝ որ ո՛չ մէկ իշխանութիւն ունի և ազատ մարզու մը՝ որ մեր չնորհներովը աղաչուած ըլլալուն համար զանոնք ծանկարար և յայտնապար կը բաշխէ. այս երկու մարդիկը իրարու հաւասա՛ր են ո՛չ, միա՛ւք Աստուծոյ: Բայց մարդիկ, մեծ մասամբ, չեն գիտեր:

78. Աստուած ձեզի իբր օրինակ կուտայ նաեւ երկու մարդիկ, որոնցմէ մին ի ծննդենէ համր է, որ ամէն բանի անկարող է, իր սիրոյը վրայ բնա կ'ըլլայ և ո՛և է գործ չի կրնար տեսնել. մինչ միւս մարդը բարիք կը գործէ և արդարութեան ճանապարհէն կ'ընթանայ: Այս երկու մարդիկը միեւնոյն իրարու կը նմանին:

79. Աստուած ծանօթ է երկինքի և երկրի գաղտնիքներուն. վերջին դատաստանի օրը ակնթարթի մը պէս պիտի ըլլայ, կամ թերեւս ա՛լ աւելի արագ, որովհետեւ Աստուած ամենակարող է:

80. Աստուած զձեզ դուրս հանեց ձեր մօրը արգանդէն՝ գիտակցութենէ զուրկ վիճակի մէջ. ան է որ ձեզի աչա՛ւ լսելիք, տեսանելիք և սիրտ մը (1), որպէս զի երախտապարտ ըլլաք իրեն:

81. Երբեք նայա՞ծ էք այն թռչուններուն՝ որոնք մթնոլորտը կը ճեղքեն (Աստուծոյ հրամանով.) միայն Աստուած կրնայ կանգնել անոնց թռիչքը. անոնք ալ ունին նշան մըն է հաւատացեալներուն համար:

82. Աստուած ձեզի տուած է տուներ (2) բնակելու համար. անոնք ձեզի կուտայ կենդանիներուն մորթերը,

(1) « Բանականութիւն » (Բաղխիրեանի)

(2) « Վրաններ » »

որպէս զի անմոռացմամբ զերազոյնսն վրանիցն չինէք և զանձինս կանգնէք, տեղ մը ի՛ջեւանած միջոցին։ Ձեր կենդանիներուն բուրդը, մազը և պոչը կը ծառայեն ձեզի ի՛ր զգեցիքներ և ի՛ր զարդեր չընելու համար։

83. Առաւած (իր ստեղծած առարկաներուն միջէն) ձեզի կը հայթայթէ քարայրներ և հովանիներ ու ձեզի կառուցէ զգեստներ, որպէս զի ապրիլն դառնայ դիւրին (1)։

84. Եթէ Արաբները հետաքրքրի՛ւ (ինչ փոյթ, ո՛վ Մուհամմէտ,) քու պատմոդ միմիայն քարոզել է։

85. Անոնք ճանչնալով հանդերձ առաւածային չնորհները, կ՚ուրանան զանոնք. մեծ մասամբ անհաւատ են։

86. Օր մը վկայ մը պիտի յարուցանենք որ պիտի ամբաստանէ իւրաքանչիւր ժողովուրդ. այն օրը անհաւատներուն մոխիկ ընդ չպիտի ըլլայ, և անոնք ներողութիւն չպիտի առնուն։

87. Այն առեն չարիքը պիտի տեսնեն ի՛ր ինչ տեսակ չարչարանքներ պատրաստած են իրենց համար, բայց չպիտի կրնան զանոնք մեղմացնել, ոչ ալ վայրկեան մը իսկ յապաղեցնել. (Առաւած չպիտի պիջանի ակնարկ մը նեանց իրենց վրայ։)

88. Երբ կառապետները տեսնեն իրենց պաշտած կուռքերը, պիտի լսեն. Տէ՛ր, տա՛ր այն չաստուածները որոնց ապաւինցանք մենք. բայց այդ չաստուածները պիտի պատասխանեն. դուք դէպ ստախօսներ էք (2)։

---

(1) Ձէլալէտտին կը կարծէ թէ պէտք էր թարգմանել «ցուրտն պատապարուիլ,» բայց Սաֆարի Հետևելով Թուրանի ուրիշ մեկնիչներու, կը պնդէ որ Արաբները իրենց բուրդէ երկար վերարկուներովը ինքզինքին կը պատապարեն ո՛չ թէ ցուրտին՝ այլ արեւին կիզիչ ճառագայթներուն դէմ։

(2) Այսինքն՝ երեւակայական չաստուածները իրենք իսկ պիտի փութան յայտնել թէ երբէ՛ք չեն յաւակնած Առաւծոյ հաւասար կարծել ինքզինքն։ (Փափմիրզբի)

89. Այն ատեն կառապաններն հետզհետէ ելան պիտի յայտնեն Աստուծոյ և իրենց պաշտած կուռքերը անկեւոյի պիտի բլլան։

90. Այն անհատաւոր, որ իր նմանները փրկութեան ճամբէն կը մոլորեցնէ, ամենախիստ պատիժներ պիտի կրէ, որովհետեւ ապականիչ եղած պիտի բլլայ։

91. Օր մը, իւրաքանչիւր ազգի մէջէն մարդիկ մը պիտի հաւաքենք, որպէս զի վկայէ անոր դէմ. դուն, ո՛վ Մուհամմէտ, պիտի վկայես Արաբներուն դէմ։ Բնակի վրկեցինք այն Թիւրքը, ուր բացատրուած են ձեր բոլոր պարտականութիւնները. անիկա մեր դիտմամբ մէկ ապացոյցն է, ուղղութիւն կուտայ և ուրիշ լուրեր կ՛ունենայ անանց՝ որոնք Աստուծոյ կամքին կ՛ապաւինին։

92. Աստուած կը հրամայէ բլլալ արդարակրօն, բարի և առատաձեռն՝ ծնողաց հանդէպ. անիկա կ՛արգիլէ սպիրտը, զրպարտութիւնը և անօրէնութիւնը. ձեզի կ՛աղաչարկէ, որպէս զի մտածէք։

93. Հաւատարիմ եղէք Աստուծոյ հետ կնքուած պայմանքին. կրկէք մի՛ դժէք այն երդումները, զորս հանդիսաւորապէս բրիք, որովհետեւ Աստուած երաշխաւոր ցոյց տուիք, և անիկա գիտէ թէ ի՛նչ են ձեր ապրելակերպը։

94. Մի՛ նմանիք այն կնոջ, որ կը բրցնէ հաստատ կերպով պրած իր թելը. ձեր յանձնառութիւնով միջոցին երբէք խաբեպատրութիւն ի դործ մի՛ դնէք, երբ տեսնէք թէ պայմանագիր կողմերէն մին միւսէն աւելի զօրաւոր կ՛բլլայ (1)։ Աստուած այս մասին փորձութիւնն

(1) Մուհամմէտ կ՛ակնարկէ այն Արաբներուն, որոնք իրենց կնքած համաձայնութիւնները կը յարգէին միայն այն ժամանակ, երբ ակար բլլային ու իրենց դէմերը՝ զօրաւոր։

պիտի ենթարկէ զնոյն և յարութեան օրը պիտի յիշեցնէ ձեր վճռաբանութեանց նիւթը։

95. Եթէ Աստուած ուզէր, բոլոր մարդիկը միևնոյն կրօնքէն (1) կ'ընէր. բայց անիկա ուզածը կը մոլորեցնէ և ուզածը վերութեան ճամբան կ'առաջնորդէ։ Օր մը ձեզմէ հարկ պիտի պահանջէ ձեր բոլոր արարքներուն համար։

96. Երբէք կնզծարարութեան համար երգում մի՛ ընէք. զգոյշ ձեր հաստատուն ոտքերը սահին և դժբաղդութիւնը կապուի ձեր քայլերուն, և պատիժներու ենթարկուիք մարդիկը վերութեան ճամբէն մոլորեցուցած ըլլալնուն համար. զգոյշ չարչարանքներու զոհը ըլլաք։

97. Գիտէք չոնու մը փոխարէն կրօնքը մը ծախէք. Աստուած ձեզի վերապահած է թանկագին վարձատրութիւն մը. եթէ դիանայիք։

98. Ձեր վայելքները անցաւոր են, բայց Աստուծոյ չնորհած վայելքները յաւիտեան են. անոնք որ համբերատարութեամբ կը տոկան, իրենց կատարած բարիքին համապատասխան չափով պիտի վարձատրուին։

99. Մէկ որ բարիք կը գործէ և միևնոյն ժամանակ հաւատացեալ է (այր ըլլայ թէ կին) պիտի վայելէ կեանք մը երջանկութեամբ լեցուն և ի վարձ իր բարի գործերուն։

100. Երբ Բուբանը կը կարդայ, խնդրէ Աստուծմէ որ զքեզ ազատէ չանխնամոր (2) Աստուածային թախտրմներէն։

101. Աստուածն որ և է յիշատակութիւն չունի այն

---

(1) «Ժողովուրդէն» (Բազմիքրաքի)

(2) «Ընծեալ կամ քարկոծեալ» (Բազմիքրաքի)

հաւատացեալներուն վրայ, որոնք իրենց յոյսը Աստուծոյ վրայ կը դնեն։

102. Անիկա իշխանութիւն ունի միայն անոնց վրայ որոնք կը հեռանան Աստուծմէ և կուռքերը Բարձրեալին հաւասար կը դասեն։

103. Եթէ փոխենք Բուրանի մէկ հատուածը, անհատականները գքեզ պիտի ամբաստանեն այս փոփոխութեան համար, բայց Աստուած գիտէ թէ ինչ կ'ընէ. իսկ մարդիկ մեծ մասամբ չեն գիտեր։

104. Ըսէ՛ անոնց թէ սրբութեան ոգին քեզի իրաւ բերաւ Բուրանը երկինքէն, որպէսզի հաւատացեալներուն հաւատքը ամրապնդես, զանոնք ուղղես և (Իսլամներուն) առևտուր Աստուծոյ խոստումները։

105. Մենք գիտենք թէ ինչ կ'ատարկեն անհաւատները. անոնք կ'ըսեն թէ մէկը կայ որ Մուհամմէդին տուն կուտայ Բուրանը. այն անձը որուն կ'ակնարկեն, օտար լեզու մը կը խօսի, մինչդեռ Բուրանի Արաբերէնը մաքուր և վսեմ է (1)։

106. Աստուած երբէք չ'առաջնորդեր զանոնք որ հաւատա չեն ընծայեր իր նշաններուն. զարհուրելի պատիժ մը վերապահուած է անոնց։

---

(1) Արաբ մեկնիչներէն ոմանք կը կարծեն թէ Մուհամմէդի տուն տուողը Յոյն մը կամ արեւելքցի Հռովմէացի մըն էր Հաբաշստանի Լիմիրին գերին։ Ուրիշ մեկնիչներ ալ կը կարծեն թէ Մուհամմէդ իր գիտցածները քաղեց Մէքքէցի երկու վաճառականներէ, որոնք Հնգամատեանի և Աւետարանի ուսման մէջ խոր հմտութիւն ունէին։ Վերջապէս, կարգ մը ուրիշ մեկնիչներ ալ կը հաւատան թէ Սալման անուն Պարսիկ մը, որ Մուհամմէդի և անոր ընտանիքին շատ անձնուէր էր, այս հատուածները տուն կուտար Բուրանի բնագրին մէջ յիշատակուած աեէմի (օտար) բառը կ'ըսուի թէ այս Պարսկին ակնարկութիւն է։ (Բազիմիրսքի)

107. Անոնք որ բնաւ չեն հաւատար Աստուծոյ ներչնորհութեան, աւա՛ղ կը խօսին և անարգանք կ՚ընեն։

108. Ո՛վ որ հաւատացեալ ըլլալէ ետք կրկին հաւատուրացը կ՚ըլլայ, պիտի ենթարկուի աստուածային պատիժին և վրէժխնդրութեան. սարսափելի խնդիր է, եթէ բնութեան տակ տեսնէ աստուած ըլլայ և կամ իր սիրտը անկեղծօրէն յարած չըլլայ հաւատքին։

109. Անոնք ալ խարտեաշ կիանքը նախապատիւ համարելին հանդերձեալ կեանքէն. Աստուած երբեք չ՚առաջնորդեր անհաւատները։

110. Աստուած կնքած է անոնց սրտերը, ականջները և աչքերը. անոնք թաղուած են անհաւատութեան քունին մէջ. անասրտակոյս դժբաղդ պիտի ըլլան հանդերձեալ աշխարհին մէջ։

111. Բայց անոնք որ բնութեան երեսէն վտանան (իրենց երկրէն) և կատեցան Աստուծոյ գաղտնի համար ու ամէն տեսակ նեղութիւններ համբերատարութեամբ կրեցին, արժանի պիտի ըլլան աստուածային պերճութեան։

112. Պիտի գայ օր մը, ուր իւրաքանչիւր ոք իր գործի պիտի պաշտպանէ և իր գործերուն համապատասխան վարձքը պիտի առնայ. ոչ ոքի անարդարութիւն պիտի ըլլայ։

113. Աստուած ձեզի իբր օրինակ կը տայ այն քաղաքը որ խորունկ անպատրութեան մէջ կը հանդչէր. ամէն կողմէ կը տեղային հարստութիւններ և ուտեստներ. բայց այդ քաղաքը ապերախտ եղաւ Աստուծոյ հանդչիլ ու անոր անհաւատութեան հետեւանքով Աստուած ալ զայն ծանկից սովի և սոսկումի վերարկուով։

114. Անոնց ազգէն մարգարէ մը եկաւ. զայն ամ-

բաժանեցին իրար սահմոս. բայց առաւածային պատիժը հասաւ իրենց վրայ, անօրէնութիւն գործած միջոցին:

115. Մտանեցէ՛ք այն արուեստած մտածութիւնով զոր Աստուած չնորհած է ձեզի և երախտապարտութիւն յայտնեցէք անոր բարերարութեան համար, որ իր ծառաներն է:

116. Աստուած արգիլած է ձեզի՝ ուտել մեռած կենդանիներու միսը, կուռքերու մատաղ եղածները, արիւնը և խոզի միսը, բայց ան որ բռնադատուի տակ այս արգիլքներուն հակառակը գործէ, արժանի պիտի ըլլայ աստուածային դիմութեան և անկշտութեան:

117. Զգույշ կեցէք աստ խօսելէ, և մի՛ ըսէք թէ այս ինչ բանը խոչընդուած է, այն ինչը՝ արգիլուած: Աստխօսները (1) երբէք յաջողութիւն չպիտի գտնեն:

118. Անպիտանները կարճատեւ վայելքներ միայն պիտի ունենան, ու յաւիտենական չարչարանքներու պիտի ենթարկուին:

119. Մենք Հրէաներուն արգիլեցինք (այն կերակուրները) որոնց մասին քեզի յայտնած ենք արդէն. երբէք անօրէնութեամբ չվարուեցանք անոնց հետ. իրե՛նք են որ անարդար եղան ինքզինքնուն հանդէպ:

120. Անոնք որ ապիրատութեամբ պէչ արարք մը գործեն յետոյ Աստուծոյ վերադառնան և աստքերնի գործեր կատարեն, աստուածային դիմութեան պիտի արժանանան:

121. Աբրահամ հաւատացեալներու պետն էր. անիկա Աստուծոյ հնազանդեցաւ, պաշտեց միակ Աստուած մը և մերժեց կուռքերուն խաղեկ ծխել:

122. Անվիա երկնային չնորհներուն հանդէպ երախտագէտ ըլլալուն համար Տիբոզը ընտրեալը եղաւ և առաջնորդեցաւ փրկութեան ճամբուն մէջ:

(1) «Աստուծոյ սուտ վերագրողները»: (Բագիմիրեան)

123. Մենք պայն ողողելինք երկնային չնարհներով և հանդերձեալ աշխարհին մէջ պայն գտանելինք արդարնեբուն կարգը։

124. Մենք զքեզ ներչնչելինք, որպէս զի հետեւիս Աբրահամի կրօնքին. Աբրահամ միակ Աստուած մը ճանչցաւ և պաշտեց անոր վերագոյն վեհափառութիւնը։

125. Աստուած չարաթի օրը հաստատեց այն Հրէաներուն համար, որոնք այս մասին կը վիճաբանէին. անկա յարութեան օրը պիտի գտանէ անոնց անհամաձայնութեան տեղի տուող խնդիրները։

126. Իմաստութեան ձայնը և համոզումի ուժը գործածէ՛ մարդիկը Աստուծոյ հրաւիրելու համար. անոնց հետ մարտնչէ՛ պերճախօսութեան հրապոյրովը(1). Աստուած կամաւորապէս կը ճանչնայ զանոնք որ մոլորութեան մէջ են, և անոնք՝ որ կը քալեն հաւատքի ջահն ի ձեռին։

127. Երբ վրէժխնդրական արարքներ ի գործ դնէք, թող անոնք համապատասխան ըլլան ձեր կրած հարուածներուն. անոնք որ համեմատաբարութեամբ կը տեսան իրենց կրածներուն, տակաւ արժանաւոր բան մը ըրած պիտի ըլլան։

128. Համեմատաբար եղիր ուրեմն, Աստուած պիտի օգնէ քեզի, որպէսզի համեմատաբար ըլլաս. անոնց ճակատագրին վրայ մի՛ ողբար, քու աոջիդ բարուած թակարդները թող չվախցնեն զքեզ. Աստուած երկնչողներուն և բարիք գործողներուն հետ է։

---

(1) «Պարկեշտ եղանակով»։ (Քազիմիրսքի)

ՎԵՐՋ ԺԶ. ԳԼՈՒԽԻ

Գ ՇԵՐԱՅԻՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

Տրուած՝ Մէյրէի մէջ. — 111 տուն.

Ցանուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. *Գովեա՛լ է Աստուած, որ դիչերով իր ծառան փոխադրեց Մէքքէի (նուիրական) տաճարէն Երուսաղէմի (հեռաւոր) տաճարը, որուն չրջապատը օրհնեցինք, որպէս զի նո՛ր թզուներ հետքերը մեր (հրաչք դործելու) կարողութեան։ Աստուած ամէն բան կը տեսնէ եւ կ'իմանայ։*

2. *Մենք Մովսէսին տուինք Հնգամատեանը, որպէս զի առաջնորդէ ըլլայ Իսրայէլի զաւակներուն, և մենք ա՛նոնց արդիւնցինք Աստուծմէ զատ ուրիչէ պաշտպանութիւն խնդրել։*

---

(1) Այս գլուխին արաբերէն վերնադիրն է Իսրա, որ կը նշանակէ ա՛նիկա գիչեր առեն փոխադրեց։ — ակնարկութիւն՝ այն գիչերային ճամբորդութեան, զոր Մուհամմէտ կատարեր է գիպ ի երկնային գաւառները, ինչպէս մանրամասնօրէն պատմած ենք իր կենսագրութեան մէջ։ Արաբ պատմադիրները կ'ըսեն թէ Իսլամութեան հաստատման առաջին օրերուն երկար վիճաբանութիւններ տեղի ունեցած են այս ճամբորդութեան վաւերականութեանը մասին. բայց, ներկայիս, բոլանդակ մահմետական աչխարհը կը հաւատայ թէ իրօք Մուհամմէտ, կնոջ գիմաց ձիու մարմին ունեցող թեւաւոր կենդանիի մը վրայ հեծած, մէկ ակնթարթի մէջ նախ գնաց Երուսաղէմի Տաճարը, և անկից ներկայացաւ Աստուծոյ գահուն առջեւ, ու երկին վերադարձաւ իր անկողինը, զոր դեռ տաք դտաւ, այնքա՛ն շուտ կատարած էր այս ճամբորդութիւնը։

3. Նայը և իր սերունդը տապանին մէջ տարինք. Նոյ երախտապէտ ծառայ մը եղաւ Աստուծոյ։

4. Նաւերուն մասնաւորութեան մէջ Հրէաներուն կանխապէս իմաց տուինք թէ (ուխտարէն վրայ) երկու անգամ անօրէնութիւն պիտի գործեն (1) և անդուր չափազանցութեանդ մէջ պիտի իյնան (զգուշացուիլն ընդդէմ։)

5. Երբ առաջին տապանակին գործադրութեան ժամը հասաւ, ձեզի պէտ զրկեցինք մեր ծառաները, որոնք անաւոր բանակներ հաւաքեցին. անոնք կարելի վտանգներուն ձեր աւետարան (2) մէջ և մեր կանխայայտ տապանակը լրեակեցուցաւ։

6. Այս ազդարէն յետոյ, թոյլ տուինք որ ձեր թշնամիներուն վրայ յաղթանակ տանիք. մենք տեղեցուցինք ձեր զօրութիւնը և զաւակներուն թիւը (և ձեր ազգը բազմամարդ ըրինք։)

7. Ինչ բարիք և ինչ չարիք որ ընէք, ինքզինքնուդ կընէք։ Երբ մեր երկրորդ տապանակին գործադրութեան ժամը հնչեց, ձեր թշնամիները ահ ու սարսափ տիրեցին ձեր միջև. անոնք մտան աւճարին մէջ, ինչպէս առաջին անգամ, և զայն վերցուցին (3)։

---

(1) Մեկնիչները կը կարծեն թէ ասկա ակնարկութիւն է Հրեաներուն գործած երկու մեծ սխիրներուն, նախ՝ նոյին մարգարէին տապանութիւնը և երեմիայի բանաբարկութիւնը, երկրորդ՝ Զաքարիայի, Յովհաննու Մկրտիչի մահացուցը և Յիսուսի կեանքին դէմ լարուած գաւադրութիւնը։ (Բազիմիրքի)

(2) «Ձեր տաճարին» (Բազիմիրքի)

(3) Ասիկա թերեւս ակնարկութիւն է երուսաղէմի տաճարին կործանման՝ ձեռամբ Հռովմէացիներուն. իսկ Երգ տունին մէջ յիշուած պատիժը կ'ակնարկէ, կ'ըսեն մեկնիչները (որոնք շատ հոգ չեն տանիր ժամանակագրական կարգին երբ խնդիրը օտարներուն վրայ է) Գազիմիի կամ Նաբուգոդոնոսորի վրէժխնդրական տարքներուն։ (Բազիմիրքի)

8. Աստուած թերևս կրկին ներէ ձեզի. բայց եթէ պարձնալ սկիր գործէք, անաւոր բազուկը պատրաստ է ձեզ պատժելու համար։ Գիտենը սիրտ ըլլալ անհատ չարերուն բանալ։

9. Բարեր ամենէն ապահով (1) ճամբան կ'առաջնորդէ. անիկա երջանկութիւնը կ'աւետէ հաւատացեալներուն։

10. Այն հաւատացեալներուն՝ որոնք բարիք կը գործեն՝ վաստաւոր վարձատրութիւն մը կը խոստանայ։

11. Անաւոր պատիժներ պատրաստած ենք անոնց համար՝ որոնք չեն հաւատար (հանդերձեալ կեանքին։)

12. Մարդիկ կը բաղձան աւելի՝ չար բաներ քան բարի բաներ. անոնք չատ եռանդոտ են։

13. Գիշերը և ցերեկը ապացոյցներն են մեր զօրութեան. մենք գիշերը ծածկեցինք քաղով մը և ցերեկուան պէմքը լուսաւորեցինք և տեսանելի ըրինք (2) որպէս դի դուք կարենաք Աստուծոյ առատաձեռնութեան հնարհները սահմանել, և տարիները ու ժամանակը կարենաք հաշուել։ Ամէն կողմ կը փայլի մեր խոստացութեան դրոշմը։

14. Իւրաքանչիւր մարդ իր վիզէն կախած ունի իր ճակատագիրը (3). յարութեան օրը մենք անոր ցոյց սիրտ տանք բաց դիրք մը։

---

(1) «Ուղիղ»

(2) Ըստ մահմետական աւանդութեան, Աստուած ի սկզբան տեղծեր է լուսինն ալ արեւին չափ պայծառ, բայց յետոյ հրամայեր է Գաբրիէլ հրեշտակապետին՝ քօղ մը ծածկել լուսինն դէմքին վրայ։

(3) «Իր թռչունը» կը թարգմանէ Քազիմիրսքի, յաբելով թէ այս պատկերալից այլաբանութիւնը քաղուած է վաղեմի Արաբներուն լեզուէն ու հաւատալիքներէն։

15. Այն առեն պիտի բանիք անոր. կարպա՛ պիրքիր մէջ, և քու հաչիւդ դուն տես այսօր։

16. Ով որ հետևի չիտակ ճամբուն, ինքզինքին է չահ կընէ, ով որ մոլորի, ինքզինքին վնաս կը հասցնէ. իրաքանչիւր ոք իր հոգիին բեռը միայն պիտի կրէ. մինչ ոչ մէկ ժողովուրդ պատժեցինք, առանց նախապէս ազդարարելու մեր մարգարէներուն միջոցով։

17. Երբ ուզեցինք քաղաք մը բնաջինջ ընել, նախ իմաց առինք ժողովուրդի մեծամեծներուն. բայց անոնք չարաճակեցին մնալ իրենց մոլորութեան մէջ. այն առեն վճիռը արձակեցինք և քաղաքը խաղեցինք իր աւերակներուն տակ։

18. Նայէն ի վեր որքա՜ն ազգեր բնաջինջ ըրինք. մահկանացուներուն բոլոր յանցանքները Յաւիտենականին աչքին առջև կը պարզուին։

19. Ով որ յանկաց առանալ երկրային վայելքները, մինչ բաշխեցինք անմիջապէս, որուն որ ուզեցինք. այնուհետև զայն պիտի դահավիժինք գժոզքին խարոյկներուն մէջ, ուր ամօթով պիտի ծածկուի։

20. Իսկ այն հաւատացեալը, որ հանդերձեալ կեանքին վարձքը կը ակնկալի և արդարութեան ճամբէն կ'ընթանայ, հաճելի պիտի ըլլայ Աստուծոյ։

21. Մենք մեր պիտութիւնը պիտի չնորհենք թէ՛ ամանց և թէ անոնց. ոչ ոք պիտի մերժուի։

22. Տե՛ս թէ ինչպէս առաքեանները հաստատեցինք (այս աշխարհին) մարդոց միջև. բայց հանդերձեալ կեանքին առաքեանները աւելի որոշ և չատ աւելի վառաւոր պիտի ըլլան։

23. Ոչ մէկ կուռք Աստուծոյ հաւասար մի՛ դաներ, այլապէս՝ ամօթով և նախատինքով պիտի ծածկուիս։

24. Աստուած կը հրամայէ քեզի, միայն զինքը պաշտել. քեզի կը պատուիրէ բարիք ընել քու կեանքիդ հեղինակներուն (1) եւ անոնցմէ մէկը կամ երկուքն ալ ծերութեան տարիքին հասած ըլլան: Զգլա՛յ որ անոնց հանդէպ արհամարհանք յայտնես կամ մեղադրես զանոնք. յարգանքով խօսէ հետերնին:

25. Անոնց հանդէպ քաղցր և հնազանդ եղիր և սա՛ աղօթքը ուղղէ Աստուծոյ. Տէ՛ր, գթա անոնց վրայ, ո՛րպէս (գթացին իմ վրաս և) զիս մանուկութեանս օրերուն:

26. Աստուած կը կարգայ ձեր սիրտերուն խորը. գիտէ թէ արդա՞ր էք թէ՝ ոչ:

27. Անիկա պիտի նկատէ բոլոր անոնց, որոնք իրեն կը վերադառնան:

28. Քու միրճաւորներուդ վերադարձո՛ր ինչ որ պարտական ես անոնց. ողորմութիւն տուր աղքատներուն, ճամբորդներուն և հարատութիւնդ երբէք մի մսխեր:

29. Շուայտները Աստուծոյն նզովքներն են. Աստուծոյն անհատաւորիմ եզաւ Աստուծոյ:

30. Եթէ գուն ինզդ ալ աստուածային օգնութեան կարօտ ըլլալով, չկարենաս աղքատներուն ողորմութիւն տալ, գոնէ քաղցրութեամբ խօսէ անոնց հետ:

31. Թէեւ վզիդ մի՛ կապեր, բայց բոլորովին ալ մի՛ բանար գայն(2). գուցէ նախատինքի ենթակայ ըլլաս, կամ մուրացկանութեան մէջ իյնաս:

32. Աստուած երբեմն լիառատ կերպով կը բաշխէ իր չնորհները և երբեմն ալ հաշուելով կուտայ. անիկա իր ծառաները կը տեսնէ և տեղեակ է անոնց արարքներուն:

---

(1) Ծնողքիդ.

(2) Այսինքն ո՛չ ագահ եղիր, և ոչ ալ շռայլ:

33. Զգույշ որ սպանանէք ձեր զաւակները, ապրաստութեանէ վախնալով (1). մինչ թէ անանց և թէ ձեզի համար անտեղ պիտի հայհոյեմինք. եթէ սպանանէք ձեր զաւակը, սակայն մեզը մը գործած կըլլաք:

34. Անհաւատարմութեան մէջ մի՛ իյնաք, որովհետեւ ոճիր է այդ, և դժոխքին ճամբան կ՛առաջնորդէ:

35. Մարդկային էակի արիւն մի՛ թափէք բնաւ. Առատած արդիւած է այդ բանը. տարբեր խնդիր է, եթէ արդարութեան դատին համար է (2). անարդարութեամբ սպանուողին ժառանգորդները իշխանութիւն ունին մարդասպանին վրայ (3). միայն թէ սահմանուած պատուիրանքէն անդին անցնելու չէ, և անոր մահը պահանջելու չէ, որովհետեւ օրէնքին պաշտպանութեան տակ կը գտնուի մարդասպանը (4):

36. Ձեզ մի՛ դպցնէք որբերուն ստացուածքին. տարբեր խնդիր է, եթէ կը վախնաք արդիւնաւորել զայն, մինչեւ որ որբերը չափահաս ըլլան. յարգեցէք ձեր յանձնառութիւնները, որովհետեւ հաշիւ պիտի պահանջուի ձեզմէ:

37. Դրիւը լեցուցած առնուելիք պահաս մի՛ տար.

---

(1) Աբրահամը, Մուհամմէտի օրով, կը սպաննէին իրենց զաւակները, աղքատութեան մէջ չինալու համար:

(2) Մահու պատիժ կը տրուէր միայն մարդասպանութեան, հաւատաբացութեան և անհաւատարիմութեան, այս վերջին պարագային շուրջ կրօնական վէճեր ծագած են:

(3) Արեան դինը կամ հատուցում պահանջելու համար:

(4) Խալիմիրսքի կ՛ըսէ թէ տարտամ է այս հատուածին իմաստը, և ըստ իրեն, լաւագոյն թարգմանութիւնը հետեւեալն է — «Ոճրին ազդակը թող չանցնի օրէնքին դծած սահմանէ ու մարդասպանին կեանքին դէմ չգործէ, որովհետեւ այս վերջինն ալ պիտի ունենայ իր վրէժխնդիրները»:

չիսակ կչիսով կշռեցէք· այս կերպով յարգած պիտի ըլլաք արդարութեան և պարկեշտութեան օրէնքը։

38· Մի՛ փորձէք բնաւ թաղանցիկ այնպիսի բաներ, զորս չէք կրնար պահել (1)· զուք հաչիւ պիտի տաք խոկիցին, անսանելիքին և արտին համար։

39· Աչխարհի վրայ գոռոզութեամբ մի՛ ընթանար բնաւ· ա՛չ կրնաս երկուքի բաժնել աչխարհը, և ոչ ալ հասնիլ անոր լեռներուն բարձրութեանը։

40· Այս կարգի արարքներ գատաստարանի են Աստուծոյ աչքին առջև։

41· Աստուած այս վարդապետութիւնը իմաստութեան գիրքին քաղկով յայտնեց քեզի· չըլլա՛յ որ կասկիրը Աստուծոյ հատատար գտանես, զուցէ պեհներին մէջ նետուիս և նախատինքով ծածկուիս։

42· Կրնա՞ք լսել որ Աստուած զձիզ ընտրեց իբր իր զաւակները, և հրեշտակներուն հետ յարաբերութիւն հաստատելով ազգիկներ ունեցաւ (2)· ահռելի սրբապղծութիւն մը գործած կ՛ըլլաք, եթէ այսպէս խօսիք։

43· Մենք ուղեցինք մարդոց բացատրել իրենց պարտականութիւնները՝ Բուրանի միջոցով, բայց մեր նաւակը ա՛լ աւելի հեռացաւ գանոնք հաւատալէն։

44· Ըսէ՛ անոնց· եթէ Բարձրեալին հաւատար ուրիշ աստուածներ ըլլային, անոնք անպատճառ պիտի փորձէին ձեզ ձգել Աստուծոյ գահը։

45· Փա՛ռք Աստուծոյ· անիկա այս նախատինքէն անհատնելին բարձր է։

---

(1) Ըստ Բափիմբոքիի, այս տողը կը թարգմանաբ Նաեւ սա պես. «Քեզի բանի մը չծառայող պարապ բաներու եաեւէն մի՛ վազեր» և կամ «ոչ ոք ամբաստանէ իբր ածրագրած, մինչեւ որ ապացոյցներ չունենաս»

(2) «Եւ հրեշտակները իբր կին գործածեց.» (Բափիմբոքի)

46. Եօթը երկինքները զայն կը գովաբանեն. աշխարհ կը կրկնէ այս գովաբանութիւնները. ամէն ինչ որ կը պարունակէ սիեզերքը, կը պատմէ Աստուծոյ գովեստը. բայց դուք չէք հասկնար այդ գովաբանական երգերը. Ամենակարողը քաղցր և գթած է:

47. Բուրանը կարգացած առնդ, հանդերձեալ կեանքին չհաւատացողներուն և քու միջև անթափանցելի քող մը պիտի ձգենք:

48. Անոնց սիրտը պիտի փակենք անով, որպէս զի չկարենան բան մը հասկնալ. անոնց ականջը ծանրացուցինք:

49. Երբ Բուրանին մէջ միակ Աստուծոյ անունը փառաբանես, անոնք արագ քայլերով կը փախչին (և զզուանքով կռնակնին կը դարձնեն:)

50. Մենք ևէ անձէ աւելի ազէկ գիտենք թէ անհաւատները ի՛նչ նպատակով կուգան քեզ մտիկ ընել, և իրենց անօրէնութեամբը ինչե՛ր կը հնարեն, երբ կ՚ըսեն իրարու. կախարդի մը կը հետեւինք:

51. Տե՛ս թէ ի՛նչպէս կը նմանցնեն զքեզ. բայց անոնք մոլորութեան մէջ ինկած են և այևս ճշմարտութիւնը չպիտի տեսնեն:

52. Անհաւատները կ՚ըսեն. ինչպէ՞ս կարելի է որ, ոսկոր և փոշի ըլլալէ ետք, կրկին կեանք առնենք:

53. Ըսէ՛ անոնց. եթէ քարէ, երկաթէ կամ ուրիշ ո՛եւէ բանէ ալ չնուաճած ըլլայիք, կրկին յարութիւն պիտի առնէք: Ու անոնք կը հարցնեն. ո՞վ պիտի կեանք տայ մեզի: Պատասխանէ. ան, որ առաջին անգամ ծնունդ տուաւ ձեզի: Անոնք գլուխնին կը թօշուռեն և կը հարցընեն թէ այս դէպքը ե՞րբ տեղի պիտի ունենայ. պատասխանէ՛, թերեւս չատ հեռու չէ այդ օրը:

54. Օր մը Աստուած պիտի կոչէ զձեզ ձեր պերճամբներէն. զուք պիտի պատասխանէք իրեն, իր գովասը հրատարակել. ձեզի այնպէս պիտի թուի թէ հազիւ վայրկեան մը բնակած էք հոն:

55. Իմ ծառաներուս յանձնարարէ՛ որ պարկեշտութեամբ խօսին, որպէս զի մի՛ գուցէ սատանան անհամաձայնութիւն սերմանէ անոնց միջեւ. սատանան մարդուն յայտնի թշնամին է:

56. Աստուած ծանօթ է ձեր սրտերուն խորքին. ըստ կամս կրնայ ներել ձեզի և կամ պատժել, մինչ զքեզ չղրկեցինք (ո՛վ Մուհամմէտ) որ անոնց պաշտպանն ըլլաս:

57. Քու Տէրդ ո՛ւ և է անձէ աւելի տղէկ պիտի թէ ինչ կայ երկինքի մէջ և երկրի վրայ. մինչ մարգարէները բարձրացուցինք մէկը միւսէն աւելի վեր. Դաւիթին տուինք Սաղմոսպիրքը:

58. Ըսէ՛ անոնց. օգնութիւան կանչեցէք ձեր աստուածները. անոնք չպիտի կրնան ո՛չ փարատել և ո՛չ ալ փոխել ձեր վրայ ճնշող դժբաղդութիւնը:

59. Անոնք՝ որոնց կ՛աղաչեն իրենց խնդիրը, իրենք ալ ամէն ջանք կ՛ընեն բարձրեալին մերձենալու համար(1). անոնք կը սպասեն աստուածային գթութեան և կ՛երկնչին իր անաւատ պատիժներէն:

60. Մենք, յարութեան օրը չհաւատած բնաջինջ պիտի ընենք կամ խստիւ պիտի պատժենք բոլոր քաղաքները (2). այս վճիռը արձանագրուած է (յաւիտենական) Գիրքին մէջ:

61. Եթէ ձեզմէ առաջ ղրկուած մարգարէները ա-

(1) Բազմիրոջի կ՛ըսէ թէ ասիկա անհարկութիւն է այն սուրբերուն, կամ նոյնիսկ Քրիստոսին, որոնց կ՛աղաչեն քրիստոնեաները՝ իրենց խնդիրը:

(2) Ցանցաւոր քաղաքները:

նանց կողմէ առաքօս հաշակուած չըլլային, մենք քեզի պիտի ղրկէինք հրաչք գործելու կարողութեամբ։ Թէմաւտականներըը միթէ չըսպաննեցին այն հրաշագործ էգ ուղտը, զոր իբենց ղրկած էինք. մենք հրաչքներ գործեցինք, միմիայն սասկում սփռելու համար։

62. Մենք քեզի ըսինք արդէն որ աստուածային զօրութիւնը կ'ընդդիմէ բոլոր մարդկային էակները. այն տեսիլքը զոր քեզի չնորհեցինք, փորձութեան առարկայ մը պիտի ըլլայ, ինչպէս նաեւ այն անիծեալ ծառը (1) որուն մասին խօսուած է Քուրանին մէջ։ Ատոնք պիտի վախցընէ անհաւատներըը, բայց անոնք իբենց անհնազանդութիւնը ա՛լ աւելի պիտի աւելցնեն։

63. Հրեշտակներուն հրամայեցինք Ադամը պաշտել. ամենքն ալ երկրպագեցին անոր առջեւ, միայն Էպլիս բմբոստացաւ և անհնազանդութեամբ բաւ. ես ինչո՞ պիտի պաշտեմ հողէ չինուած էակը։

64. Յետոյ բաւ Աստուծոյ. Եթէ ինծի տալիք պատիժդ յետաձգես մինչեւ յարութեան օրը, ես քնացընէ պիտի ընեմ սերունդն անոր, զոր ինձմէ վեր բարձրացուցիր. քիչերը պիտի հաղորդին իմ թշակարդներէս։

65. Աստուած պատասխանեց. կորսուէ գնա, քեզի հետեւողներըը գեհենին մէջ պիտի գահավիժին քեզի հետ միասին. անոնք այս կերպով պիտի հատուցուին։

---

(1) Անիծեալ ծառը, զազում (զքխրում) կոչուածն է. ըստ Արաբ մեկնիչներուս՝ այս ծառը կը բարձրանայ դժոխքին խորէն. երբ Մուհամմէտ կ'ըսէ թէ «փորձութեան առարկայ մը» պիտի ըլլայ, կ'ակնարկէ անհաւատներուն սա խօսքին. «կրակը կապառէ քարերը, զազում ծառը ինչպէ՞ս կրնայ ածիլ բոցերուն մէջ.» զազում փշոտ ծառ մըն է որ կ'աճի Արաբիոյ մէջ, անոր պտուղները շատ դառն են. անտարակոյս այս ծառին յատկութիւններուն համար է որ Մուհամմէտ կ'ըսէ թէ դժոխքին մէջ կը բուսնի ան։

66. *Մարդիկը դէպ ի քեզ հրաւիրէ խօսքով· անոնց վրայ յարձակէ քու (ձիաւոր և հետեւակ) զինուորներովդ· աւելցո՛ւր անոնց հարուստութիւնը և գաւակներուն թիւը· քաղձր յոյսերով օրօրէ զանոնք.* (Աստուծոյ խոստացեալ խոստումներ միայն կուտայ մարդոց։)

67. *Դուն իմ հաւատարիմ ծառաներուս վրայ ո՛չ եւ է իշխանութիւն չպիտի ունենաս. իմ պաշտպանութիւնս ապահովութիւն մը պիտի ըլլայ անոնց համար։*

68. *Ձեր Աստուածը այն Աստուածն է որ հաւաքել կուտայ բոլոր հաւերը ծովերուն վրայ, որպէս զի իր հաւատարիմներուն գանձերը ձեռք անցընէք· անիկա ձեզի հանդէպ բարութեամբ լեցուն է։*

69. *Ծովերուն վրայ գանուած միջոցներով երբ դժբաղդութիւն մը պատահի ձեզի, ձեր կուռքերը ձեզմէ հեռու պիտի փախչին.* (միայն Աստուած ներկայ կ՚ըլլայ·) *և երբ անիկա զձեզ ազատէ վտանգէն և զձեզ վերադարձնէ ձեր հայրենիքը, կրկին կը լքէք զինքը, որովհետեւ մարդիկ ապերախտ են։*

70. *Կը կարծէք թէ զե՞րծ էք անոր հարուածներէն· չէ՞ք կարծեր որ Աստուած կարող է վիհ մը բանալ ձեր ապերուն տակ, կամ ձեր դիմաց վրայ աւերածներ քարեբոմբ բեռնաւորուած ամպ մը* (1)· *այն ատեն ո՞ւր պիտի ապահովանիք դուք։*

71. *Վստա՞հ էք որ Աստուած կրկին անգամ դէպ ի ծով չպիտի ղրկէ զձեզ ու բուռն փոթորիկ մը չպիտի հանէ ձեզի դէմ, ի պատիժ ձեր ապերախտութեան, փոթորիկ մը որ ծովերուն յատակը պիտի ղրկէ զձեզ· այն ատեն ոչ ոք պիտի պաշտպանէ զձեզ։*

---

(1) «Չէ՞ք կարծեր որ փոթորիկ մը չհանէ Աստուած և զձեզ թաղէ աւազին տակ։» (Բաղխմիրեան)

72. Ադամի որդիները պատուեցինք. զանոնք տարինք ցամաքներու և ծովերու վրայ. անոնց տուինք մաքուր մնուդներ և զանոնք բարձրացուցինք չատ մը ստեղծուածներէ աւելի վեր:

73. Օր մը պիտի հասնինք բոլոր ազգերը իրենց պետերուն հետ. անոնք իմ առջեւս պիտի ելլեն. անոնք որ իրենց գիրքը (1) ալ ձեռքերնուն մէջ բռնած են, պիտի կարդան զայն և երբէք անօրէնութիւն չպիտի ըլլայ իրենց:

74. Ո՛վ որ այս աշխարհի մէջ կոյր մնայ. հանդերձեալ կեանքին մէջ ալ կոյր պիտի ըլլայ. ճշմարտութեան ճամբէն մոլորած պիտի ըլլայ անիկա:

75. Քիչ մնացած էր որ անհաւատները իրենց վարձատրութիւններովը զքեզ հետացնեն մեր կրօնքէն և փոխեն մեր պատուէրները. ո՛հ, այն ատեն երբ դուն ընես անոնց բաժը, անոնց բարեկամը պիտի ըլլաս:

76. Եթէ քու հաւատքդ չամրապնդէինք (դուն տեղի պիտի տայիր, գոնեհետեւ) դուն արդէն դէպ ի անոնց հակած էիր:

77. Եթէ անոնց հետեւէիր, քեզի կրկ պիտի տայինք կեանքի և մահուան դժբաղդութիւնները ու դուն չպիտի ազատէիր մեր դէմ:

78. Քիչ մնացած էր որ անհաւատները ստիպեն երթալ Մեդինէէն: Ո՛հ, բայց այն ատեն անհաւատներն ալ երկար ատեն չպիտի կրնային բնակիլ այդ քաղաքին մէջ:

79. Համառօտ այն օրէնքին, որուն հետեւած են քեզմէ առաջ ղրկուած մարգարէները, համառօտ այդ անփոփոխելի օրէնքին,

---

(1) Աւիկա այն գիրքն է, ուր արձանագրուած են բոլոր մարդոց արարքները:

80. Ազօթք բրէ՛, արեւին մարը մանկէն սկսեալ մինչեւ մուխը կոխելը. Քուրանը կարդա՛ արչալոյսին. հրեշտակները ներկայ պիտի ըլլան քու ընթերցումիդ։

81. Գիշերուան մէկ մասն ալ յատկացուր Քուրանի ընթերցման. կրնայ ըլլալ որ այս հակումներուդ միջոցին Աստուած զքեզ բարձրացնէ փառաւոր տեղ մը։

82. Ըսէ՛. Տէր, բրէ որ ճշմարտութիւնը իմ մուտքիս եւ բրէ որ անկից իմ ելքիս վրայ. ծածկէ դիս քու զօրութեանդ վահանովը (1)։

83. Ըսէ՛ անոնց. ճշմարտութիւնը երեւցաւ եւ սուտը փարատեցաւ. թեթեւ չոգին մը նման։

84. Հաւատացեալները Քուրանին մէջ պիտի գտնեն իրենց ցաւերուն դարմանը եւ աստուածային չնորհները. դալով անհաւատներուն, Աստուած պիտի փութացնէ անոնց կորուսը։

85. Մեր չնորհներովը ողողուած մարդ էակը ապերախտութեամբ երես կը դարձնէ մեզի. բայց երբ դժբաղդութեան մը ենթակայ ըլլայ, յուսահատութեան կը մատնուի։

86. Ըսէ՛. ամէն ոք իր փափաքներովը ընթացքին համար օրէնք կը չինէ. բայց Աստուած պիտի թէ ո՛վ ի՛ր ընթացքին ճշմարտութեան ճամբային։

87. Քեզի հարցում պիտի ուղղեն հոգւոյ մասին. պատասխանէ՛. Աստուած իրեն վերապահած է անոր գի-

---

(1) Երբ Մուհամմէտ յաղթական կերպով Մէքքէ մտաւ, տեսաւ որ տաճարը 360 կուռքերով լեցուած էր. զանոնք իր ձեռքի գաւազանովը զարկաւ և ազազակեց հետեւեալ բառերը մինչեւ որ անոնք տապալեցան. « ճշմարտութիւնը երեւաց, սուտը պիտի փաթաթի։ » (Ճէլալէտտին)

աւելիւնը ու մեղի չատ քիչ անդեկութիւն տուած է այդ մասին (1)։

88. *Եթէ ուզենք, կրնանք ետ առնել այն բոլոր բաները, զորս յայտնեցինք քեզի. դուն չես կրնար արգելք հանդիսանալ մեր կամքին։*

89. *Աստուածային գիտութիւնը քու միակ ապաստանդ է. Աստուած իր չնորհներովը ողողէ քեզ։*

90. *Լսէ՛. եթէ գժտիքը միանար աչխարհի* (2) *Քուբանին նման երկ մը արտապրելու համար, չպիտի յաջողէին երբէք (եթէ նայն իսկ իրարու գործակցէին։)*

91. *Մենք Քուբանին միջոցաւ պատասխանատուիւնը մարդոց իրենց բոլոր պարտականութիւանց մասին. բայց անոնք իրենց անհատատուիւանը մէջ յամառելուան և լոյսը մերժեցին։*

92. *Անհատաններդ կ՛ըսեն. մենք երբէք չպիտի հաւատանք քու առաքելութիւանդ, եթէ երբէք ջուրի աղբիւր մը չի բղխեցնես գետնէն,*

93. *Եւ կամ, եթէ արմաւենիներով և արիատունկերով լեցուն պարտէզի մը մէջէն գետ չի հոսեցնես,*

94. *Եւ կամ, եթէ մեր վրայ չի խոնարհեցնես երկնային կամարը, ինչպէս ապարդիւն կերպով խոստացար մեզի, և եթէ մեղի բացէ ի բաց ցոյց չտաս Աստուած և հրեշտակները (իբր երաչխաւոր քու խօսքերուդ.)*

95. *Եւ կամ, եթէ գոնէ ոսկեզէն տուն մը չկառուցանես, և կամ եթէ երկինք չբարձրանաս անդուլի մը միջոցաւ, և տակաւին չպիտի հաւատանք որ բարձ-*

---

(1) *Այսինքն՝ միայն քիչ թուով մարդիկ ծանօթ են հոգիի գաղտնիքներուն։*

(2) «*Եթէ մարդիկ և ոգիները միանային*» (*Քագիմիրքի*)

բացած ես երկինք, մինչեւ որ հանկէ մեզի չզրկես գիրք մը, զոր կարենանք կարդալ։ Պատասխանէ՛ անոնց. զովեա՛լ է Աստուած. ես մարդ մըն եմ սոսկ, որ դէպ ի ձեզ ղրկուած եմ։

96. Մարդիկ երբէք հաւատա չընծայեցին, երբ ճշմարիտ կրօնքը յայտնուեցաւ իրենց, որովհետեւ ըսին. մի՞թէ Աստուած մահկանացու մը կընտրէ՞ր իր կամքը յայտնելու համար անոր միջոցով։

97. Պատասխանէ՛ անոնց. եթէ հրեշտակները բնակէին աշխարհի վրայ, եթէ խօսէին ձեզի հետ (1) այն ժամանակ իրը մարգարէ՝ հրեշտակ մը պիտի ղրկէինք ձեզի։

98. Ըսէ՛ անոնց. Աստուծոյ վկայութիւնը կը բաւէ ինձի՝ ընդդէմ անոնց. անոնք լաւ գիտեն կը նայի իր ծառաներուն վրայ։

99. Միայն Աստուծոյ ձեռամբ առաջնորդուողն է որ ուղիղ ճամբէն կրնթանայ. ան՝ զոր Աստուած կը մոլորեցնէ, ապաստան մը չպիտի գտնէր բնաւ իր վրէժխնդրութեան դէմ։ Յարութեան օրը մենք զանոնք բոլորը պիտի հաւաքենք. կոյր, համր և խուլ ըլլալով, անոնք երեսի վրայ ինկած պիտի ըլլան. գիտենք պիտի ըլլայ իրենց բնակավայրը. ամէն անգամ որ կրակը մարի, մենք պիտի վառենք և բոցերուն հուրքը պիտի աւելցնենք։

100. Անոնք պիտի կրեն այս չարչարանքները, որովհետեւ, հաւատքի կոչին դէմ անհնազանդ ըլլալով ըսին. կարելի՞ բան է որ անգամ մը ոսկորի և հողի վերածուելէետք կրկին կեանք առնենք (նոր ձեւ մը առած։)

101. Ձե՞ն տեսներ անոնք, որ երկինքի և երկրի արարիչը կարող է կազմել իրենց նման ուրիշ էակներ,

(1) «եւ հանդարտօրէն ապրէին հո՛ն» (Քազիմիրսքի)

ու անոնց կեանքի օրերուն պայմանաժամը նչանակել։ Այս ճշմարտութիւնը անվիճելի է, բայց անհատանները յամառօրէն կը մերժեն հաւատալ իրականութեան։

102. Ըսէ՛ անոնց. եթէ ատաուածային պիտութիւնը դանձեր տրամադրած լլար ձեզի, դուք չպիտի համարձակէիք դպչիլ անոնց, որովհետեւ մարդիկ ագահ են։

103. Մենք տուինք Մովսէսին՝ ինն հրաչքներ գործելու կարողութիւն. տարցո՛ւր Իսրայէլի զաւակներուն, որոնց առաջնորդն եղաւ անիկա։ Երբ Մովսէս Փարաւոնին ասդիւ եղաւ, անիկա բսաւ. Մովսէ՛ս, դուն կախարդներու ազդեցութեան տակ գտնուող մէկն ես։

104. Մովսէս պատասխանեց. դուն չատ ազէկ պիտես թէ այս հրաչքները երկինքի և երկրի վեհապետին գործերն են. ատոնք ակնյայտնի նչաններ են. ո՛վ Փարաւոն, դուն կորսուան պիտի դառնաս թերևս։

105. Փարաւոն ուզեց Երրայեցիները վանել եգիպտոսէն. և մենք խորտուզեցինք զայն և իր հետեւորդները՝ ծովերուն չատակը։

106. Այնուհետեւ բսինք Իսրայէլի զաւակներուն. բնակեցէ՛ք այս երկրին մէջ. երբ հանդերձեալ կեանքին ժամը հնչէ, զձեզ ամենքդ խառ խառի պիտի բերենք։ Մենք Բաբանը ճշմարտապէս ղրկեցինք և անիկա իրօք իջաւ երկինքէն։ Եւ, ո՛վ Մուհամմէտ, զքեզ ընտրեցինք, որպէս զի մարդոց յայտնես մեր վարձատրութիւնները և սպառնալիքները։

107. Բաբանը հաւատացնելու բաժնեցինք, որպէս զի կարենաս կարդալ (մարդոց առջեւ) ընդհատ ընդհատ։ Մենք զայն ղրկեցինք պլուխներու բաժնուած (1)։

---

(1) «Զայն ղրկեցինք ճշմարտապէս։» (Բազիմիրսքի)

108. *Ըսէ՛ անոնց. Հաւատացէ՛ք անոր կամ մի՛ հաւատաք, (փոյթ չէ.) անոնք՝ որ Քրիստոսին գալէն առաջ լուսաւորուած էին պրպէն, երկրպագութիւն կ՚ընեն երբ զայն կարպաք իրենց ներկայութեանը. անոնք կը գոչեն. գովեա՛լ է Աստուած, որ իր խոստումները կը լրացնէ:*

109. *Անոնք երեսի վրայ կ՚իյնան, արցունք կը թափեն և ա՛լ աւելի հնազանդութիւն ցոյց կուտան Աստուծոյ:*

110. *Կոչեցէ՛ք Աստուած, կամ կոչեցէք Ողորմածը. այս երկու բառերն ալ հաւասարապէս գեղեցիկ են (1). ո՛չ չատ ցած, և ոչ ալ չատ բարձր ձայնով աղօթեցէք. երկուքին մէջտեղը ձայն մը փնտռեցէք:*

111. *Ըսէ՛. գովեա՛լ է Աստուած. անիկա զաւակ չունի բնաւ. ամեզերքի կայսրութիւնն ալ իր միահեծան կ՚իշխէ. ո՛ւ և է օժանդակի կարօտ չէ (ցտի ատաքնևրէ պերճ մնալու համար.) փառաւորէ՛ զԱստուած, իր մեծութիւնը փառաբանելով:*

---

(1) «Ինչ բառով որ ալ կոչէք զինքը, ամենէն գեղեցիկ անուններն իրեն կը պատկանին.» (Քափիմիրսքի)

ՎԵՐՋ ԺԷ. ԳԼՈՒԽԻ

ԿԱՐԱՅՐ (1)

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ (2). — 110 տուն

Ցաճուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ

1. *Փա՜ռք Աստուծոյ, որ իր ծառային ղրկեց Գիրքը՝ որ չի խաբեր բնաւ.*

2. *Ուղիղ գիրք մը, որ խիստ պատիժներով սոսկումի կը մատնէ յանցաւորները եւ առաքինի հաւատացեալները կ'ուրախացնէ յաւիտենական երջանկութեան մը յոյսով:*

3. *Այս գիրքը առնմանուած է ազդարարիչ բոլոր ազգաց, որոնք կ'ըսեն թէ Աստուած որպէ՛ս ունի:*

4. *Այս հաւատամուքը ընողները ուրիշ չունին, բայց նախահայրերն ալ միեւնոյն ուղին գործեցին, (ի-բենց բերնէն ելած խօսքով մեզի կը գործեն.) արդէն միշտ առաջ կը խօսին:*

5. *Եթէ անոնք չեն հաւատար քու վարդապետութեանդ, ի զուր տեղը պիտի չանաս զանոնք համոզել եւ զգացած ցաւդ պարապը պիտի երթայ:*

---

(1) *Այս գլուխին վերնագիրը էլ սահուած (Քարայրը) գրուած է, որովհետեւ Մուհամմէտ անոր մէջ կը խօսի այն տղոց մասին, որոնք քարայր մը մտած էին, բայց հաւատքը պահպանելու համար. եփեսոսի եօթը Ննջեցեալ մանկանց պատմութեան շատ կը նմանի թսիկա:* (Սաւաթի)

(2) *Քազիմիրեաքի կ'ըսէ՝ «Մէֆինէի մէջ»:*

6. Մարդոց բնակավայրը գեղեցկացուցինք (1). մինք վայելքներ ընծայեցինք անոնց, որպէս զի փոթձենք զանոնք, և տեսնենք թէ անոնցմէ ո՛վ լաւագոյն կերպով պիտի գործածէ։

7. Բայց մինք փուչի պիտի վերածենք ամէն ինչ որ կը զարդարէ երկիրը։

8. Ուշադրութիւն րրած էք որ Քարայրի ընկերներուն և ալ տրաֆիի պատմութիւնը (2) մէկին է մեր նշաններէն, և արտաքոյ կարգի բան մրն է։

9. Երբ այդ մանուկները քարայր մտան, սա ալօթքը ուղղեցին Աստուծոյ. Տէր, քու ողորմութեանդ չուքով ծածկէ զմեզ և րրէ՛ որ արդարութիւնը իյնէ մեր ձեռնարկին վրայ։

10. Մինք զանոնք խոր քունի մէջ միրճեցուինք (3) մեծ թուով տարիներու ընթացքին։

11. Ցետոյ արմնցուցինք, տեսնելու համար թէ անոնց մէջէն ո՛վ կարող պիտի րլլայ հաշուել այն ժամանակը որ հոն անցուց։

12. Բեզի կը պատմենք անոնց պատմութիւնը ճըշմարտօրէն. այդ տղաքը կը հաւատային Աստուծոյ և մինք ալ մէջնիներ ընծայեցինք անոնց հաւատքը զօրացնելու համար։

---

(1) «երկրի վրայ գտնուղ ամէն բաներով զարդարեցինք աշխարհը» (Քազիմիրսքի)

(2) Քազիմիրսքի կ'ըսէ՝ ալ rahim և կը յարէ թէ rahim բառին իմաստին վրայ անհամաձայնութիւն կայ. ոմանք կը կարծեն թէ եօթը Ննջողներուն շան անունն է. ուրիշներ ալ կ'ըսեն թէ սպիկա անունն է այն տախտակին, որուն վրայ նշանակուած էին (rahim, rahmma) քարայրը մտնողներուն անունները։

(3) «Մենք զանոնք խուլցուցինք» (Քազիմիրսքի)

13. Զօրացուցինք անոնց սիրտը, երբ, (իշխանին առջեւ բերուած առնելին) ճշմարտութեան յարգանք ընծայեցին և ըսին. մեր Աստուածը վեհապետն է երկինքի ու երկրի. մենք իրմէ զատ ուրիշ Աստուծոյ կաչում չպիտի ընենք, այլապէս՝ ամբարշտութիւն գործած կ'ըլլանք:

14. Մեր համաքաղաքացիները փոխանակ Աստուծոյ, ուրիշ հաստատածներ կը պաշտեն. կրնա՞ն արդեօք նչան մը ցոյց տալ մեզի, իրը ապացոյց իրենց պաշտամունքին. և կա՞յ արդեօք աւելի մեծ յանցաւոր մը քան այն՝ որ Աստուծոյ հաշուոյն աստիճան կը գաղրիէ:

15. Այն առնն անունք իրարու ըսին. եթէ հեռանանք կատապաստներէն և անունց պաշտած կուռքերէն և եթէ քարայրի մը մէջ աստանձնանանք, աստուածային դրթութիւնը պիտի հակի մեր վրայ և պիտի հանի մեր պէտքերուն:

16. Բոլոր այն ժամանակը որ անունք բնակեցան քարայրին մէջ, սեսան որ արեւը կը մտնէ դուռնէն ներս. արեւը ծագած միջոցին դէպ ի ալ կը ծռէր իր հրաշալի ճառագայթները և զանոնք դէպ ի ձախ կը սանէր, երբ կը զանար դէպ ի արեւմուտք. (անունք քարայրին լայն մէկ մասին մէջ կը գտնուէին.) Ամենակարողին ձեռքն է որ գործեց այս հրաշքը. ով որ կ'առաջնորդուի Աստուծոյ ձեռամբ, չիսակ ճամբէն կ'ընթանայ. այն զոր կը մոլորեցնէ Աստուած, այլեւս չպիտի կարենայ գտնել ո՛չ առաջնորդ և ոչ ալ պաշտպան:

17. Այնպէս կը կարծուէր թէ անունք արթուն են, մինչդեռ անունք կը քնանային. մենք զանոնք երբեմն այս, երբեմն այն կողմ կը դարձնէինք. իրենց շուներ կը հնչէր թաթերը երկարած՝ քարայրին դրան առջեւ. ով որ զանոնք յանկարծ տեսնէր (այս վիճակին մէջ) պիտի սոսկար (և պիտի փախչէր:)

18. *Յետոյ հանեցինք իրենց քունէն, որպէս զի խրատու հարցնեմ։ Իրենցմէ մին հարցուց. որքա՞ն ժամանակ մնացինք հոս. — օր մը, պատասխանեց միւսը, կամ աւելի կարճ ատեն։ — Աստուած գիտէ, յարեցին միւսները, թէ որքա՞ն ժամանակ մնացինք հոս։ Մեզմէ մէկը քաղաք ղրկինք ոսկ դրամով (1), որպէս զի ուտելու գնէ, (ամենէն աղէկ սեռակը ծախողին թող երթայ և ուտելիք թող բերէ.) բայց քաղաքավարութեամբ թող վարուի և ոչ ոքի չցաւցնէ մեր թաքստոցը։*

19. *Եթէ քաղաքին բնակիչները տեսնէին հոս, քարի պիտի բանէին զմեզ և կամ պիտի բռնադատէին զմեզ որ իրենց կռապաշտութեան կրօնքին վերադառնանք, և այն ատեն երջանկութիւնը պիտի մարէր մեզի համար։*

20 *Մենք անոնց դիտուն եկածը պատուցինք իրենց համաքաղաքացիներուն, որպէս զի տեսնեն Աստուծոյ խոստումներուն լրումը, որովհետեւ անոր խօսքը անփոփոխելի է։ Իրենց հայրենակիցները կը վիճաբանէին այս մասին. տաճարներուն չէնք մը կանգնել այն քարայրին վրայ ուր մանուկները տառնձնացած էին։ Աստուած կը պաշտպանէր զանոնք, և անոնց գտածին կատակից հաւատացեալները գոչեցին. անտարակոյս, տաճար մը պիտի կանգնենք հոն։*

21. *Անոնց քանի՛ հոգի ըլլալուն վրայ պիտի վիճաբանին. պիտի բանն թէ երեք հոգի էին, հոս մէն ալ չտեսնենին՝ ըսես. (ուրիշ մը պիտի ըսէ) հինգ հոգի էին, հոս մէն ալ չտեսնենին՝ վրդ. (պիտի չանան գաղտնիքը լուծել.) ուրիշ մը պիտի ըսէ. անոնք եօթը հոգի էին,*

---

(1) *Մէկ քանի մեկնիչներ կը կարծեն թէ այս Տաճառածին մէջ ակնարկուած քաղաքը Կիլիկիոյ Տարսոն քաղաքն է։ (Սավարի)*

հաս մըն ալ չունենային՝ ուխը։ Անոնք կը ջանան թա-
փանցել զաղանիքի մը, զոր քիչ մըտալ մարդիկ միայն
գիտեն. բայ անոնց. Աստուած չատ աղէկ գիտէ թէ ա-
նոնք քանի՛ հոգի էին։

22. Ուրեմն անոնց մասին չգիտցած բաներդ մի՛ ը-
սեր և անհատատներուն չըլլայ որ յայտնես անոնց պատմու-
թիւնը։

23. Երբէք մի՛ բսեր՝ վաղը այս ինչ բանը պիտի
ընեմ, առանց յարելու՝ եթէ Աստուած կամենայ (1). երբ
բան մը մտածես, մտածումդ առ Աստուած բարձրացուր
և բայ. թերևս պիտի աւաջնորդէ զիս և ճշմարտութիւնը
պիտի գիտցնէ ինծի։

24. Այդ մանուկները քարայրին մէջ մնացին երեք
հարիւր տարի, աստուկ ինը տարի։

25. Աստուած ամէնէն աղէկ գիտէ թէ որքա՛ն տանն
անոնք հոն մնացին, երկինքի և երկրի գաղանիքները
պարզ են իրեն համար. անիկա ամէն բան կը տեսնէ և
կը լսէ. իրմէ զատ (2) ուրիչ պաշտպան չունի. Աստուած
իր վճիռները արձակելու համար ուրիչի օգնութեան չի
կարօտիր։

---

(1) Քրիստոնեաներէն ոմանք Մուհամմէտի հարցուցեր են
հնջող մանկանց պատմութիւնը. վաղը կը պատմեմ, բսեր է Մու-
համմէտ, առանց յարելու «եթէ Աստուած կամենայ» փոյքը.
այս զանցառութեան համար ներկայ 23րդ տունը յայտնուեր է ի-
րեն։ Թուրքերը և առհասարակ բոլոր մահմետականները շատ ծըշ-
դապահութեան կը յարգեն այս պատուէրը. երբէք բացարձակ խոս-
տում չեն տար և իրենց բոլոր պատասխաններուն վերջաւորութեանը
կ'աւելցնեն inchallah բառը, որ կը նշանակէ «եթէ Աստուած
կամենայ»։

(2) «Մարդը անկէ զատ» (Քաղիմիրսքի)

26. *Կարգա՛ Քուրանը, զոր Աստուած յայտնեց քեզի. անոր վարդապետութիւնը անսխալական է. Բարձրեալէն զատ ոչ ոք կրնայ բլլալ ձեր պաշտպանը:*

27. *Ներողամիտ եղիր հանդիպելի անոնց, որոնք վիշտեր թէ ցերեկ զԱստուած կը կոչեն և կը չանան անոր չնորհներուն արժանանալ: Քու նայուածքներդ անոնց վրայէն անդին մի՛ դարձներ, աչխարհային կեանքի վայելքներուն անձնատուր բլլալու համար. մի՛ հետեւիր անոր, որուն սիրտը մոռցաւ զմեզ, և որ միմիայն իր փափաքներուն և ծայրայեղ կիրքերուն կը հետեւի:*

28. *Ըսէ՛. ճչմարտութիւնը Աստուծմէ կուգայ. մարդիկ ազատ են հաւատալու կամ իրենց անհաւատութեան մէջ յամառիլ մնալու. (գալով մեղի) խարոյկներ վառեցինք ամբարիշտներուն համար. բոցերու և մուխի յորձանք մը պիտի չրջապատէ զանոնք. երբ չարչարանքներուն մեղմացումը խնդրեն, անոնց պիտի արուի (եռացող) ջուր, նման հալած արոյրի, որ պիտի այրէ անոնց բերանը: Անոնք պիտի խմեն այս զարհուրելի ըմպելին և պիտի պառկին վշտի անկողնի մը մէջ:*

29. *Իսկ անոնք որ հաւատացեալ են և առաքինի գործեր կը կատարեն, երբէք չպիտի կորնչեցնեն իրենց արարքներուն վարձատրութիւնը:*

30. *Անոնք ակր պիտի բլլան Եդեմի պարտէզներուն, ուր կը հոսին գետերը. ոսկի ապարանջաններով զարդարուած, մետաքսահիւս և ոսկեհուռ կանաչագոյն (1) զգեստներ հագած, փառքով չոգչոգուն, անոնք պիտի հանդչին հարսանեկան անկողնի վրայ, որ երանութիւնն բնակավայրին չքնդ վարձատրութիւնն է:*

---

(1) *Արաբ մեկնիչները կ'ըսեն թէ կանանչ գոյնը ամենէն գեղեցիկն է և աչքի համար շատ կազդուրիչ է:*

31. Իբր առակ՝ ցոյց տուր անոնց սա երկու մարդոց օրինակը. մարդու մը տունէն երկու պարտէզներ, որմառանկիով լցուն, արմաւենիներով շրջապատուած և (երկու պարտէզներու միջեւ) ցորեն ցանուած արտեր դրինք։ Անոնք երկուքն ալ պտուղ տուին և իրենց ապառաժ ախտալուծիւնները պարապը չեղան։

32. Այս պարտէզներուն մէջտեղը առուակ մը հոսեցուցինք. պարտէզին տէրը առատ հունձք մը ընդելով հարստացաւ. այն առեն զգուշութեամբ բաւ իր դրացիին. ես քեզմէ աւելի հարուստ եմ և իմ ընտանիքս աւելի բազմանդամ է։

33. Իր պարտէզներուն մէջ մանելով զգուշութեամբ գոչեց. երբէք չեմ յուսար որ տունէդ աւերումի ենթարկուին։

34. Երբէք չեմ հաւատար որ վերջին դառնասոսկի ժամը պիտի հասնի, և չեմ կարծեր որ, եթէ յարութիւն առնեմ, տունդմէ աւելի գեղեցիկ հարսնութիւններ պիտի ունենամ։

35. Այն առեն, անոր հաւատացեալ բարեկամը վրդովեաւ չեչառով մը բաւ. կ'ուրանա՞ս զայութիւնն անոր՝ որ զքեզ առեղծեց նախ հողէն, յետոյ սերմէն (1), քու մարմինդ կազմելով մարդ էակին մէջ։

36. Գոռով ինծի, Առաւած է իմ Տէրս, և իրեն հաւատար ոչ մէկ կուռք պիտի դասեմ։

37. Երբ կը մտնես պարտէզներուն մէջ, ինչո՞ւ չես ըսեր. Առաւծոյ կամքը ճի՛շդ ըլլայ. միայն անիկա իր ձեռքին մէջ ունի բոլոր իշխանութիւնները. ես քեզմէ աւելի քիչ զաւակ և հարստութիւն ունիմ.

---

(1) Նախ հողէն, յետոյ սերմէն ըսելով պէտք է հասկնալ, թ սկզբան Ադամի առեղծագործութիւնը՝ հողէն, և յետոյ մարդկային ցեղին ծնունդը՝ սեռային յարաբերութեամբ։

38. *Բայց Աստուած կարող է ինծի չնորհել ունեցածէդ աւելի ճոխ պարտէզ մը. անիկա կրնայ կայծակը իջեցնել քու հունձքերուդ վրայ և զանոնք տարուբերուդ փոշիի վերածել։*

39. *Այն գեաները, որոնք կ'ուզեն պարտէզներդ կրոնան չորնալ և անհետանալ հողին տակ, ու դուն ի զուր տեղը պիտի աշխատիիր այդ ջուրը հորէն քաշելու համար։*

40. *Գոռոզ (1) մարդուն պարտէզները աւերակ դարձան (իրենց բոլոր պատուհաններովը.) որթատունկերէն մնացին միայն յինարանները. (անիկա սկսաւ ձեռքերը զարկել) իր բրած ծախքերը մեղքնալ, ու բաւ. երանի թէ բնաւ կուռք պաշտած չըլլայի։*

41. *Իր բազմաթիւ գերիները երբէք չկրցան կասեցնել Ամենակարողին բազուկը (1). անիկա չկրցաւ ինքզինքը պաշտպանել։*

42. *Վերջին դատաստանի օրը, միայն Աստուծոյ ապաւինիլ կարելի պիտի ըլլայ։ Ոչ ոք կրնայ Աստուծմէ աղէկ վարձատրել և կամ աւելի բարեբաղդ վախճանի մը հասցնել մարդիկը։*

43. *Անոնց պատմէ աշխարհիկ կեանքի առակը. այդ կեանքը կը նմանի այն անձրեւին զոր ամպերէն կ'իջեցրնենք առուներդ ածելու համար. պահ մը անոնք կեանք կ'առնեն, բայց յաջորդ օրն իսկ կը չորնան և հովերէն ցիր ու ցան կ'ըլլան։ Աստուծոյ զօրութիւնը անսահման է։*

44. *Հարստութիւնները և զաւակները այս աշխարհի կեանքին զարդարանքները կը կազմեն. բայց իրական*

---

(1) « Անհաւատ » (Բազիմիրեան)

(2) « Ինքը գինեալ բանակ մը չունէր որպէս զի Աստուծոյ դէմ պաշտպանուէր » (Բազիմիրեան)

հարատութիւնները, անոնք որ հաճելի են Աստուծոյ և որոնց վարձատրութիւնը ատոյգ է, բարի գործերն են։

45. Օր մը լեռները պիտի քալեցնենք. դուն պիտի տեսնես որ օր մը՝ ամբողջ աշխարհ հարթ հաւասար պիտի ըլլայ. բոլոր մարդիկը պիտի հաւաքենք. ոչ մէկը զանց պիտի ընենք։

46. Անոնք կարգով չարուած պիտի կլլեն Աստուծոյ առեանին առջեւ. քու Տէրդ անոնց պիտի ըսէ. ահա՛ իմ առջեւս եկաք այն վիճակին մէջ որ ստեղծեցի զձեզ. դուք կը կարծէիք թէ իմ խոստումներս չպիտի պահեմ։

47. Անոնք բոլորն ալ մէյմէկ փրկ պիտի ունենան ձեռքերնին (1). ամբարիշտները դողդողալով պիտի կարդան զայն և պիտի գոչեն. վա՛յ մեզի, այս ինչ փրկ է, ամենէն պզտիկ բաներն անգամ նշանակուած են հոն այնքան ճշդութեամբ որքան մեր ամենէն մեծ գործերը։ Անոնք այդ փրկին մէջ գրուած պիտի տեսնեն իրենց բոլոր արարքները. քու Աստուածդ երբէք անարդարութեամբ չպիտի վարուի անոնց հետ։

48. Երբ հրեշտակներուն ըսինք որ Ադամի առջեւ երկրպագեն, անոնք անմիջապէս գեհին խոնարհցան, ի բաց առեալ Էպլիսը որ անհնազանդ ոգի մը ըլլալով չ'երկրպագեց. ուրեմն դուք փոխանակ իմ պաշտպանութեանս դիմելու, Էպլիսի և իր սերունդին պիտի դիմէք (2). անոնք ձեր թշնամիներն են. վա՛յ անհաւատներուն որոնք այս տեսակ մը ընտրութիւն կ'ընեն։

---

(1) Ձեղչէ՛ս ասին կ'ըսէ թէ մարդոց բոլոր արարքները այդ փրկին մէջ գրուած պիտի ըլլան հաւատացեալները իրենց աջ ձեռքով պիտի առնեն այդ փրկը, իսկ անհաւատները՝ ձախ ձեռքով։

(2) Ոգիները (կամ) մարդոց և հրեշտակներուն միջեւ ցեղ մըն են. ու մինչ հրեշտակները ո՛չ կը մեղանչեն և ոչ ալ կրնան սերը դադրեցնել, ոգիները մարդոց նման կարող են զաւակներ ունենալ։ Էպլիս այդ ոգիներուն հայրը նկատուած է։

49. *Երբ երկինքն ու երկիրը ստեղծեցի և երբ գինքնք իսկ ոչինչէն յառաջ բերի, երբեք օգնութիւան չկանչեցի ոգիները. ես երբեք պէտք չեմ ունեցած աստուածներու* (1):

50. *Օր մը պիտի գայ երբ Աստուած պիտի բսէ անհաւատներուն. կանչեցէք ձեր չաստուածները: Անհաւատները պիտի կանչեն, բայց պատասխան տուող պիտի չ'ըլլայ, որովհետեւ անոնց միջեւ գժբաղդութեան գետը պիտի հոսեցնենք* (2):

51. *Ապիրատները պիտի տեսնեն դժոխքին կրակը և պիտի գիտնան թէ անոր մէջ պիտի նետուին. բայց փրկութեան ճամբայ մը չպիտի գտնեն:*

52. *Քուրանին ամէն էջերուն մէջ տուած ենք զանազան պատուիրաններ (որպէս զի մարդիկ օգտուին) բայց մարդիկ ամէն բանի մասին խնդիր կը հանեն:*

53. *Երբ ճշմարտութիւնը երեւան եկաւ, նենգամիտները ուրացան զայն. անոնք երբէք չ'ապաշխեցան աստուածային գիտութեան: Բայց իրենց անհաւատութեան ի պատիժ անոնք պիտի ենթարկուին այն վճիռին զոր կրեցին իրենց նախահայրերը և կամ պատիժի մը զոր բոլոր աշխարհ պիտի տեսնայ:*

54. *Մենք մարգարէները զրկեցինք միմիայն աւետելու համար խոստումներ և յայտնելու համար մեր սպառնալիքները. սուտով գինուած անհաւատը կը կռուի ճշմարտութեան դէմ* (3). *անոնք կը ծաղրէ մեր պատուէրները և սպառնալիքները:*

---

(1) « Մոլորոցներու » (Քազիմիրսքի)

(2) « Աւերումի հովիտը բացած պիտի ըլլանք » (Քազիմիրսքի)

(3) « Անհաւատները փուճ պատճառաբանութիւններ կը գործածեն ճշմարտութիւնը ջրելու համար » (Քազիմիրսքի)

55. *Կա՛յ աւելի անօրէն մէկը քան այն՝ որ կը մերժէ աստուածային կրօնքը որ իրեն քարոզուած է, և կը մոռնայ իր գործած գէշ արարքները. մենք անհատաներուն սիրտին վրայ ծածկոց մը փռեցինք և անոնց ականջները ծանրացուցինք, որպէս զի բնաւ չհակինան (Քուրանը)։*

56. *Գարապ տեղը կ՛աշխատիք զանոնք փրկութեան ճանրուն մէջ բերելու. անոնք երբէք չպիտի լուսաւորուին։*

57. *Քու Աստուածդ ներողամիտ և գթած է. եթէ անիկա ուզէր անոնց չարագործութեանց համապատասխան չափով մը տալ իր պատիժները, պիտի փութացնէր անոնց չարչարանքի ժամը. բայց Աստուծոյ խոստումները անփոփոխելի են (իր սպառնալիքներուն գործադրութեանը համար որոշ ժամանակ մը նշանակած է.) օր պիտի գայ որ անոնք ոչ մէկ ապաստան պիտի գտնեն աստուածային պատիժէն ազատելու համար։*

58. *Այն յանցաւոր քաղաքներուն, զորս քանդեցինք, նախապէս յայտնած էինք իրենց աւերումի վայրկեանը։*

59. *Օր մը Մովսէս ըսաւ իր ծառային. չպիտի դադրիմ քալել մինչեւ որ ժամանեմ այն տեղը ուր կը միանան երկու ծովերը (1). ես պիտի քալեմ աւելի քան ութսուն տարիներ։*

60. *Երբ հասան երկու ծովերուն միացած տեղը՝*

---

(1) *Քուրանի մեկնիչները կ՛ըսեն թէ այս երկու ծովերն են Յունական և Պարսկական ծովերը և կը յարեն թէ Մովսէս կ՛ուզէ խօսիլ այն մեծաւոր տեսակցութեան վրայ զոր պիտի ունենար Խըտրը կոչուած խորհրդաւոր անձի մը հետ, և այս պարագային Մովսէսը պիտի ըլլար արտաքին գիտութեան ծովը, իսկ Խըտրը՝ գերբնական գիտութեան ծովը։*

տեսան որ կորնցուցեր են այն ձուկը որ կրկին ծով վեր-
բազարձեր էր աստիրկրեայ ճամբայէ մը (1)։

61. Երբ դէպ յառաջ գացին, Մովսէս բսաւ իր ծա-
ռային. կերակուր պատրաստէ՛ մեզի, մեր ճամբորդու-
թիւնը չատ յոգնեցուցիչ եղաւ։

62. Ի՞նչ կ՚ըսես այս եղածին, յարեց ծառան. երբ սա ժայռին մօտ կանգ առինք, ձուկը հոն ձր-
գեցի. սատանան մոռցնել տուաւ մեզի և ձուկը հրաչքով
կրկին ծով վերազարձաւ։

63. Ես ալ այդ բանը կը փափաքէի, յարեց Մով-
սէս։ Եւ անոնք երկուքն ալ ետ դարձան։

64. (Հոն) հանդիպեցան Աստուծոյ մէկ ծառային, որ
անոր չնորհներովը ողողուած ու պիտութեամբը լուսա-
ւորուած էր։

65. Մովսէս բսաւ անոր. Թո՛յլ տուր ինձ՝ հետեւիլ
քեզի, որպէս զի ուսանիմ այն ճշմարիտ կրօնքը որ յայտ-
նուած է քեզի։

66. Իմաստունը պատասխանեց. դուն այնքան համ-
բերատար չես որ կարենաս ինծի հետ կենալ։

67. Ու դուն ինչպէ՞ս ինքզինքդ պիտի բռնես և ին-
ծի չպիտի հարցնես այնպիսի դէպքերու մասին, զորս
երբէք չպիտի հասկնաս։

68. Եթէ Աստուած կամենայ, բսաւ Մովսէս, ես

---

(1) Այս ձուկը, զոր Մովսէս գտած էր և որ կրկին պիտի ան-
հետանար Աստուծոյ հրամանով ծիշդ այն տեղը ուր Խըտրը երեւան
պիտի գար, պիտի եփուէր և պիտի ծառայէր իբր ճաշ Մովսէսին
և իր ծառային. բայց Մովսէսի քունը եկած ըլլալով տապակին մէ-
ջէն ձուկը սկսաւ չարժիլ և դուրս ցատկելով ծով նետուեցաւ ու
հոն կեանք առաւ, որովհետեւ կենաց ջուրի ովկիանոսին եզերքն
էին, կ՚ըսեն Արաբ մեկնիչները։

թէ յարատեւութիւն ցոյց պիտի տամ և թէ կատարեալ պէս հնազանդ պիտի ըլլամ։

69. Լաւ ուրեմն, (յարեց անծանօթը) քանի որ ինձի կը հետեւիս, չըլլայ որ ինձի հարցում ուղղես այնպիսի բաներու մասին, որոնց վրայ նախապէս ես չեմ խօսիր քեզի։

70. Ու անոնք ճամբայ ինկան, նաւ մը նստան։ Աստուծոյ ծառան կարճ կարճ ըրաւ այդ նաւը։ Այն ատեն Մովսէս հարցուց. այս նաւը ջարդուփշուր ըրիր, որպէս զի մէջը եղողները խեղդուին։ չատ տարօրինակ բան մըն է այս ըրածդ։

71. Քեզի չըսի՞ թէ դուն ինձի հետ կենալու համբերութիւնը չպիտի կրնաս ունենալ։

72. Մովսէս պատասխանեց. խոստումս մոռցած ըլլայ թող չբարկացնէ զքեզ. չատ ծանր պարտաւորութիւն մը մի՛ դներ վրաս։

73. Ու անոնք ճամբայ ինկան, եւ անա հանդիպեցան երիտասարդի մը. Աստուծոյ ծառան սպաննեց զայն։ Մովսէս գոչեց. այս ինչ բան է, դուն անմեղ մը սպաննեցիր. անիկա ո՛ւ է ոճիր գործած չէր. դուն գործեցիր (գարշելի) ոճիր մը։

74. Ես քեզի չըսի՞ թէ դուն ինձի հետ կենալու համբերութիւնը չես կրնար ունենալ։

75. Այս անգամ ալ ներէ ինձի, ըսաւ Մովսէս, բայց եթէ տակէ ետք մէկ հատիկ հարցում մը ուղղեմ, այլեւս թոյլ մի՛ տար որ ընկերանամ քեզի։

76. Ճամբանին չարունակեցին և հասան քաղաքի մը(1) դուռներուն առջեւ. բնակիչներէն ասպնջականութիւն ուզեցին. մերժուեցան. երկու ուղեւորները նշմարեցին որ

(1) Անտիոքի (Պավլոբի)

(քաղաքին) պատը կը սպառնար փլիլ. Աստուծոյ ծառան զայն վերահաստատեց իր նախկին վիճակին մէջ. Մովսէս ըսաւ այն ատեն. եթէ ուզէիր, կրնայիր վարձատրութիւն մը առնուլ այս ըրած բարիքիդ համար:

77. Աստուծոյ ծառան պատասխանեց. հոս՝ իրարմէ պիտի բաժնուինք. միայն թէ, նախապէս կ'ուզեմ սորվեցնել քեզի՝ նշանակութիւնը այն բաներուն, զորս անհամբերութիւն սորվիլ ուզեցիր:

78. Նաւը կը պատկանէր աղքատ ձկնորսներու. ես զայն կատր կատր ըրի, որովհետև թագաւոր մը զայն կը հալածէր և բոլոր նաւերը բռնի կերպով կը գրաւէր:

79. Գալով երիտասարդին, անիկա հաւատացեալ ծերնոցքի զաւակ էր և վախցայ որ իր անհաւատութեամբը և մոլորութիւններովը կ'ապականէ զանոնք:

80. Ես ուզեցի որ Աստուած անոր փոխարէն իրենց տայ զաւակ մը, աւելի առաքինի և արժանի՝ սիրոյ:

81. Պատը ժառանգութիւնն էր երկու անչափահաս որբերու. անոր տակ ծածկուած էր գանձ մը, որ իրենց կը պատկանէր. իրենց հայրը արդարամիտ մարդ մըն էր, և Աստուած ուզեց որ չափահասութեան տարիքը թեւակոխեն, որպէս զի տէրը գտնան իրենց գանձին: Անհատական բացատրութիւնը այն բաներուն որոնք քու հետաքրքրութիւնդ չարժեցին (1):

82. Քեզի պիտի հարցնեն (ո՛վ Մուհամմէտ) Աղեք-

(1) Նախընթաց տուներուն մէջ ակնարկուած «Աստուծոյ ծառան» զոր Քադիմիրցին «անծանօթը» կը թարգմանէ, Խըտրը անուամբ այն խորհրդաւոր անձնաւորութիւնն է, որ մարգարէներուն կարգը դասուած է մահմետական կրօնքին մէջ. Ա.յս Խըտրը գտեր է կեանքի աղբիւրը, խմեր է անոր ջուրէն և անմահութեան տէր եղեր է. կարծողներ կան թէ անոր հոգին Ս. Գեւորքի մէջ անցած է:

անդրի մասին. ըսէ՛ անոնց. Ձեղի պիտի պատմեմ իր պատմութիւնը (1)։

83. Մենք անոր իշխանութիւնը հաստատեցինք երկրի վրայ (և միջոցներ ընծայեցինք ի գլուխ հանելու իր բոլոր փափաքածները) ու բոլոր արգելքները ոտնակոխ ընելու միջոցները հայթայթեցինք։

84. Անիկա քալեց մինչև որ արեւը մաը մտաւ. տեսաւ որ արեւը կրակէ ծովի մը մէջ կ՛անհետանայ (2). այդ կողմերը անհաւատ ժողովուրդ մը կը բնակէր։

85. Մենք հրաման ըրինք անոր, այդ ժողովուրդը բնաջինջ ընել և կամ զայն գերի տանիլ։

86. Ես պիտի պատժեմ, ըսաւ անիկա, բոլոր անհաւատները. յետոյ անոնք պիտի վերադառնան Աստուծոյ, որ պիրենք պիտի ենթարկէ չարչարանքներու խըստութեան։

87. Իսկ անոնք որ հաւատացեալ ըլլալով բարիք գործեն, գեղեցիկ վարձատրութիւն մը պիտի ստանան. մենք անոնց պիտի տանք այնպիսի պատուէրներ միայն, զորս դիւրին պիտի ըլլայ գործադրել։

88. Անիկայ չարուեստակեց իր ճամբան,

---

(1) Քուրանի բնագրին մէջ Ազէքսանդրի անունը դրուած չէ, այլ ըսուած է «երկու եղջիւրներու տէրը.» արաբ մեկնիչներէն ոմանք կ՛ըսեն թէ Ազէքսանդր Մեծի թագին վրայ երկու եղջիւրներ կային, որոնց ակնարկութիւն է աս. ուրիշներ ալ կը կարծեն թէ Արեւելքի և Արեւմուտքի տիրացած բլլալուն ակնարկութիւն է։ Իսկ Իսմայիլ անուն մեկնիչ մը կը պնդէ որ Քուրանի ակնարկածը Մեծն Ազէքսանդրը չէ։

(2) Քազիմիրսքի կը թարգմանէ «տես ցեխի մը լճացումին մէջ կ՛անհետանայ» բայց Սավաբի կը բացատրէ թէ իր թարգմանութիւնն է ճիշդը։

89. Մինչև որ հասաւ այն երկիրը, ուր արևը կը ծագի. այդ տեղ կը բնակէր ժողովուրդ մը, որուն տուած չէինք ոչ մէկ կտոր զգեստ չերմուխենէն պատապարուելու համար։

90. Այս պատմութիւնը ճշմարիտ է. մենք կը ճանչնանք բոլոր անոնք, որ Ադեքսանդրի հետ կը գտնուէին։

91. Անիկա կրկին չարունակեց իր ճամբան։

92. Եւ հասաւ երկու լեռներու միջև, որոնց ստորոտը կը բնակէր ժողովուրդ մը, որ գժուար խօսք կը հասկնար։

93. Այդ ժողովուրդը ըսաւ. «Վա՛յ Ադեքսանդր, Գոգ և Մագոգ մեր երկիրը կ'աւերեն. մեզմէ տուրք ա՛ռ և մեր ու թշնամիներուն միջև պատուար մը բարձրացուր[1]։

94. Ձեր տուրքը Աստուծոյ ընծայեցէք, ըսաւ իշխանը. իմ զօրութիւնս իրմէ ընդունած եմ. օգնեցէք ինծի և ես, զձեզ պաշտպանելու համար, անանցանելի պատուար մը պիտի կանգնեմ։

95. Ինծի բերէք երկաթի մեծ կտորներ, որպէս զի երկու լեռները իրար միացնեմ։ Փչեցէք (կրակը) մինչև որ անիկա կրակ առնէ և անոր վրայ թափեցէք հալած արոյր։

96. Գոգ և Մագոգ չկրցան պատին վրայ ելլել և ոչ ալ ծակել։

97. Այս գործը ըսաւ Ադեքսանդր, աստուածային Նորին մէկ արդիւնքն է.

98. Երբ Տիրոջը կողմէ նշանակուած ժամանակը հաս-

---

(1) Այս տուներն մէջ յիշատակուած Գոգ և Մագոգ անունները կը կարծուի թէ երկու բարբարոս ցեղերու անուններն են. կան մեկնիչներ ալ, որոնք կ'ըսեն թէ հսկաներու անուններն են ասոնք, Եզեկիէլի ակնարկածներուն և Ս. Յովհաննու Յայտնութեան մէջ յիշատակուածներուն յար և նման կը թուին ըլլալ ասոնք։

նի, Աստուած զայն փոխի պիտի վերածէ. անոր խոստումները անսխալական են։

99. *Պիտի գայ այն օրը ուր բոլոր մարդիկ իրարու հետ պիտի խառնուին* (1)։ *Փողը պիտի հնչէ և անոնք բոլորը պիտի հաւաքուին։*

100. *Այդ օրը անհաւատներուն պիտի տանք գեհենը իբր իրենց բնակավայր։*

101. *Անոնց աչքերը քօղով մը պիտի ծածկուին և ականջները պիտի փակուին ճշմարտութեան առջեւ։*

102. *Անհաւատները արդեօք կարծեցին թէ կրնա՞ն առանց պատիժի պաշտել զանոնք որ իմ ծառաներս են. գեհենը պիտի ըլլայ անոնց բնակավայրը։*

103. *Ըսէ՛. ձեզի գիտցնե՞մ թէ որոնց գործերը զուր պիտի ըլլան.*

104. *Եւ թէ որո՞նց թափած ճիգերը պարապը պիտի երթան, թէեւ իրենք կը կարծեն թէ արժանապատիւ գործ մը ըրած են։*

105. *Իսլամութիւնը և վերջին դատաստանին օրը ուրացողներն են անոնք. սուտ կ'իյնէր իրենց արարքներուն վրայ. անոնք յարութեան օրը չատ թեթեւ պիտի գան։*

106. *Անոնք անհաւատ ըլլալով իրենց ծաղր ու ծանակին առարկայ ըրին իմ առաքեալներս և իմ կրօնքս. դժոխքը պիտի ըլլայ անոնց վարձատրութիւնը։*

107. *Իսկ այն հաւատացեալը որ բարիք կը գործէ, արքայութեան պարտէզներուն մէջ պիտի բնակի։*

108. *Յաւիտենապէս բնակելով երանութեան բնա-*

---

(1) « Պիտի գայ այն օրը ուր մենք պիտի թողլ տանք մարդիկը որ ալիքներու նման իրարու դէմ սեղմուին » (Քազիմիրսքի)

կավայրին մէջ, այլեւս չպիտի փափաքի բնաւ որ իր վիճակը փոխուի։

109. *Ըսէ՛. եթէ երբէք ծովին ջուրերը սեւի (1) փոխուին, Աստուծոյ զովեստը փառաբանելու համար, անոնք պիտի սպառէին եւ սակայն Աստուծոյ հրաշալիքները դեռ ամբողջովին փառաբանած չպիտի ըլլային։ Ուրիշ նմանօրինակ ովկիանոս մըն ալ չպիտի բաւէր։*

110. *Ըսէ՛. ես ձեզի պէս մարդ մըն եմ, բայց ընդունած եմ երկնային յայտնութիւնները. միակ Աստուած մը կայ. ո՛վ որ կը հաւատայ թէ օր մը Աստուծոյ առջեւ պիտի կանգնի, Թող բարիք գործէ եւ երբէք խուսնկ չծխէ Աստուծմէ զատ ուրիշի առջեւ։*

---

(1) «Մելանի» (Քազիմիրոքի)

ՎԵՐՋ ԺԸ. ԳԼՈՒԽԻ

ՄԱՐԻԱՄ

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 98 տուն

Ցանուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ

1. Քաֆ, հա, եէ, այն, սաս, *ահաւասիկ պատմութիւնն առաւաձային գիմութեան, որ ցոյց արուած է Զաքարիային։*

2. *Այն օրը, ուր անիկա իր Տէրը գաղանապէս օգնութեան կանչեց,*

3. *Ըսաւ. Տէ՛ր, մարմինս տկարացաւ և ոսկրատակ մազիր կը ծածկեն գլուխս* (1)։

4. *Ես երբէք պարապը չեմ եղած այն աղաչանքներուն մէջ, զորս ուղղած եմ քեզի։*

5. *Ես կը վախնամ անոնցմէ որ իմ ժառանգորդներս պիտի ըլլան* (2)· *կինս ամուլ է, զաւակ մը տուր ինծի և քու չնորհներդ լրացուր։*

6. *Անիկա եղաւ իմ ժառանգորդս ըլլայ, Յակոբի ընտանիքին ժառանգորդը ըլլայ, և ըրէ՛, ո՛վ Տէր, որ քեզի հաճելի ըլլայ։*

7. *Ո՛վ Զաքարիա, քեզի կ՚աւետենք թէ զաւակ մը պիտի ունենաս և անոր անունը Յովհաննէս (Եահիա) պիտի ըլլայ։*

---

(1) «Գլուխս կը վառի ալեւոյթի լոցովը։» (Բազիմիրսքի)

(2) «Զաքարիա կը վախնար որ իր եղբօրորդիները ճշմարիտ Աստուծոյ կրօնքէն կը[չհեռանան։» (Բազիմիրսքի)

8. Իրմէ առաջ ո՛չ ոք կրած է այս անունը։

9. Տէր, յարեց Զաքարիա, ես ինչպէս զաւակ մը կրնամ ունենալ. կինս ամուլ է, իսկ ես անկարողութեան սարիքը թեւակոխած եմ (1)։

10. Ասուած պատասխանեց. բաւ պիտի ըլլայ. այդ հրաշքը երբէք իմ կարողութենէս վեր բան մը չէ. զքեզ ալ ստեղծած եմ ոչինչէն։

11. Տէր, յարեց Ծերունին, ինծի նշան մը տուր իբր երաշխաւորութիւն քու խոստումիդ. հրեշտակը պատասխանեց. (նշանը սա պիտի ըլլայ որ) ամբողջ երեք գիշեր համր պիտի մնաս։

12. Զաքարիա դուրս եկաւ աղօթատեղիէն և դէպ ի Հրէաները յառաջանալով անոնց նշան ըրաւ զի ստուած զովարանել գիշեր ու ցերեկ։

13. Ո՛վ Յովհաննէս, եռանդուն հաւատքով կարդա այս գիրքը (2). մենք անոր խմաստութիւն տուինք չատ փոքր եղած տեսնելէն սկսեալ։

14. Տուինք նաեւ բարեպաշտութիւն և ողորմածութիւն. հանդէպ իր ծնողքին անիկա արդար եղաւ, և ո՛չ գոռոզութիւն և ոչ ալ անհնազանդութիւն ցոյց տուաւ։

15. Խաղաղութիւնը թող իրեն անոր ծնած և մեռած օրուան վրայ. խաղաղութիւնը պիտի ընկերանայ իրեն, յարութեան օրն ալ։

16. (Ո՛վ Մուհամմէտ) Քուրանի մէջ խօսէ՛ (գովեստով) Մարիամի մասին. փառաբանէ՛ այն օրը, ուր անիկա հե-

---

(1) Ձեվլէտաին կ'ըսէ թէ այդ միջոցին Զաքարիա 120 տարեկան էր, իսկ իր կինը՝ 98 տարեկան։

(2) Հնգամատեանը։

ասցաւ իր ընտանեկան յարկէն ու դէպ ի արեւելք գընաց (1)։

17. *Անիկա գաղտնապէս ծածկուեցաւ քօղով մը* (2), *և մենք անոր ղրկեցինք մեր հրեշտակը՝ Գաբրիէլ, մարդկային կերպարանք առած*։

18. *Մարիամ ըսաւ անոր. Ամենաողորմածը իմ պաշտպանս է, եթէ անկէ կ'երկնչիս...* (3)

19. *Հրեշտակը ըսաւ. ես քու Աստուծոյդ առաքեալն եմ. քեզի եկած եմ աւետիք թէ օրհնեալ զաւակ մը պիտի ունենաս*։

20. *Կոյսը պատասխանեց. ուրկէ՞ պիտի ունենամ այդ զաւակը. ոչ մէկ մահկանացու մերձեցած է ինծի և մեղքը անծանօթ է ինծի* (4)։

21. *Հրեշտակը յարեց. ըսածս պիտի ըլլայ. Բարձր-*

---

(1) Կամ դէպ ի Երուսաղէմի արեւելակողմը, և կամ իր ծննդոցը տունին արեւելակողմը։ Ասոր մեկնիչները, որոնք համաձայն չեն այս կէտին վրայ, կը յարեն թէ այս պատճառաւ է որ Քրիստոնեաները աղօթած տեղնին դէպ արեւելք կը դառնան։

(2) Սովորի կ'ըսէ թէ արեւելեան երկիրներու մէջ շատ հին ժամանակներէ սկսեալ կիները կը ծածկեն իրենց դէմքը. ինչպէս գիտենք, ներկայիս ալ իսլամ կիները երեսնին կը ծածկեն։ Ըստ Սովորի, երկու պատճառներ կրնան ծնունդ տուած ըլլալ դէմք ծածկելու այս սովորութեան. կա՛մ չափազանց տաքը, որ կանանց դիմագիծերը կրնար աւրել, և կա՛մ արեւելքի էրիկմարդոց ծայրայեղ նախանձոտութիւնը, որ չի հանդուրժեր կիներուն ցուցադրուելուն։

(3) Խօսքը ամբողջացնելու համար, կ'ըսէ Քազիմիրքաքի, պէտք է կարդալ նաեւ սա բառերը «մի՛ մերձենար ինծի։» Գաբրիէլ հրեշտակապետը, որ, ըստ մահմետականներուն, հողին տուրքն է, մերձեցաւ Մարիամին և անոր ծոցին մէջ փչեց աստուածային շունչը իջաւ հոն և ծնունդ տուաւ Քիսուսի։

(4) «Եւ ես շուայտ կին մը չեմ» (Քազիմիրքաքի)

եալին խօսքը վկայ է բաժխս. անոր համար դիւրին է գործել այս հրաշքը։ Քու զաւակդ ամբողջ աշխարհի առջեւ հրաշալիք մը և երջանկութեան աղբիւր մը պիտի ըլլայ. այս է երկնային պատգամը։

22. *Մարիամ յղի մնաց և հեռաւոր անկիւն մը քաշուեցաւ։*

23. *Տղաներքի ցաւերը բռնեցին զայն արմաւենիի մը քովիկը, և անիկա գոչեց. երանի թէ իմ յղացումէս առաջ մեռած ըլլայի, և բոլոր մարդիկ զիս մոռցած և եղած ըլլային։*

24. *Հրեշտակը ազազակեց (1). հոգ մի՛ ըներ. քու Աստուածդ առուակ մը հոսեցուց քու ոտքերուդ տակ։*

25. *Թօթուէ՛ արմաւենին, և պիտի տեսնես որ հասուկ արմաւներ պիտի թափին առջեւդ (2)։*

26. *Կո՛ր, խմէ, սրբէ արցունքներդ, և եթէ մէկը բան մը հարցնէ քեզի,*

27. *Ըսէ՛ անոր. Աստուծոյ ուխտած եմ ծոմ պահել այսօր. ո՛չ մէկ մարդու հետ չեմ կրնար խօսիլ։*

28. *Մարիամ վերադարձաւ իր ընտանիքին մօտ, իր զաւակը գրկած։ Ու անոր ըսին. ո՛վ Մարիամ, անօրինակ բան մը պատահեր է քեզի։*

29. *Ո՛վ քոյրդ Ահարոնի, քու հայրդ արդար մարդ մըն էր, իսկ մայրդ չաստիա կին մը չէր։*

30. *Իրր միակ պատասխան, Մարիամ անոնց ցու-*

---

(1) *Քաղիմիրքի, որ կը թարգմանէ «մէկը տակէն ազազակեց», կը յարէ թէ պուտացողը կա՛մ Նորածինն էր և կամ Գաբրիէլ հրեշտակը, որ այդ միջոցին կը հսկէր աղաւնիքին։*

(2) *Աւանդութիւնը կ'ըսէ թէ այդ արմաւենին չորցած էր ու անպտուղ, որովհետեւ ձմեռ ժամանակ էր. բայց հրեշտակին ձայնին վրայ պտուղներով ու տերեւներով ծածկուեցաւ։*

ցուց նորածինը և նչան բրաւ որ անոր հարցնեն. ինչպէ՞ս կրնանք, ըսին, հարցնել օրօրոցի մէջ գտնուող երախայի մը։

31. Ես Աստուծոյ ծառան եմ, բաւ անոնց (Յիսուս) մանուկը. Աստուած Աւետարանը տուաւ ինծի և մարգարէ բրաւ պիս։

32. Անոր օրհնութիւնը ամէն տեղ իմ հետս պիտի ըլլայ. անիկա ինծի պատուիրեց ամրողջ կեանքիս ընթացքին հաւատարիմ ըլլալ աղօթք ընելու և ողորմութիւն տալու պատուիրանին։

33. Անիկա իմ սրտիս մէջ դրաւ որդիական սէր և պիս ալաս կացոյց այն գոռոզութենէն որուն հետևէն կուգայ թշուառութիւնը։

34. Մաղաղութիւնը իջաւ իմ վրաս այն օրը ուր ծնայ, և խաղաղութիւնը պիտի ընկերանայ իմ մահուանս և յարութեանս օրին (1)։

35. Այսպէս խօսեցաւ Յիսուս, Մարիամի ճշմարիտ որդին, որուն վրայ չատեր կը կասկածին։

36. Աստուած չի կրնար զաւակ ունեցած ըլլալ. հետո՛ւ իրմէ այսպիսի սրբապղծութիւն մը. երբ բան մը վճռէ, կ'ըսէ՝ եղիցի, և կ'ըլլայ։

37. Աստուած թէ՛ իմ և թէ՛ ձեր Տէրն է։ Պաշտեցէք զայն. փրկութեան ճամբան այդ է։

38. Հերձուածողները չատ վիճաբանեցան, բայց վա՛յ անոնց, որ չեն հաւատար մեծ օրուան դատաստանին։

---

(1) Այս հաւատածը նպատակ ունի Յիսուսը ցոյց տալ իբր պարզ մահկանացու մը և մարգարէ մը, որուն կեանքը Աստուծոյ տրամադրութեան տակ է և ըստ որում Աստուած բոլոր մարդիկը պիտի մեռցնէ և յետոյ յարութիւն պիտի տայ, ըստ Մուհամմէտի, Յիսուս երկինք բարձրացած ըլլալով հանդերձ, վերջին դատաստանի օրը չեկած պիտի մեռնի։

39. Անոնք ինչե՞ր պիտի չըսեն և ինչե՞ր պիտի չտես-նեն երբ մեր առեանին առջև ելլեն. այսօր խորունկ կուրութեան մէջ են։

40. Անոնց իմաց տուր իրենց չարչարանքներուն ժամը, այն օրը ուր վճիռը պիտի արձակուի. հիմա ա-նոնք անհոգութեան և անհաւատութեան մէջ կը հանդչին։

41. Երկիրը և ամէն ինչ որ կը պարունակէ անիկա, մեր ժառանգութիւնն է. բոլոր արարածները մեզի պիտի վերադառնան։

42. Քուրանին մէջ խօսէ նաեւ Աբրահամին վրայ. ա-նիկա արդար և մարգարէ եղաւ։

43. Օր մը ըսաւ իր հօրը. ինչո՞ւ համար կը պաշ-տես կուռքերը, որոնք ոչինչ կը տեսնեն և ոչինչ կը լսեն և որոնք անկարող են քեզի օգնութեան հասնելու։

44. Ո՛վ հայր իմ, ինծի եղան այնպիսի յայտնու-թիւններ զոր դուն չես առացած. հետեւէ ինծի, զքեզ իրկութեան ճամբան պիտի առաջնորդեմ։

45. Ո՛վ հայր իմ, սատանան մի՛ պաշտեր քնաւ. անիկա անհնազանդ եղաւ հանդէպ Ողորմածին։

46. Ո՛վ հայր իմ, կը վախնամ որ Աստուած իր բա-ղումկը իջեցնէ վրադ ու դուն բլլաս սատանային ընկերը (1)։

47. Ծերունին պատասխանեց. ո՛վ Աբրահամ, եթէ դուն մերժես իմ չաստուածներուս կրօնքը, զքեզ քարի պիտի բանեմ. գնա՛, հեռացիր քովէս (երկար տարիներ։)

48. Խաղաղութիւն ընդ քեզ, յարեց Աբրահամ. Աս-տուծոյ պիտի հայցեմ իմ հօրս համար. անոր խարութիւնը կը պաշտպանէ զիս։

49. Ես կը հեռանամ ձեզմէ և ձեր կուռքերէն. ես իմ Աստուծոյս պիտի դիմեմ, թերեւս իմ աղաչանքս չմերժէ։

(1) « ցաճախորդը » (Բագիմիրեան)

50. Աբրահամ թողուց իր ընտանիքը և անոր պաշտած կուռքերը. մենք անոր տուինք Իսահակը և Յակոբը և երկուքն ալ մարգարէներ ըրինք։

51. Մենք անոնց չնորհեցինք մեր բարիքները և անոնց ներչնչեցինք ճշմարտութեան գերազանց լեզուն։

52. Քուրանին մէջ երբէ նաեւ Մովսէսի առաքինութիւնները. ան ալ առաքեալ մը և մարգարէ մըն է։

53. Մենք զայն կանչեցինք Սինա լերան աջ կողէն և զայն մեր մօտը բերինք, հետը (գաղտնապէս) խօսելու համար։

54. Մեր ողորմածութեամբը անոր Ահարոն եղբայրը մարգարէ ըրինք։

55. Քուրանին մէջ պատմէ նաեւ գովեստը Իսմայէլի, որ հաւատարիմ եղաւ իր խոստումին և առաքեալ ու մարգարէ եղաւ։

56. Անիկա իր ցեղին պատուիրեց աղօթք ընել և ողորմութիւն տալ և հաճոյ եղաւ Յաւիտենականին աչքին։

57. Քուրանին մէջ վերստաւին նաեւ Իդրիսը (1). անիկա արդար և մարգարէ եղաւ։

58. Մենք զայն բարձրացուցինք շատ վեր տեղ մը։

59. Ահաւասիկ թէ որո՛նք ընդունեցին Աստուծոյ բարիքները. Ադամի սերունդին մարգարէներն են անոնք։

---

(1) Իդրիսը Հին Կտակարանի Ենովքն է. Արաբները շատ մը բաներ կը պատմեն Ենովքի մասին, օրինակի համար, կ'ըսեն թէ անիկա 350 տարեկան էր երբ երկինք բարձրացաւ. Աստուած անոր տուաւ մարգարէական ոգի և յայտնեց երկնքի գաղտնիքները. անոր տուաւ 30 հատ նուիրական հատորներ. Ենովք առաջին մարդը եղաւ որ գրիչ և սուր գործածեց կրօնքը պաշտպանելու համար. ան է որ հնարեց աստղագիտութիւնը և մարգոց սրվեցուց հաշուել ու կշռել։ (Իսմայիլ իպն Ալի)

Նոյի տապանին մէջ մանուղներն են աւտնք. Աբրահամի և Իսրայէլի սերունդներն են աւտնք. մեր առաջնորդած և ընտրած մարդիկներն են աւտնք: Երբ անոնց կը պատմուէին Ամենատեսութեանին հրաշալիքները, ճակատնին գետին խոնարհած և աչքերնին արցունքով լեցուն, անոնք կը պաշտէին Աստուծոյ գերագոյն վեհափառութիւնը:

60. Անոնց յաջորդեց ապականեալ սերունդ մը, որ աղօթքը թքեց և հեռուեցաւ իր կիրքերու հեղեղին. այդ սերունդը Տարտարոսի գետին մէջ պիտի գահավիժի (1):

61. Բայց անոնք որ զղջում յայտնելով հաւատացեալ կը դառնան և բարիք կը գործեն, պիտի մրցանակ կը ստանան եղեմի պարտէզներուն մէջ ու իրենց ամենափոքր անիրաւութիւն մը անգամ չպիտի ըլլայ:

62. Այդ երանաւէտ պարտէզները Աստուած է որ խոստացաւ իր ծառաներուն, որպէս զի զանոնք միսիթարէ իրենց տարապրութեան մէջօրին. Աստուծոյ խոստումները անսխալական են:

63. Անոնք եղեմին մէջ պարապ խօսքեր չպիտի լսեն բնաւ, հոն՝ խաղաղութիւն պիտի տիրէ. այդ բնակավայրին հիւրերը պիշեր ցերեկ իրենց մտունդը պիտի սահանան:

64. Ա՛յս է այն արքայութիւնը զոր պիտի ժառանգեն մեր առաքինի ծառաները:

65. Մենք երկինքէն վար կ՛իջնանք Աստուծոյ հրամանով միայն (2). անցեալը, ապագան և ներկան Աստուծոյ կը պատկանին. քու Աստուածդ մոռացկոտ չէ:

---

(1) «Այդ սերունդը միայն դժբաղդութիւն պիտի տեսնէ,» (Քպղեմիրսքի)

(2) Կ՛ենթադրուի թէ Գաբրիէլ հրեշտակն է որ այս խօսքերով կը պատասխանէ Մուհամմէտին, որ կը գանգատէր թէ շատ երկար ընդմիջումներով յայտնութիւնները կ՛ըլլային իրեն:

66. *Անիկա Տէրն է երկնքի և երկրի, ու բոլոր այն բաներուն որոնք կը գտնուին միջնորտին մէջ. պաշտէ՛ զայն յարատեւութեամբ. դուն նոյն անուշով ուրիշ Աստուած մը կը ճանչնա՞ս* (1):

67. *Անհաւատը կ՛ըսէ. էհ, ինչպէ՞ս կ՛ըլլայ որ մեռնելէս վերջը աճիւնս կրկին կեանք կ՛առնէ:*

68. *Ուրեմն մոռցա՞ւ անիկա որ զինքը ոչինչէն ստեղծեցինք և անոր կեանք տուինք:*

69. *Կ՛երդնում յանուն Աստուծոյդ, մենք պիտի հաւաքենք մարդիկը և սատանաները* (2). *մենք գժոխքին մէջ բոլորակ մը պիտի կազմենք և զանոնք պիտի բերենագտանենք որ անոր մէջ ծունկ եկածի կենան:*

70. *Այնուհետեւ մենք պիտի զատենք անոնք՝ որ ամէնէն աւելի անհնազանդ եղած են Աստուծոյ հանդէպ:*

71. *Մենք չատ աղէկ գիտենք թէ որո՛նք ամէնէն աւելի արժանի են բոցերու պատիժին:*

72. *Անոնք բոլորն ալ հոն պիտի դահավիժին. Յաւիտենականին արձակած վճիռը այս է:*

73. *Մենք պիտի ազատենք զանոնք որ Աստուծմէ կ՛երկնչին, իսկ յանցաւորները ծունկի վրայ պիտի իջուցնենք:*

74. *Երբ մեր կրօնքը քարոզէք անհաւատներուն, ա-*

---

(1) *Արաբ մեկնիչները կ՛ըսեն թէ՝ կռապաշտները իրենց կուռքերը կ՛անուանէին իլահ (չաստուած) և ո՛չ թէ Ալլահ (միակ Աստուած։)*

(2) *Գազիմիրսքի կ՛ըսէ թէ՝ Քուրանի միւս նմանօրինակ հատուածներուն մէջ ըսուած է. «մարդիկը և հոգիները պիտի հաւաքենք»*

նանք կ'ըսեն հաւատացեալներուն. մեզմէ ո՞վ աւելի զօրաւոր և աւելի բարգաւաճ է։

75. Ո՛հ, որքան ճոխ և զօրաւոր ժողովուրդներ եղած են, որոնք ինկած են մեր հարուածներուն տակ։

76. Երանի՛ թէ Աստուած երկարէր օրերն անոնց, որոնք մոլորութեան մէջ մնացած են,

77. Որպէս զի տեսնեն մեր սպառնալիքներուն գործադրութիւնը, ըլլայ այս աշխարհին, ըլլայ հանդերձեալին մէջ։ Անոնք այն ատեն պիտի ճանչնան ամենէն աւելի զժբաղդները և օդնութենէ զրկուածները։

78. Աստուած պիտի զօրացնէ այն հաւատացեալները որոնք ճշմարիտ կրօնքը կը դաւանին։

79. Բարի արարքները մնայուն արժանիք մը պիտի ունենան անոր աչքին առջեւ և չատ գեղեցիկ կերպով պիտի վարձատրուին։

80. Դուն չտեսա՞ր այն անհաւատը, որ կը պարծենար թէ հարստութիւններ և զաւակներ ունի.

81. Բայց անիկա պիտի՞ թէ ի՛նչ պիտի ըլլայ ապագան. Աստուած այդ մասին խոստում մը տուա՞ծ է իրեն.

82. Այնիկա իւր տեղը կը պարծենայ։ Մենք պիտի արձանագրենք անոր պարծենկոտ խօսքերը և պիտի ծանրացնենք անոր պատիժները։

83. Անոր պիտի տանք աշխարհի վրայ խնդրած հարստութիւնները (1). իսկ ինքը մօտէ մերկ պիտի ներկայանայ մեր առեանին առջեւ։

---

(1) « Մենք ենք որ պիտի ժառանգենք անոր բոլոր հարստութիւնները. » (Բազիմիրսքի)

84. Անոնք յոյս դրած են իրենց երեւակայական չաստուածներուն վրայ:

85. Պարա՛պ յոյս. այդ կուռքերը պիտի մերժեն իրենց խունկը և թշնամի պիտի հռչակեն ինքզինքնին:

86. Դուն չե՞ս գիտեր որ մենք գեւերը ղրկեցինք անհաւատներուն դէմ, որպէս զի անոնց չարիք հասցնեն:

87. Մի՛ ջանար փութացնել անոնց չարչարանքը. մենք հաշուած ենք անոնց օրերը:

88. Վերջին դատաստանի օրը հաւաքուած արդարները պիտի կազմեն թափօր մը Աստուծոյ առջեւ:

89. Ապիրատները դժոխքին մէջ պիտի իջնեն:

90. Միայն անոնք որ աստուածային գաւինքն ընդունած են, բարեխօսներ պիտի ունենան:

91. Անոնք կ'ըսեն թէ Աստուած որդի մը ունի, այս խօսքը սրբապղծութիւն մըն է:

92. Ի՛նչ մըն ալ և ահա երկինքը պիտի ճեղքուի այս խօսքին ի լուր, երկիրը պիտի բացուի և խորտակուած լեռները պիտի փլչին:

93. Անոնք որդի մը կը վերագրեն Ողորմածին, բայց Աստուած զաւակ մը չէր կրնար ունենալ:

94. Երկինքի և երկրի վրայ գտնուող բոլոր էակները Աստուծոյ գովեստը կ'երգեն. անիկա գտնուած է և գիտէ թէ քանի՛ հատ են:

95. Յարութեան օրը բոլոր մարդիկ մերկ պիտի գտնուին Աստուծոյ առջեւ:

96. Անիկա առաքինի հաւատացեալները իրարու ալրցնել պիտի տայ:

97. Մենք Քուրանի ընթերցումը դիւրացուցինք,

պայն գրելով քու լեզուովդ, որպէս զի դուն երանութիւն աւետես անոնց՝ որ կ՚երկնչին Տիրոջմէն և ազդարարես պատիժներ անոնց՝ որոնք Աստուծոյ դէմ կը վիճաբանին։

98. Մենք որքա՜ն սերունդներ փճացուցինք, դուն կրնա՞ս մեզի ցուցնել միակ մարդ մը, որ այդ սերունդներէն ճնացած ըլլայ։ Դուն լա՜ծ ես երբէք որ անոնցմէ մին ամենէն թեթեւ արտունջը արձակէ։

ՎԵՐՋ Ժ-Թ. ԳԼՈՒԽԻ

ԳԼՈՒԽ Ի.

ԹԸ, ՀԱ [1]

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 135 տուն

Ցաւուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ

1. Թը, հա. մենք Քուրանը չղրկեցինք քեզի, որպէս զի դժբաղդ ըլլաս.

2. Այլ՝ Աստուծմէ երկնչողներուն յիշեցնելու համար զինքը:

3. Քուրանը ղրկուած է անկէ՝ որ ստեղծած է երկիրը և բարձրացուցած է երկինքը.

4. Ողորմածը նստած է իր գահուն վրայ:

5. Երկիրն ու երկինքը, անոնց անջրպետը և ամբողջ սիւզերք իրեն կը պատկանին:

6. Հրապարակաւ կատարած արարքներդ, ինչպէս նաեւ գաղտնիքի ստուերներուն մէջ ծածկածներդ հատապատակէս ծանօթ են իրեն:

7. Իրմէ զատ ուրիշ Աստուած չկայ, ամենէն գեղեցիկ ատրոգելիները իրեն կը պատկանին:

8. Դուն լսած ես Մովսէսի պատմութիւնը.

9. Անիկա երբ տեսաւ բոցավառ մորենին, բաւ իր ընտանեաց. հոս կանգ առէք. (նուիրական) հուրը կը տեսնեմ.

---

(1) Ասոնք միշտ այն խորհրդաւոր տառերն են, որոնց գաղտնիքը միայն Աստուած գիտէ, կըսեն Արաբ մեկնիչները:

10. Թերևս կայծ մը առնեմ անկէ և կամ այդ կրակին չնորհիւ ուղիղ ճամբան գտնեմ։

11. Երբ մօտեցաւ բոցավառ մորենիին, ձայն մը անոր գոչեց. ո՛վ Մովսէս,

12. Ես քու Աստուածդ եմ, կօշիկներդ հանէ, Թոյի նուիրական հովիտին մէջ կը գտնուիս.

13. Դուն իմ ընտրեալս ես. ուշադրութեամբ մտիկ ըրէ թէ ինչ պիտի յայտնեմ քեզի։

14. Ես միակ Աստուածն եմ. պաշտէ զիս և աղօթէ ինծի,

15. Որովհետև ժամը պիտի հնչէ. քիչ մըն ալ, և ահա քեզի պիտի յայտնէի այդ ժամը։

16. Այնէն ոք իր արարքներուն համապատասխան վարձք մը պիտի առնայ.

17. Զրկայ թէ այն անհաւատը, որ իր կիրքերով կուրցած է, զքեզ արգիլէ հաւատալէ (վերջին դատաստանին,) եթէ կ'երկնչիս կորստեան մատնուելէ։

18. Ո՛վ Մովսէս, ինչ է այդ ձեռքդ բռնածդ.

19. Գաւազանս է, Տէր, ըսաւ Մովսէս, ես անոր կը կրթնիմ և անոր չնորհիւ տերեւներ կը փրցնեմ իմ ոչխարներուս համար ու զայն կը գործածեմ ուրիշ պէտքերու։

20. Աստուած ըսաւ. նետէ այդ գաւազանը, ո՛վ Մովսէս.

21. Մովսէս հնազանդեցաւ. և ահա գաւազանը փոխուեցաւ օձի և սկսաւ սողալ գետնի վրայ.

22. Աստուած ըսաւ. մի՛ վախնար և բռնէ զայն, անիկա կրկին պիտի առնայ իր առջի վիճակը։

23. Ձեռքդ ծոցդ տար. դուրս հանած ժամանակդ

պիտի տեսնաս որ ճերմկցած է. բայց դուն ո՛ւ է ցաւ չպիտի զգաս. ասիկա իմ զօրութեանս երկրորդ նշանն է.

24. Մենք զքեզ ականատես պիտի ընենք մեծամեծ հրաշքներու։

25. Գնա՛ գաղթ Փարաւոնը. անիկա ամբարչտութեան սահմանները կ՚անցնի (1)։

26. Տէր, բաւ Մովսէս, բաց սիրտս (2),

27. Եւ իմ գործս դիւրացուր,

28. Լեզուիս կապերը քակէ,

29. Որպէս զի կարենան խօսքս հասկնալ։

30. Իմ ընտանիքէս խորհրդական մը տուր ինծի.

31. Անիկա թող իմ Ահարոն եղբայրս ըլլայ,

32. Անով զօրացուր զիս.

33. Եւ անիկա թող ինծի ազակցի։

34. Մենք մեր ձայները պիտի միացնենք զքեզ զօ-
վաբանելու համար ու մեր սիրտերը պիտի միացնենք զքեզ յիշելու համար,

35 Որովհետեւ դուն զիջանեցար քու ակնարկդ մեր վրայ դնեսկ։

36. Ո՛վ Մովսէս, քու խնդրանքդ ընդունուած է. ըսածդ կը չնորհեմ։

37. Արդէն ուրիշ անգամ քեզի տուած էինք մեր գիծուքեան ապացոյցները,

38. Երբ քու մօրդ սա խօսքերը լսելի ըրինք.

39. Զաւակդ կողովի մը մէջ դիր, Նեղոսին ջուրերուն վրայ թող որ ծփայ. Նեղոսը զայն դէպ ի ծովեզերը

---

(1) Ձեղչէտսին կ՚ըսէ թէ՝ փարաւոն ինքզինքին աստուածային պահանջեր ընծայել կուտար։

(2) Այսինքն՝ զիս ճնշող անձկութիւնը փարատէ։

պիսի քշէ. իմ և անոր թշնամին զայն գետէն պիտի հանէ և ես անոր հանդէպ սէր պիտի ներշնչեմ։

40. Մովսէս իմ պաշտպանութեանս տակ պիտի մնայ։

41. Օր մը քու քոյրդ կը պարտէր գետին եղերքը. անիկա ըսաւ. կ'ուզէ՞ք որ ձեզի առնաւ մը նշանակեմ։ Մենք զքեզ դարձուցինք քու մօրդ, որպէս զի անոր սիրոյը հանգստանայ և արցունքները չորնան։ Դուն եգիպտացի մը սպաննեցիր. բայց մենք զքեզ ազատեցինք պատիժէ, ու յետոյ (քանիցս) փորձի ենթարկեցինք։

42. Դուն բազմաթիւ տարիներ բնակեցար Մատեանականներուն մէջ և յետոյ հոս եկար, իմ հրամանիս հնազանդելով։

43. Ես զքեզ ընտրեցի, որպէս զի իմ կամքս կատարես.

44. Գացէ՛ք, դուն և եղբայրդ, հրաչք գործելու կարողութեամբ, ու պիս մի՛ մոռնաք բնաւ։

45. Գացէ՛ք դէպ ի Փարաւոնը. անոր սիրտը կարծրացած է ոճիր գործելով։

46. Քաղցր լեզուով մը խօսեցէք անոր հետ, որպէս զի աչքը բանայ և երկնչի։

47. Տէ՛ր, պատասխանեց Մովսէս, մենք կը վախնանք որ մի գուցէ մեզի դէմ բռնութիւն բանեցնէ կամ ամբարիշտ արարքներ ի գործ դնէ։

48. Ոչ մէկ բանէ մի՛ վախնաք. ես ձեզի հետ եմ, զձեզ պիտի լսեմ և պիտի տեսնեմ։

49. Գացէք և ըսէք Փարաւոնին. մենք Աստուծոյ առաքեալներն ենք. Թոյլ տուր որ Իսրայէլի որդիները եգիպտոսէն մեկնին, այլեւս զանոնք մի՛ հարստահարեր, աստուածային հրաշքները վկայ պիտի ըլլան մեր առաքե-

լութեանը. Թող խաղաղութիւն իջնէ անոր վրայ որ ուղիղ ճամբուն կը հետեւի։

50. Անոնք որ զմեզ սահմոս հաշակելով, մոլորութեան մէջ կը ձգեն, պիտի պատժուին. այս բանը Աստուած յայտնեց մեզ։

51. Փարաւոն հարցուց Մովսէսին. ո՞վ է քու Աստուածդ։

52. Իմ Աստուածս այն է որ ամէն ինչ ստեղծեց և որ էակները անհունութեան ծոցէն դուրս հանեց ու զանոնք կ'առաջնորդէ։

53. Փարաւոն յարեց. ուրեմն ի՞նչ էր նպատակը վաղեմի ժողովուրդներուն (1)։

54. Գիրքին մէջ գրուած է ասիկա, պատասխանեց Մովսէս. մեր Տէրը չի խաբուիր և բան մը չի մոռնար։

55. Ան է որ ձեզի տուած է երկիրը բնակութեան համար, որ ձեզի համար ճամբաներ գծած է հոն և երկինքէն անձրեւ կ'իջեցնէ բոլոր տունկերը ուռճացնելու համար։

56. Մնանեցէք երկրիս բերքերուն և ճարակել տուէք հօտերը այս հրաշալիքները նշաններ են հասկացողութիւն ունեցող մարդոց համար։

57. Մենք զձեզ հողէն ստեղծեցինք. դուք կրկին դէպ ի հողը պիտի դառնաք ու յետոյ կրկին յարութիւն պիտի տանք ձեզի։

58. Մենք Փարաւոնին առջեւ հրաշքներ գործեցինք, բայց անիկա սուտ հաշակեց զանոնք և մերժեց հաւատ ընծայել։

59. Մովսէսին ըսաւ. դուն եկած ես որ զմեզ դո՞ւրս հանես մեր երկրէն քու կախարդութիւններուդ չնորհիւ։

(1) Որոնք կուռք կը պաշտէին։

60. Մենք ալ նմանօրինակ կախարդութիւններ պիտի հանենք քու դէմդ մեզի ժամանակ և տեղ մը նչանակէ. երկուքս ալ հաստատ ընենք մեր խօսքին վրայ և երկու կողմն ալ հաւասար բլլան իրարու։

61. Մովսէս պատասխանեց. այդ ժամադրութիւնը թո՛ղ բլլայ ուրնական օր մը. հաւաքուած ժողովուրդը ա՛լ աւելի հանդիսաւոր պիտի դարձնէ զայն։

62. Փարաւոն քաշուեցաւ և նչանակուած օրը երևւայ իր կախարդներուն հետ.

63. Վա՛յ ձեզ, բաւ անունց Մովսէս, եթէ համարձակիք Աստուծոյ դէմ սուտեր խօսիլ։

64. Անիկա կարող է վայրկեանին պատժել զձեզ. ձեզմէ առաջ եկած կախարդները կորստեան մատնուեցան։

65. Կախարդները հաւաքուեցան և հանձայնուելնուն գործելու համար գաղտնի խորհրդակցութիւն մը կատարեցին։

66. Տէր արքայ, ըսին, այս եկած մարդիկը կախարդներ են, որոնք իրենց կախարդութեանց միջոցաւ կ'ուզեն զձեզ վանել ձեր երկրէն և զձեզ զրկել ձեր կայսրութեան մեծամեծներէն (1)։

67. Մովսէս յարեց. ձեր կախարդական գիտութիւնները հաւաքեցէք. կարգաւ եկէք առջևս և թո՛ղ այն օրը փառքով պսակուին յաղթականները։

68. Կախարդները ըսին. ո՛վ Մովսէս, դուռդանը առաջ դո՞ւն պիտի նետես թէ մենք։

69. Պատասխանեց. դուք նետեցէք առաջ։ Եւ ահա յանկարծ անունց երեւայ թէ իրենց լարերը և գաւազան-

(1) « Ձեր աքանչելի կրօնքէն » (Քազիմիրսքի)

*Ները՝ կախարդուած՝ փոխուեր են օձի և հոս հոն կը սո-
ղոսկին։*

70. *Մովսէս ասկում զգաց։*

71. *Մենք անոր ըսինք. բնաւ մի՛ վախնար, դուն
յաղթական պիտի ելլես։*

72. *Նետէ՛ (ալ ձեռքիդ մէջ բռնած) գաւազանդ,
անիկա պիտի լափէ անոնց օձերը, անոնց երեւակայածը
կախարդի մը չինծու դործն է. և կախարդ մը չի կրնար
յաջողութիւն գտնել։*

73. *Եւ ահա կախարդները խոնարհեցան զԱաուած
պաշտելու համար. մենք կը հաւատանք, ըսին, Ահարոնի և
Մովսէսի Աստուծոյն։*

74. *Իմչ, առանց իմ իշխանութեանս դուք հա-
ւատացիք անոր. հարկաւ, Մովսէս ձեր պետն է, անիկա
կախարդութիւնը սորվեցուց ձեզի, ձեր ոտքերը և ձեռ-
քերը կտրել պիտի տամ և գձեզ պիտի խաչեմ արմաւե-
նիներու կոճղին վրայ. դուք պիտի տեսնաք որ ե՛ս, թէ
ձեր Աստուածը աւելի հաստատակամ ու աւելի խիստ
պիտի ըլլայ իր պատիժներուն մէջ։*

75. *Կախարդները պատասխանեցին. քու կարգդ մեր
վրայ աւելի մեծ ազդեցութիւն մը պիտի չունենայ քան
այն հրաշքը որուն ականատես եղանք և քան այն որ
առեղծեց զմեզ. ինչ կ'ուզես, ան ըրէ մեզի. քու պատի-
ժդ միայն այս կեանքին համար կրնայ ըլլալ. մենք կը
հաւատանք Աստուծոյ, որպէս զի ներէ մեր մեղանչումն և
այն կախարդական արարքներուն զորս գործեցինք քու
ստիպմանդ տակ. Աստուած քեզմէ աւելի հզօր և տե-
ւական է։*

76. *Ով որ ոճիրներով բեռնաւորուած, անոր աս-*

Եանին առջեւ եղէ, գեհենին մէջ պիտի նետուի. այնպիսին ո՛չ պիտի մեռնի և ոչ ալ պիտի ապրի։

77. *Իսկ այն հաւատացեալը որ բարի գործերով պիտի գայ Աստուծոյ առջեւ, (հանգերձեալ կեանքին) ամենաբարձր աստիճաններուն պիտի հասնի։*

78. *Անիկա յաւիտենապէս պիտի բնակի Եդեմի պարտէզներուն մէջ, որոնք ոռոգուած են գետերով. այս պիտի ըլլայ վարձատրութիւնն անոնց՝ որոնք արդար են։*

79. *Աստուած հրամայեց Մովսէսին՝ եգիպտոսէն մեկնիլ գիշերանց, Իսրայէլի ժողովուրդին հետ և գաւազանը ծովին զարնելով, չոր ճամբայ մը բանալ ջուրերուն մէջէն։*

80. *Մենք անոր ըսինք. մի՛ վախնար քնաւ թէ Փարաւոն կը ձերբակալէ զքեզ. այլ քալէ հանդիստ սրտով։*

81. *Փարաւոն զանոնք հետապնդեց իր զինուորներուն գլուխն անցած, բայց ծովին ջուրերը խեղդեցին զանոնք, Փարաւոն իր ժողովուրդը փոխանակ առաջնորդելու, մոլորեցուց զանոնք։*

82. *Ո՛վ Իսրայէլի զաւակներ, մենք զձեզ փրկեցինք ձեր թշնամիներուն ձեռքէն, ձեզի համար ժամադրավայր նշանակեցինք Սինա լերան աջ կողը և ձեզի ղրկեցինք մանանայ և լորամարդի։*

83. *Վայելեցէ՛ք այն համով անուշեղները զոր ձեզի կ՛ընծայենք։ Զգոյշ կեցէք չափազանցութիւններէ որ մի գուցէ իմ զայրոյթիս արժանանաք։ Ան՝ որուն վրայ իմ զայրոյթս, կորսուեան պիտի մատնուի։*

84. *Ես պիտի ներեմ անոնց, որոնք ղղջում կը յայտնեն, բարիք կը գործեն և հաւատքի ճամբէն կ՛ընթանան։*

85. *Աստուած ըսաւ Մովսէսին. ո՞վ քեզի այսքան չուտով լքել տուաւ քու ժողովուրդդ։*

86. *Տէ՛ր, պատասխանեց, քեզի հաճելի ըլլալու փա-*

փաղով ըրի այդ բանը. իմ ժողովուրդիս մեծամեծներուն համար էս ինկած էին։

87. Աստուած պատասխանեց. յոյսիդ հետէ դուն մեկնեցար, մենք զանոնք պատժեցինք. Սամէրին է որ զանոնք մոլորեցուց (1).

88. Մովսէս վերադարձաւ իր ժողովուրդին մէջ, զայրոյթով լեցուն և վիշտով ընկճուած.

89. Ո՛վ իմ ժողովուրդս, ըսաւ անոնց, միթէ Աստուած փառաւոր խոստում մը չըրա՞ւ ձեզի. անոր խոստումը չատ երկա՞ր թուեցաւ ձեզի, կամ արդեօք ուզեցիք ձեր վրայ հրաւիրել երկնային զայրո՞յթը, անոր ըրած արդելքին դէմ գործելով։

90. Անոնք պատասխանեցին. մենք երբէք մեր խոստումներուն հակառակ չգործեցինք մեր անձնական փափաքովը. մեզի հրաման ըրին մեր ամէնէն ծանրակշիռ զարդեղէնները բերել. զանոնք հաւաքեցինք և Սամէրի զանոնք հալեցուց. անոնցմով բառաչող ոջիլի մը կազմեց և անհաւատները ըսին. ահա՛ մեր և ձեր աստուածը. ահաւասիկ աստուածը Մովսէսի, որ զայն մոռցաւ։

91. Չէի՞ն տեսներ թէ այդ հորթը ոեւէ պատասխան չէր կրնար տալ իրենց, և թէ անկէ ո՛չ բարիք և ո՛չ ալ չարիք կրնային ակնկալել։

92. Ահարոն ըսաւ անոնց. Իսրայէլի զաւակներ. այս հորթը փորձութիւն մըն է ձեզի համար. Աստուած դիտած է. հետեւեցէք ինծի, հնազանդեցէք իմ կոչիս։

---

(1) Քազիմիրսքի թարգմանելով «Սամարացին է որ զանոնք մոլորեցուց,» դիտել կուտայ թէ Արաբ մեկնիչները կը սխալին կարծելով թէ՝ ասիկա Սուրբ Գրոց մէջ յիշատակուած Սամարացին է, քանի որ Մովսէսի ժամանակ Սամարացիները գոյութիւն չունէին։

93. Բայց անոնք պատասխանեցին. մենք չկրնանք պագրինք հորթ պաշտելէ, մինչեւ որ Մովսէս չվերադառնայ մեզի։

94. Մովսէս ըսաւ իր եղբօրը. ինչո՞ւ ինծի չհետեւեցար, երբ տեսար որ ժողովուրդը կռապաշտութեան կուտայ ինքզինքը։ Ուրեմն դուն ուզեցիր անհնազանդ ըլլալ իմ հրամանիս։

95. Մօ՛րս որդին, պատասխանեց Ահարոն, ա՛լ մի քաշեր մօրուքս և գլուխս. վախցայ որ յետոյ կ'ըլլես կըսես ինծի. ինչո՞ւ պառակտում սերմանեցիր իմ և Իսրայէլի զաւակներուն միջեւ, ինչո՞ւ անհնազանդ եղար ինծի։

96. Մարգարէն հարցուց Սամարացիին. դուն ինչ ըրիր։ Անիկա պատասխանեց. ես այնպիսի ծանօթութիւններ ունիմ, որոնց նմանը ժողովուրդը չունի (1). ես առի այն հողը, որուն վրայ կոխած էր երկնային առաքեալին երիվարը. զայն հնոց նետեցի (2). իմ խելքս ինծի թելադրեց այսպէս ընել։

97. Հեռու փախիր հոսկէ. որոնց որ հանդիպիս ըսէ. մի՛ մերձենաք ինծի. ասիկա պատիժ մըն է որուն ենթակայ պիտի ըլլաս մինչեւ մահդ. նայէ՛ անպատմ մը այն չաստուածին որուն եռանդուն պաշտողն էիր. ա-

---

(1) Ասյս Սամարացին գիտէ եղեր որ Դաբրիէլ հրեշտակի ձիուն ոտքերուն տակ աւազը ոսկիի կը փոխուի և կեանք կուտայ. այս պատճառաւ առեր է երկնային երիվարին ոտքերուն կոխան եղած փոշին և զայն հալեցուցեր է Հրեաներուն թանկարժէք զարդարանքներուն հետ, ու շիներ է բառաչող կենդանի հորթի մը. ա՛յս է Մահմետականներուն կարծիքը՝ եգիպտացւոց հորթին մասին։

(Գագիմիրցի)

(2) «Զայն հալած հորթին մէջ նետեցի»։

նիկա բոցկրուն զոր պիտի ըլլայ, մոխրի պիտի վերած-ուի և ծովը պիտի թափուի։

98. Միակ Աստուածմէ զատ ուրիշ Աստուած չունիք անիկա իր գիտութեան անսահմանութեամբը կ'ընդգրկէ ամբողջ տիեզերքը։

99. Մենք այսպէս կը պատմենք քեզի անցեալին դէպքերը. մենք քեզի ըրկեցինք աղդարարութեանց գիրքը։

100. Ո՛վ որ անկէ հեռանայ, յարութեան օրը ծանր բեռով մը պիտի բեռնաւորուի։

101. Զպիտի կրնայ այդ բեռէն ազատիլ (մինչեւ յա-ւիտեան.) այդ բեռը դժբաղդութեան մը պէս պիտի ծան-րանայ իր վրայ, վերջին դատաստանին օրը։

102. Այն օրը ուր փողը հնչէ, ապիրատները պիտի ծածկուին խաւարի մէջ (1)։

103. Անոնք կամաց ձայնով պիտի ըսեն իրարու. մենք աշխարհի վրայ միայն տասն օր մնացինք։

104. Իրենց պատերը պիտի պատասխանեն. դուք միայն մէկ օր մնացիք։ Ու մենք գիտենք թէ անոնք ին-չո՛ւ այսպէս պիտի խօսին։

105. Քեզի պիտի հարցնեն թէ լեռները ի՞նչ պիտի ըլլան. ըսէ՛ անոնց. Աստուած զանոնք պիտի ցրուէ փո-շիի նման։

---

(1) «Աչքերնին պիտի կուրնայ» կը թարգմանէ Քաղմիրքի և կը յարէ թէ Քուրանի բնագրին մէջ յիշատակուած զօրեաւ բառը կը նշանակէ «կապուտաչուի» և կ'ըսուի նաեւ անոնց՝ որ աչքե-նուն վրայ վարագոյր ունին։ Արաբները միշտ բնական առելութիւն մը ունեցած են կապուտաչուի մարդոց դէմ, թերեւս անոր համար որ ցղտները, որոնց թշնամի էին, առհասարակ կապուտաչուի են։ Քուրանին մէջ «աստուածամերժ» և «կապուտաչուի» բառերը հո-մանիշ կը դառնան իրարու։

106. Այն տեղը ուր անունք կը կանգնին, ընդարձակ դաշտերու պիտի վերածուի, ու դուն այլ եւս չպիտի տեսնես ոչ զառիվայր, և ոչ ալ բարձրութիւն։

107. Ցեղով մարդիկ պիտի հետեւին հրեշտակին որ դիրենք պիտի կանչէ. անունք չպիտի կրնան պաշտպանուիլ հրեշտակին դէմ. իրենց ձայնը խռնարհ և տկար պիտի ըլլայ Ողորմածին առջեւ. անունց ոտքին խուլ աղմուկը միայն պիտի լսուի։

108. Այդ օրը բարեխօսութիւնը օգտակար պիտի ըլլայ միայն անունց որոնց Աստուած տուած է բարեխօս ըլլալու չնորհը և որունք անոր նախասիրած հաւատքի խօսքերը կ'արտասանեն (1)։

109. Աստուած ծանօթ է անցեալին և ապագային. մարդկային հասկացողութիւնը մինչեւ այդ տեղը չ'երթար։

110. Անունք իրենց ճակատը պիտի խոնարհեցնեն կենդանի և յաւիտենական Աստուծոյն առջեւ. ու ամբարիշտը կորստեան պիտի մատնուի։

111. Իսկ այն որ միանգամայն հաւատացեալ է և բարիք կը գործէ, անարդար և խիստ պատիժէ մը թող չվախնայ։

112. Մենք երկինքէն ղրկեցինք Քուրանը արաբերէն լեզուաւ ու անոր միջոցով ապառնալիքներ ըրինք, որպէս զի Աստուծոյ երկիւղը ներշնչենք և մարդիկը ուղղանանք,

113. Փառաբանէ անունը Աստուծոյ, տիեզերքի վեհապետին և գերազանց ճշմարտութեան. մի՛ փութար ար-

---

(1) Այդ խօսքերն են «միակ Աստուծմէ զատ ուրիշ Աստուած չկայ և Մուհամմետ անոր Մարգարէն է։» Սակայն կ'ըսէ թէ երբէք պէտք չէ արտասանել այս խօսքերը Քուրքերու առջեւ, բայց ի պարագայէն երբ մարդ տրամադիր է թլփատուելու։

աստանել Քուրանի տուները, մինչեւ որ քեզի եղած յայտնութիւնը չաւարտի (1) և ըսէ. Տէր, իմ գիտութիւնս աւելցուր։

114. *Մենք Ադամին հետ դաշինք կնքեցինք, բայց անիկա, հաստատամիտ չըլլալով, չուտով մոռցաւ զայն։*

115. *Մենք հրամայեցինք հրեշտակներուն, երկրպագել Ադամի առջեւ. ամենքն ալ հնազանդեցան, ի բաց առեալ Էպլիս։ Մենք ըսինք Ադամին և իր կողակցին. ահաւասիկ ձեր երկուքին թշնամին. զգոյշ եղէք որ զձեզ արքայութենէն դուրս չվռնտէ ու զձեզ դժբաղդ չընէ։*

116. *Դուք այնտեղ ո՛չ անօթութիւն պիտի զգաք, ոչ ալ՝ մերկութիւն։*

117. *Դուք այնտեղ ո՛չ ծարաւէն պիտի նեղուիք և ոչ ալ՝ ջերմութենէն։*

118. *Սատանան փորձեց Ադամը. ըսաւ անոր. կ'ուզե՞ս որ քեզի գիտցնեմ ծառը յաւիտենականութեան և ծառը անապատ զօրութեան։*

119. *Ադամ և իր կողակիցը կերան արգիլուած պտուղէն. այն ատեն նչմարեցին թէ մերկ են և տերեւներով իրենց զգեստ չինեցին. առաջին մարդը անհնազանդ և ամբարիշտ եղաւ։*

120. *Այնուհետեւ Աստուած անոր զղջումը ընդունեց. գութի ունեցաւ անոր վրայ և զայն առաջնորդեց։*

121. *Արքայութենէն դուրս ելէք, ըսաւ անոնց Աստուած, դուք իրարու հանդէպ թշնամի եղաք, օր մը ձեզի առաջնորդ մը պիտի ղրկեմ։*

---

(1) Ձէլալէտտին կ'ըսէ թէ՝ Մուհամմէտ վախնալով որ Դաբբիել հրեշտակի յայտնած տուները կը մոռնայ, կը փութար զանոնք կրկնել, հրեշտակին աւարտելէն առաջ իսկ։ Աստուած այս վախին և աճապարանքին համար է որ գիտողութիւն կ'ընէ։

122. *Ով որ անոր հետեւի, չպիտի մոլորուի ու դրժբաղդութիւնը իր բաժինը չպիտի ըլլայ բնաւ։*

123. *Բայց ան որ իմ վարդապետութիւս մերժէ, այս աշխարհէն սկսեալ դժբաղդութեան պիտի մատնուի։*

124. *Վերջին դատաստանի օրը խաւարի մէջ պիտի թաղուի։*

125. *Տէր, պիտի գոչէ անիկա, ինչո՞ւ համար կոյր եմ ես. առաջ կը տեսնէի,*

126. *Աստուած պիտի պատասխանէ անոր. Հարկաւ, մենք ի սկզբան մեր պատուիրանները տուինք քեզի, բայց դուն զանոնք մոռցար. այսօր ալ դուն մոռացութեան մէջ պիտի թաղուիս։*

127. *Այս պիտի ըլլայ դատապարտութիւնը կռապաշտին և անհաւատին. հանդերձեալ կեանքի պատիժները ահաւոր և յաւիտենական պիտի ըլլան։*

128. *Անհաւատները չե՞ն գիտեր թէ մենք քանի անգամներ փճացուցինք իրենցմէ առաջ. անհաւատները լեցուցած էին այն երկիրը ուր իրենք կը բնակէին. այս օրինակները պէտք էր որ սոսկում պատճառէին իրենց, եթէ խելք ունենային։*

129. *Եթէ Աստուծոյ վճիռը արձակուած չըլլար (որ պիտի յետաձգուի) անոնց կրելիք չարչարանքները փութացուցած պիտի ըլլային. բայց անիկա կ'ապահովացնէ նախապէս նշանակուած ժամուն։*

130. *Համեմատաբարութեամբ ասկա՛ անոնց խօսքերուն և քու Աստուծոյդ գովեստը կարգա ափսեին ծագելէն և մարը մանելէն առաջ. անոր գովեստը հաչակէ գիշերը և օրուան սկիզբն ու վերջը, որպէս զի քու սիրտդ գոհ ըլլայ։*

131. *Ուրիշներուն առացուածքին վրայ ցանկութեան*

անկարկներ մի՛ նետեր. կեանքի ուղին զարդարող ծաղիկները փորձութիւններ են, Աստուծոյ խոստացած հարստութիւնը չատ աւելի թանկագին և տեւական է:

132. *Քու ընտանիքիդ պատուիրէ որ աղօթք ընէ, դուն ալ յարատեւութեամբ աղօթէ. մենք քեզմէ չենք պահանջեր բնաւ որ գանձեր հաւաքես (1) մենք պիտի հոգանք քու պէտքերդ. բարեպաշտութիւնը պիտի վարձատրուի:*

133. *Անհաւատները կ'ըսեն. մինչեւ որ հրաշք մը չգործէ, մենք չպիտի հաւատանք Աստուծոյ. անոնք չե՞ն լսած պատմութիւնն այն ազգերուն, որոնք իրենցմէ առաջ եկան:*

134. *Եթէ Մուհամմէտի գալէն առաջ զանոնք պատժէինք, պիտի ըսէին. Տէր, մենք ինչպէ՞ս կրնայինք հաւատացեալ ըլլալ, մինչ դուն Մարգարէ մը ղրկած չէիր մեզի, քու պատուիրանները ուսուցանելու համար և զմեզ նախատինքէ և ստորնութենէ զերծ պահելու համար:*

135. *Ըսէ՛. մենք ամէնքս վախճանին կ'սպասենք. դուք ալ սպասեցէք քիչ մը տակն ուրա պիտի տեսնաք թէ մեզմէ ո՛վ լուսաւորուած է հաւատքի ջահէն և թէ մեզմէ ո՛վ առաջնորդուած է փրկութեան ճամբուն մէջ:*

---

(1) «Մենք չենք պահանջեր որ մեզի կերակուր տաս.»
(Բագիմիրզքի)

ՎԵՐՋ Ի. ԳԼՈՒԽԻ

ԳԼՈՒԽ ԻԱ.

ՄԱՐԳԱՐԷՆԵՐԸ (1).

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 112 տուն.

Ցաճուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. *Կը մօտենայ այն ժամանակը երբ բոլոր մարդիկ հաչիւ պիտի տան. և սակայն անոնք անհոգութեամբ այս բանը կը մոռնան։*

2. *Անոնք Քուբանի (պատուիրանները) ընթերցումը մոխիկ կ'ընեն միմիայն զանոնք ծաղրելու համար։*

3. *Ամբարիշտները, հաճոյքի մէջ մխրճուած, գաղտնապէս կ'ըսեն. Մուհամմէտ ձեզի պէս մարդ մը չէ. դուք միթէ կախարդի մը խօսքե՞րը մոխիկ պիտի ընէք և սակայն քիչ առնէն պիտի հասկնաք թէ ո՛վ է անիկա։*

4. *Ըսէ՛. իմ Աստուածս պիտէ թէ ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ երկինքի մէջ և երկրի վրայ. անիկա ամէն բան կը լսէ և պիտէ։*

---

(1) *Այս գլուխը* **Մարգարէները** *կը կոչուի, որովհետեւ անոր մէջ բազմաթիւ մարգարէներու խօսքը կ'ըլլայ. աւանդութիւնը կ'ըսէ թէ երբ Մուհամմէտի հարցուցին որ աշխարհի առեղծագործութենէն ի վեր քանի՞ մարգարէ եկած է, անիկա կը պատասխանէ. Տարիւր քսանը չորս հազար մարգարէ։ Քուբանի մեկնիչները կ'ըսեն թէ՝ ո՛վ որ այս գլուխը կարդայ, մեղմութեամբ պիտի դատուի Յարութեան օրը. այն մարգարէները, որոնց յիշատակութիւնը եղած է Քուբանին մէջ, անոր ձեռք պիտի կարկառեն և պիտի բարեւեն զայն։*

5. Անհաւատները կ՚ըսեն տակաւին. այս գիրքը (Քուրանը) առակներու խառնաչփոթ հաւաքածոյ մըն է. ան է որ զայն հեղինակեց. զանոնք ոտանաւորի վերածեց. Թո՛ղ մեզի հրաշք մը ցուցնէ, ինչպէս ցոյց կուտային միւս մարգարէները։

6. Մեր քնաջինջ ըրած քաղաքներէն ո՛չ մէկը ընդդրկեց մեր հաւատքը. ասոնք ալ չպիտի հաւատան։

7. Քեզմէ առաջ մենք միայն ներշնչուած մարդիկ ղրկեցինք. եթէ չէք գիտեր, Թո՛ղ հարցունեն Հրէանէրուն և Քրիստոնեաներուն։

8. Մենք երբէք չտուինք անոնց երեւակայական մարմին մը (որ կարենար ղրկուիլ անուռդէ.) անոնք յաւիտենապէս չմնացին աշխարհի վրայ։

9. Մենք գործադրեցինք այն խոստումները, զորս տուած էինք իրենց, զանոնք փրկեցինք մեր ընտրեալներուն հետ, իսկ անհաւատները կորստեան պիտի մատնուին։

10. Մենք ձեզի ղրկեցինք գիրք մը որ պատուիրաններ կը պարունակէ ձեզի համար. դուք այդքերնիդ չպիտի՞ բանաք։

11. Մենք քանի՛ քանի՛ ոճրապարտ քաղաքներ կործանեցինք և անոնց տեղ նոր ժողովուրդներ հաստատեցինք։

12. Յանցապարտները, երբ մեր պատիժները տեսան, սկսան փախչիլ։

13. Հրեշտակները պատասխան անոնց. ո՛ւր կը փախչիք. նիկէ, վայելեցէք ձեր հաճոյքները. դացէք բնակեցէք ձեր տուներուն մէջ. դուք հարցաքննութեան պիտի ենթարկուիք։

14. Ու անոնք գոչեցին. վա՛յ մեզ, մենք ամբարշտութեան մէջ ապրեցանք։

15. Անոնք այս ողբալի խօսքերը արտասանեցին մինչեւ որ բոլորն ալ ինկան վրիժառու սուրին տակ, ինչպէս որ ցորենը կ'իյնայ սուր մանգաղին տակ։

16. Մենք խաղի համար չէ՛ որ ստեղծեցինք երկինքն ու երկիրը ու ամէն ինչ որ կը պարունակէ անոնք պետը։

17. Եթէ տիեզերքը կազմած ըլլայինք անոր համար որ զմեզ ծաղրեն, մենք առաջինը կ'ըլլայինք ծաղրի առարկայ (1)։

18. Մենք սուտին դէմ կը հանենք ճշմարտութիւնը որ փարատել պիտի տայ սուտերը. ահաւասիկ անիկա կը փարատի արդէն. վա՛յ ձեզ որ կը նախատէք զԱստուած։

19. Երկինքն ու երկիրը Աստուծոյ կը վերաբերին. հրեշտակները երբէք չեն ամչնար անոր առջեւ խոնարհելու և չեն ձանձրանար բնաւ զայն պաշտելէ։

20. Անոր գովեստը կը հիւսեն գիշեր ցորեկ. անդադար կը փառաբանեն անոր մեծութիւնը։

21. Այն չաստուածները զորս անհաւատները նախընտրեցին աշխարհի վրայ, միթէ կարո՞ղ են յարութիւն տալ մեռելներուն։

22. Եթէ տիեզերքի մէջ բազմաթիւ աստուածներ գոյութիւն ունենային, անոնք արդէն փճացած կ'ըլլային. փո՛ւք Բարձրեալին, որ բազմած է տիեզերքի գահուն վրայ և իր փառքը չատ վեր է անոնց նախատինքներէն։

23. Ոչ ոք հաչիւ պիտի տարցնէ իրմէ, իր գործած արարքներուն համար. բայց անիկա պիտի հարցնէ իրենց գործերուն հաչիւը։

---

(1) « Եթէ ուզէինք զուարճանալ, մեր քովը խաղալիքներ չէին պակսեր։ » (Զոփիմիրոքի)

24. Հրեշտակները միթէ կը պաշտեն Աստուծմէ զատ ուրիշ նախանձամոլութիւն մը. ապացոյցը տուէք անոնեմ. Քուրանը ի նպաստ իմ խօսքիս կը վկայէ. Հրէաները և Քրիստոնեաները ունին իրենց նուիրական մատեանները. բայց անոնք մեծ մասամբ չեն գիտեր թէ ո՛րն է ճշմարտութիւնը, և կը փախչին լոյսէն:

25. Բոլոր այս մարգարէները, որոնք քեզմէ առաջ եկան, սա յայտնութիւնը ունեցան. ես եմ միակ Աստուածը, պաշտեցէք զիս:

26. Անհաւատները կ'ըսեն. Աստուած հրեշտակներուն հետ յարաբերութիւն հաստատելով զաւակ մը ունեցած է: Հեռո՜ւ իրմէ այս նախատինքը. հրեշտակները իր յարգելի ծառաներն են սակայն:

27. Անոնք երբէք չեն խօսիր Աստուծմէ առաջ և կը կատարեն անոր կամքը:

28. Աստուած գիտէ թէ ինչ բան գոյութիւն ունէր անոնցմէ առաջ, և թէ ինչ պիտի գոյութիւն ունենայ ապագային. առանց իր թոյլտուութեան, չեն կրնար բարեխօսել:

29. Անոնք Աստուծոյ առջեւ վախերնուն կը դողան:

30. Եթէ իրենցմէ մէկը համարձակէր ըսել՝ ես աստուած եմ, դժոխքին մէջ պիտի գահավիժէր. այս կերպով է որ կը վարձատրենք ամբարիշտները:

31. Անհաւատները չեն գիտեր թէ երկինք և երկիր սերմ զանգուած մը կը ձեւացնէին, թէ մենք բացինք զանոնք և անձրեւ իջեցուցինք երկինքէն, բոլոր տունկերուն կեանք տալու համար. անոնք երբէք չպիտի հաւատան:

32. Մենք անոնց քայլերուն տակ երկիրը հաստատեցինք բարձր լեռներ կանգնելով, ու մէջտեղը ըն-

դարձակ անջրպետներ թողուցինք, որպէս զի մարդիկ ճամբաներ գծեն (և առանց մոլորելու երթան։)

33. Մենք երկինքը բարձրացուցինք, որպէս զի իբր տանիք ծառայէ. մեր զօրութեան նշանները երբէք չպիտի հասկնան (1)։

34. Աստուած է որ տեղծած է ցերեկը և գիշերը. ան է որ կազմած է արեւը և լուսինը (և աստղերը) որոնք արագասահ կերպով կ'ընթանան այն չրջանակին մէջ, զոր Աստուծոյ ձեռքը գծած է։

35. Քեզմէ առաջ ո՛չ մէկ մահկանացու վայելից յաւիտենական կեանքը. և եթէ դուն ալ պատրաստ ես մեռնիլ, անոնք կրնա՞ն յուսալ որ անմահ պիտի ըլլան։

36. Ամէն մարդ մահուան հարկը պիտի վճարէ (2). մենք զձեզ պիտի փորձենք ձախորդութիւններով և յաջողութիւններով և դուք՝ մեզի պիտի վերադառնաք։

37. Երբ անհաւատները տեսնեն զքեզ, պիտի սկսին կատակներ ընել, ա՞յս մարդն է, պիտի ըսեն, որ մեր աստուածներուն հակառակ կը խօսի. իսկ իրենք՝ կը համարձակին նախատել Ողորմածը։

38. Մարդկային էակը բնականէն եսասիրտ և յետզետէ կարծր է. ես ձեզի ցոյց պիտի տամ իմ զօրութեանս արդիւնքները, և դուք այլեւս չպիտի պահանջէք որ անոնք փութացուին։

39. Անոնք հարցուցին. այս խոստումը ե՞րբ պիտի իրականանայ. գիտէ՞ք խարեր երբէք։

40. Ա՛հ, եթէ անհաւատները գիտնային թէ ի՛նչ

---

(1) «Եւ սակայն անոնք երես կը դարձնեն այն հրաշքներուն, զորս երկինք կը պարունակէ։» (Բազիմիրսքի)

(2) «Ամէն մարդ մահը պիտի ճաշակէ։» (Բազիմիրսքի)

չարչարանքներ պիտի կրեն, երբ կրակը չկարենան հեռացնել իրենց երեսին վրայէն, ոչ ալ իրենց երիկամունքէն (1) և ազատարար մը չպիտի ունենան։

41. (Պատիժ) ժամը յանկարծակիի պիտի բերէ զիրենք. ապշահար պիտի մնան անոնք. ո՛չ պիտի կրնան խուսափիլ անկէ, և ոչ ալ պայմանաժամ մը ակնկալել։

42. Գեղմէ առաջ ալ մեր մարգարէները ծաղր ու ծանակի առարկայ եղան. բայց անոնք որ ծաղրեցին, պատիժի ենթարկուեցան։

43. Ըսէ՛ անոնց. ո՞վ կրնայ պաշտպանել զձեզ Ամենակարողին բազուկին դէմ, ըլլա՛յ գիշերը, ըլլայ ցերեկ ատեն։ Հակառակ այս աղգարարութեան, անոնք կրկին իրենց կռնակը կը դարձնեն։

44. Անոնց կուռքերը պիտի կրնա՞ն զիրենք զերծ կացուցանել մեր զայրոյթէն. իրենք անկարող են պաշտպանել ինքզինքնին. ուրեմն ինչպէ՞ս պիտի կրնան ուրիշին օգնել։

45. Անոնց վայելքները, իրենց հայրերուն վայելածին նման, աշխարհային կեանքի սահմաններէն անդին չպիտի անցնին. չե՞ն տեսներ թէ (անհատաններուն երկրին մէջ կուգանք և) ամէն կողմէ անոր սահմանները կը սեղմենք. անոնք յաղթութիւն կրնա՞ն ակնկալել։

46. Ըսէ՛ անոնց. Ձեզի կը քարոզեմ ինչ որ յայտնուած է ինծի. բայց խուլերը կը լսե՞ն միթէ իրենց արուած խորհուրդները։

47. Աստուածային զայրոյթին առաջին չունչը իրենց վրայ հասնելուն պէս, անոնք պիտի գոչեն. վա՛յ մեզի, մենք մոլորութեան մէջ էինք։

---

(1) «Իրենց կռնակէն». (Քագիմիրեաք)

48. Յարութեան օրը ճիշդ կշիռներով պիտի կշռենք. ո՛չ ոքի անիրաւութիւն պիտի ըլլայ մանաւանդ հատի մը չափ իսկ. մեր բոլոր վճիռներուն վրայ արդարութիւնը պիտի իշխէ։

49. Մենք Մովսէսին և Ահարոնին տուինք այս գիրքը, որ բարին չարէն զանազանել կուտայ. անոնք լոյսն ու առաջնորդն է բոլոր անոնց որ բարեպաշտ են,

50. Անոնց՝ որ (իրենց սրտին խորէն) կ՝երկնչին Աստուծմէ և կը սոսկան ազետալի ժամէն։

51. Իսկ այս օրհնեալ (ազգարարութիւններու) գիրքը երկինքէն ղրկեցինք։ Դուք պիտի մերժէ՞ք անոր վարդապետութիւնը։

52. Մենք Աբրահամին առաջնորդ հանդիսացանք, որովհետեւ անոր սիրտը կը ճանչնայինք։

53. Անոնք հարցուց իր հօրը և ժողովուրդին. որո՞նք են այն չաստուածները, որոնց առջեւ կը խոնարհիք (այնքան եռանդով։)

54. Պատասխանեցին. մեր նախահարց պաշտածները կը պաշտենք մենք ալ։

55. Աբրահամ ըսաւ. անոնք մոլորութեան մէջ էին, և դուք ալ անոնց կը հետեւիք։

56. Ձշմարտութի՞ւնն է որ կը ծանուցանես մեզի, թէ՝ մեր դիւրախաբութիւնը չարաչար գործածել կ՝ուզես։

57. Աբրահամ չարունակեց. ձեր Աստուածը երկինքի և երկրի վեհապետն է. ոչինչէն ստեղծեց զանոնք. իր զօրութեանը կը վկայեմ ես։

58. Յանուն Աստուծոյ կ՝երդնում որ, ձեր կուռքերէն հեռանալնուդ պէս, անոնց վրայ պիտի յարձակիմ։

59. Եւ զանոնք կտոր կտոր ըրաւ, ի բաց առեալ

ամենէն մեծ կուռքը, որպէս զի ժողովուրդը պատահածին համար անոր դիմէ։

60. Կռապաշտները գոչեցին. ո՞վ կրնայ այսպէս խոշտանգած ըլլալ մեր չաստուածները. անտարակոյս՝ ամբարիշտ մը։

61. Ոմանք ըսին. լսեցինք որ երիտասարդ մը արհամարհանքով կը խօսի անոնց մասին. անունը Աբրահամ է։

62. Միւսները ըսին. Թո՛ղ բերեն զայն ժողովուրդին աչքին առջեւ, որպէս զի ամէն մարդ վկայէ անոր դէմ։

63. Դո՞ւն ես, Աբրահամ, մեր կուռքերուն դէմ այս յարձակումը գործողը։

64 Անիկա պատասխանեց. ձեր չաստուածներուն ամենէն մեծն է միակ յանցաւորը. հարցաքննեցէ՛ք զանոնք, տեսնենք կրնա՞ն պատասխանել։

65. Ու իրենք իրենց մէջ ըսին. մենք անօրէնութիւն գործեցինք։

66. Բայց քիչ յետոյ երկրպագելով իրենց կուռքերուն առջեւ, յարեցին. դուն աղէկ գիտես թէ անոնք երբէք չեն խօսիր։

67. Ուրեմն ինչո՞ւ կը պաշտէք այնպիսի կեղծ աստուածներ, որոնք անկարող են, ու ո՛չ բարիք և ոչ ալ չարիք կրնան պատճառել ձեզի. վա՛յ ձեզի և ձեր պաշտամունքի առարկաներուն. աչքերնիդ չպիտի՞ բանաք։

68. Կռապաշտները գոչեցին. այրեցէ՛ք սա ամբարիշտը, և պաշտպանեցէք մեր կուռքերը (եթէ կ՛ուզէք բան մը ընել։)

69. *Մենք հրամայեցինք կրակին, որ իր ջերմութիւնը կորնչցնէ և խաղաղութեան բնէ՛ իջի՛ր Աբրահամին վրայ։*

70. *Կռապաշտները ուրիշ թակարդներ ալ լարեցին անոր և չյաջողեցան։*

71. *Մենք ազատեցինք Աբրահամը և Ղովտը. անոնց տուինք երկիր մը, որուն բոլոր բնակիչները օրհնեցինք։*

72. *Աբրահամի իշխերը պահեցինք, Իսահակը և Յակոբը ծնեցնելով, և զանոնք երկուքն ալ արդարներուն կարգէն ըրինք։*

73. *Զանոնք մեզի փոխանորդ կարգեցինք, որպէս զի ժողովուրդները առաջնորդեն աստուածային պատուիրանները համաձայն. անոնց պատուիրեցինք բարիք գործել, աղօթք ընել և ողորմութիւն տալ. անոնք մեզ պաշտեցին։*

74. *Ղովտին չնորհեցինք իմաստութիւն և գիտութիւն. զայն փրկեցինք գարշելի քաղաքէն, ուր մարդիկ անպարկեշտ ձայրայեղութեանց մէջ ինկած էին։*

75. *Զայն ողողեցինք մեր չնորհներով, որովհետեւ արդար էր անիկա։*

76. *Երբ Նոյ իր ձայնը դէպ ի մեզ բարձրացուց, իր խնդրանքը լսեցինք և զայն հանգերձ ընտանեօք ազատեցինք մեծ աղէտքէ մը, որ վիշտ կը պատճառէր իրեն։*

77. *Զայն զերծ կացուցինք դատապարտութիւններէն նենգամիտ ժողովուրդի մը, որ կ՛ուրանար մեր կրծքին ճշմարտութիւնը. այդ անհաւատները բոլորն ալ խեղդեցինք ջուրերուն մէջ։*

78 *Ցիշէ՛ նաեւ Դաւիթը և Սողոմոնը, որոնք դա-*

տեցին հօտին պատճառած վնասը՝ դաշտին մէջ (1)։ Մենք ներկայ էինք անոնց արձակած վճիռին։

79. Մենք Սողոմոնին խելք տուինք այսպէս դատելու համար և երկուքին ալ չնորհեցինք իմաստութիւն և գիտութիւն. մենք բռնադատեցինք լեռները և թռչուները, որպէս զի իրենց ձայնը միացնեն Դաւիթի ձայնին, Ցաւիտենականին գովեստը փառաբանելու համար։

80. Դաւիթին սովրեցուցինք զրահներ չինելու արուեստը, որպէս զի պատերազմներու միջոցին պաշտպանուի. չնորհապա՞րտ էք այս բանին համար (2)։

81. Սողոմոն երկինքէն ստացաւ հովերուն հրամայելու իշխանութիւնը. անիկա զանոնք ըստ կամս փչել կուտար օրհնուած երկրին վրայ. մեր գիտութիւնը անսահման է։

82. Սատանաները կը հնազանդէին իր ձայնին. զանոնք կը գործածէր ծովին տակ մխրճեցնելով մարգարիտ հաւաքելու և ուրիշ պէտքերու համար. մենք անձամբ կը հակէինք, որպէս զի վնաս մը չհասցնէ։

---

(1) Հօտ մը գիշերանց կը մտնէ դաշտի մը մէջ և վնաս կը պատճառէ. Թնգիրը Դաւիթի առջեւ կը հանուի. անիկա վճռեց որ մաքիներէն դաշտին տիրոջ տրուին, իբր վնասուց հատուցում. բայց Սողոմոն, որ 11 տարեկան էր, տարբեր վճիռ տուաւ, ըսելով որ մաքիներուն բուրդը, կաթը և գառնուկները դաշտին տիրոջը տրուելու են, մինչեւ որ վնասը հատուցուի. յետոյ՝ հովիւը պիտի վերստանար իր հօտը. հայերը՝ Դաւիթ հաւնեցաւ այս վճիռին։

(Ձելալէտտին)

(2) Մահմետական աւանդութեան համաձայն Դաւիթն է որ առաջին անգամ հնարած է վերտազրահները. կ'ըսեն թէ անոր ձեռքին տակ երկաթը մոմի պէս կակուղ և կառանելի կը դառնար։

(Քազիմիրոքի)

83. Ցիչէ՛ որ Ցոր համբերատարութեամբ դոչեց առ Աստուած. Տէ՛ր, գժբաղդութիւնը ծանրացաւ վրաս, բայց քու գթութիւնդ անսահման է (1):

84. Մենք ընդունեցինք անոր աղաչանքը և ազատեցինք զինքը ճնշող գժբաղդութենէն, ու իր ընտանիքին միրկը վերադարձուցինք. Հնարիւ մեր գթասրտութեան, անոր հարստութիւնը աւելցուցինք. ասիկա ազդարարութիւն մըն է բոլոր անոնց համար որոնք Աստուած կը պաշտեն:

85. Ցիչէ՛ Իսմայէլը (2) Ենովքը և Էլքափէլը (3). ամենք բոլորն ալ համբերատարութեամբ տակացին գժբաղդութեանց:

86. Մենք մեր հնարիները վայելել տուինք անոնց, որովհետեւ առաքինի եղան:

---

(1) Իսլամ աստուածաբաններէն կ'ըսեն թէ Ցոր մեծ հարստութեան տէր մէկն էր և ունէր բազմաթիւ եղներ, ոչխարներ և ուղտեր. բայց Աստուած փորձութեան ենթարկելու համար, այս բոլորը առաւ ձեռքէն, Ցոր ծաւրայեղ թշուառութեան մէջ ինկաւ աղբանոցի վրայ կը պառկէր, վէրքերով ծածկուած էր, այնպէս որ ո՛չ ոք կը մօտենար իրեն: Իր կինը՝ Բահմէդ՝ համբերատարութեամբ կը խնամէր զինքը: Եւ ահա աստուծոյ դալով խոստացաւ իր նախկին հարստութիւնները վերադարձնել, եթէ զինքը պաշտէ: Բահմէդ ալ խնդրեց որ հաւանի. բայց Ցոր զայրացաւ և միտքը դրաւ որ սպկենալուն պէս 100 գաւազանի հարուած տայ կնոջը: Արդարեւ, Աստուած Գաբրիէլ հրեշտակապետը ղրկեց, որ Ցորի ձեռքէն բռնելով ոտքի հանեց. յանկարծ աղբիւր մը ժայթքեցաւ, Ցոր խմեց անկէ և լուացուեցաւ. առջիւրենէ աւելի գեղեցկացաւ, ու առաջուան ձեւք անցուց առջինէն շատ աւելի մեծ հարստութիւն մը:

(2) «Իսթայէլը» (Բազիմիրսքի)

(3) «Տուլքէֆլ» կը դբէ Բազիմիրսքի, յարելով թէ՝ ըստ ոմանց եղիան է այս, իսկ ըստ այլոց՝ Զաքարիան կամ Եսային:

87. Ցիչէ՛ Ցուվանը, որ բարկանալով երբ գնաց և կարծեց Թէ մեր իշխանութենէն զերծ է այլևս. բայց չատ չանցած գոչեց մեծութեան ծոցէն (1). Տէր, քեզմէ զատ ուրիշ Աստուած չկայ. փառաւորեալ է անուն քոյ. ես ամբարիշտ եղայ։

88. Մենք լեցինք անոր աղաչանքը և ազատեցինք զայն իր անցեալի վիճակէն, այս կերպով է որ կ՛ազատենք հաւատացեալները։

89. Ցիչէ՛ առաքինութիւնները Զաքարիային, որ սա աղօթքը ուղղեց Աստուծոյ. Տէր, Թոյլ մի՛ տար որ առանց զաւակի մեռնիմ. դուն լաւագոյնն ես ժառանգորդներուն։

90. Ասոր աղաչանքը ընդունեցինք. անոր տուինք Յովհաննէսը. անոր կինը բեղմնաւոր ըրինք, որովհետեւ անոնք կը ջանային գիրար գերազանցել բարի գործեր կատարելուն մէջ, սիրով և երկիւղով կ՛աղօթէին ու մեզի կը հնազանդէին անկեղծօրէն։

91. Երբէ՛ն նաեւ փառքը Մարիամին, որ անապարտ պահեց իր կուսութիւնը. մենք անոր վրայ փչեցինք մեր հոգւոյն. ինքը և իր որդին տիեզերքի պարծանքը եղան։

92. Ո՛վ հաւատացեալներ, ձեր կրօնքը (խալամութիւնը) միակ է. ես ձեր Աստուածն եմ. պաշտեցէ՛ք զիս։

93. Հրէաները և Քրիստոնեաները (2) իրենց հաւատքին մէջ պառակտումներ ունին. բայց անոնք ամենքն ալ մեզի պիտի վերադառնան։

94. Առաքինի հաւատացեալին նմանը առանց վար-

---

(1) Այսինքն զինքը կլլող ձուկին փորէն։

(2) «Մարդկային էակները» (Քազիմիրսքի)

ձառուբեան չպիտի մնայ. մենք գրի պիտի առնենք ա-նոր բարեգործութիւնները։

95. Անէծք պիտի ծանրանայ այն քաղաքներուն վը-րայ զորս մենք բնաջինջ ըրինք. անոնց բնակիչները այլևս մէջտեղ չպիտի կլլեն,

96. Մինչեւ որ Գոգ և Մագոգի առջեւ ճամբայ բացուի. այն ատեն ատոնք արագ քայլերով պիտի իջնեն լեռներէն վար։

97. Մինչեւ անխուսափելի ժամուան մերձենալը, անհաւատները անարեկ նայուածքներով պիտի գոչեն. վա՛յ մեզի, մենք մոռցած էինք այս անաւոր վայրկեանը և ամբարշտութեան մէջ ինկած էինք։

98. Դուք և ձեր պաշտած կուռքերը գեհենին մէջ պիտի իջնէք, բոցերուն ճարակ ըլլալու համար։

99. Եթէ ձեր պաշտած կուռքերը աստուածներ ըլ-լային, գեհենին մէջ չպիտի դահավիժէին բայց անոնք յաւիտենապէս հոն պիտի մնան։

100. Աստուածամերժները խոր հառաչներ պիտի արձակեն, բայց ոչինչ պիտի լսեն։

101. Բայց անոնք որոնց նախապէս խոստացած ենք գերագոյն վարձատրութիւնը, այս անաւոր բնակավայրէն հեռու պիտի մնան։

102. Անոնք երբէք չպիտի լսեն ցաւի ազազակներ, այլ յաւիտենապէս իրենց փափաքները գոհացուած պիտի տեսնեն։

103. Երկիւղի սոսկումներէն ազատած, անոնք պիտի ընդունուին հրեշտակներէն որոնք պիտի բսեն իրենց. ահա՛ այն երջանիկ օրը որ ձեզի խոստացուած էր։

104. Այն օրը մենք երկինքը պիտի ծալենք ինչպէս

Սիճիլ հրեշտակը կը ծալէ գիրք մը (1)։ Մենք նախամարդը առեղծեցինք ոչինչէն. երկրորդ անգամ մըն ալ ոչինչէն պիտի հանենք զայն (2). այս խոստումը անպատճառ պիտի կատարուի։

105. Մենք Հնգամատեանին և Սաղմոսագրքին մէջ գրեցինք որ աշխարհը մեր առաքինի ծառաներուն ժառանգութիւնը պիտի ըլլայ։

106. Այս գրքին մէջ բաւականաչափ պատուէրներ կան անոնց համար որ կ'երկնչին Աստուծմէ։

107. Մենք քեզի ղրկեցինք զայն, ո՛վ Մուհամմէտ, որպէսզի բոլոր մարդոց աւետաւ աստուածային դիմութիւնը։

108. Ըսէ՛ անոնց. Ինծի յայտնուած է որ ձեր Աստուածը միակ Աստուածն է, իսլամութիւնը պիտի ընդունի՞ք դուք։

109. Եթէ անհաւատութեան մէջ մնալ յամառիք, ձեզի կ'ազդարարեմ որ ազէտներու պիտի ենթարկուիք, ես չեմ գիտեր թէ անոնք մերձաւո՞ր են թէ հեռակայ։

110. Բայց Աստուած գիտէ թէ ի՛նչ բան կը կատարէք յայտնի կերպով ու ինչ բան կը ծածկէք գաղտնիքի ատուերներուն մէջ։

111. Ես չեմ գիտեր թէ անիկա ձեզի պայմանաժամ

---

(1) Քազիմիրոքի այս հրեշտակին անունը **Սիճիլ** կ'արտասանէ և կ'ըսէ թէ զանազան մեկնութիւններ կան այս հատուածին մասին. Սիճիլ կը նշանակէ այն պատառը որուն վրայ բան մը կը գրեն. ասկէ զատ անունն է այն հրեշտակին որ մարդոց արարքները կը գրէ պատառի մը վրայ. մէկ քանի մեկնիչներ ալ կ'ըսեն թէ՝ Սիճիլ անունն է Մուհամմէտի քարտուղարներէն մէկուն։

(2) «Այնպէս ալ մենք ոչինչի պիտի վերածենք զայն.»
(Քազիմիրոքի)

կուսա՞յ զձեզ փորձելու համար, թէ չէ՝ թոյլ տալու համար որ վայելէք։

112. *Ըսէ՛. Տէր, ճշմարտութիւնը քուկդ է, դատէ զմեզ, մեր Աստուածը զթած է, մենք իր օգնութեան կ՚ապաւինինք ձեր սուտ Թեանց դէմ պաշտպանուելու համար։*

ՎԵՐՋ ԻԱ. ԳԼՈՒԽԻ

ԳԼՈՒԽ ԻԲ.

ՄԷՔՔԷ ՈՒԽՏԱԳՆԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 78 տուն

Ցաւուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ

1. Ո՛վ մահկանացուներ, երկնչեցէք Տիրոջմէն, որովհետեւ մեծ օրուան երկրաշարժը ահաւոր պիտի ըլլայ։

2. Այդ օրը սոսոսուն իր ծիծէն պիտի բաժնէ կաթնկեր մանուկը, յոի կիները պիտի ծնին (1). Աստուծոյ ահաւոր բազուկէն զարնուած մարդիկը գինովութեան մէջ խնկածի պէս պիտի ըլլան։

3. Մարդիկ մեծ մասամբ կը վիճաբանին Աստուծոյ մասին առանց ծանօթութիւն մը ունենալու. անոնք կը հետեւին անհնազանդ Սատանային։

4. Գրուած է որ Սատանան պիտի մոլորեցնէ և դէպ ի դժոխք պիտի տանի՝ ամէն անոնք որ գինքը իրը պաշտպան կ'ընդունին։

5. Ո՛վ մահկանացուներ, եկէք կը կատկածիք յաբեթեան օրին վրայ, աչքի առջեւ բերէք այն տասիճանները որոնցմէ անցուցինք զձեզ։ Ի սկզբան հողէն չինեցինք զձեզ, յետոյ՝ սերմէ, յետոյ՝ թանձրացեալ արիւնէ, որ փոխուելով կիսովին անձեւ սաղմի։ Մենք որոշած ենք այն ժամանակամիջոցը երբ դուք պատաւոր էք մըտնալ ձեր մայրերուն արգանդին մէջ. մենք ենք որ զձեզ

(1) «Պիտի վիժեն» (Բազիմիրսքի)

դուրս կը հանենք անկէ իբր (քնքոյշ) մանուկներ. այնուհետեւ դուք չափահասութեան տարիքը կը թեւակոխէք. շատերը կը մոռնան գէթ այդ տարիքին հասած. ոմանք խոր ծերութեան կը հասնին եւ կը մոռնան բոլոր այն բաները զորս սորված էին: Նայէ այն հոդերուն որոնք անպատուղ դարձան երաշտութեան հետեւանքով. մինչ անձրեւ կը տեղացնենք այդ հողին վրայ. եւ անա անոնք կը խոտին եւ կ'արտադրէ ամէն տեսակ տունկեր որոնք իր զարդը եւ հարստութիւնը կը կազմեն:

6. Այս հրաչքները կը գործուին, որովհետեւ Աստուած նոյն ինքն ճշմարտութիւնն է եւ որովհետեւ կեանք կուտայ մեռեալներուն եւ իր զօրութիւնը կ'ընդգրկէ ամբողջը:

7. Ժամը պիտի հնչէ. այդ մասին կարելի չէ տատակուսիլ. Աստուած կեանք պիտի տայ այն աճիւններուն, որոնք գերեզմաններու մէջ կը գտնուին:

8. Մարդիկ մեծ մասամբ կը վիճաբանին Աստուծոյ մասին, առանց լուսաւորուած բլլալու գիտութեան չափովը եւ առանց հոգիական ուժին ունենալու լուսաւորող դիրքով մը:

9. Անոնք գոռոզութեամբ գլուխնին անդին կը դարձնեն որպէս զի իրենց նմանները հեռացնեն ուղիղ ճամբէն. այսպիսիները նախատինքով պիտի ծածկուին այս աշխարհիս մէջ ու յարութեան օրը իրենց պիտի կրկնասանք կրակին պատիժը:

10. Անոնց ոճիրներուն վարձատրութիւնը այս պիտի բլլայ. Աստուած բնաւ չի խաբեր իր ծառաները:

11. Մարդոց մէջ կան ոմանք որոնք Աստուած կը պաշտեն, բայց տարտամ եւ գողգոջուն կերպով մը. երբ չաջողութիւն մը ձեռք ձգեն, չոյս կ'առնեն. բայց հազիւ

թէ ամենափոքր դժբաղդութիւնը հասնի՝ իրենց կռնակներին կը դարձնեն (1)։ Անոնք այս կերպով կը կորնչցնեն թէ՛ այս աշխարհին և թէ հանդերձեալին բարիքները. ասիկա անդարմանելի դժբաղդութիւն մըն է։

12. Անոնք կը պաշտեն այնպիսի չաստուածներ որոնք ո՛չ կրնան օգնել իրենց, ոչ ալ վնասել. ողբալի կուրութիւն։

13. Անոնք օգնութեան կը կոչեն այն չաստուածները որոնք աւելի աղիտաբեր պիտի ըլլան իրենց քան թէ նպաստաւոր. վա՛յ այդ տեսակ պաշտպաններուն և վա՛յ զիրենք պաշտողներուն։

14. Աստուած առաքինի հաւատացեալները պիտի մացնէ դեւերով ոտոզուած պարտէզներու մէջ. անիկա կ'ընէ բոլոր այն բաները որոնք հաճոյ կը թուին իրեն։

15. Ան որ կարծէ թէ Մարգարէն այս աշխարհին և հանդերձեալին մէջ աստուածային օժանդակութենէ զուրկ պիտի մնայ, թո՛ղ իր բնակարանին տանիքէն չուան մը կապէ (2) և ինքզինքը կախէ. տեսնենք թէ՝ այս հնարքը պարապը պիտի հանէ՞ այն բանը որ զինքը կը գրգռէ (3)։

16. Մենք Քուրանը երկինքէն ղրկեցինք. անիկա ճշմարիտ կրօնքը կը պարունակէ. Աստուած կ'առաջնորդէ անոնք՝ որ ուզէ։

17. Յարութեան օրը անիկա պիտի դատէ հաւա-

---

(1) Իրենց սխալներուն կը վերադառնան։

(2) «Թո՛ղ չուան մը երկնցնէ դէպ ի երկինք» (Պազիմիրսքի)

(3) Ակնարկութիւն թէ ի՛նչ կրնայ ըլլալ այս հատուածին նշանակութիւնը. Աստուած պիտի օգնէ Մարգարէին, ի՛նչ որ ալ ըլլան անոր թշնամիներուն բանեցուցած հնարքները. Մուհամմէտ կ'ըսէ իր թշնամիներուն արհամարհանքով. ձեզի ուրիշ բան չի մնար ընելիք այլ ինքզինքնիդ կախել յուսահատութեամբ։

տացեալները, Հրէանները, Սադուկեցիները, Փրիսեցիները, կախարդները և կռապաշտները, որովհետեւ անիկա ամէն բան կը տեսնէ։

18. Ջե՞ս տեսներ դուն որ երկինքի մէջ ու երկրի վրայ գտնուող ամէն բան Աստուած կը պաշտէ. չե՞ս տեսներ որ արեւը, լուսինը, աստղերը, ծառերը, կենդանիները և մարդիկ զայն կը պաշտեն. բայց մահկանացուներէն չատերը չարչարանքի պատիժին ահմանուած են։

19. Աստուծոյ արհամարհածը ամօթով պիտի ծածկուի. Աստուած կ'ընէ ինչ որ ուզէ։

20. Հաւատացեալները և անհաւատները իրարու հակառակորդներ են և կը վիճաբանին Աստուծոյ մասին. բայց անհաւատները հրեղէն զգեստներ պիտի հագնին և անոնց գլուխն վրայ եռացող ջուր պիտի թափուի։

21. Այդ ջուրը պատառ պատառ պիտի ընէ անոնց մորմին ու աղիքները. անոնք ծեծ պիտի ուտեն երկաթապատ գաւազանով։

22. Ամէն անգամ որ ցաւը պիրենք դուրս նետէ բոցերէն, կրկին հոն պիտի մխրճուին անոնք և իրենց պիտի բսուի. ճաշակեցէք կրակին պատիժը։

23. Աստուած աւաքինի հաւատացեալները պիտի մտցնէ գետերով ողողուած պարտէզներու մէջ. անոնք պիտի զարդարուին մարգարտապատ ոսկեզէն ապարանջաններով և մետաքսեայ զգեստներ պիտի հագնին,

24. Որովհետեւ անոնք սուրբ խօսքեր լսելու առաջնորդուեցան և փրկութեան ճամբէն քալեցին։

25. Այն անհաւատները որոնք հաւատացեալները կը հետապնդեն Աստուծոյ ճանապարհէն և նուիրական տաճարէն, որուն պէտք է այցելեն բոլոր մարդիկ, ըլլան Մէքքէցի թէ օտարական,

26. Եւ բոլոր անոնք որ կ'ուզեն զայն սրբապղծել, պիտի կրեն մեր խիստ պատիժները։

27. Երբ մենք Աբրահամին ցույց տուինք Մէքքէի տաճարին վայրը իբր ապաստան, անոր պատուիրեցինք բնաւ չհանդուրժել որ հոն կուռքեր պաշտուին և զայն մաքուր պահել այն հաւատացեալներուն համար որոնք անոր չրջապատին բոլորը կը գտնան, որոնք կ'աղօթեն հոն և Աստուծոյ առջեւ կ'երկրպագեն։

28. Աւետէ՛ ժողովուրդներուն նուիրական ուխտագնացութիւնը, թող կատարեն զայն քալելով կամ ուղտի (արագագնաց) վրայ. թող անոնք գան ամեներէն հեռաւոր երկիրներէն (1)։

29. Անոնք պիտի տեսնեն թէ որքան տուտւերութիւններ պիտի քաղեն անկէ. նչանակուած օրերն, պաշտամունք պիտի մատուցանեն Աստուծոյ որ իրենց թոյլատրած է ուտել կենդանիներուն միսը։ Մնանեցէք աստնցմով և աղքատներուն ալ անօթութիւնը կչտացուցէք։

---

(1) Սակաւրի կ'ըսէ թէ Մուհամմէտէն առաջ Արաբները սովոր էին Մէքքէ ուխտի երթալ և հոն Աբրահամի ու Իսմայէլի տիշատակը տօնել. ասիկա պարզ սովորութիւն մըն էր զոր Մուհամմէտ նուիրագործեց կրօնական արարողութիւններով և այդ մասին յատուկ պատուէրներ տուաւ։ Մուհամմէտ կրօնական ձեւի տակ քաղաքական նպատակներ ունէր և կ'ուզէր որ Մէքքէն միացման կէտ մը ըլլայ բոլոր մուհամետականներուն համար, որ անոնք հանկէ գան առնեն երջանիկ Արաբիոյ համակիրները ու փոխադարձաբար իրենց երկիրներէն բերեն ոսկի ու զանազան բերքեր. իւրաքանչիւր տարի Պաբսկաստանէն, Դամասկոսէն, Մարոքէն և Եահիբէէն մեկնող կարաւանները Մէքքէի մէջ կը միանան. և այդ ուխտագնացութեան չրջանին ընդարձակ առեւտուր կ'ըլլայ թէ՛ Մէքքէի և թէ անոր նաւահանգիստ Ճիտաէի մէջ։

30. Թո՛ղ անոնք քեզն անհաւատութեան խմորն (1). թող լրացնեն իրենց աղաչանքները և հնամենի սաճարին չրջանը ընեն։

31. Ո՛վ որ վախնայ երկնային անէծքէն՝ հաճելի պիտի ըլլայ Աստուծոյ. անանկեցէք այն բոլոր կենդանիներով որոնք արդիւնաւոր չեն. հեռու կեցէք կուռքերու արբանզրութենէ և սասխօսութենէ։

32. Պահեցէք միակ Աստուածը. ոչ ոք անոր հաւատար մի դասէք, կապակցը պիտի նմանի անոր որ երկինքէն վար գահավիժած թռչուններուն որսը կ'ըլլայ կամ ամայի տեղ մը կ'իյնայ։

33. Ո՛վ որ աստուածային փառաւորութիւնը կրեան կը հանէ իր ընծայած նուէրներով, իր սրտէն ողորմութեան մասին ապացոյցներ տուած կ'ըլլայ։

34. Մառաղ ըլլալու յատկացուած կենդանիները նախ և առաջ դուք պիտի քաղէք բազմաթիւ առաւելութիւններ, մինչեւ որ նշանակուած ժամը հասնի։ Այն առեն զանոնք մառաղ ըրէք նուիրական սաճարին առջեւ։

35. Ամէն մէկ ազգի տուէք նուիրական ձէներ, որպէսզի հնօրհակալ ըլլան Աստուծոյ որ բազմացուցած է մարդոց օգտակար հօտերը. միակ Աստուծմէ զատ ուրիչ Աստուած չկայ. ընդգրկեցէք Իսլամութիւնը. խնամարհնարուն աւետեցէք երանութիւնը։

36. Նաև անոնց որոնք Աստուծոյ յիշատակը կը պահեն երկիւղով. որոնք համբերատարութեամբ կը տա-

---

(1) « Ձեր արտաքին երեւոյթին վերաբերմամբ ցոյց տուած անփութութեան վերջ մը դրէք » կը թարգմանէ Ֆոպիմիրսքի, յաբելով թէ՝ Մուհամմէտ կ'ակնարկէ գլուխ ածիլելու և եղունգները կտրելու սովորութեանց։

կան իրենց հասած դժբաղդութիւններուն, որոնք աղօթք կ'ընեն և աղքատներուն գոռը կը թափին մէկ մասն այն հարստութիւնն զոր իրենց բաշխեցինք։

37. Ուղտերը պէտք է ծառայեն Բարձրեալին նուիրուած պաշտամունքին. զուք անոնցմէ պիտի քաղէք բազմատեսակ առաւելութիւններ. Աստուծոյ անունը կոչեցէք այն ուղտերուն վրայ զորս մատաղ պիտի ընէք. Թող անոնք երեք ոտքի վրայ կեանանեն իրենց առջեւի ձախ ոտքը կապուած ըլլայ. երբ պատարագը կատարուած է անանցէք անոնց միսովը և բաշխեցէք բոլոր անոնց որ կը խընդրեն։ Աստուած ձեր պէտքերուն համար առատ զայն. զուք պէտք է չնորհակալ ըլլաք իրեն այս բարիքին համար։

38. Աստուած զոհերուն ո՛չ միսը և ոչ ալ արիւնը կ'ընդունի, այլ մատաղ ընողներուն բարեպաշտութիւնը դէպ իրեն կը բարձրանայ. մենք կենդանիները ձեր պէտքերուն կը ծառայեցնենք որպէս զի փառաւորէք այն Աստուածը որ ուղիղ ճամբան առաջնորդեց զձեզ. բարիք գործողներուն աւետ երանութիւնը։

39. Աստուած պարապը պիտի հանէ հաւատացեալին առջեւ լարուած թակարդները, որովհետեւ կ'ատէ խաբեբան և անհաւատը։

40. Աստուած խոստացած է անիրաւութեան ենթակայ տղաղներուն որ պիտի ընկճէ իրենց թշնամիները. անիկա կարող է պաշտպանել զրկուածները։

41. Անոնք իրենց ընտանեկան յարկերէն դուրս հանուեցան, որովհետեւ միակ Աստուածը կը պաշտէին. եթէ Աստուած մարդոց մէկ մասը միւսին դէմ չհանէր, վանքերը, քրիստոնեանեերուն եկեղեցիները, սինագոգները և Մէքքէի տաճարը (1) քանդուած կ'ըլլային. այս

(1) « Իսլամներուն աղօթավայրերը » (Գազիմիրզի)

նուիրական վայրերուն մէջ է որ Բարձրեալին դովեսը կը փառաբանեն. Աստուած պիտի օժանդակէ անոնց որ հաւատքի համար կը կռուին, որովհետեւ հզօր և կարող է ան:

42. Անիկա այխարհի վրայ պիտի զօրացնէ անոնք որ աղօթք կ'ընեն ու ողորմութիւն կուտան, արդարութիւն ի գործ կը դնեն և անօրէնութեան դէմ կը մաոտչին. Աստուած ամէն բանի վախճանն է:

43. Եթէ (ա'վ Մուհամմէտ) գրեզ ատախօս հաչակեն, յիշէ որ Նոյի, Սաի, Թէմուտի, Աբրահամի, Ղովտի և Մատիանի ժողովուրդներն ալ այսպէս վարուեցան իրենց մարգարէներուն հետ. միթէ Մովսէսը ատախօս չհաչակեցին: Ես կեանքի երկար միջոց մը տուի ամբարիշտներուն, այնուհետեւ զանոնք պատժեցի ու իմ պատիժներս ահաւոր եղան:

44. Քանի՛ քանի՛ աճպարապատ քաղաքներ քանդեցինք. անոնք հիմա թաղուած են իրենց աւերակներուն տակ. քանի՛ քանի՛ հորեր երեսի վրայ թաղուեցան ու քանի՛ ամրոցներ հիմնայատակ կործանեցան:

45. Անոնք երբէք ճամբորդած չե՞ն. խելք չունի՞ն հասկնալու և ականջ չունի՞ն լսելու համար անոնց աչքերը անտղմիներ զուրկ չեն, միայն թէ անոնց սրտերը (կուրծքերնուն խորը թաղուած) ոչինչ կը տեսնեն:

46. Անոնք պիտի ատիպեն քեզի, որպէս զի երկնային պատիժը փութացնես. Աստուած երբէք չի դրժեր իր խոստումներուն. Աստուծոյ համար մէկ •րը՝ հազար տարի է ձեզի համար:

47. Քանի՛ քանի՛ քաղաքներ, որոնք երկար ատեն բարգաւաճ էին, բնաջինջ եղան այն պատուն իսկ ուր

յանցանքի մէջ թաղուած էին. անոնց բնակիչները իմ առեանիս առջեւը պիտի կրնեն։

48. Ըսէ՛. ո՛վ մահկանացուներ, ճշմարտութիւնը կը քարոզեմ ձեզի.

49. Առաքինի հաւատացեալները պիտի վարձատրուին դիւթեամբ և չքեղ պարդեւով մը։

50. Անոնք որ պիտի չանան Քուրանի վարդապետութիւնը ոտնակոխ ընել, դժոխքի զոհերը պիտի ըլլան։

51. Քեզմէ առաջ քանի՛ մարգարէներ որ ղրկեցինք, Սատանան իր մոլորեալ զգացումները խառնեց անոնց, բայց Աստուած կը քանդէ Սատանային արարքները ու աստուածային պատուիրանները կը մնան իրենց մաքրութեան մէջ. Աստուած գիտուն և իմաստուն է։

52. Անիկա փորձիչ Սատանային արարքները կը թոյլատրէ, որպէս զի կուրութեան մէջ իյնան անոնք որոնց սիրտը կարծրացած և փուխտատուրած է։ Ամբարիշտները խորասուզուած են խաւարին մէջ։

53. Անոնք որ դիտութիւնն ընդունած են, իրապէս համոզուած են թէ Քուրանը յաւիտենական ճշմարտութիւնն է և կը հաւատան անոր. անոնց սրտերը ապահովութեամբ կը հանգչին այս հաւատքին վրայ և Աստուած զանոնք կ՚առաջնորդէ փրկութեան ճամբուն մէջ։

54. Անհաւատները չպիտի դադրին կասկածելէ մինչեւ որ անաւոր ժամը յանկարծակիի բերէ զիրենք և անաւոր օրուան չարչարանքները սկսին կրել։

55. Այդ օրը կշիռը (1) Աստուծոյ ձեռքերուն մէջ պիտի ըլլայ. անիկա պիտի դատէ մահկանացուները. այն հաւատացեալները որոնք բարիք կը գործեն, պիտի մրցանքին երանութեան պարտէզներուն մէջ։

(1) « Ամէն բանի իշխանութիւնը » (Քազիմիրսքի)

56. Զարհուրելի պատիժ մը պիտի ըլլայ բաժինն անհաւատներուն և անոնց որոնք խլամական կրօնին դէմ սրբապղծութիւններ կը գործեն։

57. Խլամութիւնեան մարտիրոսները, անոնք որ հաւատքի գրօշին տակ կը մեռնին կամ կը սպանուին, չատ մեծ վարձատրութիւններ պիտի ստանան. Աստուծոյ առատաձեռնութիւնը անսահման է։

58. Աստուած զանոնք պիտի մտցնէ բնակավայրի մը մէջ, որմէ պիտի հրապուրուին. անիկա խնամատուն և քաղցրը է։

59. Ան՝ որ անհաւատներուն դէմ վրէժխնդրական միջոցներ ի գործ դնելէ յետոյ, անոնցմէ նոր նախատինքներ ընդունի, իրեն նեցուկ պիտի ունենայ զթած և ողորմած Աստուծոյ բազուկը։

60. Անիկա ցերեկուան յաջորդել կուտայ գիշերը, և ցերեկը՝ գիշերուան, անիկա ամէն բան գիտէ ու կը զննահատէ։

61. Անիկա ճշմարտութիւնն իսկ է. միւս աստուածները, որոնց դիմում ընողներ կ'ըլլան, միայն ստութիւններ են. անիկա մեծ և բարձրեալ Աստուածն է։

62. Ո՞ւ տեսներ դուն թէ անոր ձեռքը կ'իջեցնէ ամպերը, որոնք անձրեւ կը բերեն, և անմիջապէս երկիրը կը ծածկուի գալարիով. անիկա ճարտար և կանխատես է։

63. Անիկա տէրն է երկինքի մէջ և երկրի վրայ և զածնութեան. հարուստ է և փառաւորեալ։

64. Չէ՞ք տեսներ թէ անիկա ձեր պէտքերուն յատկացուցած է ամէն ինչ որ կը պարունակէ երկիրը, թէ նաւերը իր հրամանով կը ճեղքեն ալիքները, թէ անիկա ձեր գլուխներուն վրայ կը բռնէ երկինքը, որպէս զի

անիկա չվյչի երկրի վրայ, ի բաց առեալ այն պարագայն, երբ ինքը թույլատրէ. անիկա պիտի և ողորմած է։

65. Ինքն է որ կեանք տուած է ձեզի. ինքն է որ մահը կը ղրկէ և յարութիւն պիտի տայ ձեզի. ո՜հ, որքան սպասախտ են մարդիկ։

66. Իւրաքանչիւր ազգի համար նուիրական ծէսեր հաստատեցինք. թո՛ղ յարգեն այդ ծէսերը, և թո՛ղ ընտչվիճաբանին կրօնքի վրայ. կոչեցէք դիրենք առ Աստուած. դուն ճչմարիտ ճամբու մէջ ես։

67. Եթէ վիճաբանին, ըսէ՛ իրենց. Աստուած ծանօթ է ձեր արարքներուն։

68. Անիկա ձեր անհամաձայնութիւնները պիտի դատէ յարութեան օրը։

69. Դուք կ՚անգիտանա՞ք որ Աստուծոյ գիտութիւնը կընդգրկէ երկինքի և երկրի տարածութիւնը։ Ամէն բան գրուած է Գիրքին մէջ. ամէն ինչ դիւրին է Բարձրեալին համար։

70. Կուռքերուն ընծայած իրենց պաշտամունքը բնաւ արտօնուած չէ երկինքէն. անոնք գիտութենէն չեն առաջնորդուիր. օր մը առանց պաշտպանի պիտի մնան։

71. Երբ Քուրանի հատուածներուն ընթերցումը լսեն անհաւատները, իրենց ճակտին վրայ զայրոյթ կը նկատուի. անոնք պատրաստ են ընթերցողին վրայ նետուելու. ըսէ՛. ձեզի ծանուցանե՞մ աւելի ահաւոր բան մը. Աստուած անհաւատներուն վերապահած է գժոզքին կրակը. վա՛յ անոնց որ անոր մէջ պիտի դահավիժին։

72. Ո՛վ կռապաշտներ, մարիկ ըրէք սա առակը. ձեր պաշտած կուռքերը ճանճ մը իսկ չեն կրնար ստեղծել. անոնք իրարու կը միացնեն իրենց ճիգերը. և եթէ ամենափոքրիկ մէկուտ մը իսկ գայ յափշտակէ ամենափոքր առարկայ մը, իրենց համար անկարելի է զայն առնել զայն։ Կռապաշտը և կուռքը հաւասարապէս անկարող են բան մը ընելու։

73. Մարդիկ չեն պիտցած երբէք զԱստուած գնահատել իր իրական արժէքին մէջ. անիկա հզօր ու կարող է:

74. Աստուած իր առաքեալները կ'ընտրէ հրէշտակներուն և մարդոց մէջէն. անիկա ամէն բան կը գնահատէ:

75. Անիկա կը ճանչնայ անցեալը և ապագան. ամէն բանի վախճանն է ան:

76. Ո՛վ հաւատացեալներ, ծնրադրեցէք և պաշտեցէք զԱստուած. բարիք գործեցէք ու երջանիկ պիտի ըլլաք:

77. Խոնարհութեամբ պայքարեցէք Աստուծոյ դրօշին տակ. դուք իր ընտրեալներն էք. անիկա ձեր կրօնքին մէջ դժուար պատուէր մը չտուաւ ձեզի. ձեր հօրը՝ Աբրահամի կրօնքն է որ կը դաւանիք. ան է որ զձեզ Խաթամ անուանեց:

78. Քուրանը կը հաստատէ այս փառաւոր ախտոսը. իմ առաքեալս վկայ պիտի ըլլայ ձեզի դէմ յարութեան օրը. դուք վկայութիւն պիտի տաք մարդկային ցեղին դէմ, ուրեմն կատարեցէք ձեր պաշտօնքը, ողորմութիւն տուէք. հաւատքին մէջ անընկճելի եղէք. Աստուած ձեր տէրն է. և ի՜նչ տէր և ի՜նչ պաշտպան:

ՎԵՐՋ ԻԲ. ԳԼՈՒԽԻ

ԳԼՈՒԽ ԻԴ.

ՀԱԽԱՏԱՑԵԱԼՆԵՐԸ

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 118 տուն.

Ցանուց ողորմած եւ անյիշ սչար Աստուծոյ.

1. Երջանկութիւնը հաւատացեալներուն է,

2. Եւ անոնցը որոնք խոնարհութեամբ կ՚աղօթեն,

3. Որոնք անպարկեշտ խօսքեր ընելէ կը զգուշանան,

4. Որոնք ողորմութիւն տալու պատուիրանը կը յարգեն,

5. Որոնք ժուժկալութեան օրէնքները կը պահեն,

6. Եւ որոնք իրենց հաճոյքները գոհացնելու համար կը բաւականան այն կիներով և գերիներով, զորս իրենց հայթայթած է ալ ձեռքը (1). այդ պարագային մեղադրելի բան մը չկայ ընելու:

7. Մէկ որ իր ամենչնչնքները աւելի հեռուն կը տանի, ամբարիշտ մըն է.

8. Անոնք որ իրենց երդումները (2) և յանձնառութիւնները հաւատարմութեամբ կը պահեն,

9. Անոնք որ ջերմեռանդութեամբ կ՚աղօթեն,

10. Արքայութիւնը պիտի ժառանգեն,

11. Ու հոն յաւիտենապէս պիտի բնակին:

---

(1) Այս բացատրութիւնը Բաբանի մէջ կը գործածուի ակնարկութեամբ այն երկու սեռի պատկանող գերիներուն որոնք պատերազմի միջոցին կը բռնուին կամ կը գնուին:

(2) «Իրենց յանձնուած առաքելները» (Բազիմիրսքի)

12. Մենք սահմանեցինք մարդկային էակը նուբր հողէն,

13. Յետոյ զայն վերածեցինք կաթիլ մը սերմի և զետեղեցինք ապահով ընդունարանի մը մէջ։

14. Այնուհետեւ զայն փոխակերպեցինք թանձրացեալ արիւնի, արիւնը՝ սաղմի, որմէ կը կազմենք ոսկորները և զանոնք միսով ծածկեցինք։ Մենք մեր ստեղծագործութիւնը կը կատարելագործենք մարդկային էակին կենդանութիւն տալով. օրհնեա՛լ ըլլայ արարիչ Աստուածը։

15. (Ստեղծուելէ յետոյ) մարդիկ պիտի մեռնին,

16. Այնուհետեւ յարութեան օրը պիտի յառնուն։

17. Մարդ էակը ստեղծելէ առաջ մենք բարձրացուցինք երկինքները. մեր արարածներուն պէտք եղածը երբէք անտես չենք առներ։

18. Մենք երկինքէն անձրեւ կ'իջեցնենք որոշ չափով մը և երկրի վրայ կը կեցնենք այդ անձրեւը. մենք կարող ենք բան կամ զայն անհետացնել.

19. Անձրեւը ձեր պարտէզներուն արմաւենիները և որթատունկերը կ'աճեցնէ. անոնք կը ծագկեցնէ այն բոլոր պտուղները որոնցմով դուք կը սնանիք։

20. Մենք աճեցուցինք Սինա լեռան ծառը, որմէ կը քաղէք ձէթ և ուտելու յարմար հիւթ։

21. Կենդանիները ձեզի համար հրահանգիչ օրինակներ են. անոնց կաթը կը խմէք դուք և միսովը կը սնանիք, ուրիշ բազմաթիւ օգուտներ ալ կը քաղէք անոնցմէ։

22. Դուք անոնց վրայ հեծած կը ճամբորդէք. ինչպէս նաւը կ'ընթանայ ծովերուն վրայէն (1)։

23. Մեր Մարգարէն՝ Նոյ ըսաւ իր ժողովուրդին. պաշտեցէք զԱստուած, իրմէ զատ ուրիշ Աստուած չունիք. դուք չէ՞ք երկնչիր անկէ։

(1) «Երբեմն ալ ծովերուն վրայ կը նաւարկէք» (Քազիմիրսքի)

24. Անհաւատներուն պահերը լսին սակայն. Նոյ ձեղի պէս մարդ մըն է. անիկա կ'ուզէ ապրեցնել ձեր վրայ, եթէ Աստուած ուզէր առաջնորդել զմեզ, հրեշտակներ կը դրկէր մեզի. մեր նախահարց պատմութիւնը նմանօրինակ բան մը չի յիշատակեր բնաւ:

25. Ապահովաբար, լսին, դիւահար մըն է այս մարդը. քիչ մը առնն զայն ինակենք:

26. Տէր, դոկեց Նոյ, պաշտպանէ զիս ընդդէմ անոնց որ զիս ատելոյն կը հանարեն:

27. Մենք դիմեր ներչնչեցինք որ մեր հակառութեան առ նաւ մը չինէ մեր պատուէրին համաձայն, և երբ երկնային վճիռը արձակուեցաւ ու վրէժը պատրաստ էր,

28. Մենք անոր լսինք. ապաստանին մէջ մտայ՛ւ զոյգ զոյգ իւրաքանչիւր կենդանական ցեղէ. ինչպէս նաև քու ընտանիքդ, ի բաց առեալ այն մէկը որուն վճիռը արուած է: Յանցաւորներուն համար երբէք թողութիւն մի խնդրեր մեզմէ. անոնք չուրերուն մէջ պիտի կորսուին:

29. Երբ քու ընտանիքիդ հետ ապահանին մէջ մտանես, փառաբանէ զԱստուած որ զքեզ ազատեց չուրերուն ձեռքէն.

30. Երբ ապահանէն դուրս գայես սա ազօթքը ուղղէ անոր. ո՛վ Տէր, դուն որ առաջնորդեցիր լաւագոյնն ես, հաճէ օրհնել մեր եկքը:

31. Ջրհեղեղը աստուածային զօրութեան մէկ նչանը եղաւ. անիկա փճացնել տուաւ Նոյի ժողովուրդը.

32. Անոր աւերակներուն վրայ ուրիչ ազգ մը հաստատեցինք.

33. Ու անոր դրկեցինք Մարգարէ մը իր ժէջէն ընտրուած որ բսաւ անոնց. պաշտեցէք զԱստուած՝ անկէ զատ ուրիչ Աստուած չկայ. դուք չէ՛ք երկնչիր իրմէ.

34. Բայց անհաւատ ժողովուրդին մեծամեծները զորս հաբառութեամբ ողողած էինք, յարութիւնը ուրացան. այս առաքեալը, ըսին, ձեզի նման մարդ մըն է և ձեզի պէս կ'ուտէ,

35. եւ կը խմէ ինչ որ դուք կը խմէք.

36. Եթէ դուք հնազանդիք ձայնին մահկանացուի մը, որ ձեզի կը նմանի, ձեր կորուստը անխուսափելի է:

37. Անիկա ձեզի կը հրապարակէ ըսելով որ ձեր մահէն վերջ, երբ այլեւս ձեր մարմինը ոսկորի և հողի կոյտ մը ըլլայ, կրկին յարութիւն պիտի առնէք:

38. Մերժեցէք, մերժեցէք այդ զուր խոսուսումը.

39. Մեր վայելած կեանքէն զատ ուրիշ կեանք չկայ. կը ծնինք, կը մեռնինք և այլեւս յարութիւն չենք առներ:

40. Այս մարդը առաքեալ մըն է որ Աստուծոյ աւետիս կը վերապրէ. մենք երբէք չպիտի հաւատանք իր վարդապետութեան:

41. Տէր, գոնէ Մարգարէն, ազատէ զիս այն ոճիրէն որով կ'ամբաստանեն զիս:

42. Աստուած պատասխանեց. քանի մը վայրկեան ալ թող անցնի ու անոնք պիտի զղջան:

43. Բնաջինջ ընող հրեշտակին ձայնը լսուեցաւ և չորցած ծիւերու պէս անհաւատները փճացան. ամբարիշտները թող հետանան Աստուծմէ.

44. Մենք ուրիշ ժողովուրդներ հաստատեցինք ա- նոնց կայսրութեան աւերակներուն վրայ:

45. Ազգերը չեն կրնար իրենց փճացումի րոպէն ո՛չ յապաղեցնել և ոչ ալ վայրկեան մը փութացնել:

46. Մենք յաջորդաբար ղրկեցինք մարգարէներ. ա- մէն ազգ ուրացաւ իր մարգարէին առաքելութիւնը ու այդ ազգերը իրարու հետէ բնաջինջ եղան: Մենք նոր

գիրք մը գրկեցինք. հետո մեզմէ անոնք որ չեն հաւատար անոր։

47. Մովսէսին և իր Ահարոն եղբօրը պաշտօն յանձնեցինք մեր կրօնքը քարոզել և անոնց տուինք հրաշք գործելու զօրութիւնը։

48. Անոնք ներկայացան Փարաւոնին և անոր պալատականներուն առջեւ, որոնք իրենց զօրութենէն զուրկացած, մեր վարդապետութիւնը մերժեցին.

49. Անոնք ըսին. մենք ինչպէ՞ս հաւատանք մեզի նման երկու մարդոց որոնց պատկանած ազգը գերի է մեզի։

50. Այս պատճառաւ անոնք տակիտօն հռչակեցին այդ մարգարէները և իրենք ալ փճացան։

51. Մովսէսին տուինք գիրք մը որպէս զի Իսրայէլացիները չխոտոր ճամբան առաջնորդէ։

52. Մենք Յիսուսը և անոր մայրը ամբողջ աշխարհի իրր պարծանք ընծայեցինք. երկուքին ալ տուինք բնակարան մը, ուր խաղաղութիւնը կը հանգչի և ուր անդադար ջուրեր կը հոսին։

53. Ով առաւաձային առաքեալներ, մնանեցէք առնարատ մեռնողներով, առաքինի եղէք, ես ձեր արարքներուն վկան եմ։

54. Ձեր կրօնքը միակ է. ես ձեր Աստուածն եմ, երկնչեցէք ինձմէ։

55. Ժողովուրդները զանազան դաւանանքներու բաժնուեցան և ամէն մէկը գոհ է իր ունեցած հաւատքէն.

56. Թո՛ղ որ անոնք մինչեւ որոշ տարի մը մնան իրենց մոլորութեանց մէջ։

57. Արդեօք անոնք կը կարծեն որ, այն հարստութիւնները և զաւակները զորս տուինք,

58. Իրենց երջանկութիւնը երաշխաւորուղ չնորհնե՛ր են. կը սխալին ու չեն զգար այս բանը։

59. Անոնք որ Աստուծոյ երկիւղը ունենալով իրենց սրտին մէջ, ուելի պիտի են,

60. Անոնք որ կը հաւատան աստուածային պատուիրաններուն,

61. Անոնք որ Աստուծոյ հաւատար ոչ զոք կը դաւեն,

62. Անոնք որ ողորմութիւն կուտան և վերջին դատաստանի օրուան երկիւղը սրտերնուն մէջն է,

63. Այդպիսիները նուիրական հանդով մը վառուած, ուրիշներէն ուելի առաջ կ՚անցնին փրկութեան ճամբուն մէջ։

64. Մենք իւրաքանչիւր մարդէ իր ուժերուն համաձայն բաներ պիտի պահանջենք. ճշմարտութեան փիլքը մեր քովն է, ոչ ալ անարդարութիւն պիտի ըլլայ։

65. Անոնք որ չեն ճանչնար այս կրօնքը և որոնց դրծերուն նպատակակէտը առաքինութիւնը չէ, պիտի մնան իրենց կուրութեանը մէջ,

66. Մինչեւ որ հասնի այն ժամը երբ իրենց պետերը մեր վրէժխնդրութեան ենթակայ ըլլալով բարձրաձայն աղաղակին։

67. Այն ատեն իրենց պիտի ըսեմ. լսեցէք, այլևս այսօր ո՛ւ է օգուտ չունին ձեր աղաղակները։

68. Ժամանակաւ իմ պատուիրաններս կարդացին ձեր առջև, բայց զոք անդին դարձաք։

69. Հպարտութենէ կուրացած, զոք յանցապարտ խօսքեր արտասանեցիք դիչերուան խաւարին մէջ։

70. Անոնք ուշադրութեամբ նկատի առած են Քրիստոսի վարդապետութիւնը. միթէ անիկա իրենց նախա-

հարց տրուածներէն զատ ուրիշ պատուիրանները կը պահուտակէ.

71. Ձե՛ն ճանչնար իրենց Մարգարէն և ի՛նչո՛ւ բանան անոր առաքելութիւնը.

72. Ինչո՛ւ կ'ըսեն թէ անիկա այսահար մըն է. և սակայն անիկա եկած է ճշմարտութիւնը քարոզելու, իսկ իրենք մեծ մասամբ դգուանքով կը նային իրեն:

73. Եթէ ճշմարտութիւնը անսա՛ր անոնց փափաքներուն, ապականութիւնը պիտի տիրապետէր երկինքին, երկրին և անոնց միջև գտնուած ամէն բաներուն: Մենք անոնց ըրկեցինք յաւաւորութեան վիրքը և սակայն անոնք արհամարհանքով կը մերժեն:

74. Դուն անոնցմէ պիտի պահանջե՞ս քու ցոյց տուած եռանդով վարձատրութիւնը: Բայց քու վարձքդ Աստուծմէ պիտի տառնաս. անիկ զատ ոչ ոք կրնայ վարձատրել:

75. Քու ձայնդ զանոնք կը կանչէ ուղիղ ճարտն մէջ,

76. Որմէ կը հեռանան անոնք՝ որ չեն հաւատար հանդերձեալ կեանքին.

77. Եթէ անոնց վրայ դիմալով կանխատե՛ս յայտնէինք թէ ի՛նչ դժբաղդութիւններ պիտի կրեն, անոնք դարձեալ պիտի յամառէին իրենց մոլորութեանց մէջ:

78. Մենք անոնց ըրկեցինք առաւոտ պատիժներ ու անոնք չխոնարհեցան բնաւ և երբէք չաղաչեցին Աստուծոյ.

79. Բայց երբ մենք լայն բացինք դժբաղդութեան դուռները, անոնք յուսահատութեան մէջ ինկան:

80. Աստուած է որ ձեզի տուած է լսելիք, տեսանելիք և սիրտ մը՝ զգալու համար, բայց որքա՛ն քիչ է երախտագէտներուն թիւը:

81. Ան է որ զբնդ առեղծից աչխարհի վրայ ու ան է որ զբնդ պիտի հատաքէ իր առեանին առջեւ։

82. Ան է որ կ'ապրեցնէ ու կը մեռցնէ. անկէ է որ կախում ունի պիշերուան և ցերեկուան յաջորդութիւնը. չէ՛ք հաւինար դուք այս բանը։

83. Անոնք փոխանակ իրենց աչքը բանալու, կը կրկնեն այն բանը զոր իրենց նախահայրերը կ'ըսէին։

84. Անոնք կ'ըսեն. անգամ մը որ մեռնինք և մեզմէ ոսկորի ու հողի կոյտ մը միայն մնայ, ինչպէ՞ս վերյարուցեալ կեանք պիտի առնենք։

85. Մեր նախահայրերը այս յոյսով օրօրեցին, զմեզ ալ այդ յոյսով կ'օրօրեն. բայց առիկա անիրականալի երազ մըն է։

86. Հարցուր անոնց. որի՞ կը պատկանի աչխարհը և անոր պարունակածները. դիտե՞ք դուք։

87. Անոնք կը պատասխանեն. այս բոլորը Աստուծոյ կը պատկանի։ Այն ատեն ըսէ իրենց. ուրեմն չպիտի բանա՞ք դուք։

88. Հարցուր անոնց. ո՞վ է վերնապետը հօմը երկինքներուն և վերափոխ գահուն։

89. Անոնք կը պատասխանեն. Աստուած է. այն ատեն ըսէ իրենց. դուք չպիտի վախնա՞ք իրմէ։

90. Հարցուր անոնց, որո՞ւն ձեռքին մէջն է տիեզերքի սանձը. ո՞վ է ան որ կը պաշտպանէ առանց պաշտպանուած ըլլալու. դիտե՞ք դուք։

91. Անոնք կը պատասխանեն. Աստուած։ Ուրեմն ըսէ անոնց. ձեր աչքերը աո չեն պիտի վակէ՞ք լոյսին։

92. Մենք անոնց ատենք ճշմարտութիւնը, բայց դեռ կը յամառին մնալ ապերախտ մէջ։

93. Աստուած որդի չունի բնաւ և իրմէ զատ ու-

բիչ Աստուած չկայ. եթէ ըլլար, իւրաքանչիւրը պիտի ուզէր տէր կանգնել արարչագործութեան և իր մրցակիցէն աւելի վեր բարձրանալ: Փա՜ռք Բարձրեալին. հասո՜ւ իմ այս սրբապղծութիւնները:

94. Անոր աչքը գաղանիքի տուներին մէջ կը թափանցէ. անիկա ամէն բան կը տեսնէ. անէծք կուռքերուն:

95. Ըսէ՛. Տէր, ցոյց տուր ինծի այն չարչարանքները որոս կը պատրաստես անոնց համար.

96. Ձիս նենգամիտներուն դասին հետ մի խառներ.

97. Մենք կրնանք ձեղի ցոյց տալ չարերու յաջակացուած պատիժները:

98. Քեզի ըրած չարիքնուն փոխարէն բարիք ըրէ. մենք չատ լաւ գիտենք թէ անոնք ի՛նչ կը նօսին:

99. Ըսէ. Տէր, դուն իմ ապաւէնս ես Աստուածային փորձութեանց դէմ:

100. Պաշտպանէ՛ զիս անոր թակարդներէն:

101. Ամբարիշտը մահուան վայրկեանին կը գոչէ. Տէր, թոյլ տուր որ աչխարհ վերադառնամ:

102. Ես բարիք պիտի գործեմ այն ժամանակամիջոցին զոր դուն ինծի պիտի չնորհես: Այս զուր խնդրանքները մերժուեցան. անխափանցելի պատնէշ մը զայն կը կասեցնէ մինչեւ յարութեան օրը:

103. Երբ փոզը հնչէ, այն ատեն արիւնի բոլոր կաթիլները պիտի խզուին ու ոչ ոք հարցում պիտի ուղղէ ուրիշի (1):

104. Անոնք՝ որոնց կշիռը ծանր պիտի կշռէ, երանութիւն պիտի վայելեն:

---

(1) Այսինքն իւրաքանչիւր ոք իր սեփական ճակատագրով այնքան զբաղած պիտի ըլլայ որ ուրիշներու վրայ չպիտի խորհի:

105. Իսկ անոնք՝ որ թեթեւ պիտի դան, պիտի կորսընցնեն իրենց հոգին և յաւիտենապէս պիտի բնակին դժոխքին մէջ։

106. Կրակը պիտի գիշատէ անոնց դէմքը, և անոնց չրթունքները պիտի կծկուին։

107. Ձեզի երբէք չկարդացի՞ն իմ (Քուրանի) վարդապետութիւնս, ու դուք ինչպէ՞ս կեղծ հռչակեցիք զայն։

108. Անոնք պիտի պատասխանեն. Տէր, դժբաղդութիւնը ծանրացաւ մեր վրայ, մենք կուրութեան մէջ էինք։

109. Տէր, փրկէ դմեզ բոցերէն, եթէ կրկին իյնանք յանցանքի մէջ, արժանի պիտի ըլլանք կորսուեան մատնուելու։

110. Աստուած պիտի ըսէ. մնացէք հոն նախատինքով ծածկուած, և այլևս խօսք մի՛ ուղղէք ինծի։

111. Իմ ծառաներուս մէկ մասը կեղ կը դովէին Տէր, կը հաւատանք քեզի, ներէ մեզի, գթա՛ մեզի, քու գթութիւնդ անսահման է։

112. Դուք այն աստեն ծաղրեցիք անոնց բարեպաշտութիւնը այն աստիճան որ մոռցաք իմ անունս և դուք խնդացիք անոնց հաւատքին վրայ։

113. Ահա այսօր ես կը վարձատրեմ անոնց հաստատակամութիւնը, անոնք կը վայելեն վերադոյն երջանկութիւնը։

114. Անոնց պիտի հարցուի(1). որքա՞ն աստեն մնացիք երկրի վրայ։

115. Պիտի պատասխանեն. օր մը, կամ աւելի քիչ. հարցուցէք անոնց որ հաշուել գիտեն։

---

(1) « Աստուած պիտի հարցնէ անոնց. » (Բազիմիրսքի)

116. Անոնց պիտի ըսուի դարձեալ. դուք քիչ մը առեն միայն բնակեցաք հոն և գիտ կ՚անգիտանաք։

117. Ուրեմն դուք այնպէ՞ս կարծեցիք թէ զուր տեղը առեղծած էինք գձել և թէ այլևս մեր առջևը չպիտի կրէք. փա՜ռք Բարձրեալին, անիկա ճշմարիտ թագաւորն է, միակ Աստուածը և փառաւոր դահուն վրայ պետը։ Ո՛վ որ Յաւիտենականին հաւատար ուրիչ կուռքեր դասէ, առանց կարենալ արդարացնելու իր արարքը, հաշիւ պիտի տայ Աստուծոյ իր ամբարշտութեանը համար. կռապաշտները երբէք երանութիւն չպիտի վայելեն։

118. Ըսէ՛. Տէ՛ր, ներէ մեր մեղքերուն, զիա՛ մեր վրայ, քու զիւթիւնդ անսահման է։

ՎԵՐՋ ԻԳ. ԳԼՈՒԽԻ

Լ Ո Յ Ս Ը

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 64 տուն

Յաճուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ

1. Մենք այս պլուխը երկինքէն ղրկեցինք (և պայն հարկեցուցիչ ըրինք.) այդ պլուխը կը պարունակէ մեր օրէնքներուն վաւերացումը և այնպիսի նշաններ, որոնց յայտնութիւնը պէտք է բանայ ձեր աչքերը:

2. Շնացող կիները և այրերը պիտի պատժուին խաբազանի հարիւր հարուած ընդունելով. ասիկա է Աստուծոյ վճիռը. զուր այդպիսիներուն համար երբէք գութ չպիտի ունենաք, եթէ երբէք կը հաւատաք Աստուծոյ և վերջին դատաստանին. թող քանի մը հաւատացեալներ վկայ բլլան անոնց պատուած պատիժին:

3. Շնացող մարդ մը կրնայ ամուսնանալ միմիայն շնացող կամ կռապաշտ կնոջ մը հետ. ու շնացող կին մըն ալ պէտք է ամուսնանայ միմիայն շնացող մարդու մը կամ կռապաշտի մը հետ: Հաւատացեալներուն արգիլուած է այսպիսիներուն հետ խնամութիւն հաստատել:

4. Անոնք որ առաքինի կին մը կ'ամբաստանեն իրր շնացող, բայց չեն կրնար չորս վկայով ապացուցանել բառնծնին, խարազանի ութսուն հարուած պիտի առնեն. ասկէ զատ, անոնք անպարկեշտ մարդիկներ նկատուելով այլևս չպիտի կրնան որ և է վկայութիւն տալ:

5. Իսկ անոնք որ զղջում յայտնելով առաքինութեան կը վերադառնան, կրնան ակնկալել աստուածային ողորմութիւնը։

6. Այն ամուսիններուն որ իրենցմէ զատ ուրիշ վկայ չունենալով կ՚ամբաստանեն իրենց կիներն իբր չնացող, պէտք է որ չորս անգամ երդում ընեն յանուն Աստուծոյ թէ ճշմարտութիւնը կ՚ըսեն.

7. Ու հինգերորդ երդում մըն ալ պէտք է ընեն Աստուծոյ անէծքը կոչելով իրենց վրայ, եթէ երբէք սուտ կը խօսին։

8. Կինը որ և է պատիժ չպիտի կրէ եթէ չորս անգամ յանուն Աստուծոյ երդնու թէ անհիմն է իր ամուսնոյն այն ամբաստանութիւնը թէ ինք կը չնայ.

9. Հինգերորդ երդումով մըն ալ երկնայինն զայրոյթը պիտի հրաւիրէ իր վրայ, եթէ երբէք մեղաւոր է.

10. Եթէ ողորմած և իմաստուն Աստուած իր դիտութիւնը չը յայտնէր ձեզի, վայրկեանապէս պիտի պատժէր սահմանները (1)։

11. Անոնք որ սուտ մը հրապարակ հանած են, բաւական մեծ թիւ կը կազմեն ձեր մէջ. բայց դուք զգուշացողութիւն մի համարէք ատիկա, ընդհակառակը ձեզի համար նպաստաւոր պարագայ մըն է այդ. ո՛վ որ այդ ոճիրով յանցաւոր է՝ պիտի պատժուի, իսկ այն որ կը ծանրացնէ այդ յանցանքը, սարսափելի պատիժ մը պիտի սպասէ։

12. Երբ լսեցիք ամբաստանութիւնը, երկու սեռէ հաւատացեալները միթէ ներքնապէս չմտածեցա՞ն թէ ինչ բա-

---

(1) Այսինքն անոնք որ Մուհամմէտի Այիշէ անուն կնոջ համար կ՚ըսէին թէ անհաւատարիմ է։

նի պէտք էր հաւատալ ու միթէ չըսի՞ն թէ առիկա անպարկեշտ սուտ մըն է (1)։

13. Ամբաստանեալները չորս վկայ բերին. և եթէ չկրցան, միթէ սուտ երդումներ չըրի՞ն։

14. Եթէ աստուածային զումին ու բարեխիւնը չըլար ձեր վրայ, այս սուտը ահաւոր պատիժ մը պիտի բերէր ձեզի։ Անիկա բերնէ բերան անցաւ. զուք ձեր չը գիտցած բաները ըսիք և զրպարտութիւն մը թեթեւ յանցանք մը նկատեցիք. բայց առիկա ոճիր մըն է Յաւիտենական Նին աչքին։

15. Երբ այդ զրոյցը հասաւ ձեր ականկը, ինչո՞ւ հաստատ չըսիք՝ մեղի ինչ. բայց վասն Աստուծոյ, առիկա ակնարեւ զրպարտութիւն մըն է։

16. Եթէ զուք հաւատացեալներ էք, Աստուած կ'արգիլէ զձեզ՝ անգամ մըն ալ նմանօրինակ յանցանքի մէջ իյնալը։

17. Անիկա ձեզի կը բացատրէ պատուիրանները. գիտուն և իմաստուն է ան։

---

(1) Քուրանի այս հատուածը կ'ակնարկէ Այիշէի մասին ելած այն զրոյցին թէ անկա անհաւատարիմ եղած է։ Կը պատմուի թէ մինչ Մուհամմէտ արաբ ցեղի մը դէմ արշաւանքի գացած էր, իրիկուն մը Այիշէն կարաւանին չկրցաւ ընկերանալ և մնակը մնաց անապատին մէջ. կարաւանին ընկերացողները չանգրտգուռնալով Այիշէի բացակայութեանը, ճամբանին շարունակեցին. Այիշէ մինակը մնալով յուսահատեցաւ և քունը տարաւ. քիչ յետոյ երիտասարդ մը եկաւ անոր մօտ և իր ուղտը ընծայեց անոր. Այիշէ հեծաւ ուղտին վրայ և յաջորդ օրը երկուքը միասին հասան խումբին. այս միջագէպն էր որ յառաջ բերաւ այն զրոյցը թէ Այիշէ անհաւատարիմ գտնուած է։ Մուհամմէտ ամբողջ ամիս մը չէր գիտեր թէ որո՞ւն ըսածին հաւատայ. բայց ի վերջոյ տեսաւ թէ Այիշէն անպարտ է։ (Քազիմիրսքի)

18. *Անոնք որ հաճոյք կը զգան հաւատացեալներուն մասին զրպարտութիւններ տարածելով, զարհուրելի պատիժ մը պիտի կրեն,*

19. *Թէ՛ այս աշխարհին և թէ հանդերձեալին մէջ. Աստուած ամէն ինչ գիտէ ու դուք բան մը չէք գիտեր:*

20. *Դոհութիւն մատուցէք աստուածային բարութեան ու գութին* (1):

21. *Ո՛վ հաւատացեալներ, աստուածային հետքերուն մի՛ հետեւիք. անոնք իր հետեւորդներուն կը հրամայէ ապօրէն և անպատիւ գործեր ունենալ. եթէ Աստուած իր պիտութիւնը չի հակէր իր ստեղծած էակներուն վրայ, ձեզմէ ոչ ոք պահած պիտի ըլլար իր անմեղութիւնը. բայց Աստուած մոլութենէ հեռու կը պահէ իր ընտրեալները. անոնք ամէն բան գիտէ և կ'իմանայ:*

22. *Չեր մէջէն հարուստները և զօրաւորները թող բնաւ չերդնուին թէ այլեւս որ և է օգնութիւն չպիտի ընծայեն իրենց ազգականներուն, ազքատներուն և անոնց որ հաւատքի պաշտպանութեան համար իրենց հայրենիքը կը թողուն. այլ թող պիտի անոնց վրայ ու բարեացակամ ըլլան անոնց հանդէպ: Իրենք իսկ չէ՞ որ կ'ուզեն ձեռք ձգել երկնային չնորհները. Աստուած պիտի և ողորմած է:*

23. *Անոնք որ կը զրպարտեն պարկեշտ, խնամարհ և հաւատարիմ կիները, անիծեալ պիտի ըլլան թէ՛ այս աշխարհին և հանդերձեալին մէջ և խիստ չարչարանքներու պիտի ենթարկուին:*

24. *Օր մը անոնց լեզուները, անոնց ձեռքերը և ոտքերը իրենց դէմ պիտի վկայեն:*

---

(1) «եթէ չըլլար աստուածային անսպառ գութն ու ընդհ, դուք պատժուած պիտի ըլլայիք. բայց անիկա մարդասէր և գթած է.» (Քափիմիրսքի)

25. Աստուած այդ օրը իրենց գործերուն համաձայն *չիտի վարձատրէ զիրենք ու պիտի գիտնան թէ անփոփոխելի ճշմարտութիւնն է Աստուած։*

26. Անպարկեշտ կիները և անպարկեշտ մարդիկը իրարու համար ստեղծուած են. առաքինի կիները և առաքինի մարդիկը նոյնպէս իրարու համար ստեղծուած են. այս վերջիններուը չարախօսութենէ զերծ պիտի ըլլան։ Աստուած կը գթայ անոնց վրայ, անոնց համար կը բաշխէ իր չքեղ ընծաները։

27. Ո՛վ հաւատացեալներ, մի՛ մտնէք օտար տան մը մէջ, առանց թոյլտուութիւն խնդրելու և առանց բարեւելու այդ տան բնակիչները. պարկեշտութիւնը այսպէս կը պահանջէ և դուք պէտք չէ որ մոռնաք զայն։

28. Եթէ նոյն իսկ այդ տանը մէջ ոչ ոք գտնուի, մի՛ մտնէք հոն մինչեւ որ թոյլ չտան. և եթէ մերժուն ձեզի, հոս դարձէք, արդարամտութիւնը այսպէս կը պահանջէ, Աստուած ծանօթ է ձեր արարքներուն։

29. Բայց դուք կրնաք ազատօրէն մտնել հանրային չէնքերու մէջ, որոնք որ եւ է օգտակարութիւն ունին ձեզի. Աստուած գիտէ թէ ինչ բան կը ծածկէք դուք և ինչ բան կը յայտնէք։

30. Պատուիրէ հաւատացեալներուն իրենց ակնարկը խոնարհեցնել և պարկեշտ ըլլալ։ Այս կերպով աւելի մաքրագործուած պիտի ըլլան։ Աստուած վկայ է անոնց արարքներուն։

31. Պատուիրէ կիներուն խոնարհեցնել իրենց աչքերը, ժուժկալ ըլլալ և ցոյց տալ իրենց մարմնոյն այն մասը միայն որ պէտք է երեւայ (1)։ Թող անոնք քողով

(1) «Որ ցոյց տան արտաքին մասը միայն» կը թարգմանէ Զամիրեանի և կը յարէ թէ՝ կ'ակնարկուի մատանիներուն և ոչ թէ կանանց ոտքերուն վրայի զարդերուն։

մը ծածկեն իրենց կուրծքը. իրենց զէնքը խող ցոյց տան միմիայն իրենց ամուսիններուն, հայրերուն, մեծ հայրերուն, զաւկիներուն, իրենց ամուսնոյն զաւկիներուն, իրենց եղբայրներուն, եղբօր և քրոջ որդիներուն, տոհմից կիներուն, գերիներուն, ծառաներուն (ի բաց առեալ այնոնք որ բացարձակապէս անհրաժեշտ սպասաւորներ չեն) և այն մանուկներուն՝ որոնք չեն գիտեր թէ ինչ բան պէտք է ծածկել: Զըլա՛յ թէ իրենց ոտքերը չարժեն այնպիսի ձեւով մը որ նշմարել տան քողարկուելու տահմանուած հրապոյրներ (1). մ՚ել հաւատացեալներ, դարձէք առ Աստուած, որպէս զի երջանիկ ըլլաք:

32. Հաւատացեալ կոյսերու հետ ամուսնացէք (2). ամուսնացուցէք ձեր սպասաւորներուն և ձեր գերիներուն մէջէն ամենէն խոհականները. եթէ անոնք աղքատ են, Աստուած պիտի հարստացնէ. անիկա առատաձեռն և գիտուն է:

33. Անոնք որ իրենց աղքատութեան պատճառաւ չեն կրնար ամուսնանալ՝ թող ժուժկալութեամբ սպրին մինչեւ որ երկինք հարստացնէ զիրենք: Երբ ձեր հաւատացեալ գերիներէն մին իր արձակումը խնդրէ գրաւոր հրամանով մը, չմորհեցէք. անոնց տուէք ձեզի չհետեւած ինչքերուն մէկ մասը. ձեր գերուհիները մի բռնադատէք որ ջնջին գումարի մը վճարելէն պոռնկութիւն ընեն, եթէ անոնք կ՚ուզեն պարկեշտութեամբ ապրիլ (3). եթէ զա-

---

(1) «Զարդարանքներ» (Բազիմիրքի)

(2) «Ամուսնացէք անոնց հետ որոնք տակաւին ամուսնացած չեն»

(3) Այս հատուածը ակնարկութիւն է Ապուլլահ խան Օպպա անուն Արաբի մը որ ունէր վեց գերուհի հարճեր և զանոնք կը բռնադատէր պոռնկութիւն ընել որպէս զի այդ կերպով շահուած դրամը կարենայ ծախսել:

նոնք այդ բանին բնագատեք, Աստուած պիտի ներէ ա-նոնց, որովհետեւ ձեր տիպուժին տակ գործեցին։

34. *Մենք երկինքէն դրկեցինք դիւրըմբռնելի պատուիրանները, նման անոնց զոր տուինք վաղմի ժողովուրդներուն. այդ պատուիրանները ազգարարութիւն մը պիտի ըլլան անոնց որոնք կ'երկնչին Տիրոջմէն։*

35. *Աստուած երկինքի և երկրի Լոյսն է. անոր կը նմանի անոր լամպարին որ կը վառի և որուն փայլը աստղի մը հանդոյն է. իր լոյսը կուգայ օրհնեալ ծառէն. այն ձիթենիէն որ ոչ արեւելքէն է ոչ արեւմուտքէն. որուն իւղը կը բոցավառի կրակը անոր դպչիլուն պէս, և միշտ չդադրիր ճառագայթներ կը ցոլացնէ. այդ լոյսով Աստուած կ'առաջնորդէ անոնք որ իրեն հաճոյ են. մարդոց առակներ կը ներկայացնէ զանոնք դասախօսելու համար. իր գիտութիւնը անսահման է։*

36. *Աստուած թոյլատրած է զձեզ վառարանել իր անունը ազօթավայրերուն մէջ, յիշել իր անունը և գիշեր ու ցորեկ գովաբանել Նոն։*

37. *Մտիկանացուներ, որ առեւտուրն կամ ձեր գործերու միջոցին չէք մոռնար բնաւ Աստուծոյ յիշատակը, ազօթք ըրէք և ողորմութիւն տուէք. վախցէք այն օրէն երբ ձեր սրտերը և աչքերը տարեկման պիտի ենթարկուին։*

38. *Աստուած այն օրը պիտի տայ ձեր արժանիքներուն հատասար վարձատրութիւն և իր չնորհներովը պիտի ողողէ զձեզ։ Աստուած անհաչիւ կերպով և որոնց որ ուզէ՝ անոնց կը բաշխէ։*

39. *Անհաւատներուն արարքները կը նմանին այն չոգիին որ կը բարձրանայ անապատներուն մէջ* (1), *ծա-*

---

(1) « կը նմանին կրկներեւոյթի մը » (Քափիմիրքի)

բաւէ ուղեւորը դէպ ի հոն կը վազէ ջուր պահելու յոյսով, բայց ահա՛ պատրանքը կը փոքրանայ երբ մօտենայ. Աստուած նենգամիտներուն արարքներուն համեմատ փոխարինութիւն մը պիտի ընէ. անիկա իր հաշիւներուն մէջ ճշդրիտ է։

40. Անհաւատներուն արարքները կը նմանին այն խաւարին որ կը հանդչի ծովին անդունդներուն մէջ, կուտակուած ալիքներուն տակ ծածկուած. այդ խաւարը այնքան խտնձր է որ հոն միրճուած մարդը դժուարաւ պիտի տեսնէր իր երկնցուցած ձեռքը. Աստուած որու որ միրժէ լոյսը, այնպիսին կոյր կը մնայ։

41. Չէ՞ք տեսներ դուք որ երկինքն ու երկիրը միաբերան Յաւիտենականին փառքը կը հիւսեն. անասուններուն խոչունները կը փառաբանեն զԱստուած (իրենց թեւերը տարածելով). բոլոր մարդկային էակները պիտին թէ ինչ երախտիք կը պարտին Աստուծոյ և Աստուած պիտէ թէ անոնք ինչ կ'ընեն։

42. Երկինքի և երկրի թագաւորութիւնը Աստուծոյ կը պատկանի. անիկա վախճանն է ուր կը յանգի ամէն բան։

43. Դուք չէ՞ք տեսած թէ Աստուած ինչպէս թեւթեւօրէն կը մղէ ամպերը, թէ ինչպէս զանոնք միմեանցմէն կը կուտակէ. այնուհետեւ անոնց կիսաբաց ծոցէն անձրեւ կը տեղայ. այդ պահուն կարծես թէ լեռները երկինքէն վար կ'իջնան։ Կարկուտը կը տեղայ հոն՝ ուր Աստուած կ'ուզէ և անկէ զերծ կը կացուցանէ զանոնք որ ուզէ. կայծակին չողիւնը կը չլացնէ մահկանացուներուն տկար աչքերը։

44. Աստուած է որ ցերեկին յաջորդել կուտայ գիշերը և փոխադարձաբար. ասիկա հրաշք մըն է այն մար-

դոյ համար որոնք բանիմաց են։ Աստուած ջուրէն սահեցուց բոլոր կենդանիները. անոնցմէ ոմանք իրենց փորին վրայ կը սողան, ոմանք՝ երկու ոտքի վրայ կը քալեն և միւսներն ալ չորս ոտքի վրայ. անիկա ուզածը կը սահեցնէ, որովհետեւ ամենակարող է։

45. Մենք անոր հրաշալիքները (1) ձեր աչքին առջեւ կը պարզենք. Աստուած իր ընտրեալները փրկութեան ճամբան կ'առաջնորդէ։

46. (Կեղծաւորները) կ'ըսեն թէ կը հաւատան Աստուծոյ և անոր Մարգարէին. բայց ասոնք զուր խօսքեր են. անոնք մեծ մասամբ իրենց մոլորութեանց կը վերադառնան և հաւատք չունին բնաւ։

47. Անոնք Աստուծոյ և Մարգարէին վճիռին դիմաց ընկէ վերջ, մեծ մասամբ կրկին ինկան անհաւատութեան մէջ։

48. Եթէ ճշմարտութիւնը իրենց առջնորդը ըլլար, անոնք պիտի փութային Աստուծոյ յարելու։

49. Անոնց սիրտը ապականա՞ծ է, կամ արդեօք բանէ մը կը կասկածի՞ն. կամ կը վախնան թէ Աստուած և իր Մարգարէն կը խարե՞ն զիրենք. ո՛չ. բայց անոնք միթէ անիրաւութիւն չե՞ն ըներ։

50. Երբ հաւատացեալները Աստուծոյ և իր Մարգարէին դատաստանին կը դիմեն, կ'ըսեն. մենք լսեցինք և կը հնազանդինք. անոնք գերազոյն երջանկութիւնը պիտի վայելեն։

51. Ո՛վ որ Աստուծոյ և անոր Մարգարէին ձայնին անսայ, ո՛վ որ իր սրտին մէջ ունենայ Աստուծոյ երկիւղը և բարեպաշտութիւն, երանեալներուն դասէն պիտի ըլլայ։

---

(1) « Քուրանի հատուածները » (Բազիմիրսքի)

52. Անոնք յանուն Աստուծոյ և երդումներուն ամենէն նուիրականովը երդուընցած են որ, եթէ դուն իրենց հրաման տուած ըլլայիր, դէպ ի պատերազմ պիտի ընթանային անոնք. ըսէ՛. երդում մի ընէք բնաւ, ձեր հնազանդութիւնը արդար է. Ամենակարողը կը կշռէ ձեր արարքները։

53. Ըսէ՛ անոնց. հնազանդ եղէք Աստուծոյ և Մարգարէին. եթէ անհնազանդ ըլլաք, անիկա միայն իր դործերուն համար պատասխանատու է, ինչպէս որ դուք ալ՝ ձեր գործերուն համար. ձեր հնազանդութեան վարձատրութիւնը այն պիտի ըլլայ որ դուք պիտի լուսաւորուիք. Մարգարէին առաքելութիւնը զձեզ դէպ ի ուղիղ ճանապարհը հրաւիրելու մէջ կը սահմանափակուի։

54. Աստուած խոստացած է անոնց, որ կը հաւատան և բարիք կը գործեն, չնորհել ծավկաւէտ երկիր մը ինչպէս չնորհեց իրենց նախորդներուն. անեկա կը խոստանայ ամրացնել այն կրօնքը որուն վրայ կը դուրգուրան, անոնց երկիւղը փարատել և մտահոգութիւններէն հանդարտութեան փոխել. պաշտեցէք զիս, ոչ որ ինձի հաւասար մի դաէք. անոնք որ այս ազդարարութիւններէն յետոյ պիտի յամառին ինձ իրենց անհաւատութեան մէջ, ամբարիշտներ պիտի ըլլան։

55. Ազօթք ըրէք և ողորմութիւն տուէք. հնազանդեցէք ձեր Մարգարէին, որպէս զի վայելէք երկնային չնորհները։

56. Անհաւատը երբէք չպիտի կրնայ աչխարհի վրայ ապաւէն մը գտնել մեր վրէժինդրութեան դէմ և անոնց բնակավայրը դժոխքը պիտի ըլլայ. վա՛յ անոնց որ բոցերուն մէջ պիտի դահավիժեն։

57. Ո՛վ հաւատացեալներ, ձեր ծառաները, ձեր

դերինները և անոնք որ չափահասութեան տարիքը չեն թեւակոխած, թոյլատուութիւն պիտի խնդրեն ձեր առջեւ կենալու. և այս՝ օրը երեք անգամ, առաւօտեան աղօթքին, յետոյ կէս օրին երբ ձեր զգեստները կը հանէք և երրորդ՝ իրիկուան աղօթքէն յետոյ (1). անոնց ներկայ է ձեր առջեւ կենալ ուրիշ պահերու մէջ ալ, եթէ ո՛ւ և է պէտք մը անհրաժեշտ դարձնէ իրենց ներկայութիւնը: Աստուած իր կամքը կը յայտնէ ձեզի. անիկա պիտուն և խնամատար է:

58. Երբ ձեր զաւակները չափահասութեան տարիքը թեւակոխեն, անոնք պիտի ուզեն առանալ այն միւնոյն չնորհը զոր դուք կը վայելէիք հանդէպ ձեր հօր. անա այս կերպով Աստուած կը բացատրէ իր պատուիրանները. անիկա պիտուն և խնամատար է:

59. Այն կիները որոնք այլեւս չեն կրնար ամուսնանալ, (որոնք չեն կրնար այլ եւս զաւակ ունենալ) կարող են հանել իրենց քողը պայմանաւ որ իրենց զարդարանքները ցոյց տալու համար չբլլայ այդ. աւելի աղէկ բան մը ըրած կ՚ըլլան եթէ այս թոյլատուութենէն չօգտուին. Աստուած ամէն բան պիտի և կ՚խնամայ:

60. Կոյսերուն, հիւանդներուն, կաղերուն և ձեզի նեղութիւն ներկայ է ճաշել ձեր զաւկիներուն, հայրերուն, մայրերուն, եղբայրներուն, քոյրերուն, հօրեղբայրներուն, մօր-

(1) Արեւելքի մէջ հին ժամանակները ընտանիքի հայրերուն տրուած էր դատաւորի և եկեղեցականի հանգամանք. անոր ծառաները և տղաքները առանց թոյլատուութեան երբէք չէին կրնար իր առջեւը. այլ՝ առտուն, ցորեկը և իրիկունը կ՚երթային իրենց յարգանքները մատուցանել և անոր օրհնութիւնները առանալ. ընտանիքի հայրը վճիռ կ՚արձակէր ընտանիքի անդամներուն միջեւ ծագած խնդիրներու մասին ու Պայրամի տօնին ինքն էր որ կը զոհէր մատաղը. յաճախ չորս սերունդներ կը բնակէին միեւնոյն յարկին տակ:

հղբայրերուն, հօրաքոյրերուն, մօրաքոյրերուն, ձեր ա-չակերտներուն և բարեկամներուն սեղանէն, միասնաբար կամ զատ զատ (1):

61. *Երբ տուն մը մտնէք, փոխադարձաբար պիրար բարեւեցէք և երկնային օրհնութիւնը հայցեցէք. Աստուած իր պատուիրանները կը բաձատրէ ձեզի, որպէսզի հասկնաք:*

62. *Ճչմարիտ հաւատացեալները անոնք են որոնք Աստուծոյ և իր Մարգարէին կը հաւատան և երբ գործով մը հաւաքուին քու տանդ մէջ, երբէք դուրս չեն ելլեր քու ներկայութեանդ առանց նախապէս խոյտառութիւն խնդրելու. անոնք որ այս խնդրանքը կ'ընեն քեզի, ճչմարիտ հաւատացեալներ են. երբ չնորհ մը խնդրեն քեզմէ, տուր անոր զոր դուն ամենէն արժանաւորը կը համարես. անոնց համար Աստուծոյ դիմութիւնը հայցէ. անիկա ողորմած և անսիչաչար է:*

63. *Մարգարէին հետ մի՛ խօսիք այն բնաւոր ձեւերով զորս դուք կը գործածէք ձեր միջեւ. Աստուած գիտէ թէ որոնք ժողովէն կը բաժնուին գաղտագողի. խոզ գողզողան անոնք որ իր հրամաններուն կ'անսաստեն. հաւրիքները և չարչարանքները պատրաստ են անոնց վրայ թափելու:*

64. *Մի՛թէ Աստուած իր ձեռքին մէջ չունի ամէն ինչ որ կայ երկնքի մէջ ու երկրի վրայ. անիկա գիտէ թէ ինչ վիճակի մէջ էք դուք. օր մը բոլոր մարդիկ իր առջեւը պիտի ելլեն, անիկա ձեզի ցոյց պիտի տայ ձեր արարքները, որովհետեւ իր դիտութիւնը անսահման է:*

---

(1) *Քուրանի այս հատուածով Մուհամմէտ ուզած է վերջ տալ Արաբներու այն նախապաշարեալ սովորութիւնեանց որոնց համեմատ կազ մը և կոյր մը իրենց սեղանը չէին նստեցներ կամ ուրիշ մարդոց տունը չէին ճաշեր:*

ՎԵՐՋ Ի-Դ. ԳԼՈՒԽԻ

ՔՈՒՐԱՆԸ

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 77 տուն

Յաճուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ

1. Օրհնեալ ըլլայ այն որ երկինքէն գրկեց Քուրանը իր ծառային, որպէս զի մարդոց քարոզէ հաւատքը:

2. Երկինքի և երկրի կայսրութիւնը իր ձեռքին մէջն է. անիկա զաւակ չունի. ոեւէ երկրի թագաւորութեան վրայ կ'իշխէ բոլորովին միայնակ. անիկա ոչինչէն ստեղծեց ամէն ինչ որ գոյութիւն ունի. և երկնային վճիռով մը որոշեց իւրաքանչիւրին ճակատագիրը:

3. Կռապաշտը անզօր կուռքեր կը պաշտէ, որոնք ոչինչ կրնան ստեղծել, որովհետեւ իրենք իրենց կարգին ոչինչէն ստեղծուած են:

4. Անոնք բարիք և չարիք գործելու անկարող են և ոչ մէկ իշխանութիւն ունին կեանքի, մահուան և յարութեան վրայ:

5. Անհաւատները կ'ըսեն թէ այս գիրքը սուտ թեանց հաւաքածոյ մըն է, զոր կազմած է Մուհամմէտ. կ'ըսեն նաեւ թէ ուրիշ մարդիկ անոր օգնեցին բայց ասոնք անօրէն և սուտ խօսքեր են:

6. Անհաւատները կ'ըսեն դարձեալ. Քուրանը հին ու մին աւանդներու հաւաքածոյ մըն է զոր Մուհամմէտ գրի առած է և զոր առտու իրիկուն կը կարդան.

7. Ըսէ անոնց. այս գիրքը գրկողը երկինքի ու երկրի գազանիքներուն տեղեակ եղողն է. անիկա ողորմած և անյիշաչար է։

8. Անոնք կ'ըսեն. ո՞վ է արդեօք այդ մարգարէն. անիկա մեզի պէս կ'ուտէ և կը խմէ. հրապարակային վայրեր մեզի պէս կը պարսի. արդեօք երկինքէն հրեշտակ մը իջած է զայն նախազգուշացնելու համար։

9. Արդեօք իրեն գա՞նձ մը գրկուած է կամ արդեօք պատուհասով լեցուն պարա՞ղ մը ունի հան. մինչ ինչպէ՞ս հաւատա ընծայենք կախարդութեամբ խարուած մարդու մը։

10. Ահա տես թէ ինչ բանի կը բաղդատեն զքեզ. անոնք մոլորութեան մէջ են ու այնքա՜ն փրկութեան ճամբան չգիտեն գտնեն։

11. Օրհնեալ ըլլայ այն որ, եթէ իրեն հաճոյ թուի, քեզի կրնայ տալ աւելի թանկագին ինչքեր, գեաներով ոսկեզօծած պարագիներ որոնք չքեզ ապարանքներով զարդարուած են։

12. Անոնք կ'ըսեն թէ յարութեան ժամը չգիտեր հնչէ. բայց իրենց այս անհաւատութեան պատիժը կրակը պիտի ըլլայ։

13. Երբ անոնք մօտենան, բոցերուն հուրքը պիտի աւելնայ և անոնք պիտի լսեն լափլիզող բոցերուն մռնչիւնը։

14. Այնուհետեւ այդ տեղէն դուրս պիտի հանուին նեռաուելու համար նեղ բանտի մը մէջ, շղթաներով բռնաւոր, և ուր անոնք մահը պիտի ցանկան։

15. Անոնց պիտի բսաւ. միայն մէկ տեսակ մահ մի կանչէք, այլ ամէն տեսակ մահերը կանչեցէք։

16. Ըսէ՛ անոնց. ո՞րն է նախընտրելին. այս

ժո՞խքը թէ այն արքայութիւնը որ խոստացուած է արդարներուն (և որ անոնց պիտի տրուի իբր վարձատրութիւն ու իբր վախճան իրենց ուղեւորութեան)։

17. Այդ յաւիտենական բնակավայրին մէջ անոնք պիտի տառանան իրենց բաղձացած բաներէն. արդարները իրաւունք ունին Աստուծմէ պահանջելու իր խոստումնին։ բուն գործադրութիւնը։

18. Օր մը կառավարները պիտի հաւաքէ անիկա և պիտի հարցնէ անոնց կուռքերուն. գո՞ւք էք որ իմ ծառաներս մոլորեցուցիք, թէ չէ՝ անոնք իրենց կողմէ մոլորեցան։

19. Անոնք պիտի պատասխանեն. Տէր, զուարճալի է ասնուիդ, մենք քեզմէ զատ ուրիշի պաշտպանութեան չէինք կրնար դիմել. այն հարստութիւնները որոնցմով ողողուցիր դիրենք և իրենց հայրերը, մոռցնել տուին քու յիշատակդ ու անոնք կորսուեան մառնուեցան։

20. Անիկա պիտի ըսէ կառավարներուն. ձեր կուռքերը կը հերքեն ձեր խօսքերը. անոնք ո՛չ պաշտպանել ոչ ալ վնասելու կարող են։

21. Զեզմէ այն՝ որ ամբարշտութեան մէջ ապրած է, զարհուրելի պատիժ մը պիտի կրէ։

22. Քեզմէ առաջ եկած մարգարէները ուրիշ մարդոց նման անունդ կ՛առնէին և հրապարակային վայրեր կ՛երթային. մենք զձեզ փորձութեան պիտի ենթարկենք իրարմով, տեսնելու համար թէ ձեզմէ ո՛վ հաստատակամ պիտի ըլլայ. Աստուած ամէն բան կը տեսնէ։

23. Անոնք որ երբէք չեն յուսար զմեզ կրկին տեսնել միւս աշխարհին մէջ, կ՛ըսեն. մենք երբէք չպիտի հաւատանք մինչեւ որ երկինքէն հրեշտակ մը չ՛իջնէ և կամ թէ մինչեւ որ մենք անձամբ չտեսնենք զԱստուած. ա-

նունք զոհողութիւնն անձնասուր եղան և անյուր ոճիրներ գործեցին։

24. Այն օրը ուր հրեչտակները իրենց առջև լլլին, երբէք հաճելի լուրեր չպիտի առնեն անոնք. անհաւատները պիտի գոչեն. «ո՞ւր գտնենք ապաստան մը»։

25. Այն առեն մենք անոնցմէ իւրաքանչիւրին արարքները երեւան պիտի հանենք և զանոնք հողի պիտի վերածենք։

26. Աբքայութիւնն հրեաները այդ օրը պիտի վայելէն հանգիստի քաղցրութիւնները և երանաւէտ տեղ մը պիտի կատարեն իրենց տիւանդորդը(1)։

27. Այն օրն ուր երկինքն ու ամպերը բացուին ու հրեչտակը վար իջնէ,

28. Իրական կայսրութիւնը Դիմածին պիտի վերաբերի, այդ վայրկեանը անհաւատ պիտի ըլլայ անհաւատներուն համար.

29. Այդ պահուն անհաւատը իր մատները պիտի խածնէ(2) և պիտի ըսէ. երանի՛ թէ հետեւած ըլլայի Մարգարէին գծած ճամբուն։

30. Վա՛յ ինծի, երանի՛ թէ երբէք չբարեկամանայի անհաւատներուն հետ։

31. Անոնք պատճառ եղան որ ես թողում Իսա-

---

(1) Արեւելքի մէջ սովորութիւն է կէս օրին հանդչիլ, ասիկա պէտք մը դարձած է, որովհետեւ արեւելքի կլիման թոյլ չիտար որ մարդիկ կարենան աշխատիլ. թուրքերը սովորութիւն ունին հանդչիլ գետի մը եզերք, նարնջենիներու շուքին տակ և ոչնախ ենթադրելով որ արդէն տէր դարձած են Մուհամմէտի խոստացած երանութեանց պարտէզին։

(2) «Ձեռքին կռնակն կողմը պիտի խածնէ» կը թարգմանէ Քազիմիրսքի, յարելով թէ՝ Արեւելցիներուն համար ասիկա յուսահատութեան կամ վիշտի նշան մըն է։

մական կրօնքը որ ինծի քարոզուած էր. Աստուան կը մատնէ մարդը։

32. Մարգարէն պիտի ըսէ. Տէր, իմ ժողովուրդս լքեց նուիրական կրօնքը։

33. Չարագործները թշնամիներն են Բարձրեալին աոաքեալներուն, բայց Աստուած զօրաւոր վահան մըն է։

34. Անհաւատները կ'ըսեն. ինչո՞ւ համար Քուրանը չէ պրկուած մէկ անգամին։ Մենք զայն երկինքէն իջեցուցինք դլուխ առ դլուխ և հաստուած առ հաստուած որպէսզի քու սիրտդ զօրացնենք։

35. Ամէն անգամ որ առակներով յարձակին քու վրադ, քեզի պիտի տանք անոնց բացատրութիւնը ու քեզի պիտի պրկենք ճշմարտութիւնը, որպէսզի անոնց դէմ մարտնչիս։

36. Անոնք որ ամէնէն աւելի մոլորուած են ուղիղ ճամբէն, դժոխքին մէջ երեսի վրայ պիտի պառկին և ամէնէն սարսափելի տեղը պիտի բնակին։

37. Մենք Մովսէսին տուինք Հնգամատեանը, ու անոր Ահարոն եղբայրը կարգեցինք իբր խորհրդական։

38. Մենք անոնց հրամայեցինք երթալ դատել ժողովուրդը որ ուրացած էր մեր կրօնքին ճշմարտութիւնը. մենք կատարեալապէս բնաջինջ ըրինք այդ ժողովուրդը։

39. Մենք Ջուրերուն մէջ խեղդեցինք Նոյի ժողովուրդը որ մեր մարգարէները ատելով կը հալածէր. ասիկա զարհուրելի օրինակ մըն է ամբողջ աշխարհի տրուած. չարերուն վերապահուած է սարսափելի պատիժ մը։

40. Ասի, Թէմուտ և Բասի(1) ժողովուրդները բնաջինջ ըրինք ի չարս ուրիշ ազգայ.

(1) Արաբ մեկնիչները համաձայն չեն Թէ ուր կը բնակէր Բասի ժողովուրդը. ոմանք կ'ըսեն Թէ Անտիոքի մօտերն է. Բաս կը նշանակէ հոր կամ ջրամբար։

41. Որովհետեւ անունք մտիկ չըրին մեր պատուիրանները։

42. Անհաւատները (յաճախ) անցան այն քաղաքին մօտէն, որուն վրայ աղիտաբեր անձրեւ մը իջեցուցինք (1). միթէ անունք չտեսա՞ն այդ քաղաքին աւերակները. բայց նորէն չեն հաւատար թէ օր մը յարութիւն պիտի առնեն։

43. Երբ տեսնեն դրախ, ծայրի աստիճայ կը զարձնեն. ա՛ս է, կ՛ըսեն, Աստուծոյ մարգարէն։

44. Ինչ ընացած է, որ մեզի ուրանալ տայ մեր կուռքերուն պաշտամունքը. բայց չնորհիւ մեր հաստատակամութեան, կրցանք դիմադրել. բայց երբ տեսնեն պատիժին մերձենալը, այն ատեն պիտի հասկնան թէ մեզմէ ո՛վ գէշ ճամբու կը հետեւէր։

45. Ի՞նչ կը կարծես դուն. վաստակաւո՞ր պիտի ըլլա անոնց, որոնք իրենց կիրքերէն զատ ուրիշ աստուած չեն ճանչնար։

46. Կը կարծես թէ անունք մեծ մասամբ կը լսեն ու կը հասկնան. կը նմանին վայրի կենդանիներու, եթէ անոնցմէ ալ աւելի կուրացածներ չեն։

47. Նայէ՛ թէ ինչպէ՛ս Աստուծոյ ձեռքը կը տարածէ աստղերը. եթէ ուզէ, Աստուած ինձայուն հանդամանք մը կուտայ անոր. արեւը անոր ցոյց տուած նշանն է։

48. Մենք կը պզտիկցնենք այդ աստղերը.

49. Աստուած զձեզ կը ծածկէ գիշերուան վերարկուով. հանդչելու համար հաստատած է գիշերը. իսկ ցեթեկը սահմանած է չարժուն կեանքի համար։

50. Անիկա կը ղրկէ հովերը, իբր նախակարապետներ իր չնորհներուն. երկինքէն անձրեւ կ՛իջեցնէ։

---

(1) Ակնարկութիւն՝ Սոդոմի։

51. Այդ անձրեւին միջոցաւ անսպղաբեր հողը կը բարգաւաճեցնենք, ու մեր տեղծած էակները, կենդանիները և մարդիկ, անով կ'անցընեն ծարաւնին:

52. Մենք անձրեւը կը տեղացնենք անոնց դաշտերուն վրայ (ամէն կողմ) որպէսզի չի մոռնան մեր բաբիքները. բայց անոնք մեծ մասամբ ամէն ինչ կը մոռնան, ի բաց առեալ ապերախտ ըլլալը:

53. Եթէ ուզէինք, իւրաքանչիւր քաղաք մարգարէ մը կը ղրկէինք:

54. Անհաւատներուն տեղի մի՛ տար բնաւ. այս գիրքով պայքարէ՛ անոնց հետ կորովի կերպով:

55. Ամմնակարողն է որ երկու ծովերը իրարու մօտեցուց, որոնցմէ մին անուշ ջուր ունի և միւսը՝ աղի ջուր: Աստուած է որ անոնց մէջ դրաւ անանցանելի թաղանթ մը (1):

56. Աստուած է որ ջուրէն ստեղծեց մարդիկը, և անոնց մէջեւ հաստատեց արիւնի ու բարեկամութեան կապերը. իր զօրութիւնը անսահման է:

57. Կառապաններուն չարիք ու բարիք գործելու անկարող աստուածներ կը պաշտեն. կառապաչը (աստանայինն օդնականն է) ու իր Տէրոջը դէմ կ'ըմբոստանայ:

58. Քու առաքելութիւնդ սահմանափակուած է մեր վարձատրութիւնները և սպառնալիքները ծանուցանելուն մէջ միայն:

59. Ըսէ՛ անոնց. ես իմ առաքելութեանս ի վարձ ուրիշ բան չեմ փափաքիր, այլ միայն տեսնել զձեզ՝ որ Տիրոջը ճամբէն կ'ընթանաք:

---

(1) Քուրանի մեկնիչներէն ոմանք կը կարծեն թէ Մուհամմէտ այս տողերով կ'ակնարկէ Տիգրիս գետի ջուրերուն, որոնք ծով թափելէ ետքն ալ, քանի մը մղոն տէգ դեռ չեն խառնուիր ծովին աղի ջուրերուն և իրենց քաղցր համը չեն կորնցներ:

60. Ձեր վստահութիւնը դրէք անո՛ր վրայ որ կ՝ապրի և որ երբէք չպիտի մեռնի. պատասխանեցէք զայն. ահաւասիկ ծանօթ է իր ծառաներուն մեղքերուն. երկինքն ու երկիրը ստեղծելէ վեց օրուան մէջ. յետոյ իր գահուն վրայ բազմեցաւ. անիկա Ողորմածն է: Ձեր հարցումները ուղղեցէք անոր՝ որ գիտուն է:

61. Երբ անհաւատներուն պատուիրէք որ Ողորմածին առջեւ երկրպագեն, անոնք կը հարցնեն. ո՞վ է Ողորմածը ու կը յարեն. քու խօսքիդ վրայ ինչպէ՞ս պաշտենք զայն: Ու անոնց ամբարշտութիւնը սլիտի աւելնայ:

62. Օրհնեա՛լ ըլլայ անիկա, որ երկինքին վրայ հաստատեց Զոդիակոսի նշանները, ցերեկուան ջահը և պիլերուան աստղը, որոնք իր զօրութեան յայտնի նշաններն են:

63. Անիկա հաստատեց գիշերն ու ցերեկը, որոնք իրարու կը յաջորդեն. ասոնք նշաններ են անոնց համար որ կը խորհրդածեն, և երախտապարտ կը զգան ինքզինքնին:

64. Ողորմածին ծառաները անոնք են որ այս աշխարհի վրայ խոնարհութեամբ կ՝ապրին և իրենց խօսող տգէտներուն(1) կ՝ըսեն. խաղաղութիւն ընդ ձեզ.

65. Եւ որոնք գիշերը կ՝անցընեն զԱստուած պաշտելով, գետնամած կամ ոտքի վրայ.

66. Եւ կ՝ըսեն. Տէ՛ր, հեռացուր մեզմէ դժոխքին չարչարանքները, որոնք անդադար կը տառապեցնեն զմեզ, ի՛նչ դիրքի մէջ որ ալ ըլլանք:

67. Անոնք՝ իրենց առատաձեռնութեանց մէջ ո՛չ չափ կ՝անցնեն և ոչ ալ՝ ագահ, այլ (այդ երկուքին միջև) խոնարհաբէր են:

---

(1) Կռապաշտներուն,

68. Անոնք միակ Աստուածը կը պաշտեն և երբէք սանակոխ չեն ըներ աստուածային պատուիրանը, որ կ՚արգիլէ մարդասպանութիւնը և անհաւատարմութիւնը։ Ով որ այս ճշիրները գործէ, պիտի կրէ իր անօրէնութեան պատիժը։

69. Յարութեան օրը, անոր չարչարանքները պիտի աւելնան. անիկա յաւիտենական նախատինքի տակ պիտի ծածկուի։

70. Իսկ այն մեղապարտները, որոնք հաւատացեալ կրլլան և աստքինի գործեր կը կատարեն, երանութիւն պիտի վայելեն, որովհետեւ Աստուած ողորմած և անչափ է։

71. Ով որ ճշմարտապէս զղջայ, բարիք պիտի գործէ և իր հաւատախոստութիւնը անկիզծ պիտի ըլլայ։

72. Անոնք որ երբէք սուտ վկայութիւն չեն տար, և լսելոյ խօսակցութեանց միջոցին կը պահեն իրենց պարկեշտութիւնը,

73. Անոնք որ երբ լսեն աստուածային պատուիրանները, ո՛չ կոյր և ոչ ալ խուլ կը մնան.

74. Անոնք որ կրանն՝ Տէր, տուր մեզի զաւակներ և կիներ, որոնց տեսքը ուրախացնէ զմեզ, ու երբ՛ որ քեզմէ երկնչողներուն պէտքին անցած յառաջ ընթանանք.

75. Այդպիսիները իրր վարձատրութիւն պիտի տանան արքայութեան ամենէն բարձր տեղը, ի վարձ իրենց հաստատակամութեան. անոնք հոն պիտի գտնեն փրկութիւն և խաղաղութիւն։

76. Հոն պիտի բնակին յաւիտեանս, երանութեանց մէջ, որ թէ՛ հանդչելու և թէ քալելու համար հաւասարապէս նպաստաւոր է։

77. Ըսէ՛. Աստուած չատ հոգ չըներ ձեր ապերանութիւնը, քանի որ դուք տուա հնչակեցիք իր վարդապետութիւնը. բայց յաւիտենական չարչարանքը կը սպասէ ձեզի։

ՎԵՐՋ ԻԵ. ԳԼՈՒԽԻ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐԸ

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 228 տուն.

Ցանուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. Թր, սիճ, միմ. *այս գիրերը նշաններն են այն գրքին որ ճշմարտութիւնը կը յայտնէ:*

2. *Անոնց անհաւատարմութիւնը քեզի վիշտ կը պատճառէ:*

3. *Մենք կրնայինք երկինքէն իջեցնել այնպիսի հրաշք մը, որուն առջեւ անոնք պիտի խոնարհեցնէին իրենց գլուխնամած ճակատը:*

4. *Բայց Աստուծոյ ղրկած ազգարարութիւնները աւելի կը հեռացնեն զանոնք հաւատքէն:*

5. *Անոնք սուտ հռչակեցին խալամական կրօնքը, բայց չատ չանցած պիտի լսեն այնպիսի բան մը, զոր այլեւս չը պիտի կրնան ծաղրել:*

6. *Անոնք իրենց ակնարկները ափսորի վրայ միթէ չե՞ն պտըտցներ, միթէ չե՞ն տեսներ բոլոր այն բերքերը*(1) *որոնցմով հարստացուցինք երկիրը:*

7. *Բոլոր այդ բաներուն մէջ մեր չքեղութեան նշանը կայ, բայց անոնք մեծ մասամբ անհաւատ են:*

8. *Քու Տէրդ հզօր և ողորմած է.*

---

(1) « Ա,ն թանկագին զոյդերը » (Քափիվիրքի)

9. Ասոուած կանչեց Մովսէսը և բսաւ անոր. գնա՛ յանցաւոր ժողովուրդ մը գտիր (1):

10. Գնա գտիր Փարաւոնը. երբէք չպիտի՛ երկնչի ինձմէ:

11. Մովսէս պատասխանեց. Տէր, կը վախնամ որ պիտ ոտախօս մէկը համարեն:

12. Իմ սիրտս անձկութեան մէջ է ու լեզուս բրոնուած է. իմ Ահարոն եղբայրս գրկէ հան:

13. Եգիպտացիները ոճիր մը կը վերագրեն ինծի ու կը վախնամ որ պիտ սպաննեն:

14. Ասոուած պատասխանեց. բանէ մը մի վախնար. գացէք երկուքդ ալ հրաչքներ գործեցէք, ես ձեզի հետ պիտի ըլլամ ու ձեզի պիտի լսեմ:

15. Ու անոնք երկուքն ալ գացին Փարաւոնին և բսին անոր. մենք ահեզերքի վհատախտին առաքեալներն ենք:

16. Թոյլ տուր որ մեզի հետ մեկնին Իսրայէլի զաւակները:

17. Փարաւոն բսաւ Մովսէսին. քու մանկութեանդ ժամանակ միթէ դքեզ չկերակրեցի՞նք. երկար տարիներ միթէ դուն չընակեցա՞ր մեր պալատին մէջ:

18. Դուն չէ՞ր մարդ մը սպաննողը. անկասկած ապերախտ մըն ես:

19. Մովսէս պատասխանեց. ճիշդ է, եգիպտացիի մը պրիւնը թափեցի և յանցաւոր եղայ (2):

20. Ձեր մէջէն փախայ, որովհետև վախցայ. բայց Ասոուած իմաստութիւն տուաւ ինծի և առաքելութիւն մը յանձնեց ինձ:

---

(1) « Դէպ ի այդ յանցաւոր ժողովուրդը գնա՛ » (Բագիմիրեքի)

(2) « Բայց մոլորութեան մէջ ինկած էի »

21. Այն չնաշխները որոնցմով կ'ըսես թէ ողողեցիր զիս, Իսրայէլի գաւակները գերութեան ենթարկելու է արդեօք։

22. Փարաւոն հարցուց անոր. ո՞վ է տիրոջդ վեհապետը։

23. Մովսէս պատասխանեց. երկինքն ու երկիրը կառավարողն է, որ կ'իյնէ սիմնորթաին անհուն տարածութեան մէջ. զուք պիտի հաւատաք այս ճշմարտութեանց։

24. Փարաւոն ըսաւ իր չարջիններուն. լսեցի՞ք թէ ինչ կ'ըսէ։

25. Մովսէս յարեց. անիկա ձեր Աստուածն է և ձեր նախահարց Աստուածը։

26. Փարաւոն պատասխանեց. այս առաքեալը զիւանդար մըն է։

27. Մարգարէն չարունակեց. Աստուած վեհապետն է արեւելքի, արեւմուտքի և ամէն ինչ որ կայ անոնց միջեւ, եթէ կը հաւնիք։

28. Փարաւոն ըսաւ այն առեն. եթէ ինձմէ զատ ուրիչ Աստուած պաշտես, չղթայի պիտի զարնեմ զքեզ։

29. Մովսէս պատասխանեց. իսկ եթէ հրաչքներ գործեմ քու աչքիդ առջեւ։

30. Դարձէ, յարեց Փարաւոն, եթէ առաքելութիւնդ ճշմարիտ է։

31. Մովսէս նետեց իր գաւազանը, որ օձի փոխուեցաւ։

32. Յետոյ իր ձեռքը ծոցէն դուրս քաշեց և բոլոր ներկաները տեսան որ ձիւդ ճերմակ է ան։

33. Փարաւոն ըսաւ իր պալատականներուն. այս մարդը ճարտար կախարդ մըն է։

34. *Անիկա կուզէ զձեզ այս երկրէն դուրս հանել կա-խարդութիւններով. ինչ խորհուրդ կուտաք ինծի:*

35. *Անոնք պատասխանեցին. ձերբակալեցէք զայն իր եղբօրը հետ և ձեր կայսրութեան մէջ մուծեափներ ղրկեցէք:*

36. *Թող անոնք նորէն հոս բերեն բոլոր ճարտար կա-խարդները:*

37. *Բոլորն ալ եկան նշանակուած օրը:*

38. *Մուծեափ մը գոչեց. ժողովը հանդիսաւո՞ր է.*

39. *Ժողովուրդը պատասխանեց. մենք յաղթական կախարդներուն կողմը պիտի անցնինք:*

40. *Երբ կախարդները հաւաքուեցան, ըսին Փարա-ւոնի. ա՛ր, կրնա՞նք վարձատրութիւն մը յուսալ, եթէ յաղթանակը չտանինք:*

41. *Փարաւոն պատասխանեց.— Այո, անտարակոյս, դուք չնորհի պիտի արժանանաք (մեր անձին մօտենալով:)*

42. *Մովսէս այն առեն ըսաւ անոնց. ձեզ քրիստիք բռնաճնիլ նետեցէ՛ք:*

43. *Ու անոնք նետեցին իրենց պարաններն և գա-ւազանները և գոչեցին. Փարաւոնի իշխանութեամբը մենք յաղթական պիտի ելլենք:*

44. *Մովսէս ալ նետեց իր գաւազանը որ լափեց միւս գաւազանները, որոնք օձերու փոխուած էին[1]:*

45. *Կախարդները երկրպագելով գոչեցին*

46. *Տիեզերքի վեհապետին կը հաւատանք,*

47. *Մովսէսի ու Ահարոնի Աստուծոյն:*

48. *Այն առեն Փարաւոն հարցուց. առանց իմ թոյլ-տուութեանս, պիտի հաւատա՞ք դուք. անտարակոյս, Մով-*

---

(1) « Որ լափեց շինծու հնարքները: » (Բազմիմրոքի)

սէս ձեզմէ աւելի ճարտար է (1). անիկա է որ կախարդական արուեստը սորվեցուց ձեզի, բայց դուք պիտի տեսնէք:

49. Ձեր ոտքերն ու ձեռքերը կտրել պիտի տամ, և դուք խաչը պիտի հանուիք:

50. Անոնք պատասխանեցին. մեզի համար մահը դժբաղդութիւն մը չէ բնաւ, որովհետեւ զմեզ ստեղծող Աստուծոյն կը վերադառնանք.

51. Մենք կը յուսանք որ Աստուած պիտի ներէ մեր մեղքերը. մենք առաջիններն եղանք հաւատքը ընդգրկող:

52. Մովսէսին պատուիրեցինք դիչերանց փախչիլ մեր ծառաներուն հետ, որոնք պիտի հալածուէին:

53. Փարաւոն հաւաքեց իր կայսրութեան զինուորները(2).

54. (Կըսէին թէ) Իսրայելացիները սակաւաթիւ են (և խառնակ մարդոց հաւաքոյթ մը կը կազմեն,)

55. Եւ երբ մեզի դէմ պայքարին,

56. Սակաւաթիւ բանակ մը պիտի կազմենք և կռիւի պիտի պատրաստուինք:

57. Այս կերպով է որ Եգիպտացիները դուրս հանեցինք իրենց պարտէզներէն և աղբիւրներէն,

58. Իրենց գանձերէն և չքեղ բնակավայրներէն.

59. Որպէսզի Իսրայելի զաւակները ժառանգեն զանոնք:

60. Եգիպտացիները սկսան զանոնք հալածել, արշալոյսը բացուելուն պէս:

---

(1) «Մովսէս ձեր պետն է ուրեմն» (Քազիմիրսքի)

(2) «Փարաւոն մարդիկ ղրկեց իր կայսրութեան քաղաքներուն մէջ, որպէս զի զինուոր հաւաքեն:» (Քազիմիրսքի)

61. Երբ երկու ժողովուրդները(1) իրարու դէմ ելան, Իսրայէլացիները ըսին Մովսէսին՝ մեր գործը լմնցաւ։

62. Մովսէս պատասխանեց. քնաւ երբէք, հանդարտեցէք. Աստուած մեզի հետ է և զմեզ պիտի առաջնորդէ։

63. Մովսէսին հրամայեցինք գաւազանը ծովուն զարնել. ալիքները երկուքի բաժնուեցան և ճամբայ մը բացին, որուն երկու կողմերէն ջուրը լերան պէս կը բարձրանար։

64. Յետոյ միւսները (եգիպտացիները) մօտեցուցինք։

65. Մովսէսը և իր ժողովուրդը ազատեցինք.

66. Իսկ թշնամի բանակը ջուրերուն տակ թաղեցինք։

67. Անոնց բնաջնջումովը մեր զօրութիւնը յայտնուեցաւ. բայց մարդիկ մեծ մասամբ չեն հաւատար։

68. (Եւ սակայն) քու Աստուածդ զօրաւոր և դիմած է։

69. կարդա՛ անոնց՝ Աբրահամի պատմութիւնը։

70. Աբրահամ օր մը հարցուց իր հօրը և ժողովուրդին. դուք ի՞նչ կը պաշտէք։

71. Անոնք պատասխանեցին. մենք կուռք կը պաշտենք և առանդագին պաշտամունք մը կը նուիրենք անոր.

72. Աբրահամ հարցուց կրկին. միթէ անոնք մտիկ կընե՞ն ձեր խնդրանքները, երբ իրենց դիմէք,

73. կրնա՞ն ձեզի օգտակար և կամ վնասակար բան մը ընել։

74. Անոնք պատասխանեցին. ո՛չ, բայց մենք մեր նախահայրերէն այսպէս տեսանք.

75. Աբրահամ բսաւ. ի՞նչ կարծէք որ ըլլան ձեր պաշտածները.

---

(1) «Բանակները» (Քագիմիրսքի)

76. Ինչ կը կարծէք որ կը պաշտէին ձեր նախահայրերը.

77. Անոնց պաշտածները իմ թշնամիներս են. միակ Աստուած մը կայ, ամենազօրի վեհապետը,

78. Որ ստեղծած է զիս և ուղիղ ճամբան կ'առաջնորդէ:

79. Ան է որ զիս կը սնուցանէ և պապակս կ'անցընէ.

80. Ան կը բժշկէ զիս, երբ հիւանդ իյնամ.

81. Ան է որ մահը պիտի զրկէ ինծի և յարութիւն պիտի տայ:

82. Անիկա իմ յոյսս է. վերջին դատաստանի օրը իմ մեղքերուս թողութիւն պիտի տայ:

83. Տէր, խոստութիւն և արդարութիւն չնորհէ ինծի,

84. Ըրէ՛ որ իմ ձայնս ճշմարտութիւնն աւետէ հեռաւոր ազգներուն:

85. Զիս ժառանգորդն ըրէ երանութեան պարտէզներուն.

86. Ներէ՛ իմ հօրս, որովհետեւ անիկա մոլորութեան մէջ էր.

87. Յարութեան օրը ամօթով մի՛ ծածկեր զիս,

88. Այն օրը՝ հարստութիւնները և ապաքը որ և է օգուտ պիտի չունենան.

89. Միայն անունը պիտի օգուտին, որ մաքուր սրտով մը կը մօտենան Աստուծոյ.

90. Բարեպաշտ մարդոց առջեւ պիտի բացուին արքայութեան դուռները.

91. Իսկ ամբարիշտները պիտի մնրճուին դժոխքին մէջ.

92. Անոնց պիտի հարցուի. ո՞ւր են ձեր կուռքերը.

93. Մինչ անոնք պիտի գա՞ն ձեզի օգնելու, կամ պաշտպանելու։

94. Անոնք և դիրենք պաշտողները բոցկրու մէջ գահավիժեցան։

95. Սատանաներու էդէոններն հոն պիտի հաւաքուին։

96. Անհաւատները անոնց հետ պիտի վիճաբանին

97. Ու պիտի ըսեն, անտարակոյս մենք ազիտաբեր(1) մոլորութեան մէջ էինք,

98. Երբ տիեզերքի վեհապետին հաւասար կուռքեր դասեցինք։

99. Ապիրատները զմեզ հրապուրեցին.

100. Այլևս ոչ ոք պիտի բարեխօսէ մեզի համար։

101. Մեր ճակատագրով հետաքրքրուող ո՛չ մէկ բարեկամ պիտի ունենանք այլևս։

102. Ա՜հ, եթէ կարենայինք կրկին աշխարհ վերադառնալ, խլամեան կրօնքը պիտի ընդունէինք։

103. Այս պատմութիւնը անշքաւու օրինակներ կը պարունակէ, բայց անոնք մեծ մասամբ հաւատք չունին։

104. Քու Աստուածդ հզօր և գթած է.

105. Նոյի ժողովուրդը ուրացաւ Բարձրեալին առաքեալներուն պաշտօնը։

106. Նոյ ըսաւ անոնց. դուք երբէք չպիտի՞ երկնչիք Տիրոջմէն։

107. Ես դէպի ձեզ կուգամ իբրեւ վստահելի առաքեալ։

108. Երկնչեցէք Աստուծմէ և հնազանդեցէք իմ խօսքիս։

---

(1) «Բացայայտ» (Բալմիրքէ)

109. Ես ձեզմէ որ և է վարձք չեմ պահանջեր իմ առաքելութեանս փոխարէն. իմ վարձատրութիւնս պիտի տայ Աստուած, ուրկէրբեմ ինձ ղրկեր է:

110. Երկնչեցէք Աստուծմէ և հնազանդեցէք ինձի:

111. Ամբարիշտները պատասխանեցին. մենք ինչպէս հաւատանք, երբ ժողովուրդի ամենէն գէշ մարդիկը միայն քեզի կը հետեւին:

112. Նոյ պատասխանեց. ես չեմ գիտեր թէ անոնք ի՛նչ են,

113. Միայն Աստուծոյ անկ է անոնց սիրտը քննել. դուք ե՞րբ պիտի հասկնաք այս բանը:

114. Ես չեմ կրնար ինձմէ հեռու պահել հաւատացեալները.

115. Ես ղրկուած եմ միմիայն կրօնքը քարոզելու համար:

116. Անոնք պատասխանեցին. ո՛վ Նոյ, եթէ չդադրիս քարոզելէ, վքեզ քարի պիտի բունենք:

117. Տէ՛ր, ըսաւ Նոյ, իմ ժողովուրդս ատելօս կը հռչակէ զիս:

118. Դատէ՛ զմեզ և վրէժ զիս հաւատացեալներուն հետ:

119. Մենք զայն փրկեցինք՝ հաւատացեալներու հետ դնելով զայն տապանին մէջ, որ լեցուն էր,

120. Եւ մնացեալ մահկանացուները ջուրերուն մէջ խեղդեցինք:

121. Անտարակոյս ասիկա անաւոր օրինակ մըն է աստուածային վրէժխնդրութեան, բայց մարդիկ մեծ մասամբ հաւատք չունին:

122. Փա՛ռ Աստուածդ հզօր և ողորմած է.

123. *Ամէն ժողովուրդը առաքուց հռչակից Բարձրեալին առաքեալները։*

124. *Իրենց քաղաքային, Դուք կը պռատ անունց, դուք չպիտի՞ երկնչիք Տիրոջմէն։*

125. *Ես կուգամ դէպի ձեզ, իբր վատահելի առաքեալ։*

126. *Երկնչեցէք Ինձմէ և հնազանդեցէք Ինծի։*

127. *Ես ձեզմէ որ և է վարձք չեմ պահանջեր, որովհետև իմ վարձատրութիւնս պիտի տայ Աստուած, որ ևզերքի վերապետը։*

128. *Ամէն մէկ բլուրի վրայ պիտի կառուցանէ՞ք ձեր հաճոյամոլ ժամանցներուն համար յիշատակարաններ։*

129. *Դուք պիտի կանգնէ՞ք չէնքեր ըստ երևոյթին յաւիտենական, հոն բնակելու համար։*

130. *Երբ իշխանութիւն մը անցնի ձեռքերնիդ, խրատութեամբ ի գործ կը դնէք զայն։*

131. *Ուրեմն երկնչեցէք Աստուծմէ և հնազանդեցէք Ինծի։*

132. *Երկնչեցէք անկէ, որ առաւօրէն տուաւ ձեզի այն բանը զոր գիտէք*(1)։

133. *Վախցէք անկէ որ տեղյուց ձեր պատկներուն և ձեր հօտերուն թիւը,*

134. *Որ ձեզի տուաւ պարտէզներ և աղբիւրներ,*

135. *Կը վախնամ որ դուք մեծ օրուան պատիժնեերուն ենթարկուիք։*

136. *Անոնք պատասխանեցին. դուն մեզի ազդարարես թէ լուռ մնաս,*

137. *Քու բոլոր ըսածներդ ծիծաղ խօսքեր են,*

138. *Մենք ո և է պատիժի չպիտի ենթարկուինք։*

---

(1) Աթիկա արաբական բացատրութիւն մըն է որ կը գործածուի յայտնի բան մը չկրկնելու համար։

139. *Անոնք առաջուց հաշակեցին Ղազար և մինչ բը-նակչինչ բրինչ պիրինչ. այս պատիժը օրինակ պէտք է բլլայ, բայց անոնք մեծ մասամբ չեն հաւատար:*

140. *Թու Աստուածդ հզօր և գթած է:*

141. *Թէմուտականները ալ առաջուց հաշակեցին Բարթևալին առաքեալները.*

142. *Անոնց հայրենակիցը՝ Սալէհ հարցուց. դուք Աստուծմէ չպիտի՞ երկնչիք.*

143. *Ես ձեր վատահելի մարդարէն եմ:*

144. *Ուրեմն երկնչեցէք Աստուծմէ և հնազանդեցէք ինծի:*

145. *Ես ձեզմէ ո և է վարձատրութիւն չեմ ուզեր, որովհետև իմ վարձքս Աստուած պիտի տայ, տիեզերքի վեհապետը:*

146. *Կը կարծէք թէ զձեզ յաւիտենապէս պիտի թո-ղո՞ւն այն ճոխութեանց մէջ, զորս կը վայելէք,*

147. *Ձեր պարտէզներուն և աղբիւրներուն մէջ,*

148. *Ձեր ցորենի արտերուն և արմաւենիներուն մէջ, որոնց պատուղը համեղ է (1).*

149. *Կը կարծէք թէ միշտ ձե՞րը պիտի մնան այն տու-ները զորս ժայռերուն մէջ կը փորէք արուեստագիտօրէն. (որքա՜ն լիրբ էք:)*

150. *Երկնչեցէք Տիրոջմէն և հնազանդեցէք ինծի:*

151. *Մի՛ անսաք ամբարիշտներու խօսքին:*

152. *Անոնք երկիրը կը պղծեն իրենց սխրներով և երբէք չեն ուղղուիր.*

153. *Ու անոնք պատասխանեցին. քու միտքդ կա-խարդութիւններով պրաւուած է.*

---

(1) « Որոնց ճիւղերը պատուղներով բեռնաւոր են: » (Քազիմիրսքի

154. Դուն մեզի նման մարդ մըն ես միայն. հրաչքներ գործէ՛, եթէ ճիշդ է որ մարգարէ մըն ես:

155. Այն առեն Սալէհ ըսաւ. նայեցէք սա էգ ուղտին, անիկա ջո՛ղ ունենայ իր մէկ օրուան խմելիք ջուրին բաժինը, և դուք ալ ունեցէք ուրիշ որոշ օր մը:

156. Անոր ո և է չարիք մի՛ հասցնէք, եթէ կը վախնաք մեծ օրուան պատիժէն:

157. Բայց անոնք ոտքնեցին զայն, ու յաջորդ օրն ալ զղջացին:

158. Երկնային վրէժխնդրութիւնը իջաւ անոնց վրայ. անոնց կրած չարչարանքը իրր օրինակ պիտի ծառայէ. բայց անոնք մեծ մասամբ հաւատք չունին:

159. Քու Աստուածդ հզօր և զթած է:

160. Ղովմի ժողովուրդը առաքեց հռչակեց Բարձրեալին առաքեալները:

161. Իրենց հաշրենակիցը՝ Ղովմ ըսաւ անոնց. դուք չպիտի՞ երկնչիք Տիրոջմէն:

162. Ես կատարեալ դէպ ի ձեզ, իրր վստահութեան արժանի առաքեալ մը:

163. Երկնչեցէք Տիրոջմէն և հնազանդեցէք իմ կոչիս.

164. Ես իմ քարոզութիւններուս փոխարէն ո և է վարձատրութիւն չեմ ուզեր. իմ վարձքս պիտի տայ տիեզերքի վեհապետը:

165. (Աչխարհի բոլոր էակներուն մէջէն) ուրեմն դուք էրիկ մարդո՞ց հետ սեռային յարաբերութիւն պիտի հաստատէք:

166. Դուք պիտի լքէ՞ք կիներըդ, զորս Աստուած բաւեղծած է ձեր պէտքերուն համար. բնութեան օրէնքներըդ պիտի բռնաբարէ՞ք դուք:

167. Սոդոմի բնակիչները պատասխանեցին. եթէ դի-

տոզուխիւններդ չդադրեցնես, զքեզ պիտի վոնտենք մեր քաղաքէն։

168. *Ղովտ պատասխանեց. ես զզուանք կը զդամ ձեր դործած ոճիրէն։*

169. *Տէր, պահպանէ դիս, անոնց անպարկեշտութիւնէն զերծ ըլէ իմ ընտանիքս։*

170. *Մենք դայն փրկեցինք իր ընտանիքին հետ։*

171. *Բայց անոր կէսը(1) յանցաւորներուն կրած պատիժին ենթարկուեցաւ (ես մեացած ըլլալով։)*

172. *Սոդոմի բնակիչներէն ո՛չ մին կրցաւ խուսափիլ մեր վրէժխնդրութենէն։*

173. *Մենք աղիտաբեր անձրեւ մը իջեցուցինք այն մարդոց վրայ, զորս կը խրախուսէինք։*

174. *Անոնց կրած պատիժը իրը օրինակ պիտի ծառայէ աշխարհի, բայց անոնք մեծ մասամբ չեն հաւատար։*

175. *Քու Աստուածդ հզօր և զիտուն է։*

176. *Այէքքայի բնակիչները(2) ատելօս հալածեցին Աստուծոյ առաքեալները։*

177. *Շայիպ ըսաւ անոնց. դուք Տիրոջմէն չպիտի երկնչիք ընաւ։*

178. *Ես զէպ ի ձեզ կուգամ իրը վստահութեան արժանի առաքեալ մը։*

179. *Երկնչեցէք Տիրոջմէն և հնազանդեցէք իմ ձայնիս։*

180. *Ես ո և է վարձ չեմ ուզեր ձեզմէ, իմ քարոզութեանցս փոխարէն. իմ վարձատրութիւնս պիտի տայ Աստուած, տիեզերքի վեհապետը։*

---

(1) « Ի բաց առեալ ծերուկ կին մը » (Բազմավէպէն)

(2) « Մատիանի անտառին »

181. Զաւրաց առաւելիկ պակաս մի՛ տաք, և խարդախութիւն մի՛ ընէք։

182. Ձչգրիտ կշռով մի կշռեցէք։

183. Ձեր նմանները մի՛ խաբէք բնաւ. ձեր բնական երկիրը չըլլա՛յ որ աւերէք։

184. Երկնչեցէք անկէ, որ զձեզ առեղծեց և որ առեղծեց առաջին մարդը։

185. Ժողովուրդը պատասխանեց Յեհովին. դուն կը գառանցես։

186. Դուն մեզի նմանող մահկանացու մըն ես և կ'ուզես զմեզ հրապուրել քու առումիւններովդ։

187. Եթէ իրօք ճշմարիտ են խօսքերդ, երկինքի մէկ մասը մեր գլխուն վրայ իջեցուր։

188. Յեհով պատասխանեց. Աստուած չատ լաւ ծանօթ է ձեր արարքներուն։

189. Անոնք առաջուս հաշակեցին զայն, և մեծ օրուան պատիժին ենթարկուեցան, խաւարակուռ ամպերու պատիժին։

190. Անոնց կրած պատիժը ապագայ սերունդներուն համար օրինակ մըն է. բայց մարդիկ մեծ մասամբ հաւատք չունին։

191. Քու Աստուածդ հզօր և ողորմած է։

192. Եւ այս Գիրքը սիեզերքի վերապահումն կողմէ ըրկուած է։

193. Հաւատարիմ ոգին(1) զայն բերաւ երկինքէն,

194. Եւ զայն դրաւ սրտիդ վրայ (ո՛վ Մուհամմէդ) որպէս զի մարգարէ ըլլաս։

195. Քուբանը դրուած է արաբերէն լեզուով և ոճը շատ յստակ է։

---

(1) Գաբրիէլ հրեշտակը։

196. Նաւթական և հին մատեաններդ անոր յիշատակութիւնը կ'ընեն։

197. Մէքքէի բնակիչները պէտք չէ որ զարմանան, եթէ Հրէաներուն մէջ պիտանական մարդիկ անգիտութիւն ունին անոր մասին(1)։

198. Եթէ օտար աղգի պատկանող մէկու մը յայտնէինք զայն,

199. Եւ անոնք անհատաններուն առջև կարդային, ո և է հատատ չպիտի ընծայէին։

200. Ահա այսպէս մենք անհատատութիւնը արձանագրեցինք ապիրատներուն սրտին մէջ։

201. Անոնք այն ժամանակ միայն պիտի հատատան, երբ իրենց վերապահուած պատիժը տեսնեն։

202. Անտարակոյս, այդ պատիժը յանկարծակիօրէն պիտի իջնէ իրենց վրայ։

203. Այն ատեն անոնք պիտի գոչեն. պայմանաժամ մը պիտի տրուի մեզի։

204. Անոնք պիտի ապօրինի Աստուծոյ՝ իր պատիժները մեր վրայ փութացնելու։

205. Ի՞նչ կը կարծես դուն. եթէ՝ երկար տարիներ ձգէ հաք որ անոնք վայելեն այս աշխարհի պերճութիւնները,

206. Երբ յանկարծ մեր վրէժխնդրութեան հնիքը գըտնենք,

207. Ի՞նչ բանի պիտի ծառայեն այն հաճոյքները, որոնցմով պինովցած են։

---

(1) «Իսրայէլի զաւակներուն տասնաձայնեանին՝ անկէ տեղեկութիւն ունենալը այդ գրքին ի նպաստ նշան մը չէ» ։ (Գաղիմիրսքի)

208. Մենք ո՛չ մէկ քաղաք ընակիչ ըրինք, առանց նախապէս աղդարարութիւն մը ուղղելու անոր։

209. Ո՛չ ոք անիրաւութեան ենթարկուեցաւ։

210. Սատանաները չեն որ Քուրանը երկինքէն իջեցուցին։

211. Այս բանը չէին կրնար ընել, և գործերնուն ալ չէր գար ընել։

212. Անոնք հեռու են երկինքի լեզուէն (1)։

213. Աստուծմէ զատ մէկը օգնութեան մի՛ կոչեր, գուցէ պատժապարտ դառնաս։

214. Այս ճշմարտութիւնները քարոզէ քու ամենէն մօտ ազգականներուդ։

215. Թեւերդ տարածէ այն հաւատացեալներուն վրայ, որոնք քեզի կը հետեւին։

216. Եթէ անոնք չհնազանդին քեզի, ըսէ՛. Ես անպարա եմ ձեր արարքներէն։

217. Վստահութիւն ունեցիր հզօր և գթած Աստուծոյ վրայ։

218. Անիկա կը տեսնէ զքեզ այն պահուն, ուր ոտքի կը կանգնիս (2)։

219. Անիկա կը տեսնէ զքեզ այն պահուն, ուր կ՛երկրպագես գիներդ պաշտողներուն հետ։

220. Անիկա ամէն բան գիտէ և կը լսէ։

221. Ըսե՛մ ձեզի, թէ որո՛նք են այն մահկանացուները, որ սատանային կը նմանցնուին։

222. Սուտասօսներն ու ամբարիշտներն են սատանք։

---

(1) «Անոնք միշտ իսկ զրկուած են ըսյն երկինքի մէջ լսելու իրաւունքէն։» (Քազիմիրսքի)

(2) Աղօթելու համար։

223. *Անոնք կ'ուսուցանեն այն բաները, զորս լսած են իրենց ականջները* (1). *արդ, անոնք մեծ մասամբ կը սանեն։*

224. *Մաբէութիւններէն մղորած բանասաւղծները անոնց կը հետեւին.*

225. *Ձե՞ս տեսներ որ անոնք կը խօսխոսին (անմիտներու պէս) հոխորներուն մէջ* (2)։

226. *Անոնք միայն կը խօսին, բայց բաներն չեն գործադրեր,*

227. *Ի բաց առեալ անոնք, որ հաւատացեալ և առաքինի են, և որոնք իրենց սրտին մէջ կը պահեն Աստուծոյ յիշատակը* (3)։

228. *Անոնք այն ժամանակ վրէժխնդիր կըլլան, երբ անարդար յարձակումի մը գործուի իրենց վրայ. ապիրատները ալիսի տեսնեն մէկ ինչ տեսակ չարչարանքներ վերապահուած են իրենց։*

---

(1) Թուրանի այն հատուածները, զորս սատանաները լսած են դիպուածաբ, երկինքի մէջ կարգացուած ժամանակ։

(2) « Բոլոր ծամբաներուն վրայ։ » (Բազիմիրսքի)

(3) Ահա բանասաւղծներն են՝ Լեպիտ, Հասան և Քաաբ անուն քերթողները, որոնք իսլամութիւնն ընդունեցին, մինչ ուրիշ բազմաթիւ արաբ բանասաւղծներ, կռապաշտութեան հաճոյքներէն չուզելով հեռանալ, հեգնեցին նոր կրօնքը, և այդ է պատճառը որ Թուրանը անմիտներ կ'անուանէ զանոնք։ (Բազիմիրսքի)

ՎԵՐՋ ԻՋ. ԳԼՈՒԽԻ

ՄՐՋՒՒՆԸ

Տրուած՝ Մէյիի մէջ. — 95 տուն

Յաճուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ

1. Թր, սաս. *տասնք նշանները են այն Թիրքին որ ճըչմարիտ կրօնքը կ'ուսուցանէ:*

2. *Անիկա հաւատացեալներուն լոյսն է և անոնց երանութեան դրաւականը.*

3. *Անոնց՝ որոնք աղօթք կ'ընեն և ողորմութիւն կուտան ու չկրնայիր կը հաւատան հանդերձեալ կեանքին:*

4. *Մենք անհաւատներուն [1]թողուցինք կեանքին չքեղ հաճոյքները(1). անոնք մոլորութեան մէջ ինկած կը քալեն.*

5. *Մեր պատուիրները պիտի [1]թափենք անոնց գլխուն [1]Ի՛ այս աշխարհի և [1]Ի՛ հանդերձեալին մէջ. դժբաղդութիւնը պիտի ըլլայ իրենց բաժինը (հանդերձեալ աշխարհին մէջ:)*

6. *Այն որ սէրն է [1]համառութեան պատութեան, քեզի դրկեց Բուրանը:*

7. *Մովսէս օր մը բաւ իր ընտանիքին. բոց մը տեսայ, վաղեմ երթամ դէպ անոր, (ձեզի լուրեր բերեմ անկէ) թերեւս վառած փայտէն բերեմ ձեզի որպէսզի տաքնաք:*

---

(1) «Մենք անհաւատներուն աչքին գեղեցկացուցինք իրենց գործերը.» (Քագիմիրթքի)

8. Ու երբ Մովսէս դէպի այդ բոցը դնաց, ձայն մը դուրս սա բառերը. օրհնեա՛լ է ան որ այս կրակին մէջն է և այս կրակին չուրջն է. փա՛ռք Տիրոջ, տիեզերքի վեհապետին:

9. Ո՛վ Մովսէս, ես հզօր և իմաստուն Աստուածն եմ,

10. Նեաւէ՛ դաւազանդ. (Մովսէս նետեց զայն) և երբ տեսաւ որ անիկա օձի մը փոխակերպուած հողին վրայ կը սողայ, սկսաւ արագօրէն փախչիլ: (Այն ատեն իր եւէն դարձաւ.) ո՛վ Մովսէս, մի՛ վախնար, իմ առաքեալներս պէտք չէ վախնան ինձմէ:

11. Այն որ մոլորած է և որ սակայն դղջալով առաքինի գործեր կը կատարէ, իմ ողորմութեանս չորհներս պիտի վայելէ:

12. Ձեռքդ ծոցդ դի՛ր, և երբ դուրս քաշես զայն, պիտի տեսնես որ ճերմկած է առանց հիւանդութեան մը ենթարկուած բլլալու (1). այս հրաշքը պիտի բլլայ մէկն այն եօթն (2) հրաշալիքներէն զոր դուն ցոյց պիտի տաս Փարաւոնին և անոր ժողովուրդին: Անոնք ամբարիշտներ են:

13. Եգիպտացիները կախարդութեան վերագրեցին մեր գործած հրաշքները:

14. Անոնք ուրացան, հակառակ որ ճշմարտութեան ծանօթ էին. անօրէնութիւնն ու գոռոզութիւնը կ'իշխէին անոնց դատողութեանց վրայ. բայց նայէ թէ ինչ եղաւ ապիրատներուն վախճանը.

15. Դաւիթ և Սողոմոն մեզմէ առանալով պիտութեանց չնորհը, Բարձրեալին գովեստը կը փառաբանէին, որովհետեւ անիկա զիրենք բարձրացուցած էր մեր ծառաներէն շատ վեր:

---

(1) Այսինքն բորոտութեան: (2) «Ինը.» (Քազիմիրսքի)

16. Սողոման Դաւիթի ժառանգորդը եղաւ և ըսաւ. մահկանացուներ, ես կը հասկնամ թռչուններուն երգը, ես ամէն բան գիտեմ, ես բարձրացուած եմ այս գերագոյն աստիճանին:

17. Օր մը Սողոման հաւաքեց իր բանակները, որոնք բաղկացած էին ոգիներէ, մարդերէ և թռչուններէ, ամենքն ալ առանձին չարքերով:

18. Երբ անոնք բոլորը ժամանեցին Մրջիւններու Հովիտը, մէջերնուն մէկը ըսաւ իր ընկերներուն. ո՛վ մրջիւններ, մտէք ձեր բնակարաններուն մէջ, գուցէ Սողոման և իր զինուորները զմեզ ճզմեն իրենց ոտքերուն տակ, որովհետեւ անոնք մեզի ուշադրութիւն չեն դարձներ:

19. Սողոման լսեց մրջիւնին այս խօսքը և խնդալէն մարեցաւ. Տէր, ըսաւ, դիս երախտապարտ ըրէ այն շնորհներուն համար որոնցմով ողողեցիր զիս և ընտանիքս. ըրէ՛ որ ես գործեմ այն բարիքը զոր գուն կ՛ուզես: Ինծի պիտի տաս քու առաքինի ծառաներուդ:

20. Սողոման աչքէ անցուց թռչուններուն բանակը և ըսաւ. ինչո՞ւ համար յոպոպ թռչունը հոս չէ, բացակա՞յ է արդեօք.

21. Ես զայն խիստ կերպով պիտի պատժեմ, պիտի սպաննեմ զայն, եթէ օրինաւոր արդարացում մը չտայ ինծի:

22. Շատ չանցած յոպոպ թռչունը թռչաւորին մօտը եկաւ թառեցաւ և ըսաւ անոր. ես չրջկեցայ ամբողջ երկիր մը զոր գուն բնաւ տեսած չես. ես քեզի խապրիկներ կը բերեմ Սաբայի թագաւորութենէն:

23. Այդ երկիրը կին մը կը կառավարէ (1), անիկա ամէն բան ունի և բաղմած է չքեղ գահու մը վրայ:

24. Ես տեսայ որ այդ կինը և իր ժողովուրդը աբեւը կը պաշտեն. սատանան հաճելի ընծայից անոնց այս պաշտամունքը. անիկա զանոնք մոլորեցուց ուղիղ ճանապարհէն ու հիմա խաւարի մէջ մոռճուած են:

25. Սատանան թոյլ չի տար որ անոնք պաշտեն այն Աստուածը որ երեւան կը հանէ ամէն ինչ որ ծածկուած է երկինքի մէջ և երկրի վրայ, որ ծանօթ է սիրտերու զաղտնիքին, ինչպէս նաեւ յայտնածին:

26. Այդ Աստուծմէն զատ ուրիշ Աստուած չկայ. անիկա գերագոյն գահուն վերհսկան է:

27. Սողոմոն յարեց. պիտի տեսնենք թէ քու խօսքերդ համաձայն են ճշմարտութեան, թէ սուտ են:

28. Ա՛ռ այս նամակը և փութա՛ Սապայի ժողովուրդին մօտ, և երբ յանձնես զայն, մէկ կողմ քաշուէ և սպասեսխանի սպասէ (2):

29. (Երբ յոպոպը մեկնեցաւ և իր պաշտօնը կատա-

---

(1) Ըստ Մահմետականներուն, Սապայի թագուհին կը կոչուէր Պալ զրզ, որուն գահը ոսկիէ և արծաթէ չինուած էր և ունէր ութսուն արմկաչափ երկայնութիւն, քառասուն՝ լայնութիւն և երեսուն բարձրութիւն. գահին վրայ գրուած էր մարգարիտէ և թանկագին քարերէ չինուած թագ մը:

(2) Ձէլալէտտին կ'ըսէ թէ՝ Սողոմոնի նամակը սպիտակ խմբագրուած էր. — «Սողոմոն, ծառայ Աստուծոյ և արդի Դաւիթի, առ Պալքըզ, թագուհի Սապայի. — Խաղաղութիւն թող իջնէ անոր վրայ որ ուղիղ ճամբան կը հետեւի. ինձի դէմ մի ընդվզիք. եկէք գաէք դիս և հնազանդեցէք:» Սողոմոն այս նամակը մշկահոտ բուրմունքով օծեց, իր կնիքովը կնքեց և յոպոպ թռչունին պատուիրեց որ զայն տանի:

բնց) Թագաւորին բաւ. իր պատասխաններուն. ևս ընդունեցի չքեզ նամակ մը.

30. Սողոմոնը զրկեց ինձի այդ նամակը ու անոր մէջ սա բառերը կան. «յանուն ողորմած և անիշխարհ Աստուծոյ,

31. Ինձի դէմ մի ընդվզիք, եկէք գաէք դիս և հաւատացէք» (ինքզինքիդ Աստուծոյ յանձնելով։) (1)

32. Մնծամեծնա՛ր, բաւ Թագաւորին, խորհուրդ մը տուէք ինձի այս ինդրին մէջ, առանց ձեր աջակցութեան որոշում մը չպիտի տամ։

33. Ու անոնք պատասխանեցին. մենք քաջ ենք և պինդ զինուորներ ունինք, բայց դուք մեր Թագաւորին էք (և ձեզի անկ է հրամաններ արձակել) ո՛վ Թագաւոր, ինչ հրամաններ ունիք.

34. Թագաւորին պատասխանեց. երբ վիհապհանները կը մտնեն քաղաքի մը մէջ, զայն կ՚աւերեն և անոր ամենաւոր բնակիչները սարսուռներու կ՚ենթարկեն. անոնք այս կերպով կը չարժին.

35. Ես նուէրներ պիտի զրկեմ և պատասխանին պիտի սպասեմ (2).

36. Երբ Թագաւորին պատգամաւորը Սողոմոնին առջև եկաւ, այս վերջինը բաւ անոր. դուք կարծես էք թէ հարստութիւնս աւելցնել. Աստուած ինձի չնորհած է ձեր ինէն չատ աւելի Թանկագին ինչքեր. ձեր նուէրները ձեզի պահեցէք.

37. Վերադարձէք այն ժողովուրդին որ ձեզի զրկեց.

---

(1) Այսինքն իմաստ ըլլալով։

(2) Ճէլալէտտին կ՚ըսէ թէ՝ Սապայի Թագուհին Սողոմոնին զրկեց հազար գերի, հինգ հարիւր մարդ և հինգ հարիւր կին. ասկէ զատ զրկեց բազմաթիւ ոսկեղէն սկաւառակներ՝ Թանկագին բարեբոլ զարդարուած, ինչպէս նաեւ մանչկ և աղջ։

մենք պիտի յարձակինք անոնց վրայ այնպիսի բանակով մը որուն դէմ ո՛չ մէկ ուժ պիտի կրնայ հանիլ. մենք զայն պիտի վանենք իր երկրէն և չնորհազուրկ եղած մնծամնծները պիտի հարկադրուին մեզի գլուխ ծռել։

38. Ա.ստուհատու Սողոմոն բսաւ իր բանակին պետերուն. ձեզմէ ո՞վ պիտի բերէ ինծի թագուհիին գահը մինչ անոր ժողովուրդը դեռ չէ եկած իմ ծունկերուս առջեւ իյնալու (1)։

39. Ոգիներէն մին, Իֆրիտ պատասխանեց. Ե՛ս պիտի բերեմ, դքեզ տէրը պիտի ընեմ այդ գահոյն առանց որ դուն տեղէդ ոտքի ելլես։ Ա.յս գործը իմ ուժերէս վեր չէ (և ես հաւատարիմ եմ։)

40. Ուրիշ ոգի մը, որ Գիրքին գիտութիւնը ունէր, բսաւ. մէկ ակնթարթի մէջ դքեզ այդ գահոյն տէրը պիտի ընեմ։ Եւ երբ Սողոմոն տեսաւ որ այդ գահը իր ոտքերուն առջեւ եկած էր, գոչեց. ասիկա աստուածային չնորհին մէկ նշանն է. Աստուած պիտ փորձի կ՚ենթարկէ, տեսնելու համար որ իմ սիրտս երախտապարտ պիտի ըլլա՞յ թէ ոչ. երախտապիտութիւնը հաճելի բան մըն է ու ապերախտութիւնը Աստուծոյ հարատութենէն բան մը չի պակսեցներ։

41. Սողոմոն յարեց. թագուհիին գահը փոխակերպեցէք, որպէսզի հասկնանք թէ անիկա ուղիղ համբուէ մէջ է թէ՝ ոչ։

42. Եւ երբ թագուհին հասաւ (ու ներկայացաւ Սողոմոնին) անոր հարցուցաւ. ասիկա ձեր գահն է։ Թագուհին պատասխանեց. կարծես թէ կատարեալէս կը նմանի անոր. մենք թագուհիէն առաջ ընդունած ենք լոյսը որ զմեզ խլամ դարձուց։

(1) «Մինչ իսլամութիւնը չէ ընդունած դեռ.» (Քազիմիրսքի)

43. *Կուռքերու պաշտամունքը զայն մոլորեցուցած էր. անիկա ծնած էր կռապաշտ ժողովուրդի մը մէջ։*

44. *Թագուհին ըսին. մտէ՛ք այս պալատին մէջ* (1)։ *Թագուհին կարծեց որ առիկա կուռակուած ջուր է և մինչեւ սրունքները մերկացաւ։ Սողոմոն ըսաւ անոր. ա՛ռիկա հաստատուն չէնք մըն է և բիւրեղէ չինուած է* (2)։

45. *Տէ՛ր արքայ, դոչեց Թագուհին, ես մոլորութեան մէջ էի (կուռքերը պաշտելուս համար) հիմա Սողոմոնին հետ կը հաւատամ Աստուծոյ, ուրկէրքի վեհապետին։*

46. *Մենք Սալէհը դրկեցինք, որպէսզի քարոզէ միակ Աստուծոյ մը կրօնքը, իր երկրացի Թէմուտականներուն. բայց անոնք երկու մասի բաժնուեցան։*

47. *Մարգարէն կ՛ըսէր անոնց. ժողովո՛ւրդ, ինչո՞ւ կը փութաք ձեր պիտուն վրայ հրաւիրել երկինքի վրէժը քան թէ անոր չնորհները. ինչո՞ւ չէք հայցեր Աստուծոյ ներողամտութիւնը, (որպէս զի անիկա դիմայ ձեր վրայ։)*

48. *Անոնք պատասխանեցին. մենք և քուկիններուդ մասին խորհուրդ հարցուցինք Թռչուններուն Թռիչքին։ Սալէհ յարեց. ձեր բաղդը* (3) *Աստուծոյ մօտ է։ Անիկա գձեզ փորձութեան կ՛ենթարկէ։*

49. *Քաղաքին մէջ կային ինը չարագործ մարդիկ, որոնք ամէն տեսակ գէշ գործեր կը կատարէին։*

---

(1) *Այդ պալատը չինուած էր թափանցիկ բիւրեղէ ու առուակ մը, որուն մէջ ձուկեր կը լողային, կը հոսէր հրաշալի չէնքին տակէն։*

(2) *Աբար մեկնիչներուն համաձայն, Սողոմոն Թագուհին մըտցուց բիւրեղեայ ապարանքին մէջ որպէս զի պատրանք մը տայ անոր. ասկէ զատ քաղցք կը հանգրիճել տալով, ուզեց հասկնալ Թէ Թագուհին իրօք այծի մը ոտքե՞րը ունի, ինչպէս ըսած էին իրեն։*

(3) *Ձեր Թռչունը։*

50. Անոնք իրարու ըսին. երթանք ընենք յանուն Աստուծոյ, դիչերանոց սպաննել Սալէհը և իր աչակերտները, ու յետոյ ըսենք անոնց արեան վրէժը լուծողնեբուն. մենք ներկայ չէինք անոր (և ընտանիքին) մահուանը, ճիշդը կ'ըսենք մենք։

51. Մինչ այս դաւադրութիւնը կազմելու վրայ էին, անոնց կորուստը կը պատրաստէինք, բայց չէին գիտեր։

52. Տե՛ս թէ ինչ եղաւ անոնց ոճրապարտ դաւադրութեան վախճանը։ Մենք զանոնք ամբողջովին բնաջինջ ըրինք և իրենց հետ նաեւ՝ ամբողջ ազգը։

53. Անոնց առնները ամայացան (1) իրենց գործած ոճիրներուն հետեւանքով. այս բոլորին մէջ նչաններ կան այն մարդոց համար որոնք լուսաւորուած են։

54. Մենք փրկեցինք այն հաւատացեալները, որոնք Տիրոջը երկիւղը ունէին իրենց սրտին մէջ։

55. Մենք ղրկեցինք Դաւիթ, որ գոչէց իր հայրենակիցներուն. դուք ինքզինքնիդ պիտի ենթարկէ՞ք ոճիրի մը որուն անպարկեչտ բան մը ըլլալը գիտէք։

56. Դուք պիտի չարուշտակէ՞ք ձեր վաւաչտա բնաւորութեամբը տեսակցի յարաբերութիւն ունենալ այրերու և ոչ թէ կանանց հետ. դուք մոլորութեան մէջ էք։

57. Ու Սոդոմի բնակիչները պատասխանեցին. վռնտե՛նք Դաւիթ և իր ընտանիքը այս քաղաքէն, քանի որ պարկեչտ ձեւանալ կ'ուզեն։

58. Մենք փրկեցինք Դաւիթ և իր ընտանիքը, միայն իր կինը թաղուեցաւ ընդհանուր դժբաղդութեան տակ։

59. Մենք երկինքէն իջեցուցինք քարերու անձրեւ

---

(1) « Հողին հաւասար եղան » (Քաղխիդոքի)

մը. մենք յանցաւորներուն վրայ իշխեցինք աղետալի անձրեւ մը. այդ մարդիկը չէին անսար մեր ազդարարութեանց։)

60. Ըսէ՛, գովեալ է Աստուած, խաղաղութիւն առնոց, որ իր ընտրեալներն են. մի՞ աւելի նախապատիւ է, Աստուա՞ծ թէ անոնց պաշտած կուռքերը։

61. Ո՞վ է ան որ առեղծեց երկինքն ու երկիրը և որ ձեր դաշտերուն վրայ կ՛իջեցնէ անձրեւը, որուն շնորհիւ կ՛աճին տունկերը և կը գեղեցկանան ձեր պարտէզները. դուք կրնա՞ք մէկ հատիկ ծառ մը իսկ բուսցնել. Աստուծոյ հետ մէկը կա՞յ միթէ. և ասկէ վեր անոնք կուռքերը Աստուծոյ հետ կը դասեն։

62. Ո՞վ է ան որ հաստատած է երկիրը, որ անոր ծոցին մէջ գծած է գետերը, և անոր մակերեսին վրայ բարձրացուցած է լեռները ու երկու ծովերուն մէջտեղ անանցանելի պատուար մը կանգնած է. միթէ Աստուծոյ հետ մէկը կա՞յ. և ասկայն անոնք մեծ մասամբ տգիտութեան մէջ մնացած են։

63. Ո՞վ է ան որ իրեն դիմող ճնշուածին աղաչանքը մտիկ կընէ, անոր բնաը կը թեթեւցնէ և հին սերունդներուն տեղը զձեզ կը հաստատէ. միթէ Աստուծոյ հետ մէկը կա՞յ. որքա՜ն քիչեր կը խորհին այս բանին վրայ։

64. Ո՞վ է ան որ զձեզ կ՛առաջնորդէ երկրիս և ծովերուն խաւարին մէջէն և որ կը զրկէ անպերը (1); ոտքնիք երկնային չնորհին նախակարապետներն են։ Աստուծոյ հետ մէկը կա՞յ միթէ, վա՜ռ Բարձրեալէն, անէ՛ք կուռքերուն։

---

(1) « Հովերը » (Պալիմբոքի)

65. Ո՞վ է ան որ ստեղծած է մարդը, որ անոր յարութիւն պիտի տայ, և որ զայն կը մեռցնէ երկնային ու երկրային չնորհներով. (միթէ կո՞ւռքն է անիկա.) Աստուած իրեն հաւասար մէկը ունի՞. մէջտեղ բերէ՛ք ձեր ապացոյցները, եթէ ճշմարտութիւնը ձեր առջնորդն է:

66. Ըսէ՛. Աստուծմէ զատ ոչ ոք, երկինքի մէջ կամ երկրի վրայ, չի գիտեր թէ ինչ ծածկուած է խորհուրդի ստուերներուն մէջ:

67. Մարդիկ չեն գիտեր թէ ե՞րբ պիտի յարութիւն առնեն:

68. Ապագայ կեանքի մասին քիչ մը տեղեկութիւն հասած է իրենց, բայց կը կասկածին անոր մասին և իրենց աչքերը կը փակեն:

69. Անհաւատները կ՛ըսեն. երբ գերեզմանը միացնէ մեր նախահարց և մեր աճիւնները, կարելի՞ բան է որ կրկին կեանք առնենք:

70. Այդ խոստումով կ՛օրօրեն զմեզ. ինչպէս ժամանակին օրօրեցին մեր նախահայրերը. բայց ատիկա հնագարեան առասպել մըն է:

71. Ըսէ՛ անոնց. չրջեցէք ամբողջ աշխարհի վրայ և տեսէք թէ ի՞նչ եղած է ամբարիշտներուն վախճանը:

72. Անոնց վիճակին վրայ մի ցաւիր, ու մի սոսկար անոնց դատապարտութիւններէն:

73. Անոնք կը հարցնեն ձեզի. ե՞րբ պիտի կատարուին ձեր խոստումները. ըսէք, եթէ անկեղծ էք:

74. Պատասխանէ՛. թերեւս պատրաստ է մէկ մասն այն պատիժներուն զորս փութացնել կ՛ուզէք և որոնք ձեր վրայ պիտի թափին:

75. Աստուած իր ստեղծածները չնորհներով կ՛ոգեշէ, բայց անոնք մեծ մասամբ չնորհապարտ չեն ըլլար իրեն.

76. Քու Աստուածդ պիտի թէ անունց սիրաը ինչ բան կը ծածկէ ու ինչ բան կը յայտնէ անունց բերանը։

77. Երկինքի և երկրի խորհուրդները արձանագրուած են յայտնութեան գրքին մէջ։

78. Քուրանը Իսրայէլի զաւակներուն կը բացատրէ իրենց վիճաբանութեան նիւթ եղող գլխաւոր խնդիրները։

79. Քուրանը հաւատացեալներուն առաջնորդն է և աստուածային չնորհներու դրաւականը։

80. Աստուած իր արձակած վճիռովը վերջ պիտի տայ անունց անհամաձայնութեանց. անիկա հզօր է և իմաստուն։

81. Ցոյզ Աստուծոյ վրայ պիր, ճշմարտութիւնն է քու ապաւէնդ։

82. Դուն չես կրնար բան մը լսելի ընել մեռեալներուն, ոչ ալ (ճշմարտութեան ձայնը լսելի ընել) խուլերուն, որովհետեւ անոնք քեզմէ կը հեռանան։

83. Դուն չես կրնար առաջնորդն ըլլալ կոյրերուն, ոչ ալ զանոնք դուրս հանել իրենց մոլորած ճամբայէն. դուն կրնաս խօսքդ լսելի ընել միայն անոնց, որոնք կը հաւատան (մեր նշաններուն) և Աստուծոյ կամքին կ'ապաւինին։

84. Երբ անոնց կորստեան վճիռը արձակուի (և գործադրութեան ժամը մօտենայ) երկրին մէջէն հրէշ մը պիտի հանենք, որ պիտի դոչէ անոնց. մարդիկ հաւատք չընծայեցին իսլամութեան (1)։

---

(1) «Մարդիկ երբէք լրջօրէն չհաւատացին մեր հրաշքներուն» կը թարգմանէ Քագիմիրսքի, յարելով թէ՝ բուն մեկնիչներուն, այս հրէշը վաթսուն արմկաչափ երկայնութիւն ունէր. ցուլի գլուխով, խոզի աչքերով, փիղի ականջներով, եղջերուի եղջիւրներով. ջայլամի վզով, առիւծի բաշով և ուղտի ոտքերով հրէշ մըն էր այս, որուն արագութեանը կարելի չէր հասնիլ, ոչ ալ խուսափիլ անոր հետապնդութենէն։ Այդ հրէշը կը կրէ Մովսէսի գաւազանը և Սողոմոնի կնիքը. իր անցած ճամբաներուն վրայ մարդոց պիտի դպչի կա՛մ գաւազանով և կա՛մ կնիքով. առաջինները սպիտակափառ և բարի կըլլան, իսկ կնիքի հարուածը ընդունողները սեւ կըլլան ու չար։

85. Օր մը մենք պիտի հաշտեինք բոլոր անոնք, որոնք մեր պատգամները սուտ հռչակեցին, և զանոնք խստութեամբ պիտի բաժնենք,

86. Մինչեւ որ կլլեն Աստուծոյ սահմանին առջեւ, այն տանն Աստուած պիտի ըսէ անոնց. դուք իմ հաւատքս ուրացա՞ք զայն չհամակիրելուդ համար, կամ այդպէս վարուելու ուրիշ չարժառի՞թ մը ունէիք։

87. Անոնց դատապարտութեան վճիռը պիտի արձակուի, որովհետեւ անոնք ամբարշտութեամբ վարուեցան, և մէկ բառ մը իսկ չպիտի կրնան արտասանել։

88. Ձեզի՛ն ասենք թէ մենք հաստատեցինք դիշերը հանգիստի համար և ցերեկը՝ աշխատութեան համար։ Անտարակոյս, այս բոլորը նշաններ են հաստատակամ ժողովուրդի մը համար։

89. Այն օրը ուր պիտի հնչէ փողը, երկինքի մէջ և երկրի վրայ գտնուած ամէն ինչ սոսկումէն պիտի դողայ, իրաց առեալ անոնք, որ Աստուծոյ ընտրեալներն են։ Բոլոր մարդիկ խոնարհաբար և երկրպագութեամբ իր առջեւը պիտի իյնան։

90. Դուն պիտի տեսնես որ այն լեռները, որոնք առասպ ջուրի պէս էին, (1) պիտի անհետանան ինչպէս եթէ ամպ մը ըլլային, անմիջապէս որ Աստուծոյ ձայնը լսեն. Աստուած ամէն ինչ իմաստութեամբ կարգադրած է և տեղեակ է մահկանացուներու արարքին։

91. Անոնք որ բարի գործերովը ներկայանան իր առջեւը, փառաւոր վարձատրութիւն մը պիտի առնեան, և մնծ օրուան սոսկումներէն զերծ պիտի մնան։

92. Իսկ անոնք որ միայն իրենց մեղքերը չակատ պիտի դան, դեհենին մէջ պիտի դահավիժին, երեսնին

(1) « Ջուր չառ հաստատ կը կարծէիր »։

գեանաման. կարելի բան է որ ձեր արարքներուն վրա խարէնը չը առանաք։

93. Աստուածը այս երկրին, որ իր բարութեամբը սրբազործուեցաւ, այն Աստուածը, որուն կը պատկանի ամէն ինչ, ինձի հրամայեց իր պաշտամունքին նուիրուիլ և իսլամութիւնն ընդունիլ։

94. Ինձի պաշտօն յանձնեց կարդալ Քուրանը. ահեռնք որ ուղիղ ճամբէն կ'ընթանան, իրենց արարքին չքեղ վարձատրութիւնը պիտի առանան։ Իսկ անոնց, որոնք կը յամառին մնալ իրենց մոլորութեան մէջ, պիտի բաժնի իմ առաքելութիւնս միայն քարոզել է ձեզի։

95. Ըսէ, դուխաչ է Յաւհաննականը. չատ չանցած անիկա ձեզի պիտի տայ իր զօրութեան նշանները զորս չպիտի կարենաք ուրանալ։ Քու Աստուածդ քաց աչքով կը նայի ձեր բոլոր գործերուն վրայ։

ՎԵՐՋ ԻՆ. ԳԼՈՒԽԻ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՄ ԴԻՊՔԵՐԸ

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 88 տուն.

Յաճուն ողորմած եւ աճիւռաչար Աստուծոյ.

1. Դը, սին, միմ. *Առնք յայտնութեան դրքին նչանները են:*

2. *Մենք լիակատար ճչտութեամբ քեզի պիտի պատմենք Մովսէսի և Փարաւոնի պատմութեան մէկ քանի կէտերը, որպէսզի հաւատացեալները լուսաւորուին:*

3. *Փարաւոն Եգիպտոսի գահուն վրայ կը գտուզա-նար* (1)*: Նա իր ժողովուրդը երկու մասի բաժնեց. անոնց վրայ բռնապետութիւն բանեցնելով մէկ մասը տկարա-ցուց, անոնց արու տղաքը մեռցնել տալով և միայն էգերը ապրեցնելով:*

4. *Մենք ուզեցինք հարստութեամբ ողողել անոնք որ հարստահարուած էին, զանոնք բարձրացնել* (2) *և ժառանգորդ ընել երկրին:*

5. *Մենք ուզեցինք այխարհի վրայ հաստատել անոնց տիրապետութիւնը և Փարաւոնին ու (անոր մեծ հպար-քոս) Համանին, ինչպէս նաեւ անոնց բանակին ցոյց տալ այն հրաչքները* (3) *որոնցմէ կը սոսկային:*

---

(1) « Բարձրացաւ » (Բագիմիքսքի)
(2) « Զանոնք ընտրել իբր իմամ » »
(3) « Զարիքները » »

6. Մենք ըսինք Մովսէսի մօրը. կաթ տուր քու դաւկիդ և եթէ կը վախնաս որ անիկա չսպրիր, Նեղոսի մէջ նետէ զայն. ոչ մէկ բանէ մի վախնար, որովհետեւ օր մը քեզի պիտի վերադարձնենք և զայն մարգարէ պիտի հռչակենք։

7. Փարաւոնի ընտանիքը Նեղոսին վրայէն վերցուց զայն՝ որ օր մը իր թշնամին պիտի ըլլար և իրեն դառն վիշտեր պիտի պատճառէր. որովհետեւ Փարաւոն, Համան և իրենց զինուորները ամբարիշտ էին (1)։

8. Փարաւոնին կինը ըսաւ. սա տղան թո՛ղ մեր աչքին մխիթարութիւնն ու հաճոյքը ըլլայ. զայն մի՛ մեռցնէք ընաւ, թերեւս օր մը օգտակար հանդիսանայ մեզի, զայն իբր զաւակ որդեգրենք. անոնք ապագայի մասին բան մը չէին գիտեր։

9. Մովսէսի մայրը վրդովուեցաւ և յօժարութիւն յայտնեց իր զաւակը մատնելու(2) բայց անոր սրտին կապ մը դրինք, որպէսզի հաւատացեալ մնայ։

10. Մովսէսի մայրը հրամայեց իր քրոջը որ իր զաւակին վրայ հսկէ. անիկա հետեւէն կը գիտէր զայն, որպէս զի ոչ ոք զինքը նկատէ։

---

(1) Քաւբանի մեկնիչները կ'ըսեն թէ՝ Մովսէսի մայրը երեք ամիս կաթ տուաւ իր զաւակին. բայց յետոյ վախնալով որ անոր վտանգ մը կը հասնի, ձիւթով ծեփուած ու օրօրոցի ձեւ ունեցող նաւակի մը մէջ դրաւ ու Նեղոսի վրայ ղետեղեց։ Ըստ արաբական աւանդութեան, Մովսէսի օրօրոցը կանգ առաւ Հին Գահիրէի և Կիզէի միջեւ գտնուող կղզիի մը վրայ կառուցուած հին գղեակի մը առջեւ. ներկայիս այս գղեակը աւերակի կոյտ մըն է, բայց կանգուն մնացած է միայն մարմարեայ սիւն մը, որ կը ծառայէ Նեղոսի ջուրերուն բարձրացումը կամ քաշուիլը չափելու։

(2) «Մովսէսի մայրը այնքան վշտահար եղաւ, որ քիչ մնաց ո՛վ ըլլալը յայտնէր։» (Քազիմիրսքի)

11. Երթևան՝ Մովսէս՝ անապով մեր պատուէրին, օտար սահմաններուն կաթը ծծել մերժեց, մինչեւ այն ժամանակը, երբ իր մօրաքոյրը բսան Փարաւոնին ընտանիքին. կ'ուզէ՞ք որ ձեզի ցոյց տամ բնտանիք մը, ուր անիկա մեծ խնամքով պիտի մեուցուի և պիտի մեծցուի:

12. Ահա այս կերպով զայն իր մօրը վերադարձուցինք, որպէսզի իր վրայ արցունքները չրնան, և որպէս զի հաւկնայ թէ Աստուծոյ խոստումները անհիմն չեն: Բայց մարդիկ մեծ մասամբ չեն գիտեր:

13. Երբ Մովսէս չափահասութեան տարիքը թեւակոխեց (և իր մարմինը ուժ առաւ) անոր տուինք իմաստութիւն. մինչ ան՝ այս կերպով կը վարձատրենք առաքինի մարդիկը:

14. Օր մը, երբ քաղաք կը մանէր մինչ քաղաքացիները կը հանգչէին (1), երկու մարդիկ իրարու հետ կը ծեծկուէին, անոնցմէ մէկը իրեն ազգակից էր, իսկ միւսը՝ եգիպտացի (թշնամի ազգէն էր). իր ազգակիցը իրմէն օգնութիւն խնդրելով ընդդէմ թշնամիին, Մովսէս բռունցքի հարուած մը տուաւ թշնամիին և զայն մեռցուց (բայց երբ իր զայրոյքը անցաւ և ինքզինքը դատաւ) ա՛հ, բսաւ, Սատանան տանի, թշնամի մը դիս մոլորեցուց:

15. Տէր, դուն, ոճիր մը դործեցի, ներէ՛ ինծի: Եւ Աստուած ներեց անոր, որովհետեւ զղած և ներողամիտ է:

16. Տէր, բսաւ, քանի որ զիտութիւն չնորհեցիր ինծի, ես երբէք ապաւէն չպիտի ընծայեմ ամբարիշտներուն:

17. Յաջորդ առաւօտ, քաղաքէն կ'անցնէր դողդո-

(1) «Զայն չտեսան»

լով. անհանգստութեամբ չորս կողմը կը նայէր. և անա նոյն միջոցին նախորդ օրը իր ազատած Իսրայէլացին կրկին օգնութիւն աղաղակեց: Մովսէս բաւ անոր. դուն անպատճառ փորձիչ մըն ես:

18. Այսուհանդերձ անկից ուզեց այս նոր թշնամին ալ վանել. եգիպտացին գոչեց. միթէ դո՞ւ ալ սպաննել ես, ինչպէս երէկ սպաննեցիր ուրիշ մարդ մը, ուրեմն դուն այս երկրին մէջ բռնակա՞լ մը ըլլալ կ'ուզես. տակաւինևս դուն չե՞ս ուզեր ըլլալ դուն:

19. Ֆարաւոնին միւս ծայրէն մարդ մը վազելով եկաւ և իրեն բաւ. ո՛վ Մովսէս, մնծամնծները ժողով դուրս ելած են զքեզ մահուան դատապարտելու համար. փախի՛ր այս քաղաքէն. բարեկամ ըլլալուս համար է որ այս խորհուրդը կուտամ քեզի:

20. Ու Մովսէս սկաւ փախչիլ, վախէն չորս կողմը նայելով և սա աղօթքը ընելով. Տէ՛ր, ապիրատներուն ձեռքէն ազատէ զիս:

21. Երբ փաղաւոնէն դուրս եկաւ (1) իր քայլերը ուղղից դէպ ի Մատիան. ինկուեա, բաւ, Աստուած ուղիղ ճանապարհէն առաջնորդէ զիս:

22. Երբ Մովսէս հասաւ Մատիանի աղբիւրին առ-

(1) Ձեզեկիէլեան կ'ըսէ թէ՝ Մովսէս մեկնեցաւ Մեմփիսէն, մոյրաքազաք եգիպտոսի և ութ օր ճամբորդեց. հրեշտակ մը ցոյց տուաւ իր երթալիք ճամբան: Մեմփիսէն ո՛ւ եւ է հեռք չէ ինացած պսօր. Գահիրէ և Պուլաք կառուցուած պէտք է ըլլան Մեմփիսի աւերակներուն վրայ: Սակայն կ'ըսէ թէ. Գահիրէի շրջականները գտնուող աւազները երբ փորուին, կարելի է գտնել յիշատակարաններ, որոնք երեւան պիտի հանեն եգիպտոսի նախկին մոյրաքազաքին տեղը. Թէփէ և Աղեքսանդրիա թողուցած են աւերակներ, որոնք ցոյց կուտան անոնց նախկին շքեղութիւնները. իսկ Մեմփիս ուրիշ հռչակաւոր քաղաքներու նման հիմնայատակ կործանած է:

ջեւ, տեսաւ հովիւներ, որոնք իրենց ոչխարներուն ջուր կը խմցնէին։

23. Անոնց մօտ տեսաւ նաեւ երկու քոյրեր որոնք առանձին կեցած էին (իրենց հօտերով) ու անոնց հարցուց. դուք ինչ կընէք հոս։ Երկու հովուհիները պատասխանեցին. մենք այն ատեն միայն ջուր պիտի խըմցնենք մեր ոչխարներուն, երբ հովիւները հեռացած ըլլան. մեր հայրը մեծայարդ չէյխ մըն է (1)։

24. Մովսէս անոնց համար հորէն ջուր քաշեց (2) և անոնց հօտերուն ջուր խմցուց. յետոյ ծառի մը առուբրին տակ քաշուելով գոչեց. Տէր, հառաչագին կը նայիմ ինձի ցոյց տուած չնորհիդ վրայ (3)։

25. Հովուհիներէն մին դէպ իրեն եկաւ և համեստօրէն մօտենալով ըսաւ. հայրս տեսնել կ'ուզէ զքեզ և վարձատրութիւն մը տալ քու մատուցած ծառայութիւնդ համար։ Մովսէս գնաց և ծերունիին պատմեց իր պէտուն եկածները. ծերունին պատասխանեց. մի՛ վախնար, չարերուն ձեռքէն ազատած ես այլեւս։

26. Այն ատեն ծերունիին աղջիկներէն մէկը ըսաւ. հա՛յր, այս մարդը քու ծառայութեանդ մէջ առ, անիկա հաւատարիմ և կորովի մարդ մըն է, իրմէ աւելի լաւ ծառայ մը չես կրնար գտնել։

27. Այն ատեն ծերունին ըսաւ Մովսէսին. իմ ազ-

---

(1) Արաբերէնի մէջ շէյխ բառը կը նշանակէ ծերունի. հին դարերու մէջ ծերերը մեծ հեղինակութիւն կը վայելէին. Արաբները ցարդ պահած ըլլալով իրենց աւանդական բարքերը, շէյխ բառը կը գործածեն դեռ իրենց ցեղապետներուն համար ալ։

(2) Հորին վրայի խոշոր քարը վերցնելով։

(3) Մովսէս այս խօսքերով ցանկութիւն կը յայտնէ այդ կիներուն հետ ամուսնանալու։

ՅԻԿՆԵՐԷՆ ՄԻՆ ՔԵԶԻ ԿՆՈՒԹԻՒՆ ՊԻտի տամ, պայմանաւ որ ուժը տարի ծառայես ինծի. եթէ ուզես, երկու տարի ալ աւելի կեցիր. առաջ Աստուած, իմ կողմէս արդարութիւն և մարդասիրութիւն միայն պիտի վայելես։

28. Մովսէս պատասխանեց. համաձայն եմ ձեր պայմանին, քանի տարի որ ծառայեմ, ո և է թերութիւն չպիտի գործեմ. Աստուած թո՛ղ վկայ ըլլայ իմ յանձնառութեանս։

29. Երբ նշանակուած ժամանակամիջոցը լրացուց Մովսէս իր ընտանիքին հետ ճամբայ ելաւ (1). և ահա յանկարծ, Սինա լերան մօտ կրակ մը նշմարելով իր ընտանիքին ըսաւ. սպասեցէք հոս, երթամ տեսնեմ ինչ է այս բոցը. երթամ ձեզի լուր բերեմ, և կամ քանի մը վառած փայտ՝ ձեզի տաքցնելու համար։

30. Երբ կրակին մօտեցաւ, օրհնեալ հովիտին ալ կողմէն, մացառուտքի մը մէջէն ձայն մը գոչեց իրեն. ո՛վ Մովսէս, ես Աստուածն եմ, տիեզերքի վեհապետը։

31. Նետէ՛ գաւազանդ։ Եւ երբ Մովսէս նետեց զայն, տեսաւ որ գաւազանը օձի մը փոխուած կը սողար գետնին վրայ. Մովսէս սկսաւ փախչիլ, առանց ետին նայելու։ Ձայնը պոռաց իր եռեւէն, ո՛վ Մովսէս, ետ դարձիր և մի վախնար, դուն ապահովութեան մէջ ես հոս։

---

(1) Մեկնած պահուն, ծերուկը հրամայեց իր աղջկանը՝ Մովսէսին տալ այն գաւազանը, որով Մովսէս սովոր էր վայրի գազանները հեռացնել իրենց հօտերուն քովէն. ձեղայէտաին կ'ըսէ թէ՝ ամէնկա մարգարէներուն գաւազանն էր, շինուած էր երկրային արքայութեան մուրտով. առաջին անգամ Ադամ գործածած էր և Մովսէս իր կնոջը ձեռքէն ընդունած էր զայն։

32. Զևաքդ ծոցդ պիր և երբ դուրս հանես, պիտի տեսնես որ բոլորովին ճերմկած է ան, առանց որ հիւանդութեան մը հետեւանքովը ճերմկած ըլլայ. դուն այս երկու հրաչքները պիտի գործես Փարաւոնին և անոր պալատականներուն աչքին առջեւ. անոնք ամբարիշտներ են:

33. Տէր, պատասխանեց Մովսէս, եգիպտացի մը սպանած եմ ես, կը վախնամ որ եգիպտացիները կը մեռցնեն զիս:

34. Իմ Ահարոն եղբայրս ինձմէ աւելի պերճախօս է. հրաման ըրէ՛ որ ինծի ընկերանայ և իմ խօսքերուս այժ տայ, որովհետեւ գուցէ ստախօս մը համարին զիս:

35. Ատուած ըսաւ Մովսէսի. Ահարոն քու աջակից պիտի ըլլայ, ճշդի պիտի տանք այնպիսի իշխանութիւն մը, որ եգիպտացիները չպիտի կարենան հասնիլ մեր հրաչքներուն զօրութեանը. դուք և ձեր հետեւորդները յաղթական պիտի ըլլաք:

36. Երբ Մովսէս եգիպտացիներուն առջեւ պարզեց մեր հրաչալի վարդապետութիւնը, անոնք գոչեցին. բոլոր աստնք կախարդութիւններ են, մեր նախահարց աստանդութեան մէջ նմանօրինակ բան մը չկայ բնաւ:

37. Մովսէս պատասխանեց. իմ Ատուածս ուրիշ ոեւէ անձէ աւելի ազէկ պիտի ճանչուի որոնք լուսաւորուած են հաւատքով, և որոնք արժանի պիտի հանդիսանան արքայութեան: Անկասկած, երանութիւնը ապիրատանութեան բաժինը չպիտի ըլլայ բնաւ:

38. Այն ատեն Փարաւոն իր խօսքը ուղղելով պալատականներուն, բսաւ անոնց. որքան որ ես պիտեմ, դուք ինձմէ զատ ուրիշ Աստուած չունիք, և դուն Համան, տղէն ազիւս պատրաստէ՛ ինծի, Թող ինծի համար կառուցանեն բարձր աշտարակ մը, որպէսզի բարձրանամ

դէպի Մովսէսին Աստուածը, (և անձամբ աստուած թէ ինչ տեսակ մէկն է անիկա) որովհետեւ այս Մովսէսը առաջուս մը կ՚երեւայ ինծի։

39. Սրդ, Փարաւոն և իր զինուորները գոռոզութեամբ ուռած ըլլալով սկսան անօրէնութիւններ գործել (Եգիպտոսի մէջ) և այնպէս հաւատալ սկսան թէ մեռնելէ վերջ յարութիւն չպիտի առնեն։

40. Բայց մենք բռնեցինք Փարաւոնը և իր բանակը ու ծովին մէջ նետեցինք. ահա անոնք թէ ինչ է ապիրատներուն վախճանը։

41. Ապիրատներուն պատերը իրենց նմանները պիտի հրաւիրեն դժոխքի բոցերուն. յարութեան օրը անոնք ոեւէ պաշտպան չպիտի գտնեն։

42. Այս աշխարհին մէջ անէծքը իրենց անունին կապեցինք, իսկ հանդերձեալ աշխարհին մէջ անոնք նախատինքով պիտի ծածկուին։

43. Վաղեմի սերունդները փճացնելէ յետոյ Մովսէսին տուինք Հնգամատեանը, որպէսզի աշխարհի վրայ Աստուծոյ կիրառակը վառ պահեն։ Այս գիրքը երկնային ընորհներուն գրաւականն է, ու մարգոց առաջնորդը. (Թեթեւս անունք խելքի գան։)

44. Դուն Մովսէսին հետ չէիր (ո՛վ Մուհամմէտ) երբ Սինա լերան արեւմտեան կողմէն, մենք անոր պատուէրներ տուինք. դուն այնտեղ չէիր իբր վկայ։

45. Մովսէսէն յետոյ բազմաթիւ սերունդներ յաջորդեցին. դանոնք երկար ժամանակ թողուցինք աշխարհի վրայ, դուն բնաւ չբնակեցար Մատեանականներուն մէջ, որպէսզի անոնց ծանուցանես մեր պատուիրանները, բայց մենք մարգարէներ ղրկեցինք անոնց։

46. Դուն Սինա լերան կողմն վրայ չէիր, երբ Մով-

սէրը կանչեցինք, բայց աստուածային Հնորհը զքեզ ընտրեց որ երթաս քարոզես ժողովուրդի մը, որուն քեզմէ առաջ ոևէ մարգարէ չէր ղրկուած տակաւին, և որպէսզի անիկա իր աչքերը լոյսին բանայ։

47. Երբ անոնք կը կրէին իրենց գործած մեղքերուն պատիժը, չէին ըսեր միթէ. Տէր, ինչո՞ւ մարգարէ մը չի ղրկեցիր մեզի, որպէսզի անոր պատուէրներուն հետեւէինք և անոր հաւատքը ընդունէինք։

48. Բայց երբ ճշմարիտ մարգարէ մը ղրկեցինք իրենց, անոնք գոչեցին. Թող անիկա Մովսէսին գործածներուն նման հրաշքներ գործէ, որպէսզի հաւատանք։ Միթէ անհաւատները չուրացա՞ն Մովսէսի տրուած գիրքն ալ, երբ գոչեցին թէ Հնգամատեանը և Քուրանը երկուքն ալ կախարդներու չինած գիրքերն են, մենք ոչ մէկուն կը հաւատանք և ոչ ալ միւսին։

49. Ըսէ՛ անոնց, եթէ ճիշդը կը խօսիք, դուք մէջտեղ հանեցէք աստուածային գիրք մը, ուր ճշմարիտ կրօնքը աւելի լաւ պարզուած ըլլայ քան Հնգամատեանին ու Քուրանին մէջ, և ես անմիջապէս անոր պիտի հետեւիմ։

50. Եւ եթէ անոնք լաւ կը մնան, գիտցիր որ իրենց դէշ կիրքերուն հետեւիլնուն համար է. արդ, կա՞յ արդեօք աւելի մոլորեալ մէկը, քան այն որ իր կիրքերուն կը հետեւի, առանց իր ուղղութիւնը Աստուծմէ առնելու։ Եւ անտարակոյս, Աստուած երբէք չառաջնորդեր կոյրերը։

51. Մենք անոնց լսելի ըրինք մեր հաւատքին խօսքը որպէսզի վրիպենք ազատանք մոլորութենէն։

52. Անոնք, որոնց տուինք նուիրական մատեանները, կը հաւատան Քուրանին։

53. Երբ իրենց առջեւ կարդաք Քուրանը, անոնք կը

գոչեն. մենք կը հաւատանք որ այս գիրքը աստուածային ճշմարտութիւնը կը պարունակէ, անոր գալէն առաջ մենք Աստուծոյ կամքին ապաւինած Իսլամներ էինք։

54. Այսպիսիները կրկնապատիկ վարձատրութիւն մը պիտի առանան, որովհետեւ համբերութեամբ կը տոկան դժբաղդութեան, չարիքի փոխարէն բարիք կը գործեն, և չքաւորներուն գոր կը թափեն մէկ մասն այն հարստութեան, զոր իրենց պարգեւած էինք։

55. Երբ անոնք լսեն ապիրատներուն ծաղրանքները, կը հեռանան որպէսզի չի լսեն, և կըսեն ծաղրողներուն. մենք մեր գործերուն հաշիւը պիտի տանք, դուք՝ ձեր գործերուն, խաղաղութիւն ընդ ձեզ. մենք երբէք չենք փնտռեր բարեկամութիւնը տգիտութեամբ կուրացածներուն։

56. Մարդիկ քու փափաքիդ համաձայն չեն ընթանար ուղիղ ճանապարհէն։ Աստուած կ'առաջնորդէ որոնք որ ուզէ, և ուրիշ ոեւէ անձէ աւելի աղէկ գիտէ թէ որո՞նք կ'ընթանան փրկութեան ճանապարհէն։

57. Անոնք (Մէքքէլիները) կըսեն. երբ քու հաւատքդ ընդունինք, մեր երկրէն պիտի վտարուինք։ Բայց մենք իրենց համար միթէ չհաստատեցի՞նք նուիրական և ապահով վայր մը, ուր ամէն տեսակ պտուղներ և ուտեստ հաւաքած ենք իրենց համար։ Բայց մարդիկ մեծ մասամբ տգիտութեան մէջ են։

58. Քանի՛ քանի՛ քաղաքներ կործանեցինք, որոնք չուայտութեան և չարչարութեան մէջ կ'ապրէին. անոնք մեծ մասամբ անբնակ կը մնան այլեւս, ու անոնց ժառանգութիւնը մենք ձեռքերնիս անցուցած ենք։

59. Քու Աստուածդ ո և է կայսրութիւն չէ կործանած, մինչեւ որ անոր մայրաքաղաքը չղրկէ մարգարէ մը

իր պատուէրները քարոզելու համար. ու քանզի՛ եղած են միայն ա՛յն քաղաքները, որոնց բնակիչները ամբարբարոսութեան մէջ ընկած են։

60. Ձեզի չհայհոյած չնորհները կը հայհոյեն աչխարհային վաղանցուկ հաճոյքներ, բայց երկնային վայելքները չատ աւելի քաղցր են. չէ՞ք հասկնար այս բանը։

61. Այն արդարը, որ իրեն խոստացուած երանութիւնները պիտի վայելէ, միթէ կրնա՞յ ունենալ նոյն այն վիճակը, որ սահմանուած է այն մահկանացուին, որ աչխարհային կեանքի բոլոր հրապոյրները վայելած բլլալով յաւերժական օրը պիտի պատժուի։

62. Այն օրը՝ ուր Աստուած կատարեալ կանչէ, անոր պիտի հարցնէ. «ո՞ւր են այն կուռքերը, զորս Յաւիտենականին հաւասար կը դասէիր։

63. Անոնք՝ որոնց դատապարտութեան վճիռը արձակուած է (1), պիտի բսեն. Տէ՛ր, մենք զայն մոլորեցուցինք այնպէս՝ ինչպէս ուրիշներ ալ զմեզ մոլորեցուցին. մենք երբէք յանցաւոր չենք քեզի հանդէպ. անոնք զմեզ չէին պաշտեր, այլ իրենց անձնական կիրքերը։

64. Եւ այդ մարդոց պիտի բսուի երկրի. կանչեցէք ձեր կուռքերը։ Անոնք պիտի կանչեն, բայց ի զուր, կուռքերը լուռ պիտի մնան, ու անոնք պիտի ենթարկուին այն չարչարանքներուն, որոնցմէ զերծ պիտի մնային, եթէ ուղիղ ճանապարհի հետեւած բլլային։

65. (Այն օրը) Աստուած անոնց պիտի հարցնէ. զուք ինչ պատասխան տուիք իմ մարգարէներուս։

66. Պատասխանը պիտի մարի իրենց չրմունքներուն վրայ (2) և անոնք իրարու ալ չպիտի կրնան հարցնել։

(1) Այսինքն՝ սատանաները։

(2) «Իրենց յիշողութիւնը խառնաչփոթ պիտի բլլայ»։

67. Անիկա որ զղջում յայտնելով ճշմարիտ կրօնքին կը վերադառնայ և բարիք կը գործէ, կրնայ յուսալ որ երանութիւն պիտի վայելէ։

68. Քու Աստուածդ կը ստեղծէ և կընարէ ով որ ուզէ. իսկ անոնց կուռքերը ընտրելու իշխանութիւնը չունին. փա՛ռք Յաւիտենականին. անէ՛ծք սուտ աստուածներուն։

69. Քու Աստուածդ գիտէ թէ ինչ բան կը ծածկեն ձեր սրտերը և ինչ բան կը յայտնեն ձեր բերանները։

70. Անիկա միակ Աստուածն է (իրմէ զատ ուրիշ Աստուած չկայ.) թէ՛ այս աշխարհին և թէ հանդերձեալին մէջ փառաւորեալ է ան. գերագոյն դատաւորն է ան. ամէն ոք պիտի ելլէ անոր դատաստանին առջեւ։

71. Ըսէ՛ անոնց, ինչ կը կարծէք դուք. եթէ Աստուած ձեր վրայ տարածել ուզէր յաւիտենական գիշերը մինչեւ յարութեան օրը, իրմէ զատ ո՞վ պիտի կարենար լոյս տալ ձեզի. չե՞ք հաւկնար դուք։

72. Ըսէ՛ անոնց դարձեալ. ինչ կը կարծէք դուք, եթէ Աստուած ցորեկուան լոյսը տեւել տար մինչեւ յարութեան օրը, իրմէ զատ ո՞վ պիտի կարենար գիշերուան տուէրները տալ ձեզի՝ հանգիստի համար, աչքերնիդ չպիտի՞ բանար դուք։

73. Աստուած իր ողորմածութեամբը ձեզի համար հաստատեց գիշերը և ցորեկը, առաջինը հանգստի համար, երկրորդը՝ աշխատութեան, որպէսզի երախտապիտութիւն յայտնէք իրեն։

74. Օր մը, կռապաշտները պիտի հանենք մեր տեսանին առջեւ ու անոնց պիտի հարցնենք. ու՞ր են այն աստուածները զորս իմ զօրութեանս հաւասար կը դասէիք։

75. Իբրաքանչիւր ազգէ վկայ մը պիտի բերել առնք և պիտի բանիք առնոց, ո՛ւր են ձեր վկաները։ Ու առնոնք պիտի տեսնեն թէ ճշմարտութիւնը միայն Աստուծոյ հետ է. իրենց հնարած աստուածները պիտի փճանան։

76. Քարուն Իսրայէլի ժողովուրդէն էր, բայց իր հայրենակիցներուն հետ անօրէնութեամբ կը վարուէր. մինչ անոր տուած էինք ծովածաւալ հարստութիւն մը այնքան մեծ որ անոր գանձերուն բանալիները՝ բազմաթիւ կորովի մարդիկ իսկ անկարող էին կրելու։ Իր հայրենակիցները ըսին իրեն. չըլլա՛յ որ աչխարհի վրայ ծայրայեղութիւններ ի գործ դնես, որովհետեւ Աստուած կ՚ատէ վերը հաճոյասիրութիւնը(1)։

77. Քեզի տրուած հարստութիւններով ջանա՛ տէր ըլլալ յաւիտենական բնակավայրին. մի մոռնար այն բաժինը զոր ատացար այս աչխարհի մէջ և բարեգութ եղիր, ինչպէս Աստուած եղաւ քեզի հանդէպ. չըլլա՛յ որ աչխար-

---

(1) Քարուն, որուն հարստութիւնը առածի կարգ անցած է մահմետականներուն մէջ, շիներ է ոսկեպատ պալատ մը, որուն դուռներն ալ ձոյլ ոսկիէ էին. Քարուն այնքան հարուստ ըլլալով հանդերձ իր հայրենակիցներուն չէը նպաստեր, և մինչեւ իսկ չանդգնութիւնն ունեցաւ Մովսէսի դէմ դաւադրութիւն մը սարքելու։ Մովսէս խնդրեց Աստուծմէ որ գինքը ազատէ և ահա Քարունը իր պալատներով և գանձերով գետնին տակը մտաւ։ Աւանդութիւնը կը յարէ թէ՝ հողը ծածկեց նախ Քարունի ծունկերը, յետոյ բարձրացաւ մինչեւ մէջքը, վերջապէս՝ վիզը. բոլոր այդ միջոցին Քարուն չորս անգամ Մովսէսէն խնդրեց որ գթայ իր վրայ և ներէ. բայց Մովսէս քարսիրտ մնացած ըլլալուն համար Աստուած այպաներ է Մովսէսը, ըսելով անոր որ, եթէ Քարուն իրմէ մէկ անգամ մը իսկ ներողութիւն խնդրած ըլլար, կը ներէր։

կը պղծես քու ոճիրներովդ. Աստուած կ'ատէ ապակատարները։

78. Բարուն պատասխանեց. Ես իմ հարստութիւնս վաստկեցայ չնորհիւ իմ դիտութեանս (1)։ Արդեօք անիկա չէ՞ր դիտեր թէ Աստուած իրմէ առաջ բնակիչ ըրած է աւելի զօրաւոր և բազմանդամ ժողովուրդներ (2)։ բայց ապիրատներուն այլևս հարցում չպիտի ուղղուի իրենց կատարած չարագործութեանց մասին։

79. Բարուն մեծ չքեղութեամբ կը յառաջանար ժողովուրդին մէջ. անոնք, որոնց համար աչխարհային կեանքը հրապոյրներ ունի, կըսէին. երանի՛ թէ մենք ալ Բարունի չափ հարստանայինք, անսահման հարստութեան տէր է ան։

80. Բայց անոնք՝ որ լուսաւորուած էին, կըսէին՝ վա՛յ ձեզ, այն վարձատրութիւնը զոր Աստուած պատրաստած է առաքինի հաւատացեալին, չատ աւելի նախընտրելի է, այդ վարձատրութիւնը յատկացուած է միայն անոնց, որոնք համբերատարութեամբ կը տոկան։

81. Մենք հրամայեցինք որ երկիրը բացուի. Բարուն և իր պալատը կլանուեցան, իր գերիներուն բազմութիւնը չկրցաւ զինքը փրկել Ամենակարողին բազուկին դէմ, ուստոր վրէժը ոչ ոք կրցաւ լուծել։

82. Անոնք որ դեռ նախընթաց օրը կը նախանձէին անոր վրայ, յաջորդ օրը սկսան գոչել. Աստուած առատաձեռնութեամբ կը բաշխէ իր պաշտելը որոնց որ ուզէ, եթէ իր ողորմութիւնը չհակէ մեր վրայ, այլապէս զմեզ պիտի թաղէր անդունդներուն տակ. չարիքը երբէք եռանութիւն չպիտի վայելեն։

---

(1) Ալքիմիա կամ ոսկեփոխութիւն։

(2) Բարուն միշտ իր եռեւէն կը պարտցնէր 4000 հեծեալ մարդիկ, բոլորն ալ ճոխ կերպով զգեստաւորուած. ինքն ալ կը հագնէր ծիրանի, և ոսկեպատ ապխտակ ջորիի մը վրայ կը հեծնէր։

83. *Հանդերձեալ կեանքի պատասը պիտի ըլլայ վարձատրութիւնն անոնց, որոնք գոռոզութենէ և ոճիրէ կը խորշին։ Երանելի է վախճանն անոնց որոնք առաքինի գործեր կը կատարեն։*

84. *Ո՛վ որ բարի գործեր կատարէ, չքեղ վարձատրութիւն մը պիտի առանայ. իսկ ապիրատները իրենց ոճիրներուն համապատասխան չափով պատիժներու պիտի ենթարկուին։*

85. *Ան որ քեզի սորվեցուց Բուբանը, զքեզ պիտի վերադարձնէ քու փափաքած տեղդ (1). Առաուած դիտէ թէ որո՛նք կ'ընթանան ուղիղ ճանապարհէն և որո՛նք կը քալեն խաւարին մէջէն։*

86. *Դուն չէիր ակնկալեր որ Բուբանը քեզի կը սրուի. անիկա երկնային չնորհի մը հետեւանքով սրբուած է քեզի. անհաւատներուն ո և է աջակցութիւն մի ընծայեր։*

87. *Քանի որ անգամ մը ընդունեցիր առաուածային նշանները, թող այլեւս անոնք չկարենան զքեզ հեռացնել այդ նշաններէն. Մարդիկը հրաւիրէ Առաուծոյ պաշտամունքին և հեռացիր կռապաշտներէն։*

88. *Միակ Առաուծոյ մը օգնութեան դիմէ. իրմէ զատ ուրիշ Առաուած չկայ. ամէն բան պիտի ոչնչանայ Առաուծմէ զատ. (2) անիկա վերագոյն թագաւորն է. դուք անոր առեւանին առջեւ պիտի կայէք։*

---

(1) *Այսինքն Մեքքէ, ուր Մուհամմէտ կը փափաքէր վերադառնալ դէպ ի Մէտինէ փախուստէն վերջ։*

(2) «Ամէն բան պիտի ոչնչանայ Առաուծոյ առջեւ» (Քագիմիրոքի)

ՎԵՐՋ ԻՐ. ԴԻՒՒԻՒ

ՍԱՐԴԸ

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 69 տուն

Ցաճուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ

1. Էյիֆ, լամ, միմ. *Մարդիկ կը կարծեն թէ բաւական է ըսել՝ կը հաւատանք, առանց սակայն իրենց հաւատքին ապացոյցները տալու։*

2. *Մենք փորձի ենթարկեցինք նախընթաց ժողովուրդները, որպէսզի ճշմարտութեան առաքեալները զանազանուին սուտաժներէն։*

3. *Ալիբաանները կը կարծեն թէ մեր պատիժներէն ղերծ պիտի մնան, բայց կը սխալին։*

4. *Ան՝ որ կ'ապաւէ վերջին դատաստանին, որուն անփոփոխելի վախճանը նշանակած է Աստուած, որովհետեւ ամէն բան պիտի եւ կ'իմանայ,*

5. *Ան՝ որ հաւատքի համար կը մարտնչի եւ որուն համար պիտի վարձատրուի որովհետեւ Աստուած ամենէն հարուստն է,*

6. *Եւ այն հաւատացեալը որ բարիք կը գործէ եւ որուն մեղքերը պիտի սրբենք մենք, ի վարձ իրենց գործերուն արքայութիւնը պիտի առնուն։*

7. *Մահկանացուներ, մենք պատուիրեցինք ձեզի որ բարի ըլլաք հանդէպ ձեր կեանքը ձեզի պարգեւող-*

ներուն (1)։ *Բայց եթէ անոնք ուզեն զձեզ բննադատել որ անծանօթ կուսքեր պաշտէք. մի հնազանդիք, զուք ամենքդ իմ առեանիս առջեւ պիտի եղիք և ես այն ա-տեն ցոյց պիտի տամ թէ ինչեր ըրած էք։*

8. *Այն հաւատացեալները որոնք բարիք գործած են, արգարներուն կարգը պիտի դասուին։*

9. *Կան մարդիկ որ կ'ըսեն. մենք կը հաւատանք Աստուծոյ, բայց երբ հաւատքի համար որ և է նեղու-թիւն կը կրեն, մարդոց չարչարանքը հաւատար կը դա-սեն Աստուծոյ պատիժին. անոնք կը գոչեն. թո՛ղ Աստ-ուած ցոյց տայ թէ հաւատացեալներուն կողմն է. մենք ձեզի հետ ենք. միթէ Յաւիտենականը կ'անգիտա-նա՞յ թէ ինչ բան ծածկուած է իր արարածներուն սրբ-ոյն մէջ։*

10. *Աստուած կը ճանչնայ հաւատացեալները ու կը ճանչնայ նաեւ կեղծաւորները։*

11. *Անհաւատները կ'ըսեն հաւատացեալներուն. մեզի հետեւեցէք և թող ձեր մեղքը մեր վիզը ըլլայ. բայց անոնք չեն կրնար ուրիշին մեղքը կրել և կը սուտն։*

12. *Անոնք իրենց անօրէնութեան բեռը միայն պիտի կրեան կրել ու վերջին դատաստանի օրը իրենցմէ հաշիւ պիտի պահանջուի խօսած սուտերնուն համար։*

13. *Մենք Նոյը ընտրեցինք, որպէս զի իր նմաններ-բուն քարոզէ. անիկա իր ժողովուրդին մէջ մնաց իբր հարիւր չիսուն տարի. այնուհետեւ ջրհեղեղը եկաւ խեղ-դեց բոլոր ամբարիշտները։*

---

(1) *Աչքինքն ձեր ծնողաց։*

14. *Մենք ազատեցինք Նոյը և անոր տապանին մէջ գտնուողները. այս բանը իբր օրինակ պիտի ծառայէ ապագայ սերունդին:*

15. *Աբրահամ բաւ Ժողովուրդին. պաշտեցէք զԱստուած և երկնչեցէք իրմէ. անոր պաշտամունքը ձեզի օգտաւէտ պիտի ըլլայ. եթէ դիմայիք:*

16. *Դուք կուռքեր կը պաշտէք. դուք սուտին կը ծառայէք, ձեր չաստուածները անկարող են ձեզի ո՛եւէ մնունդ տալու. միայն Աստուծմէ խնդրեցէք ձեր պէտք ունեցած բաները, պաշտեցէք զինքը և չնորհապարտ եղէք իրեն, օր մը իր առջևը պիտի կանչէք:*

17. *Եթէ իմ առաքելութեանս վաւերականութիւնը ուրանաք, ձեզմէ առաջ եկած ազգերն ալ միևնոյն կերպով վարուեցան մարգարէներուն հետ. բայց մարգարէի մը պարտականութիւնը միմիայն քարոզելն է:*

18. *Անոնք չեն տեսած միթէ, թէ Աստուած ինչպէ՛ս կը կատարէ արարչագործութիւնը, միևնոյն ձեւով է որ յարութիւն պիտի տայ. այս հրաչքը դիւրին է իր զօրութեանը համար:*

19. *Ըսէ՛ անոնց. չրջեցէ՛ք ամբողջ աշխարհի վրայ, նայեցէք բոլոր այն էակներուն, զորս Աստուած ստեղծած է. Աստուած ոչինչէն պիտի ստեղծէ ուրիշներ ալ (1) որովհետեւ ո՛չ մէկ բան կրնայ ամմանափակել իր զօրութիւնը:*

20. *Աստուած կը պատժէ ով որ ուզէ և կը դիմայ որուն վրայ որ ուզէ. դուք ամէնքդ իրեն պիտի վերադառնաք:*

21. *Դուք չէք կրնար կասեցնել անոր վրէժխնդիր*

---

(1) «երկրորդ արարչագործութեամբ մը զանոնք պիտի վերստեղծէ.» (Քագիմիրսքի)

բազուկը ո՛չ աշխարհի վրայ և ո՛չ ալ երկինքի մէջ. Աստուծմէ զատ ուրիշ կռուան կամ պաշտպան չունիք:

22. Անոնք որ խլամութիւնը և յարութիւնը կ՚ուրանան, իմ դիմութենէս յոյսերնին կը կտրեն. այդպիսիներուն վերապահուած է ահաւոր պատիժ մը:

23. Կապաչանները ըսին. Աբրահամը մեռցնենք, կամ ողջ ողջ այրենք: Բայց Աստուած փրկեց զայն կրակէն, և իր փրկութիւնը հաւատացեալներուն համար գրաւական մը եղաւ աստուածային պաշտպանութեան:

24. Աբրահամ ըսաւ անոնց. դուք ձեր խունկը և պաշտամունքը նուիրեցիք ապիկար չաստուածներու. վերջին դատաստանի օրը, ձեր մէկ մասը պիտի ուրանայ միւս մասը, ձեզմէ ոմանք չպիտի ճանչնան միւսները, և զանոնք պիտի անիծեն. ձեր բնակավայրը դժոխքը պիտի ըլլայ ու ոչ ոք պիտի պաշտպանէ զձեզ:

25. Դժուա ընդդրկեց Աբրահամի կրօնքը. անիկա ըսաւ. ես իմ հայրենակիցներս կը լքեմ, մերձենալու համար Աստուծոյ, որովհետեւ հզօր և իմաստուն է ան:

26. Աբրահամին տուին Իսահակը և Յակոբը, իսկ անոնց յաւանդօրդիներուն տուին մարգարէութիւնը և նուիրական մատեանները. այս աշխարհէն սկսեալ զայն վարձատրեցին. իսկ հանդերձեալին մէջ անիկա արգահներուն դասէն պիտի ըլլայ:

27. Դժուա չարունակ կ՚ըսէր Սոդոմի բնակիչներուն. դուք պիտի ապաշխարէք եղեր, զգծելով ոճիր մը, որ ձեզմէ առաջ անծանօթ բան մըն էր աշխարհի վրայ:

28. Մարդոց հետ սեռային յարաբերութիւններ պիտի ունենա՞ք. պոռնատներուն վրայ անոնց դէմ յարձակում պիտի կատարէ՞ք. ձեր հաւաքոյթներուն մէջ անօրէնութիւն պիտի գործէ՞ք: Ու Սոդոմի բնակիչները պա-

աստիճանեցին. երկինքի վրէժխնդրութիւնը մեր վրայ իջցուր, եթէ ապաստանիքներդ լուրջ են։

29. Տէր, դուն Դավիթ, օգնութիւնդ հասիր ինծի, ընդդէմ այս անօրէն ժողովուրդին։

30. Մեր վրէժխնդրութեան առաքեալները (1) երբ եկան դաման Աբրահամը, անոր աւետեցին ուրախ լուր մը և ըսին. մենք այս Սոդոմ քաղաքին բնակիչները բնաջինջ պիտի ընենք, որովհետեւ անոնք ամբարիշտ են։

31. Աբրահամ պատասխանեց. Դավիթ ալ անոնց մէջ կը բնակի։ — Մենք գիտենք, պատասխանեցին հրեշտակները, պիտի ազատենք զինքը և իր ընտանիքը, ի բաց առեալ իր կինը, որ յանցաւորներուն հետ պիտի մնայ։

32. Երբ մեր առաքեալները Դավթի քով եկան, անոնց ցաւ զգաց անոնց վիճակին վրայ և ողբաց իր անկարողութեանը համար։ Ու անոնք ըսին. մի՛ վախնար և ցաւ մի՛ զգար. մենք եկած ենք զքեզ ու ընտանիքդ ազատելու. միայն կինդ պիտի ենթարկուի ընդհանուր դժբաղդութեան։

33. Մենք այս քաղաքին վրայ պիտի թափենք երկնքի պատուհանները, ի վարձ անոր չարագործութեանց։

34. Մենք գոյ առինք որ Սոդոմի աւերակները կանգուն մնան, որպէս զի խորհուրդ մարդոց համար անոնք այքառու յիշատակարաններ ըլլան։

35. Մենք Մատէանականներուն պրկեցինք իրենց հայրենակից Շալոմը, որ բնաւ անոնց. ո՛վ իմ եղբայր-

---

(1) «Մեր այն առաքեալները, որոնք ուրախ լուրեր կը բերէին» (Քազիմիրեան)

ներս, պահակեցէք զԱստուած, հաւատացէք յարութեան և մի՛ մոռնաք արդարութիւնը (1):

36. *Բայց անոնք ասոնց հակակեցին Շախալը. երկբաչարժ մը զանոնք կորսուեան մատնեց և յաջորդ առաւօտ զանուելոցան իրենց տուներուն մէջ, երեսնին գետնի վրայ պառկած:*

37. *Մենք բնակչիկ ըրինք Սար և Թէմուար. անոնց քաղաքներուն աւերակները վկայ են մեր վրէժխնդրութեան, փոթձիչ սատանան գերեզկացուցած էր մարդիկը՝ անոնց աչքին. սատանան զանոնք հետացուց ուղիղ ճանապարհէն, հակառակ իրենց ուշիմութեանը:*

38. *Փարաւն, Փարաւոն և Համան անհետացան աշխարհս երեսէն: Մոլախս հրաչքներ գործած էր անոնց աչքին առջեւ. անոնք գոռոզ արարքներու անձնատուր եղան և չկրցան ազատիլ մեր պատիժներէն:*

39. *Բոլորն ալ ենթակայ եղան մեր վրէժխնդրութեան, ոմանք տասրակացան սատակաչունչ փոթորիկէ մը* (2), *միւսներր անյայտացան ահաւոր ձայնի մը ի լուր* (3). *մենք հրամայեցինք երկրին որ կուլ տայ զանոնք, և ծովերուն ըսինք որ խեղդեն զանոնք: Աստուած երբէք անիրաւ տեղը չի պատժեր. իրենք իրենց ձեռքով կը պատրաստեն կորուստնին:*

40. *Անոնք որ իրենց յոյսը կը դնեն կուռքերու վրայ, կը նմանին սարդին, որ փխրաբնակ բնակարան մը կը չինէ, զոր չունչ մը կարող է խորտակել: Եթէ դիտնային:*

---

(1) «Եւ երբէք մի՛ ընթանաք աշխարհի վրայ, ծայրայեղութիւններ գործելու համար:» (Բազիլիոսքի)

(2) «Փոթորիկէ մը, որ քարեր կ'արձակէր:» »

(3) «Դարբիւռ հրեշտակի ձայնէն» »

41. Աստուած միտէ թէ անունք որո՞ւ պաշտամունք կը մատուցանեն, որովհետեւ հզօր և իմաստուն է:

42. Մենք այս օրինակները կուտանք մարդոց, բայց միայն ողջախոհ մարդիկ կը հասկնան:

43. Աստուած ստեղծեց երկինքն ու երկիրը. իր ա-բարչագործութիւնը ճշմարիտ է. հաւատացեալները կըմ-բռնեն իր զօրութիւնը. այդ արարչագործութեան ի սէր:

44. Կարդա՛ Բուբանը, որ յայտնուեցաւ քեզի. ա-ղօթք ըրէ՛, որովհետեւ աղօթքը զքեզ վերծ կը պահէ ա-մօթալի արարքներէ և անօրէնութենէ: Աստուծոյ յիշա-տակը չնորհներու ամենամեծն է (1), Աստուած ծանօթ է ձեր արարքներուն:

45. Հրէաներուն և Քրիստոնեաներուն հետ վիճա-բանեցէք միայն պարկեշտ և խոհական խօսքերով. տար-բեր խնդիր է, եթէ անունք ապիրատ մարդկներ են: Ըսէ՛ք. մենք կը հաւատանք այն Գիրքին որ մեզի ղրր-կուեցաւ ու կը հաւատանք նաեւ ձեր նուիրական մատ-եաններուն. ձեր և մեր Աստուածը միևնոյնն է, և մենք ամբողջովին կ՛ապաւինինք իր կամքին:

46. Մենք Բուբանը երկինքէն իջեցուցինք. անունք որ նուիրական մատեանները ընդունած են, կը հաւատան անոր. Մէքքէի բնակիչներն ալ մեծ մասամբ կը հաւա-տան անոր. միայն անհաւատները կը մերժեն մեր վար-դապետութիւնը:

47. Բուբանի ղրկուելէն առաջ դուն ոչ մէկ գիրք կարդացած էիր. անկից քու ձեռքովդ գրուած չէ բնաւ, այլապէս՝ անունք որ կը չանան զայն բնաջինջ ընել, պիտի կասկածէին անոր ճշմարտութիւնը վրայ:

---

(1) «Աստուած յիշելը լուրջ պարտականութիւն մըն է.» (Քազիմիբոքի)

48. Քուբանի յատկանիշներն են ապքաուռ նշաններ. անոնք քանդակուած են իմաստութիւն ունեցողներուն սրտին մէջ. միայն ապիրատները կ՚ուրանան անոր հրաշմարտութիւնը։

49. Անոնք կրնան իմէ չեն ուզեր հաւատալ ընծայել մինչեւ որ հրաշքներու ականատես չըլլան։ Պատասխանէ՛ անոնց. հրաշք գործելը Աստուծոյ ձեռքին մէջն է, ես միայն ազդարարելու պաշտօն ունիմ։

50. Բաւական չէ՞ որ քեզի ղրկեցինք Քուբանը, որպէս զի անոնց բացատրես մեր վարդապետութիւնը. անիկա երկնային չնորհներու առհաւատչեայն է, և հաւատացեալներուն առաջնորդը։

51. Ըսէ՛ անոնց. բաւական է որ Աստուած վկայ է ձեր և իմ միջեւ։

52. Անիկա ծանօթ է բոլոր այն բաներուն, որոնք գոյութիւն ունին երկինքի մէջ և երկրի վրայ. անոնք որ կեղծ աստուածներու կը հաւատան և իսլամութիւնը կ՚ուրանան, կորսուելու պիտի մատնուին։

53. Անոնք կը հրաւիրեն զքեզ որ փութայնես քու պատիժներուդ դործադրութիւնը. եթէ անխափանելի վախճանը ի սկզբանէ նշանակուած չըլլար, արդէն պատժուած կըլլային անոնք. բայց պատուհասը պիտի հասնի իրենց գլխուն այնպիսի ժամանակ մը, երբ չէին ապասեր։

54. Անոնք պիտի հրաւիրեն զքեզ, որ պատիժնին փութայնես, բայց դեհենը արդէն պատրաստ է անհաւատներուն համար։

55. Օր մը, երկնային պատիժները զանոնք պիտի չըլլապատեն ոտքէն մինչեւ գլուխը. Աստուած այն աւուն պիտի ըսէ անոնց. ճաշակեցէ՛ք ձեր արարքներուն պատուղը։

56. Ո՛վ հաւատացեալներ, որ իմ ծառաներս էք, աշխարհ ընդարձակ է, միայն դիս պէտք է պաշտէք (1):

57. Ամէն մարդ մահը պիտի ճաշակէ ու յետոյ յարութիւն պիտի առնէ:

58. Անոնք որ խաղաղական կրօնքը կը դաւանին (2) և բարիք կը գործեն, յաւիտենապէս պիտի բնակին երանութեան պարտէզներուն մէջ ուր գետերը կը հոսին: Որքա՜ն գեղեցիկ պիտի ըլլայ վարձատրութիւնն անոնց որոնք կ՛աշխատին բարիք գործել,

59. Եւ անոնց՝ որոնք համբերատարութեամբ կը տոկան նեղութեանց ու իրենց վստահութիւնը Աստուծոյ վրայ կը դնեն,

60. Եւ անոնց՝ որ իրենց հաւատքը Աստուծոյ վրայ դնելնուն համար հաստատակամօրէն կը տոկան տառապանքներու:

61. Այս աշխարհի մէջ որքա՜ն կենդանիներ (3) կան որոնք իրենց անուղղը իրենք չեն պատրաստեր, Աստուած կը սնուցանէ զանոնք, ինչպէս զձեզ կը սնուցանէ. անեկա ամէն բան դիտէ և կ՛իմանայ:

62. Հարցուցէ՛ք անոնց թէ ո՞վ ստեղծած է երկինքն ու երկիրը. ու ո՞վ կը ծառայեցնէ իրենց պէտքերուն արեւն ու լուսինը. անոնք պիտի պատասխանեն. Աստուած: Ուրեմն ինչո՞ւ համար կուռքեր կը պաշտեն:

63. Աստուած իր բարիքները ըստ կամս կը բաշխէ կամ կը խնայէ. իր գիտութիւնը կ՛ընդգրկէ ամբողջ տիեզերքը:

---

(1) « Աշխարհ ընդարձակ է » խօսքին իմաստը սա է թէ, երբ զձեզ արգիլեն երկրի մը մէջ Աստուած պաշտելը, ուրիշ երկիր մը գացէք:

(2) « Անոնք որ հաւատացեալ են » (Բազմիմբաքի)

(3) « էակներ »

64. *Հարցուցէք անոնց թէ ո՞վ կ՚իջեցնէ երկինքէն անձրեւը, ամուլ հողը պտղաբերելու համար, ու անոնք պիտի պատասխանեն. Աստուած։ Ըսէ՛ ուրեմն, փա՛ռք Բարձրեալին, մարդիկ մեծ մասամբ ապէտ են. աչխարհային կեանքը վաղանցուկ ժամանց մըն է, իրական կեանքը հանդերձեալ աչխարհի մէջ է. ա՜հ, եթէ գիտնային։*

65. *Երբ նաւը պիրենք կը տանի ծովերուն վրայէն, անոնք Աստուծոյ անունը կը կոչեն և այնպէս ցոյց կու տան թէ անկեղծօրէն պիտի հաւատան անոր. բայց հաղիւ թէ ցամաք նաւահանգիստ կը բերենք ողջ առողջ, և ահա կուռքեր կը սկսին պաչտել։*

66. *Թո՛ղ անոնք չհաւատան բնաւ նուիրական մատեաններուն, և թող վայելեն այս աչխարհի հաճոյքները. բայց օր մը ճչմարտութեան վերահաս պիտի ըլլան։*

67. *Ձեզ տեսնելէ թէ իրենց առած ենք ապահով ապաստանարան մը (1) մինչ քաղաքին չուրջը գտնուող մարդիկը յարձակում կը կրեն և կը թալլուին։ Ուրեմն անոնք պիտի հաւատան առա խօսքերու ու պիտի ուրանան Աստուծոյ չնորհները։*

68. *Ի՞նչ բան կայ աւելի ոճրապարտ քան առաքեր վերապրելը Աստուծոյ. գեղնած չէ մրմէ ամբարիչտութեան բնակավայրը։*

69. *Մենք փրկութեան ճամբան պիտի առաջնորդենք հաւատքի համար մարտնչողները. Աստուած բարեգործներուն հետ է։*

(1) Մէքքէի Նուիրական տաճարը։

ՎԵՐՋ ԻԹ. ԳԼՈՒԽԻ

ԴԼՈՒԽ Լ.

ՅՈՅՆԵՐԸ

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 60 տուն.

Ցանուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. Էլիճ, լամ, միմ. *Յոյները յաղթուեցան։*

2. *Յոյները պարտուեցան սահմանադրութիւնն վրայ, բայց ուրիշ յաղթութեամբ մը անոնք պիտի զարմանեն այս պարտութիւնը* (1)։

3. *Մէկ քանի տարիէն Աստուած պիտի վճռէ պատերազմներու բաղդը. այն օրը ուր անոնք յաղթեն, հաւատացեալներուն համար ուրախութեան օր մը պիտի ըլլայ։*

---

(1) Արաբերէն բնագրին մէջ բառած է Էլ Բում. Արաբները այս բառով կը յորջորջեն արեւմուտքի և արեւելքի հռոմէական կայսրութեան և Յունաստանի բնակիչները. «Յոյները յաղթուեցան» խօսքով կ'ակնարկուի այն յոյներուն որոնք պարտուեցան կը բակապաշտ և հետեւաբար կռապաշտ պարսիկներէն։ Պարսիկներու այս յաղթանակը չափով մը քաջալերեց կռապաշտ Արաբները, քանի որ յոյները իբր քրիստոնեայ և նուիրական մատեան ունեցող ժողովուրդ, աւելի մօտ կը նկատուէին Մուհամմէտի քարոզած կրօնքին։ Երկրորդ և երրորդ տունին մէջ եղած յայտնութեամբ Մուհամմէտ նպատակ ունեցած է կռապաշտ Արաբներուն գոռոզութիւնը ստնձել. այդ յայտնութիւնը իբրեւ օրծուած ըլլալով, իսլամները կը յիշատակեն Քուրանի այս գլուխը իբրեւ ապացոյց Մուհամմէտի մարգարէական շունչին։ (Քազիմիրսքի)

4. Անոնք պիտի յաղթեն չնորհիւ Բարձրեալին բազուկին որ կը պաշտպանէ զանոնք որ ուզէ. Աստուած հզօր և իմաստուն է:

5. Աստուած է որ տուած է այս խոստումը. անիկա երբէք չի դժուիր իր խոստումներուն, բայց մարդիկ մեծ մասամբ չեն պիտեր:

6. Աչխարհային հաճոյքներով պինդցած մարդիկ կը մոռնան հանդերձեալ կեանքը:

7. Անոնք չե՞ն պիտեր թէ երկինքը, երկիրը և մթնոլորտին մէջ գտնուած ամէն ինչ Աստուծոյ ճչմարիտ գործերն են և թէ Աստուած նշանակած է անոնց տեւողութեան ժամանակամիջոցը, և սակայն մարդիկ մեծ մասամբ չեն հաւատար թէ օր մը Աստուծոյ առջեւ պիտի կրնան:

8. Մթնէ անոնք չե՞ն չրջած աչխարհի վրայ, չե՞ն տեսած թէ ի՛նչ եղած է վազեմի ազգերուն վախճանը. այդ ազգերը իրենցմէ առելի զօրաւոր էին ու աչխարհի վրայ ձգեցին իրենց զօրութեան յիչատակարանները. անոնք աչխարհի վրայ բնակեցան առելի երկար ժամանակ, մարգարէներ ճչմարտութիւնը քարոզեցին անոնց. Աստուած երբէք անիրաւութեամբ չվարուեցաւ անոնց հետ, անոնք իրենց ձեռքովը պատրաստեցին իրենց կորուստը:

9. Անոնք ամբարչտութեան մէջ խնկած ըլլալով կ'ուրանային աստուածային կրօնքը, իրենց ծագրանքներովը կը նախատէին անոր սրբութիւնը. ու ահա անոնք փճացան:

10. Աստուած ստեղծեց մարդը. անիկա չարութիւն պիտի սայ մարդուն և զայն իր տեսանին առջեւ պիտի հանէ:

11. Այն օրը ուր ժամը հնչէ, յուսահատ չարերը համբ պիտի մնան:

12. Իրենց կուռքերը չպիտի կրնան օգնութիւն հասնիլ ու զիրենք պիտի ուրանան:

13. Այն օրը ուր ժամը հնչէ, մարդիկ իրարմէ պիտի զատուին:

14. Այն հաւատացեալները որոնք բարիք գործած են, յաղկաւէտ մարգարէներու վրայ պիտի բնակին:

15. Իսկ այն անհաւատները որոնք Իսլամական կրօնքը և վերջին դատաստանը կ'ուրանան, չարչարանքներու պիտի ենթարկուին:

16. Ուրեմն գովաբանեցէք զԱստուած առաւօտ և իրիկուն,

17. Որովհետև գայն կը գովեն երկինքի մէջ և երկրի վրայ, մայրամուտին և կէս օրին:

18. Աստուած կեանք կը տեղծէ մահուան ծոցէն և մահ յառաջ կը բերէ կեանքի ծոցէն: Անիկա ամուլ հողին մէջէն կը յաղկեցնէ պտղաբերութեան սերմերը. այս կերպով է որ դուք ալ պիտի դուրս ելլէք ձեր գերեզմաններէն:

19. Աստուած է որ տեղծած է զձեզ հողէն և սարածած է աշխարհի վրայ. այս տեղծագործութիւնը վկայ է իր զօրութեան:

20. Ձեր կիներուն տեղծուիլը և ձեր արիւնէն կազմուիլը, որպէսզի անոնց հետ բնակիք, ձեր սրտին մէջ դրուած սէրը և բարեպաշտութիւնը, բոլոր սոնք կը վկայեն աստուածային բարեգործութիւնը՝ անոնց համար որոնք կը խորհրդածեն:

21. Երկինքի և երկրի արարչագործութիւնը, տարբեր տարբեր լեզուներու և գոյներու գոյութիւնը, տիե-

զերքի համար աստուածային զօրութեան յիշատակարան-
ներն են։

22. Դիշեր առեր ձեր վայելած հանդիսաը և
ցերեկին ձեր թափած ջանքերը հարստութիւն դիզելու
համար, նշաններն են աստուածային բարութեան անոնց
համար որոնք կը խորհրդածեն։

23. Կայծակը զոր ձեր աչքին առջեւ կը վայլեցնէ
ձեր երկիւղին և յոյսին մէջ, անձրեւը զոր կը հեզու-
պերէն, ամուլ երկիրը բարգաւաճեցնելու համար, այս
բոլորը նշաններն են իր մեծութեան՝ անոնց համար որ
կը հաւատան։

24. Աստուած է որ կերտած է հաստատուն եր-
կինքն ու երկիրը. այն օրը որ իր ձայնը լսէք, պիտի
փութաք ձեր զերեզմաններէն դուրս ելլել։

25. Երկինքն ու երկիրը Աստուծոյ սեպհականու-
թիւնն է. ամբողջ տիեզերք անոր կը հնազանդի։

26. Աստուած է որ ստեղծած է բոլոր էակները,
ու անիկա օր մը կենդանութիւն պիտի տայ մարդոց ա-
ճիւններուն։ Այս հրաչքը դիւրին բան մըն է իրեն համար,
անիկա աչխարհի վրայ և երկինքի մէջ միշտ ամենէն
Բարձրեալն է. իր սորոզկլիներն են իմաստութիւն և
զօրութիւն։

27. Աստուած ձեզի կ՚ընծայէ օրինակներ ձեր մէջէն
քաղուած. միթէ ձեր զերիները ձեզի հաւասար կը դա-
ւանիք, ձեր հարստութիւնը անոնց հետ կը բաժնէ՞ք. ձեր
անձին համար ունեցած յարգանքնիդ անոնց ալ կը յայտ-
նէ՞ք. մենք այս կերպով է որ կը բացատրենք մեր կրօն-
քը անոնց որ խելք ունին։

28. Ջարերը իրենց կիրքերէն դուրս ուրիշ օրէնք

չունին. ո՛վ կրնայ առաջնորդել զանոնք որ Աստուած կը մոլորեցնէ. անոնք ո՛չ մէկ պաշտպան պիտի ունենան:

29. Ուրեմն բա՛ց քու սիրտդ Իսլամական կրօնքին համար, անիկա կրօնքն է Աստուծոյ որ ստեղծեց մարդիկը, որպէսզի ընդգրկեն զայն, նուիրական և յաւիտենական կրօնքն է ան, բայց մարդիկ մեծ մասամբ ապիտութեան մէջ թաղուած են:

30. Դարձի՛ր առ Աստուած, հոգիդ մէջ անոր երկիւղը պահէ, ազօթք ըրէ և հետու կեցիր կռապաշտներէն.

31. Աշխարհի վրայ գտնուող բոլոր յարանուանութեանց պատկանողները դո՛ն են իրենց հաւատքէն:

32. Երբ դժբաղդութեան հարուածը իջնէ մարդոց գլխուն, անոնք իրենց պաղատագին ձայնը կը բարձրացնեն առ Աստուած, բայց հազիւ թէ վայելեն իր գթութեան արգիւնքները և անա մեծ մասամբ դարձեալ կուգրերուն խունկ կը մատուցանեն:

33. Մեր չնորհած բարիքները անոնց ապերախտութիւնը միայն կ'աւելցնեն. վայելեցէ՛ք ապիրատներ, քիչ ատենէն պիտի հասկնաք:

34. Մինչ մենք անոնց զրկելի՛նք աստուածային գիրք մը որուն վրայ հիմնուելով կատարուի կրկան:

35. Անոնք մեր չնորհներուն ալարած, ծայրայեղ հաճոյքներու մէջ կ'իյնան և երբ իրենց ոճիրներուն համար պատժուին, կը սկսին յուսահատիլ:

36. Ըսո՛ւն անոնար թէ Աստուած իր չնորհները բաց կամ կը բաշխէ կամ կը խնայէ, որպէսզի հաւատացեալներուն ապացոյցներ տայ իր գթութեան:

37. Ձեր նուիրական պարտականութիւնը կատարեցէ՛ք հանդէպ ձեր մերձաւորներուն, ազգականներուն և ճամբորդներուն հանդէպ բարի եղէ՛ք, ո՛վ դուք որ Աս-

տուծոյ վարձատրութիւններն ստանալ կը փափաքիք, այսպիսի արարքներ դործելով արժանիք մը պիտի չունիք Աստուծոյ առջեւ։

38. *Աշխատութիւնը, որով մարդ կը ջանայ իր հարստութիւնը աւելցնել, Աստուծոյ առջեւ ոչ մէկ յարգ ունի, իսկ այն ողորմութիւնը զոր կուտաք Աստուծոյ ակնարկին արժանանալու յոյսով, հարիւրապատիկ պիտի չատնայ։*

39. *Աստուած զձեզ ոչինչէն ստեղծեց և կը մտածէ զձեզ. ան է որ մահը պիտի զրկէ ձեզի ու յարութիւն պիտի տայ. ձեր կուռքերը կրնա՞ն կատարել այս հրաշքներուն ամենէն պզտիկը. վա՜ռ Ամենակարողին, անէ՛ծք կուռքերուն։*

40. *Մարդիկ իրենց ոճիրներով իրենց վրայ հրաւիրեցին այն պատուհասները որոնք աւերեցին երկինքն ու ծովերը. մենք զանոնք մասամբ պատժեցինք որպէսզի դէպի մեզ վերադառնան։*

41. *Ըսէ՛ անոնց, չրջեցէք ամբողջ աշխարհը ու տեսէ՛ք թէ ինչ եղած է վախճանն անոնց, որոնք ձեզմէ առաջ ապրած են. անոնք մեծ մասամբ կռապաշտ էին։*

42. *Ընդունէ՛ խաչեալեան կրօնքը, մինչ տակաւին չէ հնչած բաժանման օրը, զոր ոչ ոք պիտի կրնայ հետաձգել։*

43. *(Այն տեղն մարդիկ երկու մասի պիտի բաժնուին) անհաւատներդ պիտի բեռնաւորուին իրենց անհաւատութեամբը, իսկ արդարներդ պիտի տանուին իրենց բարի արարքներուն վարձատրութիւնը։*

44. *Աստուած տուաքինի հաւատացեալները իր աստուածեղնութեամբը պիտի ողողէ. անհաւատները իր անկութեան միայն ենթակայ պիտի ըլլան։*

45. Այն հովերը զորս կը ղրկէ ձեզի, բարեբար անձրեւներու իբր նախակարապետ, այն նաւերը որոնք ալիքները կը ճեղքեն իր հրամանին անսալով, ձեզի հարբսաւթիւն պարգեւելու և զձեզ երախտապարտ ընելու համար, իր զօրութեան նշաններն են։

46. Քեզմէ առաջ ղրկեցինք առաքեալներ որպէսզի ժողովուրդներուն քարոզեն ճշմարտութիւնը. չարագործները պատժուելցան. մեր պարտականութիւնն էր այս օրինակը տալ հաւատացեալներուն։

47. Յաւիտենական է որ կը ղրկէ հովերը, կը չարժէ ամպերը, զանոնք միմեղորային մէջ կը տարածէ, (զանոնք կտոր կտոր կ'ընէ) ու անոնց կիսարաց ծոցէն կը հոսեցնէ անձրեւը՝ գաշտերուն վրայ. այդ անձրեւը ընդունողները կը հրճուին,

48. Մինչ այդ անձրեւին գալէն առաջ անոնք յուսահատած էին։

49. Ձեր ակնարկը պարսպուցէք առտուածային գրթութեան հետքերուն վրայ, տեսէ՛ք թէ ինչպէս ամուլ հողին մէջէն Աստուած կը ծաղկեցնէ պտղաբերութեան սերմերը. այս կերպով է որ անիկա կեանք պիտի տայ մեռեալներուն. ոչ մէկ բան կը սահմանափակէ իր զօրութիւնը։

50. Այս բարեբար անձրեւներէն յետոյ եթէ անոնց ղրկենք հով մը, որ այրէ հունձքերը, դարձեալ ապերախտ կը գտնան։

51. (Ո՛վ Մուհամմէտ, դուն չես կրնար քու խօսքերդ լսելի ընել մեռեալներուն.) դուն չես կրնար խուլերուն և համրերուն լսելի դարձնել քու քարոզութիւնները. անոնք քեզմէ հեռու կը փախչին։

52. Դուն չես կրնար կոյրերը խաւարին մէջէն

դուրս հանել. միայն հաւատացեալները պիտի անսան քեզի:

53. Աստուած զձեզ տակաւ կ'առաջնորդէ, յետոյ ձեզի ուժ կուտայ, որմէ վերջ սպիտակ մազերով պսակուած ծերութիւնը կը յաջորդէ. անկից կը առաջնորդէ ինչ որ ուզէ, դիտութիւնը և զօրութիւնը իր առաջնորդներն են:

54. Այն օրը ուր ժամը հնչէ, ապիրատները պիտի երդնուն

55. Թէ միայն մէկ ժամ բնակեցան գերեզմանին մէջ. անոնք առաջ ալ այսպէս կը առէին:

56. Բայց անոնք որ լուսաւորուած են դիտութեամբ և հաւատքով, պիտի պատասխանեն. դուք գերեզմաննեբու մէջ մնացիք աստուածային դրքին մէջ նշանակուած աւետութեամբ. դուք հոն մնացիք մինչեւ յարութեան օրը. ահա այդ օրը եկաւ, բայց դուք չէիք գիտեր:

57. Այդ օրը ապիրատներուն ազաչանքները բանի մը չպիտի ծառայեն ու իրենց հնազանդութիւնը ապարդիւն պիտի ըլլայ:

58. Քուրանը մարդոց կ'ընծայէ բազմատեսակ օրինակներ. բայց երբ անհաւատները հրաշք մը տեսնեն կը գոչեն՝ դուք սահմռնողներ էք:

59. Աստուած այս կերպով է որ կը կնքէ սրտերն անոնց, որոնք տգիտութեամբ կուրացած են:

60. Եւ դուն, ո՛վ Մահամմէտ, համբերութեամբ տակաւ, Աստուծոյ խոստումները անպիտանի են, թո՛ղ անոնք, որոնց հաւատքը տարտամ է, քեզ չհակասեցնեն:

ՎԵՐՋ Ա. ԳԼՈՒԽԻ

ԼՈՔՄԱՆ [1]

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 34 տուն

Ցաճուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ

1. Էլֆ, լամ, միմ. այս նչանները Իմաստութեան Գրքին յատկանիշներն են:

2. Այդ գիրքը աստուածային չնորհներու առնաւատկան է և բարերար մարդոց առաջնորդը,

3. Անոնց՝ որոնք ազօթքին կը կառարին, ողորմութիւն կուտան և հանդերձեալ կեանքին կը հաւատան.

4. Անոնք որոնք հաւատքին ջանովը կ'ընթանան, երանութիւնը պիտի վայելեն:

5. Կան մարդիկ որոնք կրօնքը ծաղրելով անպարտեայական պատմութիւններ կը գտնեն, որոնք իրենց նման-

(1) Լոքման, որուն վրայ կը խօսուի այս գլուխին մէջ, Արաբներուն մէջ հռչակ հանած մարդ մըն է իր իմաստութեամբը. այս պատճառաւ է որ անոր անուան կը կցեն էլ հաքիմ (իմաստունը) տիտղոսը, Առակներու արաբերէն հաւաքածոյ մը կայ, որուն հեղինակն է Լոքման և որ սերտ նմանութիւններ ունի Եզովբոսի Առակներուն հետ. այս պարագան կարգ մը մեկնիչներու եզրակացնել տուած է թէ՝ Եզովբոս և Լոքման միևնոյն անձերն են: Քազիմիրսքի այս առթիւ դիտել կուտայ թէ՝ Մուհամմէտ իր պատուիրանները հաղորդելու համար զանոնք իր ժամանակին նշանաւոր մարդոց բերնին մէջ կը դնէ: Լոքման սեւամորթ հովիւ մըն էր և ունէր շատ խոշոր շրթունքներ:

ները հրապուրելու և ուղիղ ճամբէն մոլորեցնելու միայն կը ծառայեն. այսպիսիներուն պատիժը զարհուրելի պիտի ըլլայ (1):

6. *Երբ անոնց կարդաք Բաբանի մէկ տունը, արհամարհանքով ղուխնին անդին կը դարձնեն, իբր թէ բան մը լսած չըլլային, նման անոր որուն ականջը ծանր է. բայց ազդարարէ անոնց, թէ ահաւոր չարչարանք մը կը պատրաստուի իրենց համար:*

7. *Այն հաւատացեալները որոնք առաքինի գործեր կը կատարեն, երանութեան պարտէզներուն մէջ պիտի բնակին:*

8. *Անոնք հոն պիտի ճաշեն յաւիտենապէս. Աստուծոյ խոստումը ճշմարիտ է, անվիկա զօրաւոր և իմաստուն է:*

9. *Աստուած առեղծեց երկինքն ու երկիրը, առանց սեռականելի սիւներու, անվիկա երկրի վրայ զետեղեց բարձր լեռներ, որպէսզի զայն ամրացնէ. Աստուած երկրի վրայ տարածեց ամէն տեսակ կենդանիներ. անվիկա անձրեւ կ'իջեցնէ երկինքէն աւազակերու սերմը ուռճացնելու համար:*

10. *Ահաւասիկ Աստուծոյ առեղծագործութիւնը. հիմա ինծի ցոյց տուէք թէ ձեր կուռքերը ինչ առեղծեցին ոչինչ չէն. սպիրտակաները խաւարին մէջ մխրճուած են:*

11 *Մենք Լոքմանին տուինք իմաստութիւն և անոր բսինք. չնորհակալ եղիր Աստուծոյ: Ո՛վ որ երախտագէտ*

---

(1) *Մուհամմէտ այս խօսքերով կ'ակնարկէ Եօսար պին Էաւէղ անուն մէկու մը, որ Պարսկաստանէ վերադարձին հետը բերած էր պարսիկ նշանաւոր երկու հերոսներու քաջագործութեանց պատմութիւնը և զանոնք Արաբներուն կարդալով դիտել կուտար թէ՝ Բաբանէն շատ աւելի գերիվեր են անոնք:*

է, ինք չհասաւոր կըլլայ։ Բարձրեալը հարուստ է և վաստ-
քով լի։

12. Լօքման օր մը բաւ իր զաւկին. «Ով իմ որդիս,
Աստուծոյ հաւատար ուրիչ բան մի դասեր, որովհետեւ
կռապաշտութիւնը անօրհնութեանց ամենէն մեծն է։

13. Մենք պատուիրեցինք մարդուն որ իր ծնողացը
հանդէպ իր հոգեբարեկան պարտականութիւնները կատարէ.
զաւակ ձեր մօրը ծոցին մէջ բնակեցաք, անոր բազմաստ-
ակ ցաւեր պատճառելով. երկու տարի անոր կաթը կե-
րաք. մանկամարդնե՛ր, մեր հնարած բարիքներուն վա-
խարէն երախտապարտ եղէք, ձեր ծնողաց հանդէպ երախ-
տագէտ եղէք. եա ամէն բանի վախճանն եմ։

14. Եթէ քեզի սպիտակ որ կուտքերը մեծի հաւա-
սար դասես, մի հնազանդիր ծնողքիդ. այս աշխարհի մէջ
անոնց հանդէպ պարկեշտութեամբ վարուէ. վերապարծուր
անոնց, ինչ որ կը պարտիս քեզի եւ հետեւէ մեծի
հաւատացեալին ճամբուն օր մը դուք ամենքդ իմ տա-
նեաց առջեւ պիտի գտնուիք ու ձեզի ցոյց պիտի տամ ձեր
արարքները։

15. Ո՛վ իմ որդիս, մանանեխի հատիկին չափ փոքր
բան մը իսկ եթէ ծածկուած ըլլայ ժայռի մը ծերպին մէջ,
երկինքի մէջ կամ երկրի վրայ, Աստուած զայն պիտի
երեւան հանէ, որովհետեւ ոչինչ կը խուսափի իր տեսո-
ղութենէն։

16. Ո՛վ իմ զաւակս, աղօթք ըրէ, արդարութեամբ
վարուէ, մայր մի՛ տար որ անօրէնութիւն գործուի, քե-
զի հասած չարիքներուն համբերատարութեամբ տոկա՛.
այս բոլորը երկնային հրամաններ են։

17. Մարդոյ հանդէպ երբէք արհամարհանքով մի՛
վարուիր, աշխարհի վրայ ցուցամոլութեամբ մի՛ ընթա-

նաբ, որովհետեւ Աստուած կ՚ատէ զառոզն ուարհամարհոտը։

18. Համեստ եղիր (1), եան ձայնով խօսէ, որովհետեւ ձայներուն ամենէն անախորժը էշուն ձայնն է։

19. Չէ՞ք տեսներ թէ Աստուած ձեր պէտքին յատկացուցած է ամէն ինչ որ կայ երկինքի մէջ և երկրի վրայ. անիկա զձեզ ստղած է յայտնի և գաղտնի չնորհնորհներով. սակայն քանիներ կան, որոնք կը վիճաբանին Աստուծոյ մասին, առանց լուսաւորուած ըլլալու գիտութեան չահով և առանց լուսաւորող գրքի մը հեղինակութեանը։

20. Երբ պիրենք ատիպէք որ ընդունին այն կրօնքը զոր Աստուած գրկեց երկինքէն, անոնք կը պատասխանեն. մենք կը հետեւինք մեր նախահարց կրօնքին. բայց մինչ պիտի հետեւէին սատանային եթէ անիկա գիրենք դժոխքի կրակին մէջ հրաւիրէր։

21. Ո՛վ որ իր սիրտը կը նուիրէ Իսլամութեան և առաքինութեան, հաստատ սիւն մը բռնած կ՚ըլլայ (2). անիկա կը կոթնի Աստուծոյ որ ամէն բանի վախճանն է։

22. Անհատակաները թող քեզի վիշտ չպատճառեն. անոնք բոլորը դէպ ի մեզ պիտի գան և մենք ցոյց պիտի տանք իրենց արարքները։ Աստուած ծանօթ է սրտերու գաղտնիքին։

23. Զարչարանքի միջոցին անոնք քանի մը վայրկեան իրենց վայելած հաճոյքները պիտի քաւեն։

24. Հարցո՛ւր անոնց թէ ո՛վ ստեղծեց երկինքն ու երկիրը. ու անոնք պիտի պատասխանեն. Աստուած. ըսէ՛

---

(1) « Ձափաւոր եղիր քու քայլերուդ մէջ, պատճառ՝ ոչ դանդաղ ոչ ալ արագ քալէ։ (Քագիմիրեքի)

(2) Ասիկա արաբական բացատրութիւն մըն է որ կը նշանակէ՝ զօրաւոր կառուն մը գտնել։

իրենց · փա՛ռք Յաւիտենականին , բայց անոնք մեծ մասմբ չեն ճանչնար զայն ։

25 · Անիկա տէրն է երկինքի և երկրի · հարուստ է ան ու փառքով լեցուն ։

26 · Եթէ մինչեւ իսկ աշխարհի բոլոր ծառերը գրիչ կարէին , եթէ նոյն իսկ ծովն ալ միւնանոններ միանալով մեզմէ ալիքներ հոսեցնէին , նորէն բաւական չպիտի ըլլան նկարագրելու Բարձրեալին հրաշալիքները , որովհետեւ անիկա զօրաւոր և իմաստուն է ։

27 · Աստուած մարդկային ազգը ստեղծեց միակ մարդէ մը · սիեղերքի յարաբերեալ տալը աւելի գժուար բան մը չպիտի ըլլայ իրեն համար · անիկա ամէն բան կը դիտէ և կը լսէ ։

28 · Չէ՞ք տեսներ թէ ցերեկին յաջորդել կուտայ գիշերը և գիշերին՝ ցերեկը · անիկա ձեր պէտքերուն կը ծառայեցնէ արեւն ու լուսինը · բոլոր աստղերը կ՚ընթանան այն ճամբայէն զոր իրենց համար գծած է Աստուած · ձեր արարքներէն ոչ մին կը խուսափի անոր տեսողութենէն ։

29 · Այս հրաշքները կը գործուին , որովհետեւ անիկա ճչմարտութիւնն իսկ է · ձեր օգնութեան կոչած աստուածները երեւակայական են · միայն ինքն է մեծ Աստուածը , գերագոյն Աստուածը ։

30 · Չէ՞ք տեսներ այն նաւը , որ ալիքները կը ճեղքէ · աստուածային զգուշութիւնն է որ անոր նաւարկել կուտայ , որպէս զի դուք ականատես ըլլաք իր զօրութեանը նշաններուն · ասոնք բոլորը համերաշխաբար և հրաշալագեղ մարդոց համար աչքառու նշաններ են ։

31 · Երբ ալիքները կը ծածկեն նաւը խաւարակուղ լեռներու պէս , նաւաստիները Աստուծոյ անունը կուտան

և անկեղծ հաւատաք մի կը յայտնեն. բայց հարիւր թէ դանուիք կ'ապաստանիք և նահատակութիւնը կը սանձին, անոնց մէկ մեծ մասը կասկածի մէջ կ'իյնայ նոքին. միայն ապերախտներն ու ամբարիշտներն են որ կ'ուրանան մեր յայտնի չնորհները։

32. Մանկտայուներ, երկնչեցէք Աստուծմէ, երկընչեցէք այն օրէն, երբ հայրը չպիտի կրնայ պահպանել իր որդուն, ոչ ալ որդին՝ իր հօրը։

33. Աստուծոյ խոստումները ճշմարիտ են. ուխտահայեն կեանքի վայելքները թող ձեզի չհրապուրեն. փորձիչ սատանան թող զձեզ չկարենայ մոլորեցնել նուիրականն կրօնքէն։

34. Վերջին դատաստանի ժամը միայն Աստուած պիտի թէ ե՛րբ պիտի գայ. Աստուած երկինքէն անձրեւ կ'իջեցնէ. անիկա պիտի թէ մայրերու արգանդին մէջ ինչ կայ ծածկուած, իսկ մարդիկ չեն պիտեր թէ վաղը ի՛նչ պիտի գայ իրենց պիտուն և թէ ո՛ր երկրին մէջ պիտի մեռնին. իսկ Աստուած ամէն բանի տեղեակ է։

ՎԵՐՋ Լ.Ա. ԳԼՈՒԽԻ

ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔԸ

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 30 տուն.

Ցաճուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. *Էլիճ, յամ, միմ.* *ամենքին վնասակար Քուրանը երկինքէն իջեցուց. այդ մասին ո՛ւս է տարակոյս պէտք չէ ըլլայ:*

2. *Անհատականները պիտի ըսեն թէ Քուրանը Մուհամմէտի հնարած մէկ գիրքն է. ո՛չ, ո՛վ Մուհամմէտ, երկնային ճշմարտութիւնը քեզի գրկեց գայն, որպէս զի հատատքի խօսքը քարոզես ժողովուրդի մը, որ տակաւին մարգարէ չէր ունեցած քեզմէ առաջ, և որպէս զի այդ ժողովուրդը հատատքին ջահովը լուսաւորես:*

3. *Աստուած վեց օրուան մէջ ստեղծեց երկինքը և երկիրը և ամէն ինչ որ կայ անոնցմէն մէջ յետոյ նըստաւ իր գահուն վրայ. դուք իրմէ զատ ուրիշ տէր և պաշտպան չէք կրնար ունենալ. այս բանին վրայ չմտիք խորհիք դուք:*

4. *Անիկա կը կառավարէ բոլոր աշխարհի գործերը երկինքէն մինչեւ երկիր. վերջին դատաստանի օրը, որուն տեւողութիւնը հազար տարի պիտի ըլլայ, բոլոր մարդիկ իր առջեւն պիտի ելլեն:*

5. *Աստուած ծանօթ է ամէն բանի. անիկա գաղտնիքներու աղբերն մէջէն կը թափանցէ. հզօր և վեհ Աստուածն է ան:*

6. Իր բոլոր սեղծածներուն կատարելութիւն տուաւ ան և մարդը սեղծեց հոգէն։

7. Ցեսոյ մարդկային սերունդը կազմից արիւնով և ջուրով։

8. Իր սեղծագործութիւնը լրացուց մարդ էակին մէջ իր չունչէն բան մը դնելով։ Ձեզի տուաւ լսելիք, տեսանելիք և զգալուն հոգի մը. որքան քիչ է թիւն այն մարդոց, որոնք երախտագէտ են այս ընծաներուն։

9. Անհաւատները կ'ըսեն. երբ՝ անգամ մը հողը ծածկէ մեր ոսկրները, ինչպէ՞ս նորէն կեանք կրնանք առնել։

10. Անոնք կ'ուրանան վերջին դատաստանը։

11. Պատասխանէ անոնց. մահուան հրեշտակը որ ձեր գործերուն վրայ կը հսկէ, ձեր կեանքին թիլը պիտի կարէ ու դուք Աստուծոյ առջեւ պիտի ելլէք։

12. Եթէ դուն կարենայիր տեսնել թէ ինչպէ՛ս յանցապարտները իրենց գլուխը պիտի խոնարհեցնեն Աստուծոյ առջեւ և պիտի դոչեն՝ ակ՛ը, մենք տեսանք և լսեցինք. թոյլ տուր մեզի որ աշխարհ վերադառնանք և բարիք գործենք, հիմա հաստատապէս կը հաւատանք։

13. Եթէ ուզէինք, կրնայինք բոլոր մարդիկը ուղիղ ճամբէն առաջնորդել. բայց պէտք է որ իրականանայ աստուածային սա վճիռը. Ես գժոխքը պիտի լեցնեմ սատանաներով և ոգիներով։

14. Զարշարանքներու մէջ քաջացէք ձեր մեղքը. այն օրը մոռցած ըլլալնուդ համար ես ալ զձեզ պիտի մոռնամ. յաւիտենական չարչարանքներ ձեր վէշ արարքներուն ի պատիժ պիտի տրուին։

15. Ոչխարիա հաւատացեալները երբէք գոռոզութիւն ցոյց չեն տար. երբ իրենց առջեւ յիշատակուին Աստուծոյ

հրաշալիքները, անոնք կ՚երկրպագեն, զայն կը պաշտեն և անոր գովեստը կը կարդան։

16. Անոնք իրենց անկողինէն կ՚ելլեն Աստուծոյ ա-ղօթք ուղղելու համար, երկիւղով և յոյսով լեցուն. անոնք չքաւորին վիրկը կը թափեն մէկ մասն այն հարստու-թեան զոր իրենց բաշխեցինք։

17. Մարդիկ չեն գիտեր թէ որքա՜ն իրենց աչքերը պիտի չյանան երբ տեսանեն այն մրցանակները, որոնց ար-ժանի եղած են իրենց առաքինի գործերով։

18. Մի՞թէ կարելի՞ բան է որ հաւատացեալին հան-դէպ ցոյց արուի այն վարմունքը որ ամբարիշտին ցոյց կը արուի. անոնք տարբեր տարբեր վախճաններ պիտի ունենան։

19. Այն հաւատացեալը որ բարիք կը գործէ, պիտի բնակի երանութեան պարտէզներուն մէջ, ի վարձ իր ա-ռաքինի գործերուն։

20. Իսկ չարերը պիտի նետուին դժոխքի խարոյկ-ներուն մէջ և ամէն անգամ որ դուրս ելլել ուզեն, կրկին ներս պիտի նետուին և սա խօսքը պիտի ըսուի իրենց. կրեցէ՛ք կրակին պատիժը որուն չէիք հաւատար։

21. Հոն նետուելէ առաջ անոնց պիտի տանք թե-թեւ պատիժներ, որպէս զի դէպ ի մեզ դան։

22. Կա՞յ աւելի մեծ յանցանք մը, քան հեռանալը նուիրական կրօնքէն, երբ արդէն քարոզած ենք իրենց. մենք ամբարիշտներէն վրէժ պիտի լուծենք։

23. Մովսէսին տուինք Հնգամատեանը. անոր ա-ռաջնորդութեամբ է որ պարտի ընթանալ Իսրայէլի ժողովուրդը. անկասկած երկինքի մէջ պիտի հանդիպիք Իսրայէլացւոց առաջնորդին։

24. Մենք անոնց չնորհեցինք քահանայապետներ

որպէս զի ժողովուրդը առաջնորդին մեր հրահանգներուն համաձայն, հաստատակամութեամբ դժուարութեանց տակէ և մեր կրօնքը ընդդիմկէ վերջ։

25. Առաւած յարութեան օրը պիտի գաղէ անունդ վիճաբանութիւնները։

26. Չե՞ն պիտեր անունք թէ քանի քանի սերունդներ փճացու՞ցինք իրենցմէ առաջ. անունք կը կոխկռտեն այդ ժողովուրդներու աճիւնին վրայ, անաւա՛ր նչան. աչքերնին չպիտի բանան միմէ։

27. Չե՞ն տեսներ անունք թէ մենք ամպերուն անձրեւը կը զրկենք ամուլ դաշտերուն, որպէս զի աճին հունձքերը և տունկերը, որոնցմով կը սնանին իրենք և իրենց հօտերը. չե՞ն հասկնար այս բանը։

28. Անունք կը հարցնեն. Երբ պիտի գայ վերջին դատաստանի օրը, ըսէ՛ եթէ ճշմարիտը կը խօսիս։

29. Պատասխանէ՛ անոնց. այդ օրը այլեւս անօգուտ պիտի ըլլայ, եթէ անհաւատներդ սկսին հաւատալ, այլեւս իրենց զղջումը ընդունելի չպիտի ըլլայ։

30. Հեռացիր անոնցմէ՛ և ըսէ՛. անունք ալ պիտի սպասեն։

ՎԵՐՋ ԼԲ. ԳԼՈՒԽԻ

ԳԼՈՒԽ ԼԴ.

ԴԱՇՆԱԿԻՑՆԵՐԸ

Տրուած Մէֆֆէի մէջ [1] — 73 տուն.

Ցանուն ողորմած եւ անչափաչար Աստուծոյ.

1. *Ո՛վ Մարդարէ, վախցիր Աստուծմէ և մի՛ անսար քնաւ անհաւատներուն ու կեղծաւորներուն. Աստուած գիտուն է և իմաստուն:*

2. *(Հետեւեցէք անոր զոր Աստուած յայտնեց ձեզի.) անիկա ծանօթ է ձեր բոլոր արարքներուն:*

3. *Քու վստահութիւնդ Աստուծոյ վրայ դիր. անոր պաշտպանութիւնը զօրաւոր վահան մըն է քեզի համար:*

4. *Աստուած մարդուն մէջ երկու սիրտ չէ դրած. ձեր կիներուն չէ չնորհած այն իրաւունքները զոր ձեր մայրերը ունին, ոչ ալ ձեր որդեգիր զաւակներուն տուած է ձեր իսկական զաւակներուն իրաւունքները [2]: Այս*

---

(1) *Բազիլիրքի կ'ըսէ՝ Մէֆֆէի մէջ:*

(2) *Ձէլալէտտին կ'ըսէ թէ՝ Մուհամմէտ իր որդեգիրներէն մէկուն կինը որ արձակուած էր, իրեն կնութեան առաւ, և այս պատճառաւ Հրէաներն ու ամբարիշտները սկսան դիտողութիւն ընել. Քուբանի այս հատուածը պատասխան մըն է այդ դիտողութեանց և կը յայտարարէ թէ այս կարգի ամուսնութիւններ ներելի են քանի որ որդեգիր մը իրական զաւակի իրաւունքները չի վայելեր: « Ձեր մէջ երկու սիրտ չդրաւ Աստուած » խօսքով՝ պէտք է հասկնալ սա թէ մարդ չի կրնար հաւասար չափով սիրել իր ըո՛ւն զաւակները և որդեգիրները:*

խօսքերը միմիայն ձեր բերնին մէջ կը պարտին (1)· միայն Աստուած է որ ճշմարտութիւնը կը խօսի և ուղիղ համբէն կ'առաջնորդէ։

5. Ձեր որդեգիր զաւակները իրենց հայրերուն վերադարձուցէք (2)· այսպիսի ընթացք մը աւելի արդարամիտ է յաչս Աստուծոյ· եթէ անոնց կեանքին հեղինակները չէք ճանչնար, թող ձեր կրօնքը զանոնք սիրելի դարձնէ ձեզի, իբր ձեր եղբայրները կամ ազգականները· եթէ այս պատուէրին մասին ակամայ սխալ մը գործէք, յանցաւոր չպիտի ըլլաք, բայց եթէ յատկապէս անոնք այս պատուէրին, յանցաւոր պիտի նկատուիք. Աստուած վեհանձն և գթած է։

6. Մարգարէն չատ աւելի կը սիրէ հաւատացեալները, քան որքան անոնք զիրար կը սիրեն. իր կիները անոնց մայրերն են. Աստուծոյ Գիրքին համաձայն արիւնի կապով իրարու զօդուած մարդիկ աւելի մօտ են միմեանց, քան թէ միւս հաւատացեալները և հաւատքի համար կռուողները (3)։ Բայց ձեր մերձաւորներուն ինչ բաներ որ գործէք պիտի նչանակուի Աստուծոյ Գիրքին մէջ։

7. Այն դաչինքը զոր կնքեցիք մարգարէներուն հետ,

---

(1) Արաբները սովոր էին իրենց արձակած կիներուն ըսել· «Ալյուհեաեւ քու կռնակդ թող իմ մօրս կռնակին պէս ըլլայ·» բայց այս խօսքը միայն կ'ըսէին և իրականին մէջ իրենց արձակած կիները ո՛չ իր տունը կը զրկէին և ոչ ալ վերատին կնութեան կ'առնէին. Մուհամմէտ կը զատապարտէ այս սովորութիւնը և միեւնոյն ժամանակ կը թոյլատրէ ամուսնութիւնը այն կիներուն հետ, որոնք արձակուած են հոգեզաւակներէն։

(2) «Ձեր որդեգիր զաւակը իր հօր անունովը կոչեցէք.» (Բաղխիրսքի)

(3) Մուհաճիրները, որոնք Մէքքէէն գաղթած էին՝

քեզի հետ, Նոյի, Աբրահամի, Մովսէսի և Մարիամի որդի Յիսուսի հետ, պէտք է որ անբռնաբարելի ըլլայ։

8. Աստուած արդարներէն հաշիւ պիտի պահանջէ իրենց արդարութեան մասին (1). Աստուած անհաւատանալուն անհաւատալի պատիժներ պատրաստած է։

9. Ո՛վ հաւատացեալներ, միաքերնիդ բերէք աստուածային բարիքները. Թշնամի բանակը ձեր վրայ կը խոյանար, մենք անոր դէմ արձակեցինք կատաղի փոթորիկ մը (2) և անտեսանելի զինուորներ, որովհետեւ Աստուած կը դիտէր ձեր արարքները։

10. Այն ատեն ձեր թշնամիները յարձակեցան ձեր վրայ ու դուք անսպասելիօրէն մեծ կոտրմտիւնի կը հայցէիք. ձեր հոգին բերնէն դուրս կ'ելլէր և Աստուծոյ մասին այլ ընդ այլոյ բաներ կը մտածէիք։

11. Հաւատացեալները դառն փորձութիւն մը կրեցին և բուռն ցնցում մը դիրնիք կը դողդողացնէր։

12. Ամբարիշտները և փառասիրտ հոգի ունեցողները կ'ըսէին. Աստուած և Մարգարէն զուր խոստումներ տուած են մեզի։

13. Անոնք կը դոչէին. ո՛վ Մէտինէի դաւակներ, այսօր մեզ ձեզի համար ապաստանարան մը չկայ երբէք, ձեր եկած տեղերը վերադարձէք։ Այս խօսքերուն իւրաքանչիւր հաւատացեալներուն մէկ մասը ըսաւ Մարգարէին. Թոյլ տուր մեզի որ քաչուինք երթանք, մեր տուները առանց պաշտպանի ձգած ենք։ Այդ տուները անպաշտպան չէին

---

(1) Այսինքն՝ պիտի ուզէ հասկնալ թէ՝ անոնք Աստուծոյ հանդէպ իրենց առաքելութիւնը ո՞ր աստիճան ի գլուխ հանած են։

(2) Սովորի կ'ըսէ թէ՝ այս փո՛թորիկը ըլլալու է խամսին կոչուած այն հովը, որ եգիպտոսի և Արաբիոյ մէջ կ'սկսի փչել գարնան մօտերը և որ մթնոլորտը կը լեցնէ հիմիկ փոշիով մը։

բայց անոնք այնպէս կ՚ըսէին, որպէս զի պատերազմին
խուսափին։

14. Եթէ այդ պահուն Թշնամին մտնէր Մէսինէի մէջ
և անոնց առաջարկէր անկարգութիւն յառաջ բերելով հա-
տատացնելուն դէմ պայքարիլ, անոնք պիտի հաւա-
նութիւն յայտնէին, բայց այդ պարագային երկար ատեն
չպիտի բնակէին նոյն քաղաքին մէջ։

15. Եւ սակայն անոնք նախապէս խոստացած էին
Աստուծոյ, որ երբէք չպիտի փախչին. ուրեմն Աստուած
իրենցմէ հաչիւ պիտի պահանջէ նախապէս կնքուած այդ
դաշինքին համար։

16. Ըսէ՛ անոնց. ձեր փախուստը բանի՞մը չպիտի
ծառայէ. զուք կարծեցիք թէ մահուընէ պիտի ազատիք
հեծելի խուսափելով, բայց ձեր վատութեան արդիւնքը
չպիտի քաղէք։

17. Ըսէ՛. ո՞վ կրնայ արգելք ըլլալ Աստուծոյ, երբ
անիկա ուզէ ձեզ պատժել կամ չնորհներով ողողել։ Իր-
մէ դուրս ո՛չ ապաւէն և ո՛չ ալ պաշտպան պիտի գտնէք։

18. Աստուած դիտէ թէ որո՛նք կ՚արդիլեն հաւատաց-
եալները, զանոնք ատիպելու համար որ իրենց ուղղու-
թեան հետեւին. քիչերը միայն կրնեմանան հաւատքի
դրօշին տակ։

19. Անոնք կը նախանձին ձեր վայելած երջանկու-
թեան վրայ. երբ ձախորդութեան մը մէջ իյնան, իրենց
ակնարկը կ՚ուղղեն դէպի Մարգարէն և աչքերնին հոս հոն
կը պտըտցնեն, նման անոր՝ որ մահուան տուներովը
շրջապատուած է։ Բայց հապա թէ վախերնին փարատի,
նախանձով վառուած, իրենց սուր լեզուներովը ձեր վրայ
կը յարձակին։ Անոնք ոչ մէկ բանի կը հաւատան. Աստ-

ուած պիտի վճռացնէ անոնց տարբերները. այս բանը դիւրին է իր զօրութեանը համար։

20. Դաշնակիցները ինքզինքնին անյաղթելի կը նկատէին. եթէ անոնք վերատին դան, անապատին Արաբներուն (1) հետ պիտի խառնուին և պիտի բաւականանան ձեր վիճակին վրայ տեղեկութիւն առնելով. որովհետեւ թէպէտ հիմա ձեզի հետ են, բայց իրենց սէրտին քիչերը միայն ձեր դրօշին պիտի հետեւին։

21. Դուք աքսնչելի օրինակ մը ունիք յանձին ձեր Մարգարէին, օրինակ մը բոլոր անոնց համար, որոնք Աստուծոյ վրայ դրած են յոյսերնին, կը հաւատան վերջին դատաստանին և յաճախ կը մտածեն անոր վրայ։

22. Երբ հաւատացեալները տեսան դաշնակիցները, գոչեցին. «Ահաւասիկ թէ ինչ բան խոստացած էին Աստուած և իր մարգարէն. անոնց խոստումները ճշմարիտ են։ Թշնամիին ներկայութիւնը կրկնապատկեց անոնց հաւատքը և յարատեւութիւնը։

23. Հաւատացեալներուն մէջ կան մարդիկ, որոնք հաւատարիմ կը մնան այն խոստումին զոր տուին Աստուծոյ. կան որ արդէն բոլորած են իրենց կեանքի ժամանակաշրջանը. ուրիշ չատեր ալ դեռ կը սպասեն և երբէք ուխտադրուժ չեն եղած։

24. Աստուած պիտի վարձատրէ զանոնք որ հաւատարիմ մնացին իրենց երդումին. ուխտադրուժները պիտի պատժէ, կամ եթէ ուզէ, պիտի ներէ. Աստուած գթած և ներողամիտ է։

---

(1) Թափառաշրջիկ Արաբներուն, որոնք քաղաքէն բացակայ ըլլալով նուիրական պատերազմը մղելէ զերծ պիտի մնային։

25. Աստուած ի բաց վանեց անհաւատներըը իրենց զայրոյթին հետ միասին. անոնք ո՛չ մէկ յաղթանակ տարբին (այս պատերազմին մէջ.) Աստուծոյ բազուկը բաւական եղաւ հաւատացեալներուն, որ չահին բոլոր պատերազմները. Աստուած զօրաւոր և կարող է:

26. Անիկա հարկադրեց Հրէաները, որոնք կռապաշտներուն օգնութիւն բնծայած էին, դարձ եկլել իրենց ամրացեալ վայրերէն. անոնց սրտին մէջ սարսափ սփռեց ու դուք Հրէաներուն մէկ մասը սպաննեցիք և միւս մասը գերի բռնեցիք (1):

27. Աստուած ձեզի տուաւ իրր ժառանգութիւն անոնց հողերը, տուներն և ինչքերը. դուք տէրն էք երկրի մը, ուր ոտք կոխած չէիք տակաւին. Աստուծոյ զօրութիւնը անսահման է:

28. Ո՛վ Մարդարէ, ըսէ քու կիներուդ. եթէ կ'ուզէք վայելել այս աշխարհի չոլշոզուն հաճոյքները, եկէք, ու ես պիտի դադարեցնեմ զձեզ և յետոյ պատուաւոր կերպով պիտի արձակեմ զձեզ:

29. Բայց եթէ ձեր ցանկութեանց առարկաները ըլլան Աստուած, իր Մարգարէն և յաւիտենական բնակավայրը, այն ատեն փառաւոր վարձատրութիւն մը պիտի ստանաք ձեր առաքինութեանց փոխարէն (2):

---

(1) Բուրանի այս տունը ակնարկութիւն է այն արշաւանքին, զոր Մուհամմէտ կատարեց Քօրէյտայի Հրէաներուն դէմ, անմիջապէս որ անոնք Մէտինէի պաշարումը վերցուցին. այս արշաւանքի միջոցին Մուհամմէտ զանոնք ուխտադրուժ համարելով չարաչար կոտորեց, մէկ մասն ալ գերի բռնեց և անոնց ստացուածքը բաժնեց մուհաճիրներուն, կ'ըսէ Բագիմիրքի:

(2) Բագիմիրքի կ'ըսէ թէ՝ Մուհամմէտի կիները կը նեղացընէին զինքը շքեղ զգեստներ և ծոխ բնակարաններ պահանջելով. օր մը Մուհամմէտ զանոնք բոլորը հաւաքեց և անոնց բսաւ որ կամ ելլեն երթան և կամ ինչ որ ունին անով գոհ ըլլան. բոլոր կիներն ալ նախանձախնդրաբար համաձայնեցան Աստուծոյ հետ մնալ և Մուհամմէտ շնորհակալ եղաւ և 32րդ հատուածով ինքզինքին արգիլեց ուրիշ կիներ առնելը:

30. *Ո՛վ Մարդարէին կիները, եթէ ձեզմէ ո՛ւ է մէկը անհատատարմութեան ոգիով գործէ, Աստուած զայն կրկնապէս պիտի պատժէ. այս բանը դիւրին է Աստուծոյ համար:*

31. *Իսկ անոնք որ անձնուէր ըլլան Աստուծոյ և իր Մարգարէին, առաքինի գործեր կատարեն, չքեղ վարձատրութիւն մը պիտի ստանան և պատուարեր տեղ մը պիտի դրաւեն:*

32. *Ո՛վ Մարդարէին կիներ, դուք կը զանազանուիք ուրիշ կիներէ. եթէ կ՚երկնչիք Աստուծմէ ձեր բնութեան վանեցէք սիրային մեղք խօսքերը, որպէս զի մի գուցէ սրտաբեկ մարդ մը յանդգնաբար բաղձանքներ ունենայ ձեր մասին. միշտ պարկեշտ լեզուով մը պատասխանեցէք:*

33. *Ձեր տուներուն մէջ հանդարտ կեցէք. երբէք մի զարդարուիք տգիտութեան (1) առենին պէս, աղօթք ըրէք և ողորմութիւն տուէք, հնազանդեցէք Աստուծոյ և իր Մարգարէին, անոնք կ՚ուզէ մոլութիւնը վանել ձեր սրտերէն, դուք Մարդարէին ընտանիներն էք, հոգ տարէք մաքրագործուելու:*

34. *Ձեր միտքը պահեցէք այն աստուածային կրօնքի պատուիրանները, զորս կը կարդան ձեզի տուներուն մէջ. Աստուած բոլոր աչքով կը նայի իր ստեղծած էակներուն վրայ:*

35. *Այն խոնարհները և երկու սեռի պատկանող հաւատացեալները որոնք առաքինի և արդարամիտ գործեր կը կատարեն, որոնք համբերատար և խոնարհ են, որոնք ողորմութիւն կուտան և ծոմ կը պահեն, ժուժկալութեամբ կ՚ապրին և Աստուծոյ յիշատակը կը պահեն, Աստուծոյ սիրելիները կը պատնան և անոնք պիտի*

(1) *Կռապաշտութեան:*

ատանան իրենց առաքինութեանց չքեղ վարձատրութիւնը։

36. Երբ Աստուած և իր Մարգարէն օրէնք մը կը յայտարարեն, այլևս հաւատացեալները լինչ սեռի ալ պատկանին, պէտք չէ որ կասկած յայտնեն. ան որ անհնազանդ կ'ըլլայ Աստուծոյ և Մարգարէին, անշնորհ մեղսութեան մը մէջ կ'իյնայ։

37. Ո՛վ Մուհամմէդ, դուն օր մը ըսիր այն մարդուն, որուն հանդէպ Աստուած բարի եղած էր և զոր իր շնորհներովը ազատած էր. պահէ քու կինդ և երկնչէ Աստուծմէ. ու դուն սրտիդ մէջ պահած էիր սէր մը զոր Աստուած պիտի յայտնէր. դուն մարդոց խօսքերէն վախցար, բայց պէտք է միայն Աստուծմէ վախնալ. իսկ երբ Զէյտ սրձակից իր կինը, մենք զայն ամուսնացուցինք քեզի հետ որպէս զի հաւատացեալները ազատութիւն ունենան իրենց որդեկիրներուն արձակած կիներէն հետ ամուսնանալու. աստուածային պատուիրանը պէտք է որ գործադրուի։

38. Մարգարէն չէր կրնար, հին օգտակար Աստուծոյ խոյատրած մէկ իրաւունքէն, իրմէ առաջ հաստատուած աստուածային օրէնքներուն համաձայն. Աստուծոյ պատուիրանները արդար են։

39. Այն մարգարէները որոնց վրայ Աստուած պարտք դրաւ իր կամքը յայտնելու, կ'երկնչին իրմէ և միայն իրմէ կ'երկնչին։ Աստուած բաւական է ամէն մարդու համար։

40. Մուհամմէդ ձեր մէջէն ոչ մէկուն հայրն է. այլ նիւթիա Աստուծոյ առաքեալն է և մեր թղթակ էներուն կնիքը(1)։ Աստուծոյ պիտութիւնը անսահման է։

---

(1) Ա յնքան՝ վերջին մարգարէն. Մահմետականները կը հաւատան թէ՝ Մուհամմէդ եկած է իրմէ առջի մարգարէներուն առաքելութիւնը հաստատելու և թէ անկէ վերջ որեւէ մարգարէ չպիտի գայ այլևս։

41. Ո՛վ հաւատացեալներ, միշտ ի մտի ունեցէք զԱստուած. գովեցէք զայն առաւ և իրիկուն:

42. Անիկա ձեզի հանդէպ բարութեամբ լեցուն է. հրեշտակները կը բարեխօսեն ձեզի համար, որպէս զի զուք խաւարէն զուրս կրկէք և ուղիղ ճամբէն ընթանաք. անիկա գթած է հաւատացեալներուն համար:

43. Յարութեան օրը անոնք միրար պիտի ողջունեն խաղաղութիւն ընդ ձեզ ըսելով. Աստուած անոնց համար պատրաստած է չքեղ վարձատրութիւն մը:

44. Ո՛վ Մարգարէ, մենք զքեզ դրկեցինք, որպէս զի վկայ ըլլաս և մեր խոստումներն ու սպառնալիքները հաղորդես:

45. Դուն մարդիկը առ Աստուած պիտի հրաւիրես, դուն պիտի ըլլաս այն ջահը որ զանոնք կը լուսաւորէ:

46. Աւետէ հաւատացեալներուն թէ Աստուծոյ քով առատաձեռնութեան գանձեր կան իրենց համար:

47. Մի՛ անսար ա՛չ անհաւատներուն և ա՛չ ալ ամբարիշտներուն. այսուհանդերձ անոնց ալ չարիք մի՛ հասցըներ: Յոյսդ Աստուծոյ վրայ դիր, որովհետև անոր պաշտպանութիւնը ապահով ապաստանարան մըն է:

48. Ո՛վ հաւատացեալներ, երբ արձակէք հաւատացեալ կին մը անոր մերձենալէ առաջ, չըլլայ որ զայն վար դնէք նշանակուած պայմանաժամին ալելի. առէք անոր ինչ որ օրէնքը կը հրամայէ և պատուով ճամբու դրէք զայն:

49. Ո՛վ Մարգարէ, քեզի արտօնուած է ամուսնանալ այն կանանց հետ զոր կ'օժտես և այն կերիներուն հետ, զոր Աստուած քու բազուկներուդ մէջ կը ձգէ. նաև աղջիկներուն հետ քու հօրեզբայրներուդ, հօրաքոյրերուդ և մօրաքոյրերուդ որոնք քեզի հետ վա-

իսած են և վերջապէս բոլոր այն հաւատացեալ կիներուն հետ, որոնք իրենց սիրտը քեզի կը նուիրեն։ ասիկա առանձնաշնորհում մըն է զոր կ'ընծայենք քեզի։

50. *Մենք գիտենք թէ ինչ ամուսնական օրէնքներ հաստատեցինք հաւատացեալներուն համար. մի՛ վախնար որ յանցաւոր կ'ըլլաս, քու իրաւունքներդ ի գործ դնելով։ Աստուած ղթած և ներողամիտ է։*

51. *Քու փափաքիդ համաձայն կրնաս քու կիներուդ հետ պրկափարիլ կամ ոչ. քեզի արտօնուած է անկողինդ մէջ առնել այն կիները զոր դուն արձակած էիր, որպէս զի կրկին երջանկացնես այն սիրտը ուր տխրութիւնը թաւած էր (այսպէս ընելով յանցաւոր չգիտի ըլլաս) այս կերպով աւելի դիւրին պիտի ըլլայ զանոնք մխիթարել. քու կամքդ անոնց համար օրէնք մը պիտի ըլլայ ու ա-նոնք պիտի հպատակին։ Աստուած ծանօթ է ձեր սրտին խորքերուն. անոնք գիտուն է և մարդկային։*

52. *Այժմ քու ունեցած կիներէդ զատ ուրիշ կին չպիտի առնես (1). զուն չպիտի կրնաս զանոնք փոխանակել ուրիշ այնպիսի կանանց հետ, որոնց գեղեցկութիւնը քու աչքիդ զարնէ. բայց առիւծիկն կը կազմեն գերու-հիներդ զորս կրնաս վայելել երբ որ ուզես։ Աստուած ա-մէն բան կը գիտէ։*

53. *Ո՛վ հաւատացեալներ, առանց արտօնութեան մի՛ մտնէք Մարգարէին առանձին ներս, և բայց առնալ այն*

---

(1) *Այդ միջոցին Մուհամմէտ ունէր ինը կին, առանց հաշուե-լու գերուհիները. ասկէ կը հետեւցնեն Մահմետականները թէ՝ Մարգարէն արտօնուած է ունենալու ինը օրինաւոր կին առանց հաշուելու ոչ օրինաւոր կիները. Մարգարէին կրնան հետեւիլ անոր յաջորդ ճանչցուած իմամները, իսկ հասարակ հաւատացեալները միայն չորս օրինաւոր կին կրնան ունենալ։*

պարագան երբ ինքն իսկ հրաւիրէ զձեզ սեղան նստելու։ Այդ պարագային ընդունեցէք իր հրաւէրը և ճաչէն վերջ դառ դառ դուրս ելէք և երկար բարակ մի խօսակցիք. այլապէս կը նեղացնէք զայն. Մարգարէն ամօթխածութեամբ չըսեր այս բանը ձեզի, բայց Աստուած երբէք չի կարմրիր ճշմարտութիւնն ըսելու։ Եթէ իր կենսերուն բան մը ունիք ըսելիք, անոնց երեսը ծածկուած մէկ միջոցին ըսէք. այս կերպով է որ ձեր և անոնց սիրտերը անդադար պիտի մնան. Աստուծոյ Մարգարէն վիրաւորելէ զգուշացէք. մի՛ ամաւնանաք այն կենսերուն հետ որոնք Մարգարէին անկողինը մտած են. եթէ ընէք, Յաւիտենականին աչքին ոճիր մը գործած կ՚ըլլաք։

54. Ձեր արարքները յայտնէք թէ ծածկէք, բոլորն ալ գաղտնիք մը չեն Աստուծոյ համար։

55. Ձեր կիները կրնան երեսին բանալ իրենց հայրերուն, զաւկըներուն, եղբօրորդիներուն, քրոջորդիներուն և անոնց կիներուն առջև, ինչպէս նաև իրենց դերիներուն առջև. երկնչեցէ՛ք Աստուծմէ, անիկա կը տեսնէ ձեր բոլոր արարքները։

56. Աստուած և հրեշտակները կը պատուեն Մարգարէն. հաւատացեալնե՛ր, յարգանքի խօսքեր ուղղեցէք Աստուծոյ Մարգարէին համար և խաղաղութեան բառերով արտասանեցէք իր անունը։

57. Անոնք որ կը վշտացնեն զԱստուած և իր Մարգարէն, այս աշխարհին և հանդերձեալին մէջ անիծուած պիտի ըլլան ու զարհուրելի պատիժներու պիտի ենթարկուին։

58. Անոնք որ հաւատացեալներուն համբաւը անիրաւ կերպով կ՚աղարտեն, իրր առասպօս և իրր ոճրագործ յանցապարտ պիտի համարուին։

59. Ո՛վ Մարդարէ, քու կիներուդ, քու աղջիկներուդ և հաւատացեալներուն կանանց պատուիրէ որպէս զի իրենց երեսին քողը մինչեւ վար ձգեն. այս կերպով անոնք առաքինի պիտի ճանաչուին և ասոր անոր չարախօսութեանց տեղի չպիտի տան. Աստուած ներողասիրտ է:

60. Եթէ ամբարիշտները և սպասկանեալ մարդիկը իրենց դաւեր Մէտինէի զրդռիչները ինքզինքեն չդադրին, դքեզ պիտի զինենք, որպէս զի անոնց պատիժը տան և Մէտինէն չուտով պիտի տեսնայ անոնց փճացումը:

61. Անոնք ամենուրեք անէծքի տակ պիտի ապրին և ուր որ բռնուին, անմիջապէս պիտի կոտորուին:

62. Ասա այս է աստուածային վճիռը՝ ընդդէմ այն մարդոց որոնք իրենցմէ առաջ եկան: Աստուծոյ վճիռները անփոխոխելի են:

63. Անոնք քեզի պիտի հարցնեն թէ ե՛րբ պիտի գայ վերջին դատաստանի օրը. պատասխանէ. միայն Աստուած գիտէ ատիկա, և ո՛վ գիտէ, թերեւս ալ չատ հեռու չէ այդ օրը:

64. Աստուած անիծեց անհաւատները և պատրաստեց զանոնք դժոխքին մէջ նեռել յաւիտեան:

65. Անոնք յաւիտենապէս հոն պիտի բնակին, առանց բարեխօս ունենալու և անօգնական:

66. Այն օրը՝ ուր իրենց անդարձը բոցերուն դարձը-նեն, պիտի զղջան. երանի թէ Աստուծոյ և Մարդարէին հնազանդած ըլլայինք:

67. Տէր, մենք հետեւցանք մեր իշխաններուն և մեծատուններուն, և անոնք ճշմարտութենան ճամբէն մոլորեցուցին զմեզ:

68. Ո՛վ Տէր, անոնց տալիք պատիժներդ կրկնապատիկ և քու անէծքդ տակ ընկճէ զանոնք:

69. Ո՛վ հաւատացեալներ, մի՛ նմանիք անոնց, որոնք Մովսէսը նախատեցին. Աստուած մաքրեց զայն ա-նոնց զրպարտութիւններէն և երկինքի մէջ յաւուրկ տալ մը տուաւ անոր:

70. Ո՛վ հաւատացեալներ, երկնչեցէք Տիրոջմէն. թո՛ղ ճշմարտութիւնը խօսէ ձեր խօսքերուն վրայ:

71. Աստուած ձեր արարքները արժանաւոր պիտի դարձնէ և քաւել պիտի տայ ձեր մեղքերը: Ով որ հնա-զանդի Աստուծոյ և իր Մարգարէին, կերտողն երանու-թիւն մը պիտի վայելէ:

72. Մենք առաջարկեցինք երկինքին, երկիրին և լեռներուն, որ հաւատքին պահապաններն էլլան. բայց անոնք մերժեցին և այս նուիրական բեռը կրելու վախ-ցան. մարդիկ առաձնեցին և եղան անօրէն ու անմիտ:

73. Աստուած պիտի պատժէ ամբարիշտները և կր-ոտապաշտները. հաւատացեալներուն ներողամիտ աչքով պիտի նայի, որովհետեւ. Ինքն է անսխալական:

ՎԵՐՋ Լ9. ԳԼՈՒԽԻ

Ս Ա Պ Ա (1)

Տրուած՝ Մէֆֆէի վէջ. — 54 տուն.

Ցաճուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. Գովեսք է Աստուած, երկինքի և երկրի տիրապետութիւնը անոր կը պատկանի. հանդերձեալ կեանքի փառքն ալ Աստուծոյ կը պատկանի. անիկա խմաստուն և զաւրաւոր է:

2. Դիտէ թէ ինչ կը մանէ աչխարհի ծոյլին մէջ և ինչ բան գործս կ'ելլէ անկէ. գիտէ թէ ինչ կ'իջնայ երկինքէն ու ինչ բան կը բարձրանայ դէպ ի երկինք: Աստուած գթած և ներողամիտ է:

3. Անհաւատները կ'ըսեն. ժամը չպիտի հնչէ քնաւ. պատասխանէ անոնց. կ'երդնում յանուն Աստուծոյ որ այդ ժամը պիտի գայ. Յաւիտենականը որ ծանօթ է ձեր գաղանիքներուն, հաչիւ պիտի պահանջէ ձեզմէ, հիւանդ մը իսկ իր ախտաբոյնէն չպիտի վրիպի. ամենէն փոքր բանորը, ինչպէս ամենէն մեծերը գրուած են Յայտնութեան գրքին մէջ:

---

(1) Երջանիկն Ալեքսիոս մեկ երթամտան է Սապա, Սահարան երկու օր հեռու. քան Մահմետական աւանդութեան Սապայի թագուհին՝ Պալ Քըզ, պատգամաւոր մը ղրկած էր Սողոմոնին, ինչպէս պատմուած է Ի. գլուխին մէջ:

4. *Այն հաւատացեալները որոնք բարիք կը գործեն, Աստուծոյ սիրելիները պիտի դառնան և պիտի վայելեն իր առատաբուխ վարձատրութիւնները։*

5. *Այն ամբարիշտը որ կը ջանայ Աստուծոյ կրօնքը հալածելու, ամէն տեսակի չարչարանքներու ղոնը պիտի դառնայ։*

6. *Անոնք որ պիտութեամբ լուսաւորուած են, պիտին թէ քեզի երկինքէն ղրկուած Գիրքը ճշմարտութիւնն իսկ է, որ կ'առաջնորդէ աւետնակարող և փրկաւոր Աստուծոյ ճամբուն մէջ։*

7. *Անհաւատները ծաղրելով կ'ըսեն (որոնց որ հանդիպիլին) ձեզի ցուցնե՞նք մարդ մը որ հաստատէ թէ մեր մարմինները անգամ մը հողի վերածուելէ ետք կրկին կեանք պիտի առնեն։*

8. *Անոնք կա՛մ Աստուծոյ մասին սուտ կը խօսին և կամ յիմարներ են. ըսէ՛ անոնց. անոնք որ հանդիպակաց կեանքը կ'ուրանան, մոլորութեան մէջ ինկած են, ու յաւիտենական չարչարանքը պիտի ըլլայ իրենց բաժինը։*

9. *Անոնք չե՞ն տեսած երբէք թէ ինչ կայ երկինքի վրայ ու իրենց աչքերը չե՞ն խոնարհեցուցած երկրի վրայ. ո՞վ կրնայ արգիլել զմեզ որ վիճ մը բանանք անոնց քայլերուն տակ կամ երկինքի մէկ մասը անոնց գլխուն վրայ իջեցնենք. ասիկա անտուր հրաշք մը պիտի ըլլար Աստուծոյ հաւատացեալ ծառային համար։*

10. *Մենք Դաւիթին չնորհեցինք մեր գերագոյն չնորհներէն մին (երգելու տաղանդը.) մենք լեռներուն և թռչուններուն հրաման ըրինք կրկնել անոր երգերը. մենք ա-նոր սորվեցուցինք երկաթը կակուղցնելու արհեստը և անով զրահ չինելու եղանակը, մենք ըսինք իր ծառաներուն. կատարեալ գործեցէք ձեր զրահները, մեր ուշադիր ակնարկը կը հսկէ ձեր ձեռակերտին վրայ։*

11. Սողոմոնին տուինք հավերու կայսրութիւնն վրայ հակիրճ իշխանութիւնը. ասիկա մը իրիկուններն և առիւս մը առաւուներն կը փչէին հավերը. մենք անոր համար հանեցուցինք արտյրէ աղբիւր մը. ոգիները կ'աշխատէին իր աչքերուն առջև և ան որ մեր հրամանները չէր անար, բոցերուն մէջ կը պահավիժէր։

12. Սողոմոն լսա կամ չնութիւններ ընել կատար անոնց, պատասներ և արձաններ կանգնեցնել կատար. հրաչակով մեծութեամբ անօթներ և հաստատուն կնքեր չինել կատար (1). ո՛վ բնասիրք Դաւիթի, աշխատեցէ՛ք չնորհապարտ ըլլալով մեզի. ո՛հ, որքան քիչ երախտագէտ մարդ կայ իմ ծառաներուս մէջ։

13. Երբ մահուան հրեշտակը կարնց Սողոմոնի կեանքին թելը, ոգիները չպիտի իմանային անոր մահը, եթէ ցեց մը չկրծէր այն գաւազանը որ կռնթած էր Սողոմոնի դիակին (2). բայց երբ անիկա վար ինկաւ, ոգիները հաս-

(1) « Կանքերու չափ խոշոր ափսէներ և հաստատուն խալիներ չինել կատար. » (Քաղիմիրքի)

(2) Ձէլալէտտին կը պատմէ թէ՝ Սողոմոնի մահուանէն յետոյ անոր դիակը տմբողջ տարի մը այնպէս մնաց գաւազանի մը վրայ յենած. բոլոր այդ տարուան մէջտեղին ոգիները կը շարունակէին կատարել այն տաժանելի աշխատութիւնները, որոնց ենթարկուած էին Սողոմոնի ձեռամբ. բայց ցեց մը կրծած ըլլալով այն գաւազանը որ դիակին իրը յենարան կը ծառայէր, դիակը գետինը ինկաւ և ոգիները տակէ հսկցան թէ Սողոմոն մեռած է և իրենց ազատութիւնը կրկին ձեռք ձգեցին։ Մահմետականները այս պատմութիւնը անվիճելի կերպով ճիշդ կը համարեն։ Սողոմոն՝ իմաստուն և ամենազոր թագաւորի տիպարն է Մահմետականներուն համար. Բուբանի մեկնիչները կը պատմեն թէ երբ Սողոմոն տեսաւ որ չատ ծերացած է, խնդրեց Աստուծմէ որ իր մահը երևան չչանէ, մինչեւ որ իր ձեռնարկած գործերն ու չինութիւնները վերջանան, այլապէս կը վախնար որ ոգիները իր մահէն վերջ չաշխատին։ Աստուած Սողոմոնի խնդրանքը ընդունեց. երբ մահուան ժամը հնչեց, անիկա ծունկի եկած և գաւազանին կռթնած կ'աղօթէր. քսան տարուընթացքին մէջ ոգիները զայն կենդանի կարծելով աշխատութիւնները ի գլուխ հանեցին։

կըցան իրավութիւնը և եթէ գաղանիքին տեղեկացած ըլլային սկիզբէն, այնքան երկար ժամանակ չպիտի տանդուժէին տարկական աշխատութեան մը։

14. Սապայի բնակիչները իրենց բնակած երկրին մէջ ունէին երկու պարտէզներ, որոնց մէջէն գետ մը կ'անցնէր. մենք անոնց ըսինք. վայելեցէք երկնային բարիքները, այս ձորակը չատ ախորժելի է, վայելեցէք և չնորհակալ եղէք Աստուծոյ։

15. Բայց անոնք հեռացան Աստուծոյ ճշմարիտ կրօնքէն. մենք անոնց վրայ խափեցինք հեղեղանման ջուրեր. իրենց պարտէզները ջուրով ողողուեցան և բնաջինջ եղան ու այլևս գառն պտուղներ միայն արտադրեցին, ինչպէս հնդկաթաւ և լուտուա (1)։

16. Մենք ահա այսպէս պատժեցինք անոնց ապերախտութիւնը. միթէ ապերախտներէն զատ ուրիշներուն հետ այսպէս կը վարուինք։

17. Մենք հաստատեցինք անոնց և մեր օրհնած քաղաքներուն մէջ ծաղկաւէտ բնակավայրեր, որոնք մէկ տեղէ մը ուրիշ տեղ երթալու համար ճամբաներ ունէին (2). մենք անոնց ըսինք. գիշեր և ցորեկ հանդիստ սրտով ճամբորդեցէք։

18. Բայց անոնք ըսին. Տէ՛ր, մեր ճամբաներուն միջև աւելի մեծ հեռաւորութիւն մը դիր. ու անոնք սկսան անօրէնութեամբ վարուիլ, որով դիրինք ապգերու

(1) Ձէրէմպին։

(2) Ձելալէտտին կ'ըսէ թէ՝ այս ճամբաները այնպէս մը շինուած էին որ ուղեւորները կէս օրին հանգստավայր մը կը գտնէին հանգչելու համար, գիշերը՝ օթեւան մը պատկելու համար ու հարկ չէր ըլար որ հետերնին ուտելիք կամ խմելիք տանին, որովհետեւ ամէն ինչ կար հոն։

իր օրինակ ծառայեցուցինք և փոխի պէս ցիրուցան ըրինք. ասիկա պզտիկութիւն մըն է բոլոր այն մարդոց համար որոնք սառասպիլ պիտին և երախտապէտ են:

19. Այս ժողովուրդներու մասին էպլիա սառասպին վճիռը ճիշդ եղաւ. բոլորն ալ, մէկ քանի հաւատացեալներէ զատ, անոր հետևեցան:

20. Եւ սակայն անիկա որ եւ է իշխանութիւն չունէր անոնց վրայ, մինչ միայն կ՚ուզէինք դիտնալ թէ անոնց մէջէն ո՛վ պիտի հաւատայ հանդերձեալ կեանքին և ո՛վ պիտի կասկած յայտնէ. Աստուած ամէն բան կը գիտէ:

21. Ըսի՛ կռապաշտներուն. ձեր աստուածները օգնութիւնս կուգեք. անոնք չեն կրնար ձեզի ո՛չ օգնել և ոչ ալ վնասել հիւղէն մը չոփ իսկ, երկինքի մէջ կամ երկրի վրայ. անոնք որ եւ է զօրութիւն չունին: Յաւիտենականը անոնցմէ որ եւ է օգնութիւն չը սառնար:

22. Առանց Աստուծոյ կամքին կարելի չէ բարեխօսել իրեն մօտ. երբ երկիւղը իրենց սրտերէն դուրս կուգայ, անոնք պիտի հարցնեն. ձեր Աստուածը ինչ հրամայեց: Ու անոնց պիտի պատասխանուի՝ ճշմարտութիւնը. անիկա մեծ և բարձրեալ Աստուածն է:

23. Ըսի՛ անոնց. ո՞վ է այն որ ձեզի կը բաշխէ երկինքի և երկրի դանձերը. Աստուած: Մեր երկուքէն մին ուղիղ ճամբան կը հետևի, իսկ միւսը մոլորութեան մէջ է:

24. Մեր յանցանքներուն համար ձեզմէ հաշիւ չպիտի պահանջուի. ձեր յանցանքներուն համար ալ մեզմէ հաշիւ չպիտի պահանջուի:

25. Ըսի՛ անոնց. Աստուած՝ յաւիտեան պատուերը գիտէ ամենքս իր առեանին առջև պիտի հաւաքէ և ար-

դարուխեամբ պիտի արձակէ մեր վճիռները. անիկա դատաւոր և խնայառուն դատաւորն է։

26. Ըսէ անոնց. ցոյց տուէք ինձ գանոնք զոր Աստուծոյ հաւասար կը դասէք. պիտուխիւնը և խնայառութիւնը անոր ատորոգելիներն են։

27. Ո՛վ Բարձրեալին Մարգարէն, զքեզ դրկեցինք բոլոր մարդոց առանց բացառութեան որպէսզի միանդամայն աւետես և ապառնաս անոնց. բայց մարդիկ մեծ մասամբ չեն պիտեր։

28. Անհաւատները կը հարցնեն. քու խօսքերդ ե՞րբ պիտի իրականան, խօսէ՛ եթէ ճշմարիտը կ՚ըսես։

29. Պատասխանէ անոնց. նշանակուած օրը պիտի հասնի, դուք չպիտի կրնաք զայն յապաղեցնել կամ փութացնել վայրկեան մը իսկ։

30. Անհաւատները կ՚ըսեն. մենք չպիտի հաւատանք ո՛չ Քուրանին և ոչ ալ նուիրական մատեաններուն. երբ անոնք Աստուծոյ առեանին առջև ելլեն, քանի՛ քանի մեղքերու տակ ընկճուած պիտի ըլլան. իրենց մէջէն ակարնները պիտի ըսեն զօրութեամբ զուռազացածներուն. եթէ դուք չըլլայիք, մենք հաւատքը ընդունած կ՚ըլլայինք։

31. Ու այն ատեն զօրաւորները պիտի պատասխանեն ակարներուն. մենք երբէք չարդիլեցինք զձեզ հետեւելէ լոյսին, երբ անիկա երեւայ. ձեր անհաւատութեան յանցանքը ձեր վրայ միայն կ՚իյնայ։

32. Ու ակարները պիտի յարեն, դուք զիշեր ցերեկ ծուզակներ կը լարէիք մեզի, դուք հրաման բրիք որ անհաւատ և կռապաշտ ըլլանք. բոլորն ալ պիտի ծածկեն իրենց զղջումը որ զիրենք պիտի կրծէ չարչարանքներուն ի տես. ամբարիշտներուն վիզին պիտի կախենք չղթաները. կարելի՞ բան է որ իրենց արարքներուն փոխարէնը չտանին։

33. Ամէն անգամ որ առաքեալ մը մեր սպանուածները քարոզից յանցապարտ քաղաքի մը պատերուն մէջ, մնձամնձները զայն սասկօս հոչակելին:

34. Իրենց հարստութիւնները և բազմաթիւ զաւակները հպարտացած, անոնք կը կարծէին թէ մեր վրէժխնդրութենէն զերծ պիտի մնան:

35. Ըսէ՛ անոնց. Աստուած ըստ կամս կը բաշխէ և կամ կը խնայէ իր չնորհները, բայց մարդիկ միշ մատամբ ապէտ են:

36. Ձեր զաւակներուն և ձեր գանձերուն չնորհիւ չէ որ կը միքձնաք Յաւիտենականին. անիկա միայն հաւատքը և բարի գործերը կը վարձատրէ. չքեղ են իր վարձատրութիւնները. առաքինի հաւատացեալը խաղաղութեան գրկին մէջ պիտի հանդչի երանութեան բնակավայրը:

37. Իսկ անոնք որ կը չանան խլտմութիւնը բնաջինջ ընել, իրենց սիրը պիտի քաւեն չարչարանքներ կրելով:

38. Ըսէ՛. իմ Աստուածս իր ծառաներուն ըստ կամս կը բաշխէ կամ խնայելով կուտայ իր չնորհները. ի՛նչ ո՛ գործութիւն որ ուզէ իր անունով, վախարէնը պիտի առնէ. Աստուած անաչառման առատաձեռնութիւն մը ունի:

39. Օր մը անիկա գնով ամենքդ պիտի հաւաքէ եւ կատարեալներուն ներկայութեանը պիտի հարցնէ հրեշտակներուն. ասոնք խունկ ծխեցին ձեզի:

40. Եւ հրեշտակները պիտի պատասխանեն. գովեալ է Աստուած, մեր միակ Տէրը, կատարեալները միայն աստանձներու երկրպագեցին. անոնք մեծ մատամբ աստուածային միայն կը հաւատան:

41. Այդ օրը անոնք չպիտի կարենան իրարու օգնել

կամ իրարու վնասել և մենք անոնց պիտի բանենք. ձա-
չակեցէ՛ք կրակի պատիժը, որուն ճշմարտութիւնն ու-
րացաք։

42. Երբ անոնք իրեն առաւաձային պատուիրան-
ները, ի՛ըսեն. Մուհամմէա մարդկային էակ մըն է որ կ՛ու-
զէ զմեզ հեռացնել մեր նախահարց կրօնքէն. անոնք կ՛ը-
սեն նաև թէ Բուրանը (վերջերս) հնարուած առասպել-
ներու հաւաքածոյ մըն է։ Անոնք ամբարչութեամբ
կուբացած, սուտ կը հռչակեն այն ճշմարտութիւնը որ կը
վայլէ իրենց այչքերուն առջև։

43. Բնզմէ առաջ մենք անոնց ո՛չ պէրք առած է-
ինք և ոչ ալ Մարդարէ պրկած էինք։

44. Անոնք որ իրենցմէ առաջ եկան, առաջուց հռչա-
կեցին հաւատքի առաքեալները և արդիւք եղան որ կա-
տարեն իրենց առաքելութիւնը. անոնց պատիժ մը իրենց
ամբարչութեան փոխարէն արուեցաւ իրենց։

45. Ձեզի կը հրաւիրեմ որ ապաշխէք Աստուծոյ, հա-
ւատքաբար (1) կամ առանձին. օր մը պիտի հասկնաք
թէ Մուհամմէա՝ ձեր հայրենակիցը սյսահար մը չէ. անի-
կա պատճառ եղաւ առաջուց ապառնիքները
հայտնելու ձեզի, պատիժի ժամը հասնելէ առաջ։

46. Ըսէ՛ անոնց. Ես ձեզմէ չեմ պահանջեր ոևէ
դրամական վարձատրութիւն. ձեր նուէրները ձեզի պա-
հեցէք, իմ վարձատրութիւնս Աստուծմէ միայն կը սպա-
սեմ. անիկա ամէն բան կը տեսնէ։

47. Աստուած միայն ճշմարտութեամբ կը նկարագրէ
իր առաքեալները, բոլոր զազանիքները կը պարզուին իր
աչքերու առջև։

---

(1) « Երկուք առ երկուք և՛ո՛չ թէ խմբովին. » (Փալիմբաքի)

48. *Ըսէ անոնց. ճշմարտութիւնը երեան ելաւ, սուտ-ութիւնը պիտի անհետանայ և այլեւս չպիտի երեայ:*

49. *Ըսէ՛ անոնց. Եթէ ես մեղսութեան մէջ եմ, հե-ւանքները ես պիտի կրեմ. եթէ ուղիղ ճամբու մէջ եմ, պատճառն այն է որ Աստուծմէ ներշնչուած եմ. Աստուած մարգուն մօտը կը կենայ և անկէ բան կը լսէ:*

50. *Ահ, ինչ տեսարան մը պիտի պարզուի երբ ապիրատները դողդոջելով դուրս ելլեն իրենց դերեզման-ներէն և չկարենան դանել ապաստան մը:*

51. *Անոնք պիտի ըսեն. ահա հիմա կը հաւատանք: Բայց իրենց այս հաւատքը ինչ արժէք ունի այլեւս. աշ-խարհի վրայ եղած աւերներն անոնք չհաւատացին:*

52. *Անոնք ամբարշտութեամբ ապրեցան հոն և մեր գերազանց վարդապետութիւնը ծաղրեցին:*

53. *Անհուն անձրեւներ մը կը բաժնէ դիրենք՝ իրենց բաղձանքներէն:*

54. *Անոնք պիտի կրեն իրենց նախահարց բազդը, որովհետև կասկածի տարտամութեան մէջ դեգերեցան:*

ՎԵՐՋ ԼԴ. ԳԼՈՒԽԻ

ԳԼՈՒԽ ԼԵ.

ՀՐԵՇՏԱԿՆԵՐԸ ԿԱՄ ԱՐԱԲԻՋԸ (1)

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 45 տուն

Ցաճուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ

1. *Փա՜ռք Աստուծոյ, երկինքի և երկրի արարիչին, անոր որ հրեշտակները կը գործածէ իբր իր պատգամաւորները. անոնց տուած է երկու, երեք և չորս (զոյգ) թեւեր. Աստուած ըստ կամս չնորհներ կը բաշխէ իր ստեղծած էակներուն, որովհետեւ իր զօրութիւնը անսահման է:*

2. *Մ՚չ մէկ բան կրնայ կասեցնել Աստուած իր ողորմածեան չնորհները բաշխելու մէջ և ոչ ալ մէկը կրնայ անոր կամքին հակառակ չնորհներ բաշխել. անիկա միրապետող և իմաստուն Աստուածն է:*

3. *Մահկանացունե՛ր, միտքերնիդ բերէք թէ Աստուած ինչքա՜ն բարիքներով ողողուց զձեզ. կա՛յ ուրիշ աստիճան մը որ զձեզ մնուցանէ երկինքի և երկրի գանձերովը. անիկա միակ Աստուածն է. ինչո՞ւ երես կը դարձընէք:*

4. *Անոնք, ո՛վ Մուհամմէդ, պիտի ուրանան քու առաքելութիւնդ, քեզմէ առաջ եկող մարգարէներն ալ*

(1) *Քուրանի մեկնիչ մը կ՚ըսէ թէ՝ ով որ այս գլուխը կարդայ, ը՛ր մը իր առջեւ բաց պիտի գտնէ արքայութեան ութը դուռներէն և պիտի մտնէ ո՛ր դուռնէն որ ուզէ:*

միւնոյն վարմունքին արժանացան, բայց Աստուած ա-
մէն բանի վախճանն է։

5. Մահկանացուներ, Աստուծոյ խոստումները ճըշ-
մարիտ են, աշխարհային վայելքները թող զձեզ չհրա-
պուրեն. վարձուքիւնը թող զձեզ ծուլակներու մէջ չձգէ։

6. Աստանան ձեր թշնամին է, զդոյշ կեցէք իր ա-
նելութիւնէն. անիկա իրեն հետեւորդները դէպ իրեն կը
կանչէ, որպէս զի վերջն ալ գեհենին մէջ դահավիժէ։

7. Անհատտոնները անատուր չարչարանքներ պիտի կրեն,

8. Իսկ այն հաւատացեալները որոնք բարիք կը գոր-
ծեն, աստուածային չնորհներու և դիտութեան պիտի ար-
ժանանան։

9. Ան՝ որուն համար անօրէնութիւնը հրապոյրներ
ունի, արդիօք կը կարծէ թէ ուղիղ ճամբան մէջն է։
Աստուած ըստ կամս կը մոլորեցնէ և կ'ուղղէ մարդիկը.
ո՛վ Մուհամմէտ, թող քու հոգիդ չմխրճուի վիշտի մէջ
անոնց ճակատագրին ի պես. Աստուած տեղեակ է անոնց
արարքներուն։

10. Աստուած է որ կը ղրկէ հովերը որոնք կը մլեն
ամպերը դէպ ի չոր երկիրները. անձրեւը պատառու կը
գարձնէ անոնց ամպի դաշտերը. յարութիւնն ալ այսպէս
պիտի կատարուի։

11. Ո՛վ որ ճշմարիտ մնծութիւնը կը փնտռէ, գայն
կը գտնէ Աստուծոյ մօտ որ ազբիւրն է ամէն կատարե-
լութեանց. դէպ իրեն կը բարձրանան բոլոր դեղեցիկ խօս-
քերը և բարի արարքները. Աստուած խստօրէն կը պատ-
ժէ դատապրութիւններ սարքող ապիրատը. անոնց դաւե-
րը պիտի փճացուին։

12. Աստուած զձեզ ստեղծեց նախ հողէն, յետոյ կա-
թիլ մը սերմէ. անիկա զձեզ սեռերու բաժնեց. գիտէ թէ

ի՛նչ կայ մարդական ծոյլին մէջ և թէ ի՛նչ պիտի ծնի ան. Աստուած բնաւ չի կարճեցներ մարդուն կեանքը. զայն չերկարեր նաեւ գրքին մէջ նշանակուած պայմանաժամին աւելի. բոլոր այս հրաչքները դիւրին են իր զօրութեանը համար:

13. Անուշ և առողջարար ջրով ծովը և ապի ու լեղի ջրով ծովը իրարմէ կը տարբերին (1) և սակայն թէ՛ մին և թէ միւսը ձեզի կը հայթայթեն թարմ մնալով և մարգրիտներ ձեր զարգերուն համար. դուք կը տեսնէք անոնց մէջ նաեւ որոնք կը ճեղքեն ալիքները, ձեզի հայթայթելու համար զանազան պերճանքներ. այս չնորհները պէտք է երախտապարտ կացուցանեն զձեզ:

14. Աստուած ցերեկին յաջորդել կուտայ գիշերը և գիշերուան՝ ցերեկը, անիկա արեւին և լուսինին հրամայած է իրենց լոյսը բաշխել ձեզի. անոնք կը հետեւին այն ճամբուն զոր Աստուած դծած է իրենց համար. Աստուած ձեր տէրն է. տիեզերքի կայարաթիւնը իրեն կը վերաբերի. այն կատարները զորս կը պաշտէք դուք, անկարող են արմատի կատմին վրայի մակկին չափ իսկ օգուտ մը ունենալու:

15. Երբ գանգնք օգնութեան կանչէք, զձեզ չպիտի լսեն և երբոր լսեն, չպիտի կրնան գոհացնել ձեր բաղձանքները. վերջին դատաստանի օրը պիտի ուրանան ձեր աղբայրակցութիւնը, իրենցմէ ոչ մէկը կրնայ ապագան գուշակել ճշդութեամբ:

16. Ո՛վ մահկանացուներ, դուք ազքատ էք յաչս Աստուծոյ, միայն ինքն է որ հարուստ է և փառաւոր:

---

(1) Սրաբերէն պահիր բառը կը նշանակէ ո՛չ միայն ծով, այլ նաեւ մեծ գետ, ինչպէս Նեղոսը, Տիգրիսը եւայլն:

17. Անիկա կարող է զձեզ անհետացնել աչխարհիս երեսէն և նոր արարչագործութիւն մը ստեղծել։

18. Այս հրաչքը իր զօրութենէն վեր չէ քնաւ։

19. Ոչ ոք պիտի կրէ ուրիշի մը անօրէնութեան բեռը. ի զուր պիտի փափաքիք որ ուրիշ մը ձեր բեռան մէկ մասը կրէ սատանէնէր. արեան կապերու չնորհիւ ալ չպիտի կրնաք սատանայ այս չնորհը։ Անոնց՝ որ ճշդապահութեամբ կ՝աղօթեն և իրենց սրտին խորը Աստուծոյ երկիւղը կը մնուցանեն, իսաց տուր թէ ողորմութիւնը յարդի է Բարձրեալին համար, և թէ մարդիկ օր մը Աստուծոյ մօտ պիտի վերադառնան։

20. Միեւնոյն բաները չեն կոյրերը և տեսանողները, խաւարը և լոյսը, չերմութիւնը և ցրտութիւնը։

21. Իրարու հետ չեն բաղդատուիր կեանքը և մահը, Աստուած իմացականութիւն կուտայ որու որ ուզէ, իսկ դուն, չես կրնար ձայնդ լսելի ընել անոնց որ զերեզմանները խորը կը հանգչին։ Քու առաքելութիւնդ միայն քարոզել է։

22. Դուն հաւատքի առաքեալ մըն ես, ու ճշմարտութիւնը կ՝ընկերանայ քեզի. ապդարարէ մեր խոստումները և սպառնալիքները. չէ եղած ազգ մը որ իր առաքեալը ունեցած չըլլայ։

23. Եթէ քու կրօնդդ ուրանան, քեզմէ առաջ եկած մարգարէներն ալ միեւնոյն վիճակին ենթարկուեցան, հակառակ որ հրաչքները, աւանդութիւնները և աստուածային գիրքերը վկայեցին անոնց առաքելութեանը։

24. Մահը յանկարծակիի բերաւ անհաւատները, և որքան սոսկալի եղաւ իրենց կրած պատիժը։

25. Ձե՞ս տեսներ թէ Աստուած ինչպէ՞ս երկինքէն կ՝իջեցնէ անձրեւը. անոր չնորհիւ հողին մէջէն կը բուս-

նին տեսակ տեսակ պատուհաններ. լուսներուն վրայ, սպիտակ, կարմիր և գանազան գոյներով արահետներ կան. ագռաւներ ալ կան, որոնք սեւ են. մարդիկ և կենդանիներն ալ գոյներու (ցեղերու) հրաչագեղ գանազանութիւն մը կը ներկայացնեն. անոնք որ լուսաւորուած են, Աստուծմէ կ'երկնչին, որովհետեւ անիկա զօրաւոր և դիտած է։

26. Անոնք որ Աստուծոյ գիրքը կը կարդան, ազօթք կ'ընեն, հրապարակաւ թէ գաղտնաբար ողորմութիւն կուտան, պիտի ստանան վարձատրութիւն մը, որ երբէք կորստանալ չպիտի մտանուի։

27. Աստուած պիտի վարձատրէ զանոնք. իր չքեղ պարգեւներն ալ պիտի աւելցնէ. անիկա զիտած և երախտագէտ է։

28. Գիրքին (Քուրանին) մէջէն ինչ յայտնութիւն որ ըրինք քեզի, ճշմարիտ է։ Անիկա կը հաստատէ իրմէ առաջ գրուած նուիրական մատեաններըը։ Աստուած ուշադիր աչքով մը կը քննէ իր ծառաներուն վարմունքը։

29. Մենք Քուրանը տուինք իբր ժառանգութիւն՝ մեր ընտրեալ ծառաներուն. անոնցմէ ոմանք անօրէնութեան մէջ կ'իյնան. մեծ մասամբ առաքինութիւնը ընդգրկած են, իսկ ուրիշներ ալ կան, որոնք կը չանան զիրար գերազանցել բարի գործեր կատարելու մէջ. ասիկա լուսն է կատարելութեան (1)։

30. Եդեմի պարտէզները անոնց բնակավայրերը պի-

---

(1) Աստուած, ըսելէ վերջ թէ Քուրանը Մուհամմէտին տուած է, կը յարե թէ՝ անիկա ժառանգութիւնը կըլլայ բոլոր խալամներուն, զորս երեք դասակարգի կը բաժնէ. չարերը, երկրորդ՝ անոնք որ ո՛չ բոլորովին չար և ոչ ալ բարի են, երրորդ՝ բարիները։

ան բլան. մարդարտագարդ ականջին մանեակներ և մա-
տաքսեայ զգեստներ անոնց զարդարանքները պիտի կազմեն։

31. *Թափահար է Աստուած, պիտի դողայ անոնք. ա-*
նիկա մեզմէ հեռացուց վիշտը. դիմած և երախտագէտ է։

32. (*Իր չնորհաբաշխութեամբը*) *զմեզ մայրաց երկ-*
նային պալատին մէջ, չքեղ բնակավայրը, ուրկէ ո՛չ յոգ-
նութիւնը և ոչ ալ վիշտը պիտի մնանեն։

33. *Անոնք, որ հնձանին խարոյկներուն մէջ պիտի գահավիժին. զիրենք մեռցնելու և իրենց չարչա-*
րանքները վերջացնելու վճիռը չպիտի արձակուի. ամ-
բարիշտը անո՛ր այս կերպով պիտի պատժենք։

34. *Անոնք գժտեցին խորէն իրենց սառապալիր ձայնը դէպ ի երկինք պիտի բարձրացնեն. Տէ՛ր, պիտի*
գոչեն, այս բոցերէն դուրս հանէ զմեզ. առաջ ընելիք
բարիքնիս հիմա պիտի ընենք. — բայց մինչ ձեր օրերը
չերկարեցի՛նք, պիտի պատասխանատուի իրենց, որպէս զի
աչքերնին բանան անոնք՝ որ ճշմարտութեան համարուն
պիտի հետեւին. ձեզի մարդարէ մը չը ղրկուեցա՛ւ մինչ։

35. *Ուրեմն հիմա ալ կրեցէք ձեր պատիժը. չարերը*
ո՛չ մէկ պաշտպան պիտի ունենան։

36. *Աստուած ծանօթ է երկինքի և երկրի գաղա-*
նիքներուն. անիկա կը կարդայ սրտերուն խորը։

37. *Անիկա զձեզ հաստատակաց նախորդ սերունդներու*
աւերակներուն վրայ. անհատատը իր ամբարշտութեան
մեղքը պիտի կրէ և իր վրայ պիտի հրաւիրէ երկինքի
զայրոյթն ու վրէժխնդրութիւնը։

38. *Հարցուցէ՛ք կռապաշտներուն. դուք ինչ կ՚ա-*
կընկալէք ձեր աստուածներէն, ցոյց տուէ՛ք ինձ թէ աշ-
խարհի վրայ անոնք ի՛նչ ստեղծած են. միթէ տիեզերքի
ստեղծագործութեան մէջ բաժին մը ունի՞ն անոնք.
աստո՛ծ ենք դիրք մը իրենց, որուն վրայ կարենան հիմ-

նել իրենց վարդապետութիւնը. ո՛չ, խաբեբաները սուտ բաներ կը խոստանան միայն իրարու։

39. Աստուած ամուր կը պահէ երկինքն ու երկիրը, որպէս զի չփլչին. եթէ փլչէին, իր բազուկէն զատ որո՞ւն բազուկը կրնար կասեցնել անոր կործանումը. Աստուած զիմած և ողորմած է։

40. Անոնք երդում ըրին Աստուծոյ, իրենց ամենէն հանդիսաւոր երդումներովը որ եթէ Աստուած առաքեալ մը ղրկէ իրենց, պիտի փութան անոր հաւատքին հետեւիլ, բայց երբ մարգարէն եկաւ անոնք ա՛լ աւելի սկսան ատել հաւատքը։

41. Գոռոզութեան անձնասուր եղած յանցապարտ ծրագիրներ կազմեցին անոնք, բայց նենգամտութեան պատիժը կը թափի գայն գործողին վրայ։ Անոնք կրնա՞ն ապաստել ուրիշ բանի մը քան իրենց նախահարց ենթարկուած վիճակին. աստու ածային վճիռները անփոփոխելի են։

42. Ո՛չ, Աստուած երբէք չէ սիս կշտամբ չընար իր արձակած վճիռներուն։

43. Մեծ անոնք են՝ որ չըջած աչխարհի վրայ, չե՞ն տեսած թէ ինչ եղած է ողբալի վախճանը այն ժողովուրդներուն որոնք իրենցմէ առաջ գային անօրէնութեան ճանապարհէն. երկինքի մէջ և երկրի վրայ ո՛չ մէկ բան կրնայ ընդդիմանալ Բարձրեալին կամքին. գիտութիւնն և ուժը իր սպասաւորներն են։

44. Եթէ Աստուած ուղէր պատժել մարդիկը անմիջապէս որ անոնք յանցանք գործած ըլլան, աչխարհի վրայ ողջ էակ չպիտի գտնուէր. Աստուած իր պատիժները կը յետաձգէ մինչեւ նչանակուած ժամանակը։

45. Եւ երբ այդ ժամանակը հասնի, անսասանելի Աստուած ուչադրութեան կ՚առնէ իր ծառաներուն աղաչանքները։

ՎԵՐՋ ԼԵ. ԳԼՈՒԽԻ

ԵՒ, ՍԻՆ[1]

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 83 տուն.

Ցաճուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. Եւ, սին. կ'երդնում յանուն Բաբանի որ իմաստութիւնը կը պարունակէ,

2. Թէ դուն Բարձրեալին առաքեալն ես.

3. Բա ձայնդ մարդիկը կը հրաւիրէ փրկութեան ճամբուն:

4. Այն որ զօրաւոր և ողորմած է, քեզի ղրկած է Բաբանը,

5. Որպէս զի անոնց քարոզես կրօնք մը որ տակաւին բնաւ քարոզուած չէ իրենց նախահարց, որոնք անհոգութեան մէջ կ'ապրին:

6. Անոնք մեծ մասամբ պիտի առուգեն մեր գուշակութեանդ ճշդութիւնը, որովհետեւ անհատաւատներ են:

---

(1) Այս գլուխին վերնագիրը երկու տող է միայն և անոնց իմաստը անծանօթ է. Բաբանի մեկնիչները կ'ըսեն թէ՝ Մուհամմէտ այս գլուխը կ'անուանէր «Բաբանի սիրտը». մահմետականները զայն կ'արտասանեն թաղման արարողութեան ժամանակ, ինչպէս նաեւ հոգեվարքի անկողնին մօտ որ ատեն ատոր հրեշտակները կ'իջնան երկինքէն ամէն մէկ բառին և հետեւելով մահամերձին անկողնին քով կ'ազօթեն անոր համար. երբ մահամերձը մեռնի, նոյն հրեշտակները ներկայ կ'ըլլան լուացքի ապարոզութեան և կը հետեւին թաղման թափօրին:

7. Մենք անոնց վիզէն կախեցինք երկար և ծանր չղթաներ. ի զուր անոնք կը փորձեն դուրսինին վեր բարձրացնել:

8. Թէ՛ առջևէն և թէ ետևէն չղթայած ենք զանոնք. այդքերնին քօղով մը ծածկեցինք, և ոչ մէկ բան կրնան տեսնել:

9. Մի և նոյն բանն է իրենց համար. աստուածային խօսքը քարոզես իրենց, թէ լուռ մնաս, անոնք պիտի յամառին իրենց անհաւատութեանը մէջ:

10. Կրօնքին ճշմարտութիւնը քարոզէ՛ անոնց, որոնք Բաբանին կը հաւատան, և իրենց սրտին մէջ Աստուծոյ երկիւղը կը տուգանեն. խոստացի՛ր անոնց աստուածային ներողամտութիւնը և չքեղ վարձատրութիւն մը:

11. Մեռեալներուն յարութիւն պիտի տանք. անոնց արարքները և վարմունքը պիտի արձանագրուի յայտնութեան դրքին մէջ:

12. Պատմէ՛ անոնց՝ ընթացքը մեծ քաղաքի մը բնակիչներուն, երբ անոնք մարգարէները ընդունեցին:

13. Անոնք սասիսս հոչակեցին մեր ղրկած երկուառաքեալները. այն տեղ երթոր մը ղրկեցինք ու երեքը մէկ դոչեցին. մենք Տիրոջը առաքեալներն ենք:

14. Ու անոնք պատասխանեցին. դուք մեզի պէս մահկանացուներ էք. Աստուած ձեզի ո՛չ մէկ յայտնութիւն ըրած է. դուք սասիսսներ էք:

15. Մարգարէները յարեցին. Աստուած չատ լաւ պիտի թէ մենք առաքեալներ ենք:

16. Մեզի պաշտօն յանձնուած է ձեզի ճշմարտութիւնը քարոզել:

17. Ժողովուրդը յարեց. մենք դէշ գործակութիւններ ըրած ենք ձեր մասին (1) և եթէ չդադրիք քարոզութիւններ ընելէ, դձեզ քարի պիտի բռնենք և չարչարանքներով պիտի ննջեցնենք:

18. Ձեր գործակութիւնները մէկ կողմ թողուցէք, պատասխանեցին առաքեալները. երբ մեր կրօնքին մասին լսէք, թերևս հրաժարիք ձեր նայրապետութիւններէն:

19. Քաղաքին մէկ նայրէն եկած մարդ մը գոչեց. ժողովուրդ, Բարձրեալին առաքեալներուն հետևեցէք:

20. Հետևեցէք անոնց որ ձեզմէ ոչ մէկ վարձատրութիւն կը պահանջեն ու ճշմարիտ կրօնքը կը դաւանին:

21. Ինչո՞ւ ես չպաշտեմ զայն որ զիս ստեղծեց և որուն պիտի վերադառնանք մենք ամենքս:

22. Ինչո՞ւ համար խոնարհ մատուցանեմ կուռքերու, որոնց պաշտպանութիւնը անօգուտ պիտի ըլլայ ինծի և որոնք չպիտի կրնան զիս վերջ կացուցանել երկնային պատիժներէ:

23. Ես ողբալի կուրութեան մը մէջ պիտի իյնայի, եթէ զանոնք պաշտէի:

24. Ժողովուրդ, ես կը հաւատամ ձեր Աստուծոյն, մարկ ըրէք ինծի:

25. (Անիկա քարի ըմնուելուս և իր մահէն վերջ) Աստուծոյ հրեշտակը բաւ անոր. ո՛վ մարտիրոս, մտիր երանութեան պարտէզին մէջ, ան՝ երանի թէ անհաւատները ծանօթանային իմ երջանկութեանս:

26. Երկինքի չնորհներովը ողողուած, ես վաստատ տեղ մը բարձրացայ:

---

(1) «Մենք Թուչուններուն Թռիչքը դիտեցինք ձեր մասին:» (Բագիմիրաքի)

27. *Մենք երբէք չդրկեցինք երկնային ոգիներու լեզուները անհատաներուը պատժելու համար, այդ կերպով չէ որ մենք կը պատժենք:*

28. *Միայն բնաջնջող հրեշտակն է որ իր ձայնը բարձրացուց և անոնք կորստեան մատնուեցան:*

29. *Որքա՜ն ողբալի են մարդիկ. քանի մարգարէ որ դրկեցինք իրենց, ծաղրի առարկայ դարձան:*

30. *Ձե՜ն տեսներ թէ իրենցմէ առաջ քանի՞ սեռ բունդներ փճացուցինք:*

31. *Այդ սերունդներուը այլեւս չպիտի ապրին աշխարհի վրայ (1):*

32. *Բոլորն ալ պիտի հաւաքուին և պիտի հանուին մեր առեանին առջեւ:*

33. *Այն ամուլ դաշտերը ուր կը ծաղկեցնենք բեղմնաւոր սերմերը, կ՚արտադրեն հունձքեր, որոնցմով անոնք կը սնանին, ասիկա յարութեան պատկերն է:*

34. *Անոնց պարտէզներուն մէջ մենք կը բուսցնենք արմաւենին և որթատունկը և կը հոսեցնենք գետ մը որ զանոնք կը ջրէ:*

35. *Իրենց աշխատասէր ձեռքերուն տակ ծաղկած պտուղները իրր մնուդ կը ծառայեն. բնաւ երախտագէտ չպիտի ըլլան մեզի հանդէպ:*

36. *Փա՜ռք անոր որ ստեղծած է բոլոր տունկերը և բոլոր էակները, որոնք կ՚ապրին աշխարհի վրայ ինչպէս նաև այնքան ուրիշ բաներ զորս մարդիկ կ՚անգիտանան:*

37. *Գիւղերը վկայ է մեր զօրութեան, մենք անկէ կ՚առնենք ցեղերուան պայծառութիւնը և երկիրը կը մնայ խաւարին մէջ:*

---

(1) « Անոնք կուռքերուն չպիտի դառնան այլեւս »
(Քազիմիրսքի)

38. Արեւը իր շրջանը կ'ընէ մինչեւ որ երթայ հանգչի իր տեղը. հզօր և իմաստուն Աստուած այսպէս անօրինած է։

39. Լուսնին զանազան երեւոյթներն ալ մենք կանոնաւորեցինք, ինչպէս նաեւ այն վայրկեանը երբ անիկա կը թուի առկախ մնալ արմաւենիի ողկոյզին պէս։

40. Արեւը իր շրջանին մէջ երբէք չպիտի բաղխի լուսինին և ոչ ալ գիշերը պիտի կանխէ ցերեկը. բոլոր երկնային մարմինները կը դառնան իրենց շրջանակներուն մէջ։

41. Մեր զօրութեան նշաններէն մէկն է լեցուն ապանին մէջ մարդկային ցեղը ազատած բլլալնիս։

42. Մենք նմանօրինակ սպասաններ չենեցինք, որպէսզի մարդիկ նաւարկեն ծովերուն վրայ։

43. Եթէ ուզենք, կարող ենք զանոնք ընկղմել ալիքներուն մէջ և ո՛չ մէկ բան կրնայ անոնց օգնութեան հասնիլ կամ զանոնք փրկել։

44. Մեր գիտութեան չնորհիւ է որ կը թողունք որ մարդիկ վայելեն կեանքը մինչեւ նշանակուած ժամանակամիջոցը։

45. Անոնց կ'ըսուի. վախցէք այն բանէն որ ձեր աչքին առջեւ կը գտնուի և անկէ՝ որ յետոյ պիտի գայ (1) եթէ կ'ուզէք ձեր յանցանքներուն թողութիւնն առնել։

46. Բայց Աստուծոյ հրաշալիքներուն պատմութիւնը հաւատքի մասին անոնց ունեցած տեսլութիւնը աճեցնելու միայն կը ծառայէ։

47. Երբ անոնց պատերազմի ոգորմութիւն տալ աղքատին, կը պատասխանեն հաւատացեալներուն. մե՞նք պիտի մուսյանենք այն մարդիկը զորս Աստուած կարող է

(1) Այսինքն՝ այս աշխարհին և հանդերձեալին պատիժներէն։

ողողել իր չնորհներովը. — ապահովաբար դուք մոլորութեան մէջ էք։

48. Անոնք կ'ըսեն առաքելին. ձեր խոստումներուն լրման օրը ե՞րբ պիտի գայ. խօսեցէք, եթէ ճշմարտութիւնը կը լուսաւորէ ձեզ։

49. Ու մինչ անոնք կը վիճաբանին, հրեշտակին ձայնը յանկարծ լսելի կ'ըլլայ. անոնք պիտի անհետանան այնպարկի երեսէն։

50. Անոնք ժամանակ չպիտի ունենան կամ մը խակ դրելու և ոչ ալ իրենց ընտանիքին քով դառնալու։

51. Փողը պիտի հնչէ երկրորդ անգամ մըն ալ (1) ու անոնք պիտի վազեն իրենց դերեզմաններէն դուրս ելլել, Աստուծոյ առեանին ներկայանալու համար։

52. Վա՛յ մեզի, պիտի գոչեն անոնք. զմեզ ո՞վ դուրս հանեց այն հանգստեան վայրէն ուր կը գտնուէինք (2). ահա կը գործադրուին Աստուծոյ խոստումները. իր առաքեալները ճշմարտութիւնը կ'աւետէին մեզի։

53. Փողի առաջին հնչիւնը մարդկային ազգը պիտի հաւաքէ մեր առեանին առջեւ։

54. Այդ օրը ոչ ոքի անիրաւութիւն պիտի ըլլայ. ամէն ոք իր արարքներուն փոխարէնը պիտի առնայ։

55. Այդ օրը արքայութեան հիւրերը խաչոր ումպեռով պիտի խմեն երջանկութեան բաժակէն։

56. Մեռածք անկողիններու վրայ անոնք իրենց կիներուն քով պիտի պառկին հնչատպրպիս չուքին տակ։

---

(1) Ձելալէտտին կ'ըսէ թէ՝ առաջին և երկրորդ փողին միջեւ քառասուն տարիներ պիտի անցնին։

(2) Քառասուն տարուան ժամանակամիջոցին մեռելները պիտի քնանան առանց վիշտ կրելու։

57. Հոն պիտի գտնեն ամէն տեսակ պատուհներ, հոն պիտի գոհացում գտնեն իրենց փափաքները։

58. Աղաղակութիւն ընդ ձեզ, պիտի ըսէ անոնց ո՛րմածն Աստուած։

59. Դուք կորսուեցէ՛ք, պիտի ըսուի անհաւատներուն։

60. Ո՛վ Ադամի զաւակներ, միթէ ես կանխասէս չըսի՞ ձեզի թէ մի՛ պաշտէք սատանան, թէ անիկա ձեր յայտնի թշնամին է։

61. Զի՛ս պաշտեցէք, ուղղութիւնն ասիկա է։

62. Սատանան մարդոց մէկ մեծ մասը հրապուրեց. դուք խելք չունէի՞ք։

63. Ահա այն դժոխքը որով կը սպառնային ձեզի։

64. Դացէք բոցերուն մէջ քաւեցէք ձեր անհաւատութիւնը։

65. Այսօր ես պիտի կնքեմ անոնց բերանը. միայն անոնց ձեռքերը պիտի խօսին ու անոնց ոտքերը պիտի ցոյց տան թէ ի՛նչ արարքներ գործած են։

66. Եթէ ուզէինք, կրնայինք զանոնք տեսողութենէ զրկել ու անոնք խաւարին մէջ ալ ու ձախ պիտի թափառէին։

67. Կրնանք նաեւ զանոնք կերպարանափոխ ընել իրենց եղած տեղը ու քարայնել զանոնք։

68. Ան՝ որուն ծերութեան օրերը կ'երկարենք, մանկութեան կը մօտեցնայ (1). այս բանը չէ՞ք հասկնար դուք։

69. Մենք մեր մարգարէին երբէք չսորվեցուցինք քերթողական արուեստը, այս արուեստը իրեն չի պատ-

---

(1) «Մենք կը ծանենք կռնակն անոր, որուն օրերը կ'երկարենք։» (Թագմիրքի)

չաճիր · իր առաքելութիւնը քարոզելն է ու Քուրանի ընթերցումը (1) :

70. Մարդարէն պարտականութիւն ունի կենդանի էակներուն ազդարարել և հոգ տանիլ որ անհատաններուն դէմ տառապանային վրէժխնդրութիւնը ի գործ դրուի :

71. Ձի՞ն տեսնես անոնք թէ իրենց ձեռքին մէջ գտնուած հօտերը մեր չնարհներն են :

72. Մենք ենք որ այդ կենդանիները իրենց հնազանդեցուցինք ու իրենք այդ կենդանիներուն մէկ մասը կը գործածեն հեծնելու համար, իսկ միւս մասը իրենց սնունդ :

73. Այդ կենդանիներէն անոնք կը քաղեն մեծամեծ առաւելութիւններ · անոնց կաթովը իրենց պապակը կ'անցընեն, անոնց սիրտը երբէք երախտապարտութեան առջեւ չպիտի բացուի :

74. Անոնք կը պաչեն օտար կուռքերը և անոնցմէ պաշտպանութիւն կը խնդրեն :

75. Բայց այդ կուռքերը անկարող են օգնութիւն մը ընծայելու, եւ թէ իրենք են որ խմբուելն կը ծառայեն իրենց կուռքերուն :

76. Ո՛վ Մուհամմէտ, անոնց խօսքերը թող քեզի վիշտ չպատճառեն, քանի ծանօթ են մեզ՝ անոնց գաղտնիքները և մեզ բացէ ի բաց բսածները :

77. Մարդիկ չե՞ն դիտեր թէ զիրենք առեղծած ենք հոգէ (2) և սակայն անոնք տակաւին յամառօրէն կը վիճաբանին :

---

(1) Անհատանները կ'ըսեն թէ՝ Մուհամմէտ պարզապէս բանասեղծ մըն է . Մարգարէն կը հակառակի ասոր ու բանաստեղծութիւնը կը նկատէ իրմէ վար բան մը։ Իե. գլուխին մէջ տեսանք արդէն թէ անիկա կը դատապարտէ բանաստեղծութիւնը իբր ժխտական բան մը ։ (2) « Կաթիլ մը սերմէ » (Քազիմիրսքի)

78. Անոնք պատրաստակներ կը բերեն մէջտեղ և մոռնալով իրենց ծագումը, կըսեն մեզի. ո՛վ կրնայ կենդանութիւն տալ անգամ մը հողի վերածուած ոսկորներուն:

79. Պատասխանէ՛ անոնց. ո՛վ որ առաջին անգամ ստեղծեց զանոնք, կրկին կենդանութիւն պիտի տայ. ան նիկա գիտէ ամէն բան ստեղծագործել:

80. Ինքն է որ թարմ ծառին մէջէն կրակը ժայթքեցուց. ինչպէս կը վկայեն այն կայծերը զոր դուք կը ցայտեցնէք անոնցմէ (1):

81. Երկինքի և երկրի Արարիչը միթէ կարող չէ՞ ձեզի նման էակներ ստեղծել. կարող է. անիկա գիտուն արարիչ մըն է:

82. Իր զօրութիւնը այնքան մեծ է որ, իր ձայնին ի լուր բոլոր էակները ոչինչէն կը ծնին:

83. Փա՜ռք անոր որ իր ձեռքին մէջ ունի տիեզերքի տանձերը. բոլոր մահկանացուները իր տեսանին առջեւ պիտի ելլեն:

---

(1) Քաղխիրաքի կ'ըսէ թէ՝ ասիկա ակնարկութիւն է այն ւազանակին, որով Արաբները սովոր էին կրակ շինել. փայտի երկու կտորներ իրարու շփելով կրակ կը հանէին, եթէ նոյն իսկ խոնաւ համ կանանչ ըլլար այդ փայտը:

ԿԱՐԳԵՐԸ

Տրուած Մէֆֆէի մէջ. — 182 տուն.

Ցաճուն ոգորուած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. Կ'երդնուիմ յանուն այն հրեշտակներուն որոնք կարգով չարուած են (1),

2. Որոնք կը սպառնան,

3. Որոնք Բաւբանը կը կարդան,

4. Թէ ձեր Աստուածը միակ Աստուածն է,

5. Երկինքի, երկրի և մէնոլորտի անհունութեան վհնապետը և Արեւելից Թագաւորը (2):

6. Աշխարհի ամենէն աւելի մօտ եղող երկինքը աստղերով զարդարեցինք:

7. Մենք զայն զերծ պահեցինք ըմբոստ ոգիներու յարձակումներէն (3):

---

(1) Ձէլալէտտին կ'ըսէ թէ՝ ասոնք այն հրեշտակներն են որոնք դասաւորուած են Աստուծոյ գովեստը հիւսելու, Բաւբանը կարդալու և Աստուծոյ հրամանները ի գործ դնելու, աստանձները վանելով:

(2) Բաւբանի մեկնիչ մը կ'ըսէ թէ՝ Մահմետականները կը հաւատան թէ բաղմաթիւ աշխարհներ կան, որոնք ունին իրենց արեւելքները և արեւմուտքները:

(3) Ըստ Մուհամմէտի տեղեկութեան եօթն երկինքներ կան, որոնցմէ վեր կը գտնուի ջինջ և անաստղ երկինքը. Հոն է որ Աստուած հաստատած է իր գահը: Մուհամմէտի ծնելէն առաջ, դեւերը կը թափէին՝ երկնային շրջանակներուն մէջ, Աստուծոյ և հրեշտակներուն խօսքերը մարիկ կ'ընկերն և զանոնք կը հաղորդէին մարդերուն և գուշակներուն, բայց երբ Մուհամմէտ ծնաւ, Աստուած վանեց բոլոր այդ դեւերը. այսպէս կ'ըսեն մահմետական աստուածաբանները:

8. Անոնք այլևս չպիտի լսեն հրեշտակներուն ձայնը, հրեղէն նիզակներ զանոնք պիտի վանեն ամէն կողմէ։

9. Անոնք յաւիտենական չարչարանքներու պիտի ենթարկուին։

10. Դեւերէն մին զաղտնապէս մօտեցաւ երիտասին չրջաններուն, բայց հրաւառ նիզակ մը զայն վար դահավիժեց։

11. Հարցո՛ւր հողէ սահմծուած անհատականներուն թէ իրենք հրեշտակներէն աւելի զերազանց ծագում մը ունին։

12. Անոնց կուռքերը զքեզ կ՚ապշեցնէ (1) ու անոնք կը ծաղրեն քու զարմացումդ։

13. Ի զուր զուն կը փախչիս զանոնք խելքի բերել, անոնց սիրտը կը մերժէ քու խորհուրդները։

14. Երբ տեսնեն քու հրաշքները, կը սկսին ծաղրել

15. Եւ զանոնք կը վերագրեն մոգութեան արուեստին։

16. Անոնք կ՚ըսեն. անգամ մը որ մեռնինք և հողի վերածուինք, կրնա՞նք նորէն կեանք առնել։

17. Եւ մեր նախահայրերն ալ կեանք պիտի առնե՞ն մեռե՛լ։

18. Ըսէ՛ անոնց. այո՛, և դուք նախատինքով պիտի յաղկուիք։

19. Փողը մե՛լ անգամ մ՚ըսի հնչէ ու անոնք իրենց դիակներն ալ դուրս պիտի ելլեն ու չուրջերնին պիտի նային։

20. Վա՛յ մեզի, պիտի դոչեն, ահա՛ եկաւ վերջին դատաստանի օրը։

---

(1) «Դուն կը հիանա՝ Աստուծոյ զօրութեանը վրայ։»
(Գագիմիրցի)

21. Ու իրենց պիտի ըսուի, անա՛ վճիռն որը, որուն չէիք հաւատար։

22. (Ու Աստուած պիտի ըսէ իր հրամաններուը դարձադարձներուն) հաւաքեցէք ամբարիշտները և իրենց կուռքերը։

23. Ձանձո՛ք տարէ՛ք դժոխքին մէջ։

24. Հոն վար դրէ՛ք զանոնք, հարցաքննուելու համար։

25. Ինչո՞ւ համար դուք և ձեր կուռքերը չէ՛ք օգներ իրարու։

26. Բայց այդ օրը անոնք Աստուծոյ դատաստանին պիտի ենթարկուին։

27. Քով քովի պիտի գան և փոխադարձ մեղադրանքներով՝ զիրար պիտի այպանեն։

28. Անոնք պիտի ըսեն իրենց կեղծ մարգարէներուն. դուք մեզի կուգայիք ճշմարտութեան երեւոյթով (1)։

29. Ո՛չ, պիտի պատասխանեն միւսները, ասկի դուք էիք որ հաւատալ չուզեցիք. մենք ձեր վրայ որ եէ իշխանութիւն չունէինք, բայց դուք ամբարշտութեան մէջ կ՛ապրէիք։

30. Ուրեմն անա իրականացաւ աստուածային սպառնալիքը։

31. Արդէն մենք մոլորեալներ ըլլալով զձեզ ալ մոլորութեան մէջ առաջնորդեցինք։

32. Բոլորն ալ մանակից պիտի ըլլան չարչարանքներուն։

33. Մենք այս կերպով կը պատժենք ենթգամիտները,

34. Որովհետեւ երբ իրենց կ՛ըսէիր թէ Աստուած մէկ է, անոնք գոռոզութեամբ կ՛ուռէին,

---

(1) «Դուք մեզի կուգայիք ալ կողմէն» կը թարգմանէ Քալվիքեան, յարելով թէ այլակողմը բառենչան ըլլալով կարելի է նաեւ Շմարտութեան կողմը հասկնալ։

35. Ու կ'ըսէին. մենք ինչո՞ւ պիտի լքենք մեր կուռքերը երազատես բանաստեղծի մը համար։

36. Բայց այն անձը զոր այսպէս կ'անուանէին, ճըշմարտութեան ջահովը լուսաւորած էր ու եկած էր (նախորդ) մարգարէներու առաքելութիւնը հաստատելու։

37. Իսկ դուք չարչարանքներու զոհը պիտի ըլլաք։

38. Ձեր արարքներուն իրական վարձատրութիւնը այդ կերպով պիտի առնուք։

39. Իսկ Աստուծոյ հաւատարիմ ծառաները տարբեր վիճակ մը պիտի ունենան։

40. Անոնք բնաւիր ուսեսանելք պիտի առնան,

41. Ինչպէս նաև ախորժահամ պտուղներ. պատիւներ պիտի ընծայուի իրենց։

42. Հեչտութեան պարտէզները անոնց բնակավայրը պիտի ըլլան։

43. Փոխադարձ սիրով լեցուած, անոնք պիտի հանդչին հարսանեկան անկողնի վրայ։

44. Կարպաս իրենց պիտի հրամցուի անարատ ջուրով լեցուն գաւաթներ,

45. Վճիտ և ախորժահամ ջրով լեցուն։

46. Անոնց բանականութիւնը չպիտի մթագնի բնաւ այս բաներէն և անոնք անմխիթար չպիտի դառնան։

47. Իրենց մօտ պիտի կենան անարատ կոյսեր (1). անոնք ունին խոշոր սեւ աչքեր որոնք իրենց գոյնով կը նմանին ջայլամի հաւկիթներու՝ ծածկուած խնամքով (2)։

---

(1) «Համեստ կոյսեր» կը թարգմանէ Քազիմիրսքի, յարելով թէ՝ բնագրին մէջ բսուած է «հեռուներէն նայող կոյսեր» այսինքն՝ «միայն իրենց ամուսնոյն նայող»։

(2) Քազիմիրսքի կ'ըսէ թէ՝ ջայլամի հաւկիթներուն գոյնը յարդագոյն սպիտակութեամբ շատ հաճելի գոյն մըն է. իսկ խնամքով ծածկուած դրացատութիւնը անոր համար գրուած է, որովհետեւ ջայլամին հաւկիթները աւազին մէջ կը պահուին ու փոշիէն կամ օդէն իրենց գոյնը չաւրուիր։

48. Աստուած իրարու երես պիտի նային և պիտի խօսակցին։

49. Իրենցմէ մին պիտի ըսէ, ո՛վ արքայութեան հիւրեր, (աչխարհի վրայ) անհաւատի մը հետ կապուած էի։

50. Անիկա յաճախ ինծի կը հարցնէր, կը հաւատա՞ս յարութեան։

51. Կը կարծե՞ս թէ երբ անգամ մը մեռնինք ու մեր մարմինները հողի վերածուած ըլլան, կրնանք դառնալ։

52. Յետոյ անոնք իրարու պիտի ըսեն. կ՚ուզե՞ք որ երթանք տեսնենք այդ անհաւատը.

53. Անոնք ոտքի պիտի կանգնին և գայն պիտի տեսնեն դժոխքին մէջ։

54. Արդարը պիտի դոչէ. ահ՛ր Աստուած, քիչ մնաց ես էր որ դիս ալ իրեն հետ կորստեան մատնէր։

55. Եթէ աստուածային բարութիւնը չհակէր իմ վրաս, ես յանցաւոր պիտի ըլլայի։

56. Երանելիները պիտի ըսեն. մենք ուրիշ մահուան ալ պիտի ենթարկուինք մինչ.

57. Անտարակոյս, անգամ մը պարտքերնիս հատուցինք բնութեան ու այլևս զերծ ենք նեղութիւններէ (1)։

58. Արդարեւ մեր վայելած երջանկութիւնը անխառն է։

59. Մահկանացուներ, աչխատեցէք որ արժանի ըլլաք այդ երջանկութեան։

---

(1) Այս հարցումը ընողը այն երանելին է որ իր բարեկամը դժոխքին մէջ տեսնալով, հաւատալը չէր գար թէ իր երջանկութիւնը պիտի տեւէ։

60. Զաքում ծառը որքան տարբեր է եղևմէն (1).

61. Մենք պէտք անկեցինք յանցապարտներուն պատիժ տալու համար:

62. Այդ ծառը կը բարձրանայ դժոխքին խորէն.

63. Անոր պտուղները (2) կը նմանին սատանաներու գլուխին.

64. Յանցապարտները անոնցմով պիտի սնանին եւ իրենց փորը անոնցմով պիտի լեցնեն:

65. Այնուհետեւ անոնց խմել պիտի տրուի եռացող ջուր:

66. Ու յետոյ անոնք կրկին պիտի թաղուին դժոխքի որջերուն մէջ:

67. Հոն պիտի գտնեն իրենց նախահայրերէն տանուած, որ մոլորութեան մէջ ապրեցան.

68. Ու իրենք ալ փութացին անոնց հետքերուն հետեւիլ:

69. Վաղեմի ժողովուրդներուն մեծ մասը խաւարին մէջ մխրճուած էր:

70. Մենք անոնց ղրկեցինք առաքեալներ, որպէսզի զգուշացնեն զանոնք.

71. Տե՛ս թէ ինչ եղաւ վախճանն անոնց, որոնք չհնազանդեցան այդ մարգարէներուն:

72. Միայն Աստուծոյ ճշմարիտ ծառաները ազատեցան:

73. Նոյ մեղմ դիմաց եւ իր հնազանդները ընդունեցինք:

74. Մենք փրկեցինք Լինքն ու իր ընտանիքը մեծագոյն աղէտքէն:

---

(1) Ինչպէս ուրիշ առթիւ ըսած ենք, զաքում այն ծառն է որ դառապարտեալներուն չարչարանքին համար բուսած է, անապատին ծառերէն ոչ մին անոր չափ գառն պտուղներ կուտայ:

(2) «Անոր գագաթները» (Բազիմիրսքի)

75. Իր ժառանգորդները հաստատեցինք աշխարհի վրայ եւ անոնք մինակ բնակորները եղան մարդկային սեռին։

76. Մենք իր անունը հռչակաւոր դարձուցինք ապագայ սերունդներու տարեգրութեանց մէջ։

77. Բոլոր մարդիկ պիտի օրհնեն իր յիշատակը։

78. Աստքինութիւնը ահա այս կերպով կը վարձատրենք մենք։

79. Նոյ մեր հաւատարիմ ծառաներէն մին էր։

80. Մեռելոց մահկանացուները ջուրերուն մէջ խեղդեցինք։

81. Աբրահամ հետեւեցաւ Նոյի կրօնքին։

82. Անիկա առ Աստուած բարձրացուց անկեղծ սրտի մը բաղձանքները։

83. Օր մը հարցուց իր հօրը և իր ժողովուրդին. Ինչ կը պաշտէք դուք։

84. Աստիճան հրապուրուած, դուք նախամեծար կը համարէք կուռքեր պաշտելը։

85. Ինչ կը խորհիք սիրելիքի վհատութեան մասին։

86. Անիկա իր ակնարկը յառեց երկինքի աստղերուն.

87. Եւ ըսաւ (ես հիւանդ եմ) չեմ կրնար ներկայ ըլլալ ձեր տօներուն։

88. Ժողովուրդը գայն արհամարհանքով մէկ կողմ թողուց։

89. Աբրահամ գաղտնաբար գնաց անոնց կուռքերուն մօտ և հարցուց. Ինչո՞ւ չէք ուտեր,

90. Ինչո՞ւ չէք խօսիր.

91. Այնուհետև անոնց մօտեցաւ և հարուած մը իջեցուց։

92. Ժողովուրդը դէպ իրեն վազեց.

93. Աբրահամ ըսաւ անոնց. զուք պիտի պաշտէ՛ք այն կուռքերը զորս ձեր ձեռքերը չինած են։

94. Աստուած է որ առեղծուց զձեզ և ձեր կուռքերը։

95. Այն ատեն անհաւատները ըսին իրարու. խաբոյկ մը պատրաստենք և սա ամբարիշտը բոցկուռն մէջ նետենք։

96. Անոնք ուզեցին զայն կորսուեան մատնել, բայց մենք ի գլուխ հանեցինք անոնց դաւադրութիւնները։

97. Աբրահամ ըսաւ. ես պիտի հետեւիմ այն Աստուծոյն որ զիս կ'առաջնորդէ։

98. Տէ՛ր, առաքինի զաւակ մը տուր ինծի։

99. Մենք անոր աւետեցինք ծնունդը զաւակի մը, որ իմաստութեան տէր պիտի ըլլար։

100. Երբ անոր պատանութեան տարիքը հետակոխեց,

101. Աբրահամ ըսաւ անոր. ո՛վ զաւակս, երազ տեսայ թէ զքեզ իբր ոչխարկէզ կը զոհէի. տե՛ս թէ երազդ ինչ տպաւորութիւն կընէ վրադ։

102. Իսահակ պատասխանեց. ո՛վ իմ հայրս, կատարէ՛ ինչ որ կը հրամայէ քեզի Աստուած. հետադնդէ՛ անոր պատուիրանները. ես համբերութեամբ պիտի տանկամ իմ ճակատագրիս։

103. Ու անոնք երկինքի հրամանը դործադրելու վրայ էին. արդէն իսկ Աբրահամ երեսի վրայ պառկեցուցած էր Իսահակը։

104. Ու տա՛ս երկնային ձայն մը դոչեց. Աբրահա՛մ,

105. Դո՛ւն կատարեցիր տեսիլքդ և մենք այսպէս կը վարձատրենք առաքինութիւնը։

106. Աստուած ուզեց փորձութեան ենթարկել զքեզ։

107 Զոհ մը վրկեց քու զաւկիդ կեանքը (1)։

108. Ապագայ սերունդները այս հետազոտութեան արարքը պիտի հաչակեն։

109. Խաղաղութիւն Աբրահամի։

110. Ահա այսպէս կը վարձատրենք առաքինութիւնը։

111. Անիկա եղաւ մեր հաւատարիմ ծառան։

112. Մենք անոր աւետեցինք թէ Իսահակ նշանաւոր մարգարէ մը պիտի ըլլայ։

113. Մեր օրհնութիւնը իր և իր զաւկին վրայ տարածեցինք. բայց իր ժառանգորդներուն մէջէն ոմանք առաքինի գործեր կատարեցին և ուրիշներ անօրէնութեամբ վարուեցան։

114. Մովսէսը և Ահարոնը մեր չնորհներովը ոգեղեցինք։

115. Զիրենք և Իսրայէլացիները ազատեցինք հարբսատահարութենէ։

116. Մեր զօրաւոր պաշտպանութիւնը զանոնք յաղթական դարձուց։

117. Մենք անոնց (Մովսէսին և Ահարոնին) տուինք առաւելագոյն դիրքերը

118. Եւ զանոնք առաջնորդեցինք, ուղիղ ճամբու մէջ։

119. Ապագայ սերունդները պիտի վկայարանեն անոնց հաչակաւոր անուններուն։

120. Խաղաղութիւն Մովսէսին և Ահարոնին։

121. Ահա այսպէս կը վարձատրենք առաքինիները։

---

(1) Ձէլալէտտին կ'ըսէ թէ՝ այդ զոհն էր երկրային Աբքայութեան խոյը. Աբէլ զոյն նուիրած էր Աստուծոյ ու Գաբրիէլ մատոյց Աբրահամին որ պղտկէղ ըլլաւ զոյն։

122. Անոնք երկուքն ալ մեր հաւատարիմ ծառաները եղան։

123. Եղիա ալ մեր առաքեալներէն մին եղաւ։

124. Անիկա երթայիցներուն կը հարցնէր. Աստուածմէ չէ՞ք վախնար դուք։

125. Պաա՞լը օգնութիւն պիտի կանչէք ու պիտի լքէ՞ք արարիչ Աստուածը,

126. Ան որ ձեր տէրն է ու ձեր նախահարց Աստուածը։

127. Անհաւատներըը որոնք գնհնին կրակներուն նախասահմանուած էին սակայն հնչակեցին Եղիան։

128. Միայն մեր հաւատարիմ ծառաները անսասին անոր խօսքին։

129. Եղիայի անունը հռչակաւոր պիտի ըլլայ ապագայ սերունդներուն համար։

130. Յաղաղութիւն Եղիային։

131. Ահա մենք այսպէս կը վարձատրենք առաքինութիւնը։

132. Եղիա մեր հաւատարիմ ծառան եղաւ։

133. Դաւիթ ալ մեր առաքեալներէն մէկն էր։

134. Մենք զայն փրկեցինք իր ընտանիքին հետ։

135. Միայն իր կինը աւելցաւ գոհերուն թիւին վրայ (1)։

136. Բոլոր միւսները բնաջինջ ըրինք։

137. Երբ դուք կ'անցնիք Սոդոմի աւերակներուն քովէն, առաւտները,

138. Եւ կամ գիշեր առեն, չէ՞ք մտածեր այս բաներուն վրայ։

139. Յովնան ալ մեր առաքեալներէն մին էր.

---

(1) « Ի բաց առեալ ծերուկ կինը, որ ետ մնացած էր։ »
(Բազմավէպէն)

140. Անիկա գնաց պահուըտելու հատու մը խորը։

141. Վիճակ ձգեցին և ծով նետուելու վիճակը ի-րեն բնկաւ։

142. Ջուկը զայն կլլեց, որովհետեւ յանցաւոր էր.

143. Եւ նիմէ զԱստուած փառաբանած չըլլար

144. Այդ բանտին մէջ պիտի մնար մինչև վերջին դատաստանին օրը։

145. Այն ձուկը որ զայն կլլած էր, ծովափին վրայ դնաւղեց զայն, հիւանդ վիճակի մէջ։

146. Ծառ մը բուսցուցինք, որպէսզի չուք տայ անոր։

147. Մինք զայն գրկեցինք քաղաք մը, որ աւելի քան հարիւր հազար բնակիչ ունէր։

148. Անոնք հաւատացին Աստուծոյ և մինք թոյլ տուինք որ իրենց հաճոյքը վայելեն մինչև նշանակուած օրը։

149. Հարցո՛ւր ամբարիշտներուն թէ Աստուած աղջիկներ ունի՞, ինչպէս իրենք ունին զաւակներ։

150. Արդեօք հրեշտակները զիպուածաւ է՞ զ աստղծած ենք. անոնք պիտին թէ հակառակն է (1)։

151. Մէյ, բայց սուտեր կը դարբնեն.

152. Անոնք կ՛ըսեն թէ Աստուած զաւակներ ունեցաւ ու կը սուտն։

153. Ինչո՞ւ համար աղջիկները գերադաս էր մանչերէն.

154. Ի՞նչ պատճառաւ այսպէս կը խորհիք.

155. Աչքերնիդ չպիտի՞ բանաք դուք։

156. Ձեր բսածին իբր փաստ անհերքելի ապացոյց մը ունի՞ք։

---

(1) «Այս բանին ապացոյցը եղո՞ծ են անոնք»։ (Քագիմիրքի)

157. Ցույց տուէք ձեր դիրքը, եթէ ճիշդ կը խօսիք։

158. Ամբարիշտները կրանն թէ Աստուած հրեշտակներուն հետ յարաբերութիւն ունեցած է։ Բայց հրեշտակները գիտեն թէ ամբարիշտները բոցերուն զոհը պիտի ըլլան։

159. Փա՜ռք Յաւիտենականին, անիկա չատ վեր է անոնց նախատինքներէն։

160. Իր հաւատարիմ ծառաները միայն իրաւունք ունին իր մասին խօսելու.

161. Ո՛չ դուք, ոչ ալ ձեր կուռքերը

162. Պէտք չէր որ ընդունէիք այս սրբապիղծ կարծիքը։

163. Այդ կարծիքը անուցանողը դժոխքին խարոյկներուն սահմանուած է։

164. Մենք ամէնքս մեր նշանակուած կարգերը ունինք։

165. Մենք խոմբերու բաժնուած ենք

166. Եւ կ՛երգենք Ամենակարողին փառքը։

167. Անհաւատները կ՛ըսեն.

168. Եթէ մեր նախահայրերը գիրք մը ձգած ըլլային մեզի իրր առաջնորդ,

169. Մենք Աստուծոյ ճշմարիտ պաշտողները պիտի ըլլայինք։

170. Անոնք Քուրանին հաւատա չընծայեցին, բայց օր մը պիտի տեսնեն ճշմարտութիւնը։

171. Երբ մեր առաքեալները գրկեցինք աղղերուն,

172. Մենք խոստացանք անոնց տալ մեր պաշտպանութիւնը.

173. Մենք գանանք ապահովցուցինք թէ՝ մեր բանակները յաղթական պիտի ըլլան։

174. Հեռացէ՛ք անհաւատներէն որոշ ժամանակ մը։

175. Եւ պիտի զանոնք, ո՛վ Մուհամմէտ, օր մը առնոց աչքերը պիտի բացուին։

176. Անոնք կը փափաքի՞ն արդեօք որ մեր վրէժները փուխթայնինք։

177. Երբ ժամը հնչէ անոնց դրան առջեւ, պարհնումը ալիսաթեր պիտի ըլլայ։

178. Փախի՛ր անոնցմէ մինչև նշանակուած ժամանակը։

179. Տե՛ս թէ ինչ պիտի ըլլայ անոնց վախճանը. քիչ առնէն անոնք ալ պիտի տեսնեն։

180. Փա՛ռք քու Աստուծոյդ, փա՛ռք հզօր Աստուծոյն, անիկա չատ վեր է անոնց աստուխիններէն։

181. Խաղաղութիւն թող իջնէ Տիրոջը առաքեալներուն վրայ։

182. Գովեա՛լ է տիեզերքի տիրապետ Աստուածը։

ՎԵՐՋ ԱՒ. ԳԼՈՒԽԻ

ԳԼՈՒԽ Լ.

ՍԱՏ [1]

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 88 տուն.

Ցանուն ողորմած եւ անիծաչար Աստուծոյ.

1. Սատ. *Կ'երթանք Բուբանին վրայ որ ապստամբութիւններով լեցուն է թէ անհաւատներէ կ'ապրին Աստուծոյ եւ Մարգարէին հանդէպ դառը եւ ապստամբ դիրք մը բռնելով։*

2. *Իրենցմէ առաջ քանի՛ սերունդներ փճացուցինք։ Անոնք երբ տեսան երկինքի պատուհասները, մեր դիմութիւնը հայցեցին, բայց այլեւս ժամանակը անցած էր։*

3. *Մէքքէի բնակիչները ապշեցան որ իրենց քաղաքացիներէն մին մարգարէի հանդամանք ստացած է ու այդ անհաւատները ըսին. ասիկա կեղծ մարգարէ մըն է։*

4. *Անոնք ըսին. բազմաթիւ աստուածները ինչպէս կրնայ մէկի վերածել. իրաւ որ ապօրինակ բան է այս։*

5. *Իրենց պետերը ոտքի ելան եւ ըսին. հաւատարիմ մնացէք ձեր հաւատքին եւ ձեր կուռքերուն, մենք գիտենք թէ անիկա կ'ուզէ զձեզ հեռացնել ձեր կրօնքէն։*

---

(1) *Բուբանի մեկնիչները կը խոստովանին թէ իրենց անծանօթ է նշանակութիւնը այս տառին, որ արաբական այբուբէնին տասն և չորրորդ տիրն է։*

6. Աստուծոյ միութեան մասին վերջին կրօնքին մէջ բան մը չկար (1). այս վարդապետութիւնը կեղծ է:

7. Ինչո՞ւ համար մեր մէջէն միայն Մուհամմէտին պիտի ղրկուէր Բուբանը. — այո՛, անոնք կը կասկածին իմ կրօնքիս վրայ, որովհետեւ տակաւին կրած չեն իմ պատիժներս:

8. Իրենց սրամտութեան տակ ունի՞ն արդեօք զօրաւոր և աստուածեան Աստուծոյ գանձերը:

9. Իրենց ձեռքին մէջ ունի՞ն արդեօք տիրապետութիւնը երկնքին, երկրին և անոնց միջեւ անջրպետին. թո՛ղ փորձեն ուրեմն երկինք բարձրանալ (չուանիներու միջոցաւ):

10. Իրենց բանակիները որքան ալ աստուածութիւ ըլլան, բնաջինջ պիտի ըլլան:

11. Իրենցմէ առաջ ալ Նոյի, Ամի և Փարաւոնի ժողովուրդները, սրտատականներով չջնջուածներ՝ աստիճան հաչակեցին Աստուծոյ առաքեալները.

12. Թէմուտականները, Սոդոմի բնակիչները և Մատիանի անառպատին բնակիչները միևնոյն կերպով վարուեցան Աստուծոյ առաքեալներուն դէմ:

13. Բոլոր անոնք որ աստիճան հաչակեցին մեր առաքեալները, ընդունեցին երկնային պատիժները:

14. Մեքքէի բնակիչները ինչ բանի կը սպասեն. երկնային ահաւոր ազազակի՞ն. այն ատեն փախուստը անօգուտ պիտի ըլլայ:

15. Անոնք Աստուծմէ խնդրեցին իրենց բաժինը, վերջին դատաստանի ժամը հնչելէն առաջ:

---

(1) Ա յլոյնքն՝ Մուհամմէտի հիմնած կրօնքէն անմիջապէս առաջ հաստատուած կրօնքին մէջ այդպէս բան չկար, նոյն իսկ քրիստոնէութեան մէջ՝ որ կ'ընդունի երեք աստուածութիւն, կ'ըսէին հեգնօրէն: (Փազիմիրսքի)

16. Համբերութեամբ սակայն անոնց խօսքերուն, ո՛վ Մուհամմէա, և յիշէ մեր ծառան՝ Դաւիթը (այն զօրաւոր մարդը) որ յաճախ իր առաքինի սրտին բաղձանքները դէպի երկինք կը բարձրացնէր։

17. Մենք սահեցուցինք լեռները որ միանան իր ձայնին և առտու իրիկուն երգեն Յաւհաննականին գովեստը։

18. Եւ թռչուններն ալ հաւաքուելով անոր չուրջը, նոյն երգերն կ՝երգէին։

19. Մենք հաստատուն պարծուցինք անոր կայսրութիւնը և իրեն տուինք իմաստութիւն և պերճախօսութիւն (վիճելի խնդիրները լուծելու համար։)

20. Ինչի ծանո՞թ է պատմութիւնը այն երկու եղբայրներուն, որոնք յանկարծակի մտան Դաւիթի աղօթատարանը։

21. Դաւիթ զանոնք տեսնելով վախցաւ, ու անոնք ըսին. մի վախնար, հոս եկած ենք մեր մէկ խնդիրը լուծելու համար. արդարութեամբ դատէ դիմդ. մեզմէ խրատ անկողմնակալօրէն, ինչ որ մեր իրաւունքն է։

22. Այս մարդը իմ եղբայրս է, անիկա ունէր 99 մաք, իսկ ես հատ մը միայն ունէի։ Ինծմէ ալ ուզեց որ զայն ալ իր մաքիներուն հետ պահէ. տեղի տուի իր խնդրանքին. և անա իմ ձեռքէս առաւ զայն։

23. Դաւիթ անոր պատասխանեց. եղբօրդ արարքը անարդար է. մարդիկ յաճախ խարդախութիւն և անօրէնութիւն ի գործ կը դնեն իրենց փոխադարձ յարաբերութեանց մէջ. միայն առաքինի հաւատացեալներն են որ արդարութեամբ կը վարուին, բայց որքա՜ն փոքր է անոց թիւը։ Աւելի ուշ, մեղապարտ Դաւիթ հասկցաւ որ դինքը փորձել ուզեցին. անիկա իր հաւատքը փոխեց և ճակատը գետին խոնարհեցնելով իր ոճիրին համար թողութիւն խնդրեց։

24. Ներեցինք իրեն. չնորհներով ողողեցինք զայն և արքայութիւնը եղաւ իր վարձատրութիւնը։

25. Ո՛վ Դաւիթ, զքեզ աչխարհի վրայ խոպաւար հռչակեցինք (1). արդարութեամբ դատէ մարդիկը. երբէք մի՛ հեռուէր կոյր կիրքերուդ. անոնք զքեզ կը հեռացնեն Աստուծոյ ճանապարհէն, չարչարանքը բաժինը պիտի ըլլայ անոնց, որոնք վերջին դատաստանի օրը մոռնալով Հաւատքին մէջէն կ'ընթանան։

26. Երկինքի, երկրի և բոլանդակ արևզերքի տանջագործութիւնը մեր ձեռակերտն է. ասկից դիպուածով մը չէ եղած, ինչպէս կը կարծեն անհաւատները. վայ իրենց, դնհնդին բոցերուն զոհ պիտի դառնան։

27. Կարելի՞ բան է որ միևնոյն ձեռով վարուինք բարիք գործող հաւատացեալներուն ու անօրէններուն հետ. կարելի՞ բան է որ առաքինի մարդը և ապիրատը միևնոյն վիճակը ունենան։

28. Քեզի զրկեցինք օրհնեալ մատեան մը. խնդացի մարդիկ զայն պիտի կարդան եռանդով ու անոր պատուիրանները պիտի քանդակեն իրենց սրտին մէջ։

29. Դաւիթին տուինք Սողոմոն անուն զաւակ մը. անիկա եղաւ Աստուծոյ բարեպաչտ և անհեղձ մէկ ծառան։

30. Իրիկուն մը, անոր բերին աբանելի Ձիեր, ուրոնք այնքան արընթաց էին որ երեք ոտքերնին միայն հողին կը դպչէին (2)։

---

(1) «Զքեզ աչխարհի վրայ մեր տեղակալը կարգեցինք»
(Բաղիմիրեան)

(2) Քառանի մեկնիչները կ'ըսեն թէ՝ Սողոմոն գահուն վրայ բազմած տեսաւ որ աբանելի Ձիեր կը բերեն իրեն. Ձիերուն վարդը տեւեց մինչեւ մայրամուտ, Սողոմոն մոռցաւ իրիկուան ազօթքը ընել և իր այս մոռացումին համար ինքզինքը պատժեց այդ չքեղ Ձիերէն մէկ քանին զոհելով. Աստուած ալ ի վարձատրութիւն անոր տուաւ հովերուն կայսրութիւնը։ Այդ Ձիերը հազար հատ էին և ծնած էին ծովերու ալիքներէն ու թեւեր ունէին։

31. *Սողոմոն պսկեց. եւ նախանձեցաւ հանճարեղի աշխարհային վայելքները Աստուծոյ յիշատակէն ու մտոյց աղօթել մինչեւ որ պիղծը վրայ հասաւ իր քոզովը ծածկելու աչխարհը:*

32. *Սողոմոն հրամայեց որ ձիերը իր առջեւ բերեն, այն առեն անոնց պլուխը և աքերը կտրել տուաւ:*

33. *Զայն փորձութեան ենթարկեցինք ու իր գահուն վրայ բազմեցուցինք սատանայ մը մարդկային կերպարանքով. Սողոմոն զղջալով մեզի վերադարձաւ (1):*

34. *Տէր, պսկեց անիկա, նորէ ծառայիդ. չնորհէ՛ ինձի այնպիսի թագաւորութիւն մը որուն նմանը ոչ ոք ունեցած չըլլայ. դուն ներագոյն բարերարն ես:*

---

(1) *Համալիւ իսկ Ալի կը պատմէ թէ՝ Սողոմոն կը կրկր մատանի մը որմէ կախուած ունէր իր կայսրութեան տէրողութիւնը երբ բաղնիք երթար, զայն կը յանձնէր իր կիներէն մէկուն. այդ մատանիին չնորհիւ էր որ Սողոմոն կը կառավարէր ոդիները. Աստուած ուզեց պատժել Սողոմոնը, որովհետեւ Սիտոնի յաղթելէ և անոր թագաւորը սպաննելէ վերջ, թագաւորին աղջիկը իրը հարճ առած էր. այս աղջիկը յաղողեր էր իր հօրը արձանը կանգնեցնել իր բնակարանին մէջ և զայն պաշտելով կատարչտութիւն մտցուցած էր Սողոմոնի երդիքին տակ: Օր մը Սաքար անուն գէշ մը եկաւ ուզեց մատանին այն կնոջմէն որուն քով կը գտնուէր և զայն առնելուն պէս ծովը նետեց. յետոյ նստաւ Սողոմոնի գահուն վրայ ու բոլոր օրէնքները փոխեց: Սողոմոն ի զուր տեղը փնտռեց այդ հրաշագործ մատանին. և ի վերջոյ խորհեցաւ թէ Աստուած ուզեց դինքը պատժել. դարս ելաւ իր պալատէն և շրջեցաւ ամբողջ Յուդայի երկիրը, դոչելով. «Ես Սողոմոնն եմ» բայց իր հպատակները կը մերժէին դինքը ճանչնալ. քառասուն օր այս վիճակին մէջ մնաց, վերջապէս ձկնորսէ մը ուտելիք առած միջոցին տեսաւ որ իր մատանին ձուկի մը փորին մէջն է. անմիջապէս առաւ զայն ու իր զօրութիւնը վերստանալով այդ գէշը չորս հարիւր տիրերիասի լիճը նետեց:*

35. Ու մինք անոր տուինք հավերուն ախրասիանելու զօրութիւնը. անանք իր կամքին հպատակելով աչխարհի վրայ չրչկեցան։

36. Դեւերն ալ անոր հրամաններուն ենթակայ ըլլինք ու անանք սկսան պատանեկ կանչնել և մարգարիտ որսալ։

37. Ուրիչ չղիայակապ դեւեր ալ իր ձեռքին տակ ունէր։

38. Իրեն ըսինք. վայելէ՛ մեր բարիքները. դանոնք անհայիւ բաչխէ կամ ըստ կամս խնայէ. (քեզմէ հաչիւ չը պիտի պահանջուի այս բաներն համար)։

39. Աչխարհային չնորհներով ազդուած՝ Սողոմոն մնաւ երկրային բնակավայրին մէջ։

40. Ցիշէ՛ նաև Յոբը, մեր ծառան, որ իր ձայնը երկինք բարձրացուց գոչելով. Տէ՛ր, ասասանդ բոլոր չարիքները իմ վրաս կեդրոնացուց։

41. Ասուած բաւ անոր. ասքովդ գետնին գա՛րկ, ջուրի ակ մը պիտի բղխի ու դրկեզ պիտի մաքրագործէ և ծառաց պիտի անյղնէ։

42. Իր ընտանիքը իրեն վերադարձուցինք և մեր գիտասարքիամբը անոր հարստութիւնը աւելցուցինք սրպէսզի խոհական մարդիկ գան մր քաղեն տակէ։

43. Մինք Յոբին պատուիրեցինք գառազանները խարձ մը առնել և անով իր կինը ծեծել, սրպէս զի իր երդումը կատարած ըլլայ։ Յոբ հնազանդեցաւ ու մինք տեսանք որ անիկա չատ համբերատար է։

44. Իբր հաւատարիմ ծառայ Աստուծոյ, անիկա յաճախ երկինք կը բարձրացնէր իր մաքուր սրտին բազձանքները։

45. Յիշէ՛ նաև մեր Աբրահամ, Իսահակ և Յակոբ ծառաներուն առաքինութիւնն ու խոնարհութիւնը։

46. Անոնք յաւիտենական բնակավայրին վրայ մտածելով անարատ կը մնային։

47. Անոնք մեր աչքին առջևն են, առանձնաշնորհեալ բնաբնակներուն դասին մէջ։

48. Յիշէ՛ նաև Իսմայէլը, Եղիսէն և Կաթէլը, որոնք մեր պատուական ծառաներն էին։

49. Աչխարհ կը գոչգոչայ անոնց յիշատակին վրայ. անոնք որ Աստուծմէ կ՛երկնչին, երջանկութիւնը պիտի վայելեն։

50. Եղեմի պարտէզներուն դուռները անոնց առջև պիտի բացուին։

51. Երկնային իննդրին մէջ, անոնք պիտի վայելեն ախորժանամ պտուղներ և քաղցրահամ բմպելիներ։

52. Իրենց մօտ պիտի կենան պարկեչտասուն երիտասարդ դեղեցկուհիներ (1)։

53. Անա սոսկ են այն վայելքները որոնք կը խոստացուին ձեզի, հանդերձեալ կեանքին համար։

54. Անա սոսկ են այն երկնային չնորհները, որոնք ձեզի կ՛ընծայուին.

55. Իսկ մեղապարտներուն վախճանը անհուն պիտի ըլլայ։

56. Անոնք պիտի բնակին դժնդին մէջ ու հոն՝ վրնջալի անկողնին վրայ պիտի մնանին։

57. Անոնց դիպի բաւի. կշտացաք չարչարանքներէն. խմեցէք սա եռացող և տպաղատած ջուրն ալ։

---

(1) Երեսունէն երեսուն երեք տարեկան, կ՛ըսեն Բուբանի մեկնիչները։

58. Այդ ըմպելին և ուրիշ ոչ նուազ զարչելի ըմպելիներ անոնց բաժինը պիտի ըլլան։

59. Այդ ապիրատներուն համար այլևս իշխանութիւն չկայ. թոյրն ալ վհներուն բոցերուն մէջ պիտի գահավիժին։

60. Իրենց պատերուն պիտի բաւէ. այս ժողովուրդը որ ձեզի հետևեցաւ, ձեզի հետ կորսուհան պիտի մատնուի. անոնց երբէք չպիտի բաւէ՝ բարի նկատ, ո՛բովհետև բոցերուն մէջ պիտի այրին անոնք։

61. Տէր, պիտի ըսեն անոնք, ա՛ւելցո՛ւր չարչարանքներն անոնց որոնք անհատատութեան առաջնորդեցին զմեզ. բոցերուն հուրքը սաստկացուր անոնց համար։

62. Ինչո՞ւ համար հոս չենք տեսներ անոնք, զորս ապիրատներուն դասը կը դասէինք,

63. Եւ զորս կը ծաղրէինք. արդեօք անոնք խո՛յս տուին մեր տեսողութենէն։

64. Դժոխքի բնակիչները այսպէս պիտի խօսին իրարու հետ։

65. Ո՛վ Մուհամմէտ, ըսէ անոնց, ես մարգարէ մըն եմ միայն, միակ և յաղթական Աստուծմէ զատ ուրիշ Աստուած չկայ։

66. Երկինքի, երկրի և անոնցմէ ամբաստութեանց տէրն է ան. հզօր և ներողամիտ Աստուածն է ան։

67. Այս գիրքը վսեմ պատմութիւնն է (1),

68. Ու դուք կը մերժէք անոր անսալ։

69. Ես ոչ մէկ ծանօթութիւն ունէի երկնային ազնուական մասին, երբ անոնք կը վիճաբանէին (մարդ էակին առեղծվածութեան վրայ)։

70. Աստուածային յայտնութիւնները ինծի կը պատուիրեն սիմիայն քարոզել։

---

(1) «Այս պատգամը լուրջ պատգամ մըն է։» (Քազիմիրսքի)

71. Աստուած բաւ հրեշտակներուն. մարդը պիտի ստեղծեմ հողէն.

72. Երբ իմ ձեռակերտս ալարեմ և իմ չունչէս մաս մը փչեմ անոր մէջ, երկրպագեցէք զայն պաշտելու համար:

73. Բոլոր հրեշտակները Ադարիէլն հրամանին հնազանդեցան:

74. Միայն դուռը Էպլիսը մերժեց հնազանդիլ:

75. Աստուած բաւ անոր. ո՛վ Էպլիս, ինչո՞ւ չես պաշտեր այն էակը զոր իմ ձեռքովս կերտեցի:

76. Դատապարտիւնը այդքան պինդ ըլլալո՞ւ է քեզի:

77. Անհնազանդ հրեշտակը պատասխանեց. իմ ծառումս անոր ծագումէն աւելի գերազանց է. դուն զիս ստեղծելիր կրակէն, իսկ զայն՝ հողէն:

78. Այն ատեն Աստուած զայն. կորսուէ հոսկից, դուն պիտի քարկոծուիս (1):

79. Իմ անէծքս քու հետդ պիտի ըլլայ, մինչեւ վերջին դատաստանի օրը:

80. Տէ՛ր, յարեց Էպլիս, քու վրէժխնդրութիւնդ յետաձգէ մինչեւ վերջին դատաստանի օրը:

81. Ամենակարողը պատասխանեց. յետաձգեցի:

82. Վրէժխնդրութիւնս պիտի սպասէիկայ նշանակուած ժամուն միայն:

83. Էպլիս յարեց. կ՛երդնում քու զօրութեանդ վրայ որ բոլոր մարդիկը պիտի հրապուրեմ.

84. Միայն քու անկեղծ ծառաներդ պիտի ազատին:

85. Յաւիտենականը սա բաները պատասխանեց. ես ճշմարտութիւնն եմ ու իմ պատգամներս իրական են.

---

(1) Բուրանի մէջ յաճախ այս խօսքը կցուած է սատանային յիշատակութեան և կը նշանակէ « դուն անիծեալ ես »:

գնենը պիտի լեցնեմ բոլոր անոնցմով, որոնք քեզի պիտի հետևին. դուն ալ անոնց պուխը պիտի կենաս։

86. Ո՛վ Մուհամմէտ, ըսէ՛ անոնց. Իմ քարոզութեանցս վարձքը չեմ խնդրեր քենե. իմ եռանդս բաւական է ինծի (ես անոնցմէ չեմ, որոնք իրենց կարողութենէն աւելին կրկ՚ուզեն։)

87. Քուրանը ազդարարութիւն մըն է բոլոր մահկանացուներուն համար։

88. Օր մը պիտի անտնէք թէ անոր քարոզածնեքը ճշմարիտ են։

ՎԵՐՋ ԼԸ. ԳԼՈՒԽԻ

ԽՄԲՈՎԻՆ (1)

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 75 տուճ.

Ցաճուճ ողորմած եւ ակնիբաչար Աստուծոյ.

1. *Զօրաւոր և խնամատուն Աստուածը քեզի պրկած է Քաբանը։*

2. *Ճչմարտասիրութիւնը պայն բերաւ քեզի երկինքէն. պաշտէ՛ ուրեմն զԱստուած ու անկեղծօրէն հաւատա՛ անոր։*

3. *Մինչ Յաւիտենականին պարտականն չենք մաքառ հաւատք մը։*

4. *Անիկա պիտի դաւէ կատարչակաները, որոնք իրենց կուռքերուն միջոցով կը կարծեն թէ կրնան Աստուծոյ մերձենալ. Աստուած իր վճիռովը վերջ պիտի տայ անոնց վիճաբանութիւններուն։*

5. *Աստուած առաջնորդ չի նանգիստներ բնաւ ստախօսին և անհաւատին։*

6. *Եթէ Աստուած ուզէր դատակ մը ունենալ, պայն պիտի ընտրէր իր սիրեցեալ էակներուն մէջէն. բայց իր փառքը այսպիսի բաներէ չատ վեր է. անիկա միակ և զօրաւոր Աստուածն է։*

---

(1) Քաբանի այս գլուխին վերնագիրը առնուած է 71րդ տունէն, ուր ըսուած է. — «երբ անհաւատները խմբուին մեր դէմ ի գեհենը»։

7. Երկինքն ու երկիրը կերտող ճշմարիտ Աստուածպետն ան. ցերեկուան յաջորդել կուգայ գիշերը և գիշերուան՝ ցերեկը։ Արեւը և լուսինը իր հրամանին կը հնազանդին ու կը յառնին այն չրջանակին մէջ զոր Աստուած իրենց համար զծած է. միթէ անիկա զօրաւոր և հեռատեսիա Աստուածը չէ՞։

8. Ձեզի ամենքդ ստեղծուիլ միակ մարդէ մը. այնուհետեւ անոր կողէն ստեղծուիլ կինը. ձեզի տուաւ ամբողջ կենդանիները, ան է որ ձեզ կը ստեղծէ ձեր մօրը արգանդին մէջ, ձեզ դանազան ձեւերու կ'ենթարկէ և երեք միամսեայ տեղերէ կ'անցընէ. անիկա ձեր ակերն է. աչխարհի սերտազատութիւնը անոր կը պատկանի. իրմէ զատ ուրիշ Աստուած չկայ. դուք ինչպէ՞ս կարող էք մերժել ձեր երախտապիտանքի պարտքը։

9. Ապերախտ բլլալով, Աստուծոյ հարատեւութենէն բան մը չէք կրնար պահպանել, բայց անիկա կ'տանէ ապերախտ ծառաները և կը սիրէ երախտագէտները. ոչ ոք պիտի պիտի կրէ ուրիշին բեռը. դուք ամենքդ իրեն պիտի վերադառնաք և անիկա ձեզի ցոյց պիտի տայ ձեր գործերը,

10. Որովհետեւ Աստուած ծանօթ է սրտերու գաղտնիքին։

11. Երբ մարդոց դէմ ուն դժբազդութիւն մը գայ, իրենց ազաչաւոր ձայները կը բարձրացնեն առ Աստուած. հապա թէ անիկա միխիթարութիւն կը պարգեւէ իրենց, ու անոնք կը մոռնան բարերարը և խունկ կը ծխացընեն կուռքերուն. իմաց առ՛ր ապերախտներուն թէ իրենց սրարքէն օգուտ մը չպիտի տեսնեն և թէ գժոդքը պիտի բլլայ իրենց բաժինը։

12. Կարելի՞ բան է որ ամբարիշտին վիճակին նը-

Յարկաւ այն բարեպաշտ մարդը որ դիչերուան խաւարին մէջ զԱստուած կը պաշտէ, ոտքն վրայ կամ երկրպագած, որ հանդիսաւոր կեանքին կ'երկնչի և աստուածային դրախտեան վրայ յոյս կը դնէ. ըսէ՛ անոնց. կարելի է բազդատութեան դնել խմաստունն ու անխելքը. անոնք որ խելք ունին, սարսիրտխմիտը կը զգան։

13. Ըսէ՛. մ՛ել մի հաւատացեալ ծառաներս, երկնչեցէք Աստուծմէ. անոնք որ այս աշխարհի մէջ տասքնի գործեր կը կատարեն, հանդերձեալին մէջ պիտի ստանան իրենց վարձատրութիւնը. Աստուծոյ տրտատութիւնը անսահման է. անոնք որ կը յարատեւեն, իրենց փառաւոր վարձատրութիւնը պիտի ստանան։

14. Ըսէ՛. Աստուած պատուիրեց ինձի որ պինդը պաշտեմ ու անկեղծ հաւատք մը ցոյց տամ իրեն և հաւատացեալներուն առաջինն ըլլամ։

15. Ըսէ՛. եթէ անհնազանդ ըլլամ Աստուծոյ, կը վախնամ մեծ օրուան պատիժներէն։

16. Ըսէ՛. ես Աստուծոյ ծառան ըլլալով, անբիծ հաւատքով մը կը պաշտեմ զայն։

17. Ըսէ՛. խակ գուք ուզած կուռքերնիդ պաշտեցէք. կռապաշտները, որոնք իրենց հոգիին և իրենց ընտանիքին կորուստը կը պատրաստեն, դժբաղդ պիտի ըլլան վերջին դատաստանի օրը. անոնց կորուստը անդարմանելի է։

18. Կրակի յորձանք մը պիտի աւազանի անոնց դրախտներուն վրայ և պիտի չջնջապատէ անոնց տաքերը. Աստուած այս ճչդրիտ և տարտափելի պատկերը կը ներկայացնէ իր ծառաներուն, որպէս զի վախնան իր արդարութիւնէն։

19 Ուրախ լուրեր տուր անոնց, որոնք կուռքերու պաշտամունքէն հրաժարելով Աստուծոյ կը դառնան.

խոսասուններ սուբ իմ ծառաներուս, որոնք հետզհետզ իմ ձայնիս, կը ջանան կատարելութիան հասնիլ։ Սա-տանան զանոնք պիտի առաջնորդէ. խոհական մարդիկը անոնք են։

20. Դուն պիտի վրկե՞ս այն անձը որուն անաւար վճիռը արձակուած է. անիկա բոցերուն զոհը եղած է արդէն։

21. Անոնք որ Աստուծմէ կ՝երկնչին, պիտի բնակին արքայութիան ամենաարժէք վայրերուն մէջ, ուր պետերը կը հասին. Աստուած սուրբ է այս խոսասուններուն և անիկա երբէք չի զրժեր իր խոսասուններէն։

22. Ձի՞ս տեսած իմ Աստուած ինչպէ՞ս վար կ՝իջևցընէ ամպերը, որոնցմէ անձրեւ կը տեղայ. իմ ինչպէ՞ս Ջուրերը կը վերածէ գետերու, որոնք կը հասին դաշտերու մէջէն։ Ջուրը կը թափանցէ երկրիս ծոցին մէջ ու կը ծաղկեցնէ սուսկները, որոնց գոյները անսահմանօրէն գա-նազան են. Ջերմութիւնը կը դեղնեցնէ հունձքերը ու ա-նոնք կիյնան մանգալին հարուածին տակ. բոլոր սոսկը ազդարարութիւններ են խոհական մարդոց համար։

23. Այն անձը որուն սիրտը կը բանայ Աստուած, Իպատութիան սերմերը ցանելով հոն, կը հետեւի հաստա-քի լոյսին. վա՛յ անոնց, որոնք սճիրի մէջ կարծրացած՝ կը մերժեն սաստուածային պատուիրանները. անոնք կատա-ղութիան մէջ թողուած են։

24. Աստուած քեզի երկնից դիրքերուն ամենէն աբան-չելին. այդ դրքին մէջ միեւնոյն վարդապետութիւնը ան-դադար կը կրկնուի. զայն կազմող մասերը իրարու կը նմանին. անոնք որ կ՝երկնչին Աստուծմէ կը սկսին սորո-վիլ երբ լսեն Ճշմարիտի ընդհերցումը, բայց իրենց սո-վորութիւնը աստիճանաբար կը մեղմանայ ու անյագօրէն կ՝ու-

զեն լսել աստուածային խօսքը. Քուրանը Աստուծոյ լոյսն է. Աստուած անոր չնոյհիւ կ՚աւազնորդէ իր ընտրեալները, բայց անոնք որ անգամ մը մոլորեցուած են, այլևս չեն գտներ ուղիղ ճամբան:

25. Անհաւատը չի վախնար որ գաւազաբաժնեհան կնիքը կը զարնուի իր ճակտին՝ վերջին դատաստանին օրը. այն առենը ապիրատներուն պիտի ըսուի. կրեցէք այն պատիժները որոնց արժանի եղաք:

26. Անոնց նախընթաց սերունդներն ալ աստուծոյ հայհոյեցին իրենց մարգարէները ու անոնք պատժուեցան այնպիսի առեն մը, երբ բնաւ չէին սպասեր:

27. Այս աշխարհի վրայ նախասահմանութիւններով ծածկուած է հոգ, անոնք չաս ուզողի սոսկալի չարչարանքներ պիտի կրեն հանդերձեալ աշխարհի մէջ. նմէ գիտնայիր:

28. Քուրանը մարդոց կը ներկայացնէ զանազան դասեր, որպէս զի անոնք օրինակ առնեն:

29. Այս գիրքը գրուած է արաբերէն լեզուով, յստակ և պարզ կերպով մը. անիկա կը քարոզէ Աստուծմէ երկնչիլ:

30. Աստուած ձեզի իբր օրինակ կուտայ գերի մը, որ մեկէ աւելի տէրեր ունի՝ իրարու անհամաձայն, խակ ուրիշ գերի մըն ալ՝ որ միայն տէր մը ունի. այս երկու մարդիկը նմանօրինակ բաղդ մը կրնա՞ն ունենալ. ո՛չ, փա՛ռք Աստուծոյ. բայց մարդիկ մեծ մասամբ բան մը չեն գիտեր:

31. Ո՛վ Մուհամմէտ, դուն պիտի մեռնիս ու անոնք ալ պիտի մեռնին:

32. Վերջին դատաստանի օրը դուք ամենքդ ձեր դատը պիտի պաշտպանէք Աստուծոյ առջեւ:

33. Կա՞յ աւելի ամբարիշտ մեկը քան այն անձը, որ սուտեր կը գրպնէ Աստուծոյ մասին և ճշմարտութիւնը

կը կեղծէ. անհաւատութեան վերապահուած բնակավայրը գեհենը չէ՞ մի՞թէ։

34. Ան՝որ միայն կ՝երկնչին Աստուծմէ, որոնք ճշմարտութեան կը հետեւին և անոր կը հաւատան։

35. Ամենակարողը պիտի լրացնէ փափաքներն անոնց որոնք բարի գործեր կը կատարեն. Աստուած ծոգութիւն պիտի տայ անոնց յանցանքներուն և արքայութիւնը պիտի շնորհէ ի վարձ իրենց առաքինութեանց։

36. Աստուածային պաշտպանութիւնը ինքնին բաւական է. անհաւատները կ՝ուզեն զքեզ վախցնել իրենց կուռքերուն անունով, բայց Աստուած գիտէ որ մոլորեցնէ անիկա այնուամենայնիւ չի կրնար դանել։

37. Իսկ ան որ Աստուծմէ կ՝առաջնորդուի, այնպես չի մոլորիր, միմիայն Աստուած զօրաւոր և վրիժառու չէ՞։

38. Հարցո՛ւր անոնց թէ ո՞վ առեղծեց երկինքն ու երկիրը. ու անոնք կը պատասխանեն. Աստուած. ուրեմն ի՞նչպէս կը կարծեն թէ Աստուծոյ զօրութեան հաւասար դասած իրենց կուռքերը կրնան արդիւք հանդիսանալ Աստուծոյ գործել ուզած բարիքին կամ պատիժին. Ամենակարողին բազուկը իմ ապաւէնս է. բոլոր խնդացի մարդիկ անոր վրայ կը դնեն իրենց վստահութիւնը։

39. Ըսէ՛ անոնց. ձեր ջանքերը միացուցէք. ես ալ իմ կողմէս պիտի գործեմ. քիչ առնէն պիտի տեսնէք

40. Թէ մեզմէ ո՞վ պիտի ըլլայ չարչարանքներու զոհ և թէ որո՞ւն համար պիտի վառին յաւիտենական կրակները.

41. Թէ մեզմէ ո՞վ պիտի կրէ անարգալից նախատինքներ և թէ մեր մէջէն որո՞ւն վրայ պիտի իջնէ յաւիտենական չարչարանքը։

42. Ո՛վ Մուհամմէդ, քեզի երկինքէն զրկեցինք այս

Գիրքը, որուն մէջ ճշմարտութիւնը կը խօսի մարդոց. ո՛վ որ անոր հետեւի, ինքը կը չհի. իսկ ո՛վ որ անկէ մոլորի, ինքը կը կորսնցնէ. դուն մարդկային ազգին դաստիարակները չես:

43. Աստուած կ՚ընդունի մարդոց հոգիները մահուան վայրկեանին. յաճախ մահը կ՚իջնէ մարդոց վրայ մինչ անոնք քունի բազուկներուն մէջ են, Աստուած իրեն կը կանչէ զանոնք որոնց վճիռը արձակուած է. իսկ միւսները կը թողու որ իրենց ապարէզը լրացնեն. բոլոր ատոնք նշաններ են մահուոյ մարդոց համար:

44. Աստուծմէ զատ ուրիշ պաշտպան պիտի փնտրէ՞ք. իշխանութիւնէ և իմացականութիւնէ զուրկ կուռքերու պաշտամունք պիտի մատուցանէ՞ք:

45. Ըսէ՛ անհատականութեան. միայն Աստուած իրաւունք ունի պաշտպան հանդիսանալու, անիկա երկինքի և երկրի թագաւորն է, դուք բոլորդ անոր ստեղծած պիտի ելլէք:

46. Անոնք որ հանդերձեալ կեանքին չեն հաւատար, իրենց սարսափէն կը դողդողան երբ լսեն միակ Աստուծոյ անունը. իրենց կուռքերուն վրայ խորհելով միայն կ՚ուրախանան:

47. Ըսէ՛. ո՛վ իմ վեհափառ Աստուածս, երկինքի և երկրի Արարիչ, դո՛ւն, որուն աչքը կը թափանցէ գաղտնիքի սուրերուն մէջ, դո՛ւն, որուն համար ամէն բան յայտնի է, դո՛ւն պիտի դատես տկար մահկանացուներու անհամաձայնութիւնները:

48. Եթէ ապիրատները տէր բլլային աշխարհի պատնեշած զանձերուն կրնայ պատիկին, զանոնք բոլորը պիտի տային ազատելու համար այն չարչարանքներէն, ո-

բանք կը պատրաստուէին իրենց. Աստուած անոնց ցոյց պիտի տայ այնպիսի բան մը, որուն չէին սպասեր:

49. Իրենց գործած սխալները աչքերնուն առջեւ պիտի պարզէ. իրենց ծաղրած բաները պիտի չրջապատեն զիրենք:

50. Երբ մարդոց դէմուն դժբաղդութիւն մը գայ, զմեզ օգնութեան կը կանչեն. հապա մէկ օգնութեան ձեռք կը կարիանանք իրենց և անա ի՛րեն. այս չնորհին արժանի էինք արդէն: Բայց այս ձեռնասուէիւնը փորձութիւն մըն էր, մարդիկ մեծ մասամբ չեն պիտեր:

51. Իրենցմէ առաջ ապրած ուրուներուն ալ այսպէս կը խօսէին. ինչ բանի ծառայեցին իրենց գործերը:

52. Իրենց գործած սխալներուն պատիժը կրեցին, մեր օրերուն ամբարիշտներն ալ նմանօրինակ պատիժներ պիտի կրեն, անոնք չպիտի կրնան կասեցնել վրէժխնդիր բազուկը:

53. Անոնք չեն պիտեր միթէ թէ Աստուած բան կամ կը չնորհէ կամ խնայէ իր բարիքները, որպէս զի հաւատացեալներուն առաջադրէ ատոր իր զօրութեան:

54. Ո՛վ իմ ծառաներս, որ մեզմէ մէջ բնակած էք, մի՛ յուսահատիք բնաւ աստուածային պիտիներէն. անոնք կարող է նորել բոլոր սխալներուն. Աստուած զթած և ողորմած է:

55. Ուրեմն Աստուծոյ դիմեցէք և Իրմէ ներումը ընդունեցէք, քանի որ դեռ չէք կրած պատիժը, որմէ վերջ այլեւս փրկութիւն չկայ:

56. Երկինքէն իջած ճշմարիտ կրօնքին հետեւեցէք, քանի որ անոնցմէ ձեռք մը դեռ չանհպածակի հարուած մը չէ իջեցուցած ձեր վրայ:

57. Ամբարիշտը պիտի դողէ. վայ ինձի, ինչո՞ւ չհնազանդեցայ Աստուծոյ, ինչու ծաղրի առարկայ դարձայ իր կրօնքը։

58. Աւա՛ղ, կին պիտի լուսաւորած ըլլար, ես ինքս ալ պիտի դասուէի իրմէ երկիւղածներուն կարգը։

59. Իսկ երբ չարչարանքները տեսնէ, պիտի դողէ. ինչո՞ւ չեմ կրնար այնպէս վերադառնալ, որպէսզի առաքինի գործեր կատարեմ։

60. Բնդի հրաչքներ ցոյց տուած էի, բայց դուն աչք գոցեցիր անոնց, որովհետեւ ինքզինքդ զոհդուխեան և անհաւատութեան տուած էիր։

61. Յարուխեան օրը Աստուծոյ մասին սուտեր գրեցուցողները սեւերես պիտի ըլլան. չէ՞ որ դիտնոր զոհդուխեան անմահանալի բնակավայր մըն է։

62. Իսկ անոնք որ Աստուծմէ երկիւղած են, պիտի փրկուին. անոնք պիտի վայելեն երանութեան բնակավայրը. դժբաղդութիւնը և նեղութիւնը երբէք չպիտի մերձենան իրենց։

63. Աստուած արարիչն է ամէն բանի. ան է որ տիեզերքը կը կառավարէ. երկինքի և երկրի բանալիները իր ձեռքերուն մէջն են. անոնք որ կ'ուրանան իր պատգամները, պիտի պատժուին։

64. Ըսէ՛ անոնց. «Ով անմիտ մարդիկ, ինձի պիտի հրամայէ՞ք որ իրմէ զատ ուրիշ Աստուած մը պաշտեմ»։

65. Բնդի և քու նախահայրերուդ ցոյց արուած է արդէն թէ կատարչանելու արարքները զուր են և զանոնք գործողները դժբաղդ պիտի ըլլան։

66. Քու խունկդ ուղղէ՛ Աստուծոյ և չնորհապարտ եղիր իրեն։

67. Բայց անհաւատները երբէք չկրցան դնահատել Աստուծոյ զօրութիւնը. յարութեան օրը բոլոր աչխարհ հողի պիտի վերածուի Աստուծոյ ձեռքին մէջ. Աստուած ըսյն պիտի առնէ աջ ձեռքը և երկինքը պիտի բռնէ ձախ ձեռքով, փա՜ռք Բարձրեալին, անէծք կուռքերուն։

68. Փողը առաջին անգամ որ հնչէ, երկինքի մէջ և երկրի վրայ ստեղծուած բոլոր էակները պիտի մեռնին, ի բաց առեալ իր ընտրեալները։ Փողը երկրորդ անգամ պիտի գոչայ և բոլորը մէկ յարութիւն առնելով իրենց անարեկած աչքերը պիտի բանան։

69. Աչխարհ պիտի չողչողայ Ամենակարողին լոյսովը. Գիրքը պիտի բերուի, մարգարէները և վկաները պիտի յառաջանան. ճշմարտութիւնը պիտի իչխէ մարդոց սրբուած վճիռներուն վրայ. ոչ ոքի անիրաւութիւն պիտի ըլլայ։

70. Ամէն ոք իր գործերուն վարձքը պիտի առնայ. Աստուած չատ լաւ ծանօթ է մարդոց արարքներուն։

71. Անհաւատները խմբուելին դժոխք պիտի մղուին և երբ դիտենին առջև հասնին, անոր դուռները պիտի բացուին ու իրենց պիտի հարցուի. Ձեր մէջէն մարգարէներ դուրս չելա՞ծ միթէ, Ձեզի ճշմարիտ կրօնքը չքարոզեցի՞ անոնք։ Այո՛, պիտի պատասխանեն անոնք, մենք լսեցինք անոնց քարոզութիւնները։ Բայց անհաւատները դժոխքին նախատահնանուած էին արդէն։

72. Անոնց պիտի ըսուի. դժոխք մտէ՛ք, յաւիտենապէս պիտի բնակիք հոն. դոռոզներուն անաւոր բնակարանն է ան։

73. Իսկ այն հաւատացեալները, որոնք Աստուծմէ երկնչեցան, խմբուելին պիտի առաջնորդուին երանութեան պարտէզներուն մէջ. երբ հոն հասնին, դուռները պիտի

բացուին իրենց առջեւ և իրենց պիտի բսուի. խաղաղութիւն ընդ ձեզ, զուք առաքինի եղաք, անոր համար վայելեցէք երանութիւնը:

74. Ու անոնք պիտի գոչեն. գովեա՛լ է Աստուած, անիկա իր խոստումները կատարեց. զմեզ աշխարհի վրայ բնակեցուց, որպէս զի յաւիտենական բնակավայրին մէջ ալ կարենանք մտնել. արքայութեան ընդարձակ տարածութիւնը մեր ժառանգութիւնն է. արքան գեղեցիկ է վարձատրութիւնն անոնց, որոնք բարիք գործած են:

75. Հրեշտակները, Աստուծոյ գահուն առջեւ չարուած ու ոտքերնին մերկ, Բարձրեալին գովեստը պիտի հիւսեն և իրր յաւիտենական ճշմարտութիւնը մարգկային աղքին վճիռը արձակէ, անոնք միաբերան պիտի գոչեն. վա՛ռք Աստուծոյ, սիրելիքդ վեհապետին:

ՎԵՐՋ Լ.Թ. ԴԼՈՒԽԻ

ԴԼՈՒԽԻ Խ.

ՀԱԻԱՏԱՑԵԱԼԸ

Տրուած Մէֆֆէի մէջ. — 85 տուն.

Ցանուն ոդորմած եւ անչիւաչար Աստուծոյ.

1. Հա, մխմ. հզօր և իմաստուն Աստուածն է որ քեզի ղրկած է Բուբանը:

2. Ան է որ մեղքերուն թողութիւն կուտայ, որ ապաշաւը կ'ընդունի և որ անաւար է իր պատիժներուն մէջ:

3. Անիկա անսահման և միակ Աստուածն է, ամէն բանի վախճանն է ան։

4. Միայն անհատականներն են որ նուիրական կրօնքին մասին կը վիճաբանին, անոնց յաղորդութիւնները Թող զքեզ չլացնեն (1)։

5. Նոյն ժողովուրդը ատեցօ հռչակեց իր մարդաբէներուն դէմ ըմբոստանալով, անոնց կեանքին դէմ յարձակում գործեցին. սուսով պիտուած, անոնք ուզեցին ճշմարտութիւնը բնաջինջ ընել. բայց երկնային զայրոյթը պիտնք անհետացուց այնպարծին երեսէն և ինչ սարսափելի եղաւ իրենց կրած պատիժը։

6. Անհատականները գաղտագարտուղ վճիռը ի գործ պիտի դրուի. անոնք բոցերուն զոհ պիտի ըլլան։

7. Աստուծոյ գործը կրող հրեշտակները և անոր չուրջ հաւատքուղները կը պատմեն Յաւիտենականին մեծութիւնը և անոր կ'ուզեն սա աղօթքը. Տէր, ներէ հաւատացեալներուն, քու գթութիւնդ և գիտութիւնդ կ'ընդգրկեն ամեզերքը. ներէ անոնց որ կը զղջան և քու արքայդն օրէնքներուդ կը հետեւին, փրկէ զանոնք գեհենին կրակներէն։

8. Տէր, զանոնք մտցուր երգմի պարտէզներուն մէջ, ինչպէս խոստացած ես իրենց. նոյն երջանկութիւնը պարգեւէ նաեւ իրենց հայրերուն, կիներուն և զաւակներուն, երբ անոնք աստքինութեամբ ապրին. քու գորութիւնդ և իմաստութիւնդ անսահման է։

---

(1) «Անոնց հետ հեն կատարած շարժումները Թող զքեզ չլացընեն» կը թարգմանէ Քագիմիրսքի, յարելով թէ՝ ասիկա ակնարկութիւն է այն առեւտրական երթեւեկներուն, որոնց միջոցաւ անհատանները հարստութիւն կը դիզէին։

9. Տէր, հեռացո՛ւր անմնդմէ երկնային պատիժները. ան՝ որուն համար քու դիմութիւնդ պիտի չնորհես վերջին դատաստանին օրը, բարիքներուն ամենէն մեծը պիտի վայելէ։

10. Այդ օրը անհատները սա խօսքը պիտի լսեն. Աստուծոյ առեւտրիները ձեղի դէմ չատ աւելի բուռն է քան այն առեւտրիները զոր դուք զգացած էք ինքզինքնուդ հանդէպ. երբ դուք հրաւիրուեցաք հաւատացեալ ըլլալու, չհնազանդեցաք։

11. Տէր, պիտի պատասխանեն անոնք, դուն զմեզ երկու անգամ մեռցուցիր ու երկու անգամ կեանք տուիր. մենք մեր մեղքերը խոստովանեցանք. յաւիտենապէս այս դժբաղդ տեղին մէջ պիտի մնանք։

12. Դուք ուրացաք թէ Աստուած մէկ է. դուք կուռքերուն խունկ մատուցիք և ահա այս պատճառաւ դերադոյն Աստուած ձեր դատապարտութեան վճիռը արձակեց։

13. Աստուած ամենուրեք ցոյց կուտայ իր զօրութեան նշանները. ձեր մտածողը երկինքէն եկած չնորհ մըն է. բայց Աստուած խելք կուտայ միայն անոնց որոնք իրեն կը հնազանդին։

14. Ո՛վ մարդիկ, Աստուծոյ դիմութեան դիմացէք ու անոր ցոյց տուէք մաքուր հաւատք մը և հեճուկս անհաւատներուն։

15. Ան որ փառքի ամենաբարձր աստիճանին հասած է և բազմած է դերադոյն գահուն վրայ, իր չունչը կը ղրկէ ընտրեալներուն, որպէս զի յարութեան օրը ազգատարին։

16. Այն օրը ուր մարդիկ դուրս կելլեն իրենց գերեզմանէն չպիտի կրնան Յաւիտենականին ակնարկէն խուսափիլ. այդ մեծ օրուան դերադոյն դատաւորը ո՛վ պիտի ըլլայ. միակ և փառաւոր Աստուածը։

17. Այդ օրը ամէն ոք իր գործերուն վոխարէնը պիտի առնայ, ոչ ոքի անիրաւութիւն պիտի ըլլայ. Աստուած արդարութեամբ կը կարգադրէ իր հաշիւները։

18. Ազգարարէ՛ իրենց այն ահաւոր վայրկեանը, երբ սրտերը սոսկումէ դողդողար պիտի ըլլան։

19. Ապիրատները ո՛չ բարեկամ և ոչ ալ բարեխօս պիտի ունենան իրենց պաշտպանութիւնն առնձնելու համար։

20. Աստուած ծանօթ է նենգամիտներու աչքերուն մէջ եղածին ու անոնց սրտերու զաղտնիքին։

21. Արդարն Աստուած ամէն ինչ կը վճռէ. իսկ կուռքերը ոչ մէկ բանի դատաւոր են. միայն Աստուած կը տեսնէ և կը լսէ ամէն բան։

22. Մի՛թէ անոնք չե՞ն չրջած աշխարհի վրայ ու չե՞ն տեսած մի՛թէ ինչ եղած է իրենցմէ առաջ ապրած ազգերուն վախճանը. անոնք իրենցմէ աւելի զօրաւոր էին. անոնց թողած յիշատակարանները վկայ են իրենց մեծութեանը, բայց աստուածային արդարութեան սուրը բնաջինջ ըրաւ զանոնք ու ոչ ոք կրցաւ պրկինք պաշտպանել իր աստուածային վրէժխնդրութեան դէմ։

23. Անոնք ապստամբեցան մարգարէներուն դէմ ու Աստուած զանոնք բնաջինջ ըրաւ, որովհետեւ անիկա իր պատիժներուն մէջ զօրաւոր և ահաւոր է։

24. Մովսէսին տուինք մարգարէ ըլլալու և հրաշքներ գործելու կարողութիւնը։

25. Անիկա Աստուծոյ խօսքը քարոզեց Փարաւոնի, Համանի և Կարունի առջեւ. բայց անոնք ըսին. այս մարդը սուտ մարգարէ մըն է։

26. Եւ երբ Մովսէս անոնց ցոյց տուաւ ճշմարտութիւնը, անոնք զոչեցին. հաւատացեալներուն բոլոր արու

զաւակները սպաննենք. (ու միայն էգերուն խնայենք)։ Բայց անհաւատներուն նենգամտութիւնը պարապը ելաւ։

27. Փարաւոն ըսաւ. ձգեցէք զիս որ Մովսէսը մահուամբ պատժեմ. մի՛ գուցէ անիկա իմ ժողովուրդս կրօնափոխ ընել ուզէ և կայսրութիւնս կործանէ։

28. Մովսէս պատասխանեց. Աստուած իմ և ձեր տէրն է. անիկա զիս պիտի պաշտպանէ բոլոր այն դառնութիւններուն դէմ, որոնք չեն հաւատար վերջին դատաստանի օրուան։

29. Փարաւոնի ընտանիքէն մարդ մը որ հաւատացեալ էր և որ կը ծածկէր իր հաւատքը, ըսաւ անոնց. դուք պիտի մեղադրէք այն մարդը որ կը յայտարարէ թէ իր տէրը Աստուածն է. անիկա ձեզի հրաշքներ ցոյց տուաւ. եթէ խաբեբայ մըն է, իր առաքեալի պատիժը ինք պիտի կրէ, իսկ եթէ ճշմարտութիւնը կը յայտնէ ձեզի, դուք էք որ պիտի կրէք իր սպառնացած պատիժներուն մէկ մասը. Աստուած երբէք մեղսակից չի հանդիսանար սուտասօսին և ապիրատին։

30. Ո՛վ ժողովուրդս, ըսաւ անոնց, այսօր իշխանութիւնը ձեր ձեռքն է, ձեր տէրութիւնը բարգաւաճ է, բայց ո՞վ պիտի պաշտպանէ զձեզ երկնային զայրոյթէն, երբ Աստուած ուզէ պատժել զձեզ։ Փարաւոն պատասխանեց. ես միայն արդարութիւնը կը հրամայեմ ձեզի և զձեզ ուղիղ ճամբէն միայն կ՚առաջնորդեմ։

31. Այն ատեն հաւատացեալը ըսաւ. ո՛վ իմ ժողովուրդս, կը վախնամ որ անհնազանդ ազգերու վիճակին ենթարկուիք։

32. Կը վախնամ որ Նոյի, Սահ և Թէմուտի ժողովուրդներուն կրած պատիժին դուք ալ ենթարկուիք,

33. Ինչպէս նաեւ այն սերունդներուն, որոնք անոնց

յաջորդեցին աչխարհի վրայ. սակայն Աստուած երբէք չուզեր հարատահարել իր ծառաները։

34. Ո՛վ իմ Ժողովուրդս, ձեզի համար կը վախնամ այն օրէն, երբ վերջին դատաստանը ձեզի պիտի ունենայ։

35. Այդ օրը Աստուծոյ ներկայութենէն պիտի վազատրուիք ու իր զայրոյթին դէմ ապաստան մը չպիտի գտնէք, որովհետեւ Աստուծոյ ձեռքով մատրնցուածը այլ եւս չիտակ ճամբէ չի կրնար երթալ։

36. Յովսէփ եկած էր արդէն նուիրական կրօնքը քարոզելու ձեզի. դուք կասկածկոտ անոր վրայ ու անոր մահէն վերջ ըսիք. Աստուած այլեւս մարգարէ չպիտի ղրկէ. անիկա խաւարով կը պատէ կասկածոտները, ինչպէս նաեւ ամբարիշտները։

37. Անոնք որ Աստուծոյ կրօնքին վրայ կը վիճաբանին, առանց լուսաւորուած ըլլալու, իրենց վրայ կը հրաւիրեն Աստուծոյ և հալածականներուն առելութիւնը։ Անիկա դատողներուն և յանդուգներուն սրտերը պարապանքով կը կնքէ։

38. Փարաւոն ըսաւ Համանի. բարձր աշտարակ մը չինեցէք ինձի, որպէս զի կարենամ ելլել երկնային չըրջանակները։

39. Ես կ'ուզեմ մտանել Մովսէսի Աստուծոյն, թէեւ Մովսէսի բանը սուտին մը կ'նմանայ ինձի։

40. Ահա այսպէս է որ Փարաւոն իր վատը ամբարշտութեան մէջ վհատելով, ուղիղ ճամբէն հեռացաւ, բայց իր լարած ծուղակները իր փճացումը միայն յառաջ բերին։

41. Հալածականները մարդը Եկեղեցիներուն կը կրկնէր. հետեւեցէք ինձի, զձեզ պիտի առաջնորդեմ ուղիղ ճամբէն։

42. Այս աշխարհը վազանցուկ հաճոյքներ միայն կը խոստանայ. հանդերձեալ կեանքը ձեզի կ'ընծայէ յաւիտենական բնակավայր մը։

43. Մվ որ չարիք գործած է, փոխարէնը չարիք պիտի առանայ. իսկ այն հաւատացեալը, կին ըլլայ թէ այր, որ առաքինի գործեր կատարած է, երանութեան պարտէզներուն մէջ պիտի մտնէ. այն տեղ պիտի վայելէ անհամար բարիքներ։

44. Մվ Եղիսաբեթներ, իմ ձայնս զձեզ կը հրաւիրէ փրկութեան, իսկ դուք կ'ուզէք բոցերուն մէջ նետել զիս։

45. Դուք կը հրաւիրէք զիս որ անհաւատ ըլլամ ու ձեր կուռքերը պաշտեմ, իսկ ես կը հրաւիրեմ զձեզ որ հզօր ու զթած Աստուածը պաշտէք։

46. Ձեր կուռքերը չեն կրնար լրացնել մահկանացուներու բաղձանքները, ո՛չ այս աշխարհին և ոչ ալ հանդերձեալին մէջ. մենք ամենքս պարտաւոր ենք Դեբաղոյն Յակոբին առջեւ ելլել. ամբարիշտները բոցերուն զոհ պիտի ըլլան. տանջանքն անվիճելի ճշմարտութիւններ են։

47. Դուք օր մը պիտի յիշէք իմ խօսքերս, զարմով ինձի, ես Ամենակարողին բազուկներուն կ'ապաւինիմ, անիկա կը հակէ իր ծառաներուն վրայ։

48. Աստուած հաւատացեալը փրկեց անոր առջեւ բարձած թակարդներէն ու անոր վճիռը արձակուեցաւ Փարաւոնի բնաւնիքին դէմ։

49. Անոնք բոցերուն զոհ պիտի ըլլան ու անոնց մէջ պիտի մարճուին առտու իրիկուն և երբ ժամը հնչէ, անոնց պիտի ըսուի. մտէ՛ք տժոխէն անհաւատ չարչարանքներուն բնակավայրին մէջ։

50. Այն տեղ անհաւատները իրարու հետ վիճաբանութեան պիտի բռնուին. տկարները պիտի ըսեն իրենց

գոռոզ պետերուն. մենք ձեզի հետեւեցանք, հիմա դուք պիտի ազատէք զիչատիչ կրակէն։

51. Ու անոնց պետերը պիտի պատասխանեն. մենք ալ ձեզի պէս կրակին մէջ թաղուած ենք. մեր դատապարտութեան վճիռը արձակուած է։

52. Դժոխքին մէջ եղողները պիտի ըսեն պահապաններուն. մեր ազաղակները Աստուծոյ ականջը հասցուցէք. ազաչեցէք իրեն որ գոնէ մէկ օր մը գոգար տայ մեր տառապանքներուն։

53. Բայց դժոխքին պահապանները անոնց պիտի պատասխանեն. միթէ ձեզի առաքեալներ չեկա՞ն. դուք չսեցի՞ք անոնց քարոզութիւնները. — այո՛, կսկիծով. — լա՛ւ ուրեմն, ձեր խնդրանքը դուք բարձրացուցէք առ Աստուած, բայց ապիրատներուն աղօթքը խաւարին մէջ կը կորսուի։

54. Մեր զօրաւոր պաշտպանութիւնը պիտի հակ հաւատքի առաքեալներուն և հաւատացեալներուն վրայ թէ՛ այս աշխարհին և թէ հանդերձեալին մէջ։

55. Վերջին դատաստանի օրը յանցաւորները ի դուր ներողութիւն պիտի խնդրեն. անէծքը գտնուած պիտի պատչարէ և դժոխքը պիտի բլայ անոնց բնակավայրը։

56. Մովսէսին տուինք Հնգամատեանը. Եբրայական ժողովուրդը զայն ժառանգեց. այս գիրքը ազգամիս մարդոց լոյսն ու առաջնորդն է։

57. Ո՛վ Մուհամմէդ, համբերատար եղիր, Աստուծոյ խոստումները անկորնչելի են. յանցանքներուդ համար Աստուծմէ ներողութիւն խնդրէ և փառաբանէ գինքը առտու և իրիկուն։

58. Անոնք որ առանց բանէ մը տեղեկութիւն ունենալու, կը վիճաբանին աստուածային հրաշալիքներուն

վրայ, գոռոզութեամբ լեցուած են. իրենց չանքերը ապարդիւն պիտի մնան. ձեր յոյսը Աստուծոյ վրայ դրէք, անիկա կը տեսնէ և կը լսէ ամէն բան:

59. Երկինքի և երկրի ստեղծագործութիւնը չատ աւելի հրաշալի է քան մարդ էակին ստեղծումը. բայց մարդիկ մեծ մասամբ չեն ըմբռներ այս բանը:

60. Կոյրը և ոչ կոյրը, առաքինի հաւատացեալը և չնորհազարդ չարագործը երբէք միևնոյն վախճանը չպիտի ունենան. մարդիկ որքա՜ն քիչ կը մտածեն:

61. Ժամը պիտի հնչէ, այս մասին տարակոյս չկայ բնաւ և սակայն մարդիկ մեծ մասամբ կ'ուրանան այս ճշմարտութիւնը:

62. Աստուած բան է. դիս օդնութեան կանչեցէք, և ես պիտի կատարեմ ձեր խնդրանքը. իսկ այն գոռոզ մարդիկը, որոնք պիտի մերժեն դիս պաշտել, նախատինքներով ծածկուած դեհենին մէջ պիտի մտնեն:

63. Աստուած դիչերը հաւատացած է հանգիստի համար և ցերեկը՝ աչխատութեան համար. անիկա բարեսիրտ է մարդոց մասին և սակայն մարդիկ մեծ մասամբ չնորհակալ չեն ըլլար իրեն:

64. Անիկա ձեր տէրն է. բոլոր էակները ոչինչէն ստեղծեց, անիկա միակ Աստուածն է. ինչո՞ւ համար երես կը դարձնէք իրմէ:

65. Աստուծոյ կրօնքը ուրացողներն ալ իրեն կրնս կը դարձնէին:

66. Աստուած է որ ձեր քայլերուն տակ հաստատուն երկիր մը պատ ու ձեր գլուխին վրայ բարձրացուց երկինքը. ան է որ ձեզի տուաւ հաճելի ձեւ մը. իր բարութեամբը ձեզի կը չնորհէ անապատ և առողջարար սնունդներ. անիկա ձեր Տէրն է, օրհնեա՛լ ըլլայ սիրելիներ վեհապետ Աստուածը:

67. Անիկա կենդանի և միակ Աստուածն է. անոր բուն հաւատքով մը իրեն դիմեցէք. ինչո՛ւ Աստուծոյ, սիեզերքի վեհապետին:

68. Ըսէ՛. ես աստուածային չնորհները ընդունած եմ ու ինծի արդիւնած է պահել ձեր կուռքերը. Աստուած ինծի հրամայած է խաղաղութիւնն ընդունիլ (1). այս է սիեզերքի վեհապետին կրօնքը:

69. Աստուած զձեզ ստեղծեց նախ հողէն, յետոյ ջուրէն, յետոյ թանձրացած արիւնէ. երախայ եղած աւետնիդ, կը մանէք կեանքի ասպարէզին մէջ, յետոյ կը թևաւորիմէք չարհանգստութեան տարիքը և յետոյ ծերութիւնը կը հասնի ձեր վրայ. չատերը կը մեռնին ծերութեան հասնելէ առաջ, բայց բոլորը կը հասնին մինչեւ Յաւիտենականին նշանակած ժամանակամիջոցը: Այս պահուան աստիճանները, ուրկէ մարդիկ կ'անցնին, պէտք է իրը դաս ծառայեն իրենց:

70. Աստուած է որ կուտայ կեանքը և մահը. իր ձայնին ի լուր էակները ոչինչէն կը ծնին. անիկա կ'ըսէ եղիցի՛, և կ'ըլլայ:

71. Տե՛ս թէ որոնք կը պայքարին աստուածային վարդապետութեան դէմ. տե՛ս թէ ինչ մոլորութեանց մէջ կ'իյնան անոնք:

72. Անոնք որ կ'ուրանան Բուրանի ճշմարտութիւնները և մեր ղրկած մարգարէներուն առաքելութիւնը, օր մը պիտի տեսնեն:

73. Վիշերնեն չղիայակիը, անոնք պիտի քաշկռտուին դժոզքին խարոյկներուն մէջ:

74. Անոնց պիտի հարցուի. ո՞ւր են այն կուռքերը

---

(1) «ես հրաման ստացած եմ Աստուծոյ ապաւինիլ.»
(Բազմիրոքի)

զորս Բարձրեալին հաւասար կը դասէիք. անոնք պիտի պատասխանեն թէ այդ կուռքերը մէջնիզ չկան և պիտի ուրանան զանոնք պաշտած ըլլալնին: Ահա այսպէս Աստուած կը մոլորեցնէ կռապաշտները:

75. Ահա այս է վարձատրութիւնը ձեր յիմար զբաղմութեանց և յանդգնարար հաճոյամոլութեանց:

76. Իջէք դժոխքին մէջ, անիկա գոռոզներուն սարսափելի բնակավայրն է:

77. Ո՛վ Մուհամմէտ, համբերատար եղիր. Աստուծոյ խոստումները անկասկածելի են. մեր պատուհասքներուն մէկ մասը քու աչքիդ առջեւ եթէ գործադրուի, կամ եթէ մահը հասնի քու վրադ անոնց գործադրութենէն առաջ, բոլոր մարդիկ մեր առեւանին առջեւ պիտի գլլան:

78. Քեզմէ առաջ չատ մարգարէներ եկան (1). մինչ քեզի պատմեցինք անոնցմէ մէկ քանիին պատմութիւնը. ուրիշներ ալ կան, որոնց մասին բան մը չենք ըսած. ասոնք ինչ հրաշքներ որ գործեցին, մեր հրամանովը չարժեցան. երբ Աստուծոյ հրամանը հասնի, կէտ առ կէտ կը գործադրուի և կը վերջանան մահկանացուներու վիճաբանութիւնները. անոնք որ պիտի չանան ընդունիլ իր կրօնքը, կորսուեան պիտի մատնուին:

79. Աստուած է որ ստեղծեց կենդանիները, անոնցմէ ոմանք ձեզի կը ծառայեն հեծնելու համար և ուրիշներ՝ սնունդի համար:

80. Դուք անոնցմէ կը քաղէք բազմաթիւ առաւելութիւններ, անոնք դէմդ արտօրէն կը տանին ձեր ու-

(1) Ձէլալէտտին կ'ըսէ թէ՝ Աստուած մարդոց ղրկեց ութը հազար մարգարէներ, ասոնցմէ չորս հազարը ընտրեց Իսրայէլի զաւակներէն, իսկ չորս հազարը՝ Իսմայէլ ազգէրէն,

զած տեղերը. երկրի վրայ անոնք ձեզի համար այն գործը կը տեսնեն, ինչ որ նաւերը կը կատարեն ծովերուն վրայ։

81. Ահա այսպէս Աստուած ձեզի ցոյց կուտայ իր բարեմիտ նպատակները։ Իր չնորհներէն ո՛րը պիտի ուրանաք դուք։

82. Չէ՞ք չրջած աշխարհի վրայ, չէ՞ք տեսած թէ ինչ եղած է վախճանն այն ժողովուրդներուն, որոնք ձեզմէ առաջ ապրած են երկրի վրայ. անոնք չատ աւելի սառնարեմիտ և չատ աւելի զօրաւոր էին ու իրենց մեծութեան յիշատակարանները ձգած են, բայց ինչ բանի ծառայեց իրենց զօրութիւնը։

83. Երբ Բաբելական առաքեալները գանոնք հրաւիրեցին հաւատացեալ ըլլալ, անոնք ծաղրեցին կրօնքը. բայց իրենց ծաղրին պատիժը իրենց գլխուն վրայ իջաւ։

84. Երբ անոնք տեսան մեր պատուհանները, գոչեցին. կը հաւատանք թէ Աստուած մէկ է և կը լքենք կռապաշտութիւնը։

85. Բայց անոնց այս (յանկարծակի) հաւատքը ի զուր է. անոնք այն ժամանակ միայն հաւատացին, երբ վրէժխընդիր մտրակին հարուածը զգացին, ու ապիրատներուն դէմ արձակուած վճիռը գործադրուելով, անոնք կորսուեան մահնուագան, ինչպէս պիտի ըլլան բոլոր անհաւատները։

ՎԵՐՋ Ի. ԳԼՈՒԽԻ

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Տրուած՝ Մէյթէի մէջ. — 54 տուն

Յաճուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ

1. Ահա, միմ. պիտի և բարեգութ Աստուածն է որ քեզի ղրկած է Բուբանը։

2. Բուբանը ճշմարիտ հաւատքին լուսաբանութիւնն է. դրուած է արաբերէն լեզուով և խոհական մարդոց դասախարակութիւնն կը ծառայէ.

3. Բուբանը կը խոստանայ և կը սպառնայ, բայց չաւերը անոր երես կը դարձնեն և չեն ուզեր անոր անսալ։

4. Անոնք կ'ըսեն. մեր սրտերը փակ են այն կրօքին առջև որուն կը հրաւիրես զմեզ, մեր ականջները ծանրացած են, մեր և քու մէջտեղդ քաղ մը կայ, դուն հետևէ քու սկզբունքներուդ և մենք ալ պիտի հետևինք մերինեներուն։

5. Ըսէ՛ անոնց. անտարակոյս ես ալ ձեզի պէս մահկանացու մըն եմ, երկինք ինծի յայտնած է թէ՝ Աստուած մէկ է. արդարամտութեամբ դէպ իրեն գացէք, իր պիտիները հայցեցէք. վա՛յ կռապաշտներուն։

6. Վա՛յ անոնց, որոնք ողորմութիւն չեն տար բնաւ և հանդերձեալ կեանքի գոյութիւնը կ'ուրանան։

7. Այն հաւատացեալները որ բարիք կը գործեն, Թանկագին վարձատրութիւն մը պիտի առնեն։

8. Ըսէ՛ անոնց. դուք պիտի մերժէ՞ք հաւատալ անոր որ երկինքն ու երկիրը առեղծած է երկու օրուան մէջ (1). ուրիշերքի վերապահեր հաւասար կուռքեր պիտի դասէ՞ք դուք։

9. Աստուած աշխարհս մակերեսին վրայ բարձրացուց լեռները. յետոյ զայն օրհնեց և չորս օրուան մէջ առեղծեց բոլոր այն բաները, որոնք իրր անուշով կը ծառայեն կենդանի էակներուն։

10. Յետոյ իր ակնարկը բարձրացուց դէպ ի երկինք որ այն ատեն տակաւին մշուշի կայտ մըն էր. Աստուած ըսաւ երկինքին և երկրին. եկէ՛ք, հնազանդեցէ՛ք իմ ձայնիս. երկինքն ու երկիրը պատասխանեցին. կը հնազանդինք։

11. Աստուած երկու օրուան մէջ կազմեց եօթը երկինքները և իւրաքանչիւր երկինքին պաշտօններ յանձնեց. երկինքը զարդարեց լուսաւոր աստղերով և անոր աւազան պահապաններ. ահա այսպէս կարգադրութիւններ ըրաւ սիւզերքի արարիչը։

12. Եթէ անոնք մերժեն այս ճշմարտութիւններուն հաւատալ, ըսէ՛. ձեզի կ՛ազդարարեմ որ Ադի և Թէմուդի ժողովուրդներուն ճակատագիրը պիտի ունենաք։

13. Երբ հաւատքի առաքեալները անոնց քարոզեցին միակ Աստուծոյ կրօնքը, անոնք պատասխանեցին. եթէ Աստուած ուզէր զմեզ լուսաւորել, հրեշտակներ կը ղրկէր մեզի. մենք չենք հաւատար ձեր առաքելութեան։

---

(1) Ձեռագիրին կ՛ըսէ Թէ՝ այդ երկու օրերն են՝ կիրակի և երկուշաբթի օրերը։

14. Աստ ժողովուրդը զոհզոհմեան և անօրէնութեան անձնասուր ըլլալով, գոչեց. մեզմէ աւելի զօրաւոր մարդ կա՞յ։ Անոնք չէին տեսներ թէ այն Աստուածը որ վրիպեալ էր, իրենցմէ աւելի զօրաւոր էր, ու անոնք կ'ուրանային ճշմարիտ կրօնքը։

15. Մենք անոնց դէմ արձակեցինք սարսափելի վտանգ մը, որպէս զի զժբազդութիւններ կրեն. այս աշխարհի մէջ անոնք պատժուելէ ու նախատինքներու տակ ընկճուելէ վերջ, հանդերձեալ կեանքին մէջ ալ աւելի զարհուրելի պատիժներ պիտի կրեն, ու ոչ ոք պիտի պաշտպանէ զիրենք։

16. Մենք ճշմարտութիւնը քարոզեցինք Թէմուտականներուն. բայց անոնք նախամեծար համարեցին մոլորութիւնը՝ ուղիղ ճանապարհէն, երկնային զայրոյթը զանոնք բնաջինջ ըրաւ. իրենց գործած ոճիրներուն վրայէն զարհուրելի պատիժներ պիտի կրեն։

17. Հաւատացեալները և Աստուծմէ երկնչողները զերծ մնացին մեր պատուհասներէն։

18. Օր մը Աստուծոյ թշնամիները հաւաքուելով, գետնի բոցերուն մէջ պիտի դահավիժին։

19. Իրենց ականջները, աչքերը և մարմինը պիտի վկայեն իրենց արարքներուն դէմ։

20. Ծանրացապարանները պիտի ըսեն. ինչո՞ւ մեզի դէմ վկայութիւն կուտաք։ Անոնք պիտի պատասխանեն. Աստուած է որ զմեզ կը տեսնէ խօսել. անիկա կը հրամայէ և կենդանի էակները կը խօսին. ձեր Արարիչն է ան և ամէն բանի վրայ տիրապետողը։

21. Դուք չէիք կրնար ազատիլ ձեր ականջներուն, աչքերուն և մարմիներուն տալիք վկայութիւնէն ու տակաւին կը կարծէիք թէ Աստուած անծանօթ պիտի մնար ձեր արարքներուն մէկ մասին։

22. Ահա՛ այս սխալ դաւանութիւն է որ ձեր կորըսանան պատճառ դարձաւ. ձեր դժբաղդութեան պղբիւրը այդ է։

23. Եթէ անունք նոյն իսկ համբերութեամբ տակաւին կրակին, դարձեալ գնհնոր չպիտի դադրի իրենց բնակավայրը ըլլալէ, և երբ Աստուծմէ թողութիւն հայցին, պիտի մերժուին։

24. Անոնք պաչտեցին դևերը, որոնք ներկային ու ապագային մասին խաբեպատիր պատկերներ գծեցին. այս կերպով անոնք ենթակայ եղան նախընթաց սերունդներուն և անհնազանդ ոգիներուն դէմ արձակուած վճիռին. նախատինքը պիտի վիճակի անոնց։

25. Անհաւատները կ'ըսեն. Քուբանի ընթերցումը մոխիր մի՛ ընէք. և կամ կ'ըսեն՝ ծաղրաբանութեամբ պինուած չանացէք զայն մոռացութեան մէջ թաղել (1)։

26. Անհաւատները պիտի պատժուին ամենասարսափելի տանջանքներով։

27. Մենք անոնց պիտի հաստատնենք ինչ չարիք որ գործածեցին։

28. Մչանչենական բոցերու պիտի ենթարկուին անոնք որ Աստուծոյ թշնամիները եղան և անոր կրօնքին ճշմարտութիւնները ուրացան։

29. Տէ՛ր, պիտի գոչեն աստուածամերժները, մեզի ցոյց տո՛ւր այն մարդիկը կամ սատանաները, որոնք զմեզ մոլորեցուցին, որպէս զի զանոնք մեր ոտքերուն տակ տանենք և նախատինքներով ծածկենք (2)։

(1) « Ա՛յնքան բարձր ձայնով խօսեցէք որ Քուբանը կարդացողներուն ձայնը չլսուի։ » (Թաղիմիքբի)

(2) Արաբ հեղինակները կ'ըսեն թէ՝ առաջին անգամ մարդիկը մոլորեցնողները եղան Լպլիս և Կայէն, որոնք սորվեցուցին անհաւատութիւն և մարդապաշտութիւն։

30. *Մենք հրեշտակներ պիտի դրկենք միակ Աստուածը պաշտող ու արդար մարդոց. այդ հրեշտակները պիտի արտասանեն սա սիոփարար խօսքերը. այլևս մի՛ վախնաք և վիշտ մի՛ ղգաք, մենք ձեզի կ՚աւետանք թէ երանութեան սարսէղներուն մէջ պիտի մտնէք:*

31. *Աչխարհի վրայ մենք ձեր պաշտպաններն եղանք, երկինքի մէջ ալ միևնոյնը պիտի ըլլանք, պահե՛ք, արթեցէք յաւիտենական հաճոյքներով. փափաքեցէք ու ձեր փափաքները պիտի կատարուին:*

32. *Ողորմած Աստուած այս բնակավայրը իր ընտրեալներուն համար պատրաստեց:*

33. *Կա՛յ տեղի զովիլի բան մը, քան ձայնը բարձրացնել և մահկանացուներու առ Աստուած կանչել ու բարիք գործելու աշխատիլ և ըսել՝ ես իսկամ եմ:*

34. *Զար և բարի գործերը միևնոյն վարձատրութիւնը չեն կրնար ունենալ, քու ինչամիկդ հանդէպ բարի եղիր ու անիկա քաղցր բարեկամի մը պիտի փոխուի:*

35. *Այս վիճանձն արարքին կարող է միայն այն մարդը որ տառապիլ դիտէ և կամ որուն վայելած երջանկութիւնը բարձրացուցած է իր հոգին:*

36. *Եթէ փարթիչ տառանան զքիզ ոճիրի մղէ, Աստուծոյ գրկին մէջ ապաստան մը գտնուէ. անիկա կը տեսնէ և կը լսէ:*

37. *Գիչերը, ցերեկը, արևը և լուսինը կը հռչակեն Աստուծոյ մեծութիւնը. արևը և լուսինը չըլլա՛յ որ պաշտէք. այլ պաշտեցէք զԱստուած, որ զանոնք ոչինչէն տեղծեց, եթէ իր ծառաներն էք:*

38. *Թէև գոռոզ մարդիկ կը մերժեն Աստուած պաշտել, բայց անոր քովը եղող ոգիները գիչեր եւ ցերեկ, կը գովեն զայն: Անոնք երբէք չեն ձանձրանար իր գովասը հիւսելով:*

39. Տե՛ս թէ աւետ երկիրը ինչպէս կը գովի և կը ծոցուածի, երբ անձրեւը կը մտնէ իր ծոցին մէջ. ասիկա աստուածային զօրութեան մէկ նշանն է. ան որ կեանք կուտայ երկրին, կեանք պիտի տայ նաև մեռելներուն, որովհետեւ իր զօրութիւնը անսահման է:

40. Մենք գիտենք թէ որո՛նք են մեր կրօնքը ծաղրի առարկայ դարձնողները. գիտենին դատապարտուած ամբարիշտ մինչ աւելի լաւ ճակատագիր մը պիտի ունենայ քան այն հաւատացեալը՝ որ երկիւղով կը խորհի վերջին դատաստանի օրուան վրայ. բրէ՛ք ինչ որ կ՚ուզէք, Աստուած կը տեսնէ ձեր գործերը:

41. Անոնք կը մերժեն հաւատալ Քրիստոսին և սակայն անիկա թանկագին գիրք մըն է:

42. Նոյեմբերական մասնաւորներէն ո՛չ մէկը սուտ կը հանէ զայն. խմաստուն և գովելի Աստուածն է որ զայն աշխարհի վրայ իջեցուց:

43. Բնդմէ աստղ ղրկուած մարգարէներուն վրայ ինչ զրպարտութիւններ որ ըրին, անկէ աւելին չպիտի բնեն քեզի. Աստուած թէև ներողամիտ է, բայց նաեւ ահաւոր պատիժներ կը տնօրինէ:

44. Եթէ Քրիստոս օտար լեզուով մը գրէին՝ անոնք պիտի գոչէին, ինչո՞ւ մեր լեզուովը գրուած չէ: Պատասխանէ անոնց. մինչ անոր ձեր օտա՞ր է. հեղինակը Աստո՛ծ մըն է (1). այս գիրքը հաւատացեալներուն լոյսն ու զարմանքն է. անհաւատներուն ակամայ ծանրացած է. ամպ մը կը պատէ անոնց աչքերը. անոնք ոչ մէկ բան կը լսեն (կը նմանին անոնց՝ զորս հետեւէն կը կանչէք:)

---

(1) «Աբաթ ժողովուրդին օտար լեզուով գիրք մը կարելի՞ էր ուղղել.» (Քաղվիզրքի)

45. *Մովսէսին տուինք Հնգամատեանը, որուն մասին չատ մը վիճաբանութիւններ ծագեցան. Աստուած մէկ բառով կրնար վերջ տալ այդ վիճաբանութեանց, բայց չուզեց ընել այս բանը ու Եբրայեցիները մինչեւ այսօր կը տառապին կասկածի և անստուգութեան մէջ:*

46. *Բարիք գործող մարդը իր օգտին համար կ'ընէ, չարիք գործողը ինքն է որ կը վնասէ. Աստուած ոչ ոքի դէմ անարդար է:*

47. *Վերջին ժամուան մասին միայն ինք տեղեկութիւն ունի. ոչ մէկ պատուղ իր պատահանէն դուրս կ'ելլէ, ո՛չ մէկ մայր իր ծոցին մէջ զաւակ մը կը կրէ և զայն կը ծնի, առանց որ Աստուած տեղեկութիւն ունենայ անկէց. օր մը անկիկա պիտի հրաւիրէ կռապաշտները և պիտի հարցնէ. «ե՞րբ են այն կուռքերը զորս իմ գօրութեանս հաւասար կը դասէիք. անոնք պիտի պատասխանեն. Տէր, ոչ մէկ տեղեկութիւն ունինք:*

48. *Կուռքերը պիտի անհետանան անոնց աչքին առջեւէն ու պիտի տեսնեն թէ իրենց համար այլեւս ապաստան մը չկայ:*

49. *Մարդ էակը չարունակ աշխարհային վայելքներ կը խնդրէ, և երբ դժբաղդութիւն մը գայ իր գլխուն կը յուսահատի և կը սկսի կասկածիլ.*

50. *Եւ երբ այդ դժբաղդ օրերուն յաջորդել տանք բարեպատեհ օրեր, անկիկա կ'ըսէ. «ես այդ բանին իրաւունքը ունէի արդէն, ես չեմ հաւատար վերջին դատաստանին եւ երբ Աստուծոյ գտնամ, հոն ալ դեղեցիկ վարձատրութիւն մը պիտի ստանամ: Բայց մենք անհաւանութեան պիտի ցոյց տանք իրենց գործած ոճիրներուն և անարդ պատիժներ պիտի անօրինենք:*

51. *Երբ մեր չնորհներով ողողենք մարդիկը, անոնք*

կը հեռանան մեզմէ. բայց հապա թէ դժբաղդութեան հարուածը զգան և անոնք երկար ազօթքներ կ՚ուղղեն մեզի։

52. Ըսէ՛ անոնց. ինչ կը կարծէք դուք, քանի որ Քուրանը երկինքէն նկած է և դուք կ՚ուրանաք զայն, ձեզի չափ մոլորած մարդ մը կա՞յ։

53. Երկինքն ու երկիրը հրաշքներով պիտի ոզոզուին, մինչեւ որ անհաւատները իրենք ալ անարեւած, հասկնան թէ Քուրանը ճշմարտութիւնը կը պարունակէ։ Աստուծոյ սիրելիական վկայութիւնը բաւական չէ՞ որ հաւատան։

54. Միթէ անոնք չեն կասկածիր վերջին դատաստանին վրայ, և միթէ Ամենակարողին պիտութիւնը չը՞նզրկեր լոմանզակ սիրելիքը։

ՎԵՐՋ ԼԱ. ԳԼՈՒԽԻ

ԳԼՈՒԽ ԽԲ.

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ [1]

Տրուած՝ Մէքքէի մէջ. — 53 տուն.

Ցանուն ողորմած եւ անչափաչար Աստուծոյ.

1. Հա, միմ, այն, սին, քեաֆ. անա այսպէս իմաստուն և հզօր Աստուած զքեզ կը ներշնչէ, ինչպէս որ քեզմէ առաջ եկող մարգարէներն ալ ներշնչեց։

(1) Այս գլուխը անոր համար «Խորհրդակցութիւն» կը կոչուի, որովհետեւ անոր մէջ հաւատացեալներուն պատուիրուած է իրենց գործերուն մասին իրարու խորհուրդ հարցնել։

2. Երկինքն ու երկիրը իրեն կը վերաբերին. անիկա բարձրեալ և մեծ Աստուածն է։

3. Ինչ է պատճառը որ երկինքը խոնարհի Աստուծոյ առջեւ ի նշան յարգանաց. հրեշտակները անոր գովքը կը հիւսեն, կը հաւատան անոր. աշխարհ վարարումներուն համար դիմելին կը խնդրեն, որովհետեւ Աստուած նեղբաղամիտ է։

4. Ո՛վ Մուհամմէտ, դուն չես պաշտպանը անոնց որոնք օտար կուռքերու կ'ապաւինին։ Աստուած կը տեսնայ անոնց արարքները։

5. Թեզի յայտնեցինք Բուբանը արաբերէն լեզուով, որպէս զի զայն քարոզես Մէքքէի (1) և շրջակայ քաղաքներուն մէջ. իմաց տուր անոնց թէ վերջին դատաստանի օրը պիտի գայ. այդ մասին չէ կարելի կասկածիլ. մարդկային ազգին մէկ մասը պիտի մտնէ արքայութեան մէջ, իսկ միւս մասը պիտի իյնայ դժոխքին մէջ։

6. Եթէ Աստուած ուզէր, աշխարհի վրայ կը հաստատէր միակ ժողովուրդ մը, միակ կրօնքով. բայց անիկա ամենց միայն կը բաշխէ իր պիտիութեան չնորհները, իսկ չարերը կը ձգէ առանց պաշտպանի և առանց յոյսի։

7. Անհաւատները օտար պաշտպանութիւնն կ'ապաւինին. բայց պաշտպանելու իրաւունքը միայն Աստուծոյ կը վերաբերի. ան է որ մեռեալներուն կեանք կուտայ. իր զօրութիւնը անսահման է։

8. Իրենց վիճաբանութեանց նիւթը ինչ որ ալ ըլլայ, Աստուած երբ վճիռ մը արձակէ, ամէն խոչընդոտ կը վերջանայ. իմ տէրս Աստուած է. անոր վրայ դրած եմ վստահութիւնս և ես իրեն պիտի վերադառնամ։

9. Երկինքի և երկրի ճարտարապետն է. ան առնչութեան կիները ձեր արիւնէն, ինչպէս նաեւ բոլոր կենդանականութեան

(1) «Մայրաքաղաքին մէջ։» (Բազիմիրսքի)

զերու էգերը և արուները, անիկա զնով կը բազմացնէ տեսակութիւնը. ոչ մէկ բան կը նմանի իրեն. անիկա ամէն բան կը լսէ և կը դիտէ։

10. Երկինքի և երկրի բանալիները իր ձեռքին մէջն են. իր գանձերը բաց կամ կը բանայ կամ կը խնայէ, որովհետև ամէն բան գիտէ անիկա։

11. Աստուած ձեզի համար հաստատուն կրօնք մը դրր Նոյի յանձնարարած էր. (ա՛վ Մուհամմէտ, այդ կրօնքն է որ քեզի յայտնուեցաւ.) Աստուած զայն յանձնարարեց նաեւ Աբրահամին, Մովսէսին և Յիսուսին. ընդունեցէք խստասիրտ կրօնքը. Թող հերձուածներ զոյութիւն չառնեն ձեր մէջ. Աստուած խստօրէն պիտի պատժէ հակառակները։

12. Քու ձայնդ խստասիրտներն կը հրաւիրէ մարդիկը. Աստուած կ'ընտրէ իր ուզած մարդիկը, անիկա պիտի լուսաւորէ զանոնք որ իրեն կը վերադառնան։

13. Յորմէհետէ քարոզուեցաւ իրենց թէ Աստուած մէկ է, նախանձէ զրկուած՝ վիճաբանութիւններ ունեցան անոնք. եթէ Աստուծոյ վճիռը, որ նախապէս նշանակուած ժամանակամիջոցին կը սահմանէ պատիժը, ի սկզբանէ արուած չըլլար, արդէն իսկ անոնց վիճաբանութիւնները վերջացած կ'ըլլային. Հրէաներն և Քրիստոնեաները կը կասկածին ճշմարտութիւնն մասին։

14. Ահա այս պատճառաւ հրաւիրէ զանոնք որ խաղաղութիւնը ընդունին. արդարութեամբ գործէ՛, ինչպէս պատուիրուած է քեզի. անոնց փափաքներուն ուղիի մի՛ տար բնաւ և բնաւ. ես կը հաւատամ նուիրական մատեաններուն (1). երկինքէն պատուէր ստացած եմ որ-

(1) « Ես կը հաւատամ այն գիրքին զոր Աստուած ինծի ։ »
(Քաղմիրքէն)

զարուխհամբ զասել զձեզ. մի եւ նոյն Աստուածը կը պաչտենք. ես իմ զօրձերս ունիմ, դուք ալ՝ ձերը. Թող խաղաղութիւն տիրէ ձեր միջեւ. Յաւիտենականը պիտի վճռէ մեր ճակատագիրը. անիկա վախճանն է ամէն բանի:

15. *Իսկ եթէ վիճաբանիք այն կրօնքին վրայ, որուն քարոզութիւնը պատուիրուած է Մարգարէին, ձեր ապրանքները ապարդիւն պիտի մնան յաչս Աստուծոյ: Դուք պիտի արժանանաք իր զայրոյթին եւ պատիժներուն:*

16. *Յաւիտենական խնամատարութիւնն է որ քեզի ղրկած է Ղուրանը (1). ո՛վ պիտի իմաց ատ քեզի, եթէ ժամը մօտնայ:*

17. *Անհաւատները կ՚ուզեն փութացնել այդ ժամը, իսկ հաւատացեալները որոնք գիտեն թէ այդ ժամը պիտի գայ, երկիւղով կը խորհին անոր վրայ. ո՜հ, որքան խրատնակ մոլորութեան մէջ են անոնք որ այդ ժամուան ատուգութիւնը ինդրոյ առարկայ կը դարձնեն:*

18. *Աստուած իր ծառաներուն հանդէպ բարեացակամ է. իր չնորհները ըստ կամս կը բաշխէ. անիկա զօրաւոր և հզօր է:*

19. *Ան՝ որ երկնային բարիքներ միայն վայելել կը ցանկայ, անաւտման երջանկութեան մը պիտի սիրտնայ, իսկ ան՝ որ երկրային վայելքներ կը հետապնդէ, զանոնք պիտի առանայ, բայց հանդերձեալ կեանքին մէջ այլեւս ո եւ է բաժին չպիտի ունենայ:*

20. *Արդեօք անոնց պաչտած կուռքերը այնպիսի ապրանքներ զործել կը հրամայեն, զորս Աստուած արգի-*

---

(1) « Աստուած ինքն է որ իրականօրէն ղրկած է գիրքը եւ կշիռը » կը թարգմանէ Քազիմիրսքի, յարելով թէ՝ կշիռը Ղուրանի մէջ հոմանիշ է աստուածային օրէնքին կամ բաշխիչ արդարութեան:

լած է. եթէ Աստուած նշանակած չըլլար վերջին դատաստանի օրը, անոնց ճակատագիրը անփոփոխելի պիտի վճռուէր. ապերասիները միայն սանձանքներ պիտի կրեն։

21. *Որ մը դուք պիտի տեսնէք որ չարերը իրենց սեղրներէն ահաբեկած են և անոնց ծանրութեան տակ՝ ճնշուած, մինչդեռ այն հատատացեալները որոնք աստքերնի եղած են, երանութեան պարտէզներուն մէջ պիտի բնակին. իրենց բոլոր բազձանքները պիտի կատարուին և անսահման չնորհներ պիտի վայելեն։*

22. *Ահա այս է այն երջանկութիւնը, զոր Աստուած կը խոստանայ բարի գործեր կատարող հատատացեալներուն. բսէ՛ անոնց. իմ քարոզութեանցս վրայէն վարձք չեմ ակնկալեր, այլ կ՚ուզեմ միայն որ ձեր մերձաւորներուն հանդէպ բարի ըլլաք. ո՛վ որ մարդասէր արարք մը գործէ, իր վարձատրութիւնը պիտի ստանայ. Աստուած ներողամիտ և երախտադէտ է։*

23. *Անոնք պիտի ըսեն արդեօք թէ Մուհամմէտ Աստուծոյ բերնէն կեղծ պատգամներ կուտայ։ Անտարակոյս Աստուած քու սրտիդ վրայ պիտի դնէ համբերատարութեան կնիքը (1). Աստուած ուսուցչը պիտի քանդէ և իր խօսքին ճշմարտութիւնը պիտի հաստատէ, որովհետև սրտերու խորը կը չափէ անիկա։*

24. *Աստուած իր ծառաներուն ղղջումը կ՚ընդունի. անոնց յանցանքներուն կը ներէ և տեղեակ է անոնց բոլոր արարքներուն։*

25. *Բարիք գործող հատատացեալներուն խնդրանքները կ՚ընդունի, զանոնք իր չնորհներովը կ՚ազդէ և կրկռապատիկներուն կը վերապահէ զարհուրելի պատիժ մը։*

---

(1) «Անտարակոյս Աստուած եթէ ուզէ, կրնայ իր կնիքը դնել քու սրտիդ վրայ» այսինքն՝ կրնայ մոռցութեան պաշտօնէն զրկել։

26. *Եթէ Աստուած այդ կարգի մարդոց առատա-*
ձեռնութեամբ բաշխէր իր բարիքները, անոնք պիտի լը-
բանային. Աստուած իր չնորհները հաչուով կը բաշխէ ո-
րոնց որ ուզէ. անիկա իր ծառաներուն պէտքերուն հա-
մաձայն կը վարուի:

27. *Մինչ մարդիկ անձրեւ չպալէն կը յուսահատին,*
Աստուած իր գթութեամբը անձրեւ կը տեղացնէ գաչաս-
րուն վրայ. անիկա փառաւոր պաչտպան մըն է:

28. *Իր զօրութեանը կը վկայեն երկինքն և երկրի*
արարչագործութիւնը և աչխարհի ամէն կողմը տարածուած
կենդանիներուն ստեղծագործութիւնը. անիկա բան կամ
կրնայ զանոնք հատաքել ո՛ւր որ ուզէ:

29. *Եթէ դժբաղդութիւն մը հասնի ձեր դիմուն,*
դիտցէք որ ձեր գործած ոճիրներուն հետեւանքովն է. և
տակաւին Աստուած չատ մը բաներ ալ ներած է ձեզի:

30. *Դուք անկարող էք իր հարուածներէն խուսա-*
փիլ. հանդէպ իրեն պաչտպան կամ նեցուկ չէք կրնար
ունենալ:

31. *Իր գործած հրաչքներուն կարգին են այն նա-*
ւերը, որոնք լեռնանման ալիքները կը ճեղքեն և կը սու-
բան. եթէ Աստուած ուզէ, կրնայ փոխօրինիկ հանդար-
տեցնել ու այն ատեն ծիւն լեռները (1) կ'անչարժանան
հեղուկ գաչտավայրին վրայ. իր զօրութեան այս նչան-
ները տառապող և երախտապէտ մարդոց համար զգալի են:

32. *Եթէ նաւատաիները իրենց ոճիրներով իր զայ-*
րոյթին արժանանան, զանոնք ծովամոյն կ'ընէ. բայց յա-
ճախ ներողամիտ կ'ըլլայ յանցաւորներուն:

33. *Անոնք որ Աստուծոյ կրօնքին դէմ կը մարտին-*

---

(1) « Նաւերը » (Քազիմիրսքի)

ջին, օր մը պիտի տեսնեն թէ իրենց համար վախնալու ճամբայ չկայ։

34. *Աշխարհային վայելքները անցաւոր են, երկնային զանձերը՝ ա՛լ աւելի թանկագին և տեւական են։ Աստուած զանոնք վերապահած է այն հաւատացեալներուն, որոնք իրենց վաստակութիւնը իրեն վրայ դրած են,*

35. *Ինչպէս նաեւ անոնց՝ որ հետու կը մնան անօրէնութենէ և ոճիրէ ու կը զգոյշ իրենց գայթագին, նեղելու համար.*

36. *Եւ անոնց՝ որ Աստուծոյ հնազանդ մնալով աղօթքին կը կառարեն և իրենց գործերը խորհրդակցութեամբ կընեն և իրենց հարստութեան մէկ մասը կաթոլիկներուն կը բաշխեն.*

37. *Եւ անոնց՝ որ իրենց դէմ եղած անօրէնութիւնը կը վանեն։*

38. *Իսկ այն վեհանձն մարդը, որ կը նեղէ, իր վարձքը պիտի ընդունի Աստուծմէ որ չի սիրեր բռնութիւնը։*

39. *Օրէնքը չի գտնուիր այն մարդը որ իր կրած մէկ նախատինքին վրէժը կը լուծէ։*

40. *Բայց օրէնքը ծանր պատիժներ կը սահմանէ ընդդէմ անոր՝ որ իր խղճին մէջ կը խեղդէ բնութեան ձայնը ու կը գտնայ անօրէն և հարստահարիչ. այսպիսին չարչարանքներուն զոհը պիտի ըլլայ։*

41. *Այն գիտցած մարդը որ նեղել գիտէ, Յաւիտենականին հաստատած օրէնքներուն կը հետեւի։*

42. *Ան զոր Աստուած կը մոլորեցնէ, առանց առաջնորդի կ'ընթանայ. զուք պիտի տեսնէք թէ ինչպէս չարերը*

43. Ահաբեկած՝ չարչարանքներուն ի տես, պիտի դոչին. արդեօք անանցանելի պատուար մը արգի՞լք կը հանդիսանայ մեր աչխարհ վերադարձին:

44. Նախատինքներով ծածկուած՝ անունք վախով եւս կը քաչուին ու զարհուրած ակնարկներով պիտի նային բոցերուն. արդարները պիտի բսեն. Նայեցէք սա թչուառականներուն որ կորսուեան մատնած են իրենց հոգիները և ընտանիքները. միթէ յաւերժեան օրուան չարչարանքները ապիրատներուն համար սահմանուած չէ՞ն:

45. Անունք ընդդէմ Աստուծոյ ո՛չ մէկ պաչտպան պիտի ունենան. ո՛վ որ անգամ մը մոլորութեան մէջ մերձուած է Աստուծոյ ձեռամբ, այլեւս չի կրնար դուրս կրլել:

46. Հնազանդեցէք Աստուծոյ, քանի դեռ չէ հասած այն անխուսափելի օրը երբ այլ եւս անօգուտ պիտի ըլլայ իր սահանին առջեւ կրլելու մերժումը. չարերը ոչ մէկ ապաստան պիտի ունենան, և չպիտի կրնան ուրանալ իրենց չարագործութիւնները:

47. Եթէ անունք յամառին մնալ իրենց անհաւատութեանը մէջ, դո՛ւն, ո՛վ Մուհամմէտ, դադրէ անոնց աղաչողը ըլլալէ. քու պաչտօնդ միայն քարոզել է, մարդիկ երկնային չնորհներով ողողուած, հաճոյքի վիճակութեանց մէջ կը մոռնան ինքզինքնին. և երբ պատժուին իրենց ոճիրներուն համար, կը սկսին նախատինքներ տեղալ:

48. Երկինքի և երկրի տիրապետութիւնը Աստուծոյ կը պատկանի. մարդկային էակները անոր կամքին հակառակ ոչինչէն կը ստեղծուին. Աստուած կուտայ ումանց աղջիկ զաւակներ, ումանց ալ մանչ զաւակներ:

49. Ումանց ալ կուտայ արու և էգ երկսեռակներ. Աստուած ամուլ կը դարձնէ ո՛ր կինը որ ուզէ. անիկա իմաստութեան և ուժի աչքեր է:

50. *Աստուած երբէք խօսք չուղղեր մարդոց և ելիէ ուղղէ, յայտնութեան մը համար է այդ, և կամ քողի մը տակէն կը խօսի* (1)

51. *Եւ կամ անիկա կը դրկէ իր առաքեալներէն մին, որպէս զի մարդոց հաղորդէ իր կամքը: Աստուած խմաստուն և վսեմ է:*

52. *Մենք այս կերպով քեզի դրկեցինք մեր հրեշտակը. այդ երջանիկ ժամէն առաջ դուն ծանօթ չէիր Փուբանին. մենք անոր մէջ փայլեցուցինք ճշմարիտ լոյսը. մեր ընտրեալները սիրեր քալեն այդ լոյսէն առաջնորդուած, անոր չնորհիւ է որ դուն մարդիկը սիրեր տանիս արդարութեան ճանապարհէն,*

53. *Որ ճանապարհն է Աստուծոյ, երկինքի ու երկրի վեհապետին. Աստուած վախճանն է ամէն բանի:*

---

(1) *Միսիքականները, որոնք իսլամական կրօնքին մէջ յառաջ եկած են, կ'ըսեն թէ՝ մարդիկ հոգեկան կեանք մը ապրելով կարող կը դառնան Աստուծոյ հետ խօսիլ և զայն տեսնել առանց քողի. այս է պատճառը որ «քողը վերցնել» բացատրութիւնը արեւելեան լեզուներու մէջ «շատ մտերիմ ըլլալ» կը նշանակէ:*

ՎԵՐՋ ԽՈՍ. ԳԼՈՒԽԻ

ԴԱՍԻԽ ԽԴ.

ՈՍԿԵՂԷՆ ԶԱՐԴԵՐԸ

Տրուած Մէֆֆէի մէջ. — 89 տուն.

Յաճուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. Հա, միմ. կ՚երդնում յանուն Յայտնութեանդիրքին.

2. Մենք զայն զրկեցինք արաբերէն լեզուով, որպէս զի հասկնաք:

3. Բուրանի մնացորդը պահած ենք երկինքի մէջ (1). անիկա իմաստութեամբ և վեհմութեամբ լեցուն է:

4. Միթէ մենք դձեզ պիտի զրկենք աստուածային վարդապետութենէն, անոր համար որ դուք անհնազանդ ժողովուրդ մըն էք:

5. Քանի՛ քանի՛ մարգարէներ զրկեցինք ժողովուրդներուն, որպէս զի մեր օրէնքները ծանուցանեն:

6. Անոնք բոլորն ալ նախատական ծաղրանքներու առարկայ եղան:

7. Մենք Մէքքէցիներէն առելի զօրաւոր ազգեր բրնաջինջ բրինք. հին ժամանակի մարդոց օրինակը աչքի առջեւ է:

8. Հարցուր անոնց թէ ո՛վ է երկինքի և երկրի տէրը, ու անոնք կը պատասխանեն. այն Իմաստունն ու Հզօրն է որ զանոնք ստեղծեց:

---

(1) Մահմետականները կը հաւատան թէ՝ Բուրանը գրուած է երկինքի մէջ պահուած սեղանին վրայ ու Գաբրիէլ հրեշտակապետը անկէ զանազան մասեր կը բերէր Մուհամմէտ:

9. Ան է որ երկիրը հարթ հաւասար բրաւ և ճամբաներ գծեց ձեղի համար, որպէս զի հանկէ ընթանաք:

10. Ան է որ որոչ չափով անձրեւ կ'իջեցնէ երկինքէն, որպէս զի ամուլ գաշտերը պտղաբերին. մեռեալներուն ալ այսպէս յարութիւն պիտի լայ:

11. Ան է որ բոլոր էակները ոչնչէն ստեղծեց և ձեղի տուաւ նաւեր ու չորքոտանիներ, որոնք կը տանին զձեզ,

12. Որպէս զի դուք հաւատարիմ մնաք մինչ պահէք ձեր մարմինը և ձեր Տիրոջ այս բարիքը յիշելով ըսէք. գովեալ է ան՝ որ արարածները (1) կը ծառայեցնէ մեր պէտքերուն. մենք չպիտի կրնայինք ձեռք ձգել այս առաւելութիւնները:

13. Մենք ամենքս Աստուծոյ պիտի վերադառնանք:

14. Ապիրատ մարդիկ լսած են թէ Աստուած իր ստեղծած էակներուն մէջէն զատ ակներ ունի:

15. Մի՞թէ Աստուած նախանձի՞ կը համարէ աղջիկները և զձեզ իբր իր զատակնե՞րը կ'ընտրէ:

16. Երբ ձեղի աւետեն (2) այն բանը զոր դուք Քրիստոսին կը վերապրէք, ձեր ճակատը սիրուելեմբ կը ծածկուի ու դուք վշտի տակ կ'ընկճուիք:

17. Յաւիտենական կրնա՞յ մինէ բլլալ հայրը քմահաճ էակի մը, աղջկան մը՝ որուն երիտասարդութիւնը կ'անցնի, զարդերու և պերճանքներու մէջ:

18. Ըսողներ կան թէ հրեշտակները, Աստուծոյ այս ծառաները, աղջիկներ են. մի՞թէ իրենք ներկա՞յ եղած են անոնց ստեղծագործութեանց: Իրենք պիտի հարցաքննուին օր մը և իրենց վկայութիւնը պրի պիտի առնուի:

19. Անոնք կ'ըսեն տակաւին. Մի՞թէ Աստուած ուզէր,

---

(1) «Այս բաները» (Քաղիմիրոքի) (2) Աղջկան մը ծնունդը

մենք երբէք զանոնք պաշտած չպիտի ըլլայինք։ Բայց մեզի Աստուած այդպիսի պաշտամունք մը պատուիրա՞ծ էր իրենց. անոնք բան մը չեն դիտեր և լրբօրէն կը սանձեն։

20. Մեզի Բուբանէն ատաչ ո և է դիրք մը զրկա՞ծ ենք իրենց. (ընաւ երբէք)։

21. Անոնք կ'ըսեն տակաւին. մենք տեսանք որ մեր նախահայրերը կրօնքի մը յարած են և մենք ալ կը հետեւինք այդ կրօնքին։

22. Ամէն անգամ որ մեր մարգարէները քաղաքի մը մէջ քարոզութիւններ բրած են, ժողովուրդին պետերը սա լեզուն գործածած են. մենք մեր նախահարց կրօնքին կը հետեւինք։

23. Մարգարէները կ'ըսէին. իսկ եթէ ձեզի լաւագոյն կրօնք մը բերէինք։ Անհաւատները կը պատասխանէին. ո՛չ, մենք չենք հաւատար ձեր խօսքերուն։

24. Մենք վրէժ լուծեցինք այս ժողովուրդներէն. տեսէք թէ ինչ եղաւ կատարչներուն պատիժը։

25. Աբրահամ ըսաւ իր հօրը և իր ժողովուրդին. ձեր կատարուածեան մեղքը իմ վրաս չէ։

26. Ես կը պաշտեմ միայն զայն, որ զիս ստեղծեց ու զիս կ'առաջնորդէ։

27. Աբրահամ իր հաւատքը հաղորդեց իր ժառանգորդներուն, որպէսզի անոնք Աստուծոյ վերադառնան։

28. Ես ծոյլ տուի որ կատարչ Արաբներր ալխատհային չնորհները վայելեն, մինչև որ ճշմարիտ Մարգարէն գայ իրենց քարոզել։

29. Բայց երբ ճշմարտութիւնը երեւաց անոնց, սուտ նշակեցին զայն և մերժեցին անոր հաւատալ։

30. Անոնք ուղեցին որ Բուրանը ղրկուած ըլլար կրկու քաղաքներուն (Մէքքէ և Մէտինէ) ամենէն գօրաւոր մարդուն (1):

31. Մինչ իրենք են աստուածային չնորհներու բաշխիչները. մենք ենք որ անոնց կը բաժնենք իրենց ուռեսար այս աշխարհին մէջ. մենք հաստատեցինք դասակարգերը, որպէս մարդիկը իրարմէ կը գանազանին և դանոնք կը խոնարհեցնեն, ոմանց գերիշխանութիւն կուտան և ոմանց ալ՝ հպատակութիւն. երկնային չնորհները շատ աւելի թանկագին են քան իրենց հաւաքած դանձերը:

32. Եթէ չվախնայինք որ ամբողջ աշխարհ անհաւատութեան մէջ կ'իյնայ, մենք անհաւատին կուտայինք արծաթեայսյատ տուներ և նամնօրինակ սանդուխներ, հոն բարձրանալու համար,

33. Ինչպէս նաեւ նոյն թանկագին մետաղով ծածկուած դուռներ: Այն անկողիններըը ուր իրենք կը հանգչին, մեւնոյն ճոխութիւնը պիտի ընծայէին:

34. Ոսկեղէն զարդեր պիտի աւելցնէին այս չքեղութիւնը, բայց բոլոր սոսկ աշխարհային ինչքերու վաղանցուկ փայլերն են. առաքինութեան վարձատրութիւնը Աստուծոյ ձեռքերուն մէջն է:

35. Անոնք որ Բարձրեալին պատուիրանները կը մերժեն, սատանային պիտի կապուին չղմայով մը որ անհատաին անբաժանելի ընկերը պիտի ըլլայ:

36. Սատանան մարդիկը պիտի մոլորեցնէ ուղիղ ճանապարհէն, հակառակ որ մարդիկ այնպէս պիտի կարծեն թէ ուղիղ ճամբէն կ'ընթանան:

---

(1) Այսինքն Մէքքէյի վալիին և կամ Թայիֆի իշխան Աբուսֆեին:

37. Երբ անունը ներկայանան մեր առեանին առջեւ պիտի դողան. երանի՛ թէ մեր և առաւնայնի մէջտեղ բլլար այն հեռաւորութիւնը որ կը գտնէ արեւելքը արեւմուտքէն. ինչ թշուառական ընկեր մըն է առաւտան:

38. Բայց վերջին դատաստանի օրը չարերը դղրդում. յայտնելով չպիտի կրնան խուսափիլ բոցերէն:

39. Ո՛վ Մուհամմէտ, դուն կարո՞ղ ես խուլերուն բան մը լսելի ընել. դուն կրնա՞ս կոյրերը և մոլորեալներն ալ ճամբու ածնելը առաջնորդել:

40. Մենք անունդի վրէժ պիտի լուծենք. կրնայ բլլալ որ քու մահդ կանխէ մեր սպառնալիքներուն գործադրութիւնը,

41. Եւ կամ կրնայ բլլալ որ դուն վկայ բլլաս անոնց գործադրութեանը. զանոնք պատժելը մեր կարողութենէն դեր ի վեր չէ բնաւ:

42. Քեզի եղած յայտնութիւններուն ներքոյէն վարած ճնոցիր, որովհետեւ արդարութեան ճանապարհէն կ'ընթանաս:

43. Բուռանը Թող քեզի ծառայէ իբր յորդորական - Թո՛ղ անվնաս լուսաւորէ քու ժողովուրդդ. օր մը հաշիւ պիտի պահանջուի ձեզմէ:

44. Հարցո՛ւր այն մարգարէներուն զոր քեզմէ առաջ դրկեցինք, միթէ անոնց աստիւնք Աստուծոյ կրօնքէն զատ ուրիչ կրօնք մը:

45. Մովսէս, որ մեր կամակատարն էր, բաւ Փարաւոնի և իր պարագականներուն. ես ալեզարքի վհատութեան առաքեալն եմ:

46. Ու մինչ Մովսէս անոնց կը յայտնէր աստուածային պատգամները, անոնք կը ծիծաղէին իր վրայ:

47. Մենք անոնց առջեւ գործեցինք իրարմէ աւելի

ապշեցուցիչ հրաշքներ. մենք վիշտեր տեսինք անոնց, որպէս զի դէպ ի մեզ դան։

48. Անոնք անդամ մը ըսին մարգարէին. ո՛վ կախարդ, յուդայիներն մեզի համար քու Աստուծմէդ որ քեզի հետ դաշինք կնքած է, ու մենք պիտի հետևանդինք քեզի։

49. Հապա թէ մենք գազրեցուցինք մեր պատուհանները, և անոնք դրժեցին իրենց խոստումը։

50. Փարաւոն հաւաքեց իր մարդիկը և բոլոր անոնց. մինչև եգիպտոսի կայարութիւնը ինծի չի պատկանիր. այս գետը, այս ջրանցքները մինչև ինծ հոսիր իմ օբէնքներուս համաձայն. դուք ալ այսպէս չէք խորհիր.

51. Ես տեսի զերազան չի՛ քան սա ազգութիւն սրտախօսը.

52. Անկից հապա թէ կրնայ ինքզինքը արտայայտել (1)։

53. Անկից զարդարուած է ոսկեղէն ապարանջաններով. հրեշտակներու խմբօր մը կ՚ընկերանայ իր քայլերուն։

54. Փարաւոն յիսնեուհիւն ներշնչեց իր ժողովուրդներուն և անոնք իրեն հնազանդեցան, որովհետև ամբարիշտ էին։

55. Իրենց ոճիրները երկնային զայրոյթը գրգռեցին ու անոնք ջուրերուն մէջ խեղդամահ եղան։

56. Անոնց կրած պատիժները ապագայ սերունդին իբր օրինակ պիտի ծառայեն։

57. Կառապաններուն տեսինք Մարիամի որդիին օրհնակը ու անոնք միաժեցին անոր մասին ո՛ւ և է խօսք խօսիլ։

---

(1) Որովհետև Մովսէս թոթով էր։

58. Կառապանները դուրսկին. անիկա մեր կուռքերն աւելի՛ կ՚արժէ. անոնք այս հարցումը կ՚ընէին միայն վիճաբանելու նպատակով, որովհետեւ խնդիր հանել կ՚ուզեն (1):

59. Մարիամի որդի Յիսուս Աստուծոյ ծառան է պարզապէս. (մարդ մըն է.) երկինք անոր վրայ խափից իր չնորհները և զայն տուաւ Երրայեցիներուն իբր սիտար:

60. Եթէ ուզէինք, կրնայինք զձեզ բնաջինջ ընել և ձեր տեղը հրեշտակներ իջեցնել այսարհի վրայ:

61. Յիսուս վերջին պատասխանի մերձեցման որոշ նչանը պիտի ըլլայ, չըլլա՞յ որ կասկածիք իր պատասխան մասին. հետեւեցէք ինծի, փրկութեան ճամբան այդ է:

62. Զըլլայ որ սատանան զձեզ մոլորեցնէ այս ճըշմարտութենէն, որովհետեւ անիկա ձեր յայտնի թշնամին է:

63. Երբ Յիսուս մարդոց մէջ եկաւ իր հրաչքներով, բաւ անոնց. նա ձեզի կուգամ բերելու խնամատարութիւնը և ձեր կասկածները փարատելու համար. երկընչեցէք Աստուծմէ և հետեւեցէք իմ կրօնքիս:

64. Աստուած իմ և ձեր Տէրն է. պաշտեցէք զինքը, այդ է փրկութեան ճամբան:

65. Բրիստոնեաներուն մէջև անհամաձայնութիւններ յառաջ եկան և հերձուածներ կազմուեցան. վայ այսրատոներուն, անոնք պիտի պատժուին վերջին դատաստանի օրը:

---

(1) Անիկա ակնարկութիւն է այն չինծու առարկութեան, զոր կառապանները կ՚ընէին Մուհամմէդին, ըսելով թէ՝ քանի որ կուռքերը գեհենին մէջ պիտի դահավիժին, Յիսուս ալ միւսներուն վախճանը պիտի ունենար, քանի որ քրիստոնեաները զայն ալ իբր Աստուած կը պաշտէին:

66. Արդեօք անոնք կը սպասեն որ ապեսային ժամը յանկարծակիի բերէ դիրենք, իրենց անխոյի մէկ մէջոցին։

67. Այն սպիրտակաները որոնք աշխարհի վրայ չատ մտերիմ բարեկամներ էին, հանդերձեալին մէջ թշնամիներ պիտի ըլլան. միայն արդարներն են որ քաղցր բարեկամութիւն պիտի վայելեն։

68. Ո՛վ դուք, որ դիս կը պաչէք, այդ օրը ձեզի համար ա՛չ վիշա ոչ ալ սառասպանք գոյութիւն պիտի ունենայ։

69. Այն հաւատացեալները, որոնք խաղաղութիւն կը պատանին, ամէն տեսակ վիշտէ զերծ պիտի ըլլան։

70. Անոնց պիտի ըսուի. մտէ՛ք արքայութեան մէջ, դո՛ք և ձեր կիները. բացէ՛ք ձեր սրտերը երջանկութեան առջեւ։

71. Անոնց պիտի ընծայուի ըմպելիներ, սակայն թաժանիներու մէջ, անոնց սերտը պիտի գանէ այդ ընտակալայրին մէջ ամէն ինչ որ կը բաղձայ, անոնց աչքը՝ ամէն ինչ որ հրապուրալի է. ու այս հաճոյքները յաւիտենական պիտի ըլլան։

72. Անհատական այն արքայութիւնը, որուն արժանի եղաք ձեր գործերով։

73. Մնանեցէ՛ք այն պատգիներով որոնք հոն կ՛աճին առատօրէն։

74. Իսկ սպիրտակաները յաւիտենապէս զոհ պիտի ըլլան գժոդքի չարչարանքներուն,

75. Որոնց խոստութիւնը երբէք չպիտի մեղմանայ, յանցապարտները մահասիրտ լռութիւն մը պիտի պահեն։

76. Մենք չենք իրենց հանդէպ անօրէն եղողը, այլ իրենք են որ ինքզինքնուն հանդէպ անօրէն եղան։

77. Անոնք պիտի գոչեն, ո՛վ Մելէք (1), խնդրէ՛ Աստուածմէ որ վերջ տայ մեր տառապանքին։ Ու անիկա պիտի պատասխանէ. դուք յաւիտենապէս հոս պիտի ապրիք։

78. Ո՛վ մարդիկ, մենք ձեզի բերինք ճշմարիտ կրօնքը, բայց ձեզմէ չատերը զզուանքով հեռացան անկէ։

79. Եթէ անհատականները ծուզակներ լարին, մենք ալ պիտի լարենք։

80. Մեթէ անոնք կը կարծեն թէ անզգամ չենք իրենց պաղանիքներուն, թէ չենք լսեր իրենց խօսքերը։ Աստուք բոլորը յայտնի բաներ են մեզի համար և անոր երկնային առաքեալները զրի կ՚առնեն զանոնք։

81. Բսէ՛ անոնց. Եթէ Աստուած զաւակ մը ունենար, ես առաջինը պիտի ըլլայի զայն պաշտող։

82. Փա՜ռք Աստուծոյ, երկինքի և երկրի վեհապետին. անիկա բաղմած է գերագոյն գահին վրայ և չատ վեր է իրեն ուզուած այս նախատինքէն։

83. Զգուշէք որ անոնք իրենց ժամանակը կորսնցնեն զրաբանութիւններով. վերջին դատաստանին օրը յանկարծակի պիտի գան անոնք։

84. Անիկա երկինքի մէջ և երկրի վրայ գանուող Աստուածն է ու ամէն է իմաստութեան և գիտութեան։

85. Օրհնեալ է ան՝ որ երկինքի և երկրի վեհապետն է, որ կը հրամայէ անհուն տարածութեանց, որ միայն պիտի թէ ՚ըր պիտի հնչէ ժամը և որուն առջև պիտի կլլինք ամենքս ալ։

86. Այն աստ տառապանները զրա կը պաշտեն, բարեհաճութիւնը չունին. իսկ ան՝ որ իր հաւա-

(1) Արաբները Մելէք կ՚անուանեն այն հրեշտակը, որ կը նախագահէ յանցապարտներու կրած չարչարանքներու տարողութեան։

տայած ճշմարտութիւնը կը պաշտէ, կը վայելէ այս զօրութիւնը։

87. *Հարցուր իրենց թէ ո՛վ ստեղծած է վիրենք. կը պատասխանեն՝ Աստուած։ Ուրեմն ինչո՞ւ կը հետամտան ճշմարտութենէն։*

88. *Մարդարէն գոչեց. Տէր, այս մարդիկը հաւատք չունին։*

89. *(Ու Աստուած պատասխանեց.) Հետայի՛ր ա-նոնցմէ. մեզ բարով ըսէ անոնց, քիչ ատենէն պիտի տեսնեն։*

ՎԵՐՋ ԽԴ. ԳԼՈՒԽԻ

ԳԼՈՒԽ ԽԴ.

Ծ Ո Ւ Խ Ը

Տրուած՝ Մէմֆիի մէջ. — 59 տուն.

Ցաւուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. *Հա, միմ. կ'երթնում յանուն Յայտնութեան Դիրքին,*

2. *Թէ մենք պրկեցինք պայն օրհնեալ պիչեր մը, պպէս դի մահկանացուներուն ուսուցանեմ։*

3. *Նոյն այդ պիչերը՝ յաւիտենական խնամատութիւնը էր կնիքը դրաւ անոր օրէնքներուն վրայ։*

4. *Ան է որ մարդոց կուտայ մարգարէի հանդամանքը։*

5. Այս ախտերը երկնային չորհն մըն է. Աստուած պիտի խնայեմ և խնայուիմ ատոր է։

6. Անիկա երկինքի և երկրի վեհապետն է. մինչև յաւիտեան մէջ կը տիրապետէ, հաւատացէք իր զօրութեան։

7. Միակ Աստուածն է որ կեանք և մահ կուտայ. անիկա ձեր Աստուածը և ձեր նախահարց Աստուածն է։

8. Անհաւատները տարակոյսի տարտամութեանց մէջ թափառելով, մեր կրօնքը կը ծաղրեն։

9. Վերջին դատաստանի օրը, երբ ծուխի քով մը պիտի ծածկէ երկինքը, դուն պիտի տեսնես զանոնք։

10. Անհաւատները պիտի պաչարուին այդ ծուխով, ու տեսիկա տարտափիլի չարչարանք մը պիտի ըլլայ իրենց։

11. Տէր, պիտի դոչեն, վրկէ զմեզ այս պատուհասէն, մենք հաւատացեալ եղանք։

12. Անոնք ինչպէս կրնային հաւատացեալ ըլլալ. ինչպէս վարուեցան Ճշմարիտ առաքեալին հետ։

13. Անոր կոնակ դարձուցին և ըսին. այս մարդը դիւահար մըն է, զոր ուրիշները կը խօսեցնեն։

14. Եթէ մենք մեղմացնէինք մեր պատիժներուն խստութիւնը, անոնք անհաւատութեան մէջ կ'իյնային։

15. Այն օրը ուր մեր արդարութիւնը ի գործ դնենք իր ամբողջ ուժովը, մենք վրէժ պիտի լուծենք անոնց արհամարհանքէն։

16. Փարաւոնի ժողովուրդը անոնցմէ առաջ արդէն ենթարկուեցաւ երկնային պատիժին. մենք անոր զրկած էինք յարգելի առաքեալ՞ը։

17. Անիկա կը գոչէր. ո՛վ Աստուծոյ ծառաները, հրեշտակներդ էիք, եա՞ Ճշմարտութեան մարգարէն եմ։

18. Ամենակարողն դէմ մի՛ կռիւք բնաւ, հրաշքները վկայ են իմ առաքելութեանս.

19. Յաւիտենականը կը պաշտպանէ զիս. ձեր յարձակումներուն դէմ Աստուծոյ ծառա ապահովուած պիտի մնամ:

20. Եթէ դուք հաւատացեալ չէք, հեռացէք ինձմէ:

21. Անիկա (Մովսէս) այն առեն այս ապիրատ ժողովուրդին դէմ Աստուծոյ պատիժը հրամայեց:

22. Աստուած բնաւ անոր. Իսրայէլացիները ա՛ռ տար, Թող գիշերուան խաւարը ծածկէ անոնց փախուստը. Եգիպտացիները զձեզ պիտի հալածեն:

23. Ծովին ալիքները բնականաբար ձգէ, թէնամին բանակը անոր մէջ պիտի խեղդուի:

24. Անոնք քանի՛ քանի պարտէզներ և աղբիւրներ թողին,

25. Ինչպէս նաեւ հունձքի դաշտեր և չքեղ բնակարաններ:

26. Անոնք կրանցուցին երանութեան վայրեր, ուր հաճելի օրեր կ՛անցընէին:

27. Մենք այդ բոլորը իրր ժառանգութիւն տուինք ուրիշ ժողովուրդի մը.

28. Երկինք և երկիր երբէք չեն լացած իրենց վրայ ու անոնց պատիժը երբէք չէ յապաղած:

29. Իսրայէլի զաւակները ազատեցինք ասիկայ ողղութեամբ մը:

30. Մենք զանոնք ազատեցինք բնակարանէն Փարաւոնի, որ դառը և ամբարիշտ իշխան մըն էր:

31. Մենք աշխարհի բոլոր ժողովուրդներուն մէջէն զանոնք ընտրեցինք:

32. Եւ անոնց ի նպաստս ամէնէն ապշեցուցիչ հրաշքները պատմելինք։

33. Անհաւատները կ՚ըսեն.

34. Մէկ անգամ միայն պիտի մեռնինք և յարութիւն չպիտի առնենք մեռա։

35. Անոնք կ՚ըսեն պարձակ. եթէ ձեր կրծքը ճշմարիտ է, մեզի պարձուցէք մեր հայրերը.

36. Մինչէ անոնք աւելի՞ օրաւոր են քան Թոպպայի (1) ժողովուրդը

37. Եւ քանի անցեալ սերունդները. մենք զանոնք թնաջնջ ըրինք իրենց գործած ոճիրներուն համար։

38. Երկինք, երկիր և բովանդակ ամեղքը պիտաւածալ մը սահզծաւած չենք։

39. Մենք զանոնք ոչնչէն առեղծեցինք, ասիկա անժխտելի ճշմարտութիւն մըն է ու մարդիկ մեծ մասամբ կ՚անդիտանան։

40. Վճիռի օրը բոլոր մարդոց համար նչանակւած ժամանակն է.

41. Այդ օրը, ակերեսուն. հզիմնակութիւնը և ծառանեսուն բերելիք օժանդակութիւնը անօգուտ պիտի ըլլան. այնուամենայնիւ նաև է պաչտպանութիւն չպիտի գտնեն։

42. Պիտի ազատին միայն անոնք, որոնց վրայ պիտի գթայ Աստուած. անիկա հզօր և ողորմած է։

43. Ջահուտ ծառին պտուղը

44. Ապերասաններուն իրր մնունդ պիտի ծառայէ.

45. Հալած մետաղի պէս, անիկա պիտի յօդսուէ անոնց ապիրանքները։

---

(1) Թոպպա, երջանիկն Արաբիոյ թագաւորներուն տրուած անունն մըն է։

46. Հոն պիտի եւայ, ինչպէս Յուդը կ՚եւայ կրակին վրայ։

47. Դահիճներուն պիտի լսուի. բանեցէք սա ապիրատներն և նետեցէք զանոնք մժոզքին խորը.

48. Անոնց պրսին ի վար խափեցէք եւացող Ջուր։

49. Դուք որ զօրաւոր և յարդ կը վայելէիք, կրնցէք այս պատիժները։

50. Անա այն խորոյիները, որոնց չէիք հաւատար։

51. Աւազանին մարդիկ ապահով բնակավայրի մը մէջ պիտի կենան։

52. Պարէնները և ապրուրները իրենց բաժին պիտի իյնան։

53. Մեռածէ զգեստներ պիտի հագնին անոնք և քարուխառամբ իրարու պիտի նային։

54. Ալաղաստալէ ծայով հաւրիներ որոնք խոչոր ուռնու աչքեր ունին, անոնց պիտի տանք իրրեւ կին.

55. Ուզածնաւն չափ պիտի ուտեն արքայութեան պատուներէն։

56. Այլեւս այնտեղ մահ չպիտի տեսնեն և ոտ յաչէտ պիտի ապատին դժոզքի չարչարանքներէն։

57. Այս չնորհը Աստուած է որ կուտայ ձեզի և ասիկա լրումն է երջանկութեանց։

58. Մենք Քրիստոս գիւրահասկնալի ըրինք զայն քու լեզուովդ ասով. մահկանացուներուն քարոզէ զայն։

59. Ապառէ (ո՛վ Մուհամմէդ) որովհետեւ անոնք ալ կը ապասեն (և գէպքերը կը լրանան)։

ՎԵՐՋ ԵՒ. ԳԼՈՒԽԻ

ԾՆՐԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 36 տուն

Ցաճուճ ողորմած եւ անյիւաչար Աստուծոյ

1. Ահա, մխմ. հզօր և իմաստուն Աստուածն է որ ղրկած է Քուբանը։

2. Երկինք և երկիր հաւատացեալներուն կ՚ընծայեն Աստուծոյ զօրութեան նշաններըը։

3. Մարդ էակին և աչխարհի վրայ տարածուած կեանքանիներու առեղծագործութիւնը ցոյց կուտայ աստուածային իմաստութիւնը անոնց՝ որոնք անհիզծ հաւատացեալներ են։

4. Դիչերուան և ցերեկուան յաջորդականութիւնը, անձրեւը որ ամռայ դաչտերուն մէջ բեղմնաւորութեան սերմերը կը ծաղկեցնէ և հովերուն փոխոխականութիւնը կը հաչակեն աստուածային բարերարութիւնը յաչս անոնց որոնք հասկացողութիւն ունին։

5. Այս հրաչալիքները Բարձրեալին գործերն են. զանոնք քեզի կը յայտնենք ճչմարտօրէն. անհաւատները ինչ վիրքի կը հաւատան, եթէ կ՚ուրանան զԱստուած և իր հրաչքները։

6. Վա՛յ սատիսոմին և ապիրատին։

7. Անոնց առջեւ կը պարզուին երկնային ճչմարտութիւնները ու անոնք կը յամառին մնալ իրենց գոռո-

զոհեանը մէջ, իբր թէ բան մը չլսէին. ազդարարէ՛ իրենց թէ զարհուրելի պատիժ մը պիտի կրեն։

8. Աստուածային կրօնքին մասին նոյն ծանօթութիւնը մը առնել ուզեն, զայն ծաղրելու համար է միայն. նախատալից չարչարանքը պիտի ըլլայ իրենց արարքներուն պատիժը։

9. Գիտենք իրենց առջեւն է, իրենց արարքները և երեւակայական կուռքերը բանի մը չպիտի ծառայեն. անոնք զարհուրելի կերպով պիտի պատժուին։

10. Այս Դիրքը նաւթական կրօնքին ընդունարանն է. ո՛վ որ մերժէ զայն, չարչարանքներու զոհը պիտի ըլլայ։

11. Աստուած է որ ծովը ձեր իշխանութեան ենթարկած է. ան է որ ջուրերուն վրայ նաւարկել կուտայ այն նաւերը, որոնցմով կ՛երթաք հարստութիւններ բերել. երախտապարտ եղէք Աստուծոյ։

12. Անիկա ձեր պէտքերուն յատկացուցած է ամէն ինչ որ կայ երկինքի մէջ և երկրի վրայ. ամենուրեք իմաստունին աչքը կը տեսնէ Աստուծոյ բարերար ձեռքին հետքերը։

13. Հրաւիրէ՛ հաւատացեալները որ ներողամիտ ըլլան անհաւատներուն. Աստուած ամէն մէկուն վարձքը պիտի տայ իր գործերուն համաձայն։

14. Բարիք գործէք թէ չարիք, ինքզինքնուդ համար է որ կ՛ընէք. բոլոր մարդիկ Աստուծոյ առջեւ պիտի կենան։

15. Մենք Իսրայէլի զաւակներուն տուինք իմաստուն օրէնքներ, Հնդամատեանը և մարգարէանալու կարողութիւնը. մենք զանոնք տուինք անարատ մնացողներով և միւս ազգերէն աւելի վեր բարձրացուցինք։

16. Անոնց պատուիրեցինք որ ճշմարիտ Աստուծոյ կրօնքը ընդունին. անոնք միայն այն ժամանակ սկսան

վիճաբանիլ, երբ խրատմութեան ծանօթացան. նախանձը անոնց ձեռքին մէջ զէնք դրաւ. Աստուած բոլոր խնդիրները պիտի լուծէ յարութեան օրը:

17. Զբեզ զերապոյն պետը հաչակեցինք նուիրեալներ կրօնքին. հետևէ՛ անոր և տեղի մի տար վիճաբանութեան անոնց՝ որոնք խաւարին մէջ մնացած են:

18. Անոնց պաշտպանութիւնը օգուտ մը չունի քեզի. չարերը իրարու օգնութեան կը փութան, բայց Աստուած պաշտպանն է բոլոր անոնց, որոնք իրմէ կ՛երկնչին:

19. Գուբանը որոշ պատուիրաններ կը պարունակէ. անիկա բոլոր է հաւատացեալներուն և դրաւականը՝ երկնային չնորհներուն:

20. Անօրէնութեան վարպետները կը կարծեն թէ առաքինի հաւատացեալներուն նման վիճակ մը պիտի ունենան. կը կարծեն թէ անոնց պէս պիտի ապրին և մեռնին. բայց ի բաց կը սխալին:

21. Աստուած ստեղծեց երկինքն ու երկիրը. ծրագրաւորութիւնը սիրապետեց իր գործերուն. իւրաքանչիւր մարդու վարձքը իր գործերուն համաձայն պիտի տայ. ոչ ոք պիտի ենթարկուի անարդարութեան:

22. Ինչ կը խորհիք անոր մասին որ իր ցանկութիւններովը կուռք մը կը չինէ. Յաւիտենականը հետևը կը կենայ այսպիսիներէն. անիկա կնքած է այդպիսիին ականջներն ու սիրտը և աչքերուն վրայ քող մը ծածկած է. անգամ մը որ Աստուած մոլորեցուցած է, ո՛վ պիտի չհասկնայ ճամբան բերել զայն. մինչև վերջը պիտի մնայ՛ք ընդունիլ լոյսը:

23. Անհաւատը կ՛ըսէ. մեր վայելած կեանքին զատ ուրիշ կեանք չկայ. կը մեռնինք, կ՛ապրինք միայն ժամանակն է որ կը փճացնէ մեր գոյութիւնը: Տգիտու-

թիւնն է որ այս կարծիքը ծնեցուցած է և զայն վարպետութիւն մը բրած :

24. Երբ անոնց կը բացատրենք մեր հրաշալի կրօնքը, իրը ընդդիմախօսութիւն սա խօսքերը կ'բանն. վերջապէս կեանք տուէք մեր նախահարց, եթէ ձեր բանաձևերը ճշմարիտ են :

25. Պատասխանէ՛ անոնց. Աստուած է որ կեանք կուտայ ձեզի, ան է որ մահը կը պրկէ ձեզի, և յարութիւնն օրը զձեզ պիտի հատուցէ. այս ճշմարտութիւնը վրայ կարելի չէ կասկածիլ, բայց մարդիկ մեծ մասամբ ապէտ են :

26. Երկինքի և երկրի վերափոխումն ան է. այն օրը ուր ժամանակի ընթացքը կանգ առնէ, մեր կրօնքը սուտ հաչակողները պիտի կորսուին :

27. Դուք պիտի տեսնէք որ բոլոր մարդիկ ծնրադրած են ու Գիրքին մէջ յիշատակուած ամէն ոք իր պոծերուն փախարէնը պիտի առնայ :

28. Այդ Գիրքը ճշմարտութիւնը միայն պիտի խօսի. մենք հոն հատատարմօրէն կը գրենք ձեր արարքները :

29. Աստուած աստիճանի հատատացնողները պիտի մտնէ երանութեան բնակավայրին մէջ, ուր անոնք պիտի վայելեն վերագոյն հեշտանքը :

30. Անհատականերուն պիտի բսեմ. միթէ ձեզի չիարդարինք աստուածային պատուիրանները, բայց դուք դառնութեամբ արհամարհեցիք զանոնք և սխալի մէջ ինկաք :

31. Երբ ձեզի կ'բսեէր թէ Աստուծոյ խոստումները վճռական են, թէ կարելի չէ կասկածիլ նշանակուած ժամուն վրայ, դուք կը պատասխանէիք. մենք ժամ չենք

ճանչնաք, ասիկա ձեր մէջ հաստատուած երեւակայական կարծիք մըն է։

32. Երբոր պիտի ցոյց արուի պոծած ոճիրներուն պատիժը. այն պատիժը զոր կը ծաղրէին, երբոր պրոֆեն վրայ պիտի իյնայ։

33. Անոնց պիտի բսուի. ինչպէս որ դուք մատաղ յարութիան օրը, այնպէս ալ մենք կը մտածենք զձեզ այսօր. անաւասիկ ձեր օրը, գիտնաք ձեր բնակավայրն է և ամէն յոյս կտրուած է ձեզի համար։

34. Դուք ծաղրեցիք նոյեմեան կրօնքը և աչխարհային հաճոյքները պինդ կուցին զձեզ. գժդդը պիտի բլլայ ձեր յաւիտենական բնակավայրը և դուք երբէք արժանի չպիտի համարուիք Յաւիտենականը փառաւորելու։

35. Փա՜ռք Աստուծոյ, երկինքի վեհապետին, աչխարհի վեհապետին և տիեզերքի թագաւորին։

36. Երկինքի մէջ և երկրի վրայ ամէն չքեղութիւն անոր կը վերաբերի. անիկա Ամենազօրն է. անոր իմաստութիւնը անսահման է։

ՎԵՐՋ ՀԵ. ԳԼՈՒԽԻ

ՀԱՍԱՖ (1)

Տրուած Մէֆֆէի մէջ. — 35 տուն.

Ցանուն ոդորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. Հա, միմ. հզօր և իմաստուն Աստուած է որ ղրկած է Բուբանը։

2. Մենք ոչինչէն ստեղծեցինք երկինքը, երկիրը և անսահման տարածութիւնները, ճշմարտութիւնը սիրեց մեր գործին վրայ. բոլոր էակները իրենց նշանակուած վախճանները ունին. անհաւատները կ'ուրանան մեր կըթոնքը։

3. Ձեր կուռքերուն մասին ինչ կարծիք ունիք. ցոյց տուէք ինծի թէ անոնք ինչ ստեղծած են, միթէ անոնք մասնակից են երկնային իշխանութեան. եթէ այդպէս է, իրր փաստ բերէք գիրք մը որ Բուբանէն առաջ ղրկուած ըլլայ և կամ բերէք այնպիսի ապացոյցներ, որոնք գիտութեան հետևակութեան վրայ հիմնուած ըլլան։

4. Կա՛յ աւելի խորունկ մոլորութիւն մը քան կառապաշտինը. անիկա օգնութեան կը կանչէ կուռքեր, որոնք իրեն պիտի պատասխանեն յարութեան օրը միայն և որոնք կը մերժեն իր խնդիրը։

---

(1) Հասաֆ կը նշանակէ աւազի բլուրներ. բայց այստեղ Աֆեականներուն բնակած երկրին ակնարկութիւն է։ Բաղիմիրզքի կ'ըսէ՝ ոչ թէ Հասաֆ այլ «ահֆաֆ»։

5. Ընդհանուր հաւաքոյմին մէջ կուռքերը պիրինք պաչտողներուն դէմ պիտի ելլեն և պիտի մերժեն անոնց պաչտամունքը։

6. Մեր կրօնքը դուն կը բացատրե՞ս անոնց, որոնք ճշմարտութիւնը ուրացան. անոնք սուտ կը համարին զայն։

7. Եթէ անոնք ըսեն թէ Քուրանի հեղինակը Մուհամմէդն է, պատասխանէ՛. եթէ իմ գործս է ան՝ դուք երբէք չպիտի վրդկէք վրս աստուածային վրէժխնդրութիւնէն. բայց Աստուած ծանօթ է ձեր սուտերուն. իր պաչտպանութիւնը բաւական է ինծի. անիկա պիտի և ներողամիտ է։

8. Ըսէ՛. ես մարգարէներուն առաջինը չեմ. թէ Ամենակարողը ինչ ապագայ վերապահած է մեզի, չեմ գիտեր. ես հաւատարիմ կը մնամ աստուածային ներչնչումներուն. իմ առաքելութիւնս քարոզել է միայն։

9. Եթէ այս գիրքը երկինքէն կուգայ, եթէ Իսրայէլի զաւակները անոր վաւերականութեանը կը վկայեն ու կը հաւատան անոր (1), մինչ դուք գոռոզութեամբ ուրած զայն կը մերժէք. ինչ անուան արժանի էք. Աստուած երբէք չառաջնորդեր ապիրատները։

10. Անհաւատները սա առարկութիւնը կ'ընեն հաւատացեալներուն. եթէ այս գիրքը ճշմարիտ ըլլար, Իսրայէլացիները մեզմէ առաջ ընդունած չպիտի ըլլային զայն. անոնք իրենց աչքերը լոյսին առջեւ փակած են և կ'ըսեն. ասիկա հին առակ մըն է։

11. Մովսէս ընդունեց Հնգամատեանը, որ մարդոց առաջնորդը և աստուածային պիտութեան դրատեանն է,

---

(1) Ապուլլահ, որդի Սալէմի, մին էր այն գլխաւոր Հրէաներէն որոնք Իսլամութիւնը ընդունեցին. Մուհամմէտ այս Հրէան իբր օրինակ ցոյց կուտար, Մէքքէի բնակիչները իսլամացնելու համար։

Քուրանը սկած է անոր վաւերականութեան կնիքը դնել, որպէսզի լիզուով դրուած է ան, չարերուն պատիժ և արդարներուն վարձատրութիւն կը խոստանայ:

12. Անոնք որ կ'ըսեն թէ՝ մեր Տէրը Աստուած է և կ'ընթանան արդարութեան ճանապարհէն, վիչտ և անձկութիւնէ զերծ պիտի ըլլան.

13. Երանութեան բնակավայրին մչտնջենական հիւրերը պիտի ըլլան անոնք և իրենց առաքինութեան ի վարձատրութիւն, երջանիկ պիտի ըլլան:

14. Մենք պատուիրեցինք մարդոց որ բարի ըլլան իրենց ծնողաց հանդէպ. մայրը ցաւով կը կրէ իր զաւակը և վչտով կը ծնի զայն. իր յղութեան և կաթնատուութեան չրջանը երեսուն ամիս կը տեւէ. հայրենական տունին մէջ մանուկը կը մնծնայ մինչեւ չափահասութիւն. երբ քառասուն տարեկան ըլլայ, սա աղօթքը կ'ուղղէ Աստուծոյ. Տէր, երախտապարտ ըրէ զիս քու չնորհներուդ համար որոնցմով ողողեցիր զիս և նախահայրերս. ըրէ որ ես գործեմ քեզի հաճոյ թուած բարիքները. երջանիկ ըրէ զիս իմ զաւակներուս. սիրտս դէպ ի քեզ դարձուցած եմ ու ես քու հնազանդիմ պաչտոնեաներդ մէկն եմ (1):

15. Այսպէս կը խօսին անոնք, որոնց լաւագոյն գործերը կը գնահատենք և որոնց մեղքերը կը սրբենք. անոնք պիտի բնակին երկնի պարտէզներուն մէջ և պիտի տեսնեն մեր խոստումներուն կատարումը:

16. Ծնողքները երկինքի անէծքը պիտի հրաւիրեն այն անհնազանդ զաւակին վրայ, որ իրենց հեղինակութիւնը ոտնակոխ կ'ընէ և որ հանդերձեալ կեանքի խոս-

(1) Ասոնք խօսքերն են Ապուպէքրի, որ քառասուն տարեկանին իսլամութիւնը ընդունեց:

առնիներդ մերժելով կ'ըսէ անոնց. դուք կրնա՞ք խոստանալ ինձի մէկ ևս չարութիւն պիտի առնեմ, մինչ այնքան սերունդներ առ չաւէտ անհետացան. առանք դրոյցներն են հին պարերու։

17. Այն վճիռը որ արձակուած է առաջնահերուն և հին սերունդներուն դէմ, այս ապիրատ գաւկըներուն դէմ ալ արձակուած է. անոնք կորսնան պիտի մահուրնէ։

18. Ամէն ոք իր արժանիքին համեմատ պիտի քարձրացուի. ամէն ոք իր արարքներուն վարձատրութիւնը պիտի առնայ. ոչ սրի անիրաւութիւն պիտի ըլլայ։

19. Այն օրը որ անհատառները բոցերու մէջ դահավիժին, անոնց պիտի բսուի. դուք ձեր հարստութիւնը մսխեցիք աշխարհի վրայ. վաղանցուկ հաճոյքներով պիտնուցաք, այսօր դարնուրելի պատիժներով պիտի քաւէք ձեր դատզատութիւնը, ձեր ծայրահեղութիւնները և ամբարշտութիւնը։

20. Յիշեցէք Առի եղբայրը, որ գնաց քարոզել Հաառաքի ժողովուրդին. իրմէ առաջ ուրիշ մարգարէներ ալ գացած էին, իրմէ վերջ ուրիշներ ալ գային. անոնց կը կրկնէր կատարչներուն. Առաւօտմէ գառ ուրիշ բան մի պատէք. կը վախնամ որ դուք ենթարկուիք մեծ օրուան բոցերուն։

21. Անոնք պատասխանեցին. դուն կը յաւակնիս մեր կուռքերուն պաշտամունքը բնաջինջ ընել. եթէ խօսքերդ ճշմարիտ են, ցոյց տուր անոնք այն ազէտները որոնցմով կը սպառնաս։

22. Առ պատասխանեց. ամէն բանի ծանօթութիւնը միայն Բարձրեալին կը պատկանի. ես իմ առաքելութիւնս կը կատարեմ, բայց կը տեսնեմ որ դուք սպիտութեան խաւարին մէջ մխրճուած ժողովուրդ մըն էք։

23. Երբ անոնք նչմարեցին խոչոր ամպ մը որ իրենց հովիտներուն վրայ կը տարածուէր, ըսին. այս ամպը անձրեւ պիտի բերէ մեզի: Մարդարէն պատասխանեց. կը սխալիք, այս ամպը իր ծոցին մէջ կը պարունակէ այն դժբաղդութիւնը զոր փութացնել կ'ուզէիք. այս հովը որ կը փչէ, անաւոր պատուհաս մը կը բերէ ձեզի:

24. Անիկա հնազանդելով երկնային հրամանին, ամէն բան ընաջինջ կ'ընէ. կանխագուշակութիւնը կը կատարուի, յաջորդ առտուն իրենց բնակած տեղերը միայն կը տեսնեն. ահա այսպէս կը պատժենք մենք յանցապարտները:

25. Այդ ժողովուրդը ձեզի նման առաւելութիւններ կը վայելէր. մենք անոնց տուած էինք լսելիք, տեսանելիք և զգալու սիրտ, բայց բոլոր այս չնորհները բանի մը չծառայեցին. անոնք ուրացան Աստուծոյ խօսքը և ենթարկուեցան այն պատիժին զոր կը ծաղրէին:

26. Մենք քանդեցինք ձեր չրջակայ քաղաքները, Աստուծոյ հրաչալիքները անոնց ծանուցանելէ վերջ, որպէս զի զանոնք իրենց կուրութենէն դուրս հանենք:

27. Այդ ժողովուրդներուն պաշտած կուռքերը միթէ կրցան ազատել զիրենք. ընդհակառակը, անոնք խոյս տուին անոնց նայուածքներէն և իրենց մեռոյ միայն տուան ու նախատինքը:

28. Ձեզի զրկեցինք խել մը սպիներ, որպէս զի Բուբանը մաիկ ընեն. ընթերցանութեան սկիզբը, անոնք իրարու ըսին. ուշադրութեամբ մաիկ ընենք և երբ աւարառեցաւ, անոնք գացին իրենց ժողովուրդին քարոզել:

29. Մենք լսեցինք, ըսին, քարոզութիւնը դիրքի մը որ Մովսէսէն յետոյ երկինքէն իջած է, նախկին նուիրական մատեաններուը հաստատելու համար. անիկա կ'ա-

աչխատիլ մարդիկը ճչմարտութիան և արդարութիան համբանեբուն մէջ։

30. *Ո՛վ ժողովուրդ, հնազանդեցէք Աստուծոյ քահանային և հաւատացէք իրեն, անիկա պիտի ներէ ձեր մեղքերուն և զձեզ պիտի փրկէ անաւոր պատիժէ մը։*

31. *Ո՛վ որ չհնազանդ հաւատքի առաքեալին, այխարհի վրայ երկնային վրէժխնդրութիան ենթակայ ըլլալով, հանդերձեալին մէջ ալ առանց պաշտպանի պիտի մնայ և մոլորութիան համբէն պիտի ընթանայ։*

32. *Անոնք չե՞ն պիտի թէ Աստուած որ երկինքն ու երկիրը առեղծեց առանց ձիւղի, կարող է դարձեալ մեռեալներուն կենդանութիւն տալ. իր զօրութիւնը անսահման է։*

33. *Օր մը գնհնեին խաղողկներուն առջեւ տարուած անհաւատներուն պիտի հարցուի. իսկապէս երա՞կ է պատկա. — այո՛, կրակ է պիտի պատասխանեն. յանուն Աստուծոյ, ճչմարիտ է։ Ու իրենց պիտի ըսուի. ուրեմն կրեցէք այն պատիժը որուն ճչմարտութիւնը ուրացաք։*

34. *(Եւ դուն, ո՛վ Մուհամմէտ) համբերատար եղիր, ինչպէս համբերատար եղան քեզմէ առաջ եկած մարգարէները. մի բաղձար բնաւ անհաւատներուն պատիժը փութացնել. օր մը անոնք պիտի տեսնեն մեր սպառնալիքներուն դարձարութիւնը։*

35. *Անոնք այն տեսն պիտի կարծեն թէ միայն մէկ ժամ կեցած են գերեզմանին մէջ, այս ճչմարտութիան կը վկայեմ ես. միթէ միայն չարերը չե՞ն որ բնաջինջ պիտի ըլլան։*

ՎԵՐՋ ԽՋ. ԳԼՈՒԽԻ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ (1)

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 40 տուն

Յանուն ողորմած եւ անչիւաչար Աստուծոյ

1. Աստուած պարապը պիտի հանէ զորձերը այն անհաւատներուն որոնք մահկանացուները կը մոլորեցնեն ուղիղ ճանապարհէն։

2. Անոնց մեղքերը պիտի սրբէ եւ սիրտը պիտի մաքրէ այն հաւատացեալներուն որոնք կը հաւատան յաւիտենական ճշմարտութեան, Մուհամմէտի յայտնած կրօնքին։

3. Անհաւատներուն առաջնորդը աստուածութիւնն է. հաւատացեալները կ'ընթանան ճշմարիտ հաւատքի ճամուը, Աստուած այս աչքառու հակապատկերը կ'ընծայէ մարդոց։

4. Երբ անհաւատներու դէմ կռիւ ելլէք, պատերազմեցէք անոնց դէմ մինչեւ որ զանոնք մեծ կոտորածի մը ենթարկէք. գերիները չղխայակալ ըրէք (2).

5. Զանոնք ազատ արձակէք փրկանքով մը թէ

---

(1) Քազիմիբաքի Թարգմանութեան մէջ այս գլուխի վերնագիրն է «Մուհամմէտ»։

(2) Քազիմիբաքի կ'ըսէ թէ՝ այս տունին մէջ յիշատակուած անհաւատները Թէեւ Մուհամմէտի ժամանակակից եւ մանաւանդ Մէքքէցի անհաւատներն են, բայց սակայն ամէն տեղ ու ամէն անհաւատներուն համար ալ հասկցուած է։

առանց վրկանքի, ապաւեցէք որ պատերազմը իր հուրքը մարած ըլլայ. այս է աստուածային հրամանը: Աստուած կարող է զանոնք բնաջինջ ընել, առանց ձեր բազուկին օգնութեան ալ. բայց անիկա կ'ուզէ զձեզ փորձել իրարմով. հաւատքի համար կռուելով մեռնողներուն վարձատրութիւնը երբեք չպիտի կորսուի:

6. Աստուած պիտի ըլլա անոնց առաջնորդը. անիկայ պիտի ուղղէ անոնց սրտերը:

7. Զանոնք պիտի մտցնէ երանութեան պարտէզները մէջ, զորս արդէն նկարագրած է:

8. Ո՛վ հաւատացեալներ, պաշտպանեցէք Աստուծոյ դասը (պատերազմելով ապիրատներուն դէմ.) Աստուած ալ ձեզի պիտի օգնէ և ձեր քայլերը պիտի ամրացնէ:

9. Իսկ անհաւատներուն բաժինը պիտի ըլլայ զրկբաղդութիւնը. անոնց գործերը ապարդիւն պիտի մնան:

10. Անոնք սոսկումով մերժեցին երկինքէն իջած Գիրքը. անոնց ճիգերը բնաջինջ պիտի ընէ Աստուած:

11. Բնաւ չե՞ն շրջած աշխարհի վրայ. բնաւ չե՞ն տեսած թէ ինչ եղած է նախընթաց սերունդներուն վախճանը. Ամենակարողը զանոնք բնաջինջ ըրաւ. անհաւատներն ալ նմանօրինակ վիճակ մը պիտի ունենան:

12. Հաւատացեալները վստահաբար պիտի պաշտպանուին երկինքէն. իսկ ամբարիշտները որ և է պաշտպան չունին:

13. Աստուած առաքինի հաւատացեալները պիտի մտցնէ այն պարտէզներուն մէջ, որոնք գետերով ոռոգուած են. իսկ ապիրատները որ աշխարհային հաճոյքներով գինովցած, անասնական կեանք մը կը վարեն, գեհենին մէջ պիտի բնակին:

14. Զքեզ վտարող քաղաքէն որքա՜ն աւելի զօրաւոր

քաղաքներ քանդեցինք. ո՛չ մէկ բան կրնայ կասեցնել մեր վրէժխնդիր ձեռքը։

15. Այն արդարակորով մարդը որ երկնային իշատ լուսաւորուած է, միթէ կրնա՞յ նմանիլ այն ամբարիշտին որուն համար ոճիրը հրապոյրներ ունի և որ իր կիրքերուն յօրձանքին կը հետեւի։

16. Ահաւասիկ պատկերը այն պարտէզներուն, որոնք խոստացուած են բարեպաշտ մարդոց. անոնց մէջ կը հոսին գետեր, որոնց ջուրը չապականիր, կամ՝ առուակներ՝ որոնց համը չի փոխուիր բնաւ, և գինիի առուակներ (1) որոնք չատ համեղաճաշակ են։

17. Այդ պարտէզներուն մէջ կը հոսին անթարտ մեղրի առուակներ. բոլոր պտուղները առատօրէն կ'աճին հոն։ Աստուծոյ գիւտիքինը այնտեղ կը հակէ իր ընտրեալներուն վրայ. երանութեան պարտէզներուն հիւրերը միթէ կրնա՞ն նման վիճակ մը ունենալ անոնց՝ որոնք գետնին մէջ կը բնակին և որոնք իրենց ագիքներուն պատառող նռացած ջուրը պիտի խմեն։

18. Ջրհեղ մարիկ ընտրեալներուն մէջ կան մարդիկ, որոնք անմիջապէս որ քեզմէ հետանան, կը հարցնեն լուսաւորուած հաւատացեալներուն. Մարգարէն ի՞նչ ըսաւ։ Աստուած կնքած է անոնց սիրտերը, որովհետեւ իրենց փափաքներէն զատ ուրիշ օրէնք չեն ճանչցած։

19. Արդարութեան ճամբաներէն գացողները պիտի առաջնորդէ Աստուած և անոնց պիտի ներշնչէ իր կրկիւղը։

20. Ապիրատները կը սպասեն արդեօք որ մահը յան-

---

(1) Պապիմիրոքի կ'ըսէ թէ՝ Քուբանի բնագրին մէջ միայն հոս ըսուած է խամր (գինի) մինչ ուրիշ տեղեր ըսուած է՝ cnrnuպ (բմպելի)։

կարծակիի բերէ պիտի ըլլանք. մեծ օրուան նշանները երևցան արդէն. ինչ պիտի արժէ իրենց զղջումը, երբ այն օրը հասնի:

21. Յիշէ՛ թէ Աստուած մէկ է. անոր դիմադիմելը հայցէ, քեզի և հաւատացեալներուն համար. անիկա զեզ կը տեսնէ թէ՛ արթուն եղած և թէ՛ քնացած ժամանակիդ:

22. Հաւատացեալները ըսին. մենք չպիտի պատասխանենք բնաւ, եթէ Աստուած Բաբանի մէկ գլուխին մէջ այսպէս ըսել չպատուիրէր մեզի. եթէ երկնային իմաստութիւնը կը գրկէ այս գլուխը, պատերազմի հրամանով, դուն պիտի տեսնես որ ապականեալ սիրտ ունեցողները քեզի կը նային, ակնարկով մը ուր մնաց նկատած է. վեհանձն անձնասիրութիւն մը իրենց տեսութիւններ պիտի ընծայէր անոնց:

23. Երբ Աստուած խօսի և իրենք հնազանդ ըլլան անոր ձայնին, փառաւոր վարձատրութիւն մը պիտի տանին:

24. Անհնազանդ ըլլալով դիտէ՞ք թէ ինչ բանի կ'ենթարկուիք. զուք աչխարհի վրայ պիտի տիրէք յաւիտենական երջանկութիւն և պիտի երթաք տանտիկոս ընել արիւնի նուիրական օրէնքները:

25. Այսպէս կը վարուին անոնք զորս Աստուած անհնազան է և խուլ ու կոյր ըրած:

26. Անոնք անկարող են գնահատելու Բաբանի արժէքը. անոնց սրտերը փակուած են:

27. Աստուան ծաղիկներով պիտի զարդարէ մուսիները, յաչս այն վտառուն որոնք ամբարչտութեան պիտի վերագառնան. անիկա խարհսատիր ճոխութիւններ պիտի ընծայէ անոնց:

28. Պատերազմի պատուիրանէն սակայն ոչնչացուն հետ համաձայնելով, սատանան խոստացած է հետևիլ անոնց օրինակին, բայց Ամենակարողը սեղեակ է անոնց պաղատիկներուն։

29. Ո՛ւր պիտի փախչին անոնք, երբ մահուան հրեշտակը գայ կարել անոնց օրերուն թիվը և զարնէ անոնց դէմքերուն և մկրքին։

30. Անոնք փուխտային երկնային գայրոյթին ենթարկուելով, հետևանքով Աստուծոյ հաճոյք պատճառող բաներէն, որով պիտի կորնչացնեն իրենց գործած բարիքներուն արժանիքը։

31. Անոնք որոնց սիրտը փոփոխաւորուած է, կը խորհին արդիօք թէ Աստուած երբէք չպիտի՞ հարկադրէ իրենց ներգամաւթիւնները։

32. Մենք կրնայինք քեզի պիտոյնել զանոնք, որոշ նշաններով, բայց իրենց ձայնին հնչիւնը բաւական է պիտենք դիմակալման ընելու։ Աստուած սեղեակ է անոնց արարքներուն։

33. Մենք փորձի պիտի ենթարկենք ձեր քաջութիւնը և հաստատակամութիւնը՝ պատերազմելու մէջ, մինչեւ որ այդ մասին վստահ ըլլանք և կարենանք դասել ձեր քաջագործութիւններէն։

34. Անոնք որ իրենց նմանները կը հետապնդեն մրրկութեան ձամբէն, և մեր կրօնքին մասին լուսաբանուելէ վերջ Մարգարէէն կը բաժնուին, ոչ մէկ միտս կրնան հասնիլ Աստուծոյ, որ բնաջինջ պիտի ընէ անոնց արարքները։

35. Ո՛վ հաւատացեալներ, հնազանդեցէք Աստուծոյ և իր առաքեալին և ձեռքէ մի՛ հանէք վարձքը այն բարիքին, զոր կատարած էք։

36. *Այն ամբարիշտները, որոնք հաւատքի համար պատերազմ ընդունելու դէմ արդելք կ՚ուզեն յառաջանալ և որոնք կը մնանեն իրենց անհաւատութեան մէջ, այնուամենայնիւ ո և է թագաւորութիւն չեն կրնար յաւատալ:*

37. *Վաւաւթիւն ցոյց մի տաք բնաւ. հաչաւթիւն մի՛ առաջարկէք բնաւ. դուք ձեր թշնամիներին դերապատ էք. Աստուած ձեզի հետ է և պիտի ուժ տայ ձեր ջանքերուն:*

38. *Այս կեանքը վաղանցուկ խաղ մըն է. բայց Աստուծոյ հաւատացողները և անոնէ երկնչողները պիտի վարձատրուին. Աստուած ձեզմէ չի պահանջեր ձեր բոլոր ունեցածը զոհել:*

39. *Եթէ պահանջէր, դուք այդ բոլորը զոհելու չափ վճռակամ չպիտի ըլլայիք և կրծքերը առնէլ պիտի ըլլար ձեզի:*

40. *Ո՛վ հաւատացեալներ, կը հրաւիրեմ զձեզ որ ձեր հարստութեան մէկ մասը զոհէք նուիրական պատերազմին համար. ձեր մէջ կան մարդիկ որ ապահով են, բայց ապահովութիւնը պիտի վնասէ իրենց, որովհետև Աստուած հարուստ է և դուք աղքատ: Եթէ միտէք հնազանդիլ իրեն, ձեր տեղը ձեզմէ լաւագոյն ժողովուրդները պիտի գնէ:*

ՎԵՐՋ ԱՒ. ԳԼՈՒԽԻ

ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 29 տուն.

Ցանուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. Ինչի՛ չնորհնեցինք վայրուն յաղթանակ մը (1):

2. Աստուած ներկայ քու յանցանքներուդ. իր չնորհները ոտդուց գլխով և պիտի առաջնորդէ արդարութեան ճամբուն մէջ:

3. Իր պաշտպանութիւնը քեզի համար զօրաւոր վահան մըն է:

4. Ինքն է որ խաղաղութիւնը իջեցուցած է հաւատացեալներուն սրտին մէջ և անոնց հաւատքը զօրացուցած է. անիկա կը հրամայէ երկինքի և երկրի պինդ ներուն. պիտուն և իմաստուն է ան:

5. Հաւատացեալները պիտի մայնէ այն պարտէզներուն մէջ, ուր գետերը կը հոսին և զանոնք պիտի մաքրադործէ իրենց մեղքերէն. յաւիտենական բնակավայրին մէջ անոնք պիտի վայելեն գերագոյն երջանկութիւնը:

6. Ամբարիշտները, կռապաշտները և անոնք որ կը նախատեն, չարաչար պիտի պատժուին. երկինքի պայքոյթը և անէծքը զանոնք պիտի հետապնդեն. դժոխքը պիտի ըլլայ անոնց սարսափելի բնակավայրը:

---

(1) Ասիկա Մէքքէի առաջին տաճարի Մուհամմէտի տարած յաղթանակն է:

7. Աստուած իր հրամանին տակ ունի երկինքն ու երկրի բանակները. հզօր և իմաստուն է ան:

8. Չքնդ զրկեցինք, որպէս զի վկայես ճշմարտութիւնը և քարոզես մեր խոստումներն ու ապառնալիքները:

9. Հաւատացէ՛ք Աստուծոյ, պաշտպանեցէ՛ք կրօնքի դասը, փառաբանեցէ՛ք Տէրը և առաւ իրիկուն անոր գովեսը հնչեցէ՛ք:

10. Անոնք որ քեզի հաւատարմութեան երդում կուտան, Աստուծոյ ուսած կ՛ըլլան. Յաւիտենականին ձեռքը անոնց ձեռքին վրայ է. ո՛վ որ դրժէ նուիրական դիտակցութեան, ուրացողի մը նման չանցաւոր է. իսկ ան՝ որ հաւատարմութեամբ կը յարգէ զայն, փառաւոր վարձատրութիւն մը պիտի առնայ:

11. Այն Արաբները որոնք իրենց աւուներէն դուրս եած չեն բնաւ պատերազմելու համար, պիտի ըսեն. զմեզ արդիւզը մեր անկարողութիւնը ու մեր ընտանիքներն իմանալու պէտքն էր. խնդրէ՛ Աստուծմէ որ մեզի ներէ: Անոնց սիրտը կը հերքէ սակայն իրենց բերնին ըսածը. պատասխանէ՛. ո՛վ պիտի կասեցնէ Ամենակարողին բազուկը, եթէ անիկա նպատակ ունի զձեզ պատժել կամ վարձատրել. անիկա տեղեակ է ձեր գործերուն:

12. Դուք կարծեցիք թէ Մարգարէն և հաւատացեալները առ յաւէտ բաժնուած են իրենց ընտանիքներէն, ձեր մտքերը յայտնապէս այսպէս խորհեցան, բայց այդ մտածումը խափեց զձեզ ու ձեր կորստեան պատճառ պիտի ըլլայ:

13. Թո՛ղ անոնք որ երբէք չեն հաւատար Աստուծոյ և իր Մարգարէին, դիտեան թէ անհաւատներուն համար խարոյկներ վառած ենք:

14. Երկինքի և երկրի կայսրութիւնը Բարձրեալին

կը պատկանի, անիկա ըստ կամս կը պատժէ կամ կը նկրէ. պիտի և ներողամիտ է ան։

15. Ապահով կողոպուտը դրուելու՝ պիտի երթաք. անոնք որ իրենց տուներուն մէջ մնային, ձեզի հետ քալել կ՚ուզեն Տիրոջը պատուէրը փոխելու համար. ըսէ՛ անոնց. դուք մեզի հետ չպիտի գաք ընտր. Աստուծոյ արգելքը բացարձակ է։ Անոնք կը յարձն. նախանձն է որ այս արգելքը դնել կուտայ ձեզի։ Երբէք. բայց իրենցմէ քիչերը միայն օրէնքէ կը հասկնան։

16. Ըսէ՛ այն Արաբներուն որոնք իրենց ընտանեկան բոյնէն չհեռացան. զձեզ պիտի հրաւիրենք պատերազմիլ զօրաւոր և ռազմիկ ազգի մը դէմ. անոր դէմ պիտի կռուիք դուք, մինչեւ որ իսլամութիւնը ընդունի. ձեր հնազանդութեան վարձատրութիւնը երանութիւնը պիտի ըլլայ. իսկ եթէ մերժէք պատերազմի երթալ, ինչպէս առաջ մերժեցիք, այն ատեն երկնային վրէժխնդրութեան ապաւեցէք։

17. Կոյրերը, կաղերը և հիւանդները պատերազմի երթալէ ազատ են. ա՛լ որ հետեւի Աստուծոյ և Մարգարէին, պիտի մանէ դեռևրալ առաջուան պարտէզները. իսկ անոնք որ առանց կռուելու հետ դառնան, չարչարանքներու պիտի ենթարկուին։

18. Աստուած գոհունակութեամբ տեսած է որ հաւատացեալները հաւատարմութեան երդում կուտան ծառին տակ (1). Աստուած անոնց սրտին խորը կը կարդար. անդորրութիւն սփռեց անոնց սրտին մէջ և պատուհասի մը պատկեց անոնց անձնուիրութիւնը։

(1) Ասիկա ակնարկութիւն է այն երդումին զոր Հազար երեք հարիւր արաբներ ըրին Մուհամմէտի առջեւ, յայտարարելով թէ մինչեւ մահ պիտի կռուին կռապաշտներուն դէմ։

19. Հրեայ աւար մը առացան իրր վարձատրութիւն. Աստուած զօրաւոր և իմաստուն է:

20. Անիկա ձեզի խոստացած էր ճոխ աւար մը տալ և ահա վուխայ գայն տալ. անիկա ձեր ինամիներուն վրէնքը բժռացուց, որպէս զի հաւատացեալներուն ապացոյցը տայ իր պաշտպանութեան և զձեզ ճշմարիտ հաւատքին մէջ ամրապնդէ:

21. Աստուած իր ձեռքը ունի տակաւին աւելի քանկագին կազդուրանքներ որոնց տէր չէք կրցած բլլալ դուք. անիկա պատրաստ է ձեզի տալու զանոնք. ո՛չ մէկ բան կրնայ արգիլակել իր զօրութիւնը:

22. Եթէ անհաւատները պատերազմին ձեզի դէմ, փախուստի պիտի մատնուին. ո՛չ ապաստան և ոչ ալ պաշտպանութիւն պիտի գտնէին:

23. Աստուածային օրէնքը առաջ ինչ որ էր, հիմա ալ նոյնն է, իր վճիռները անփոփոխելի են:

24. Աստուած ձեր թշնամիներուն բաղուկը բռնեց Մէդքէի պատերուն մէջ, ինչպէս որ զանոնք ձեր հարուածներէն ազատեց Մէդքէի հովիտին մէջ, անոնց վրայ յաղթանակ մը չտեսնելէն վերջ: Անիկա ուշադրութեամբ կը հսկէ ձեր արարքներուն վրայ:

25. Անոնք են որ չեն հաւատար և զձեզ կը հետապնդեն նուիրական ազօթավայրէն, ինչպէս որ ընծայարերումները վար կը դնեն և թոյլ չեն տար որ անոնք հասնին իրենց լուսեղ տեղերը: Եթէ երկու տեսակ պատկանող հաւատացեալները, զորս չէք ճանչնար դուք, անոնց մէջ խառնուած չըլլային. եթէ այս խառնուրդին մէջ իր կողմէ (1) գործուելիք ոճիրի մը վախը չըլլար, և Աստուած փախաքած չըլլար իր դժուխիւնը չնորհելու որուն որ ուզէ. եթէ անոնք իրարմէ բաժնուած ըլլային, (հաւատացեալները անհաւատներէն) մենք սարսափելի պատիժ մը պիտի տայինք անհաւատներուն:

(1) « Իւր կողմէդ » (Թարգմ. Քազմիրքի)

26. *Մինչ կռապաշտները կը սնուցանէին կայր մոլեռանդութեան կատաղութիւնը իրենց սրտին մէջ, Աստուած խաղաղութիւնը դրկեց երկինքէն Մարգարէին և հաւատացեալներուն. անոնք իրենց պաշտամունքը մատուցին և ուխտի արժանի եղան այդ կրօնքին, Աստուծոյ դիտութիւնը կ'ընդգրկէ ամբողջ տիեզերքը:*

27. *Յաւիտենական ճշմարտութիւնը իրականացուց այն տեսիլքը, զոր Մարգարէն ունեցաւ. Աստուած սա խօսքերը լսելի ըրաւ անոր. դուք պիտի մանէք Մէքքէի տաճարին մէջ, ողջ և առողջ, գլուխնիդ ածիլած (և մազերնիդ կարճ կտրած) և առանց վախնալու. անիկա ձեզի կը պատասխէ յաղթանակ մը, որ չպիտի ուշանայ:*

28. *Ամենակարողը դրկեց Մարգարէն որպէս զի ճշմարիտ կրօնքը քարոզէ և զայն հաստատէ միւս կրօնքներուն ուղղակին վրայ (1). Աստուծոյ վկայութիւնը բաւական է քեզի:*

29. *Մուհամմէտ Աստուծոյ առաքեալն է. իր աչակերտները (2) սարսափելի պիտի ըլլան անհաւատներուն դէմ և մարդասէր՝ հաւատացեալներուն հանդէպ. դուք զանոնք պիտի տեսնէք ծունր իջած Աստուծոյ երկրպագելով, անոր դթութիւնը հայցելով և անոր հաճոյ ըլլալու միակ ցանկութեամբ. իրենց բարեպաշտութեան նշաններն յայտնի կ'երեւան իրեն ճակտին վրայ(3). Հնգամատ-*

---

(1) « Եւ զայն միւս կրօնքներէն աւելի վեր բարձրացնէ. »
(Բազիմիրքի)

(2) « Ընկերները » »

(3) *Բազիմիրքի կ'ըսէ թէ՝ Մահմետականները թէեւ գորգ մը կամ սփռոց մը կը գործածեն աղօթք ըրած ժամանակնին, բայց անհրաժեշտ է որ իրենց ճակատը դպչի կարծր բանի մը կամ լերկ գետնին. այս պատճառաւ յաճախ իրենց հետ կը տանին աղիւսի պզտիկ կտորներ, որոնց կը դպցնեն իրենց ճակատը՝ երկրպագած ատենին:*

Եանը և Աւետարանը անունց եռանդը կը բաղդատեն այն ցորենահատիկին հետ որ կ՚աճի, կը խոշորնայ և իր ցողունին վրայ կը հաստատուի։ Հոգագործը հաճոյքով կը նայի անոնց. հաւատացեալներն ալ անա այս վիճակը կը պարզեն. իրենց առաքինութիւնները կը զգուեն ապիրատներուն կատաղութիւնը, բայց Աստուած խոստացած է նեղել մեզքերն անոնց՝ որոնք հաւատքը կ՚ընդգրկեն և բարիք կը գործեն. այսպիսիներուն վաստուր վարձատրութիւն մը վերապահուած է։

ՎԵՐՋ ԽԸ. ԳԼՈՒԽԻ

ԳԼՈՒԽ ԽԹ.

ՍՐԲԱՎԱՅՐԸ

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 18 տուն.

Յանուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. *Ո՛վ հաւատացեալներ, Աստուծոյ և իր Մարգարէին հրամաններուն վրայ կանխամիտներ մի՛ ընէք. երկնչեցէք Աստուծմէ, որովհետեւ անիկա ամէն բան կը լսէ և կ՚իմանայ։*

2. *Ո՛վ հաւատացեալներ, ձեր ձայնը Մարգարէին ձայնէն աւելի բարձր մի՛ հանէք բնաւ. մի խօսիք անոր*

հետ այն ընտանութեամբ (1) որով կը խօսիք ձեր միջեւ, որպէս զի մի՛ դուրէ ձեր արարքները ապարդիւն մնան. դուք չէք մտածեր այս բանին վրայ:

3. Աստուած փորձած է բարեպաշտութիւնն անոնց, որոնք յարգանօք կը խօսին իր Մարգարէին հետ: Ի վարձատրութիւն պիտի տանէին իրենց մեղքերուն թողութիւնը և չքեզ վարձատրութիւն մը:

4. Քու տանդ ներքնակողմը սրբավայր մըն է. անոնք՝ որ կը պղծեն այդ սրբութիւնը զքեզ դուրս կանչելով, կը թերանան Աստուծոյ առաքեալին իրենց պարտականը եղած յարգանքին մէջ (2):

5. Անոնք պէտք է ապաանեն որ դուն ինքդ դուրս ելլես և երթաս դէպ անոնց. պարկեշտութիւնը այսպէս կը պահանջէ. բայց Տէրը զիմած և ներողամիտ է:

6. Ո՛վ հաւատացեալներ, եթէ գրպարտիչ մը ձեզի տեղեկութիւն մը բերէ, խիստ քննութենէ մը անցուցէք զայն. չըլլա՛յ որ ձեր մերձաւորներուն ոտ և է վնաս հասցնէք (անգիտակցաբար) և վերջը զղջաք:

7. Միտքերնիդ բերէք որ Աստուծոյ առաքեալը ձեր մէջն է. եթէ անիկա չատ հաճոյակատար ըլլալով ձեր բոլոր փափաքներուն գոհացում տար, դուք յանցանքի մէջ պիտի էյնայիք. Աստուած ձեզի տուած է հաւատքին սէրը, և զայն զեղեցկացուցած է ձեր սրտերուն մէջ. անիկա

---

(1) «Ա յ ն քան բարձրաձայն» (Քաղիմիրաքի)

(2) Տանը ներքնակողմը ըսելով պէտք է հասկնալ կանանց յարկաբաժինը. արաբներէնի մէջ զայն կ՛անուանեն harեմ որ կը նշանակէ արգիլուած վայր. միայն ամուսիններուն ներելի է մտնել հոն: Այս տունին մէջ Մուհամմէտ երեսուն կուտայ կոչտութիւնը մեկ քանի Արաբներու, որոնք բարձրաձայն ինքը կանչած էին, երբ harեմին մէջ կը գտնուէր: (Սավարի)

ձեղի զգուանք կը ներչնչէ անհատատուիման, ոճիրի և անհնազանդութիման մասին, ու զուք կընթանաք արդարութիման ճանապարհէն։

8. Այս բաներն համար երախտապարտ եղէք Աստուծոյ. Ամենակարողը իմաստուն և զիտուն է։

9. Երբ երկու հաւատացեալ ազգերու միջեւ անհամաձայնութիւն (1) ծագի, զանոնք հաշտեցուցէք. եթէ անոնցմէ մին անօրէնութիամբ միւսին դէմ ելլէ, պայքարեցէք անոր դէմ, մինչեւ որ Աստուծոյ պատուիրանին ներքուն հնազանդի. և երբ իր անօրէն ըլլալը ընդունի, իր եղբայրներուն հետ հաշտեցուցէք, որովհետեւ Աստուած կը սիրէ արդարակորովիները։

10. Բոլոր հաւատացեալները եղբայրներ են. զանոնք իրարու հետ հաշտ պահեցէք, երկնչեցէք Աստուծմէ և արժանի հանդիսացէք իր պիտարտութիան։

11. Ո՛վ հաւատացեալներ, երբէք մի՛ ծաղրէք ձեր եղբայրները. յաճախ, ծաղրի ենթակայ եղողը ձեզմէ աւելի՛ յարգելի է. և զուք, կրնե՛ր, զգուշացէք ուրիշ կիներ նախատելէ. թերեւս, ծաղրուածը ծաղրողէն աւելի արժանայարգ է (2). պիտար մի՛ անուանարկէք. մեկզմեկու անուան ծաղրական տիտղոններ մի՛ կցէք. առնական անուններ ալ մի տաք. անդամ մը հաւատացեալ եղողին այլեւս չի վայլեր արհամարհական խօսքեր ընել. իրական

---

(1) «Պատերազմ» (Բազիմիրեքի)

(2) Բազիմիրեքի կ'ըսէ թէ՝ ասիկա ակնարկութիւն ըլլալու է հետեւեալ խնդրին. Մուհամմէտի կիներէն մին՝ Սաֆիէ, միւս կիներէն անարգուեցաւ սա բառերով. «Հրէուհի՛, Հրէայի և Հրէուհիի աղջիկ։» Սաֆիէ այս մասին գանգատեցաւ Մուհամմէտի, որ պատասխանեց. «Չե՞ս կրնար ըսել անոնց թէ Ահարոն իմ հայրս է, Մովսէս՝ հօրեղբայրս է, և Մուհամմէտ՝ էրիկս։»

ապիրատներ են անոնք, որ չեն ուզեր իրենց այս մոլութիւնները։

12. Ո՛վ հաւատացեալներ, շրջահայեաց եղէք վճիռ մը արձակած ատեննիդ. յաճախ անարդար են (կասկածները.) ձեր հետաքրքրութիւնը (ուրիշներու քայլերը լրտեսելու մէջ) չափաւորեցէք. բացականերու համբաւը մի՛ աղաւաղէք քնաւ. ձեր մէջէն ո՞վ պիտի ուզէր իր մեռած եղբօրը միսը ուտել. այս բանը զզուանք կը պատճառէ, այնպէս չէ՞. ուրեմն երկնչեցէք Աստուծմէ. անկա դիմած և ներողամիտ է։

13. Ո՛վ մահկանացուներ, զձեզ կազմեցինք մարդ մը և կնոջմէ մը, զձեզ ժողովուրդներու և ցեղերու բաժնեցինք, որպէսզի մարդկութիւնը ուրիշ ձեր միջև (1). Յաւիտենականին համար ամենէն յարգելին այն է՝ որ իրմէ կ'երկնչի. Աստուած ակր է անաանման գիտութեան։

14. (Անապատին) Արաբները կ'ըսեն. կը հաւատանք։ Պատասխանէ՛ անոնց. դուք քնաւ չէք հաւատար. ըսէք՝ իսլամութիւն կը դաւանինք (2). հաւատքը տակաւին թափանցած չէ ձեր սիրտերուն մէջ. բայց եթէ հնազանդիք Աստուծոյ և Մարգարէին, ձեր արարքներուն վարձատրութիւնը չպիտի կորսնցնէք. Աստուած ներող և անսիչաչար է։

15. Ձչմարիտ հաւատացեալները անո՛նք են, որ աստնց ո և է կասկածի կը հաւատան Աստուծոյ, իր

---

(1) «Որպէս զի ճանչնաք.» (Քազիմիրսքի)

(2) Քուրանի մեկնիչ մը կ'ըսէ թէ՝ Մահմետականներուն համար տարբերութիւն կայ հաւատքին և իսլամութեան միջեւ. առաջինը՝ ներքին հաւատքն է, իսկ երկրորդը՝ այդ հաւատքին արտաքին նշանն է, կրօնական գործերով արտայայտած։

Մարդաբէին, և նուիրական դասը պաշտպանելու համար կը զոհեն իրենց կեանքն ու հարստութիւնը։

16. *Դո՛ւք պիտի սորվեցնէք Աստուծոյ, թէ ո՛րն է ձեր կրօնքը. անիկա պիտէ ամէն ինչ որ կայ երկինքի մէջ ու երկրի վրայ. իր պատուիրանը կընդդրկէ սիեզերքի տարածութիւնը։*

17. *Զքեզ կը մեղադրեն (իրենց կողմէ իբր թէ բարիք մը դործելու համար) խաղաղութիւնն ընդունած ըլլալուդ համար։ Պատասխանէ՛ անոնց. այս կրօնքը ինձմէ չի՛ բղխեր, այլ աստուածային չնորհ մըն է. Աստուած պիտի առաջնորդէ զձեզ, եթէ անկեղծ էք։*

18. *Աստուած ծանօթ է երկինքի և երկրի դաղտնիքներուն. իր աչքերուն առջև պարզուած են ձեր բարքերը։*

ՎԵՐՋ ԹԻ. ԳԼՈՒԽԻ

ԳԼՈՒԽ Ը.

ՓԱՖ [1]

Տրուած՝ Մէֆֆէի վէջ. — 45 տուն.

Ցաճուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. *Փաֆ. կ'երդնում չանուն փառապանծ Բուրանին*

2. *Թէ անհաւատներդ ապշած են իրենց ապրելն մարդաբէ մը եղելը տեսնելով և կըսեն թէ հրաչք մըն է աս։*

(1) *Այս գլուխը իր անունը առած է արաբերէն այբուբէնի բաժ տառէն։*

3. Անոնք կ'ըսեն. մահուան ենթակայ մեր մարմինները երբ այլևս հոգի կոչ մը միայն մնայ մեզմէ, կըրկին կեանք պիտի առնենք. այս յարութիւնը չատ երևակայական կը թուի մեզի:

4. Մենք պիտենք թէ հոգը անոնցմէ քանիներ կը բաւ. անոնց անունը գրուած է Գիրքին մէջ:

5. Անոնք ճշմարտութիւնը սուտ հոչակեցին եւ չըփոխուիլնին պատկ պիրնք:

6. Ձե՞ն տեսներ միթէ, թէ ինչպէ՛ս բարձրացուցինք երկինքը իրենց գլուխին վրայ, թէ ինչպէ՛ս զայն զարդարեցինք լուսազարդ աստղերով. ամենաիսքր թերութիւն մը կը տեսնե՞ն հոն:

7. Իսկ երկիրը տարածեցինք անոնց քայլերուն տակ, լեռներ բարձրացուցինք հոն և անոր ծոցին մէջ գրինք ամէն տեսակ տունկերու թանկագին սերմերը:

8. Ամենուրեք երկնային չքեղութիւն մը կը ցոյտէ մեր հատատարիմ պաշտօնեներուն աչքին առջև ու անոնց կը յիշեցնէ Աստուծոյ անունը:

9. Երկինքէն կ'իջեցնենք բարերար անձրևը. անիկա կը ծաղկեցնէ բոլոր այն տունկերը, որոնք կը զարդարեն ձեր պարտէզները և ձեր հնձած ցորենը, որոնք ձեր դաշտերը կը ճոխացնեն:

10. Այդ անձրևը կ'աճեցնէ նաև բարձրաբերձ արմաւենիները, որոնց արմաւները ողկոյզներով կախուած են:

11. Անոնք իրր անուշիք կը ծառայեն մարդոց. անձրեւը կեանք կուտայ ամուլ հողին. մարդոց յարութիւնն ալ այսպէս տեղի պիտի ունենայ:

12. Նոյն ժողովուրդը, Նոյի բնակիչները և թէ

մուտականները ուրացան իրենց մարգարէներուն առաքելութիւնը։

13. Սա և Փարաւոն, Դովթի երկրացիները, Ալէքսայի բնակիչները և Թոպալի ժողովուրդը սասխաօս հչացակեցին իրենց մարգարէները, և բոլորն ալ կրեցին այն պատիժները, զորս ծանուցած ենք։

14. Միթէ սիեզերքի ստեղծագործութիւնը ամենատեսիլ յղութիւն մը պատճառե՞ց մեզի. և սակայն ասնանք դեռ կը կասկածին թէ կրնանք յարութիւն ալ տալ։

15. Մարդ էակը ոչինչէն ստեղծեցինք. անոր հոգիին ամենափոքր չարժումն իսկ ծանօթ է մեզի. մենք աւելի մօտ ենք իրեն, քան իր սրտին երակը։

16. Երբ, գերեզմանին մօտեցած ըլլայ և երկու հրեշտակներ գան նստիլ մին՝ իր աջակողմը և միւսը՝ ձախակողմը,

17. Անոր արտասանած բոլոր խօսքերը ճչգրտօրէն կ՚արձանագրուին։

18. Մահուան անձկութենէ կը բռնուի. ահա՛, կ՚ըսեն իրեն, այն վախճանը, զոր կա մըզել կ՚ուզէիր.

19. Փողին ձայնը պիտի յայտնէ սպառնալիքներու օրը։

20. Իւրաքանչիւր մարդ պիտի ներկայանայ առաջնորդով և վկայով մը։

21. Դուն անհոգութեամբ կ՚ապրէիր (պիտի ըսեն իրեն) այս օրուան վրայ չէիր մտածեր բնաւ. մենք վար ձգել տուինք այն քօղը, որ զքեզ կը կուրցնէր. այսօր՝ տեսողութիւնդ սուր է։

22. Հրեշտակներէն մին պիտի ըսէ. ահա թէ ի՛նչ պատրաստեցի իրեն ղէմ.

23. Անհաւատը և ամբարիշտը նետեցէ՛ք դժոխքին մէջ.

24. Թող հոն գահավիժին բոլոր անոնք, որոնք բարի գործերը արգիլեցին, օրէնքները բռնաբարեցին, և նուիրական կրօնքին վրայ կասկածեցան:

25. Կառապանները ենթակայ ըլլէք ամենէն խիստ պատիժներուն.

26. Սատանան պիտի գոչէ. Տէ՛ր, ես զայն երբէք չառաջնորդեցի դէպ ի մոլորութիւն. անիկա ինքնիրեն կորսուեան մատնուեցաւ:

27. Յաւիտենականը պիտի պատասխանէ. իմ ներկայութեանս մի՛ վիճաբանիք ընաւ. ձեր վճիռը արձակուած է:

28. Իմ խօսքս անփոփոխելի է. երբէք անիրաւութեամբ չեմ վարուիր ծառաներուս հետ:

29. Այդ օրը պիտի հարցնենք դժոխքին. քու խորխորատներդ լեցուեցա՞ն. ու անիկա պիտի պատասխանէ. դեռ ուրիշ զոհեր ունի՛ք:

30. Անկէ քիչ մը անդին, արքայութիւնը պատրաստուած պիտի ըլլայ արդարներուն համար:

31. Ահա՛, պիտի լսեն հրեշտակները, այն երջանկութիւնը որ խոստացուած էր աղջամ յայտնողներուն և Աստուծոյ պատուիրանները պահողներուն,

32. Անոնց՝ որոնք Գիմաժէն երկնչեցան և իրենց հաւատացեալ սիրտը անոր ընծայեցին:

33. Մտէ՛ք արքայութիւան պարտէզներուն մէջ. յաւիտենականութեան օրը ահա սկսած է:

34. Այսուհետ լեցուած են բոլոր հաճոյքները. ձեր ակնկալածէն աւելի երջանկութիւններ պիտի վայելէք:

35. Մէջքէի բնակիչներէն որքա՜ն աւելի հզօր ժո-

զովութիւնը բնակչին բերնէ։ չըլլայէք աչխարհի վրայ և տեսէք թէ անոնք ապաստան մը գտա՞ծ են մեր վրէժխնդրութեան դէմ։

36. *Այս օրինակները պէտք է դաս մը ըլլան սիրտ, ականջ և մտածելու կարողութիւն ունեցողներուն։*

37. *Վեց օրուան մէջ ստեղծեցինք երկինքը, երկիրը և միեղերքի վրայ տարածուած բոլոր էակները, առանց ոևէ յոգնութիւն զգալու։*

38. *Համբերատարութեամբ հանդուրժէ՛ անոնց խօսքերուն և փառաբանէ զԱստուած, արեւին ծագելէն ու մարը մանելէն առաջ։*

39. *Իր գովեստը հիւսէ՛ դիչերուան սկիզբը և լրացո՛ւր պաշտամունքդ (1)։*

40. *Մտածէ այն օրուան վրայ, երբ երկնային մունետիկը մահկանացուները պիտի կանչէ (մերձակայ վայրէ մը)։*

41. *Այն օրը ուր մարդիկ իրապէս լսեն այդ կոչը, յարութեան կոչը պիտի ըլլայ այդ։*

42. *Կեանք և մահ տուողը մենք ենք. ամէն բանի վախճանն ենք։*

43. *Այդ օրը երկիրը պիտի բանայ իր ծոցը, մարդիկ գերեզմաններէն դուրս պիտի խոյանան. մեզի համար դիւրին է զանոնք հաւաքելը։*

44. *Մենք չատ ադեկ գիտենք թէ անհաւատները ի՛նչ կըսեն. երբէք բռնութիւն մի՛ բանեցներ, որպէս զի իսլամութիւնն ընդունիլ տան անոնց (2)։*

45. *Քուրանը կարդա՛ անոնց որ մեր ապտնալիքներէն կը վախնան։*

---

(1) *Սակայն կ'ըսէ թէ՝ մշրթամուտէն երկու ժամ առքի աղօթքին համար է այս «լրացուր պաշտամունքդ» պատուիրանը։*

(2) *«Դուն չես կրնար ղանոնք բռնադատել» (Գաղիմիրսքի)։*

ՎԵՐՋ Ը. ԴԼՈՒԽԻ

ՓՈԹՈՐԻԿԻՆ ՇՈՒՆԶԸ

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 60 տուն.

Ցանուց ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. Կ՚երդնում ապերասան փոխոթրիկներուն չունչովը
2. Եւ յանուն անձրեւաթեր ամպերուն
3. Եւ յանուն ալիքները ճեղքող նաւերուն,
4. Երկնային հրամանները գործադրող հրեշտակներուն,
5. Թէ ճիզի յայտնուած խոստումները ճշմարիտ են.
6. Անտարակոյս յարութեան օրը պիտի գայ:
7. Երկինքի աստեղազարդ կամարին վրայ,
8. Դուք կը թափառիք զանազան զգայումներով տոգորուած.
9. Ան՝ զոր Աստուած մերժած է, նուիրական կը-ծնքէն փախուստ պիտի տայ.
10. Ստախօսները կորսուհան պիտի մահնուին.
11. Անոնք տպիտութեան խորխորատին մէջ թաղ-ուած են.
12. Դատաստանին օրը ե՞րբ պիտի գայ, կը հարցնեն անոնք:
13. Պիտի գայ այն օրը, երբ դուք բոցերուն զոհը պիտի ըլլաք:
14. Անոնց պիտի ըսուի. կրեցէ՛ք այն չարչարանքները զոր փութացնել կ՚ուզէիք.

15. Արդարները պիտի բնակին աղբիւրներով զարդարուն պարտէզներու մէջ.

16. Անոնք պիտի վայելեն աստուածային չնորհները, որովհետեւ բարիք գործած են:

17. Անոնք գիշերը քիչ կը քնանային (գիշերուան մեծ մասը աղօթք ընելով կ'անցընէին).

18. Լոյսը ծագելուն պէս իրենց մեղքերուն թողութիւնը կը խնդրէին.

19. Իրենց հարստութեան մէկ մասը կուսային աղքատներուն, որոնք իրենցմէ ողորմութիւն կը խնդրէին ամօթխածութեամբ:

20. Տիեզերք աստուածային զօրութեան ապացոյցները կ'ընծայէ անոնց՝ որ հաւատք ունին:

21. Մարդ էակն ալ աստուածային զօրութեան նշանները կը կրէ. չէ՞ք տեսներ դուք այս բանը:

22. Երկինք ալ այդ բանին ապացոյցները կուտայ ձեզի բաչխած անուշդով և խոստացած պարգեւներով:

23. Կ'երդնում յանուն երկինքի և երկրի վեհապետին, թէ ինչ որ կ'ըսես ճշմարտութիւնն է:

24. Դուն լսած ես պատմութիւնը Աբրահամի յարգելի հիւրերուն:

25. Երբ անոնք մօտեցան Աբրահամի, բարեւեցին. Աբրահամ պատասխանեց. ողջո՛յն, ո՛վ օտարականներ:

26. Յետոյ անոնց քովէն բաժնուեցաւ, ծառաները կանչեց և պարարտ հորթ մը կտրել տուաւ:

27. Զայն ներկայացուց իր հիւրերուն և հրաւիրեց որ ուտեն:

28. Անոնցմէ տեսակ մը վախ զգացած էր. հիւրերը հանդարտեցուցին զայն և աւետեցին թէ խմաստութեամբ օժտուած զաւակ մը պիտի ունենայ:

29. Աբրահամի կինը՝ Սառա, յուսահատութեն ազա-
զակներ կ՚արձակէր, ձեռքը երեսին կը զարնէր և կը
գոչէր. ես ծեր և ամուլ կին մըն եմ.

30. Հիւրերը պատասխանեցին. Աստուած այնպէս
կ՚ուզէ և այդպէս ալ պիտի ըլլայ. իմաստութիւն և գի-
տութիւն Աստուծոյ կը պատկանին։

31. Աբրահամ հարցուց անոնց. ձեր ճամբորդութեան
նպատակը ի՞նչ է։

32. Անոնք պատասխանեցին. մենք կ՚երթանք պատ-
ժելու յանցապարտ ժողովուրդ մը.

33. Մենք քարի տարափ մը պիտի տեղանք յանցա-
ւորներուն վրայ։

34. Աստուած իր ձեռքովը արձանագրած է յանցա-
ւորներուն անունը այդ քարերուն վրայ։

35. Քաղաքին հաւատացեալ բնակիչները հաչուե-
ցինք,

36. Բայց հաւատացեալի միայն մէկ ընտանիք
գտանք հոն։

37. Մենք այդ քաղաքին մէջ ձգեցինք նշաններ
բոլոր անոնց համար, որոնք երկնային պատիժներէն կը
սոսկան։

38. Աստուծոյ առաքեալը՝ Մովսէս, հրաչքներ գործեց
Փարաւոնի առջեւ։

39. Բայց Փարաւոն և իր բանակը ալքերնին գոցե-
ցին. կախարդ մըն է ան, ըսին, կամ սատանայէն ներ-
շնչուած մարդ մը։

40. Երկինքի վրէժը հնկաւ ամբարիշտ իշխանին և
իր զինուորներուն գլխուն վրայ. ծովը զանոնք թաղեց իր
խորխորատներուն տակ։

41. *Այն փոթորիկը, որ Աստ երկրին մէջ սով. տարաւ, մեր զօրութիւնը ցոյց կուտայ:*

42. *Անոր թունաւոր չունչը վայրկենապէս կ'ապա- կանէր բոլոր այն բաները որոնց կը դպչէր:*

43. *Թէմուտականները երկնային վրէժխնդրութեան նշանները ունէին. մենք անոնց ըսինք. վայրկեան մինչեւ որոշ ժամանակ մը:*

44. *Անոնք գոռոզաբար դէմ դրծեցին Աստուծոյ դրած արգելքին. հրեշտակին ձայնը լսուեցաւ ու անոնք անոնց իրենց աւերակ դառնալը:*

45. *Անոնք չկրցան ոտքի վրայ մնալ և ոչ ալ պաշտ- պան մը գտնել:*

46. *Մենք անոնցմէ առաջ բնակչնչ երկինք Նոյի ժո- ղովուրդը, իր գործած ոճիրներուն մէջօգին:*

47. *Մենք երկինքը հաստատեցինք իմաստութեամբ(1) մենք տարածեցինք անոր անսահման կամարը:*

48. *Մենք երկիրը հարթ հաստատ երկինք (գորգի մը պէս.) իմաստութիւնը իշխեց մեր գործերուն վրայ:*

49. *կենդանական բոլոր գեղերուն մէջ ստեղծեցինք արուներ և էգեր, որպէսզի խորհրդածէք վրան:*

50. *Ամենակարողին մօտ ապաստան փնտռեցէք. ես անոր հաստատիմ առաքեալն եմ:*

51. *Ո՛չ մէկ բան անոր հաստատ դասեցէք, կամ վախցէք իմ սպառնալիքներէս:*

52. *Բոլոր մարդարէները կախարդի և անմիտի տեղ դրուեցան:*

53. *Արդեօք ժողովուրդները այս մոլորեալ վարմունքը կատակած են իրարու. Մէքքէի բնակիչները կը յամառին մնալ իրենց անհաստատութեան մէջ:*

---

(1) «Մեր ձեռքով» (Քազիմիրսքի)

54. *Հեռացի՛ր անունցմէ· յանցաւոր չպիտի ըլլաս :*

55. *Թաւթանը քարոզէ հաւատացեալներուն, որոնք պիտի օգտուին անկէ :*

56. *Աստուած ոչինչերը և մարդիկը ստեղծեց որպէս զի պաշտեն զինքը :*

57. *Անունցմէ ո՛և է նուէր չպիտի ընդունիմ (1)· իմ անուշդա չեմ ուզեր անունց պարտիլ :*

58. *Աստուած է որ կը կերակրէ մարդիկը· առաքինութիւնը և ուժը իր ձեռքին մէջ կը գտնուին :*

59. *Ապերասանները պատիժներ պիտի կրեն (ժամանակաւ չարիք գործողներուն հաւասար չափով) և այնպես չպիտի ըսեն՝ ձեր սպառնալիքներուն գործադրութիւնը ուշացուցէ՛ք :*

60. *Վա՛յ անունց (2) որոնք չեն հաւատար (իրենց սահմանուած) վրէժինդրութեան օրուան :*

---

(1) «Այժենօրեայ հացս անունցմէ չեմ ինդրեր բնաւ» (Պաղիմիրեաքի)

(2) «Վա՛յ անհաւատներուն »

ՎԵՐՋ ԾԱ. ԳԼՈՒԽԻ

Լ Ե Ո Ր [1]

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 49 տուն

Ցաճուն ոյուման եւ անյիճաչար Ասուծոյ

1. Կ'երթնում յանուն Լերան (Սինա),
2. Յանուն գրուած Գիրքին,
3. Կ'երդնում սարածուած մադազաթին վրայ.
4. Յանուն այն տաճարին՝ ուր կը յաճախեն [2],
5. Յանուն վառապանած ամանքին
6. Եւ յանուն ուռած ծովուն
7. Թէ աստուածային վրէժխնդրութիւնը վերահաս է։
8. Ոչ ոք կարող է զայն յապաղեցնել.
9. (Այն օրը) դղրդուած երկինքները պիտի տատանին.
10. Լեռները՝ խլուած իրենց տեղերէն, դէպ յառաջ պիտի ընթանան.
11. Այդ օրը, վա՛յ անոնց որոնք մարդարէները սատայոս կը հռչակեն,
12. Եւ վա՛յ անոնց որոնք իրենց կեանքը անցուցած են ունայն վիճաբանութիւններով.
13. Այդ օրը անոնք պիտի դահավիժին դէհենին խառոյկներուն մէջ, և անոնց պիտի ըսուի.
14. Ահա՛ կրակը, որուն գոյութիւնը ուրացաք.
15. Պատրա՞նք մըն է այն, քան մը չէ՞ք տեսներ.

---

(1) Քաղխիրոքիի Թարգմանութեան մէջ իբր վերնագիր դրուած է **Սինա Լեռը**։

(2) 70000 հրեշտակներ և կ'երկրպագեն Աստուծոյ։

16. (Տաքցէք այս կրակէն.) բոցկռուն զոնը եղած առաններով, մրմունջներ արձակէք մէկ համբերատարութեամբ առակաց, ձեր վիճակը չպիտի փոխուի բնաւ. զուք ձեր արարքներուն արդար վարձքը միայն կը առնաք:

17. Աստուծմէ երկինչողները պիտի բնակին հնչուածա պարտէզներու մէջ:

18. Դիտեցէք չարչարանքներէն զերծ մնալով, անոնք պիտի վայելեն երկնային չնորհները:

19. Անոնց պիտի ըսուի. ձեզի արուածները կերէք և խմեցէք. անոնք վարձատրութիւններն են ձեր առաքինութեանց:

20. Հանդչեցէք սա կարպով չարուած անկողիններուն վրայ. սա ալաբաստրէ կուժերով կոյսերը, որոնք սեւ գեղեցիկ աչքեր ունին, ձեր կինները պիտի ըլլան:

21. Այդ բնակավայրին մէջ անոնք պիտի գտնեն իրենց հաւատացեալ զաւակները, իրենց առաքինութեանց վարձատրութիւնը չպիտի կրճատուին բնաւ. ամէն մարդ իր արարքներուն պատասխանատու է:

22. Անոնց առաջնորդն պիտի ասէ իրենց փափաքած պատուներն ու կերակուրները:

23. Անոնց պիտի մատուցուի քաղցրահամ գինիով լեցուն գաւաթներ, որուն չպիտի անպարկեշտ խօսքեր ընեն չպիտի ապ իրենց և մեղքի չպիտի մղէ զիրենք:

24. Երիտասարդ սպասաւորներ պիտի փութան առնոնց չուրջը. անոնք սպիտակ պիտի ըլլան, ինչպէս մարգարիտը իր խեցիին մէջ:

25. Աբքայութեան հիւրերը իրարու պիտի այցելեն և միասին պիտի խօսակցին.

26. Պիտի ըսեն. մենք աշխարհի վրայ գտնուած առաններս մեր ընտանեաց համար մեծ գուրգուրանք կը առնէինք:

27. *Աստուած բարեգութի աչքով նայեցաւ մեզի ու բոցերէն վերծ մնացինք։*

28. *Առենօք դայն օգնութեան կը կանչէինք, որովհետեւ պիտի և բարեսիրտ է ան։*

29. *Ո՛վ Մուհամմէդ, քարոզէ՛ անհաւատներուն. պա՛տ Աստուծոյ, դուն ո՛չ կախարդ և ոչ ալ այսահար մըն ես։*

30. *Անոնք պիտի ըսե՞ն թէ դուն քերթող մըն ես, և թէ պէտք է սպասել որ ճակատագիրը քու բաղդդ ալ անօրինէ.*

31. *Պատասխանէ անոնց. սպասեցէք, ես ալ պիտի սպասեմ։*

32. *Արդեօք քունի մտորանքներէ՞ն (1), թէ ամբարշտութենէ նկերչեալ են։*

33. *Անոնք պիտի ըսե՞ն թէ Քուրանը հնարամիտ վէպ մըն է, որուն հեղինակը Մուհամմէդն է. բայց իրենք անհաւատներ են։*

34. *Եթէ ճիշդ է ըսածնին, ապահին թո՛ղ անոր նման պիրք մը մէջտեղ հանեն։*

35. *Միթէ ոչինչո՞վ ստեղծուած են (2). կամ արդեօք իրե՞նք ստեղծած են ինքզինքնին։*

36. *Երկինքն ու երկիրը իրե՞նք կազմած են. (ո՛չ) իրենք անհաւատներ են պարզապէս։*

37. *Երկնային գանձերը իրենց իշխանութեան տա՞կ կը գտնուին. գերագոյն զօրութիւնը իրենց ձեռքին մէ՞ջն է։*

38. *Կրնա՞ն (սանդուղով մը) երկինք բարձրանալ մտիկ ընելու համար երկնային ոգիներուն երգերը. թո՛ղ պատմեն լսածնին և թող ապացոյցներ տան։*

---

(1) «երազներէ՞ն» (Ծ արգմ Քազիմիրսքի)

(2) Այսինքն, առանց արարիչի՞ ստեղծուած են։

39. Յաւխանականը միթէ աղջիկներ ունի՞, ինչպէս դուք զաւակներ ունիք:

40. Դուն անունդմէ պիտի ուզե՞ս վարձքը քու ծառայութեանդ. պարտքերու տակ ճնշուած են:

41. Ապագայի մասին (1) ծանօթութիւն ունի՞ն. կը գրե՞ն (գիրքին մէջ, ինչպէս Աստուած կը գրէ):

42. Ծուղակներ կը լարե՞ն քեզի. բայց անոնց մէջ պիտի իյնան ամենէն առաջ անհատանները:

43. Աստուծմէ զատ ուրիշ աստուած պիտի պաշտե՞ն. գովեա՛լ է Աստուած. անէ՛ծք իրենց կուռքերուն:

44. Երբ տեսնէին որ երկինքի կամարը իրենց գլխուն վրայ կը փլչի, պիտի ըսէին. ասոնք կուտակուած ամպեր են:

45. Զգէ՛ զանոնք, մինչեւ որ իրենց կորսուհան օրը հասնի:

46. Այն ժամանակ իրենց խաբեբայական գաւազրութիւնները պիտի ցնդին ու առանց պաշտպանի պիտի մնան:

47. Դժոխքին չարչարանքներէն զատ, ապիրատները ուրիշ պատուհասներ ալ պիտի կրեն. անոնք մեծ մասամբ կուրացած են ատիուեննէ:

48. Համբերութեամբ սպասէ Աստուծոյ դատաստանին. դուն անոր ակնարկին տակ կը գտնուիս. արթնցած ատենդ անոր գովեստը հիւսէ:

49. Անոր մեծութիւնը փառաբանէ պիկերուան սկիզբը և երբ աստղերը ժժգունին:

---

(1) «Գաղտնի բաներու մասին» (Թարգմ. Քազիմիրսքի)

ՎԵՐՋ ՄԲ. ԴԼՈՒԽԻ

Ա Ս Տ Ղ Ը

Տրուան Մէֆֆէի մէջ. — 62 տուն.

Ցանուց ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. Կ'երդնում՝ յանուն մարը մանող ասպղին,
2. Թէ ձեր հայրենակիցը երբէք մոլորութեան մէջ չէ ինկած և չէ հրապուրուած:
3. Անիկա չի հետեւիր իր անձնական ուղղութեան(1).
4. Ամէն ի՛նչ որ կ'ըսէ, աստուածային յայտնութիւն մըն է:
5. Զայն ներշնչողն է իր զօրութեամբ Ահաւորը:
6. Թաբրիէլ, վերապոյն իմացականութիւնը,
7. Նաեւ հորիզոնին ամենէն բարձր տեղը.
8. Յետոյ դէպ ի Մարգարէն թռաւ.
9. Յետոյ վար իջաւ երկու աղեղի հեռաւորութեամբ կամ աւելի մօտ.
10. Իր ծառային յայտնութիւն մը ըրաւ.
11. Մուհամմէտ միայն իր դիտացածը կ'ըսէ.
12. Դուք պիտի կասկածէ՞ք այս տեսիլքին վրայ.
13. Անիկա արդէն տեսած էր միւնոյն հրեշտակը (ուրիշ վայրէջքի մը մէջ),
14. Լուտաս ծառին մօտ, որ վախճանին է երանութեան բնակավայրին (2).

---

(1) «Անիկա չի խօսիր իր կիրքերուն անասելով.» (Քաղմիրզքի)

(2) Այսինքն Լուտաս ծառը սրբոյ թեան իր սահմանագիծ կը ծառայէ:

15. *Այս ծառին մօտ կը գտնուի ապաստանարանի պարտէզը* (1).

16. *Այս ծառը ծածկուած էր վինքը ծածկող քողով*(2).

17. *Մարգարէին աչքը աստուածային չքեղութեան փայլը վառ պահեց* (3).

18. *Անիկա պիտուց երկինքի ամենէն չքեղ հրաշալիքները.*

19. *Դուք ինչ կը խորհիք Լաթա և Օզա անուն կուռքերուն վրայ:*

20. *Ինչ կը խորհիք անոնց երրորդ կուռքին՝ Մէնաթի վրայ.*

21. *Դուք զաւակներ ունիք և Աստուած աղջիկներ ունի:*

22. *Անտարակոյս այս բաժանումը սխալ է.*

23. *Ձեր աստուածները պարապ անուններ են. դուք և ձեր նախահայրերն են որ անոնք ոչինչէն դուրս հանած են* (4). *դուք կը հետեւիք միմիայն ձեր կոյր կարծիքներուն և կիրքերուն. և սակայն դուք աստուածային լոյսը ընդունած էիք:*

24. *Մարդ էակը պիտի աստանա՞յ ինչ բան որ կը փափաքի:*

25. *Աստուծոյ միայն կը պատկանի ներկայ կեանքը և հանդերձեալը.*

26. *Ի դուր երկնային ոգիները միանալով պիտի բարեխօսեն անոնց համար.*

---

(1) *Ձեզ լեզուաւին կ'ըսէ թէ՝ այս պարտէզին մէջ պիտի ապաստանին հրեշտակները, նահատակները և արդարները:*

(2) *Կը կարծուի թէ՝ Մուհամմէտ կ'ուզէ ըսել որ հրեշտակները խումբեր կը ծածկէին արքայութեան սահմանագծի այս ծառը:*

(3) «*Մարգարէին աչքը վայրկեան մը իսկ չհեռացաւ այս բոլորէն*» (*Պաղիմիրսքի*) (4) «*Անոնց անուն դրած են*» (*Պաղիմիրսքի*)

27. *Միայն Աստուած կարող է օգտակար հանդիսանալ անոնց բարեխօսութիւնը և անիկա այս չնորհը կ'ընծայէ միայն անոնց՝ զորս կը սիրէ։*

28. *Անհաւատները կը պնդեն թէ՝ հրեշտակները Աստուծոյ աղջիկներն են* (1)։

29. *Այս հաւաստումը, որ ո՛ւր է հեղինակութիւն չունի, հիմնուած է իրենց կարծիքին վրայ և այդ կարծիքը հեռու է ճշմարտութենէն։*

30. *Հետացի՛ր այն անհաւատէն որ խլամութիւնը կը մերժէ. անիկա աչխարհային բարիքներու միայն կը ցանկայ։*

31. *Իր ամբողջ դիտցածը ուրիշ բան չէ. բայց Աստուած գիտէ թէ ո՛վ կը մոլորի և ո՛վ կ'ընթանայ հաւատքին ջահովը։*

32. *Աստուած կը տիրապետէ երկինքի մէջ և երկրի վրայ. անիկա ապիրատներուն գործած չանցանքին համաձայն պատիժներ պիտի սահմանէ և արդարներուն պիտի տայ վերադոյն երջանկութիւնը։*

33. *Անոնք որ մեծ սխրներէ* (2) *հեռու կը մնան և մարդկային տկարութեան համար անխուսափելի եղող չանցանքներ կը գործեն, պիտի տեսնեն թէ Աստուած որքա՜ն ներողամիտ է. անիկա կատարելապէս կը ճանչնայ զձեզ. հողէն ստեղծեց զձեզ. ան զձեզ կը ճանչնար երբ տակաւին սաղմնային վիճակի մէջ էիք, ձեր մօրը արգանդին մէջ։ Ուրեմն մի՛ չահաք զձեզ արդարացնել. անիկա ամենէն աղէկը գիտէ թէ որո՛նք կ'երկընչին իրմէ։*

---

(1) «Անհաւատները կնոջական անուններ կուտան հրեշտակներուն» (Բազիմիրսքի) (2) Այսինքն՝ մահացու մեղքերէ։

34. Ինչ կը խօրհիս անոր մասին որ հաւատաքէն կ՚ուծանայ.

35. Անոր մասին, որ իր ապահովեամբը ցաւ կը զգայ տուած ամենափոքր ողբութեանն համար իսկ.

36. Այսպիսին միթէ ծանո՞թ է բնութեան գաղտնիքներուն, և միթէ կը կարդայ ապագան:

37. Միթէ անոր քարոզած չէ՞ն Մովսէսի պիրքին ուսուցած ճշմարտութիւնները,

38. Ինչպէս նաև իր յանձնառութեանց հաւատարիմ եղող Աբրահամին պատմութիւնը:

39. Ո՛չ ոք պիտի կրէ ուրիշի մը բեռը,

40. Ամէն ոք իր արարքներուն փոխարէնը միայն պիտի առնայ:

41. Շատ չանցած մահկանացուներուն արարքները պիտի քաղաքերկուին (1).

42. Իրենց արդար վարձատրութիւնը պիտի առնեն:

43. Աստուած ամէն բանի վախճանն է.

44. Ան է որ ուրախութիւն և ախրութիւն կը սփռէ,

45. կեանք և մահ կուտայ:

46. Ան է որ առեղծած է արու և էգ զոյգերը

47. Հողէ և սերմէ (երբ անիկա տարածուած էր արգանդին մէջ):

48. Երկրորդ անգամ մըն ալ պիտի առեղծագործէ.

49. Ան է որ հարստութիւններ կը բաշխէ և վայելել կուտայ:

50. Շնաստղին աէրը Աստուած է (2).

51. Անիկա բնաջինջ բրաւ Աադ ժողովուրդը,

---

(1) «Իրենց իրական արժէքովը պիտի գնահատուին» (Փագիմ.)

(2) Կատպատա Արաբները այս համաստեղութիւնը կը պաշտէին:

52. *Ինչպէս նաև թէմատականներդը, որոնցմէ ո՛չ մին խուսափեցաւ իր վրէժխնդրութենէն։*

53. *Անոնցմէ առաջ ընակչիկ բրած էր Նայլ ժողովուրդը, որ ամէն տեսակ ծայրայեղութեան մէջ ընկած էր։*

54. *Առաւած է որ յանցապարտ քաղաքներդը տապալեց*

55. *Եւ գետնէք ծածկեց իրենց աւերակներուն տակ։*

56. *Աստուծոյ հրաչալիքներուն ո՞րը կասկածի պիտի ենթարկէք։*

57. *Մուհամմէտ ձեզի կը քարոզէ, ինչպէս կը քարոզէին առաջին առաքեալները։*

58. *Օրը կը մօտենայ, Աստուած միայն գիտէ թէ ե՛րբ պիտի գայ ան։ (եւ իրմէ զատ ոչ ոք կրնայ գաղտնի տանիլ)։*

59. *Արդեօք իմ յայտնած ճշմարտութիւններուս վրա՞յ է որ զարմացած էք։*

60. *Դուք կը խնդաք, մինչ պարտաւոր էիք արցունք թափել։*

61. *Դուք անհոգութեամբ վայելքներու մէջ մխրճուած էք։*

62. *Պաշտեցէ՛ք Ամենակարողը, հաւատարիմ ծառայ անոր կրօնքին։*

ՎԵՐՋ ԾԴ. ԳԼՈՒԽԻ

ԼՈՒՍԻՆԸ

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 55 տուն.

Ցանուց ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. *Ժամը կը մօտենայ և լուսինը կը ճեղքուի* (1):

2. *Բայց անհաւատները հրաչքին ի տես իրենց գըլուխը անդին կը դարձնեն և կըսեն. սահիկա զօրաւոր կախարդի մը գործն է:*

3. *Իրենց կիրքերուն հոսանքէն մղուած՝ կ'ուրանան այս հրաչքը. բայց ամէն ինչ պիտի քանդակուի անջնջելի տառերով:*

4. *Եւ սակայն իրենց պատմուած է այնպիսի պատմութիւններ, որոնք պէտք էր որ վիրաւոր եւս կեցնէին մղորութենէ:*

5. *Իմաստութեան խորհուրդները օդուա մը չունին անոնց:*

6. *Հետայ'ր անոնցմէ (տե՛ս Մուհամմէտ.) այն օրը ուր հրեշտակը անաւոր դատաստանին հրաւիրէ մահկանացուները,*

---

(1) *Քուրանի մեկնիչները այս տողին իմաստին մասին անհամաձայն են. ոմանք կ'ըսեն թէ՝ երբ անհաւատները ուզեցին որ Մուհամմէտ հրաշք մը գործէ, անոր լուսինը երկուքի ճեղքեց. իսկ ոմանք ալ կ'ըսեն թէ՝ «ժամը կը մօտենայ և լուսինը կը ճեղքուի» բանալով պէտք է հասկնալ թէ վերջին դատաստանի օրուան մէկ նշանն է ան. Այս մեկնութիւնը աւելի հաւանական կը թուի, քանզի Մուհամմէտ բազմաթիւ անգամ կը յայտարարէ Քուրանին մէջ թէ՝ ինքը հրաշք գործելու ձիրքը չունի.*

7. Անոնք իրենց գերեզմաններէն դուրս պիտի ելլեն, աչքերնին խոնարհած և ցիր ու ցան եղած մարախներու նման.

8. Անոնք պիտի փութան դէպ ի այն ձայնը որ զիրենք կը կանչէ. անհաւատները պիտի ըսեն. անհաւասիկ սարսափելի օրը:

9. Նոյն ժողովուրդը մեր մարգարէները սուտաւոր հռչակելէ վերջ ուրացաւ անոր առաքելութիւնը, անմիտ մէկը համարեց և արհամարհանքով վանեց զայն:

10. Մարգարէն (Նոյ) գոչեց. Տէր, օգնութեան հասիր, թշնամիներս կ'ընկճեն զիս:

11. Երկինքի դուռները բացինք և անձրեւը հեղեղատներուն սկսաւ:

12. Հողին ծոցէն աղբիւրներ պոռթկացին և մեր հրամանին համաձայն հաւաքուեցան (աղբիւրներու ջուրը երկնքի ջուրին հետ).

13. Մենք ազատեցինք Նոյը իրարու զամուած տախտակներէ տապանին մէջ:

14. Մեր նախախնամութիւնը զայն տարաւ ջուրերուն վրայ, որպէս զի վարձատրուի ամբարիշտներուն կողմէ մերժուածը:

15. Մենք ապագայ սերունդներուն իբր օրինակ ձգեցինք Նոյը, բայց ո՞ւր են այս բանին վրայ խորհողները:

16. Իմ սպառնալիքներուս հանդէպ ինչ պատիժներ եկան.

17. Բաբանի պատուիրանները դիւրահասկնալի ըլլալ, բայց ո՞ր անհաւատը հաւատացեալ եղաւ:

18. Ահ ուրացաւ մարգարէներու առաքելութիւնը. ինչ աղէտներ հասան մեր աղտեղութիւններէն յետոյ:

19. (Անոնց դէմ) ապերասան փոխոտիկ մը արձակեցինք (որ անդադար կը փչէր) չարաղէտ օր մը։

20. Անիկա յանցաւորները վեր կը վերցնէր, նման սրմաւենիներու, որոնց սրմաւը բուռն կերպով խլուած է հողէն։

21. Իմ սպառնալիքներուս ետեւէն ինչ պատիժներ կեան.

22. Մենք դիւբայուցինք Բաւրանի պատուիրանները. մեկը չկա՞յ որ խորհի այս բանին վրայ։

23. Թէմուտականները չընդունեցին մեր հաւատքի առաքեալներուն քարոզութիւնը։

24. Անոնք կ'ըսէին. ինչ, մենք ինչպէ՞ս կրնանք հետեւիլ մարդու մը, որ մեր մէջէն ելած է. այդքան յիմա՞ր ենք մենք։

25. Միթէ Աստուած մեր մէջէն զա՞յն պիտի նախընտրէր, անոր միջոցաւ ազգարարութիւններ ղրկելու համար. ո՛չ, անտարակոյս. այս մարդը փառասէր խաբեբայ մըն է։

26. Բայց անոնք վաղը պիտի իմանան թէ ո՛վ է այս փառասէր խաբեբան։

27. Անոնց պիտի ղրկենք էգ ուղտ մը, իբր փորձութիւն. պիտի զանոնք (ո՛վ Սալէհ) և համբերութեամբ սպասէ։

28. Իմաց տուր անոնց թէ՝ (իրենց ջրամբարին) ջուրը հաւասարապէս պէտք է բաշխուի իրենց և այս հրաշագործ կենդանիին միջեւ, և թէ՝ իւրաքանչիւր բաշխում պէտք է նշանակուի (1)։

29. Թէմուտականները իրենց երկրացիներէն մեկը կանչեցին որ սուրը բարձրացուց և սպաննեց էգ ուղտը։

---

(1) «Եւ թէ անոնք փոխ ի փոխ պէտք է առանձն իրենց ջուրի բաժինը» (Քազիմիրսքի)

30. *Մեր սպառնալիքներուն համեմատ ինչ պատիժներ եկան։*

31. *Միակ ազազակ մը լսուեցաւ ու անոնք հնձուած և չորցուած յարդի նման ցրուեցան* (1)։

32. *Մենք Բուբանը դիւրահասկնալի ըրինք. մէկը չկա՞յ որ խորհի այս բանին վրայ։*

33. *Ղոլաի երկրացիները ծաղրեցին անոր սպառնալիքները։*

34. *Մենք անոնց դէմ արձակեցինք փոխորիկ մը որ քարերը կը ժայթքեցնէր. ամէնքն ալ կորսուեցան, ի բաց առեալ արդարին ընտանիքը զոր արշալոյսէն առաջ դուրս հանեցինք քաղաքէն։*

35. *Աստուածային բարեխիւնը փրկեց զանոնք. անա՛ այսպէս կը վարձատրենք հրեշտակէա մարդիկը։*

36. *Ղոլա անոնց ծանուցած էր թէ մեր վրէժխնդրութիւնը սարսափելի է. ու անոնք մեր ժամ էին ճշմարտութեան հաւատալ։*

37. *Անոնք ուզեցին խլել Ղոլաի հիւրերը* (2). *անոնց աչքը կուրցուցինք և ըսինք. կրեցէք այն պատիժները, որոնք ազդարարուած էին ձեզի։*

38. *Առաւօտ պատուհաս մը պայթեցաւ Սոդոմի բնակիչներուն վրայ, արևուր ծագելուն պէս։*

39. *Կրեցէք այն պատիժը, որով սպառնացինք ձեզի։*

40. *Բուբանի պատուիրանները դիւրահասկնալի ըրինք. քանի՞ անհատ հաւատացեալ դարձաւ։*

41. *Մարդարէ մը սպառնաց Փարաւոնի ընտանիքին,*

---

(1) «Ու անոնք նմանեցան չոր յարդի այն շիւղերուն զոր կը խառնեն ցեխին» (Քազիմիրսքի)

(2) «Ուզեցին անոնց պատիւը բռնաբարել» (Քազիմիրսքի)

42. Որ ուրացաւ մեր հրաշքները ու մենք զարկինք զայն, կոտրվի և հզօր բազուկով մը։

43. Ո՛վ Մէքքէի բնակիչներ, ձեր անհաւատութիւնը միթէ նուա՞զ յանցապարտ է քան անոնցը. ձեր նուիրական մատեանները միթէ զձեզ անպատմե՞ժ թողուլ կ՚ապահովեն։

44. Անոնք պիտի ըսե՞ն թէ մենք մեծ թուով հաւաքուելով յաղթանակը պիտի չանինք։

45. Շատ չանցած այդ անպիղծ բազմութիւնը պիտի ցրուի և ամօթալի կերպով պիտի փախչի։

46. Անոնց ժամը նշանակուած է (1). այդ ժամը դառն և վշտալի պիտի ըլլայ։

47. Յանցապարտները մոլորութեան մէջ միրճուած են և բոցերու վրայ պիտի ըլլան։

48. Այն օրը ուր՝ իրենց ճակատը վառին վրայ՝ քաշկըռտուելով պիտի ասուի խարոյկներուն, պիտի ըսուի իրենց. չաշափեցէք դժոխքը։

49. Մենք ամէնքին վրայ ամէն ինչ ստեղծեցինք խոհական անաւատութեամբ մը։

50. Կը բաւէ որ մենք բան մը ըսենք. ակնթարթի մը մէջ մեր հրամանները կը գործադրուին։

51. Մենք բնաջինջ ըրինք ձեզի նման ազգեր. ի՞նչ դաս քաղեցիք անկէ։

52. Ամէն ինչ որ ըրած են անոնք, արձանագրուած է Գիրքին մէջ։

53. Բոլոր արարքները (մեծ թէ պզտիկ) արձանագրուած են հոն։

---

(1) «Յարութեան օրը անոնց ժամադրութիւնը պիտի ըլլայ.» (Քազիմիրսքի)

54. *Արդարները պիտի հանդչին երանութեան պարտէզներուն մէջ, զեւերով չրջապատուած,*

55. *Յաւիտենական ճշմարտութեան հոգիները տակ և ամենակարող Թագաւորին մօտ։*

ՎԵՐՋ ԺԴ. ԳԼՈՒԽԻ

ԳԼՈՒԽ ԺԵ.

Ո Գ Ո Ր Մ Ա Ծ Ը

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 78 տուն.

Ցաճուն ողորմած եւ ամիլիջաչար Աստուծոյ.

1. *Ողորմած Աստուած ուսուցած է Քուրանը.*

2. *Ան է որ ստեղծեց մարդ էակը.*

3. *Իմացականութիւնն տուաւ անոր.*

4. *Արեւը և լուսինը Աստուծոյ գծած չրջանին մէջ կ'ընթանան։*

5. *Տունկերը և ծառերը պատիւ կը պատուին.*

6. *Աստուած է որ բարձրացուց երկինքը և կշիռը հաստատեց,*

7. *Որպէս զի երկնք չի խարխինք կշիռքի մէջ։*

8. *Արդարութեամբ կշռեցէք և խարէութենէ հեռու կեցէք։*

9. *Աստուած աշխարհը կազմեց իր արարածներուն համար։*

10. *Անոնց մէջ պտուղներուն. անոր բեղմնաւոր ծոցէն վեր կը պատռայ արմաւենին, որուն ծաղիկները պատեանով մը ծածկուած են։*

11. Ան է որ կը ծալկեցնէ ցորենը իրենց ցօղունով և խոտով (1):

12. Աստուծոյ չնորհներէն ո՛րը պիտի ուրանաք դուք:

13. Անիկա մարդը սահմանեց հողէն, որ կը նմանի բրուտի հողին:

14. Անիկա սահմանեց ոգիները անապատ կրակէն (առանց ծուխի):

15. Աստուծոյ բարիքներէն ո՛րը պիտի ուրանաք դուք:

16. Անիկա (երկու) արեւելքներու վերնապետն է.

17. Անիկա (երկու) արեւմուտքներու վերնապետն է:

18. Իր չնորհներէն ո՛րը պիտի ուրանաք դուք.

19. Անիկա իրարու դրացի երկու ծովերուն ջուրերը բաժնած է:

20. Անոնց միջեւ խոչընդոտ մը կանգնած է, որպէս զի մի՛ դուրս իրարու խառնուին:

21. Անոր չնորհներէն ո՛րը պիտի ուրանաք դուք:

22. Թէ՛ մէկ և թէ՛ միւս ծովը՝ մարգարիտ և թանկագին քարեր կը հայթայթեն:

23. Անոր չնորհներէն ո՛րը, եւն. — 24. Լեռնանման ալիքներուն վրայ բարձրացող նաւերը ինքը կերտած է:

25. Անոր չնորհներէն ո՛րը, եւն. — 26. Աշխարհի վրայ գտնուած ամէն բան պիտի անցնի երթայ:

27. Աստուծոյ դէմքը պիտի միայ հաստատ և փառքով ու վեհութեամբ շրջապատուած:

28. Անոր չնորհներէն ո՛րը, եւն. — 29. Ամէն ինչ որ կայ երկինքի մէջ և երկրի վրայ, Աստուծոյ կ՛ուզէն

(1) «Ան է որ կը բուսցնէ արմաւիքը և անուշահոտ տունկերը» (Բազիմիրեանի)

իրենց քաղաքներուն. սիեզերքի հոգերովը անդադար զբաղած է ան։

30. Անոր չնորհներէն ո՞րը, ևն. — 31. Ո՛վ մարդիկ և ոգիներ, օր մը ձեր դատաստանը պիտի զբաղինք.

32. Անոր չնորհներէն ո՞րը, ևն. — 33. Եթէ կրնաք երկինքի և երկրի սահմաններէն անցնիլ, ըրէք. բայց միայն կամքը անյաղթելի արդելք մըն է ձեզի համար։

34. Անոր չնորհներէն ո՞րը, ևն. — 35. Աստուած ձեզի դէմ պիտի արձակէ անձուխ կրակի հեղեղ մը և առանց բոցի՝ ծուխ (1). զուր ինչպէ՞ս պիտի կրնաք ապաստան մը գտնել։

36. Անոր չնորհներէն ո՞րը, ևն. — 37. Երբ երկինքը ճեղքուի, վարդի մը և կարմիր ներկուած մորթի պէս վայրուն պիտի ըլլայ։

38. Անոր չնորհներէն ո՞րը, ևն. — 39. Այն օրը այլեւս չպիտի հարցուի մարդոց և ոգիներուն թէ ինչ ոճիրներ գործած են։

40. Անոր չնորհներէն ո՞րը, ևն. — 41. Ապիրատները պիտի ճանչցուին իրենց որոշ նշաններէն. անոնք իրենց մազերէն և ոտքերէն պիտի բռնուին։

42. Անոր չնորհներէն ո՞րը, ևն. — 43. Ահա այն դժոխքը զոր ամբարիշտները անգոյ կը համարէին։

44. Անոնք պիտի դառնան բոցերուն և եռացող ջուրին չուրջը։

45. Անոր չնորհներէն ո՞րը, ևն. — 46. Անոնք որ կ'երկնչին Աստուծոյ դատաստանէն, երկու պարտէզ պիտի առանան։

47. Անոր չնորհներէն ո՞րը, ևն. — 48. Երկու պարտէզներն ալ անառատակներով պիտի զարդարուին։

---

(1) «Եւ հալած արոյր» (Քազիմիրսքի)

49. *Անոր չնորհներէն ո՞րը, ևն.* — 50. *Երկու պարտէզներուն մէջ ալ աղբիւրները պիտի ժայթքին:*

51. *Անոր չնորհներէն ո՞րը, ևն.* — 52. *Երկու պարտէզներուն մէջ ալ առատ պտուղներ պիտի ածին:*

53. *Անոր չնորհներէն ո՞րը, ևն.* — 54. *Այս բնակավայրին հիւրերը մեռածքէ և ոսկեզօծ անկողիններու վրայ պիտի պառկին և իրենց բոլոր փափաքները պիտի գոհացուին* (1):

55. *Անոր չնորհներէն ո՞րը, ևն.* — 56. *Այն տեղ պիտի գտնուին մանկամարդ կոյսեր, պարկեշտ նայուածքներով, որոնց գեղեցկութիւնն ո՛չ մարդիկ և ոչ ալ ոգիները տեսած են:*

57. *Անոր չնորհներէն ո՞րը, ևն.* — 58. *Անոնք կը նմանին յակինթի և մարգարիտի* (2):

59. *Անոր չնորհներէն ո՞րը, ևն.* — 60. *Միթէ ապրելութիւնը վարձատրութիւնը պէտք չէ՞ որ չքեղ ըլլայ:*

61. *Անոր չնորհներէն ո՞րը, ևն.* — 62. *Այս հրաշալի վայրերուն մօտ ուրիշ երկու պարտէզներ ալ պիտի գտնուին:*

63. *Անոր չնորհներէն ո՞րը, ևն.* — 64. *Մշանջենական գալարի մը պիտի կազմէ անոնց զարդը:*

65. *Անոր չնորհներէն ո՞րը, ևն.* — 66. *Երկու ժայթքուն չատրուաններ անոնց զարդը պիտի կազմեն:*

67. *Անոր չնորհներէն ո՞րը, ևն.* — 68. *Արմաւներ, նուռեր և զանազան պտուղներ այնտեղ պիտի հասունցուին:*

69. *Անոր չնորհներէն ո՞րը, ևն.* — 70. *Յանդուգն գեղեցկութեամբ հուրիներ պիտի զարդարեն այս բնակավայրը:*

---

(1) «Երկու պարտէզներուն պտուղներէն ալ ուզածնուն պէս պիտի քաղեն» (Բազիմիրսքի) (2) «Բուստի» (Բազիմիրսքի)

71. Անոր չնորհնեքէն ո՛րը, եւն. — 72. Սեւ և գեղեցիկ աչքերով այս կոյսերը պիտի առանձնանան չքեղ առագաստներու մէջ:

73. Անոր չնորհնեքէն ո՛րը, եւն. — 74. Ո՛չ մէկ մարդ և ոչ մէկ ոգի դեռ չէ հասած անոնց կատարեալ հասակին:

75. Անոր չնորհնեքէն ո՛րը, եւն. — 76. Անոնց ամուսինները պիտի պահկին կանանչ գորգերու (1) և չքեղ անկողիններու վրայ:

77. Անոր չնորհնեքէն ո՛րը, եւն. — Օրհնեալ ըլլայ Աստուծոյ անունը որ փառքով և վեհութեամբ չքնաղացուցած է:

ՎԵՐՋ ԾԵ. ԳԼՈՒԽԻ

ԳԼՈՒԽ ԾԶ.

ՎԵՐՋԻՆ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 96 տուն

Յաճուն ոդորմած եւ աղիթեաչար Աստուծոյ

1. Երբ հասնի վերջին դատաստանի օրը,

2, Ո՛չ ոք պիտի կրնայ կասկածի տակ դնել անոր իրականութիւնը.

3. Այդ օրը ոմանք պիտի բարձրանան, ոմանք ալ պիտի խոնարհին.

4. Երբ երկիրը սաստիկ անաւոր երկրաչարժէ մը,

---

(1) « Բարձերու » (Թարգմ. Քազիմիրսքի)

5. Եւ լեռները՝ փոշիի վերածուած
6. Փոթորիկներուն խաղալիքը ըլլան.
7. Երբ մարդկային ազգը երեք մասի բաժնուի,
8. Այն ատեն ոմանք ալ կողմը պիտի նային. ո՜հ որքան երջանիկ պիտի ըլլան անոնք:
9. Իսկ ոմանք ալ պիտի նային ձախ կողմը. ո՜հ, որքան դժբաղդ պիտի ըլլան անոնք:
10. Հնաոճիները ամենէն առաջ պիտի անցնին
11. Եւ Յաւիտենականին ամենէն մօտը պիտի ըլլան.
12. Պիտի բնակին երանութեան պարտէզին մէջ:
13. Հին սերունդներէն մեծ թուով մարդիկ,
14. Ինչպէս նաեւ մեկ քանի նոր ժամանակի մարդիկ (1) այս երջանիկ հիւրերը պիտի ըլլան:
15. Անոնք պիտի հանգչին ոսկիով և թանկագին քարերով զարդարուած անկողիններու վրայ,
16. (Իրարու մօտ ընկղմանած) զուրգուրանքով մէկմէկու պիտի նային.
17. Իրենց պիտի սպասաւորին յաւիտենապէս երիտասարդ մնալու օժտուած մանուկներ,
18. Որոնք իրենց պիտի հրամցնեն հիանալի գինի (2) զանազան ձեւերով գաւաթներու մէջ (3):
19. Այդ ըմպելիին չոգին իրենց գլուխը չպիտի գարձնէ բնաւ և չպիտի մթագնէ իրենց մտածելու կարողութիւնը:
20. Իրենց փափաքած բոլոր պատրաստները պիտի վայելեն,

---

(1) Այսինքն՝ Մուհամմեդէ վերջ եկած մարդիկ:
(2) « Անարատ ըմպելի » (Թարգմ. Քազիմիրսքի)
(3) « Բաժակներու, շրնիճներու և ըմպանակներու մէջ » »

21. *Ինչպէս նաև հագուստներու մասին.*

22. *Իրենց մօտ պիտի գտնուին անոնք որոնք աչքերով հաւքինները, որոնց գոյնին ապիտակութիւնը կը հաւասարի մարդարիտներու փայլին* (1):

23. *Իրենց առաքինի արարքներուն վարձատրութիւնը այս պիտի ըլլայ:*

24. *Թնդիւսպիկ խօսքեր չպիտի լսուին այդ բնակավայրին մէջ. սրտերը երբէք չպիտի մեղանչեն.*

25. *Այն տեղ պիտի լսուի մի միայն քաղցր լսար խաղաղութիւն:*

26. *Աջակողմը նստողները որքա՜ն երջանիկ պիտի ըլլան.*

27. *Անոնք պիտի չրջապատին լուտասանիներու միջեւ, որոնք բնաւ փուչ չունին,*

28. *Ինչպէս նաև արմաւենիներու միջեւ, որոնք ակնառահաճոյ կարգով մը չարուած են* (2):

29. *Անոնք պիտի վայելեն այդ ծառերուն առատ ստուերները:*

30. *Ցայտուն աղբիւրներու եզերքը,*

31. *Այն տեղ զանազան տեսակէ պտուղներ*

32. *Կ'ընծայուին անոնց, որոնք քաղել կ'ուզեն զանոնք* (3).

33. *Անոնք պիտի հանդիպին բարձր անկողիններու վրայ.*

34. *Մենք անոնց կիները* (4) *ստեղծեցինք յատկապէս.*

---

(1) «Խնամքով պահուած մարգարիտներու նման» (Բազիմիրսքի)

(2) «Որոնք գագաթէն մինչեւ բունը պտուղներով բեռնաւորուած են» (Բազիմիրսքի)

(3) «Որոնց մերձենալը ոչ ոք պիտի արգիլէ» »

(4) «Աչքայատեան գեղեցկուհիները» »

35. Անոնք կայս պիտի բլլան (1).

36. Անոնք սիրազեղ պիտի բլլան և ամուսիններնուն նման միչտ երիտասարդ պիտի մնան։

37. Աչակոզմը գանազանները գաղը

38. Պիտի կազմուի մեծ խումով հին սերունդներու պատկանող մարդոցմէ,

39. Ինչպէս նաև ժամանակակից բազմաթիւ անձերէ։

40. Իսկ ինչ պիտի բլլայ վիճակը այն մարդոց որոնք ձախակոզմը պիտի իյնան։

41. Անոնք կիզիչ հովի մը եւ եռացող ջուրին մէջ,

42. Ինչպէս նաև խանձր մուխի յորձանքներու մէջ պիտի պաչարուին.

43. Այդ մուխը ո՛չ զովացուի և ոչ ալ գոնացուի պիտի պատճառէ անոնց։

44. Աչխարհի վրայ անոնք հանգյներու պինովութիւնն անձնատուր եղան.

45. Ամենէն քաղցրերն ալ արարքները ի գործ դրին

46. Ու ըսին.

47. Անգամ մը մեռնիլէ վերջ, երբ մեր գոյութիւնէն միայն սակաւ և հոգ մնայ, ինչպէ՞ս կրնանք պիտի առնենք վերստին։

48. Մեր նախահայրե՞րն ալ յարութիւն պիտի առնեն։

49. Պատասխանէ՛ անոնց. հին ժամանակներու մարդիկը, ինչպէս նաև անոնց սերունդները յարութիւն պիտի առնեն։

50. Անոնք յարութիւնն օրը նչանակուած ժամանակամիջոցին պիտի հաւաքուին (անտարակոյս)։

---

(1) Այսինքն, կ'ըսեն Փարաւոնի մեկնիչները, արքայութենեն դուրսերը մարդոց հետ իրենց ունեցած սեռային յարաբերութենե՛ն բժամբ չպիտի կարենանան կուսութիւնին։

51. *Իսկ դուք որ մեղքութիւնն մէջ ապրելեք և նուիրական կրօնքն ուրացեք։*

52. *Պիտի մնանեք միայն փչարմատ ծառին պատուղը։*

53. *Չեր փորը անոր պիտի լեցնէք։*

54. *Ցեղայ եղայրած չար պիտի կլլէք։*

55. *Եւ այդ չարը պիտի խմէք ծարաւի ուղտի մը անյագութեամբ։*

56. *Ահա այս պիտի ըլլայ անոնց վիճակը վերջին դատաստանի օրը։*

57. *Մենք զձեզ ոչնչէն ստեղծեցինք, և դուք ինչո՞ւ չէք հաւատար (յարութեան։)*

58. *Ի՞նչ կը կարծէք դուք. երբ այր մարդը կը մերձենայ կնոջ,*

59. *Ան, թէ Աստուած է որ նոր էակի մը ծնունդ կուտայ։*

60. *Մենք մարդկային ազգին դէմ մահուան վճիռ արձակած ենք (1)։ անիկա չպիտի կրնայ խուսափիլ այդ վճռէն։*

61. *Եթէ ուզենք, կրնանք ձեր տեղը ուրիշ մարդիկ դնել և զձեզ վերկենդանացնել ձեզի անծանօթ ձեւի մը մէջ։*

62. *Ձեզի ծանօթ է առաջին ստեղծագործութիւնը. ա՞չքերնիդ չպիտի բանար դուք։*

63. *Երկրագործութեան մասին ի՞նչ կը խորհիք (2)։*

64. *Դո՞ւք էք որ սերմը կը ծլեցնէք թէ՝ մեր նախախնամութիւնն է որ զայն կը ծաղկեցնէ։*

65. *Մենք կարող ենք ամուլ դարձնել սերմը ու դուք այն աւեր անարևկած պիտի գտնէիք։*

---

(1) Այսինքն թէ՝ մարդիկ մահկանացու պիտի ըլլան։

(2) «Դիտա՞ծ էք ձեր երկրագործական աշխատութիւնները» (Գալիմիրսքի)

66. Պարտքերու տակ բեռնաւորուած ենք և հունձքը յուսախաբ ըրաւ զմեզ։

67. Ի՞նչ կը խորհիք այն ջուրին մասին, որ ձեր ծաբաւը կ՚անդրնէ։

68. Դո՞ւք էք զայն ամպերէն իջեցնողը, թէ մեր հզօր կամքն է։

69. Եթէ ուզենք, կրնանք զայն ապի և պատն ընկէ. երբէք երախտապարտ չեմք՝ բլլաք դուք։

70. Ի՞նչ կը խորհիք այն կրակին մասին, զոր փայտերը իրարու չփելով կը առանաք։

71. Դո՞ւք էք բուսցնողը այն ծառը որ իրր մնունդ կը ծառայէ կրակին, թէ մեր առեղծագործիչ կամքն է։

72. Մենք առեղծեցինք զայն, որպէսզի լուսաբանենք ձեր միտքը և որպէս զի անապատին մէջ ճամբորդողներուն օգտակար դառնայ։

73. Փառաբանէ՛ քու Աստուծոյդ, վերադոյն Աստուծոյ անունը.

74. Ես չեմ երդնում բնաւ աստղերուն մայրամուտին վրայ (1),

75. (Եւ անիկա անաւոր երդում մըն է, եթէ գիտնայիք)

76. Թէ Քուրանը յարգանքի արժանի գիրք մըն է,

77. Թէ անիկա պրուած է տախտակի մը վրայ, որ պահուած է (2).

---

(1) Քուրանի մեկնիչները կ՚ըսեն թէ՝ «Ես չեմ երդնում» բացատրութիւնը գործածուած է սա իմաստով թէ՝ «այնքան ճիշդ է ըսուած խօսքը որ երդում ընելու պէտք չկայ։»

(2) Ակնարկն՝ Քուրանի նախատիպարը խնամքով պահուած է Աստուծոյ մօտ։

78. *Մի՛ դպչիք անոր, մինչեւ որ չի մաքրուիք.*

79. *Բուբանը սիեղերքի վհատութեն կողմէ եկած է:*

80. *Կարելի՞ բան է որ ձեր ծաղրանքին առարկայ դարձնէք զայն:*

81. *Այս պիրքին դէմ խօսուած սուտերո՞վ է որ պիտի չհիմիք ձեր ամենօրեայ հացը:*

82. *Երբ ձեզմէ մէկը հոգին աւանդելու վրայ է,*

83. *Եւ երբ կը տեսնէք որ մահուան դէմ կը մարտնչի,*

84. *Մենք անոր աւելի մօտ ենք քան դուք. բայց չէք տեսներ:*

85. *Եթէ մահամերձը վարձատրութենէ զուրկ պէտք է ւլնայ (1),*

86. *Դուք կարո՞ղ էք նա դարձնել ինչպէս մօտ եղող անոր հոգին. պատասխանեցէք, եթէ անկեղծ էք:*

87. *Իսկ եթէ մահամերձը անոնցմէ է որոնք Յաւիտենականին քովը պիտի երթան,*

88. *Պիտի վայելին հանգիստ, համով կերակուրներ եւ երանաւէտ պարտէզներ.*

89. *Եթէ անոնց տեղ մը պիտի պրաւէ աշակոչմանդատաստանի մէջ,*

90. *Իր երջանկութեան ընկերները պիտի փութան ողջունել զինքը:*

91. *Բայց եթէ անհաւատներուն ինքը կ'երթայ աւելցընել,*

92. *Անոնց՝ որոնք մոլորութեան մէջէն գային,*

93. *Եւ ապագայ չարը պիտի ըլլայ իր բնակավայրը (2),*

94. *Բոցերուն մէջ պիտի գահավիժի:*

---

(1) «եթէ երբեք չպիտի դատուիք ու վարձատրուիք» (Բպիմ.)

(2) «ներգաղթ չարը պիտի ճաշակէ» »

95. Այս խօսքերը յաւիտենական ճշմարտութիւնը կը ներկայացնեն։

96. Փառաբանէ՛ քու Աստուծոյդ անունը, սիրե՛ և պերապոյն Աստուծոյ անունը։

ՎԵՐՋ ԾՋ. ԳԼՈՒԽ

ԳԼՈՒԽ ԾԼ.

Ե Ր Կ Ա Թ Ը

Տրուած՝ Մէյմէի մէջ. — 29 տուն.

Յաճուն ողորմած եւ անչափաչար Աստուծոյ.

1. *Երկինք և երկիր կը փառաբանեն Յաւիտեանը. անիկա հզօր և իմաստուն է։*

2. *Տիեզերքը անոր սիրտպահութեան տակ կը պահուի. կեանք և մահ կուտայ. իր զօրութիւնը անսահման է։*

3. *Անիկա սկիզբն ու վախճանն է. անսահման և անհասանելի է. իր գիտութիւնը կ'ընդգրկէ բոլոր էակները։*

4. *Ան է որ վեց օրուան մէջ ստեղծեց երկինքն ու երկիրը. յետոյ բաղմացաւ իր գահուն վրայ։ Անիկա գիտէ թէ ինչ բան կը մանէ երկիրէս ծոցին մէջ և ինչ բան դուրս կ'ելլէ անկէ։ Անիկա գիտէ թէ ինչ բան կ'իջնէ երկինքէն և ինչ բան կը բարձրանայ դէպ ի երկինք։ Անիկա ձեզի հետ է, ուր որ ալ բլլաք դուք. ձեր բոլոր գործերը կը տեսնէ։*

5. Տիեզերքի սանձը իր ձեռքին մէջ բռնած է. ա-նիկա վախճանն է, որուն պիտի յանգի ամէն ինչ:

6. Աստուած գիչերը յաջորդել կուտայ ցերեկին և ցերեկը՝ գիչերուան. անիկա ծանօթ է արեւու գաղա-նիքին:

7. Հաւատացէ՛ք Աստուծոյ և իր Մարգարէին և բաչ-խնդէք ձեզի չնորհած հարստութեան մէկ մասը. բարե-բեր հաւատացեալը առատ վարձատրութիւն մը պիտի ստանայ:

8. Ինչո՞ւ պիտի մերժէիք հաւատալ Աստուծոյ և Մարգարէին, որ դեզի հաւատքի կը հրաւիրէ: Արդէն իսկ Աստուած ընդունած է ձեր դաչինքը. ինչո՞ւ չէք հաւա-տար, եթէ ձեր սրտերը անկեղծ են:

9. Աստուած է որ իր ծառային ղրկած է վերապոյն կրօնքը, որպէս զի վարաւէ զայն չրջապատող խաւարը և դէպ ի լոյս առաջնորդէ: Աստուած ձեզի հանդէպ գո-րովագութ և ողորմած եղած է:

10. Ինչո՞ւ համար ձեր հարստութեան մէկ մասը չպի-տի գործէք ի պաչտպանութիւն նուիրական կրօնքին. եր-կինքի և երկրի ժառանգութիւնը միայն Աստուծոյ կը պատկանի. ան որ յաղթութենէն առաջ իր հարստութիւ-նը կը բաչխէ և կը կռուի հաւատքի դրօչին տակ, վար-քի չատ աւելի բարձր աստիճանին վրայ պիտի գտնուի, քան անոնք որ յաղթութենէն վերջ միայն այս զոհողու-թիւնը բրած են: Եւ ապագայ Տէրը թէ՛ անոնց և թէ ա-նոնց խոստացած է երանութեան բնակավայրը բնծայել. ա-նիկա ուչադիր կերպով կը հակէ ձեր արարքներուն վրայ:

11. Ո՞վ է ան որ կ'ուզէ Աստուծոյ վառաւոր դաչին-քին ընդունիլ. այդպիսիին առաջնութիւնը պիտի բարդա-

ւաճի և անձնուիրութիւնը պիտի պահպանի Քրիստոսին վարձատրութեամբ մը։

12. *Օ՛, մը պիտի տեսնէք որ հաւատացեալները (այր թէ կին) չդադրին փայլել մը պիտի չդիմադրեն. ա-ւելի՛ս, պիտի բռնի իրենց, այսօր գեղեցիկ ոտգուած պարահրնները ձեր բնակավայրը պիտի բլան. յաւիտեանապէս հոն պիտի բնակիք և պիտի վայելէք գերագոյն հնչուածքը։*

13. *Օ՛, մը ամբարիշտները պիտի ըսեն հաւատացեալներուն. ձգեցէք որ մենք ալ գան ձեր լոյսին մէկ քանի ճառագայթները (1)։ Բայց անոնց պիտի բուի. (երկիր վերադարձէք) ապահովեցէք խաւարին մէջ։ Անոնց միջեւ անհնազանդի պատուար մը պիտի բարձրանայ, ո-րուն մէջ մեզ դուռ մը պիտի բացուի. Ազգութիւնք մէկ կողմը պիտի կենայ. իսկ միւս կողմը՝ վրէժխնդրութիւնը։ Աստուածամերժները պիտի գային հաւատացեալներուն. միթէ մենք ձեզի հետ չդնահակցա՞նք։ — Անտարակոյս, բայց դուք մոռնայիք ձեր հոգիները, մեր դժբաղդութիւնը ցանկայիք և տարակոյսի մէջ ապրեցաք։ Դուք ձեր կիրքերուն յօժանքին կը հետեւէիք և վերջապէս Յաւիտենականը արտասանեց անոնց վճիռը և մոռնչ տատանան խաւարեց զմեզ։*

14. *Այսօր այլեւս անկարող էք ձեր մեղքը քաւելու. անհատանելիութեան համար փրկանք չկայ այլեւս. կրակը պիտի լլայ ձեր բնակավայրը դուք անոր ենթակայ էք. վա՛յ անոնց որ այդ կրակին մէջ ինկած են։*

---

(1) «Մեզի նայեցէք, սպասեցէք վայրկեան մը, որ ձեր լոյսէն մէկ քանի ճառագայթ փոխ առնենք։» (Քազիմիրսքի)

Նայր իմ, եթէ հնարաւոր է, անցուր ինձմէ այս բաժակը. բայց ոչ թէ ինչպէս ես կ՚ուզեմ, հապա ինչպէս դուն։

16. Գիտցէք որ Աստուած ծառկեցնել կուտայ արդասաւորութիւնն ուխտերը ամուլ հողին մէջ. մենք ձեզի բացատրելիք իր զօրութիւնն հրաշալիքները և գուք պարտաւոր էք հաւկնալ զանոնք։

17. Անոնք որ ընդունած են նաւթրական պաչինքը(1). անոնք որ Աստուծոյ փոխառութիւն մը կ՚ընեն առատաձեռնօրէն, իրենց տուածին կրկնապատիկը պիտի առնեն և չքեղօրէն պիտի վարձատրուին։

18. Անոնք որ կը հաւատան Աստուծոյ և Մարգարէին, ձմեռթիա հաւատացեալներն են. անոնք Աստուծոյ առջև վկաներ պիտի ըլլան. իրենց երջանկութիւնը պահուած է. փառքը պիտի չջնջուի զիրենք, խակ այն անհաւատներն, որոնք մեր կրօնքը կ՚ուրանան, դժոխքին զոհերը պիտի զառնան։

19. Մտածեցէք թէ ախտարհային կեանքը վազանցուկ հաճոյք մըն է. անոր փայլը, փառքի համար ձեր ունեցած նախանձը, հպարտութիւնն և զուարճ ունենալու համար ձեր մրցակցութիւնը կը նմանին անձրեւին. այն տունկը որ կը ծաղկի անձրեւին միջոցաւ, հաճոյք կը պատճառէ հողագործին։ Կիզիչ հով մը երբ զայն չորցնէ, կը սկսի դեղնիլ և յարդի կատր դառնալ. հանդերձեալ կեանքին պատիժները անաւար են։

---

(1) « Ձեզ ոչ այլ թէ կին, աղքատներուն կ՚ողորմին »
(Բառիմիրքի)

20. Երկինքի պիտխիւնը հայցեցէք. Ջանացէք Ամենակարողին հաճոյ իսուիլ. կեանքը խաբեպատիր վայելք մըն է միայն։

21. Փոխադարձաբար Ջանացէք սրտանի բլլալ տատուածային պիտխման և արքայութեան, որուն տարածութիւնը կը հատատարի երկինքի և երկրի ծառային. արքայութիւնը բաժինը պ'ուսի բլլայ անոնց, ուսնք կը հաւատան Աստուծոյ և իր Մարգարէին. անիկա չքնել պերճութեամբ մը գեղեցկացած է. Աստուած իր ընտրեալներուն պիտի տայ պայն. անոր տատատաձեռնութիւնը անսահման է։

22. Բոլոր այն ազէտները զորս կը կրէք, ձեր գլխուն հանդիպէ առաջ գրուած էին Գիրքին մէջ. այս բանը գիւրին է Աստուծոյ համար.

23. Զգլայ որ յուսահատիք գժբազդութեան օրերու մէջ և յաջողութեան օրերն ալ խոր չգիտակցիք գձեզ. Աստուած կ'ատէ զառզը և հպարտացողը։

24. Այն ազահները որոնք ուրիշներու ալ կը պատուիրեն ազահ բլլալ և անոնք որ Տիրոջը կրօնքը կը մերժեն, չեն պիտեր միմիայն Աստուած հարուստ է և փառաւորութեամբ լեցուն։

25. Մարգարէներ գրկեցիք որպէս զի ճշմարտութիւնը քարոզեն. օրէնքներ և կշիռ տուիք անոնց, որպէս զի մարդիկը առաջնորդին արդարութեան համբուն մէջ։ Մենք ապրեցուցինք երկաթը գործելու և զայն պատերազմներու մէջ օգտակար գործածելու, ինչպէս նաեւ կեանքի պէտքերուն համար գայն օգտակար ընելու արհեստը։ Աստուած գիտէ թէ որոնք կ'են ի ձեռին կը պաշտպանեն իր գործը նաեւ իր առաքեալներուն գործը անոնց բացակայութեանը միջոցին։ Աստուած ահեղ է ուժի և զօրութեան։

26. Նոյի և Աբրահամի քարոզութիւնն պաշտօն տուինք և իրենց սերունդներուն ընծայեցինք Հոգեմատանը և մարգարէականութ. Ձիրքը. անոնցմէ ոմանք հետևեցան Աստուծոյ պատուիրաններուն, բայց շատերը հեռացան։

27. Ուրիշ մարգարէներ յաջորդեցին անոնց. Մարիամի որդի Յիսուսին առաքեալի հանդամանք տուինք և անոր ընծայեցինք Աւետարանը. իր աշակերտներուն սրտին մէջ դրինք բարեպաշտութիւն, գթութիւն և ճշդնաւորական կեանքի փափաք. իրենք են որ հաստատեցին այս կեանքը Աստուծոյ հաճոյ ըլլալու համար. մենք այդպէս պատուէր չտուինք բնաւ(1). բայց անոնք կրկեք կատարելապէս չի հետևեցան այդ կեանքին. անոնք որ հաւատացեալ եղան, իրենց վարձատրութիւնը ստացան, բայց մեծ մասերը ննդամիտներ են։

28. Ո՛վ Յիսուսի աշակերտներ (2), հաւատացէք Աստուծոյ և իր Մարգարէին. անոնք իր գթութեան երկու բաժինը պիտի տայ ձեզի, ինչպէս նաեւ լայս, որպէս զի առաջնորդուիք. ձեր մեղքերուն թողութիւն պիտի տայ, որովհետեւ գթած և ողորմած է։

29. Հրէաները և Քրիստոնեաները պէտք չէ անգիտանան թէ երկինքի չնորհները իրենց ապրամատրութեան տակ չեն բնաւ. Աստուած բան կտակ կը բաշխէ իր չնորհները. իր բարութիւնը անսահման է։

---

(1) Մուհամմէտ կը դատապարտէ վանական կեանքը և մենամեաստանները յաճախ կը կրկնեն թէ Իսլամութեան մէջ առանձնակեցութիւն չկայ բնաւ։

(2) «Ո՛վ դուք, որ կը հաւատաք» (Պազիմիրսքի)

ԳԼՈՒԽ ԾԸ.

ԳԱՆԳԱՏԸ [1]

Տրուաչ Մէֆֆէի մէջ [2] — 22 տուն.

Յաճուն ոդորուած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. Աստուած լսեց ձայնը այն կնոջ որ նկատ իր ամուսնոյն դէմ գանգատելու քեզի և դէպի երկինք բարձրացուց արցունքներով ողողուած իր աչքերը: Աստուած կը լսէ ձեր խորհրդակցութիւնները. անիկա իմաստուն և ուշադիր է:

2. Ձեր մէջէն անոնք որ իրենց կիները կ'արձակեն, ըսելով թէ իրենց մօրեղբուն տեղը պիտի դնեն զանոնք, անարգարութիւն մը կը գործեն. իրենց մայրերը անոնք են որ ծնան զիրենք ու չեն կրնար իրենց կիները ըլլալ:

3 Աստուած դիմած և ներողամիտ է:

4. Անոնք որ իրենց կիները կ'արձակեն (մչանջինեան արձակման ձանօթ բանաձեւով) և յետոյ զղջալով կ'ուզեն առնել այդ կանանց հետ, չպիտի կրնան մերձենալ, մինչեւ որ վերին մը ազատութիւն տուած չըլլան[3]: Այս է Աստուծոյ պատուիրանը. անիկա տեղեակ է ձեր բոլոր արարքներուն:

5. Ան որ արձակելիք վերի մը չի գտնէ, երկու ամիս չորսնեակաբար ծոմ պիտի պահէ իր կնոջը մերձենալէ

---

(1) «Գանգատողը» (Թարգմ. Քագհմիրեքի)

(2) Քագհմիրեքի կ'ըսէ՝ տուած մասամբ Մէքքէի և մասամբ Մէտինէի մէջ:

(3) Կիները արձակելու սովորական բանաձեւը սա է. — «քու կռնակդ ալսուհետեւ մեր կռնակին պէս թող ըլլայ ինծի համար:»

աստղ, և եթէ չկրնայ տակալ այս ծանապարհորդեան, 60 տպդատ պիտի մնայցանէ: Հաւատացէք Աստուծոյ և իր աստիճային. անոնկա ձեզի կը բացատրէ իր պատուիրանները. եթէ անհաստէք, ձեր վրայ կը հրաւիրէք երկնային վրէժխնդրութիւնը:

6. Անոնք որ Աստուծոյ և Մարդարէին դէմ ապրատամբին, խաղապղոր վար պիտի իյնան, ինչպէս եղան իրենցմէ առաջ եկողները: Մենք երկինքէն զրկեցինք մեր նուիրեալն կրօնքը. անհատանելութեան բաժինը պիտի լլան չարչարանքներ և նախատինք:

7. Անոնք մատնութեան առին յարութեան օրը, բայց Աստուած նշանակեց անոր ժամանակամիջոցը: Անոնց առջեւ պիտի պարզէ իրենց գործած արարքներուն պատկերը. սենեկրեական վկան է ան:

8. Դուք կ'անդիտանաք, թէ Աստուած ծանօթ է երկինքի մէջ և երկրի վրայ գտնուած բոլոր բաներուն. եթէ երեք մարդիկ իրարու հետ խօսակցին, չորրորդը Աստուած է. եթէ հինգ հոգի քով քովի գան անակնկալ համար, վեցերորդը Աստուած է: Բանի հոգի որ ըլլաք և ուր որ գտնուիք, Աստուած միշտ ներկայ է: Վերջին դատաստանի օրը անիկա քօղամերկ պիտի բնէ մարդոց արարքները, որովհետեւ իր գիտութիւնը անսահման է:

9. Ձե՛ռ պիտած գանուք, որոնց արդիւնաւ է դադարեցնել ժողովներ գումարել (1) և որոնք տակալ սրտաց պղծութիւն կը գործեն: Այդ տեղ, անոնք ոճրապարտ ծրագիրներ կը նիւթեն, ինչպէս նաեւ թշնամութիւն և ընդվզում կը պատրաստեն Մարդարէին դէմ: Իսկ երբ մօտենան անոր, պայն կ'ողջունեն այնպիսի բառերով, զոր Աստուած չէ հնարած, և իրենք իրենց կ'ըսեն. «Մեր կեցուածքութիւնը չպիտի պատժէ Աստուած: Անոնց վարձատրութիւնը գժոզքը պիտի ըլլայ: Այդ անուր խորխորատին մէջ անոնք բոցերուն կերը պիտի ըլլան:

(1) Մուհամմէտ Հրէաներուն արգիլած էր գումարել գաղանի ժողովները, ուր անոնք իրեն դէմ դաւեր կը նիւթէին:

10. Ո՛վ հաւատացեալներ, երբ միասին կը խօսակցիք, չըլլա՛յ թէ անօրէնութիւնը, թշնամութիւնը և Մարգարէին պատուիրանները դէմ անհնազանդութիւնը ձեր խօսակցութեանց նիւթ կազմեն. յաւէտ արդարութեան, բարեպաշտութեան և Աստուծոյ երկիւղին վրայ խօսեցէք: Դուք ամէնքդ անոր առեւանին առջեւ պիտի կայնիք:

11. Գալանի տեսակցութիւններ նախընչդոյը սատանան է, որ կը փափաքի հաւատացեալներուն վիշտ պատճառել. բայց անիկա անկարող է հաւատացեալներուն վնաս հասցնել, առանց Աստուծոյ թոյլտուութեան: Ուրեմն, թո՛ղ հաւատացեալները Աստուծոյ վրայ դնեն իրենց վստահութիւնը:

12. Ո՛վ հաւատացեալներ, երբ ձեզի ըսեն՝ ձեր հաւաքառելիներուն մէջ տեղ բացէ՛ք, հնազանդեցէք. Աստուած երկինքի մէջ լայնատարած տեղ պիտի տայ ձեզի: Երբ ձեզի հրաման ընեն ոտքի կենալ, հնազանդեցէք: Աստուած պատուաբեր տեղեր պիտի բարձրացնէ հաւատացեալները և անոնք որ գիտութեամբ լուսաւորուած են: Անիկա կը տեսնէ ձեր բոլոր արարքները:

13. Ո՛վ հաւատացեալներ, Մարգարէին խօսք ուղղիլ առաջ ողորմութիւն տուէք. այս արարքը արժանաւոր պիտի ըլլայ և գձեզ պիտի մաքրագործէ: Եթէ ասկայն ձեր մէջերնիդը նեղ են, Աստուած ներողամիտ և գիտած է:

14. Պիտի վարանի՞ք բաւի գործ մը կատարել՝ Մարգարէին խօսելէ առաջ: Աստուած պիտի նեղէ ձեր այս զանցառութիւնը. բայց (գոնէ) ալօթքի մէջ մի՛ թերանաք. օրինական ողորմութիւնը (տուրքը) վճարեցէք. հնազանդեցէք Աստուծոյ և իր Մարգարէին. Աստուած կը հսկէ ձեր արարքներուն վրայ:

15. Դիտա՞ծ էք զանոնք որ բաբելամական դաչինք կապած են երկնային զայրոյթին ենթարկուած մարդոց հետ (1): Անոնք ո՛չ ձեզմէ են, և ոչ ալ՝ անոնցմէ: Սուտ երդումներ կընեն, պիտակցաբար:

16. Աստուած սպառնացած է անոնց զրկել աւետեկն անաւոր պատիժները, որովհետև ինքզինքին անօրէնութեան սուսած են:

17. Իրենց հաւատուրացութեան վերարկուն հագած, անոնք ուրիշներն ալ կ'ուծացնեն Աստուծոյ ճանապարհէն: Անաւոր պատիժ մը կը սպասէ իրենց:

18. Ո՛չ իրենց հարստութիւնը և ոչ ալ զաւկները քանի մը պիտի ծառայեն յաչս Աստուծոյ. յաւիտենական կրակին զոհերը պիտի ըլլան:

19. Այն օրը ուր Աստուած յարութիւն պիտի տայ անոնց, պիտի երեւնան թէ հաւատացեալ էին, ինչպէս ձեր առջեւ ալ կընեն նոյն երդումը: Կը կարծեն թէ բան մը պիտի ծառայէ այս երդումը. զո՛ւր ակնկալութիւն. միթէ սուտը բոյն դրած չէ՞ իրենց սրտին մէջ:

20. Անոնք կ'ապրին սատանային իշխանութեան տակ. անիկա իրենց մոռցնել սուսած է Աստուծոյ յիշատակը. կը հետեւին սատանային ներշնչումներուն: Միթէ անոր հետեւողները գատապարտուած չէ՞ն կորսուեան:

21. Անոնք՝ որ ապստամբութեան դրօշ կը պարզեն Աստուծոյ և Մարգարէին դէմ, նախատինքներով պիտի ծանկուին: Յաւիտենականը գրած է (սա վճիռը.) յաղթութիւնը պիտի ընծայեմ իմ առաքեալներուս. Յաւիտենականը սէրն է այժմ և գօրութիւնն:

22. Աստուծոյ և վերջին գատաստանին հաւատա-

---

(1) Այսինքն՝ Հրէաներուն հետ (Բազիլիրեքի)

ցողներէն ո՛չ միայն պիտի սիրէ անհատասը, որ կընդվդի Աստուծոյ և Մարգարէին դէմ, եթէ նոյն իսկ այդ անհատասը բլայ հայր մը, որդի մը, եղբայր մը, զինակից մը։ Ամենակարողը հատասքը քանդակած է սրտերնուն մէջ. ան է որ պիտի մղնէ զանոնք երանութեան պարակզներուն մէջ, որոնք գեաւրով ստոգուած են. յաւիտենապէս հոն պիտի բնակին անոնք. Աստուած պոհ եղաւ անոնցմէ և անոնք ալ Աստուծմէ պոհ են. Աստուծոյ վրայ սէր կապկային, Աստուծոյ աչակերտներուը եղան։ Միթէ անոնք չպիտի վայելեն գերազոյն երջանկութիւնը։

ՎԵՐՋ ԾԸ. ԳԼՈՒԽԻ

ԳԼՈՒԽ ԾԹ.

ԺՈՂՈՎԸ [1]

Տրուած՝ Մէտինէի մէջ. — 24 տուն.

1. Երկինք և երկիր կը վատաբանեն Յաւիտենականը. անիկա զօրաւոր և իմաստուն է։

2. Ինչն է որ անհատասը Հրէաները դուրս հանել տուաւ իրենց ամրացեալ վայրերէն, ուր անոնք հատաքուած էին աստղին անցամ [2]։ Դուք չէիք հատասար որ

(1) Քազիմիրսքի կը թարգմանէ Գաղթականութիւնը, յարելով որ արաբերէն «հաշար» բառը թէեւ «ժողով» ալ կը նշանակէ, բայց այստեղ «գաղթականութիւն» իմաստով պէտք է առնել։

(2) «Ինչն է որ նուիրական մատեաններըը ընդունողներուն մէջէն անհատասները դուրս հանեց իրենց բնակարաններէն. այս է սկզբնաւորութիւնը իրենց գաղթականութեան։» (Քազիմիրսքի)

կարելի է զանոնք դուրս հանել. անոնք կը կարծէին թէ՝ իրենց ամբոցները պիտի պաշտպանեն պիտի Ամենակալը չպահպանէ զիրենք. բայց անիկա զանոնք յանկարծակիի բերաւ այնպիսի տեղէ մը, որուն չէին սպասեր: Անոնց հոգիներուն մէջ սոսկում տիրեց. իրենց սուները քաշողութեան նայն ինքն իրենց ձեռքերովը և հատատակներուն ձեռամբ: Թո՛ղ այս օրինակը դաս մը ըլլայ ձեզի, ո՛վ դուք որ վկայ եղաք անոր:

3. Եթէ Աստուած կանխապէս գրած չըլլար թէ անոնք պիտի վաստակին, զանոնք ընտրելով գրած պիտի ըլլար. բայց հանդիսաձեալ աչխարհին մէջ չարչարանքը կը սպասէ իրենց:

4. Իրենց պիտոյն եկած ատենը՝ պատիժն է այն հերձուածին, զոր ըրին Աստուծմէ և Մարգարէէն հեռանալով: Տէրը խաւսօրէն կը պատժէ ամէն անոնք որ կը հեռանան իր կրօնքէն:

5. Դուք անոնց արմատնիները կարեցէք և միայն մէկ մասը ձգեցէք իրենց արմատին վրայ. Աստուած է որ ուզից այսպէս ընել, տպիրատներէն վրէժ լուծելու համար:

6. Աւաբը, զոր չնորհեց Մարգարէին, ո՛չ ձեր ուզաներուն և ոչ ալ ձիերուն հետ խնդրոյ առարկայ ըրիք. բայց Աստուած յաղթանակը կը չնորհէ իր առաքեալներուն, որոնք հաճոյ են իրեն. իր զօրութիւնը անսահման է:

7. Իրենց ամբոցէն վտարուած Հրէաներուն (1) թողած աւարը կը պատկանի Աստուծոյ և իր մարգարէին: Այդ աւարը պէտք է բաշխուի անոր ազգականներուն, որբերուն, աղքատներուն և ճամբորդներուն: Անարդար է հարուստներուն ալ բաժին մը հանել այդ աւարէն. ըն-

(1) «Զանազան դիւզաքաղաքներու բնակիչներուն» (Քագիմ.)

դունեցէք ինչ որ Մարգարէն կուտայ ձեզի և աւելին մի՛ ցանկաք. երկնչեցէք Աստուծմէ, որուն վրէժխնդրութիւնները ահաւոր են:

8. *Աւարին մէկ մասը կը վերաբերի այն ազգասիրութեան, որոնք լքած են իրենց հայրենիքը, ինչպէս նաեւ անոնց՝ որ նուիրական կրօնքին համար ունեցած նախանձախնդրութեան բերմամբը վտարուած են իրենց տասուածքներէն և բնակավայրերէն: Անոնք՝ որ կ՛օժանդակեն Աստուծոյ և Մարգարէին, ճշմարիտ հաւատացեալներ են:*

9. *Մէնինէի բնակիչները, որոնք ամենէն առաջ ընդդիմացին հաւատքը, դուրսքանեցին կը նային այն հաւատացեալներուն, որոնք կուգան ապաստան մը խնդրել իրենցմէ. անոնք երբէք չեն ցանկար աւարի այն բաժինին, որ միւսներուն յատկացուած է. մինչեւ իսկ պէտքի հարկադրութիւնները մէկ կողմ դնելով անոնք նախապատուութիւնը կուտան իրենց հիւրերուն: Երանելի պիտի ըլլան անոնք, որոնք ապահովութեան դէմ կը մարտնչեն:*

10. *Անոնցմէ յետոյ խալաճութիւնը ընդունողները սա ազօթքը պիտի ուղղեն երկինք. — Տէր, դիմադիմդ չնորհէ մեզի և մեր եղբայրներուն, որոնք հաւատքի մէջ մեր յառաջապահները եղան. անոնց դէմ սակայն մի՛ դներ բնաւ մեր սրտերուն մէջ. դիմադիմը և ներողամտութիւնը քու սաղոգելիներդ են:*

11. *Չե՞ս լսած ամբարիշտները, որոնք կ՛ըսեն անհաւատ Հրէաներուն, իրենց եղբայրներուն. — եթէ վտարուին զձեզ, մենք ալ ձեզի հետ պիտի երթանք. միմիայն ձեզմէ պիտի սպանանք մեր օրէնքը. եթէ պատերազմի զձեզ, պիտի փութանք ձեր օգնութեան: Աստուած վկայ է անոնց սուտին:*

12. *Եթէ իրենց եղբայրները սպրդուին հետանալ հայ-*

բնիկքէն, իրենք քնաւ չպիտի հետեւին անոնց. եթէ պաշարուին, օգնութիւն չպիտի հասնին. եթէ երբէք հաճարձակէին օգնութիւն դալ, (ի վերջոյ) պիտի հարկադրուէին փախուստ տալ: Այսուհս ո՛եւէ ապաստան չպիտի գտնէին:

13. Որովհետեւ Աստուած անոնց սրտին մէջ ոսոխութիւնը, դուք (իսրայէլ՛ը) յաղթանակը տարիք անոնց վրայ. անոնք խելք չունին քնաւ:

14. Անոնք չեն համարձակիր կռնատուր պատերազմ մղել ձեզի դէմ. ինքզինքնին կը պաշտպանեն միմիայն ամրացեալ քաղաքներու մէջ կամ պատնէշներու հետեւէն. իրենք իրենց մէջ միայն քաջութիւն ցոյց կուտան. դուք կը կարծէք թէ անոնք միացած են, մինչդեռ բաժան բաժան եղած են, որովհետեւ խելք չունին:

15. Նման անոնց՝ որոնք իրենցմէ առաջ եկան, իրենց ձեռնարկները իրենց կորստեանը պատճառ դարձան, ու գժոդքը պիտի ըլլայ իրենց բաժինը:

16. Կը նմանին սատանային, որ անհաւատութիւն կը քարոզէ մարդոց, և երբ անոնք անհաւատ դառնան, կը յարէ. ես անմիջ եմ ձեր ոճիրէն, կը վախնամ սիրելիներքի վհատութենէն:

17. Անոնք երկուքն ալ մեր պատիժներուն պիտի ենթարկուին. գժոդքի խարույկները պիտի ըլլան իրենց մշտնջենական բնակավայրը. ահա՛ այս պիտի ըլլայ ապիրատներուն վախճանը:

18. Ո՛վ հաւատացեալներ, երկնչեցէք Տէրոջմէն. Թող ձեզմէ իւրաքանչիւրը մտածէ թէ ինչ պիտի ընէ վաղը. երկնչեցէք Աստուծմէ, որովհետեւ անիկա տեղեակ է ձեր բոլոր արարքներուն:

19. *Մի՛ հետեւիք անոնց, որոնք Աստուած մոռնալով իրենք ալ ինքզինքնին մոռցան. ամբարիշտներ են անոնք։*

20. *Գետնին բնակիչները և արքայութեան հիւրերը տարբեր վիճակներ պիտի ունենան. այս վերջիններուն պիտի վայելեն գերագոյն երջանկութիւնը։*

21. *Եթէ Բուրանը իջեցնէինք լերան մը վրայ, լեռը կրօնական երկիւղէ մը բռնուած, երկուքի պիտի ճեղքուէր և իր պատկառելի գագաթը պիտի խոնարհեցնէր. այս օրինակը կուտանք մարդոց, որպէս զի մտածեն վրան։*

22. *Միակ Աստուած մը կայ. ամէն ինչ յայտնի է անոր. գազանիքներու աուերին մէջ կը թափանցէ անիկա. պիտած և ազօրմած է ան։*

23. *Աստուծմէ զատ ուրիշ աստուած չկայ. անիկա թագաւորն է, աուրը, վրկիչ, հաւատարիմ, պահապան, ամրապետող, յաղթական, գերազանց. գովեա՛լ է Աստուած. անէ՛ծք կուտքերուն։*

24. *Անիկա արարչագործ և կազմակերպող Աստուածն է. բոլոր էակները ոչնչէն առեղծեց. ամէնէն վեղջիկ անուններըը իր սորոգելիներն են. երկինքի մէջ և երկրի վրայ գտնուող բոլոր էակները իր գովեստը կը հիւսեն. իմաստութեան և ոյժի տէրն է ան։*

ՎԵՐՋ ԾԹ. ԳԼՈՒԽԻ

ՓՈՐՁՈՒԹԻՒՆԸ

Տրուած՝ Մէտիճէի մէջ. — 13 տուն.

Ցաճուն ողորմած եւ աճյիւաչար Աստուծոյ.

1. *Ո՛վ հաւատացեալներ, յարաբերութիւն մի՛ հաստատէք իմ և ձեր թշնամիներուն հետ։ Դուք բարեկամութիւն ցոյց կուտաք անոնց, հակառակ որ անոնք չեն հաւատար իրենց յայտնուած ճշմարտութեան։ Անոնք զձեզ և Մարգարէն վտարեցին իրենց քաղաքէն* (1), *որովհետեւ դուք հաւատացեալ էիք։ Եթէ դուք կռիւ մղէք անոնց դէմ, ի պաշտպանութիւն իմ կրօնքիս, կարելի՛ բան է որ բարեկամ մնաք անոնց հետ։ Ես գիտեմ թէ ինչ բան գաղտնի կը մնայ ձեր սրտերուն խորը և թէ ինչ բան երեւան կը հանէք. ամ որ գաւառանէ իմ չափերուս, ուղիղ ճանապարհէն հեռացած պիտի ըլլայ։*

2. *Եթէ նրբէք անոնց ձեռքը իյնայիք, զձեզ թշնամի՛ տեղ պիտի դնէին, (իրենց բազուկը և լեզուն ձեր վրայ պիտի երկարէին ձեզի վնասելու համար.) պիտի ջանային ուրացուցնել ընել զձեզ։*

3. *Յարութիւնն օրը, արիւն կապերը և ձեր զաւակները բան մը չպիտի ծառայեն. Աստուած պատասխան մը պիտի բարձրացնէ ձեր միջեւ. անիկա կը պիտէ ձեր բոլոր արարքները։*

4. *Աբրահամի և անոր հետեւորդներուն վարմունքը (քաւ) օրինակ մըն է ձեզի։ Անոնք ըսին ժողովուրդին. մենք անպարտ ենք ձեր սճիրներէն և ձեր կռապաշտու-*

(1) Մէքքէ։

Քենէն. Ձեզմէ կը բաժնուինք. Թո՛ղ Իշխամութիւնը և տանջութիւնը սիրապահէ մեր մէջեւ, մինչեւ որ հաւատաք միակ Աստուծոյն: Աբրահամ յարեց. ո՛վ իմ հայրըս, քեզի համար Աստուծոյ ներողամտութիւնը պիտի հայցեմ. բայց անիկա չպիտի ընդունի իմ խնդրանքս. Տէ՛ր, քու վրադ կը դնենք մեր վստահութիւնը. դուն կը պաշտանք. օր մը պիտի հաւաքուինք քու առանձիդ առջեւ:

5. Տէ՛ր, ըրէ՛ որ անհաւատները չհրապուրեն զմեզ. ներէ՛ մեզի. դուն զօրաւոր և իմաստուն ես:

6. Ո՛վ դուք որ կը հաւատաք Աստուծոյ և վերջին դատաստանին. Աբրահամին և իր ննիներուն բարեպաշտութիւնը օրինակ թո՛ղ ըլլայ ձեզի. Թո՛ղ ամբարիշտը մերժէ Ամենակարողին՝ այն յարգանքը զոր պարտական է. Աստուած առով ո՛չ կ՚աղքատանայ և ոչ ալ հուսազ վատաւորեալ կ՚ըլլայ:

7. Թերեւս օր մը Աստուած բարեկամութիւնը հաստատել տայ ձեր և ձեր թշնամիներուն միջեւ. անիկա զօրաւոր, ներողամիտ և զիմած է:

8. Աստուած ընտրեալներ ձեզի բարի և արդար ըլլալ անոնց հանդէպ՝ որոնք բնաւ չեն պատերազմած ձեզի դէմ և որոնք չեն վտարած զձեզ, ձեր ընտանեկան բոյնէրէն. Աստուած կը սիրէ արդարամիտները:

9. Բայց անիկա կ՚արգիլէ ունենալ ո եւ է յարաբերութիւն անոնց հետ, որոնք զէն ի ձեռին զձեզ վտարած են ձեր ընտանեկան բոյնէն և ուզած են ձեր կրօնքը բռնադիմի ընել: Մի եւ նոյն արգելքը դրուած է անոնց մասին, որոնք օգնած են ձեր թշնամիներուն. անոնց հետ բարեկամանալը՝ կը նշանակէ անօրէն ըլլալ:

10. Ո՛վ դուք որ կը հաւատաք. երբ հաւատացեալ կիներ գան ապաստան մը փնտռել ձեր մօտը, փորձեցէ՛ք զանոնք: Եթէ անկեղծօրէն խոստովանին կը դաւանին,

զանոնք մի՛ վերապարձնէք իրենց անհատատ ամուսիններուն։ Աստուած կ՚արգիլէ այդպիսի միութիւն մը. միայն թէ իրենց ամուսիններուն պարտական էք վերապարձնել այն օժիտը, զոր տուած են իրենց կիներուն։ Ձեզի թոյլատրուած է ամուսնանալ ասոնց հետ, պայմանատ որ զանոնք օժտէք պատշաճ կերպով մը. անհատատարիմ կիներ չպիտի պահէք ինձ և պահանջեցէք որ անիկա ե՛տ դարձնէ ձեր իրր օժիտ տուածը (ինչպէս որ անհատատարիմներն ալ իրենց տուածը ետ պիտի պահանջեն.) այս օրէնքը ընդհանուր է. Աստուած հաստատած է զայն. Աստուած պատուէրներ կուտայ. պիտուն և իմաստուն է ան։

11. *(Ո՛վ գուք որ կը հաւատաք) եթէ ձեր կիներէն մին փախչի կռապաշտներուն քով, և երբ ատենմէ ատեր ձեռք ձգէք, մէջէն բաժին մը հանեցէք փախչողը կրնոջ ամուսնոյն, բաժին մը՝ որ հաւատար ըլլայ այն օժիտին զոր տուած էք։ Երկնչեցէք Աստուծմէ, որուն հանդիպական կրօնքը կը դաւանիք։*

12. *Ո՛վ Մարգարէ, եթէ հաւատացեալ կիներ գիմեն քեզի ու ապաստան մը խնդրեն, երբ երդում ընեն թէ կռապաշտութեան մէջ չպիտի իյնան, թէ գողութիւն չպիտի ընեն, չնութիւնէ պիտի զգուշանան, թէ իրենց զաւակները չպիտի սպաննեն և թէ քոզոր արդար բաներու մէջ հնազանդ պիտի ըլլան քեզի, ատ՛որ ձեռքդ անոնց և Աստուծոյ դիմութիւնը հայցէ անոնց համար. անիկա դիմած և ներողամիտ է։*

13. *Ո՛վ հաւատացեալներ, ո՛ւ է յարաբերութիւն մի՛ ունենաք անոնց հետ, որոնք երկնային գայրոյթին ենթարկուած են։ Անոնք հաւատք չունին հանգերձեալ կեանքին վրայ, ինչպէս այդ կեանքէն յուսահատած են դերեզմանին մէջ գտնուղ անհատատները։*

ՎԵՐՋ Կ. ԳԼՈՒԽԻ

ԿԱՐԳԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆԸ

Տրուած Մէտիճէի մէջ. — 14 տուն.

Ցանուն ոդորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. *Երկինք և երկիր կը վառաբանեն Յաւիտենականը. անիկա զօրաւոր և ողորմած է:*

2. *Ո՛վ հաւատացեալներ, ինչո՞ւ չէք կատարեր Աստուծոյ տուած ձեր խոստումը:*

3. *Անիկա կ'ատէ զանոնք որ իրենց խօսքերուն հակառակը կը գործեն:*

4. *Անիկա կը սիրէ զանոնք որ հաւատքի համար կարգապահութեամբ կը կռուին և տոկուն կը կենան անթափանցելի պատնէշի մը նման:*

5. *Մովսէս կ'ըսէր Իսրայէլացիներուն. ինչո՞ւ վիշտ կը պատճառէք ինծի. ես Աստուծոյ կողմէ ձեզի ղրկուած առաքեալ մըն եմ. դուք ալէկ գիտէք ասիկա. բայց անոնք չհեղգցան ճշմարտութեան ճամբէն ու Աստուած մոլորեցուց անոնց սրտերը. անիկա երբէք ուղղութիւն չի տար ապիրատներուն:*

6. *Մարիամի որդի Յիսուս կըսէր Հրէաներուն. Աստուծոյ առաքեալն եմ. եկած եմ հաստատել ճշմարտութիւնը Հնգամատեանին որ ինծմէ առաջ ղրկուած է և ձեզի աւետելու երջանկաբեր դալուստը մարգարէին, որ ինծմէ յետոյ պիտի գայ. անոր անունը Ահմէտ է (1):* *Յիսուս իր առաքելութիւնը ապացուցող հրաշքներ գոր-*

(1) *Մուհամմէտ կը կոչուէր նաեւ Ահմէտ.*

ծէրօ՛լ, և երբայեցիները գոչեցին. այս մարդը կախարդ մըն է։

7. Ի՞նչ կայ աւելի յանցապարտ քան առաւեր վերապրելը Աստուծոյ, որ զձեզ իսլամութեան կը հրաւիրէ. ամբարիշտներդ երբէք առաջնորդ չպիտի ունենան։

8. Անոնք պիտի ուզէին իրենց չունչովը մարել հաւատքի Ջահը. բայց Աստուած պիտի վայելցնէ իր լոյսը, ի հեճուկս անհաւատներուն։

9. Ան է որ Մարգարէին տուած է օրէնքներ և գերագոյն կրօնքը, որպէս զի իր յաղթանակը հաստատէ ուրիշ կրօնքներու աւերակին վրայ (1), հակառակ կռապաշաններուն թափած չանքին։

10. Ո՛վ հաւատացեալներ, ձեզի սորվեցնե՞մ չարչարանքներէն ազատելու եղանակ մը։

11. Հաւատացէ՛ք Աստուծոյ և անոր առաքեալին. կռուեցէք հաւատքի պըշէին տակ. ձեր կեանքը և հարստութիւնը վեհանձնօրէն զոհեցէք. երջանկութեան ճամբան այս է։ եթէ գիտնայիք։

12. Աստուած պիտի ներէ ձեր յանցանքներուն. զձեզ պիտի մտցնէ պարտէզներու մէջ, ուր գետերը կը հոսին. դուք պիտի բնակիք Եդեմի գաղտնի բնակավայրին մէջ և պիտի վայելէք գերագոյն երջանկութիւնը։

13. Անիկա ձեզի պիտի չնորհէ ուրիշ բաներ ալ, զորս կը փափաքիք, իր հզօր պաշտպանութիւնը և անմիջական յաղթանակ մը։ Իմաց տուր հաւատացեալներուն անոր խոստումները։

14. Ո՛վ հաւատացեալներ, Աստուծոյ օժանդակները եղէք, ինչպէս կ՛ըսէր Մարիամի որդի Յիսուս՝ իր աչա-

(1) «Որպէս զի միւս բոլոր կրօնքներէն աւելի վեր բարձրացնէ զայն։» (Թարգմ. Բազիմիրսքի)

կերաներուն. ո՞վ պիտի օգնէ ինծի, Աստուծոյ կրօնքին տարածման գործին մէջ։ Ու անոնք պատասխանեցին. մենք քու օգնականներդ պիտի ըլլանք։ Իսրայէլի զաւակներուն մէկ մասը ընդունեց հաւատքը, իսկ միւսները յամառեցան Հայր անհաւատութեան մէջ. մենք զօրացուցինք հաւատացեալները ընդդէմ իրենց թշնամիներուն, որով յաղթանակը չահեցան։

ՎԵՐՋ ԿԱ. ԳԼՈՒԽԻ

ԳԼՈՒԽ ԿԲ.

ՈՒՐԲԱԹ (1)

Տրուած՝ Մէտինէի մէջ. — 11 տուն

Ցաւուն ոտորման եւ անյիւթաչար Աստուծոյ

1. Երկինք և երկիր կը վառարանեն Յաւիտենականը. անիկա սուրբ, զօրաւոր և իմաստուն վեհապետն է։

2. Ան է որ ապէտ ժողովուրդի մը մէջէն Մարգարէ մը յարուցց, որպէս զի լուսաւորէ հաւատքը, մաքրագործէ ժողովուրդը և անոր ուսուցանէ իմաստութեան գերքին վարդապետութիւնը։ Իրմէ առաջ Ապրներդը մխրճուած էին խորունկ տգիտութեան մէջ։

3. Անոնց մէջ կան ոմանք, որ տակաւին հասած չեն խլամական մաքրութեան. բայց Աստուած զօրաւոր և իմաստուն է։

---

(1) «Ժողովը» կը թարգմանէ Քափիրքաքի. արաբերէն էլեւմաա կը նշանակէ նաեւ ժողով, որովհետեւ ուրբաթ օրերը մկկիթը կը ժողովին մահմետականները։

4. Կատարելութիւնը երկնային չնորհն մըն է. Աստուած որու որ ուզէ կուտայ այդ կատարելութիւնը. իր առատաձեռնութիւնը անսահման է:

5. Անոնք որ ընդունած են Հոգեմատուցը և չեն պահած անոր պատուիրանները, կը նմանին այն աւազակին, որ դիրքերով բեռնաւորուած է: Վայ անոնց որոնք նաւիրական կրօնքը կ'ուրանան. Աստուած ամբարիշտներուն առաջնորդը չըլլար բնաւ:

6. Ո՛վ Հրէաներ, եթէ կը կարծէք թէ դուք աւելի սիրելի էք Աստուծոյ քան թէ միւս մահկանացուները, փոխաքեցէք մտածիլ, և գոյց տուէք թէ ճշմարտութիւնը կը խօսիք:

7. Բայց ո՛չ. անոնք իրենց ոճիրներէն անարեկած, երբէք չպիտի ցանկան այսպիսի անխորհուրդ բանի մը. բայց Յաւիտենականը կը ճանչնայ ապիրատները:

8. Ըսէ՛ անոնց. այն մարը որմէ կը սոսկաք, յանկարծակիօրէն պիտի իջնէ ձեր վրայ. դուք պիտի դառնաք առջևէն անոր, որուն համար պատանիք չկայ. անիկա ձեզի ցոյց պիտի տայ ձեր արարքները:

9. Ո՛վ հաւատացեալներ, երբ ուրբաթի աղօթքին հրաւիրուիք, փութացէք ձեր յարգանքը մատուցանել Ամենակարողին: Թո՛ղ ոչ մէկ բան արգելք ըլլայ ձեզի (1). ձեր նախանձախնդրութիւնը պիտի վարձատրուի. եթէ գիտնայիք:

10. Երբ աղօթքը աւարտի, գացէք ուր որ կ'ուզէք. աշխատեցէք ձեզ ձգել այն հարստութիւններուն, զորս երկինք չնորհած է մահկանացուներուն. ձեր սրտին մէջ պահեցէք Տիրոջը յիշատակը, որպէս զի երջանիկ ըլլաք:

---

(1) «Առաւտեան գործերը մէկ կողմ ձգեցէք» (Քազիմիրսքի)

11. *Բայց երբ չարը թարթրաձայն կը խօսի, անոնք դէպ ի հոն կը վազեն և կը լքեն Աստուծոյ Մարգարէն*(1)։ *Ըսէ՛ անոնց. Աստուծոյ չնորհած դանձերը աւելի թանկագին են քան թէ վաղանցուկ չահերը. Աստուած աննման է հիանալի բաշխիչն է։*

ՎԵՐՋ ԿԲ. ԴԼՈՒԽԻ

ԴԼՈՒԽԻ ԿԴ.

ԱՄԲԱՐՇՏՆԵՐԸ

Տրուած՝ Մէտինէի մէջ. — 11 տուն.

Յանուն ողորմած եւ անչափաչար Աստուծոյ.

1. *Երբ ամբարիշտները* (2) *քու քովդ գանուին, կ՚ըսեն. մենք կը վկայենք թէ առաքելութիւնդ ճշմարիտ է. Աստուած՝ մարգարէի օգոստափառ կարողութիւնը աւած է քեզի. և Տէրը կը վկայէ թէ ամբարիշտները սուտ անձնասուրբ եղած են։*

2. *Իրենց երդումը իբր զօդ կը ծառայեցնեն և մարդիկը կը հեռացնեն Աստուծոյ ճանապարհէն. իրենց արարքները նշանակուած են անօրէնութեան կնիքին մէջ։*

---

(1) Պատահեցաւ որ. ուրբաթ օր մը, մինչ Մուհամմէտ կը քարոզէր ժողովուրդին, Թմիմեան զարնուեցաւ և վաճառուած մը ծանոյց. 12 հոգիէ զատ, ամբողջ ժողովուրդը մղկիթը թողուց և գնաց վաճառատեղին։ Մուհամմէտ կ՚ակնարկէ այս միջադէպին։

(2) «Կեղծաւորները» (Թարգմ. Քագիմիրեան)

3. Անոնք ի սկզբան հաւատացին իսլամութեան, յետոյ կրկին անհաւատ դարձան. Աստուծոյ կնիքը դրուած է անոնց սրտին վրայ. այլեւս չպիտի լսեն իմաստութեան ձայնը։

4. Անոնց արտաքին տեսքը հաճելի է. չնորհալի ձեւերով կը խօսին. անոնց հասակը ուղիղ է և վեհապանծ, բայց ամէնաթաքը չուկ մը ելլելուն պէս կը դողդղան։ Անոնք ձեր թշնամիներն են. զգուշացէք անոնց նենգամտութենէն։ Ամէնակարողը պիտի պայքարի անոնց դէմ, որովհետեւ անոնք կը ցցեն իրենց հաւատքը։

5. Երբ զանոնք հրաւիրէք Մարգարէին ապաւինիլ, և երբ խոստանաք թէ անոնք աստուածային պաշտպանը պիտի հայցէ իրենց համար, դլուխնին կը թօթուեն և կը նահանին կը դարձնեն զոռոզ արհամարհանքով մը։

6. Աստուծոյ դիտումը անոնց համար հայցես թէ ոչ, անոնց վիճակը չպիտի փոխուի. Աստուած այլեւս չպիտի նայի անոնց. անոնք երբէք չտասնորդեր ապրանսներդ։

7. Անոնք կըսեն իրենց նմանները (1). ո՛ւր է նեւթեան օժանդակութիւն մի՛ ընէք անոնց, որոնք կը պաշտպանեն Մարգարէին կատակիցները, որպէս զի անոնք հատկապրուին լքել այդ կրօնքը։ Բայց Ամէնակարողը իր ձեռքին մէջ ունի երկինքի և երկրի դանձերը, ու ամբարիշտները չեն գիտեր։

8. Անոնք կըսեն. նիհ Մէտինէ դառնանք, ամենէն զօրաւոր կատակցութիւնը պիտի վանէ ամարը։ Զօրութիւնը Աստուծոյ կը պատկանի. ան է որ կը բաշխէ այժը իր Մարգարէին և հաւատացեալներուն։ Ամբարիշտները չեն գիտեր ասիկա։

---

(1) « Մէտինէցիներուն » (Թարգմ. Քազիմիրսքի)

9. *Ո՛վ հաւատացեալներ. ձեր հարստութիւնները և զաւակները թո՛ղ բնաւ մոռցնել չտան Աստուծոյ յիշատակը. այդ տեսակ մոռացում մը զձեզ իրականօրէն դժբաղդ պիտի ընէր:*

10. *Ազքատներուն դոզը թափեցէք մէկ մասն այն ինչքերուն, զորս Աստուած չնորհած է ձեզի, քանի գեռ մահը չ՚հասած ձեր վրայ, որպէս զի, մի՛ գուցէ ըսէք յետոյ թէ՝ Տէր, հաճէ իմ օրերս երկարել, որպէս զի ո՛ զորմութիւն տամ և առաքինի գործեր կատարեմ:*

11. *Բայց Աստուած վայրկեան մը իսկ չպիտի յետաձգէ նշանակուած վախճանը. անիկա կը տեսնէ ձեր բոլոր արարքները:*

ՎԵՐՋ ԿԴ. ԳԼՈՒԽԻ

ԳԼՈՒԽ ԿԴ.

ՆԵՆԳՈՒԹԻՒՆԸ

Տրուած՝ Մէքքէի մէջ. — 18 տուն.

Ցաւուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. *Երկինք և երկիր Յաւիտենականին գովքը կ՚երգեն: Անոր կը պատկանին իշխանութիւնը և փառաբանութիւնը. իր զօրութիւնը սահման չունի:*

2. *Բոլոր մարդիկը ան է որ ոչինչէն ստեղծեց: Ոմանք անհաւատ են, ուրիշներ՝ հաւատացեալ. Աստուած կը տեսնէ ամենուն ալ արարքները:*

3. *Երկինքի և երկրի ճարտարապետը ինքն է. ճշմարտութիւնը իշխեց իր գործին վրայ. զձեզ ստեղծեց և*

չնորհալի ձեւեր առաւ ձեզի. դուք ամենքդ իրեն պիտի վերադառնաք։

4. *Իր պիտութեամբը կ'ընդգրկէ ամբողջ ստեղծքը. պիտի թէ ինչ բան կը ծածկէք և ինչ բան կը յայտնէք. սրտերու խորը կը կարդայ անիկա։*

5. *Դուք չէ՞ք լսած պատմութիւնն այն անհաւատներուն որոնք ձեզմէ առաջ եկան. անոնք կրեցին իրենց ոճիրներուն պատիժը և դժոխքին չարչարանքները իրենց կը սպասեն։*

6. *Աշմարտութեան առաքեալները Բարձրեալին հրաշքները ցոյց տուին. բայց անհաւատները ըսին. ինչպէ՞ս թոյլ տանք որ (մեզի նման) մարդիկ մեր առաջնորդը ըլլան. այդ անհաւատները մերժեցին նուիրական կրօնքը, բայց Աստուած ոչ ոքի պէտք չունի. անիկա հարուստ է և փառքով լեցուն։*

7. *Անհաւատները երեւակայական կը համարին յարութեան վարդապետութիւնը։ Ըսէ՛ անոնց. կ'երդնում յանուն գերագոյն Աստուծոյ թէ դուք յարութիւն պիտի առնէք. անիկա ձեզի ցոյց պիտի տայ ձեր արարքները. ասիկա դիւրին է իրեն համար։*

8. *Հաւատացէք Աստուծոյ, իր Մարգարէին, երկինքէն իջած լոյսին. Աստուած տեղեակ է ձեր արարքներուն։*

9. *Տիեզերական հաւաքոյթի օրը դուք իր առեանին առջեւ պիտի ելլէք. նենգութիւնը երեւան պիտի գայ. Աստուած պիտի ներէ յանցանքները այն հաւատացեալին, որ առաքինի գործեր կատարած է. զայն պիտի մտցնէ երանաւէտ պարտէզներուն մէջ, ուր գետերը կը հոսին, և յաւիտենական երջանկութեան մէջ պիտի բնակին։*

10. *Այն անհաւատները, որոնք նուիրական կրօնքը կ'ուրանան, պիտի դատավճիռ լսեն մեռելներուն մէջ, որ յաւի-*

անհատական դժբաղդութիւնեան առջեւ բնակավայրը պիտի ըլլայ :

11. *Առանց Աստուծոյ թոյլտուութեան, ոչ մէկ բան կ'ըլլայ ձեզի. ան է որ կը լուսաւորէ հաւատացեալը. իր դիտութիւնը անսահման է :*

12. *Հնազանդեցէք Աստուծոյ և Մարգարէին. բայց եթէ անհնազանդութիւն ցոյց տաք, Մարգարէին պաշտօնը միմիայն ճշմարտութիւնը քարոզելն է :*

13. *Միայն մէկ Աստուած կայ, թո՛ղ հաւատացեալները անոր վրայ դնեն իրենց վստահութիւնը :*

14. *Ո՛վ հաւատացեալներ, ձեր կիներուն և ձեր զաւակներուն մէջ ալ յաճախ թշնամիներ ունիք. անոնց միջոցաւանքներուն չատ մի՛ վստահիք. բայց եթէ բնութիւնն ձայնը և հաճոյակատարութիւնը զձեզ մղեն տալ անոնց բաղձանքներուն, գիտցէք որ Տէրը զգուշ և ներողամիտ է :*

15. *Ձեր հարստութիւնները և տղաքը փորձութիւններ են. բայց Աստուած ձեզի վերապահած է չքեղ վարձատրութիւն մը :*

16. *Երկնչեցէք Աստուծմէ ձեր բոլոր ոյժովը. մտիկ ըրէք, հնազանդեցէք և ձեր հոգիին փրկութիւնն համար ողորմութիւն տուէք. ով որ ագահութիւնէն մէջ ինկած չէ, երանութիւն պիտի վայելէ :*

17. *Եթէ Աստուծոյ հետ փոխառուր դաշինք մը հաստատէք, անիկա պիտի բազմապատկէ իր չնորհները. երախտագէտ և բարերար է ան :*

18. *Անիկա ծանօթ է յայտնի և գաղտնի բաներուն. զօրաւոր ու իմաստուն է ան :*

ՎԵՐՋ ԿՈՐԱՆԻ

ԿՆԱԹՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Տրուած՝ Մէտիճէի մէջ (1). — 12 տուն.

Ցանուն ողորմած եւ անչիւաչար Աստուծոյ.

1. Ո՛վ Մարդարէ, ձեր կիները արձակեցէք միմիայն նչանակուած պայմանաժամին (2), օրերը լաւ հաչուեցէք. պայմանաժամը չլրացած, ո՛չ կրնաք ձեր տուներէն վռնդել զանոնք, ո՛չ ալ թոյլ տալ որ մեկնին. սարսեր խընդիր է, եթէ ապացուցուած անհաւատարմութիւն մը գործած է: Ահա սոնք են Աստուծոյ պատուիրանները. ով որ անոնց հակառակ կը գործէ, իր հոգիին կորստեան պատճառ կը դառնայ: Դուք չէք գիտեր թէ Աստուծոյ մտադրութիւնները ինչ են ապագայի մասին (3):

2. Երբ պայմանաժամը լրանայ, կրնաք զանոնք մարդասիրաբար վար դնել կամ զանոնք ճամբել ըստ օրինի: Արդարամիտ վկաներ կանչեցէք. թո՛ղ անոնք ներկայ ըլլան ձեր յանձնառութեանց. թո՛ղ երկինք վկայ ըլլայ

---

(1) Բազիմիրաքի կ'ըսէ՝ Մէքքէի մէջ:

(2) Երբ իսլամ մը երդնու թէ իր կինը արձակած է, կը դադրի անոր հետ սեռային յարաբերութիւն ունենալէ երբ կինը իմանայ թէ արձակուած է, քօղով կը ծածկուի, իր յարկաբաժինը կը քաշուի և այլեւս իր ամուսնոյն չերեւար: Երբ, հաշտութեան համար նչանակուած 3 ամիս պայմանաժամը լրանայ, բոլոր կապերը խզուած կը համարուին. արձակուած կինը կը վերստանայ իր ազատութիւնը և մեկնած միջոցին կը ստանայ ամուսնական պայմանագրին մէջ նչանակուած օժիտը: Այս պայմանաժամը դրուած է, վստահ ըլլալու համար որ արձակուած կինը յղի՞ է ոչ:

(3) «Դուք չէք գիտեր թէ Աստուած ինչ պարագայ երեւան պիտի հանէ, որ զձեզ պիտի հաշտեցնէ ձեր կնոջ հետ» (Բազիմիրաքի)

անունը՝ անարատութիւն: Աստուած այս պատուիրանները կուտայ անոնց որոնք կը հաւատան իրեն և վերջին դատաստանին. Աստուած պիտի հարթէ դժուարութիւնները անոնց, որոնք իրմէ կ'երկնչին և պիտի չնորհէ այնպիսի բարիքներ, զորս չէին ակնկալեր:

3. Աստուած բաւական է այն մարդուն, որ անոր վրայ կը դնէ իր վստահութիւնը. իր կամքը անսխալականօրէն կը գործադրուի. Աստուած ամէն բանի համար վախճան մը նշանակած է:

4. Արձակուիլ առաջ երեք ամիս սպասեցէք այն կիներուն համար, որոնք այլևս զաւակներ չունենալէ յուսահատած են (իրենց տարիքին բերմամբը.) միևնոյն կերպով վարուեցէք հանդէպ անոնց, որոնք բնաւ զաւակներ չեն ունեցած. յղի եղող կիներն ալ պահեցէք, մինչև որ իրենց պտուղը աշխարհ բերեն: Աստուած իրմէ երկնչողներուն դժուարութիւնները կը հարթէ:

5. Ահա այս է Աստուծոյ գրկած պատուէրը. երկընչեցէք իրմէ. ձեր մեղքերը պիտի սրբէ ան ու չքեղ վարձատրութիւն մը պիտի ապահովէ ձեզի:

6. Ձեր արձակուիլը կիներուն ապասպասեցէք ձեր տանը մէջ. ո և է նեղութիւն մի պատճառէք իրենց, անձուկ տեղեր բնակեցնելով. յղի եղողներուն ընծայեցէք հարկ եղած խնամքը իրենց յղութեան չրջանին. եթէ ձեր ազգը կաթ կուտան, արգարութեամբ և ձեր միջև համաձայնուած վճարում մը ըրէք իրեն. եթէ դժուարութիւններ ծագին, առնուազն մը դիմեցէք:

7. Թո՛ղ հարուստը իր հարստութեան համապատասխան չափով տայ, ու աղքատը իր կարողութեան համաձայն: Աստուած ամէն մէկուն կրցածին չափ պարտականութիւն կը բեռցնէ. նեղ օրերուն յաջորդել պիտի տայ օրերը:

8. *Բանէ քաղաքներ հետացան Աստուծոյ և իր մարգարէներուն պատուիրաններէն. զանոնք խաստիացամբ դատեցինք և ծանրապէս պատժեցինք:*

9. *Անոնք իրենց անհատաստիացամբը արժանի հանդիսացան մեր ըրած աղէտներուն և աւերակ դարձան:*

10. *Աստուած անոնց կը վերապահէ սարսափելի չարչարանքներ. երկնչեցէք Տիրոջմէն, ո՛վ դուք որ խմաստութիւն ունիք:*

11. *Ո՛վ հաւատացեալներ, Աստուած ձեզի ըրած է իսմաստութիւնը (1) և Մարգարէ մը որ զայն ուսուցանէ ձեզի: Այն հաւատացեալները որոնք առաքինի գործեր կը կատարեն Աստուծոյ ձեռամբ խաւարէն դուրս պիտի հանուին և հաւատքի Լոյսով պիտի առաջնորդուին: Դեռևրով ոտոգուած պարտէզներու մէջ պիտի մացուին ու հեշտութեանց բնակավայրին մշտնջենական հիւրերը պիտի ըլլան, վայելելով բոլոր այն չնորհները, զորս Ամենակալը մեզի տուած է, զանոնք երջանիկ ընելու համար:*

12. *Աստուած է որ ստեղծած է երկինքն ու երկիրը և երկինքներն ու երկիրները. զանոնք բոլորը կը հպատակեցնէ իրեն, որպէս զի պիտանի թէ իր գործութիւնը անսահման է, և թէ սիրելիներուն լեցուն է իր լոյսով:*

ՎԵՐՋ ԿԸ. ԴԼՈՒԽԻ

ԴԼՈՒԽ ԿԶ.

Ա Ր Գ Ե Լ Ք Ը

Տրուած՝ Մէտինէի մէջ. — 12 տուն.

Յանուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. *Ո՛վ Մարգարէ, ինչո՞ւ ինքզինքդ կը զրկես այն հաճոյքներէն զորս Աստուած չնորհած է քեզի. դուն կ՚ու-*

(1) «Ագդարաթութիւն մը» (Թարգմ. Քազիմիրսքի)

զես քու կինդրուդ պոհայուսմ տալ. Տէրը գթած և ներողամիտ է (1):

2. Աստուած թոյլատրած է ձեղի ձեր երդումներէն ազատիլ. անիկա՝ձեր Տէրն է, դիտուն է և իմաստուն:

3. Մարդարէն գաղտնիք մը վստահեցաւ իր կինդրէն մէկուն, որ զայն հրապարակեց. Աստուած Մարդարէին դիացուց այս անպատշաճապահութիւնը: Կինը հարցուց. ո՞վ այսպէս տեղն ի՝տեղօք իմացուց քեզի. Մուհամմէտ պատասխանեց. ան՝ որուն համար բնաւ գաղտնիք չկայ:

4. Ձեր սիրտը (Հաֆզայի՝և Այիշէի) յանցաւոր է այս անպատշաճապահութիւնն ըրած ըլլալուն համար. երկինքի

(1) Ակնարկ թէ ի՛նչ առթիւ գրուած է այս տունը: Մուհամմէտ ունէր բազմաթիւ կիներ, և փոխն ի փոխ այդ կիներէն մէկուն քովը կ'անցընէր գիշերը. պատահեցաւ որ Հաֆզայի վերապահեալ գիշեր մը անիկա պառկեցաւ Ղպտի Մարիամին հետ, որ եգիպտոսէն ղրկուած էր իրեն. այս պարագան այնքան ցաւ պատճառեց Հաֆզային, որ անիկա դառնօրէն դանգատեցաւ Մուհամմէտին, և այս վերջինն ալ, զայն հանդարտեցնելու համար, երդումը ըրաւ ամէն յարաբերութիւն խզել Ղպտի Մարիամին հետ: Այս տունին յայտնութեամբ Մուհամմէտ ազատ՝կը՝կացուցած իր ըրած երդումէն, մանաւանդ թէ նախընթաց յայտնութիւններով Աստուած մեծ գիւրութիւններ կընծայէ մարդոց՝ կանանց՝հետ ունեցած յարաբերութիւններուն մէջ: Ինքնին ուրիշ մեկնիչ մըն ալ երրորդ տունին մէջ գրուածին առթիւ հետեւեալը կ'ըսէ. — Այիշէ և Հաֆզա՝ Մուհամմէտի սիրական կիներն էին, սակայն և այնպէս անիկա երբեմն կը լքէր զանոնք, իր գերուհի՝ եգիպտացի Մարիամին հետ գիշերելու համար: Այիշէի յայտնացուած մէկ գիշերն ալ Մուհամմէտ Մարիամին գնաց. Հաֆզա իմացաւ եղելութիւնը, Մուհամմէտ խոստումներ ընելով խնդրեց Հաֆզային որ գաղտնի պահէ դիտցածը. բայց ի զուր. Հաֆզա իմաց տուաւ Այիշէին. ասոր վրայ Մուհամմէտ արձակեց Հաֆզան. ամիս մը յետոյ Դարբիէլ իջաւ երկինքէն և այդ կնոջ առաքինութիւնները թուելով հարկադրեց Մուհամմէտը որ կրկին առնէ զայն:

պիտի ըլլայ անոնց բնակավայրը. ինչ սարսափելի վայր։

9. Ով Մարգարէ, պայքարէ՛ կռապաշտներուն և ամբարիշտներուն դէմ. անարկու եղիր անոնց հանդէպ։ դեներ պիտի ըլլայ անոնց բնակավայրը. ինչ սարսափելի վայր։

պիտի ներէ ձեզի. եթէ դուք անհնազանդ ըլլաք Մարգարէին, գիտցէք որ Աստուած, Գաբրիէլ և ճշմարիտ հաւատացեալները իր պաշտպաններն են, ու հրեշտակները իր վրէժը պիտի լուծեն։

5. Եթէ ան կ'արձակէ զձեզ, Աստուած կարող է ձեզմէ աւելի աղէկ կիներ տալ իրեն, կիներ, որոնք իսլամութիւն կը դաւանին, որոնք հաւատարիմ պիտի ըլլան, ինչպէս նաև հնազանդ, բարեպաշտ, անձնուէր և աղօթասէր, ըլլան որբևայրի թէ կոյս։

6. Ով հաւատացեալներ, ձեր հոգիները և ձեր ընտանեաց հոգիները ազատեցէք կրակէն, որ մարդոցմով և քարերով պիտի մնանի. անոնց վրայ պիտի սաւառնին սպառնալիր և ահաւոր հրեշտակներ, որոնք Յաւիտենականին հրամաններուն հնազանդելով պիտի գործադրեն ամէն ինչ որ անոնք կը հրամայէ։

7. Ով անհաւատներ, զուր ինքնարդարացումներու մի՛ դիմէք ընաւ. ձեր արարքներուն փոխարէնը պիտի սանանաք։

8. Ով հաւատացեալներ, աստուածային դիմումը հայցեցէք. ձեր ղէմումը թո՛ղ անկեղծ ըլլայ. Աստուած ձեր մեղքերուն թողութիւն պիտի տայ (թերեւս.) զձեզ պիտի մտցնէ երանութեան պարտէզներուն մէջ, ուր գետերը կը հոսին. այն օրը երբ Մարգարէն և անոր հետեւորդները անվնաս, չսպարձակ լոյս մը պիտի փայլի առնոց առջեւը և աջակողմը. Տէր, պիտի ըսեն անոնք, մեր լոյսը մարթէ, ներէ՛ մեզի, քու զօրութիւնդ անսահման է։

9. Ով Մարգարէ, պայքարէ՛ կռապաշտներուն և ամբարիշտներուն դէմ. անարկու եղիր անոնց հանդէպ։ դեներ պիտի ըլլայ անոնց բնակավայրը. ինչ սարսափելի վայր։

10. *Աստուած սա օրինակը կուտայ Նինգամիանեբուն. Նոյի կինը և Դավթի կինը երկուքն ալ կ'ապրէին երկու առաքինի և արդար մարդոց իշխանութեան տակ. բայց երկուքն ալ խաբեցին իրենց ամուսինները, և ինչ եղաւ պատուղը իրենց խաբեբայութեան. Աստուած պատժեց զանոնք ու անոնց ըսուեցաւ. մտէք դժոզքին մէջ՝ յանցաւորներուն հետ:*

11. *Իսկ հաւատացեալներուն իբր օրինակ կուտայ Փարաւոնի կինը. Տէրը, դոչից անիկա, արքայութեան մէջ քնակարան մը չնորհէ ինծի. ազատէ զիս Փարաւոնէն և իր ոճիրներէն. փրկէ զիս սպիրտաներուն ձեռքէն:*

12. *Աստուած իբր օրինակ կընծայէ նաեւ Ամրանի[1] աղջիկ Մարիամը, որ իր կուսութիւնը պահեց. Գաբրիէլ անոր նկարչեց աստուածային չունչը. անիկա հաւատաց Աստուծոյ խօսքին և նուիրական մատեաններուն, ու բարեպաշտ եղաւ:*

ՎԵՐՋ ԿՋ. ԳԼՈՒԽԻ

ԳԼՈՒԽ ԿԼ.

ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 30 տուն

Ցանուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ

1. *Օրհնեա՛լ ըլլայ ան որ իր ձեռքին մէջ բռնած է սիրտերուն սանձերը և որուն իշխանութիւնը անսահման է:* 2. *Ան է որ ստեղծած է մահը և կեանքը, տեսնելու համար թէ ձեռքէ՞ն դէպ լաւագոյն կերպով պիտի գոր-*

(1) « Իմրանի » (Թարգմ. Բազմավէպքի)

ծածկ զայն. անիկա զօրաւոր և զինած է: 3. Ան է որ կազմած է եօթը երկինքները՝ մէկը միւսին վրայ բարձրացնելով. իր բոլոր արարքները կատարելագործեալ են. աչքերնիդ դէպ ի երկինք բարձրացուցէք. հոն կը տեսնէ՞ք ամենամիտքը պահապանին մը (1): 4. Աչքերնիդ երկրորդ անգամ մըն ալ բարձրացուցէք վեր. չպիտի կրնանաք տեսնել անոր չաղչաղուն փայլին, և ձեր ակնարկները վար կը խոնարհին: 5. Աչխարհի ամենէն մօտը եղող երկինքը զարդարեցինք լուսաւոր ջահերով, որոնց բոցավառ նետերը կամ կը մղեն Տարտարոսի չարչարանքներուն ենթարկուած սատանաները (2): 6. Անոնք որ կը մերժեն հաւատալ Աստուծոյ, պիտի նետուին խարոյկներուն մէջ, ուր անհուկի բնակութիւն մը պիտի ունենան: 7. Անոնք պիտի լսեն յաւահատութեան ազաղակները. բայց կրակը ոչ նուազ սաստկութեամբ պիտի վառի: 8. Տարտարոսին կառավարութիւնը զայն բնակիչ պիտի ընէր, եթէ երբէք կարելի ըլլար. դժոխքի պահապանները հոն իջնող ապերասաններու խումբերուն պիտի հարցնեն. ո՞ չ մէկ մարդարէ հաւատքը չքարոզե՞ց ձեզի: 9. Անոնք պիտի պատասխանեն. այո՛, քարոզեցին. բայց դանոնք սատիոս համարեցինք. և իրենց ըսինք թէ Աստուած ո՛ւ և է յայտնութիւն ըրած չէ իրենց և թէ իրենք՝ սուտ խան առաքեալներ են: 10. Աւա՛ղ, պիտի ըսեն, եթէ անոնց ականջ կախած ըլլայինք, եթէ մեր սիրտերը բնդունած ըլլային անոր վարդապետութիւնը, աստուածամերժներուն կարգը չպիտի դասուէինք: 11. Անոնք պի-

(1) « ձեղք մը » (Թարգմ Բազիմիրեանի)

(2) Ըստ աւանդութեան, մարդ սատկերը այն նետերն են, զորս երկինքի պահապանները կ'արձակեն սատանաներուն դէմ, որոնք կ'ուզեն մտիկ ընել երկինքի մէջ խօսուածները: (Բազիմիրեանի)

ու խոսասվանին իրենց ոճիրները. բայց իրենց դատապարտութեան վճիռը անփոփոխելի է: 12. Անոնք որ իրենց սրտին խորը կը մտուցանեն Աստուծոյ երկիւղը, պիտի արժանանան իր հոգատարութեան և չքեղ վարձատրութիւն մը պիտի առնուն: 13. Աստուած ծանօթ է ձեր դաղանի և հրապարակային խօսքերուն. անիկա կը կարդայ ձեր սրտերուն խորը: 14. Միթէ իր արարածները կրնայի՞ն իրմէ դաղանի բան մը ունենալ: Անիկա ամէն բանի կը թափանցէ և ամէն ինչ գիտէ: 15. Ան է որ ձեզի համար հոլ հնազանդ (1) բրաւ երկիրը. չբրջեցէք բոլոր բնակելի վայրերը (2). անանկցէք այն պատրաստներով, զորս Աստուած չնորհած է ձեզի. օր մը ամենքդ պիտի հաւաքուիք իր գահուն առջեւ: 16. Վատա՞հ էք թէ երկինքի մէջ սիրապետողը չպիտի բանայ հողը ձեր ոտքերուն տակ և զձեզ չպիտի մխրճէ խորխորատներուն մէջ: 17. Վատա՞հ էք որ երկինքի մէջ թագաւորողը չպիտի ղրկէ ձեզի՝ փոթորիկ մը որ քարեր արձակէ ձեր վրայ: Այն ժամանակ պիտի հասկնայիք թէ ի՞նչ է իր սպառնալիքներուն հետեւանքը: 18. Վաղեմի ազգերն ալ ուրացան հաւատքի առաքեալներուն պաշտօնը. բայց որքա՜ն անոտր եղաւ մեր վրէժխնդրութիւնը: 19. Ձի՞ն տեսներ թէ թռչունները ինչպէ՞ս կը սաւառնին իրենց դլուխներուն վրայ, ու կը բանան և կը գոցեն իրենց թեւերը: Ո՞վ կը պահէ զանոնք օդին մէջ. Ամենատոր-մածը չէ՞. ոչինչ կը խուսափի իր հսկողութենէն: 20. Ո՞վ է ան, որ կրնայ բանակի մը տեղը բռնել և հզօրապէս պաշտպանել զձեզ. Ամենատորմածը չէ՞. անհաւատները խարեբայութիւններ միայն գործել գիտեն: 21. Ո՞վ

(1) «Հարթ հաւասար» (Թարգմ. Քազմիրեքի)
(2) «Մոլեգներքները» » »

կարող է անուցանել զձեզ, եթէ Աստուած զայրի անուանդ տալէ. հակառակ այս ճշմարտութեան, անանք կը յամառին մնալ իրենց նենդամտութեան մէջ և խրամատներէն կը խոչին։ 22. Այն մարդը որ հակառակ գեանին դըպցուցած կը քաչկռտուի, միեթ աւելի՞ ուղիղ կ'երեւայ, քան այն որ արդարութեան հանապարհէն կ'ընթանայ ոտքի վրայ։ 23. Ըսէ՛. Ամենակարողն է որ զձեզ ստեղծած է, ձեզի տուած է լսելիք, տեսանելիք և զգայուն սիրտ։ Որքա՜ն քիչերը միայն չնորհակալ կ'ըլլան այս բարիքներուն համար։ 24. Ըսէ՛. ան է որ զձեզ տարածեց աշխարհի վրայ. դուք ամենքդ իր առեանին առջեւ պիտի երթք։ 25. Անանք կը հարցնեն. ե՞րբ պիտի ի գործ դրուի այս սպառնալիքը. ըսէ՛ք, եթէ ճշմարիտը կը խօսիք։ 26. Պատասխանէ՛. միայն Աստուած գիտէ թէ ժամը ե՛րբ պիտի հնչէ. ես պաշտօն ունիմ միմիայն քարոզելու ճշմարտութիւնը։ 27. Երբ դժոզքը տեսանեն, անհաւատներուն դէմքը պիտի մթագնի. անանց պիտի ըսուի. ահա՛ թէ ի՞նչ կ'ուզէիք պնդելով։ 28. Ըսէ՛. Բարձրեալը իմ հաւատքիս եղողներուն հետ դիս պատժէ, թէ ներէ մեզի, կը կարծէ՞ք թէ անիկա անհաւատները պիտի փրկէ չարչարանքներէն։ 29. Ըսէ՛. ան է պահածը. մենք իրեն կը հաւատանք. մեր վստահութիւնը անոր վրայ դրած ենք. դուք օր մը պիտի հասկնաք թէ մեզմէ ո՛վ մոլորութեան մէջ իյնած է։ 30. Ըսէ՛ անանց. պատասխանեցէ՛ք. եթէ՝ վաղը՝ կխաթաց երկիրը կուլ տար բոլոր այն ջուրերը, որոնք կը ծառայեն ձեր ծարաւը անցընելու, ո՞վ կարող էր երկրիս ծոցէն ուրիշ աղբիւրներ ցայտեցնել։

ՎԵՐՋ ԿԼ. ԳԼՈՒԽԻ

ԳՐԻԶԸ

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 52 տուն.

Ցանուն ողորմած եւ անչիւաչար Աստուծոյ.

1. Նուն. կ'երդնում յանուն գրչին եւ յանուն այն բանին զոր հրեշտակները (1) կը գրեն, 2. Թէ դուն, ո՛վ Մուհամմէտ, ներչնչուած ես ո՛չ թէ սատանայէն, այլ Աստուծմէ: 3. Վիակատար վարձատրութիւն մը կը սպասէ քեզի: 4. Դուն նուիրական կրօնքը կը դաւանիս: 5. Քիչ առնէն դուն պիտի տեսնես, և անոնք ալ պիտի տեսնեն, 6. Թէ ձեզմէ ո՛վ մոլորութեան մէջ ինկած է: 7. Աստուած գիտէ թէ որո՛նք մոլորած են և թէ որոնք են հաւատքի լոյսին մէջ քալողները: 8. Մի՛ հետեւիր հաւատուրացներուն բաղձանքներուն: 9. Եթէ քեզի հետ քաղցրութեամբ կը վարուին, պատճառն այն է որ կ'ուզեն որ դիմադրութիւն ներ ընես: 10. Մի՛ հետեւիր չարուեստակ երդում ընողներուն, որոնք կը սատրնանան: 11. Մի՛ անսաար զրպարտիչին, որ չարուեստակ զէշ կը խօսի ուրիշներու մասին: 12. Հետապիր անկէ որ բարի գործերը կ'արգիլէ, հետապի՛ր ամբարիշտն և անօրէնէն: 13. Հետու կեցիր վայրագ և անամօթ մարդոցմէն: 14. Իր ծոխութեանց փայլը եւ զաւակներուն թիւը թո՛ղ չի չգայնեն զքեզ: 15. Գուբանը՝ այդպիսիներուն համար՝ հին ու մին առակներու հաւաքածոյ մըն է: 16. Անոնց քթին վրայ պիտի դարնենք կրակին դրոշմը: 17. Մենք պատժեցինք Մէքքէի

(1) « Մարգիկ » (Թարգմ. Քազիմիրսքի)

քնակիչները, ինչպէս ժամանակաւ պատժած էինք այն պարտէզին տէրերը, որոնք երդում ըրած էին յաջորդ առաւու միայն քաղել պատուղները։ 18. Անոնք անխոհեմաբար ո և է սեղմում չդրին իրենց երդումներուն մէջ։ 19. Աստուածային վրէժխնդրութիւնը չկրնայ պարտէզը, մինչ անոնք կը փնտռային։ 20. Հունձքը փճացաւ և պատուղները բնաջինջ եղան։ 21. Պարտէզին տէրերը արչալոյսին գիրար կանչեցին, 22. Եւ ըսին. փութանք հունձքը կատարել։ 23. Անոնք թէ՛ կ'երթային և թէ իրարու հետ կը խօսակցէին։ 24. Աղքատները, կ'ըսէին, այսօր մեզմէ առաջ չպիտի անցնին։ 25. Անոնք յոյս ունէին որ հաստատ կերպով հունձքը պիտի կատարեն։ 26. Երբ պարտէզը տեսան՝ գոչեցին. մեր ակնկալութիւնը ի դերև ելաւ։ 27. Մենք այս բարիքներէն զուրկ պիտի մնայինք։ 28. Իրենց մէջէն ամենէն արդարը յարեց. ձեզի յանձնարարած չէ՞ յարգանք մատուցանել աստուածային զօրութեան։ 29. Այն ատեն, միաբերան գովաբանեցին Բարձրեալը և ըմբռնեցին իրենց անօրէնութիւնը։ 30. Փոխադարձաբար գիրար մեղադրեցին։ 31. Որքա՜ն դժբախտ ենք եղեր, կ'ըսէին, մենք ապիրատ եղանք։ 32. Բայց Աստուած կարող է աւելի քանկագին ինչքեր տալ մեզի. այս չնորհը կ'ակընկալենք իր դիմադրութենէն։ 33. Ահա այսպէս պիտի պատժուին անհատաններ. հանդերձեալ կեանքի պատիժները չատ աւելի զարհուրելի են. եթէ՛ գիտնային։ 34. Աստուած արդարներուն վերապահած է երանութեան պարտէզը։ 35. Կարելի՞ բան է որ խղճմտութիւնը ընդդիմակողներուն և ապիրատներուն հետ մի եւ նոյն կերպով վարուինք։ 36. Ո՞վ ձեզի կը մղէ այսպիսի վճիռ մը արձակելու։ 37.

Ո՞ր վիրքը կը սորվեցնէ ձեզի այս վարդապետութիւնը։ 38. Եթէ կայ այդպիսի վիրք մը, ձեզի կը տեսայ միայն ընտրութիւն մը ընել։ 39. Մթթէ մենք զձեզ վստահացուցի՞նք թէ այդ կարծիքը ճշմարիտ է. անչուչա, դուք հաչիւ պիտի տաք ձեր վճիռներու մասին։ 40. Ձեր հաւատքի մասին երաչխաւոր մը ունի՞ք։ 41. Արդեօք ձեր կուռքերուն վկայութիւնը մէջ պիտի բերէք. երեւան հանեցէք զանոնք, եթէ ճշմարտութիւնը ձեր կողմն է։ 42. Օր մը, ապիրատները քողամերկ պիտի ըլլան (1). անոնք պաշտամունքի պիտի հրաւիրուին, բայց չպիտի կարենան երթալ։ 43. Անոնց աչքերը պիտի խոնարհին և ամօթը պիտի ծածկէ իրենց դէմքը. անոնք մերժեցին պաշտել Բարձրեալը, մինչ ի վիճակի էին ընելու այդ բանը։ 44. Թո՛ղ որ ուզածս ընեմ Իւբանը մերժողներուն. զանոնք աստիճանաբար կորսնցան պիտի մատնեմ և անոնք բան մը չպիտի հասկնան։ 45. Եթէ ես կ'երկարեմ իրենց օրերը, ասիկա թակարդ մըն է պարզապէս։ 46. Իւրաքանչիւրին փոխարէնը պիտի ուզե՞ս անոնցմէ. պարաքերու տակ լեռնաւորուած են։ 47. Անոնք ծանօթ են բնութեան դաղանիքներուն. և սակայն կը դրեն (2)։ 48. Համբերութեամբ սպասէ Աստուծոյ դատաստանին, և մի՛ նմանիր անոր որ կէտ ձուկին փորին մէջ մտաւ և որ իր վշտէն աղաչողական աղաղակներ բարձրացուց դէպ ի երկինք։ 49. Եթէ աստուածային դիւրութիւնը անոր վրայ թափած չըլլար, տմարի ծովափ մը նետուած կ'ըլլար և նախատինքներով կը ծածկուէր։ 50. Բայց Աստուած իր ընտրեալը ըրաւ գայն

---

(1) «Ա՛յն օրը որ սրունգները մերկանան» (Քափիւրքէն)

(2) «Չանո՞նք կ'արտադրե՞ն մթթէ Աստուծոյ Գիրքէն» »

և անկիա արդարներուն դասէն եղաւ։ 51. Ինչ է միտ-ցեր որ անհաւատները իրենց նայուածքովը ընկճեն զքեզ, երբ կը լսեն Քուբանի ընթերցումը և կ՚ըսեն. դիւահար մըն է այս մարդը։ 52. Քուբանը հաւատքի ընդունա-բանն է, որ մարդոց ղրկուած է, զանոնք լուսաւորելու համար։

ՎԵՐՋ ԿԸ. ԳԼՈՒԽԻ

ԳԼՈՒԽ ԿԹ.

ԱՆԽՈՒՍԱՓԵԼԻ ՕՐԸ

Տրուած Մէքքէի մէջ. — 52 տուն.

Յաճուն ողորմած եւ անչափաչար Աստուծոյ.

1. Անխուսափելի օ՞րը. 2. Որքան ահաւոր (1) պիտի ըլլայ այդ օրը։ 3. Ո՞վ կարող է քեզի ներկայացնել թէ ինչ պիտի ըլլայ այդ օրը։ 4. Թէմուտ և Ատ երեսա-կայական համարեցին այդ օրը։ 5. Ահաւոր ազդակ մը (որ երկինքէն արձակուած էր) բնաջինջ ըրաւ Թէմուտա-կանները։ 6. Ատէականները բնաջինջ եղան ահաւոր փոթորիկէ մը։ 7. Ասուած այդ փոթորիկը փչել տուաւ եօթը գիշեր և եօթը օր. տեսնուեցաւ որ յանցապարտ-ները գետինը տապալած են, արմատախիլ եղած արմատ-նիներու նման։ 8. Այս ազէտքէն ոչ ոք կրցաւ պրծիլ։ 9. Փարաւոն և իրմէ առաջ ապրած ժողովուրդները, ինչպէս նաև (քանդուած) եօթը քաղաքներու բնակիչները մեղանչած էին։ 10. Անոնք ընդվզեցան Աստուծոյ ա-ռաքեալներուն դէմ, և ի վարձ իրենց անհնազանդու-թեան, բազմապատիկ պատիժներ ընդունեցին։

(1) « Անխուսափելի » (Թագմ. Քազիմիրսքի)

11. Երբ յրհեղեղին չուրերը բարձրացան, մինչ զձիզ տարին ծփուն տապանին մէջ, 12. Որպէս պի անիկա յիշատակարան մը ըլլայ աշխարհի համար (1) և դուք պահէք անոր յիշատակը: 13. Երբ առաջին անգամ փողը հնչէ, 14. Երկիրը և լեռները օդը պիտի ելլեն և փայլի պիտի վերածուին: 15. Այդ օրը ազնաալի ժամը պիտի հնչէ. 16. Երկինքը պիտի ճեղքուի և հատատութեան կամարը պիտի բացուի: 17. Հրեշտակ մը (2) երկինքի մուտքը պիտի պահպանէ. իսկ ուժը հրեշտակներ ալ պիտի կրեն Յաւիտենական Տանը: 18. Մարդկային ազգը (այդ օրը) Աստուծոյ առջեւ պիտի ելլէ. ոչ մէկ մահկանացու պիտի կարենայ խուսափիլ իր նայուածքէն: 19. Ան որ աջ ձեռքովը պիտի բռնէ Գիրքը, պիտի ըսէ հրեշտակներուն. առէք և կարդացէք այս Գիրքը: 20. Ես երբէք չմոռցայ թէ օր մը այս քննութեան պիտի ենթարկուիմ: 21. Այս մարդը հաճելի կեանք մը պիտի անցընէ. 22. Բարձրացո՛ր պարտէզին հիւրը պիտի ըլլայ ան. 23. Պատշգները (գետնին մօտ պիտի ըլլան և) պիտի քաղէ իր փափաքին համաձայն: 24. (Անոր պիտի ըսուի) կե՛ր և խմէ՛ ինչ որ կ'ընծայուի քեզի. ասոնք վարձատրութիւններն են այն բարիքներուն, զորս ըրիր աշխարհի վրայ: 25. Իսկ այն մարդը որ ձախ ձեռքով պիտի ընդունի Գիրքը, պիտի զոչէ. տա՛ր Աստուած, որ իմ Գիրքս ընաւ չներկայացուէր ինծի, 26. Եւ երբէք ճանչցած չըլլայի այս քննութիւնը: 27. Ո՛վ մահ, գիս անէծքեան մէջ մտցնել ատեր. 28. Իմ հարստութիւններս ինձ բանի ծառայեցին, 29. Իմ զօրութիւնս մարեցաւ.

(1) Որպէս զի այդ ջրհեղեղը ազդարարութիւն մը ըլլայ (Քափիմիրսքի)

(2) « Հրեշտակներ » »

30. (Այն ատեն Աստուած պիտի ըսէ դժոզքի պահապան-ներուն) բռնեցէ՛ք և կապեցէ՛ք սա ամբարիշտը։ 31. Նե-տեցէ՛ք զայն Տարտարոսի կրակներուն մէջ։ 32. Եօթա-նասուն արմկաչափ չղմայով բնռնատուրիցէ՛ք զայն։ 33. Որովհետեւ անիկա երբէք չհաւատացաւ Բարձրեալն Աստու-ծոյ։ 34. Անիկա երբէք փոյթ չըրաւ աղքատներուն ար-նուազ տալու։ 35. Այդ պատճառաւ, հոս ոչ մէկ բարե-կամ պիտի գտնէ հիմա։ 36. Թարախը իր մնունդը պիտի ըլլայ։ 37. Ապիրատները ուրիշ մնունդ պիտի չունենան։ 38. Ես չպիտի երդնում այն բաներուն վրայ զորս կը տեսնէք, 39. Եւ ոչ ալ այն բաներուն վրայ, զորս չէք տեսներ, 40. Թէ Քուրանը պատուական Մարգարէին խօսքն է։ 41. Անիկա երբէք բանաստեղծի խօսք չէ։ որքա՜ն քիչերը կը հաւատան այս ճշմարտութեան։ 42. Քուրանը կախարդի մը երկը չէ։ որքա՜ն քիչերը կը մտածեն այս բանին վրայ։ 43. Երկինքի վեհապետն է զայն երկինքէն ղրկողը։ 44. Եթէ Մուհամմէտ ամենա-փոքր փոփոխութիւններ մտցնէր մեր կրօնքին մէջ, 45. Անմիջապէս կը բռնէինք զայն (ա՛յ ձեռքէն) 46. Եւ ա-նոր սրտին երակը կը կտրէինք։ 47. Ոչ ոք պիտի կա-րենար կասեցնել մեր վրէժխնդրութիւնը (1) 48. Քուրա-նը ազդարարութիւններ կը պարունակէ անոնց համար որ Աստուծմէ կ՛երկնչին։ 49. Մենք գիտենք թէ ձեզմէ չատեր կեղծ կը հռչակեն զայն։ 50. Այս գիրքը ցաւա-գին հառաչանքներ արձակել պիտի տայ անհաւատներուն 51. Որովհետեւ ճշմարիտ հաւատքի ընդունարանն իակ է։ 52. Փառաբանէ՛ քու Աստուծոյդ անունը, մեծ և գերա-զոյն Աստուծոյ անունը։

ՎԵՐՋ ԿԹ. ԴԱՄԻԽԻ

(1) «Ես ձեր վէջէն ոչ ոքին դէմ զայն չպիտի պաշտպանէինք»։ (Թարգմ. Բազիմիրսքի)

ԳԼՈՒԽ Հ.

ԱՍՏԻՃԱՆՆԵՐԸ

Տրուած՝ Մէֆֆիի մէջ. — 44 տուն.

Ցաճուն ողորմած եւ անյիշար Աստուծոյ.

1. *Մարպարէին հարցում ուղղողներ. եղան դալիք պատիժներուն մասին* (1) 2. *Անհաւատները չպիտի կրնան ապաստան մը գտնել այդ պատիժներուն դէմ.* 3. *Աստուած կը անօրինէ զանոնք. երկնային սահմանադրութեան տէրը ինքն է.* 4. *Այս սահմաններէն է որ հրեշտակները եւ Գաբրիէլ պիտի բարձրանան դէպ իր գահը, յարութեան օրը* (2), *որուն տեւողութիւնը յիսուն հազար տարի պիտի ըլլայ:* 5. *Համբերութեամբ եւ ուրախութեամբ սպասէ:* 6. *Անհաւատները չատ հեռաւոր կը նկատեն պատիժի օրը:* 7. *Բայց մենք անոր կը տեսնենք զայն որ կը մերձենայ.* 8. *Օր մը երկինքը հալած արծաթի* (3) *նման պիտի ըլլայ.* 9. *Եւ լեռները պիտի նմանին (կարմրանակ) բուրդի դէզերու.* 10. *Այդ օրը բարեկամը իր բարեկամին հարցում չպիտի ուղէ բնաւ,* 11. *Թէեւ անոնք դիրար պիտի տեսնեն. այդ օրը ապիրատը պիտի ուզէր ազատիլ պատիժներէն ի գին իր զաւակներուն,* 12. *Ի գին իր կնոջը եւ եղբօրը,* 13. *Ի գին ընկերը սիրող ծնողացը,* 14. *Ի գին մարդկային ազգին. անիկա պիտի ուզէ ազատիլ.* 15. *Ջ՛ւր բազ-*

---

(1) «Այս ինչը անյապաղ պատիժ մը կը պահանջէ անհաւատներուն համար.» (Թարգմ. Քազիմիրսքի)

(2) « Մէկ օրուան մէջ » » »

(3) « Արտրի » » »

ձանձրանք. դժոգքին խորխորատները 16. Պիտի ճանկեն իրենց որսը 17. Եւ պիտի պատժեն վատերն ու անհատանները, 18. Ինչպէս նաև սուակ դիպուղները, որոնք ապտուխտամբ վարուեցան: 19. Բնութիւնը մարդուն սրտին մէջ անհամբերութիւն (1) գրած է. 20. Զախորդութեան մէջ անիկա երկչոտ կ'ըլլայ. 21. Իսկ յաջողութեան օրերուն անիկա լիրբ և ազահ կը դառնայ. 22. Բայց բարեպաշտ մարդիկ այսպէս չեն վարուիր: 23. Իսկ անոնք որ անպատճառ կը կատարեն իրենց ազօթքը, 24. Եւ իրենց հարստութիւնէն մաս մը կուտան 25. Մուրացիկ աղքատներուն և ամչկոտ մուրացիկներուն. 26. Անոնք որ ճշմարտութիւն մը կը դաւանին յարութեան օրը, 27. Որոնք հազ կը տանին չենթարկուելու երկնային զայրոյթին, 28. Որմէ ոչ ոք կրնայ խուսափիլ. 29. Անոնք որ ժուժկալութեամբ կ'ապրին, 30. Եւ կը մերձենան միայն իրենց կիներուն և գերադիներուն, որովհետև օրէնքը թոյլատու է սոր. 31. Իսկ ան որ աւելին կը ցանկայ, յանցաւոր է. 32. Անոնք որոնք հաւատարիմ կը մնան իրենց երդումներուն և դաշինքներուն, 33. Որոնք վկայութիւն տուած առներին երբէք չեն խօսիր ճշմարտութեան հակառակը. 34. Անոնք որ աղօթքի պահերուն կ'ազօթեն եռանդագին. 35. Ասոնք բոլորը փառքով պիտի պսակուին երանութեան պարտէզին մէջ: 36. Ուրո՞ւ համար անհատանները, աչքերնին խոնարհած (չնչասպառ) կը վազեն կ'անցնին առջևէդ, 37. Այլեն ձախէն խումբերու բաժնուած. 38. Կը յուսա՞ն արդեօք մանել Հնչտութեանց բնակավայրին մէջ. 39. Անտարակոյս ո՛չ. անոնք պիտին իմ ինչո՛վ

(1) « Անյագութիւն » (Քազիմիրսքի)

ստեղծուած են. 40. Չեմ երդնուր յանուն արեւելքի եւ արեւմուտքի վեհապետին 41. Թէ կարող ենք անոնց տեղը գտնել լաւագոյն ժողովուրդ մը, և թէ ոչ մէկ բան կրնայ արգելք հանդիսանալ մեր կամքին. 42. Զգէ որ իրենց կեանքը անցընեն սոյն վիճաբանութիւններով. այն օրը, որով կը սպառնանք, յանկարծակիի պիտի բերէ դիրենք. 43. Այդ օրը իրենց գերազմանները դուրս պիտի խոյանան նոյն այն վստահութեամբ, որով կը վազեն համախմբուելու վնասուրական գործերուն առջեւ. 44. Անոնք այքերը երկչոտութեամբ պիտի խոնարհին. նախատինքը պիտի ծածկէ զանոնք. ահա այս է այն օրը, որ ազդարարուած է իրենց։

ՎԵՐՋ Հ. ԳԼՈՒԽԻ

ԳԼՈՒԽ ՀԱ.

Ն Ո Յ

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 29 տուն.

Ցանուն ոդորմած եւ ակնիւթեայար Աստուծոյ.

1. Մենք Նոյին տունը մարգարէական չունինք և ըսելիք իրեն. մեր սպառնալիքները իսկոյ տուր ժողովուրդներուն (1) մինչ չէ հասած դեռ վրէժխնդրութեան օրը. 2. Նոյ ըսաւ. ո՛վ ժողովուրդներ, ես Աստուծոյ գրկած սառաքեալն եմ. 3. Պաշտեցէք զ'Աստուած, երկնչեցէք իրմէ և հնազանդեցէք ինձի։ 4. Անիկա պիտի ներէ ձեր մեղքերուն. պիտի թոյլ տայ որ ձեր կեանքին աս-

(1) « Քու ժողովուրդիդ » (Թարգմ. Բապիմիրեքի)

պարէզը լրացնէք. երբ նչանակուած վախճանը հասնի, դուք չպիտի կրնաք վայրկեան մը իսկ յետաձգել, եթէ պիտայիք: 5. Տէր, ըսաւ Նոյ, ես քարոզեցի մարդոց, բայց իմ կոչս ա՛լ աւելի հետացուց զանոնք հաւատքէն: 6. Ամէն անգամ որ հրաւիրեցի աստուածային զթութեան ապաւինիլ, իրենց մասներովը ականջներն գոցեցին և ևս բնաւին ծածկեցին իրենց ղեկասներով. անոնք չարունակ յամառութիւն և գոռոզութիւն ցոյց կուտան: 7. Քու պատուիրաններդ լսեցէ՛ք ի բաց հաղորդեցի իրենց: 8. Ասոնց քարոզեցի եմ հրապարակաւ և եմ գաղտնապէս: 9. Իմ ձայնս անոնց գոչեց. Աստուծոյ զթութիւնը հայցեցէք. անիկա զթած է: 10. Ձեր գաչտերուն վրայ աստղ անձրեւ պիտի տեղացնէ. 11. Ձեր հարստութիւնները և գաւակներուն թիւը պիտի աւելցնէ. ձեզի պիտի տայ պարտէզներ և դաշտեր: 12. Ինչո՞ւ կը յամառատիք աստուածային բարութենէն: 13. Աստուած զձեզ ոչնչէն ստեղծեց և զանազան ձեւերէ անցուց: 14. Ձէ՞ք տեսներ եմ անիկա ինչպէ՛ս կազմած է հօմն երկինքները, որոնք խաւերով պատած են միրար: 15. Աստուած երկինքի վրայ հաստատեց լուսինը, որպէս զի լոյս տայ, իսկ արեւը՝ որպէս զի այդ լոյսը հաղորդէ (իբր ջահ:) 16. Աստուած զձեզ ամենքդ ալ հողէն ստեղծեց: 17. Դարձեալ հողին պիտի դառնանք և կրկին անկէ դուրս պիտի կելլէք: 18. Երկիրը ձեր տարին տակ տատանեց գորգի մը նման: 19. Անիկա ուղեւորին առջեւ կը բանայ լայնարձակ ճամբաներ: 20. Տէ՛ր, գոչեց Նոյ, ժողովուրդը անհնազանդ եղաւ իմ կոչիս. անիկա հետեւեցաւ զօրաւոր մարդոց, որոնց յամառութիւնը կ՚ածի իրենց հարստութեան և գաւակներուն թիւին աճման համեմատութեամբ: 21. Անոնք իմ կեանքիս դէմ դաւաշ-

բած են. 22. Անոնք իրարու ազազակեցին. մի՛ լքէք ձեր կուռքերը՝ Վուտը և Սօվան։ 23 Հաւատարիմ մնացէք Իրուսին (1), Եաուքին և Նէսրին։ 24. Անոնք մեծ մասամբ մոլորեցան այս կուռքերուն ձեռքով և այն իրաւարը, որով չջնապատուած են, հետզհետէ աւելի կը թանձրանայ։ 25. Զրնեզկը իրենց ոճիրներուն վրէժը լուծեց. անոնք պիտի քաւեն բոլորուն մէջ։ 26. Անոնք Աստուծոյ դէմ պաշտպան մը չկրցան գտնել։ 27. Նոյ սա աղօթքը ուղղեց Աստուծոյ. Տէ՛ր, ապերասին վրայ մի՛ թողուր որ կանգնուն մեր անհաւատներուն ո և է յիշատակարանը։ 28. (Որովհետեւ, նմէ թողուս) անոնք քու ծառաներդ պիտի հրապուրեն և անոնցմէ պիտի ծնի չանչաստարաս ու ապականեալ սերունդ մը։ 29. Տէ՛ր, ներէ՛ ինծի. ներէ՛ իմ ազգս, ներէ՛ այն հաւատացեալներուն, որոնք մնան ապաշխին մէջ և բնակինջ բրէ՛ ապիրատները։

ՎԵՐՋ ՀԱ. ԳԼՈՒԽԻ

ԳԼՈՒԽ ՀԲ.

Ո Գ Ի Ն Ե Ր Ը

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 28 տուն.

Յաճուն ոդորմած եւ անչիեաչար Աստուծոյ.

1. Ըսէ՛, ո՛վ Մուհամմէտ, թէ Աստուած ինչ չայտնեց քեզի. ոգիներու ժողովը Քուրանի ընթերցումը մտիկ բրած բլլալով գոչեց. անա՛ հրաչալի վարդապետութիւն մը։ 2. Անիկա կ՚առաջնորդէ դէպ ի ճշմարիտ հաւատքը. կը հաւատանք անոր և Աստուծոյ հաւատար չպի-

(1) « Եակուֆին » (Բազիմիրսքի)

ան զանոնք կուգքերը։ 3. Փա՜ռք իր գերազոյն վեհա-
փառութեան. Աստուած կին չունի բնաւ և զաւակ ծնած
չէ։ 4. Մեզմէ մէկը, քիմարութեան վայրկեանի մը մէջ,
Յաբեանահանին դէմ անարգանք բրած էր։ 5. Մենք
կը կարծէինք թէ ոչ մէկ մարդ և ոչ մէկ ոգի այս ան-
միտ գազազութիւնը պիտի ունենար։ 6. Մարդիկ ու-
զեցին լոյսը փնտռել մեզմէ առանց մօտ, բայց ասիկա ի-
րենց մտորութիւնը աւելցնելու միայն ծառայեց։ 7. Այս
պիներդ ձեզի նման կը հաւատային, ո՛վ մահկանացու-
ներ, թէ Աստուած ոչ ոքի յարութիւն պիտի տայ։ 8.
Մենք ուզեցինք երկինք բարձրանալ (1) և տեսանք որ ա-
նոնք արիւնն պահպանիներով և սուր պաշտպաններով պաշտ-
պանուած են։ 9. Մենք հոն նստանք սիմոններու վրայ՝
լսելու համար. բայց այսուհանդ ոչ որ լսել ուզէ, ան-
միջապէս բացէն ետ պիտի մղուի։ 10. Մենք կ'անդի-
մանայինք թէ Բարձրեալին առհմանածները՝ երկրիս բը-
նակիչներուն համար՝ անոնց դժբաղդութիւնը թէ դա-
տաբարկութիւնը կը ծառայէր։ 11. Մեր մէջ կան ա-
ռաքինի պիներ ալ, չարիր ալ. մենք բազմաթիւ ցեղե-
րու բաժնուած ենք։ 12. Մենք գիտէինք թէ աշխարհի
վրայ մեզի անհարելի էր երկնային զայրոյթէն խուսա-
փիլ, և թէ վախառաջ զմեզ ապահովութիւնն մէջ չպիտի
դնէր։ 13. Մենք լսեցինք Քառանի վարդապետութիւնը
և զայն ընդունեցինք. ոչ որ հաւատացեալ է, թո՛ղ
չվախնայ թէ իր արարքներուն արժանիքը պիտի կոր-
սընցնէ և կամ թէ Աստուծմէ պիտի մերժուի։ 14. Մեզմէ
ոմանք խաղաղութիւն կը գտանին. միւսները ճշմարտու-
թիւնը ուրացան. անոնք որ հաւատացեալ եղան, եռան-
գագին կը փնտռեն ճշմարիտ կրօնքը։ 15. Անոնք որ

(1) «Մեր Թախչի միջոցին երկինքին դպանք» (Գագիմիրցի)

կ՚ուզեմ այդ կրծքը, բայց կուզեմ ճարակ պիտի գտնեմ։ 16. Եթէ Մէքքէի բնակիչները արդարութեան ճանապարհէն չխոտորէին, առաջ անդրէւ մը պիտի պարզեւէինք իրենց։ 17. Այս չնորհը փորձ մը պիտի ըլլայ. եթէ առաւաժային օրէնքէն հետանան, անարկու պատիժներու պիտի ենթարկուին։ 18. Տաճարները նուիրուած են Աստուծոյ պաշտամունքին փառաբանութեանը. ուրիշ անոր հետ ոչ գաղեկք։ 19. Երբ Աստուծոյ ծառան (1) կանգ առնէ ազօթելու համար, ոգիները խմբուելին կը փութային զայն մոխիկ ընելու։ 20. Ըսէ՛. Աստուծոյ կ՚ուզեմ անբիծ ազօթքս. ուրիշ ոչ ոքի կ՚ուզեմ իմ խառնիլ։ 21. Ըսէ՛ անոնց. իմ կարողութեանս սահմանին մէջ չէ ձեզի վնասելը, ոչ ալ հետապը ընդունիլ տալը (2)։ 22. Ըսէ՛. ոչ ոք կրնայ պաշտպանել զիս Ամենակարողին բազուկին դէմ։ 23. Իր զայրոյթին դէմ ո՛և է ապաստան չկայ դանեմ։ 24. Իմ պաշտօնս միայն քարոզել է. հս կը կատարեմ այն առաքելութիւնը, զոր Աստուած յանձնած է ինծի։ 25. Անանք ամբաչառութեան մէջ պիտի ձնան, մինչեւ որ մեր ապառնալիքներուն ճշմարտութիւնն հասկրնան. այն ժամանակ պիտի գիտնան թէ մեզմէ ո՛վ բնտրած էր անգօր պաշտպան մը։ 26. Ձեմ գիտեր թէ ձեզի ապզարթած պատիժներս արագօրէն պիտի գործադրուին, թէ՝ պիտի յետաձգուին մինչեւ (հետաւոր) պայմանաժամ մը. միայն Աստուած ծանօթ է գալանիքներու. ոչ ոքի կը յայտնէ գանոնք։ 27. Տարրեր խնդիր է թէ այս չնորհը կուտայ իր առաքեալներէն ամենէն սիրելիին, սրուն ընկերակից կ՚ընէ հրեշտակներու թափօր մը։ 28. Անիկա պիտի թէ իր մարգարէները ինչ կը քարոզեն մարգոց։ Իր սրատես ակնարկը կը հետեւի անոնց քայլերուն. ամէն բանի մասին ճշգրիտ հաշիւ մը կը պահէ։

ՎԵՐՋ ՀԲ. ԳԼՈՒԽԻ

(1) Մուհամմէտ (Քազիմիրսքի)

(2) «Ոչ ալ բարիք մը ընել ձեզի» (Թարգմ. Քազիմիրսքի)

ՄԱՐԳԱՐԷՆ, ԶԳԵՍՏԱԻՈՐՈՒԱԾ

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 20 տուն

Ցաճուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ

1. Ո՛վ գուն որ զգեստաւորուած ես, 2. Երբ որ աղօթէ պիչերն ամբողջ, 3. Աղօթքի կեցիր մինչեւ կէս պիչեր կամ քիչ մը պակաս. 4. Եանդդ երկնապատակէ եւ Քուրանի տուները երգէ. 5. Քեզի պիտի յայտնենք գերագոյն ճշմարտութիւններ. 6. Դիշերուան սկիզբը մարդ չատ ուշի ոյժ ունի յղանալու եւ ուշի դիւրութիւն արտայայտուելու. 7. Որովհետեւ ցօրեկին ծանր գործուածներ գրաւած են զքեզ. 8. Յիշէ Տիրոջը անունը. ամէն բան մէկ կողմ ձգէ, անոր նուիրուելու համար. 9. Անիկա արեւելքի եւ արեւմուտքի տէրն է. միակ Աստուածն է. քու պաշտպանդ համարէ զայն. 10. Համբերութիւնդ ասկա՛ անհատաններուն խօսքերուն. պաղուած ձեւով մը հեռացիր կռապաշտներուն քովէն. 11. Զիս առանձին ձգէ որ հակիմ անհատաններուն վրայ, զոր հարստութիւններով ոգեշնչի. տակն մը գտնուիք հանդիսատ ձգէ. 12. Մենք անոնց համար պատրաստած ենք ծանր բաժակներ չղմաններ եւ հրավառ խարոյկներ։ 13, Անոնց համար պատրաստած ենք ուտելիք մը որ ազիքները պիտի փարատէ եւ զարհուրելի չարչարանքներու պիտի ենթարկէ զանոնք։ 14. Օր մը աշխարհ պիտի դղրդի. փոշիի վերածուած լեռները հովերուն խաղալիքը պիտի դառնան։ 15. Զեզի առաքեալ մը ղրկեցինք, ինչպէս ղրկած էինք Փարաւոնին. անիկա ձեզի դէմ վկայութիւն պիտի ապ։ 16. Փարաւոն ընդվզեցաւ մեր Մարգարէին դէմ, և ասոր

համար անաւոր պատիժ մը կրեց: 17. Եթէ մնաք անհաւատութեան մէջ, ինչպէ՞ս պիտի խուսափիք այն օրէն երբ տղոց մազերն անդամ պիտի ճերմկին (1): 18. Երկինքը վախէն պիտի ճեղքուի, Աստուծոյ խոստումները անխախտելի են: 19. Անաւասիկ ազդարարած եմ ձեզի, փութացէ՛ք, եթէ կ՛ուզէք փրկութեան ճամբէն ընթանալ: 20. Բուն Աստուածդ դիտէ, ո՛վ Մուհամմէտ, որ դուն աղօթքի կը կենաս մինչեւ գիշերուան երկու երրորդ մասը, կամ մինչեւ կէսը և կամ գիշերուան մինչեւ մէկ երրորդ մասը: Հաւատացեալներն ալ (մնծ մասամբ) միեւնոյն բանը կընեն. անիկա գիտէ թէ դուք չէք կրնար ճշդիւթ կերպով հաշուել ժամանակը. ահա այդ պատճառաւ նեղոզամտութեամբ կը վարուի ձեզի հետ. ուրեմն Բուրանին մէջ կարդացէք ինչ որ ձեզի դիւրին է կարդալը: Անիկա չանգիտանար թէ ձեր մէջ կան հիւանդներ, կան ուրիշներ ալ, որոնք կը ճամբորդեն Աստուծոյ չնորհիւ հարստութիւն ձեռք ձգելու, իսկ ուրիշներ ալ կան որոնք կը պայքարին հաւատքի պատճառաւ տակ: Ուրեմն Բուրանին մէջէն կարդացէք այն բանը որ ամէնէն աւելի դիւրին կուգայ ձեզի. աղօթքնիդ ըրէք, ողորմութիւն տուէք. Աստուծոյ հետ նուիրական գործ մը կնքեցէք. դուք իրմէ պիտի ստանաք ձեր գործած բարիքներուն փոխարէնը. ձեր առաքինութեանց վարձատրութիւնը պիտի ստանաք. Աստուծոյ ներողամտութիւնը հայցեցէք. անիկա պիտի և ողորմի է:

ՎԵՐՋ ՀՂ. ԳԼՈՒԽԻ

(1) Արաբները յաճախ կը գործածեն այն խօսքը, ըսել ուզելով թէ վախը ճերմկցնել կուտայ մազերը:

ՎԵՐԱԲԿՈՒՆ[1]

Տրուած՝ ՄԻՒՒԻ մէջ. — 55 տուն.

Ցանուց ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. Ո՛վ դուն, որ վերարկուով ծածկուած ես, 2. Ելի՛ր և քարոզէ մարդոց. 3. Փառաբանէ քու Աստուածդ. 4. Մաքուր պահէ զգեստներդ, 5. Դարչնի բանիւք (2) հետու կեցիր. 6. Երբէք մի բաշխեր աւելի սահմանուած մսապրուխիամբ. 7. Համբերութեամբ սպասէ քու Տիրոջդ. 8. Երբ փողը հնչէ, 9. Անաւոր օրը պիտի ակսի. 10. Այդ օրը անհատանները բնաւ մխիթարութիւն չպիտի գտնեն. 11. Ջիս առանձին ձգէ իմ առեղծած մարդուս հետ. 12. Անոր աչուած եմ առաջ ինչքեր, 13. Ինչպէս նաև զաւակներ (որոնք կը բարգաւաճին իր աչքին առջև.) 14. Անոր քայլերուն առիւ սրտկռիւները հարթած եմ. 15. Անիկա կը սպասէ որ իր երջանկութեան կնիքը դնեմ (3). 16. Պարապ ակնկալութիւններ, որովհետև անիկա անհնազանդ եղաւ իմ օրէնքիս. 17. Ջայն պիտի սարսեմ որ բարձրանայ սաժանելի լեռն ի վեր. 18. Անիկա մոռաձեց և ամէն բան պատրաստեց (Բաբանէին դէմ մարտնչելու համար.) 19. Աստուածային վրէժինդրութիւնը իջաւ իր ծրագիրներուն վրայ. 20. Անիկա մեռաւ այնպէս, ինչպէս գործած էր. 21. Իր ակնարկը պատացուց իր չուրջը. 22. Եւ տխրութիւնը պատեց իր ճակատը.

---

(1) «Վերարկուով ծածկուածը» (Քազիմիրքի)

(2) Կռապաշտութենէ »

(3) «Կը փափաքի որ իր հարստութիւնը բարգաւաճեցնեմ» (Թարգմ. Քազիմիրքի)

23. Աչխարհի վրայ անիկա գաւազ և անհնազանդ եղաւ(1). 24. Քաւրանը, կ'ըսէր ան, կախարդներէն առնուած գիրք մըն է, 25. Մարդու մը խօսքը միայն կը պարտնակէ անիկա. 26. Տարտարոսին կրակը պիտի պատժէ այս սատիկները խօսողները. 27. Ո՛վ քեզի պաշտպար մը պիտի տայ դէհենին կրակին մասին. 28. Անիկա ամէն ինչ մոխիր կը դարձնէ և ոչ մէկ բան կը խնայէ իր ձեռքէն. 29. Աստուածամարմնեներուն միսը կը պիչատէ. 30. Տաճկերը հրեշտակներ պայն կը պահպանեն. 31. Մենք վատահած ենք պայն միմիայն երկնային պիներուն. այսքան խուռ հրեշտակներ նչանակեցինք, որպէսզի կատպաշտները փորձենք, Հրէաները հաստատուն ճչմարիտ հաւատքին մէջ և հաւատացեալներուն հաւատքը ամրցընենք: 32. Թո՛ղ ուրիշն Հրէաները և հաւատացեալները չտարակուսին այս ճչմարտութեան վրայ. 33. Զգ՛ուշանք որովհետև ապականած է. Թող ամբարիշտները գոչեն. Աստուած ինչ կ'ուզէ ուսուցանել մեզի այս խորհրդաւոր խոսով. 34. Ամենակարողը բան հաճոյս կ'աոաջնորդէ և կամ կը մոլորեցնէ մահկանացուները. ոչ ոք գիտէ թէ ինչ է իր լանակներուն խիւբ. միայն ինքը գիտէ. այս ճչմարտութիւնները պէտք է լանան ձեր աչքը: 35. Կ'երդնում յանուն լուսինին. 36. Կ'երդնում յանուն պիչերին, երբ անիկա կը ծալէ իր քօղը. 37. Կ'երդնում յանուն արշալոյսին, որ կը յառաջանայ լոյսով ողողուած, 38. Թէ դէհենը անաւոր խորխորատ մըն է, 39. Թէ անիկա ազդարարութիւն մըն է մարդոց համար, 40. Ազդարարութիւն մըն է ձեր մէջէն անոնց համար, որոնք ճչմարտութեան ճամբէն կ'ընթանան և անոնց՝

(1) Կը կարծուի թէ Մուհամմէտ կըսէ այս բոլորը՝ կատպաշտներու պատերէն՝ վախնալ պին Մոզոլրայի համար:

որոնք եա կը մնան (1)։ 41. Իւրաքանչիւր ոք իր ա-բարքներուն հաշիւը պիտի տայ. անոնք որ ալլակողմը կը բազմին, 42. Պիտի մտնեն երանաւէտ պարտէզները մէջ։ Անոնք պիտի հարցնեն ապիրատներուն. 43. Ձեզ ո՛վ նետեց դժոխքին մէջ. 44. Անոնք պիտի պա-տասխանեն. մենք երբէք աղօթք չենք բրած. 45. Մենք երբէք չհաւատցինք աղքատները, 46. Մենք մեր ժամա-նակը կ՚անցընէինք ունայնապաճուճանքներուն հետ, 47. Եւ մենք անհիմն կը համարէինք յարութեան օրը։ 48. Ազէտալի մահը յանկարծակիի բերաւ զմեզ. 49. (Բարեխօսներու) բարեխօսութիւնը բանի մը չպիտի ծառայէ իրենց. 50. Ի՞նչու ուծացան կրօնքէն, 51. Նման այն վայրի աւանակին, որ կը վախչէ առիւծի մը առջեւէն։ 52. Անոնք պիտի ուզէին որ Աստուած իրենց ղրկէր իր ձեռքովը գրուած հրամանագիր մը. 53. Այս-պէս չպիտի ըլլայ և սակայն հանդերձեալ կեանքը չի վախցներ զիրենք. 54. Այդպէս չպիտի ըլլայ, Քուրանը ազդարարութիւն մըն է, ով որ կ՚ուզէ լուսաւորուիլ, թո՛ղ անոր լոյսը փնտռէ. 55. Տիրոջը ընտրեալները միայն պիտի լսեն աստուածային ազդարարութիւնները. Աստուած արժանի է որ իրմէ երկնչինք. անիկա կը սիրէ ներել։

ՎԵՐՋ ՀԴ. ԴԱՄԻԻԻ

(1) Այսինքն՝ հաւատացեալներուն և անհաւատներուն համար։

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Տրուած Մէֆֆէի մէջ. — 40 տուն.

Յաճուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. Ես չպիտի կրկնեմ բնաւ յարութեան օրուան վրայ. 2. Ես չպիտի կրկնեմ այն անձով որ ինքզինքը կ'ամբաստանէ (1): 3. Մարդիկ կը կարծեն թէ իրենց ոսկորները չպիտի հաւաքենք. 4. Մենք այս հրաչքը պիտի գործենք. մենք իր մասնիկներուն ոսկորները քով քովի պիտի բերենք. 5. Բայց մարդիկ կ'ուրանան աչքառու նշանները. 6. Անոնք կը հարցնեն, երբ պիտի գայ յարութեան օրը. 7. Երբ աչքերը անթարթելին. 8. Երբ լուսինը խաւարի. 9. Երբ արեւը եւ լուսինը իրար խառնուին. 10. Մահկանացուները այն ժամանակ պիտի գոչեն. ո՛ւր դանենք ապաստան մը. 11. Ի զուր պիտի փնտռեն. 12. Անոնք ուրբի վրայ պիտի ձիան Աստուծոյ առեւանին առջեւ. 13. Հին եւ նոր արարքները քօղամերկ պիտի ըլլան. 14. Մարդ ակնառութեամբ վկայ պիտի ըլլայ ինքզինքին դէմ. 15. Իր արդարացումները անդունդ պիտի գտնան: 16. Երբէք Բուրանը աճապարանքով մի կարդար, (ո՛վ Մուհամմէտ, զուցէ քեզի եղած յայտնութիւնները վրիպին ուշադրութենէդ) 17. Մենք զայն պիտի արձանագրենք յիշողութեանդ մէջ եւ պիտի սորվեցնենք քեզի՝ զայն արտասանել: 18. Երբ Գաբրիէլ Բուրանի տունները կարդայ քեզի, ուշադրութեամբ հետեւէ իրեն. 19. Մենք կատղ պիտի տանք քեզի անոնց մեկնութիւնը. 20. Աստուած կը

(1) «Որ յաճախ և շատ կը մեղադրէ» (Թարգմ. Բազիմիրսքի)

խոստանայ այս բանը. դուք խաբուսիկ չուքի մը նման կը վազէք, 21. *եւ հանդերձեալ կեանքը կը լքէք.* 22. *Արդարներուն ճակատը վառքով չողշողուն պիտի երեւայ.* 23. *Անոնց ակնարկը դէպ ի երկինք պիտի ուղղուի.* 24. *Զարերուն դէմքը պիտի ծածկուի ախտաբեկման սաւեւներով,* 25. *Անոնց վրայ պայթելու պատրաստ եղող դժբաղդութիւնը պիտի դրաւէ իրենց մտածումը.* 26. *Իրենց երկիւղները բանտարտ պիտի ըլլան. երբ մարդ մահուան անկողնին մէջն է,* 27. *եւ երբ ներկաները կը դիշեն. ո՛ւր կրնանք դարման մը գտնել:* 28. *Այն ժամանակ կը խորհի թէ այխարհէն պիտի բաժնուի.* 29. *Իր ազգերը իրարու մէջ կը մտնեն* (1). 30. *Եւ այդ միջոցին դէպի Յաւիտենականը պիտի տարուի ան.* 31. *Անիկա հաւատք չունի և չաղօթեր.* 32. *Անիկա Քրիստոսի ճշմարտութիւնը կ'ուրանայ և կրօնքէն կը հեռանայ.* 33. *Իր ընտանիքին մէջ պերճութեամբ կ'ապրի.* 34. *Եւ սակայն, ժամը կը մօտենայ. անիկա պատրաստ է հնչելու.* 35. *Մտկանայուն՛ր, կը կրկնեմ, մահը ձեր մօտն է. անիկա ձեզի զարնէ պիտի.* 36. *Կը կարծէ՞ք որ գձեզ ամէն օրէնքէ ազատ պիտի թողուն.* 37. *Դուք կաթիլ մը ջուր* (2) *չէ՞ք, որ դիւրաւ կը տարածուի.* 38. *Մի՛թէ Աստուած չի կազմե՞ց գձեզ քիչ մը արիւնէ. ձեր մարմինին չատա՛ւ մի՛թէ ճշդիւ համեմատութիւններ.* 39. *Մի՛թէ ոչինչէն չը սանդե՞ց առաջին այր ու կինը.* 40. *Մարդկային ազգի արարիչը մի՛թէ բաւական զօրաւոր չէ՞ մեռեալներուն վերստին կեանք տալու համար:*

ՎԵՐՋ ՀԵ. ԳԼՈՒԽԻ

---

(1) Վախէն (Բազիմիքսքի) (2) «Սեբմ» (Բազիմիքսքի)

ՄԱՐԴԸ

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 31 տուն.

Ցանուն ոդորման եւ անյիշատակ Աստուծոյ.

1. *Մարդ էակը երկար ժամանակ ապրեցա՞ւ միթէ, մեր զօրութեան սպասողները տեսնելէ առաջ.* 2. *Մենք ծրնունդ տուինք անոր, երկու սեռերը իրարու զուգաւորելով. զայն աշխարհ ղրկեցինք, փորձի ենթարկելու համար. տուինք իրեն լսելիք եւ տեսանելիք.* 3. *Իր քայլերը ուղիղ ճամբէն առաջնորդեցինք, փորձելու համար որ երախտագէ՞տ թէ ապերախտ պիտի ըլլայ:* 4. *Անհաւատներուն համար պատրաստեցինք խարոյկներ եւ չղթաներ, որոնց տակ պիտի ընկճուին իրենց վիզերը:* 5. *Արդարները պիտի խմեն հմայեղ գինի մը, որուն խառնուած է Քափուրի ջուր* (1). 6. *Այդ աղբիւրէն է որ Աստուծոյ ծառաները պիտի անոյշնեն իրենց ծարաւը. անոր ջուրը բան հաճոյս պիտի տանեցնեն:* 7. *Անոնք լրացուցին իրենց բաղձանքները. վախցան այդ օրէն, երբ իրենց դժբաղդութիւնները պիտի տարածուին:* 8. *Անոնք (հակառակ որ իրենք ալ հացի կարօտ են) ապրուստին, որբին և գերիին ախորժահամ ուտելիք բաշխեցին.* 9. *Անոնց ըսին. մենք զձեզ կը կերակրենք Աստուծոյ սիրոյն համար. ձեզմէ ո՛չ վարձատրութիւն կ՚ուզենք, և ոչ ալ երախտապիտական ցոյցեր:* 10. *Մենք դողդողալով կը խորհինք ազէտներու օրին վրայ, այն օրը, երբ տխրու-*

(1) Քափուրը (Բեաճիրի) կը գտնեն ըմպելիներու մէջ, զանոնք զովացնելու համար. այստեղ Քափուրը՝ արքայութեան աղբիւրին մեկուն անունն է:

թիւնը ամպ մը պիտի բարձրացնէ դէմքերու վրայ։ 11. Ոմանք իրենց բարեպաշտութեան վարձատրութիւնը սուտ ցան, Աստուած զանոնք ազատից յաւիտենական չարչարանքներէն. անոնց գլուխը պայծառափայլ է. գեղեցկութիւնը և ուրախութիւնը կը փայլին անոնց ճակտին վրայ։ 12. Իրենց հաստատակամութեան ի վարձատրութիւն պիտի վայելեն երանաւէտ պարտէզները և մեռաքսեայ դգեստներ. 13. Անոնք պիտի հանդչին հարսանեկան անկողնին վրայ. արեւին և լուսինին ճառագայթները անհանդիստ չպիտի ընեն զիրենք. 14. Շուրջերնին զանուող ծառերը չուք պիտի տան իրենց. պտուղներով բեռնաւորուած ճիւղերը իրենց առջեւ պիտի խոնարհին (որպէս զի առանց դժուարութեան քաղեն զանոնք.) 15. Իրենց պիտի հրամցուին արծաթեայ անօթներ և բիւրեղի գեղեցկութեամբ բաժակներ, 16. Որոնցմէ պիտի խմեն և ծարաւնին պիտի յագեցնեն. 17. Անոնց ըմպելին պիտի ըլլայ հնգկապղպեղի (1) անարատ ջուրի և համեղաճաշակ դինիի խառնուրդ մը. 18. Սէլսեպիլ կը կոչուի այն վայրը, ուր կը հոսի այս հոյակապ աղբիւրը. 19. Մշտաբնակներուն երիտասարդ մնալու սահմանուած մանուկներ պիտի փութան ծառայել իրենց. անոնց մորթին սպիտակութիւնը կը հաւասարի մարգրիտներու փայլին։ 20. Այս հրաշագեղ բնակավայրին մէջ աչքը պիտի տեսնէ միմիայն կախարդիչ առարկաներ, անոնք կը չրջին ընդարձակ տարածութեամբ կայսրութեան մը մէջ. 21. Ոսկիէ և մեռաքսէ պիտի չինուին իրենց զգեստները. արծաթեայ ապարանջաններով պիտի զարդարուին. Աստուած խմցնել պիտի տայ անոնց՝ երջանկութեան բաժակէն. 22. Ահա այս է մեզի խոստացուած վարձատրութիւնը.

(1) ՋԻՆՋԻՓԻԼ

անտարակոյս, ձեր ջանքերուն փոխարէնը պիտի սատնաք։ 23. Քուրանը երկինքէն ղրկեցինք քեզի. 24. Համբերութեամբ սպասէ Աստուծոյդ վճիռներուն. երբէք մի՛ հնազանդիր ամբարիշտին և անհաւատարմին. 25. Աստուծոյ անունը առտու և իրիկուն փառաբանէ. 26. Նաեւ՝ գիշերը. խաւարին մէջէն իր գովեստը հիւսէ. 27. Մարդիկ ամենամեծ մասամբ կը կառչին փախչող առուերին և մոռացութեան կուտան անհատոր օրը. 28. Մենք ստեղծեցինք զանոնք, զիրար միացնող կապերը սերտացուցինք, և երբոր ուզենք, իրենց տեղը ուրիշ մարդիկ պիտի դնենք. 29. Քուրանը ազդարարութիւն մըն է ձեզի համար. փութացէ՛ք, եթէ կ՛ուզէք աստուածային լոյսին հետեւիլ. 30. Բայց Աստուծոյ կամքը միայն կըրնայ սահմանել ձեր կամքը, որովհետեւ անիկա գիտուն և իմաստուն է. 31. Անիկա իր դթութիւնը պիտի բաշխէ որու որ ուզէ. ամբարիշտներուն համար սոսկալի չարչարանքներ պատրաստած է։

ՎԵՐՋ ՀՋ. ԳԼՈՒԽԻ

ԳԼՈՒԽ ՀԼ.

ԱՌԱՔԵԱԼՆԵՐԸ

Տրուած՝ Մէքքէի մէջ. — 50 տուն.

Յանուն ողորմած եւ անչափաչար Աստուծոյ.

1. (Կ՛երդնում) յանուն իրարու յաջորդող առաքեալներուն, 2. Յանուն անհատոր փոթորիկներուն, 3. Յանուն ցրուող հովերուն, 4. Յանուն Քուրանի տուներուն, 5. Յանուն այն հրեշտակներուն, 6. Որոնք ար-

դարպասումներ և պղպարաութիւններ կը տանին, 7. Թէ ձեզի խոստացուած պատիժները պիտի հանին, 8. Երբ աստղերը մարին, 9. Եւ երկնքի կամարը ճեղքուի, 10. Երբ լեռները փոչիի վերածուին, 11. Եւ երբ ա-ռաքեալները հաւաքուին նչանակուած պայմանաժամին: 12. Մարգկային ցեղը ո՞ր օրը պիտի ժողովուի, 13. Մինչեւ վճռի օրը. 14. Ո՞վ գաղափար մը պիտի տայ քեզի այդ անաւոր վայրկեանին մասին. 15. Այդ օրը վա՛յ անոնց, որոնք ճչմարտութիւնը սուտութիւն համարած են. 16. Մինչ մենք բնակինչ չըրի՞նք իրկնցմէ առաջ եկողները. 17. Առնք ալ միեւնոյն վիճակին պիտի ենթարկուին. 18. Ահա այսպէս կը վարուինք ապիրատներուն հետ. 19. Այդ օրը վա՛յ անոնց որոնք ճչմարտութիւնը սուտութիւն համարած են. 20. Մինչ զձեզ չե՞նք ստեղծած կաթիլ մը ջուրէ. 21. Եւ ապահով տեղ մը չե՞նք դրած (1) 22. Որոչ ժամանակի մը համար. 23. Մենք կրցանք ընել այս բանը: վա՛ւ մեր զօրութեան. 24. Այդ օրը վա՛յ անոնց որոնք ճչմարտութիւնը սուտութիւն համարած են. 25. Մինչ երկիրը չհաստատեցինք, որպէս զի պարփակէ զձեզ, 26. Թէ՛ կենդանի եղած ատեններիդ և թէ մեռնելնիդ յետոյ. 27. Մենք անոր վրայ կանգնեցինք բարձրաբերձ լեռներ և հոն պահեցինք քաղցրահամ ջուրի աղբիւրներ. 28. Այդ օրը, վա՛յ անոնց որոնք ճչմարտութիւնը սուտութիւն համարեցին. 29. Կրեցէ՛ք այն չարչարանքները զորս անոնց կը համարէիք. 30. Գացէ՛ք այն ծառերուն տակ, որոնք երեք ճիւղ միայն ունին զձեզ ծածկելու համար. 31. Այդ չուքը զովութիւն չպիտի տայ բնաւ ձեզի և բոցերէն զերծ չպիտի կացուցանէ. 32. Անոնք ամէն կողմէ պի-

(1) Այսինքն, մայրական արգանդին մէջ.

ու պանան բարձր բուրգերու նման. 33. Անոնց գոյնը կարմիր ուղտերու գոյնին նման պիտի ըլլայ. 34. Այդ օրը, վայ անոնց որոնք ճչմարտութիւնը ստութիւն կը դաւանին. 35. Յանցաւորները լուռ պիտի կենան (այդ օրը). 36. Իրենց թոյլ չպիտի տրուի բնաւ ինքնարդարացումներ ընել. 37. Այդ օրը՝ վայ անհաւատներուն. 38. Ահա այսպէս պիտի ըլլայ բաժանման օրը. դուք պիտի հաւաքուիք նախկին ժողովուրդներուն հետ. 39. եթէ կրնաք թակարդ լարել, լարեցէք. 40. Այդ օրը՝ վայ անհաւատներուն. 41. Արդարները չուքի և աղբիւրներու տակ պիտի գտնուին. 42. Իրենց սիրած պտուղները ըստ կամս պիտի առնեն. 43. (Անոնց պիտի ըսուի) խմեցէք և կերէք օրքան որ կ'ուզէք. ձեր առաքինութեանց մրցանակը վայելեցէք. 44. Բարիք գործողները ահա այսպէս կը վարձատրենք. 45. Այդ օրը՝ վայ անհաւատներուն. 46. Կերէք և վայելեցէք (առեն մըն ալ) չատ չպիտի տեւէ ասիկա, որովհետեւ դուք անօրէնութեան անձնատուր եղած էք. 47. Այդ օրը՝ վայ անհաւատներուն. 48. Երբ իրենց կըսուէր, ծունկի եկէք, անոնք կը մերժէին։ 49. Այդ օրը՝ վայ անհաւատներուն. 50. Ուրբանէն յետոյ այլեւս ո՞ր դիրքին պիտի հաւատան։

ՎԵՐՋ ՀԻ. ԳԼՈՒԽԻ

ԳԼՈՒԽ ՀԸ.

ՄԵԾ ԼՈՒՐԸ

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 41 տուն.

Յանուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. Ինչ բանի մասին կը խօսին. 2. Արդիօք մնծ լուրին (յարութեան) մասին է, 3. Որ կը վաճառանին. 4. Ճշմարտութեան վերահասու պիտի ըլլան. 5. Այո՛, անպատճառ պիտի տեղեկանան. 6. Մինչ երկիրը գոր-ծի մը նման չտարածեցի՛նք. 7. Մինչ լեռները չքարձ-բացուցի՛նք, երկրին իբր յենարան ծառայելու համար. 8. Մարդը և կինը ոչնչէն ստեղծեցի՛նք. 9. Զեզի տը-ւինք քունը՝ հանգիստի համար. 10. Ձեր վրայ իջեցու-ցինք գիշերուան քողը. 11. Ցերեկը հաստատեցինք աշ-խատութեան համար: 12. Ձեր գլուխներուն վրայ բարձ-բացուցինք եօթը հաստատուն երկինքներ. 13. Այնտեղ կախեցինք լուսատու ջահ մը. 14. Խտացեալ ամպերուն ծոցէն առատ անձրև մը կը տեղացնենք, 15. Անոնց ցորեններ և բոյսերը կը ծաղկեցնէ. 16. Ձեր պարտէզին ծառերը կ՚աճեցնէ. 17. Բաժանման օրը նշանակուած վախճանն է. 18. Այդ օրը, փողը պիտի գոռայ և դուք պիտի փութաք Յաւիտենականին առջև կոկ. 19. (Եր-կինքը պիտի բացուի և բազմաթիւ դուռներ երևան պի-տի գան) լեռները մշնոյրանին մէջ պիտի տատանին ամ-պերու նման: 20. Դիմինը թակարդներով կազմուած պի-տի ըլլայ. 21. Ապիրատները անոնց մէջ պիտի բռնուին. 22. Դարերով պիտի բնակին հոն. 23. Քունի քաղցրու-թիւնը չպիտի ճաշակեն բնաւ. ծարաւնին անցընելու հա-մար ոչնչ պիտի ունենան. 24. Մինակ եմպելինին եռա-

ցող և նեհաձ ջուրը պիտի ըլլայ։ 25. Արդ՝ր փոխա-
բինութիւն. 26. Անոնք չէին ուզեր հաւատալ թէ օր մը
հարիւ պիտի տան. 27. Նաւթական կրծքին դէմ նախա-
տինքներ կ՝արձակէին. 28. Բայց մենք միշտ կ՝արձանա-
գրենք անոնց արարքները. 29. Կրնայ՛ք այն չարչա-
րանքները, որոնց խաւութիւնը տակաւ պիտի աւլնայ.
30. Երանաւէտ բնակավայրը պիտի ըլլայ առաքինի մար-
դոց բաժինը. 31. Անոր մէջ ծառեր և որթատունկեր պի-
տի անկուին. 32. Երկնային աղխիներ (իրենց տարեկից)
արուիւն ու կորիկ ծիծերով, պիտի զարդարեն այդ
պարտէզները. 33. Լեցուն գաւաթներ պիտի պարպուին.
34. Լպիրշ խօսքերը և տաւթիւնը տեղ չպիտի ունենան
այս վայրերուն մէջ. 35. Ահա այս է Աստուծոյ պարգեւը.
անիկա բաւական է երջանկացնելու համար. 36. Աս-
տուած վեհապետն է երկինքի և երկրի և միջնորդի
անհունութեան. գիտէ է ան. 37. Իր ստեղծած էակ-
ներուն հետ չպիտի խօսի. 38. Այդ օրը, Գաբրիէլ հր-
եշտակ ոտքի պիտի կանգնի. հրեշտակները ալ կարգով
պիտի կենան. ոչ ոքին խօսք պիտի ուղղեն առանց Ա-
մենակարողին թոյլտուութեանը, և միայն պատշաճ բա-
ներ պիտի խօսին. 39. Այդ օրը անպատճառ պիտի գայ.
ո՛վ որ կ՝ուզէ, թող իր սիրտը առ Աստուած ուղղէ. 40.
Ազդարարեցինք ձեզի թէ պատիժը վերահաս է։ 41.
Այդ օրը մարդիկ պիտի տեսնեն իրենց արարքներուն
պատկերը, և անհաւատը պիտի դժէ. երանի՛ թէ փոշիի
վերածուէի։

ՎԵՐՋ ՀՐ. ԳԼՈՒԽԻ

ՎՐԷԺԻ ԱՌԱՔԵԱԼՆԵՐԸ [1]

Տուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 46 տուն.

Ցանուն ոգորմած եւ անյիշատակ Ասուծոյ.

1. Կ՚երդնում յանուն այն հրեշտակներուն, որոնք բանի կը խլեն հոգիները, 2. եւ յանուն անոնց որոնք մեզմիս կը տանին զանոնք. 3. եւ յանուն անոնց, որոնք արագօրէն կը սաւառնին միմնոլորտին մէջ. 4. Կ՚երդնում յանուն անոնց, որոնք արդարներէն առաջ կ՚անցնին, 5. Յանուն անոնց, որոնք սիեզերքի ճակատագրին վրայ կ՚իշխեն, 6. Թէ օր մը, փողի առաջին հնչիւնը տակում պիտի տրէ, 7. Ցետոյ երկրորդ անգամ մըն ալ պիտի թնդայ, 8. եւ բոլոր սրտերը պիտի տարակուսին. 9. Աչքերնին պիտի խոնարհեցնեն. 10. Անհաւատները պիտի հարցնեն. մեր առջի վիճակին պիտի վերադառնանք, 11. Մեր ոսկորները նոխնուին չեռոյ 12. Անկասկած. այս յարութիւնը երեւակայական է [2]. 13. Միակ ձայն մը լսելի պիտի ըլլայ 14. եւ մարդիկ երեւան պիտի գան աչխարհիս մակերեսին վրայ. 15. Դուն ծանօթ ես Մովսէսի պատմութեան։ 16. Երբ Աստուած կանչեց զայն Դուռայի հովիտին խորէն. 17. Գնա՛ գէպի Փարաւոնը, քանի, անիկա ամբարիշտ մըն է. 18. եւ ըսէ անոր. կրնա՞ս արդար ըլլալ, 19. Ձգեմ պիտի առաջնորդեմ Ասուծոյ ճանապարհը, երկնչէ՛ իրմէ. 20. Մովսէս Փարաւոնին առջեւ հրաշք մը գործեց։ 21. Բայց Փարաւոն

---

(1) «Հոգիները խլող հրեշտակները» (Թարգմ. Պապիմիրեանի)

(2) «Ասիկա կոթսուած վայրկեան մըն է» այսինքն՝ անէութիւն է։ (Պապիմիրեանի)

ուրացաւ այդ հրաշքը և անհնազանդ եղաւ. 22. կոնակը դարձուց և վերադին մերճեցաւ ամբարչութեան մէջ. 23. Անիկա հաւաքեց կախարդները 24. Եւ ըսաւ անոնց. Ես ձեր վերագոյն տէրն եմ. 25. Աստուած ալ զայն ենթարկեց իր պատուհասներէն առաջինին (1). 26. Անիկա ցայտուն օրինակ մըն է Աստուծմէ երկիւղողներուն համար. 27. Միթէ Աստուծոյ առեղծած երկիւղներէն աւելի զօրաւոր էք դուք. 28. Աստուած բարեպաշտաց անոնց յայնասաւրան կամքը և իր ձեռակերտը կատարելագործեց. 29. Գիչերուան՝ խաւար տուաւ, իսկ ցերեկուան՝ պայծառութիւն 30. Անիկա սարսռանց երկիրը. 31. Հոն գետեղեց գետերու ակը և զայն բեղմնաւոր ըրաւ. 32. Լեռները հաստատեց երկրիս վրայ, 33. Ձեր վայելքին և ձեր հօտերուն գործածութեանն համար, 34. Երբ յաղթական օրը հասնի, 35. Մարդիկ սիրտ յիշեն թէ ինչ բանի նաւէ եղան ամենէն աւելի. 36. Դժոխքը սիրտ բանայ իր խորխորատները. 37. (Այն ժամանակ) ապերասանները, 38. Որոնք այնպարտայինի վայելքները նախամեծար համարեցին, 39. Գետնին սիրտ ատանան իրր բնակավայր: 40. Իսկ ան՝ որ վերջին դատաստանէն երկնչելով կը չափաւորէ իր բաղձանքները, 41. Պիտի բնակի երանաւէտ պարտէզներու մէջ: 42. Քեզի պիտի հարցնեն թէ ե՛րբ պիտի գայ ձայնէտալի վայրկեանը: 43. Բայց դուն ինչ գիտես. 44. Միայն Աստուած գիտէ այդ բանը, և ինքը նշանակած է պայմանաժամը. 45. Դուն պաշտօն ունիս միայն իմաց տալու Աստուծմէ երկնչողներուն. 46. Այն օրը ուր ժամը հնչէ, մարդոց այնպէս պիտի թուի թէ միայն գիչեր մը և կամ ցերեկ մը կեցած են գերեզմանին մէջ:

ՎԵՐՋ ՀԹ. ԳԼՈՒԽԻ

---

(1) «Աստուած այս աշխարհին և հանդերձեալին պատիժը տուաւ անոր» (Բազէմիրքէ)

ԳԼՈՒԽ Ջ.

ԹԻՍՏ ԴԷՄՔԸ

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 42 տուն.

Ցանուն ողորմած Եւ անչիւաչար Աստուծոյ.

1. Մարգարէն խիստ դէմք մը ցոյց տուաւ և աչքերը անդին դարձուց, 2. Որովհետեւ կոյր մը ներկայացաւ իրեն. 3. Եւ ո՛վ կարող է ապահովցնել զքեզ թէ անիկա արդար էր, 4. Եւ կամ թէ՝ իրեն տրուած խոհուրդները վրկարար պիտի ըլլային. 5. Բայց հարուստը որ առաստաղեան մէջ կը չոչոզայ. 6. Զայն կ'ընդունիս պատիւներով. 7. Շատ փոյթ չես ըներ թէ անիկա արդա՞ր է թէ՝ ոչ. 8. Իսկ ան որ հաւատքով եկած է քեզի, 9. Որ Աստուծմէ կ'երկնչի. 10. Ուշադրութեանդ առարկայ չըլլար. 11. Այս վարմունքը անարդար է. (Բաւրանի) այս պիտիր թող լուսաւորէ զքեզ: 12. Հաւատացեալը թո՛ղ այս պատուիրանները պահէ իր միտքը. 13. Թո՛ղ թուղթը ըլլայ անոր նուիրական ընդունարանը (1). 14. Թո՛ղ անիկա պահէ այս մաքուր և վեհ աւանդը, 15. Որ դրուած է պարկեչտ և արդար դրամի մը ձեռքով. 16. Թո՛ղ կորսուի ապիրատը. ո՛վ կրցաւ անհաւատս դարձնել զայն. 17. Աստուած ինչ բանէ ստեղծեց զայն. 18. Հողէն (2). 19. Անոր տուաւ չբնորհալի ձեւ մը. 20. Դիւրացուց այն ճամբան, որ կեանքին կ'առաջնորդէ. 21. Անոր կը դրկէ մահը, և զայն դերեզման կ'իջեցնէ. 22. Երբոր ուզէ, կրկին յարուիթիւն պիտի տայ անոր. 23. Այս ճշմարտութեանց

(1) «Բաւրանը դրուած է պատուական էջերու վրայ» (Բագիմ.)
(2) «Կաթիլ մը սերմէ» (Բագիմիրքի)

վրայ չէ կարելի կասկածիլ. 24. Թո՛ղ անդամ մը նայի իր ուսեսուղէնին վրայ. 25. Ամպերէն անձրեւ կը տեղայնենք. 26. Երկրիս ծոցը կը բանանք (ճեղքեր.) 27. Սերմը կը ծլեցնենք, 28. Որպէս զի որթատունկը բուսնի և խոտը կանանչնայ. 29. Որպէս զի ձիթենին և արմաւենին աճին, 30. Ինչպէս նաեւ այն ծառերը, որոնք կը զարդարեն ձեր պարտէզները: 31. Երկիրը խոտով և պտուղով կը ծածկուի, 32. Ձեր, ինչպէս նաեւ ձեր հօտերուն գործածութեանն համար. 33. Երբ փողը հնչէ, 34. Եղբայրը իր եղբօրմէն պիտի բաժնուի. 35. Որդին պիտի թողու իր հայրը և մայրը. 36. Ամուսինը պիտի լքէ իր կինն ու զաւակները, 37. Խրաքանչիւր ոք միմիայն մեծ խնդրով պիտի զբաղի. 38. (Այդ օրը) պայծառատեսիլ դէմքեր պիտի ըլլան. 39. Գոհունակութիւնը և ուրախութիւնը պիտի փայլին հոն. 40. (Այդ օրը) ուրիշներու ալ դէմքը փոչիով պիտի ծածկուի. 41. Ամբարիշտ քաղը պիտի մթագնէ զանոնք: 42. Ահա այս երեւոյթը պիտի առնեն անհաւատները և ապիրատները:

ՎԵՐՋ Զ. ԳԼՈՒԽԻ

ԳԼՈՒԽ ԶԱ.

ԹԱԽԱՐԸ (1)

Տրուած Մէֆֆէի մէջ. — 29 տուն.

Ցաճուն ողորմած եւ անչափաւոր ևսուծոյ.

1. Երբ արեւը խաւարի, 2. Եւ երբ աստղերը երկինքէն վար իյնան, 3. Երբ լեռները մշնոլորտին մէջ

(1) «Խոնարհած արեւը» (Թարգմ. Քազիմիրսքի)

տասանին. 4. Երբ ցնկնելու պատրաստ էգ ուղտերը լքուին. 5. Երբ (վայրենի) կենդանիները հաւաքուին. 6. Եւ երբ ծովերը փոխորկին, 7. Երբ հոգիները զուգաւորուին մարմիններուն հետ. 8. Երբ ողջ ողջ թաղուած աղջկան հարցուի (1) 9. Թէ ինչ մեղք գործած էր. 10. Երբ Գիրքին էջը բացուի. 11. Երբ երկինքի քաղը իյնայ. 12. Եւ դժոխքի խարոյկները վառին, 13. Երբ արքայութիւնը մօտենայ: 14. Անձն ոք պիտի տեսնէ իր արարքներուն պատկերը. 15. Ես չպիտի երդնում հինգ մոլորակներուն վրայ, 16. Որոնք իրենց ընթացքին միջոցին կը խաւարին. 17. (Կ'երդնում) յանուն գիշերին, որ իր աստղերը կը տարածէ. 18. Կ'երդնում յանուն արշալոյսին, երբ իր նորածագ լոյսերը կը պարզէ, 19. Թէ Քուրանը պատուաւոր մարգարէին խօսքն է, 20. Գոհու վիհապետին զօրեղ և հաւատքին մէջ հաստատուն մարգարէին, 21. Որուն կը հնազանդին և որ հաւատարիմ է. 22. Ձեր քաղաքացին այսօրուան մը չէ բնաւ. 23. Անիկա տեսաւ Գաբրիէլը՝ հորիզոնին բարձունքը՝ լոյսով չողշողուն, 24. Անիկա երբէք չի ծածկեր (2) երկինքի յայտնութիւնները. 25. Այս Գիրքը կայծակնահար սատանային երկար չէ բնաւ. 26. Ի՞նչ մտածումներու մէջ կը մխրճուիք դուք. 27. Քուրանը ազդարարութիւն միայն է մարդոց համար, 28. Անոնց՝ որոնք կ'ուզեն արդարութեան ճանապարհէն ընթանալ. 29. Բայց այս փափաքը չպիտի ունենաք, եթէ Աստուած չներչնչէ զձեզ:

ՎԵՐՋ ԶՈ. ԳԼՈՒԽԻ

---

(1) Կռապաշտ Արաբները սովոր էին իրենց նորածին աղջիկները ողջ ողջ թաղել, երբ չէին կրնար տնուցանել զանոնք. Մուհամմէտ կը դատապարտէ այս բարբարոս սովորոյթը:

(2) «Կասկածի չենթարկեր» (Թարգմ. Բազիմիրսքի)

ԳԼՈՒԽ ՉԲ.

ԵՐԿԻՆՔԻ ԽԶՈՒՄԸ

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 19 տուն

Ցաճուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ

1. Երբ երկինքը խղուի. 2. եւ աստղերը ցիր ու ցան ըլլան. 3. երբ ծովերուն ջուրերը իրար խառնուին. 4. եւ երբ գամբարաններուն տակին ու վրայ ըլլան, 5. Հոգին պիտի տեսնէ իր ամբողջ կեանքին պատկերը. 6. Ո՛վ մահկանացու, դքեզ ո՞վ անհնազանդ գարձուց դքեզ ստեղծող պաշտելի Աստուծոյն. 7. Բու մարմնիդ հիանալի ձեւերը ո՞վ գծեց: 8. Աստուած քեզի տուաւ այն ձեւը որ ուզեց. 9. Անոնք չէմարիտ խօսքեր են, բայց դուք կ՚ուրանաք վերջին դատաստանի օրը. 10. Ձեր գլուխներուն վրայ պատուական պահապաններ կան. 11. Անոնք կը պահեն և կը գրեն. 12. Անոնք կը տեսնեն ձեր բոլոր արարքները. 13. Արդարները պիտի բնակին հեչտութեանց օթեւանին մէջ. 14. Իսկ ապիրատները դժոխքին մէջ պիտի գտնավիժին. 15. Վերջին դատաստանի օրը կինք մը պիտի գրուի իրենց դէշ արարքներուն վրայ. անոնք բացերուն կեր պիտի ըլլան. 16. Երբէք դուրս չպիտի կրնան ելլել խորխորատէն. 17. Քեզի ո՞վ պիտի հասկընէ թէ ինչ է այս մեծաւոր օրը. 18. Ո՛վ կարող է գաղտիարբ մը տալ այդ մասին. 19. Այդ օրը, ոչ ոք պիտի կարենայ բան մը ընել ուրիշի մը համար. Յաւիտենականը միայն պիտի տիրապետէ այդ օրուան վրայ:

ՎԵՐՋ ՉԲ. ԳԼՈՒԽԻ

ԳԼՈՒԽ ՁԹ.

Ա Ն Ճ Ի Շ Դ Զ Ա Փ Ը

Տրուած՝ Մէֆիէի մէջ. — 36 տուն.

Ցանուն ոդորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. Վա՛յ անոնց որոնք անճիշդ կերպով կը չափեն (կամ կը կշռեն). 2. Վա՛յ անոնց որ գնում մը ըրած ատեննին աւելի կը պահանջեն, 3. եւ որոնք, երբ ուրիշներու ծախեն, չափի կամ կշիռի մէջ խաբեբայութիւն ի գործ կը դնեն. 4. Ուրեմն երբէք չե՞ն խորհիր թէ յարութիւն պիտի առնեն, 5. Մեծ օր մը, 6. Այդ օրը՝ երբ մարդկային ցեղը տիեզերքի վեհապետին առջեւ պիտի կանգնի. 7. Չէ կարելի կատածիլ անոր մասին. ապիրատներուն գիրքը սիճինը պիտի ըլլայ. 8. Ո՛վ քեզի պիտի հասկցնէ թէ ի՛նչ է սիճինը, 9. Այս գիրքը՝ ուր տճիրները նչանակուած են, 10. Այդ օրը՝ վա՛յ անոնց որ խլամութեան դէմ նախատինքներ ուղղած են. 11. Վա՛յ անոնց, որ յարութիւնը սուտ կը համարին, 12. Միայն ամբարիշտները եւ ապիրատները կը մերժեն հաւատա ընծայել այս ճշմարտութեան. 13. Իրենց համար, կրօնքը առակ մըն է միայն, զոր հին ժամանակուան մարդիկը հաղորդած են. 14. Ահա այսպէս կը խօսին անոնք. ոճիրը քարացուցած է անոնց սիրտերը. 15. Վերջին դատաստանի օրը Աստուած քօղով մը պիտի ծածկէ զանոնք. 16. Եւ դժոխքին մէջ պիտի նետէ։ 17. Անհաւանիկ, պիտի ըսէ, այն չարչարանքները, զոր սուտ կը համարէիք. 18. Այս սպառնալիքները անհիմն չեն. արդարունեան գիրքը Ալիին (1) կը կոչուի. 19. Ո՛վ պիտի ան-

(1) « Իլիուն » (Քափիմիրքի)

դիկութիւն տայ քեզի անոր մասին. 20. Ասիկա այն գիրքն է, ուր առաքինի արարքները արձանագրուած են. 21. Ցաւիտենականին ամէնէն մօտ եղող հրեշտակները վկայ են. 22. Արդարները արքայութեան հիւրերը պիտի ըլլան. 23. Հարատեւական անկողնին վրայ պառկած, ա-նոնք հոս հոն պիտի պարտցնեն իրենց ակնարկը. 24. Անոնց ճակատը ուրախութեամբ պիտի փայլի. 25. Հա-մեղաճարակ և կնքուած գինի պիտի խմեն. 26. Կնիքը մուչկի պիտի ըլլայ. անոնք՝ որ այս երջանկութեան կը բաղձան, թո՛ղ չխնայեն արժանի ըլլալ անոր: 27. Այս գինիին մէջ պիտի խառնուի Թասնիմի ջուրը (1), 28. Ա-սիկա թանկագին աղբիւր մըն է, ուրկէ պիտի ծարաւնին անցընեն Ցաւիտենականին ամէնէն աւելի մօտ եղողները. 29. Ամբարտաւանները իրենց ծաղրերով կը նախատեն հաւա-տացեալները. 30. Երբ անոնք անցնին իրենց քովէն, արհամարհանքով կը նային, 31. Երբ տուներուն դառ-նան, հոն ալ լրջօրէն կը ծաղրեն հաւատացեալները. 32. Երբ տեսնեն զանոնք, կ՚ըսեն. ահա՛ մոլորութեան մէջ ընկածները. 33. (եւ ասկայն) իրենց պաշտօն տրուած չէ բնաւ զանոնք առաջնորդելու: 34. Վերջին դատա-տանի օրը, հաւատացեալներն ալ պիտի խնդան ամբիրտա-ներուն վրայ. 35. Անոնք պիտի տեսնեն ամբիրտանները իրենց հաճոյքի օթևաններէն. 36. Միթէ անհաւատները իրենց արարքներուն փոխարէնը չպիտի՞ առնան:

ՎԵՐՋ ԶԻ. ԳԼՈՒԽԻ

(1) Թասնիմը արքայութեան աղբիւրներէն մէկուն անունն է:

ԲԱՅՈՒԱԾՔԸ

Տրուած՝ Մէֆֆէի վէջ. — 25 տուն.

Յաճուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. Երբ երկինքը բացուի 2. եւ հնազանդի Ամենակարողին հրամանին. 3. Երբ երկիրը հարթ հաւասար ըլլայ. 4. եւ երբ մեռելները իր ծոցէն դուրս նետէ ու գերեզմաններէն պարպուին. 5. Երբ Յաւիտենականին հրամաններուն ի գործ դնէ, 6. Մահկանացուներ, այն ժամանակ պիտի վարձք Աստուծոյ առնեն ապրելու համար. 7. Այն որ ալ ձեռքովը առնայ իր արարքներուն արձանագրութիւնը պարունակող գիրքը, 8. Մեղմութեամբ պիտի դասուի. 9. Անիկա ուրախ գրաւթի իր բնակութիւնին քովը պիտի դառնայ. 10. Իսկ անոնք որ իրենց գիրքը կռնակնին առած պիտի տանին (1) 11. Պիտի ցանկան մեռնիլ, 12. եւ բացերնուն կեր պիտի ըլլան: 13. Աչխարհի վրայ անոնք չուայուտութեամբ կապրէին. 14. Կը կարծէին թէ երբէք յարութիւն չպիտի առնեն. 15. Բայց Աստուած կը պահէր անոնց արարքները: 16. Ես չպիտի երդնում բնաւ յանուն երկինքի վերջալուսային կարմրութեան. 17. Չպիտի երդնում յանուն գիշերուան եւ անոր խաւարին մէջ հաւաքուածներուն. 18. Ոչ ալ յանուն լիալուսնին, 19. Թէ դուք վիճակիդ պիտի փոխէք. 20. Ո՞վ կրնայ արգիլել գիրենք՝ հաւատալէ. 21. Ինչո՞ւ չեն պաչտեր զԱստուած երբ Քուրանը կը կարդաք իրենց. 22. Ընդհակառակը, անհաւատները զայն սուտ կը հռչակեն. 23. Բայց Աստուած գիտէ թէ անոնք ի՛նչ տանջութիւն կը մնան. 24. Համար տուր անոնց թէ զարհուրելի չարչարանքներ պիտի կրեն. 25. Առաքինի հաւատացեալները յաւիտենական երջանկութիւն մը պիտի վայելեն:

ՎԵՐՋ ՀԴ. ԳԼՈՒԽԻ

(1) Ա յտինքն՝ ձախ ձեռքով, որովհետեւ մահմետականները կը հաւատան թէ անհաւատները ձախ ձեռքերնին կռնակնին պիտի երթան:

ԳԼՈՒԽ ՉԵ.

ԵՐԿՆԱՅԻՆ ՆՇԱՆՆԵՐԸ

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 22 տուն.

Ցանուց ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. (Կ՚երդնում) յանուն երկնային նշաններուն (1), 2. Կ՚երդնում յանուն խոստացուած օրուան, 3. Յանուն վկային (2) և յանուն վկայութեան օրուան, 4. Թէ քա-բայրին բնակիչները կորսեան մահնուեցան. 5. Անոնք յանցապարտ կրակ մը կը վառէին հոն. 6. Մինչ նստած էին անոր չորջ բոլորը, 7. Հաւատացեալներուն դէմ ծրագիրներ կը մշակէին, 8. Զանոնք չարչարեցին, որով-հետեւ անոնք կը հաւատային զօրաւոր և գովեստի ար-ժանի Աստուծոյն. 9. Այն Աստուծոյն, որ երկինքի և երկրի վեհապետն է և կը տեսնէ ամենուն արարքները. 10. Անոնք որ երկու սեռի պատկանող հաւատացեալները այրեցին, և զղջում չեն յայտնած, դեհենին բոցերուն մէջ պիտի դատապրծին. 11. Իսկ անոնք որ հաւատացեալ ըլլալով բարի գործեր ալ կատարեցին, պիտի բնակին գե-տերով ոռոգուած պարտէզներու մէջ, գերազոյն հնչառնքի բնակավայրը: 12. Անտարակոյս, Աստուծոյ վրէժխընդ-րութիւնը անաւոր պիտի ըլլայ. 13. Անիկա ամէն բանի արարիչն ու վախճանն է: 14. Անիկա ներողամիտ և սի-րադէղ է. 15. Գերազոյն գահոյն վեհապետն է. 16. Իր կամքը իր օրէնքն է. 17. Դուն գիտե՞ս պատմու-թիւնը բանակներուն 18. Փարաւոնի և Թէմուտացիան-ներուն: 19. Բայց անհաւատները կ՚ուրանան ճշմար-տութիւնը. 20. Աստուած զանոնք պիտի պաշարէ հետե-ւէն. 21. Այս Գիրքը չքեզ Բուրանն է. 22. Գրուած է (յինամքով) պահուած տախտակին վրայ:

ՎԵՐՋ ՉԵ. ԳԼՈՒԽԻ

(1) Զոդիակոսի նշաններուն (2) Մուհամմէտ

ԳԼՈՒԽ ՁԲ.

ԳԻՇԵՐԱՑԻՆ ԱՍՏՂԸ

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 17 տուն.

Ցանուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. (Կ՚երդնում) յանուն երկինքին և դիւներային աստղին. 2. Քեզի ո՛վ պիտի նկարագրէ 3. Այս աստղը որ հրեղէն նետեր կ՚արձակէ. 4. Իւրաքանչիւր ոք դիմաքը դիտող պահապան մը ունի. 5. Թող մարդ խորհի թէ ինքը ինչէ՛ ծնած է. 6. Պուտ մը տարածուած ջուրէ ծնած է, 7. Երկրով երկնամունքէն և կուրծքի ոսկորներէն. 8. Անտարակոյս Աստուած կարող է յարութիւն տալ անոնց. 9. Այն օրը՝ ուր գաղտնիքները պիտի պարզուին, 10. Անոնք ո՛չ զօրութիւն և ոչ ալ պաշէն պիտի ունենայ: 11. (Կ՚երդնում) յանուն երկինքին որ իր չրջանը կ՚ընէ, 12. Ցանուն աչխարհիս որ տունկերու սերմը կը պարունակէ իր մէջ, 13. Թէ Քուրանը կը դանագանէ բարին և չարը. 14. Անոնք սին խօսքեր չի պարունակեր բնաւ: 15. Անհատաններդ ծուղակներ կը լարեն քեզի. 16. (Իսկ ես ալ) իմ թակարդներս պիտի լարեմ. 17. Համբերութեամբ տակա՛ անոնց. Թոյլ տուր որ քանի մը վայրկեան հանդչին:

ՎԵՐՋ ՁԲ. ԳԼՈՒԽԻ

ԳԼՈՒԽ ՁԶ.

ԲԱՐՁՐԵԱԼԸ

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 19 տուն.

Ցանուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. Փառաբանէ՛ Տիրոջը, բարձրեալն Աստուծոյ անունը. 2. Անոնք տանջեց և կատարեալ պատիժ տալն ինչ. 3. Ցաւխենական խմաստութիւնը կ՚իյնէ իր վճիռներուն

վրայ. 4. Անիկա ձեր մարգադեւհներուն խոսը կը ծաղկեցնէ. 5. Ցեսոյ չոր խոսի կը վերածէ: 6. Բնդի պիտի սորվեցնենք (Բուբանը) կարգալ և դուն ոչինչ պիտի մոռնաս, 7. Ի բաց առեալ այն՝ որ Տաճոյ է Աստուծոյ. անիկա պիտի թէ՛ յայտնի և թէ գաղտնի բաները. 8. Մեր ճամբաները պիւրանցանելի պիտի ընենք քեզի. 9. Իմաց առ ժողովուրդներուն, որովհետեւ քու ուսուցումդ վերկարար է. 10. Ո՛վ որ Տիրոջմէն կ՝երկնչի, անոր հնազանդ պիտի ըլլայ. 11. Վա՛յ անոր որ իր սիրտը պիտի հեռացնէ անկէ: 12. Ահաւոր խաբոյկին մէջ գահավիժելով, 13. Ո՛չ պիտի ապրի և ոչ ալ պիտի մնանի հոն. 14. Երանելի է ան որ մաքրագործուած է. 15. Այնպիսին չէ մոռցած Աստուծոյ յիշատակը և աղօթք ըրած է: 16. Իսկ դուք, ո՛վ անհաւատներ, դուք աչխարհային կեանքը կը նախընտրէք. 17. Հանդերձեալ կեանքը աւելի քաղցր և տեւական պիտի ըլլայ. 18. Այս ճշմարտութիւնը ընդունուած է հինգ մատեաններուն մէջ 19. Աբրահամի և Մովսէսի գիրքերուն մէջ:

ՎԵՐՋ ԶԼ. ԴԼՈՒԽԻ

ԴԼՈՒԽ ԶԸ.

ՄՌԱՅԼ ԿՈՂԸ

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 26 տուն

Ցաւուն ողորմած եւ անիծաչար Ասուծոյ

1. Բնդի երբէք նկարագրած են մռայլ կողը, 2. Անոնք, որոնց երեսը այդ կողով պիտի ծածկուի, 3. Պիտի նմանի՞ն մեծ վարձկաններու: Ցաղնութենէ ընկ-

ճուած, 4. Դիշատիչ բոցկրտու մէջ պահավիժած, 5. Անոնք եռացող ջուր պիտի կուլ տան. 6. Տարխայի պըտուղը (1) պիտի ըլլայ իրենց անուշպը. 7. Այդ պտուղը չպիտի դիրցնէ զանոնք և իրենց անօթութիւնը չպիտի անցընէ. 8. Արդարներուն դէմքը ուրախութենէ չոզարձակ պիտի ըլլայ. 9. Առաքինի գործերու պատճառած գոհացումը պիտի հանդարտացնէ իրենց սիրտը. 10. Երանելեանց պարտէզին մէջ պիտի բնակին անոնք. 11. Սէն խօսքեր չպիտի լսուին այնտեղ. 12. Ցայտուն ալքիւրներ պիտի գտնուին հոն, 13. Ինչպէս նաեւ բարձր անկողիններ, 14. Պատրաստ բաժակներ. 15. Կարգով չարուած բարձեր. 16. Փռուած գորգեր: 17. Ձի՞ն տեսներ թէ ուղտը ինչպէ՞ս ստեղծուած է. 18. Թէ ինչպէս վեր բարձրացուած է երկինքը. 19. Թէ ինչպէ՞ս լեռները հաստատուած են երկրիս վրայ. 20. Թէ ինչպէ՞ս երկիրը տարածուած է. 21. Բարեղէ մարդոց. քեզի պաչտօն տրուած է քարոզել. 22. Երբէք բռնութեամբ հրամաններ մի՛ արձակեր. 23. Հաւատուրացը և անհաւատը 24. Երկնային վրիժառութեանց զոհ պիտի ըլլան. 25. Անոնք մեր տեսանին առջեւ պիտի կլլեն. 26. Եւ մենք հայեւ պիտի պահանջենք անոնցմէ:

ՎԵՐՋ ԶՐ. ԳԼՈՒԽԻ

(1) Շատ զգուելի համ ունեցող պտուղ մըն է այս:

Ա Ր Շ Ա Լ Ո Յ Մ Ը

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 30 տուն.

Ցանուն ոդորման եւ անյիւաչար Աստուծոյ.

1. (Կ՚երդնում) յանուն արշալոյսին և առաջ գիշերնելուն. 2. Յանուն միութեան և բաժանման (1). 3. Յանուն վերահաս գիշերուան. 4. Մինչ ասիկա խոհանան մարդու վայել երդում մը չէ. 5. Չէ՞ք գիտեր թէ Աստուած ինչպէս վրէժ լուծեց Ադէականներէն. 6. Ինչպէս նաև՝ Արամականներէն (2) որոնց հասակը սիւներու հաւասար է. 7. (Աշխարհի վրայ նման մարդիկ չկան) 8. Չէ՞ք գիտեր թէ ինչպէս վրէժ լուծեց Թէմուտականներէն, որոնք (իրենց տաճարը) փորած էին հովիտին ժայռերուն մէջ. 9. Փարաւոնէն՝ որ չքեղ արքայականներէ չրջապատուած 10. Դառոզութեամբ կը կառավարէր Եգիպտոսը: 11. Բոլոր այս ժողովուրդները մոլութիւնը տիրապետել տուած էին երկրիս վրայ. 12. Աստուած հարուածեց զանոնք իր վրէժինդիր պատիժներովը. 13. Անիկա կը գիտէ բոլոր արարքները. 14. Երբ մարդիկ Աստուծոյ չնորհներուն արժանանալով և հարստութեամբ ու պատուով լեցուն բարգաւաճ կեանք մը ունենան, 15. Կ՚ըսեն, Աստուած պատուհաս դրկէ: 16. Բայց անմիջապէս որ երկիւղը (զանոնք փորձելու համար) եւս առնէ այդ չնորհները և ձախորդութեան օրերը հասնին, 17. Անոնք կ՚ըսեն՝ Աստուած կ՚արհամարհէ զմեզ: 18. Բնաւ երբեք. իսկ դուք բնաւ յարգ չէք ընծայեր որբին. 19. Դուք երբեք չէք խրախուսեր աղքատները տնուցանելու, 20. Անյագութեամբ

(1) «Ցանուն անոր որ կրկնակ է և անոր՝ որ պարզ է:» (Բազիմ.)

(2) «Իրէմականներէն» (Բազիմիրքի)

կը լափէք ուրիշներու ժառանգութիւնը. 21. Սատակօրէն կը սիրէք հարստութիւնը. 22. Մինչ ատենք ձեր թեթութիւնները չէ՞ն: Երբ աշխարհ փոչիի վերածուի. 23. Երբ Աստուած և հրեշտակները կարգով գան, 24. Երբ գեհենը բանայ իր խորխորատները, այն ժամանակ մարդոց խնդքը պլուխը պիտի գայ. 25. Բայց ի՞նչ պիտի ըլլայ իր յիշատակը. 26. Երանի՛ թէ, պիտի ըսէ ան, բաներ գործած ըլլայի. 27. Ոչ ոք իրեն տեղ չարչարանքներու պիտի ենթարկուի. 28. Ոչ ոք պիտի կրէ իր չղթաները. 29. Ո՛վ մարդ, որ վաստակութիւն ունեցար, քու Աստուծոյդ վերկը մտիր ուրախութեամբ. 30. Իմ ծառաներուս չարքին մէջ մտիր. եկո՛ւր բնակէ արքայութեան մէջ:

ՎԵՐՋ ՁԹ. ԳԼՈՒԽԻ

ԳԼՈՒԽ Գ.

ԿԱՂԱՓԸ

Տրուած Մէֆֆիի մէջ. — 20 տուն.

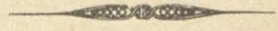
Ցանուն ոդորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. Ես չպիտի երդնում բնաւ յանուն այս քաղաքին. 2. Անիկա քու ապաստանարանդ է. 3. Ես չպիտի երդնում հօր և զաւակի վրայ, 4. Թէ մենք մարդ էակը ստեղծեցինք արցունքներու մէջ. Մինչ կը կարծէ որ իրմէ աւելի զօրաւորը չկայ. 6. Անիկա կը գոչէ. մեծամեծ հարստութիւններ կորնչուցի. 7. Մինչ կը կարծէ թէ ոչ ոք չի տեսներ զինքը. 8. Մինչ երկու աչք չենք տուած անոր. 9. Ինչպէս նաեւ լեզու մը և երկու շրթունքներ. 10. Մէկ և միւս վիճակէն (1) չանցուցինք զինքը. 11.

(1) Բարիէն և չարէն

Բայց տակաւին չենմարկեցինք զայն վերջին փորձութեան 12. *Ո՞րն է այս փորձութիւնը.* 13. *Գերբնական փրկանքը ասոն է.* 14. *Սովի ժամանակ անուշանալն է* 15. *Արեան կապերով մեզի կապուած որքերը.* 16. *Կամ կարծր տեղ մը պառկած աղբատները.* 17. *Հաւատքը ընդդիմկը և յարատեւութիւն քարոզելն է,* 18. *Ինչպէս նաև միչտ դիմառութեամբ վարուիլը. անոնք որ այս առաքինութիւնները կատարեն, աջակողմը պիտի դասուին:* 19. *Իսկ անոնք որ չեն հաւատար մեզի, ձախակողմը պիտի անցնին.* 20. *Դիչատիչ բոցեր իրենց գլուխն ի վեր պիտի բարձրանան:*

ՎԵՐՋ Դ. ԳԼՈՒԽԻ

ԳԼՈՒԽ Դ.Ա.

Ա Ր Ե Ւ Ը

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 15 տուն.

Յաճուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. (Կ'երդնում) յանուն արեւին և իր փայլակնացայտ լոյսին. 2. Յանուն լուսինին որ կը հետեւի արեւին. 3. Յանուն ցորեկին, որ կը թողու տեսնել զայն իր փայլին մէջ. 4. Յանուն գիչերին, որ կը ծածկէ անոր լուսահեղ ճակատը. 5. Յանուն երկինքին և զայն կերտողին, 6. Յանուն երկրին և զայն (գորգի մը նման) տարածողին 7. Յանուն հոգիին և զայն կատարելագործողին, 8. Եւ որ անոր տուած է չարին ու բարիին հակումները. 9. 9. Ով որ մաքուր պահած է զայն, երանութիւն կը վա-

չկէ արդէն։ 10. Իսկ ան որ խաւարեցուցած է զայն, դժբաղդութեան ենթակայ է։ 11. Թէմուտականները ոճիրներու անձնատուր ըլլալով, ճչմարտութիւնը ուրացան։ 12. Երբ անոնց մէջէն ամէնէն ապիրատը վազեց (էգ ուզար սպաննելու համար) 13. Աստուծոյ առաքեալը բսաւ անոր։ ասիկա այն էգ ուզան է, զոր Աստուած ժայռէն դուրս հանեց։ անա իր ըմպելին (1)։ 14. Բայց անոնք ասոնց համարեցին մարգարէն և հրաչագործ կինդանին սպաննեցին։ այն ատեն երկնային պատիժները եկան իրենց վրայ և անոնք բոլորն ալ պատժուեցան։ 15. Աստուած երբէք չի վախնար թէ իրմէ վրէժ լուծողներ ըլլան։

ՎԵՐՋ Դ.Ա. ԴԼՈՒԽԻ

ԴԼՈՒԽԻ Դ.Բ.

ԳԻՇԵՐԸ

Տրուած՝ Մէքքէի մէջ. — 21 տուն.

Յանուցողուած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. (Կ'երդնում) յանուն դիշերուան, երբ իր աստղները կը տարածէ։ 2. Յանուն ցորեկին, երբ իր ամբողջ փայլովը կը ցոլայ։ 3. Յանուն մարդուն և կնոջ Արարիչին, 4. Թէ ձեր ջանքերը տարբեր յաջողութիւններ պիտի ունենան։ 5. Ով որ ողորմութիւն կուտայ և Աստուծմէ կ'երկնչի, 6. Ով որ գերագոյն կրօնքը կը դաւանի, 7. Դիւրին պիտի դանէ երջանկութեան ճանապարհը։ 8. Իսկ ան՝ որ ագահութեամբ տարուած,

(1) « Ձգեցէք որ խմէ » (Քազիմիրսքի)

միայն գրամ դիզելը կը նայի 9. Եւ խլամուխինը կ՚ուրանայ. 10. Դժոզքի ճամբէն կ՚երթայ. 11. Ինչ բանի պիտի ծառայեն իր հարստութիւնները, երբ լոցնելու մէջ պահավիժի. 12. Մեզի կը վերաբերի մարդիկը առաջնորդելու հոգը. 13. Մեզի կը պատկանի նեղկայ կեանքը և հանդերձեալը. 14. Դիչտաւիչ կրակով կը սպառնամ ձեզի. 15. Վա՛յ անոր որ զոհ պիտի ըլլայ այդ կրակին. 16. Մարդարէին առաքելութիւնը ուրացող անհաւատը հոն պիտի նետուի. 17. Իսկ բարեպաշտ մարդը բոլորովին տարբեր բնակավայր մը պիտի ունենայ. 18. Անիկա իր ինչքը զոհից ա՛լ աւելի մաքրուելու համար. 19. Երբէք առանց վարձատրութեան չի՛ծոցուց բարի գործ մը (1). 20. Իր միակ փափաքն էր Աստուծոյ հաճոյ ըլլալ: 21. Արքայութեան մէջ մանելով պիտի երջանկանայ:

ՎԵՐՋ ԴԲ. ԴԼՈՒԽԻ

ԴԼՈՒԽ ԴԴ.

ԱՐԵՒԸ, ՋԷՆԻԹԻՆ ՎՐԱՅ

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 11 տուն.

Յանուն ողորմած եւ ակնիւեայար Աստուծոյ.

1. (Կ՚երդնում) յանուն արեւին որ ջէնիթին վրայ կը դանուի, 2. Յանուն գիչերուան խաւարին, 3. Թէ Տէրը երբէք չէ լքած զքեզ, և քեզի դէմ առելութիւն չունի բնաւ. 4. Քեզի համար հանդերձեալ կեանքը լաւագոյն է քան նեղկան. 5. Ամենակարողը քեզի պիտի

(1) «Եւ ո՛չ թէ որպէս զի իր ըրած բարի գործերուն վարձքը առանայ։» (Թարգմ. Բազմավէպին)

չնորհէ քու վախքներդ պահպանող լինչքեր. 6. Մինչ որ մը չէիր դուն. մանուկ եղած միջոցիդ միթէ չը հիւ-ըընկալուց զքեզ. 7. Զքեզ մոլորութեան մէջ գտաւ և լուսաւորեց (1). 8. Դուն ալքատ էիր և զքեզ հարըս-տացուց. 9. Որքերուն վրայ բանութիւն մի՛ բանեցներ քնաւ. 10. Մուրացկանը մի՛ սաստեր, 11. Այլ պատ-մէ թէ Աստուած ինչ բարիքներով ողողեց զքեզ։

ՎԵՐՋ ԴԴ. ԴԼՈՒԽԻ

ԴԼՈՒԽ ԴԴ.

ԸՆԴԼԱՅՆՈՒՄ

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 8 տուց.

Ցանուց ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. Մինչ սիրտդ չընդլայնեցինք. 2. Մինչ քեզի մը չազատեցինք զքեզ. 3. Անիկա կը ճնշէր ուսերուդ վը-րայ. 4. Քու անունդ հոչակաւոր դարձուցինք. 5. Նե-զութեան քով հաճոյքն ալ կայ. 6. Ժրաջղութեան քով բարեբաղդութիւնն ալ կայ. 7. Երբ ազօթքդ լրացնես, քարոզէ. 8. Դէպ Աստուած բարձրացուր եռանդալիր սիրտ մը։

ՎԵՐՋ ԴԴ. ԴԼՈՒԽԻ

ԴԼՈՒԽ ԴԵ.

ԹԶԵՆԻՆ

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 8 տուց.

Ցանուց ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. (Կ՚երդնում՝) յանուն Թզենիին և Ձիթենիին. 2. Յանուն Սինա լերան, 3. Եւ յանուն (Մէքքէի) նուի-րական երկրին. 4. Թէ մարդիկը սահմանեցինք հիանալի

(1) Մուհամմէտ կռապաշտ էր մինչեւ 40 տարեկան։

համեմատութիւններով. 5. Ցեսոյ զայն պիտի գահավիժինք անդունդին խորը. 6. Իսկ անոնք որ հաւատացեալ ըլլալով բարիք ալ պիտի գործեն, մշտաւոր վարձատրութիւն մը պիտի առանան. 7. Ուրեմն ո՞վ կարող է վերջին դատաստանի օրը սուտ համարիլ. 8. Միթէ Յաւիտենականը դատաւորներուն ամենէն արդարամիտը չէ՞:

ՎԵՐՋ ԴՂ. ԴԼՈՒԽԻ

ԴԼՈՒԽ ՂԶ.

ՍԵՌԵՐՈՒ ՋՈՒԳԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 19 տուն.

Յանուն ողորմած եւ ան՛իւաչար Աստուծոյ.

1. Կարդա՛ յանուն արարիչ Աստուծոյ, 2. Որ մարդը ստեղծեց երկու սեռերու զուգաւորութեամբ: 3. Կարդա՛ յանուն պատկառի Աստուծոյ. 4. Որ մարդուն սորվեցուց գրիչ գործածել. 5. Որ անոր հոգիին մէջ գրաւ միտքեան ճառագայթը. 6. Անկա ճշմարտութիւն մըն է, թայց մարդիկ կ'ընդվզին իրենց բարերարին դէմ. 7. Հարատեւութիւնը կ'աւելցնէ իրենց ապերախտութիւնը. 8. Անտարակոյս մարդկային ցեղը Աստուծոյ քով պիտի վերադառնայ. 9. Ինչ խորհիլ անոր մասին որ կը խանգարէ 10. Աստուծոյ ծառան՝ աղօթած պահուն, 11. Երբ երկինքի հրամանը կը գործադրէ, 12. Երբ բարեպաշտ ըլլալ կը պատուիրէ: 13. Ինչ խորհիլ անհաւատին և հաւատուրացին մասին. 14. Ձե՛ն պիտեր թէ Աստուած կը տեսնէ գիրենք. 15. Եթէ ամբարիշտ ըլլալէ չդադրին, իրենց մազերէն պիտի քաշկռտենք, 16. Իրենց (ճակատի) յանցաւոր և սահմոս մազերէն. 17.

Թո՛դ օգնութիւնս կանչեն իրենց գործակիցները. 18. *Իսկ մենք՝ պիտի հաւաքենք մեր գոհեները:* 19. *Այս խօսքերը ճշմարիտ են. երբեք մի՛ անսաս ամբարիշտին. պաչե՛ Տէրը և դէպ անոր գոհը բարձրացիր:*

ՎԵՐՋ ԴԶ. ԳԼՈՒԽԻ

ԳԼՈՒԽ ԴԷ.

ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ԳԻՇԵՐԸ (1)

Տրուած՝ Մէյրէի մէջ. — 5 տուն.

Յանուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. *Բաւրանը զրկեցինք քեզի, հռչակաւոր դիշերը.* 2. *Ո՞վ կարող է հասկցնել քեզի՝ այս փառաւոր դիշերուան արժէքը,* 3. *Անիկա չատ աւելի կ՛արժէ քան հազար ամիսները.* 4. *Այդ դիշերը հրեշտակները և ոգին աչխարհ կիյնան, անոնք հնազանդեցան Յաւիտենականին հրամանները ըն և ամէն բանի մասին օրէնքներ բերին,* 5. *Այդ դիշեր խաղաղութիւնը կը տիրէ մինչև արշալոյս:*

ՎԵՐՋ ԴԷ. ԳԼՈՒԽԻ

ԳԼՈՒԽ ԴԸ.

ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆԸ

Տրուած Մէյրէի մէջ. — 8 տուն.

Յանուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. *Քրիստոնեաները, անհաւատները, ինչպէս նաև կռապաչտները այն ժամանակ միայն հետացան քեզմէ, երբ Յայտնութիւնը* (2) *տեսան.* 2. *Աստուծոյ Մարգարէն կը կարդայ մի միայն մաքուր դիրքեր, որոնք ճշմարիտ կրօնքը կը պարունակեն.* 3. *Նուիրական մատեաններ ընդունողները այն ժամանակ միայն պատակուեցան, երբ*

---

(1) Գաւթր կիճէսի. Գաւթր կը նշանակէ անփոփոխելի վճիռ. կը կարծուի թէ այս այն դիշերն է երբ Բաւրանը յայտնուեցաւ Մուհամմէտին. Բամազանի 23րդ կամ 24րդ դիշերն է այս (Քազիմ)

(2) Բաւրանը

ճշմարտութիւնը փայլեցաւ իրենց աչքերուն առջև։ 4. Սակայն և այնպէս անոնց հրաման տրուած էր միայն Տէրը պաշտել, անկեղծ հաւատք մը ցոյց տալ անոր, աղօթք ընել և նուիրական տուրքը վճարել. ճշմարիտ կրօնքն է այս. 5. Անտարակոյս, քրիստոնեաները (1), անհաւատ հրէաները և կռապաշտները դժոխքին խորոչին մէջ պիտի նետուին ու յաւիտենապէս պիտի բնակին հոն. անոնք մարդկային էակներուն ամենէն ննջեցեալներն են։ 6. Իսկ այն հաւատացեալները, որոնք աստիճանի գործեր կը կատարեն, ամենակատարեալ էակներն են. 7. Անոնց աստղային վարձատրութիւնը Աստուծոյ մօտ է, Աստուած անոնց պիտի տայ Եդեմի պարտէզները, ուր գետերը կը հոսին. յաւիտենական երջանկութեան բնակավայրն է ան. 8. Աստուած գոհ պիտի մնայ անոնցմէ, իսկ անոնք ալ պիտի սիրեն զայն. Աստուծմէ երկնչողները երջանիկ պիտի ըլլան։

ՎԵՐՋ Դ.Ը. ԴԼՈՒԽԻ

ԴԼՈՒԽԻ Դ.Թ.

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ

Տրուած՝ Մէրիէի մէջ. — 8 տուն.

Յաճուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. Երբ երկիրը դղրդի անաւոր երկրաշարժէ մը. 2. Եւ իր ծոցին մէջ գտնուած բեռները (2) դուրս նետէ, 3. Մարդիկ պիտի բսեն. ինչ տեսարան է այս. 4. Այդ օրը, երկիրը պիտի պատմէ իր բոլոր գիտցածները. 5. Որովհետեւ Աստուած այդպէս պիտի հրամայէ. 6. (Այդ օրը) մարդիկ խմբովին պիտի յառաջ երթան իրենց ապրանքներուն հաշիւը տալու համար. 7. Ով որ հիւղէի մը չափ բարիք գործած է, պիտի տեսնէ զայն. 8. Ով որ հիւղէի մը չափ չարիք գործած է, զայն ալ պիտի տեսնէ։

ՎԵՐՋ Դ.Թ. ԴԼՈՒԽԻ

---

(1) «Անհաւատները» (թարգմ. Քազիմիրսքի) (2) Մեռելները

ԴԼՈՒԽ Ճ.

ՆԺՈՅԳՆԵՐԸ

Տրուած՝ Սէֆֆէի մէջ. — 11 տուն.

Յանուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. (Կ՚երդնում) յանուն հեւասպառ նժոյգներուն, 2. Յանուն այն ձիերուն որոնք իրենց ոտքը գետին զարնելով կայծ կը ցայտեցնեն. 3. Յանուն անոնց որոնք առաւոտները ձիարշաւի մէջ կը մարզուին (1), 4. Որոնք իրենց քայլերուն տակէն փոշի կը հանեն, 5. Որոնք թշնամի բանակներուն մէջէն ճամբայ կը բանան: 6. Անտարակոյս մարդիկ ապերախտ են Աստուծոյ. 7. Ինքն իսկ իր ապերախտութիւնը վկայ է. 8. Ոսկիին ծարաւը կը մաշեցնէ զինքը. 9. Երբ պիտի գան մեռելները արթընցնել իրենց գերեզմաններուն մէջ, 10. Եւ սիրտերու գաղտնիքը պիտի պարզուի, 11. Անիկա չի՞ գիտեր թէ Աստուած կատարելապէս անգիտակ պիտի ըլլայ բոլոր ապրքներուն:

ՎԵՐՋ Ճ. ԴԼՈՒԽԻ

ԴԼՈՒԽ ՃԱ.

ԱՂԷՏՆԵՐՈՒ ՕՐԸ (2)

Տրուած՝ Մէֆֆիի մէջ. — 8 տուն.

Յանուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. Աղէտներու օրը, անաւգուր օր: 2. Ո՞վ կրնայ նկարագրել զայն քեզի. 3. Այդ օրը մարդիկ ցիր ու ցան մարախներու պէս պիտի ըլլան. 4. Լեռները պիտի նմանին բաւմագոյն բուրդի դէզերու. 5. Այն, որուն ապրքները ծանր պիտի կշռին, երանութիւն պիտի վայելէ. 6. Իսկ այն, որուն գործերը թեթեւ պիտի գան, անդունդին մէջ պիտի գահավիժի. 7. Ո՞վ քեզի պիտի ասյ գաղափար մը անդունդին մասին. 8. Անիկա ամենէն աւելի դիւաթիչ կրակն է:

ՎԵՐՋ ՃԱ. ԴԼՈՒԽԻ

---

(1) «Որոնք առաւօտն կը յարձակին թշնամիին վրայ» (Քազիմ.)

(2) «Հարուածը» (Թարգմ. Քազիմիրսքի)

ԳԼՈՒԽ ՃԲ.

ԸՆՁԱՔԱՂՑՈՒԹԻՒՆԸ

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 8 տուն.

Ցանուն ոդորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. Դրամ դիզելու փափաքը կը պրաւէ զձեզ, մինչեւ գերեզման իջնելու օրերնիդ. 2. Աւազ, օր մը պիտի հասկնաք. 3. Աւաղ, կը կրկնեմ թէ օր մը աչքերնիդ պիտի բացուի. 4. Ա՛հ, եթէ գիտնայիք, 5. ձչզըրտօրէն. 6. Դուք պիտի տեսնէք գեհենին խորխորատները. 7. Զանոնք բացէ ի բաց պիտի տեսնէք. 8. Այն ժամանակ ձեր վայելած հաճոյքներուն հաչիւը պիտի տաք:

ՎԵՐՋ ՃԲ. ԳԼՈՒԽԻ

ԳԼՈՒԽ ՃԳ.

ՅԵՏՄԻՋՕՐԷՆ

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 3 տուն.

Ցանուն ոդորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. Կ՚երդնում յանուն յետմիջօրէին թէ մարդիկ կ՚ընթանան դէպ իրենց կորուստը: 2. Այն հաւատացեալները, որոնք բարիք կը գործեն և պիտոյ կը հրաւիրեն արդարութեան, 3. Եւ որոնք համբերողութիւնը օրէնք մը ըրած են, անոնք միայն պիտի փրկուին:

ՎԵՐՋ ՃԳ. ԳԼՈՒԽԻ

ԳԼՈՒԽ ՃԴ.

ՋՐՊԱՐՏԻԶԸ

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 9 տուն.

Ցանուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. Վա՛յ չարախօսին և դրպարտիչին, 2. Որ զանձեր կը հաւաքէ և ապագային համար կը պահէ զանոնք. 3. Ան կը կարծէ թէ իր հարստութիւնը անմահութիւն պիտի տայ իրեն, 4. Անկասկած, անիկա դժոխքին մէջ պիտի նետուի. 5. Ո՞վ կարող է նկարագրել քեզի՝ այս անհուր անդունդը, 6. Որուն բոցերը վառած է աստուածային վրէժխնդրութիւնը. 7. Այդ բոցերը պիտի մխուին սրտերու մէջ. 8. Եւ այս հրաւառ հնոցին մէջէն, 9. Ա՜նանք բուրվառու նման պիտի բարձրանան:

ՎԵՐՋ ՃԴ. ԳԼՈՒԽԻ

ԳԼՈՒԽ ՃԵ.

ՓԻՂԸ

Տրուած Մէֆֆէի մէջ. — 5 տուն.

Ցանուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. Ձև՛ պիտեր թէ Աստուած ինչպէ՛ս վարուեցաւ փիղերու առաջնորդին հետ. 2. Մինչ անոնց նենգամտութիւնը պարապը չհանեց. 3. Անիկա թռչունի խումբեր ղրկեց, որոնք չղջեցան անոնց պատիժներուն վրայ. 4. Անոնք քարեր նետեցին, որոնց վրայ նշանակուած էր երկնային վրէժխնդրութիւնը. 5. Նենգամիտները հնձուած ցորենի չիւղերուն նման ոչինչի վերածուեցան:

ՎԵՐՋ ՃԵ. ԳԼՈՒԽԻ

ԴԼՈՒԽ ՃԶ.

ՔՈՐԷՅՇԱԿԱՆՆԵՐԸ

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 4 տուն.

Յանուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. *Քորէյշականները միութիւն*(1) 2. *Կարեւոր է ձը մնուան և ամառուան միջոցին իրենց առեւտուրի ապահովութիւան*, 3. *Որ պաշտեն այս սահմանին Աստուածը, այն Աստուածը որ ղրկինք մնայց սովի ժամանակ*, 4. *Եւ որ ղրկինք ազատից սպրնապներէ:*

ՎԵՐՋ ՃԶ. ԴԼՈՒԽԻ

ԴԼՈՒԽ ՃԷ.

ՈՂՈՐՄՈՒԹԻՒՆ ՏՈՒՈՂ ՋԵՌՔԸ

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 7 տուն.

Յանուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. *Դիտած ես անհատական, որ վերջին պատաստանի օրը կ'ուրանայ*. 2. *Ան է որ որբևրուն իրաւունքը կ'իւրայնէ*, 3. *Երբէք ուտելիք չի տար աղքատներուն*. 4. *Վայ կեղծաւորներուն*. 5. *Անոնք անփութութեամբ աղօթք կ'ընեն*, 6. *Եւ մի միայն ցոյցի համար*: 7. *Իրենց նամանիներուն կը մերժեն ողորմութեան ձեռք կարկառել:*

ՎԵՐՋ ՃԷ. ԴԼՈՒԽԻ

---

(1) Քորէյշականները Արաբներու ամենէն նշանաւոր և զօրաւոր ցեղը կը կազմէին:

ԳԼՈՒԽ ՃԸ.

ՔԱԽԹՍԷՐԸ[1]

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 3 տուճ.

Ցաճուճ ողորմած եւ ացիքաչար Ասուծոյ.

1. Ջեզի տուինք Քաւթսէրը, 2. Ալօթքդ Աստուծոյ ուղղէ՛ և մատաղ ըրէ՛ անոր. 3. Ան որ կ՚ատէ զքեզ, պիտի կորսուի (առանց նոյն իսկ հետք մը ձգելու։)

ՎԵՐՋ ՃԸ. ԳԼՈՒԽԻ

ԳԼՈՒԽ ՃԹ.

ԱՆՀԱՒԱՏՆԵՐԸ

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 6 տուճ.

Ցաճուճ ողորմած եւ ացիքաչար Ասուծոյ.

1. Ըսէ՛, ո՛վ անհաւատ, 2. Ես երբէք չպիտի պաշտեմ ձեր կուռքերը. 3. Դուք իմ Աստուածս չէք պաշտած. 4. Ձգուելի կը դանեմ ձեր պաշտամունքը. 5. Իմ կրօնքս ձերը չէ բնաւ. 6. Դուք ձեր կրօնքը ունիք, ես ալ իմս ունիմ։

ՎԵՐՋ ՃԹ. ԳԼՈՒԽԻ

---

(1) Բազիմիքսքի կը հնչէ Պաւրքէր, և կը յարէ թէ ասիկա արքայութեան գեաեբէն մէկն է, որուն ջուրը մեղրէն աւելի քաղցր է։

ԳԼՈՒԽ ՃԺ.

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 3 տուն.

Ցաւուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. *Երբ Աստուած զրկէ իր օգնութիւնը և յապաղանակը,* 2. *Դուք պիտի տեսնէք որ մարդիկ պիտի փութան ընդ-զրկել խլամութիւնը.* 3. *Փառաբանէ՛ Աստուծոյ ա-նունը. իր զթութիւնը հայցէ. անիկա ողորմած է:*

ՎԵՐՋ ՃԺ. ԳԼՈՒԽԻ

ԳԼՈՒԽ ՃԺԱ.

ԱՊՈՒԼԱՇԱՊ (1)

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 5 տուն.

Ցաւուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. *Աստուածային զօրութիւնը մարեցաւ. ինքն ալ կոր-ուեցաւ գնաց.* 2. *Ինչ բանի ծառայեցին իր անսահ-ման հարստութիւնները.* 3. *Անիկա պիտի իջնէ գեհենին խարոյկներուն մէջ.* 4. *Իր կինն ալ, որ փայտ կը կրէր, իրեն պիտի հետեւի.* 5. *Իր վզին պիտի կապուի արմաւենիի կեղեւին թելերէն չինուած չուան մը:*

ՎԵՐՋ ՃԺԱ. ԳԼՈՒԽԻ

ԳԼՈՒԽ ՃԺԲ.

ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Տրուած՝ Մէֆֆէի մէջ. — 4 տուն.

Ցաւուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. *Ըսէ՛. Աստուած մէկ է.* 2. *Այն Աստուածն է, որուն բոլոր էակները կ'ուզեն իրենց բաղձանքները.* 3. *Անիկա զաւակ չէ ծնած և ինքն ալ ծնած չէ.* 4. *Ոչ ոք իրեն հաւասար է:*

ՎԵՐՋ ՃԺԲ. ԳԼՈՒԽԻ

---

(1) Հարուստ և ազդեցիկ կռապաշտ Արաբ մը, որ Մուհամմէտի կատաղի թշնամին էր:

ԴԼՈՒԽ ՃԺԴ.

ԱՌՏՈՒԱՆ ԱՍՏՈՒԱԾԸ (1)

Տրուած՝ Մէջէն մէջ. — 5 տուն.

Ցանուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. *Իմ վատահութիւնս դրած եմ աստուան Աստուծոյն վրայ,* 2. *որպէս զի ազատէ զիս՝ մարդկութիւնը պատճառող չարիքներէն,* 3. *Խաւարով պատուած լուսինին ազդեցութիւնէն.* 4. *Կապերու վրայ փչող ալեկոծ չարութիւններէն* (2). 5. *Նախանձոտներուն մտայղ ծրագիրներէն:* ՎԵՐՋ ՃԺԴ. ԴԼՈՒԽԻ

ԴԼՈՒԽ ՃԺԴ.

ՄԱՐԴԻԿԸ

Տրուած՝ Մէջէն մէջ. — 6 տուն.

Ցանուն ողորմած եւ անյիշաչար Աստուծոյ.

1. *Ըսէ՛. իմ ապաւէնս կը փնտռեմ մարդոց Տիրոջը քով,* 2. *Որ Թագաւորն է մարդոց,* 3. *Որ Աստուածն է մարդոց.* 4. *Որպէս զի աստանային փորձութիւններէն ազատէ զիս.* 5. *Աստանան չարութիւն կը ներչնչէ մարդոց.* 6. *Եւ որպէս զի Աստուած պաշտպանէ զիս ոգիներուն և ապիրատներուն ձեռնարկներուն դէմ:*

ՎԵՐՋ

ՊԵՏ. ԿԱՌ. ԳՐԱԴԱՐԱՆ
Гос. Библиотека
ZUUՈ-Арм ССР

---

(1) «Օրուան արշալոյսը» (Փոգիմիրսքի).

(2) *Լօպէ յաի ալեկոծները կախարդած կին Աստղամէտը՝ չուանի մը կապերուն վրայ փչելով և կախարդական խօսքեր արտասանելով:*

ՑԱՆԿ ԳԼԽՈՑ

		էջ
Ցառաջաբան Թարգմանչին		4
Մուհամմէդի կեանքն ու գործունէութիւնը		7
Գլուխ Ա.	— Ներածութիւն	29
» Բ.	— Կովը	30
» Գ.	— Իմրանի ընտանիքը	89
» Դ.	— Կիները	124
» Ե.	— Սեղանը	161
» Զ.	— Հօտերը	189
» Է.	— Էլ Առաֆ	219
» Ը.	— Աւարը	255
» Թ.	— Ձղջում	268
» Ժ	— Ցոմնան	293
» ԺԱ.	— Ցովս	311
» ԺԲ.	— Ցովսէփ	330
» ԺԳ.	— Որոտումը	348
» ԺԴ.	— Աբրահամ	357
» ԺԵ.	— Հէյ՛ր	365
» ԺԶ.	— Մեղուները	374
» ԺԷ.	— Գիշերային ճամբորդութիւնը	393
» ԺԸ.	— Փարայրը	410
» ԺԹ.	— Մարիամ	428
» Ի.	— Թը , Հա	440
» ԻԱ.	— Մարգարէները	455
» ԻԲ.	— Մէքքէի ուխտագնացութիւնը	470
» ԻԳ.	— Հաւատացեալները	482
» ԻԴ.	— Լոյսը	493

		Էջ
Գլուխ ԻԵ.	— Քուրանը	505
» ԻԶ.	— Բանաստեղծները	514
» ԻԷ.	— Մրջիւնը	531
» ԻԸ.	— Պատմութիւնը	544
» ԻԹ.	— Սարդը	559
» Լ.	— Ցոյները	569
» ԼԱ.	— Լօքման	577
» ԼԲ.	— Պաշտամունքը	583
» ԼԳ.	— Դաշնակիցները	587
» ԼԴ.	— Սապա	600
» ԼԵ.	— Հրեշտակները կամ Առարիչը	609
» ԼԶ.	— եէ , Սին	616
» ԼԷ.	— Կարգերը	625
» ԼԸ.	— Սատ	638
» ԼԹ.	— Խմբովին	648
» Խ.	— Հաւատացեալը	658
» ԽԱ.	— Լուսաբանութիւն	670
» ԽԲ.	— Խորհրդակցութիւնը	677
» ԽԴ.	— Ոսկեղէն զարդերը	686
» ԽԴ.	— Ծուխը	695
» ԽԵ.	— Ծնունդ	700
» ԽԶ.	— Հասած	705
» ԽԷ.	— Պատերազմը	711
» ԽԸ.	— Ցաղթանակը	717
» ԽԹ.	— Սրբավայրը	722
» Ծ.	— Քաֆ	726
» ԾԱ.	— Փոթորիկին շունչը	731
» ԾԲ.	— Լեռը	736
» ԾԴ.	— Աստղը	740

Գլուխ ԾԴ. — Լուսինը 745
» ԾԵ. — Ողորմածը 750
» ԾԶ. — Վերջին դատաստանը 754
» ԾԼ. — Երկաթը 761
» ԾՂ. — Գանգատը 767
» ԾԹ. — Ժողովը 771
» Կ. — Փորձութիւնը 776
» ԿԱ. — Կարգապահութիւնը 779
» ԿԲ. — Ուրբաթը 781
» ԿԳ. — Ամբարիշտները 783
» ԿԴ. — Նենգութիւնը 785
» ԿԵ. — Կնաթողութիւնը 788
» ԿԶ. — Արգելքը 790
» ԿԷ. — Թագաւորութիւնը 793
» ԿՂ. — Դրիլը 797
» ԿԹ. — Անխուսափելի օրը 800
» Հ. — Ասիլճաններ 803
» ՀԱ. — Նոյ 805
» ՀԲ. — Ոգիները 807
» ՀԴ. — Մարգարէն, զգեստաւորուած 810
» ՀԴ. — Վերարկուն 812
» ՀԵ. — Ցաւութիւնը 815
» ՀԶ. — Մարդը 817
» ՀԷ. — Առաքեալները 819
» ՀՂ. — Մեծ լուրը 822
» ՀԹ. — Վրէժի առաքեալները 824
» Զ. — Խիստ դէմքը 826
» ԶԱ. — Խաւարը 827
» ԶԲ. — Երկինքի խզումը 829

		էջ
Գլուխ ԶԴ.	— Անճիշտ չափը	830
» ԶԴ.	— Բացուածքը	832
» ԶԵ.	— Երկնային նշանները	833
» ԶԶ.	— Դիշերային աստղը	834
» ԶԷ.	— Բարծրեալը	834
» ԶԸ.	— Մռայլ Քողը	835
» ԶԹ.	— Արշալոյսը	837
» Ղ.	— Քաղաքը	838
» ՂԱ.	— Արեւը	839
» ՂԲ.	— Գիշերը	840
» ՂԳ.	— Արեւը Զենիթին վրայ	841
» ՂԴ.	— Ընդլայնում	842
» ՂԵ.	— Թզենին	842
» ՂԶ.	— Սեւերու զուգաւորութիւնը	843
» ՂԷ.	— Հակառակ գիշերը	844
» ՂԸ.	— Յայտնութիւնը	844
» ՂԹ.	— Երկրաշարժը	845
» Ճ.	— Նժոյգները	845
» ՃԱ.	— Աղէտներու օրը	846
» ՃԲ.	— Ընչաքաղցութիւնը	847
» ՃԴ.	— Ցեսմիջօրէն	847
» ՃԴ.	— Զրպարտիչը	848
» ՃԵ.	— Փիղը	848
» ՃԶ.	— Քորէշականները	849
» ՃԷ.	— Ողորմութիւն տուող ձեռքը	849
» ՃԸ.	— Գաւաթէրը	850
» ՃԹ.	— Անհաւատները	850
» ՃԺ.	— Օգնութիւնը	851
» ՃԺԱ	— Ապուլահապ	851
» ՃԺԲ.	— Աստուծոյ միութիւնը	851
» ՃԺԴ.	— Առտուան Աստուածը	852
» ՃԺԴ	— Մարդիկը	852

ԱՄԷՆ ՄԷԿ ՀԱՏՈՐ ԿԸ ԾԱԽՍԻՒԻ
4 ղրօ. ի, կամ մէկ ճրաճք, կամ 25 սէնթ
կը գտնուի բոլոր գրավաճառներուն մօտ.

ԿԵԴՐՈՆԱՏԷՂԻՆ Է
Ճ. Ասատուրեան և Որդիք Տպարանը
Կ. Պոլիս, Պապը-Ալի ճատտէսի, Թիւ. 52

Imprimerie A. Assadourian et Fils.
52, Avenue Bab Ali
CONSTANTINOPLE.

ՄԵԾԱՐԱՆԱԿ ԳՆՈՂՆԵՐՈՒՆ ԳՈՀԱՅՈՒԹԻՋ Ա